ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף־כְּבוֹדִי׃ ג עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר
אָעִירָה שָׁחַר׃ ד אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ יְהוָה וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים׃ ה כִּי־גָדוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ
וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ ו רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ ז לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ
הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ ח אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד׃
ט לִי גִלְעָד ׀ לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי׃ י מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם
אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי־פְּלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע׃ יא מִי יֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחָנִי עַד־אֱדוֹם׃ יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ׃ יג הָבָה־לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃ יד בֵּאלֹהִים
נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ׃

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ׃ ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ
אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר׃ ג וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם׃ ד תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה׃
ה וַיָּשִׁיתוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי׃ ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ׃
ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה׃ ח יְהִי־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר׃ ט יִהְיוּ־בָנָיו
יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה׃ י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם׃ יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ׃ יב אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו׃ יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר
אַחֵר יִמַּח שְׁמָם׃ יד יִזָּכֵר ׀ עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח׃ טו יִהְיוּ נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד
וַיַּכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ טז יַעַן אֲשֶׁר ׀ לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת׃
יז וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ׃ יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם
בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו׃ יט תְּהִי־לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרֶהָ׃ כ זֹאת ׀ פְּעֻלַּת שׂטְנַי מֵאֵת
יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי׃ כא וְאַתָּה ׀ יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי׃
כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי׃ כג כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה׃ כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ
מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשֶּׁמֶן׃ כה וַאֲנִי ׀ הָיִיתִי חֶרְפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם׃ כו עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי
הוֹשִׁיעֵנִי כְּחַסְדֶּךָ׃ כז וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ׃ כח יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה תְּבָרֵךְ קָמוּ ׀
וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח׃ כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה וַיַּעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם׃ ל אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ
רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ׃ לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ׃

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״ח ק״ט ..... ג

ג) מאמר ד״ה כי תשא (עם ביאור בדרך אפשר) מבה״ח וער״ח אדר ה׳תשי״ג ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת משפטים פרשת שקלים מבה״ח וער״ח אדר ה׳תשט״ז ..... יט

ה) לקוטי שיחות לשבוע פרשת משפטים (בלה״ק) כרך יא ..... כד

ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת משפטים ..... ל

ז) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת משפטים ..... מא

ח) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... מד

שיעורי רמב״ם – ע״פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

ט) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת משפטים ..... מז

י) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת משפטים ..... סג

יא) – ספר המצוות לשבוע פרשת משפטים ..... עד

יב) נביאים וכתובים שמואל-א פרק ו, דברי הימים-ב פרק כה ..... עו

יג) מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף קע עד דף קעו ..... עח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

יד) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו״ר הזקן ..... קו

טו) שולחן ערוך הלכות נפילת אפים ותלמוד תורה - אדמו״ר הזקן ..... קו

טז) לקוטי תורה – ד״ה לא הביט און ביעקב - אדמו״ר הזקן ..... קח

יז) מאמרים קונטרסים - אדמו״ר האמצעי ..... קי

יח) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קיא

יט) תורת שמואל תרל״ב - אדמו״ר מוהר״ש ..... קיב

כ) קונטרס העבודה - אדמו״ר מוהרש״ב ..... קיג

כא) ספר המאמרים ה׳תש״ב - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קיג

כב) לקוטי דיבורים - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קיד

כג) ספר הזכרונות – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קיז

כד) אגרות קודש – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קכ

כה) חומש, רש״י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת משפטים ע״פ חומש ״תורה תמימה״ ..... קכג

כו) לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים ..... קנ

כז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... קנא

ביאור בדרך אפשר

כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כאשר תרצה למנות את ישראל לדעת מספרם גּוֹ׳ וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ כל אחד יתן עבור פדיון נפשו גּוֹ׳ זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקֻדִּים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה׳ יתנו כל אחד מהם מחצית מן השקל שהוא עשרים גרה וכך ידע משה כמה בני ישראל מונים[1]. וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה: א. מַהוּ אוֹמְרוֹ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל, הֲרֵי צָרִיךְ רַק לָתֵת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְאִם כֵּן מַה נּוֹגֵעַ שֶׁעֶשְׂרִים גֵּרָה זהו הַשֶּׁקֶל? ב. וְגַם מַהוּ אוֹמְרוֹ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה׳ בסוף הפסוק, כֵּיוָן שֶׁאוֹמֵר תְּחִלָּה (בתחילת הפסוק) זֶה יִתְּנוּ גּוֹ׳ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, לָמָּה צָרִיךְ לִכְפּוֹל וְלוֹמַר מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה׳? ג. וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ [=פדיון עבור נפשו], שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא כַּפָּרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה[2] לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהַיְנוּ דִּלְבַד זֹאת דְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא בִּשְׁבִיל עֲשִׂיַּת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁעַל זֶה נִצְטַוּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַחַר חֵטְא הָעֵגֶל. וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה הֲרֵי מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא עִנְיָן פְּרָטִי, וְאֵיךְ הוּא כַּפָּרָה עַל חֵטְא הָעֵגֶל שֶׁהוּא חֵטְא כְּלָלִי. וּמוּבָן מִזֶּה דְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא עִנְיָן כְּלָלִי, וְלָכֵן הוּא כַּפָּרָה עַל חֵטְא הָעֵגֶל, שֶׁהֲרֵי הַכַּפָּרָה צְרִיכָה לִהְיוֹת דֶּגְמַת הַחֵטְא. וְיוּבָן כָּל זֶה בְּהַקְדִּים תְּחִלָּה מַה שֶּׁכָּתוּב כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דִּלְכְאוֹרָה הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר כִּי תִשָּׂא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַהוּ אוֹמְרוֹ אֶת רֹאשׁ דַּיְקָא.

ב) וְהָעִנְיָן בָּזֶה[4], דְּהִנֵּה כְּתִיב[5] הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י בִּתְחִלַּת הַדָּבָר מִסְתַּכֵּל מַה יִּהְיֶה בְּסוֹפָהּ. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁאָמְרוּ חַז״ל[6] אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, שֶׁבְּכָל דָּבָר הוּא מִסְתַּכֵּל וְרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד מִזֶּה. וְעִנְיָן זֶה הוּא עִקָּר גָּדוֹל בַּעֲבוֹדַת ה׳, דִּלְהִיוֹת שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה וְטִרְחָה יְתֵירָה, וּכְמוֹ כֵּן

ביאור בדרך אפשר

פְּרָטִי על מנת למנות את עם ישראל, וְאֵיךְ הוּא כַּפָּרָה עַל חֵטְא הָעֵגֶל שֶׁהוּא חֵטְא כְּלָלִי. וּמוּבָן מִזֶּה דְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא עִנְיָן כְּלָלִי, וְלָכֵן הוּא כַּפָּרָה עַל חֵטְא הָעֵגֶל, שֶׁהֲרֵי הַכַּפָּרָה צְרִיכָה לִהְיוֹת דֶּגְמַת הַחֵטְא היות שהחטא הוא חטא כללי אזי גם הכפרה (נתינת מחצית השקל) הוא ענין כללי! ד. וְיוּבָן כָּל זֶה בְּהַקְדִּים תְּחִלָּה מַה שֶּׁכָּתוּב כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דִּלְכְאוֹרָה הָוָה לֵיהּ [=היה לו לומר] כִּי תִשָּׂא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַהוּ אוֹמְרוֹ אֶת רֹאשׁ דַּיְקָא [= דווקא. מפני מה הדגש על ראש]?.

ב) וְהָעִנְיָן בָּזֶה[4], דְּהִנֵּה כְּתִיב[5] הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י בִּתְחִלַּת הַדָּבָר מִסְתַּכֵּל מַה יִּהְיֶה בְּסוֹפָהּ. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁאָמְרוּ חַז״ל[6] אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, שֶׁבְּכָל דָּבָר הוּא מִסְתַּכֵּל וְרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד מִזֶּה. וְעִנְיָן זֶה הוּא עִקָּר גָּדוֹל בַּעֲבוֹדַת ה׳, דִּלְהִיוֹת שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה וְטִרְחָה יְתֵירָה, וּכְמוֹ כֵּן

בס״ד. ש״פ משפטים, פרשת שקלים, מבה״ח וער״ח אדר, ה׳תשי״ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ׳ וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ
2 גּוֹ׳ זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקֻדִּים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
3 בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
4 לַה׳[1]. וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה, מַהוּ אוֹמְרוֹ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל,
5 הֲרֵי צָרִיךְ רַק לָתֵת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְאִם כֵּן מַה נּוֹגֵעַ
6 שֶׁעֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל? וְגַם מַהוּ אוֹמְרוֹ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
7 תְּרוּמָה לַה׳, כֵּיוָן שֶׁאוֹמֵר תְּחִלָּה זֶה יִתְּנוּ גּוֹ׳ מַחֲצִית
8 הַשֶּׁקֶל, לָמָּה צָרִיךְ לִכְפּוֹל וְלוֹמַר מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
9 לַה׳? וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר
10 נַפְשׁוֹ, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא כַּפָּרָה, וּכְמוֹ
11 שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה[2] לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהַיְנוּ
12 דִּלְבַד זֹאת דְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא בִּשְׁבִיל לִמְנוֹת אֶת
13 יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה גַּם כֵּן בִּשְׁבִיל כַּפָּרָה, וְזֶהוּ שֶׁמַּחֲצִית
14 הַשֶּׁקֶל הוּא בִּשְׁבִיל עֲשִׂיַּת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁעַל זֶה נִצְטַוּוּ בְּנֵי
15 יִשְׂרָאֵל אַחַר חֵטְא הָעֵגֶל[3], וְהַיְנוּ שֶׁמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא
16 תִּקּוּן עַל חֵטְא הָעֵגֶל. וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְכְאוֹרָה הֲרֵי
17 מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא עִנְיָן פְּרָטִי, וְאֵיךְ הוּא כַּפָּרָה עַל חֵטְא
18 הָעֵגֶל שֶׁהוּא חֵטְא כְּלָלִי. וּמוּבָן מִזֶּה דְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא עִנְיָן כְּלָלִי, וְלָכֵן הוּא
19 כַּפָּרָה עַל חֵטְא הָעֵגֶל, שֶׁהֲרֵי הַכַּפָּרָה צְרִיכָה לִהְיוֹת דֶּגְמַת הַחֵטְא. וְיוּבָן כָּל זֶה
20 בְּהַקְדִּים תְּחִלָּה מַה שֶּׁכָּתוּב כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דִּלְכְאוֹרָה הָוָה לֵיהּ
21 לְמֵימַר כִּי תִשָּׂא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַהוּ אוֹמְרוֹ אֶת רֹאשׁ דַּיְקָא.

22 ב) וְהָעִנְיָן בָּזֶה[4], דְּהִנֵּה כְּתִיב[5] הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י בִּתְחִלַּת הַדָּבָר
23 מִסְתַּכֵּל מַה יִּהְיֶה בְּסוֹפָהּ. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁאָמְרוּ חַז״ל[6] אֵיזֶהוּ חָכָם
24 הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, שֶׁבְּכָל דָּבָר הוּא מִסְתַּכֵּל וְרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד מִזֶּה. וְעִנְיָן זֶה הוּא
25 עִקָּר גָּדוֹל בַּעֲבוֹדַת ה׳, דִּלְהִיוֹת שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה וְטִרְחָה יְתֵירָה,

---

1) תשא ל, יב־יג. — חלק מהמאמר שולב ונדפס בלקו״ש ח״ד ע׳ 1196 ואילך. 2) שם, טז. 3) תנחומא תרומה ח. 4) בהבא לקמן — ראה ד״ה כי תשא פר״ת (סה״מ פר״ת ע׳ רסג ואילך). וראה גם אוה״ת תשא ע׳ א׳תתלג ואילך. ח״ח ע׳ ג׳צז ואילך. ד״ה כי תשא תרכ״ח (סה״מ תרכ״ח ע׳ קמו ואילך). תרס״ה (סה״מ תרס״ה ע׳ קפט ואילך). 5) קהלת ב, יד. 6) תמיד לב, א.

וכמו כֵּן הָעִנְיָן דִּלְאַכַּפְיָא לְסִטְרָא אַחֲרָא עַל יְדֵי הַמְנִיעָה מֵעֲבִירָה הוּא עֲבוֹדָה וִיגִיעָה רַבָּה, הִנֵּה זֶה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עַל יְדֵי זֶה שֶׁרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, כְּמַאֲמָר[7] וְהֲוֵי מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׁכָרָהּ, דְּהֶפְסֵד הַמִּצְוָה צָרִיךְ לְחַשֵּׁב כְּנֶגֶד שְׁכָרָהּ, שֶׁהַהֶפְסֵד דְּעַכְשָׁיו הוּא בְּאֵין עֲרוֹךְ לְהַשָּׂכָר שֶׁיִּהְיֶה אַחַר כָּךְ, דְּהַהֶפְסֵד הוּא בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים עוֹבְרִים, וְאִלּוּ הַשָּׂכָר הוּא שָׁכָר נִצְחִי, וּבִפְרָט לְפִי הַמְבֹאָר[8] בְּעִנְיָן שְׁכַר מִצְוָה מִצְוָה[9] דְּמִצְוָה הִיא מִלְּשׁוֹן צַוְתָּא[10], וְהַיְנוּ שֶׁשְּׁכַר הַמִּצְוָה הוּא הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּעַצְמוּת וּמָהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁאֵין עֲרוֹךְ כְּלָל הֶפְסֵד הַמִּצְוָה לְגַבֵּי שְׁכָרָהּ שֶׁיִּהְיֶה אַחַר כָּךְ. וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם כֵּן לְעִנְיָן שְׁכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ, דִּשְׁכַר עֲבֵרָה הוּא נוֹפֶת תִּטְּפְנָה שִׂפְתֵי זָרָה[11], הִנֵּה צָרִיךְ לְחַשֵּׁב שָׁכָר זֶה כְּנֶגֶד הַהֶפְסֵד, וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כַּלַּעֲנָה[12], אֲשֶׁר גַּם הֶפְסֵד זֶה הוּא נִצְחִי, דִּכְמוֹ שֶׁשְּׁכַר הַמִּצְוָה הוּא נִצְחִי כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, כְּמוֹ כֵּן גַּם הֶפְסֵד הָעֲבֵרָה הוּא נִצְחִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא[13] לְעִנְיָן טִמְטוּם הַמּוֹחַ אוֹ טִמְטוּם הַלֵּב שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הָעֲבֵרוֹת, שֶׁאַף שֶׁכְּבָר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, הֲרֵי עִקַּר הַתְּשׁוּבָה בַּלֵּב, וְהַלֵּב יֵשׁ בּוֹ בְּחִינוֹת וּמַדְרֵיגוֹת רַבּוֹת וְהַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא אָדָם וְכוּ׳, וּמְסַיֵּם, שֶׁהַיּוֹם לֹא נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתוֹ וַעֲוֹנוֹתָיו מַבְדִּילִים, אוֹ שֶׁרוֹצִים לְהַעֲלוֹתוֹ לִתְשׁוּבָה עִלָּאָה יוֹתֵר כּוּ׳, וְלָכֵן אָמַר דָּוִד וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד[14], וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהֶפְסֵד הָעֲבֵרָה, אַחֲרִיתָהּ מָרָה, הוּא עִנְיָן נִצְחִי, וּבְמִלָּא הִנֵּה שְׁכַר הָעֲבֵרָה אֵינוֹ נֶחְשָׁב לְכְלוּם כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ. וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׁכָרָהּ וּשְׁכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ, מְחַשֵּׁב וְרוֹאֶה מַה שֶּׁיִּהְיֶה בְּסוֹפוֹ, שֶׁזֶּהוּ עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, אֲזַי יְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת, מִבְּלִי הַבֵּט עַל גּוֹדֶל הַיְגִיעָה שֶׁבַּדָּבָר. וְזֶהוּ

ביאור בדרך אפשר

[=להכניע את הצד האחר. שענינו ישות והפניית עורף לאלוקות] שנעשה עַל יְדֵי הַמְנִיעָה מֵעֲבִירָה הוּא עֲבוֹדָה וִיגִיעָה רַבָּה, הִנֵּה זֶה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עַל יְדֵי זֶה שֶׁרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, כְּמַאֲמָר[7] וְהֲוֵי מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׁכָרָהּ, דְּהֶפְסֵד הַמִּצְוָה צָרִיךְ לְחַשֵּׁב כְּנֶגֶד שְׁכָרָהּ, שֶׁהַהֶפְסֵד הגשמי דְּעַכְשָׁיו הוּא בְּאֵין עֲרוֹךְ לְהַשָּׂכָר הנעלה והנצחי שֶׁיִּהְיֶה אַחַר כָּךְ, דְּהַהֶפְסֵד הוּא בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים כמו טורח, ממון או זמן שֶׁהֵם עִנְיָנִים עוֹבְרִים, וְאִלּוּ הַשָּׂכָר הוּא שָׁכָר נִצְחִי, וּבִפְרָט לְפִי הַמְבֹאָר[8] בְּעִנְיָן שְׁכַר מִצְוָה מִצְוָה[9] דְּמִצְוָה הִיא מִלְּשׁוֹן צַוְתָּא [= שהוא לשון חיבור.][10], וְהַיְנוּ שֶׁשְּׁכַר הַמִּצְוָה הוּא הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּעַצְמוּת וּמָהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא בעת עשיית המצוה אדם מתחבר ומתקשר לעצמותו ומהותו יתברך, הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁאֵין עֲרוֹךְ כְּלָל הֶפְסֵד הַמִּצְוָה לְגַבֵּי שְׁכָרָהּ שֶׁיִּהְיֶה אַחַר כָּךְ. וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם כֵּן לְעִנְיָן שְׁכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ, דִּשְׁכַר עֲבֵרָה שהוא ענין עובר הוּא נוֹפֶת תִּטְּפְנָה שִׂפְתֵי זָרָה בתחילה נראית העבירה כדבר מתוק וערב[11], הִנֵּה צָרִיךְ לְחַשֵּׁב שָׁכָר זֶה כְּנֶגֶד הַהֶפְסֵד, וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כַּלַּעֲנָה[12] ולבסוף נעשית העבירה כמו לענה [=עשב מר], אֲשֶׁר גַּם הֶפְסֵד זֶה הוּא נִצְחִי, דִּכְמוֹ שֶׁשְּׁכַר הַמִּצְוָה הוּא נִצְחִי שמתקשר בקב״ה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, כְּמוֹ כֵּן גַּם הֶפְסֵד הָעֲבֵרָה הוּא נִצְחִי שמתנתק מהקב״ה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא[13] לְעִנְיָן טִמְטוּם [=אטימות] הַמּוֹחַ אוֹ טִמְטוּם [=אטימות] הַלֵּב שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הָעֲבֵרוֹת, שֶׁאַף שֶׁכְּבָר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה, הֲרֵי עִקַּר הַתְּשׁוּבָה בַּלֵּב, וְהַלֵּב יֵשׁ בּוֹ בְּחִינוֹת וּמַדְרֵיגוֹת רַבּוֹת וְהַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא אָדָם וְכוּ׳, וּמְסַיֵּם, שֶׁהַיּוֹם לֹא נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתוֹ וַעֲוֹנוֹתָיו מַבְדִּילִים, אוֹ שֶׁרוֹצִים לְהַעֲלוֹתוֹ לִתְשׁוּבָה עִלָּאָה יוֹתֵר שאפילו לאחר שיהודי עושה ״תשובה נכונה״ על עוונותיו — הרי בשעה שהוא צריך להתעלות לדרגה נעלית יותר, מפריעים לו העוונות להתעלות להשגת דרגה נעלית יותר של האלוקות, והגם שלגבי הדרגה הקודמת מספיקה תשובתו, הרי לגבי הדרגה הנעלית אליה הוא מתעלה כעת — נדרשת ממנו תשובה ״מעומק הלב יותר״, כי התשובה הקודמת אינה מספיקה עתה, ולפיכך (לגבי דרגה זו, הנעלית) עדיין חוצצים עוונותיו בינו לבין הקב״ה כּוּ׳, וְלָכֵן אָמַר דָּוִד וְחַטָּאתִי תָמִיד[14], וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהֶפְסֵד הָעֲבֵרָה, אַחֲרִיתָהּ מָרָה סופה המר של העבירה, הוּא עִנְיָן נִצְחִי ותמידי, וּבְמִלָּא הִנֵּה שְׁכַר הָעֲבֵרָה הרווח וההנאה שרואה עכשיו אֵינוֹ נֶחְשָׁב לְכְלוּם כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ. וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה בהווה כְּנֶגֶד שְׁכָרָהּ בעתיד ושכר עֲבֵרָה בהווה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ בעתיד, שזהו מה שבתחילת דבר מְחַשֵּׁב וְרוֹאֶה מַה שֶּׁיִּהְיֶה בְּסוֹפוֹ, שֶׁזֶּהוּ עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, אֲזַי יְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת, מִבְּלִי

---

7) אבות פ״ב מ״א. 8) ראה תניא רפל״ז. פל״ט (נב, ב). סהמ״צ להצ״צ כ, ב בהגהה. ״היום יום״ כ״ה אייר. 9) אבות פ״ד מ״ב.
10) ראה לקו״ת בחוקותי מה, ג. סה״מ תרח״ץ ע׳ נב. וש״נ. 11) משלי ה, ג. 12) שם, ד. 13) פכ״ט. 14) תהלים נא, ה.

ביאור בדרך אפשר

הַבֵּט עַל גּוֹדֶל הַיְגִיעָה שֶׁבַּדָּבָר. וְזֶהוּ שֶׁמָּצִינוּ בַּמִּדּוֹת שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים שמסכת אבות נקראת לעיתים מסכת מידות, שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל שֶׁהָיָה מִדָּתוֹ יְרֵא חֵטְא[15], אָמַר[16] אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ טוֹבָה שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, דְּכֵיוָן שֶׁהָיָה יְרֵא חֵטְא בָּחַר בְּ'מידה'- הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה יְרֵא חֵטְא וְלֹא יֶחֱטָא לְעוֹלָם[17]. דְּהִנֵּה, יִרְאַת חֵטְא אֵינָהּ הַיִּרְאָה מִפְּנֵי הָעוֹנָשִׁים וּשְׁאָרֵי הָעִנְיָנִים הַבָּאִים מִצַּד הָעֲבֵרוֹת, כִּי אִם הַיִּרְאָה מִצַּד עֶצֶם הַחֵטְא[18], דְּחֵטְא הוּא מִלְּשׁוֹן חִסָּרוֹן[19], וְהַיְנוּ שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבֵרָה יֶחְסַר לוֹ תָּמִיד הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּעַצְמוּת וּמָהוּת. וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה יָרֵא חֵטְא, וְהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה יָרֵא מִכָּל עִנְיָן שֶׁל חֵטְא, גַּם דִּקְדּוּק קַל שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְגַם עִנְיָן שֶׁהוּא לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, וְגַם עִנְיָן קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמֻּתָּר לְךָ[20], שֶׁעַל יְדֵי זֶה יֶחְסַר לוֹ תָּמִיד הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּעַצְמוּת וּמָהוּת, הִנֵּה יִרְאָה זוֹ בָּאָה עַל יְדֵי שֶׁרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד.

אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין הַדִּיּוּק הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, דִּלְכְאוֹרָה, עַל פִּי הַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְהָעִנְיָן דְּהָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, שְׁרוֹאֶה בְּרֵאשִׁיתוֹ שֶׁל דָּבָר מַה שֶׁיִּהְיֶה בְּסוֹפוֹ, הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר הֶחָכָם עֵינָיו בְּסוֹפוֹ, וּמַהוּ אוֹמְרוֹ הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ דַּוְקָא. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁרֹאשׁוֹ קָאִי עַל בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים דְּנִשְׁמָה, שֶׁמִּשָּׁם נִמְשָׁךְ הָעִנְיָן דְּהָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, לִהְיוֹת יְרֵא חֵטְא (שֶׁיָּרֵא מֵעֶצֶם הַחֵטְא שֶׁהוּא הֵפֶךְ הָאֱלֹקוּת), דְּיִרְאַת חֵטְא בָּאָה מִיִּרְאַת הָרוֹמְמוּת דַּוְקָא, שֶׁהִיא בְּכֹחַ הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וְהַיְנוּ בִּפְנִימִיּוּת הַחָכְמָה, שֶׁהוּא עִנְיָן רְאִיַּת מָהוּת הָאֱלֹקוּת. וְזֶהוּ עִנְיָן אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, הָרוֹאֶה דַּיְקָא, שֶׁלֹּא מַסְפִּיק שְׁמִיעָה לְבַד, שֶׁעִנְיָנָהּ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, שְׁמַע הוּא מִלְּשׁוֹן הֲבָנָה[21], כִּי, בְּשֵׂכֶל בִּלְבָד, הִנֵּה אַף שֶׁעַכְשָׁיו הוּא מֵבִין, מִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לִהְיוֹת עוֹד שֵׂכֶל שֶׁיִּסְתּוֹר אֶת הַשֵּׂכֶל הַקּוֹדֵם, וְלָכֵן מִצַּד הַשֵּׂכֶל לְבַדּוֹ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אַחִיזָה לְלֵעֵמַת זֶה, וְלָכֵן צָרִיךְ

ביאור בדרך אפשר

שוודאות הראיה היא חזקה ביותר והנתינת כוח לזה בנפש האדם הוא מבחינת המקיפים.

אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין הַדִּיּוּק הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, דִּלְכְאוֹרָה, עַל פִּי הַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא לְהָעִנְיָן דְּהָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, שֶׁרוֹאֶה בְּרֵאשִׁיתוֹ שֶׁל דָּבָר מַה שֶׁיִּהְיֶה בְּסוֹפוֹ, הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר הֶחָכָם עֵינָיו בְּסוֹפוֹ, שרואה את סופו ותוצאתו של כל דבר, וּמַהוּ אוֹמְרוֹ הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ דַּוְקָא. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁרֹאשׁוֹ קָאִי [=מוסב] עַל בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים דְּנִשְׁמָה, שֶׁמִּשָּׁם נִמְשָׁךְ הָעִנְיָן דְּהָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, לִהְיוֹת יְרֵא חֵטְא (שֶׁיָּרֵא מֵעֶצֶם הַחֵטְא שֶׁהוּא הֵפֶךְ הָאֱלֹקוּת), דְּיִרְאַת חֵטְא בָּאָה מִיִּרְאַת הָרוֹמְמוּת דַּוְקָא, שֶׁהִיא בְּכֹחַ הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, וְהַיְנוּ בִּפְנִימִיּוּת הַחָכְמָה, שֶׁהוּא עִנְיָן רְאִיַּת מָהוּת הָאֱלֹקוּת. וְזֶהוּ עִנְיָן אֵיזֶהוּ חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, הָרוֹאֶה דַּיְקָא [=דווקא], הַיְנוּ, שֶׁלֹּא מַסְפִּיק שְׁמִיעָה לְבַד, שֶׁעִנְיָנָהּ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, שְׁמַע הוּא מִלְּשׁוֹן הֲבָנָה[21], כִּי, בְּשֵׂכֶל בִּלְבָד, הִנֵּה אַף שֶׁעַכְשָׁיו הוּא מֵבִין, מִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לִהְיוֹת עוֹד שֵׂכֶל שֶׁיִּסְתּוֹר אֶת הַשֵּׂכֶל הַקּוֹדֵם, וְלָכֵן מִצַּד הַשֵּׂכֶל לְבַדּוֹ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אַחִיזָה לְלֵעֵמַת זֶה אין די

15) אבות פ"ב מ"ט. 16) שם מ"י. 17) מדרש שמואל לאבות שם. וראה לקו"ש ח"ד ס"ע 1198 ואילך. 18) לקו"ת מטות פב, א. 19) ראה מלכים־א א, כא ובפרש"י. לקו"ת שם. נצבים נא, א. סה"מ קונטרסים ח"א קצא, ב ואילך. ועוד. 20) יבמות כ, א. 21) ראה תו"א בראשית א, א. לקו"ת נשא כ, ד. דרושים לר"ה סב, ד. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

בכוח השכל לנצח בכל עת את שינויי הרגש המתפעל, **וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת רְאִיָּה דַּוְקָא, שֶׁהוּא עִנְיָן הַהִתְאַמְּתוּת בַּדָּבָר כְּמוֹ שֶׁרוֹאֶה בִּרְאִיָּה חוּשִׁית בְּעֵינֵי בָּשָׂר, דְּאַף שֶׁעַכְשָׁיו לֹא יֶשְׁנוֹ הַדָּבָר וְיָבוֹא אַחַר כָּךְ הֲרֵי זֶה אֶצְלוֹ כְּאִלּוּ הוּא כְּבָר רוֹאֶה אֶת הַדָּבָר בְּעֵינֵי בָּשָׂר. מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי זֶה אֵי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כִּי אִם עַל יְדֵי בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים שֶׁבַּנֶּפֶשׁ דַּוְקָא** דרגות מקיפים - ׳חיה׳ ו׳יחידה׳ שלמעלה מטעם ודעת, שהם מקור נתינת כוח לענין זה, **דְּהַכֹּחוֹת פְּנִימִיִּים בִּלְבַד אֵינָם מַסְפִּיקִים** כוחות הפנימיים בלבד כמו שכל ורגשות אינם מספיקים, **לִהְיוֹת שֶׁכְּנֶגֶד הַכֹּחוֹת פְּנִימִיִּים דִּקְדוּשָׁה שֶׁבָּאִים בְּהִתְלַבְּשׁוּת, יֶשְׁנָם כֹּחוֹת דִּלְעֵמַּת זֶה הַמְּנַגְּדִים עַל הַכֹּחוֹת דִּקְדוּשָׁה, וְרַק מִצַּד הַכֹּחוֹת מַקִּיפִים דִּקְדֻשָּׁה שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם מְנַגֵּד, בָּבוּאָה דְּבָבוּאָה לֵית לְהוּ** [=צל של צל אין לקליפות. מקיף למקיף שהיא בחינת יחידה אין לקליפות. שבקליפות אין כזו התקשרות מוחלטת ללא כל מבוקש][22] ומצד דרגה זו, **אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ דַּיְקָא, כִּי דַּוְקָא עַל יְדֵי רֹאשׁוֹ שֶׁהוּא** מורה על **בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, יָכוֹל לִהְיוֹת רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יָבוֹא לְיִרְאַת חֵטְא.** היות שראשו מורה על דרגות המקיפים בנפש, שרק על ידם אפשר לראות עכשיו את הנולד עוד בטרם נולד. ולכן מובן למה לא כתב ׳החכם עיניו בסופו׳ אלא ׳החכם עיניו בראשו׳ המורה על דרגת המקיפים.

ביאור בדרך אפשר

וְעוֹד פֵּרוּשׁ בְּהַמַּאֲמָר הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[23] **(וּמוּבָא בַּתַּנְיָא**[24]**) שֶׁכָּל חָכָם עֵינוֹי וּמִילּוֹי בְּרֵישֵׁיהּ אִינּוּן בְּהַהוּא דְּשָׁרְיָא עַל רֵישֵׁיהּ, דִּשְׁכִנְתָּא שָׁרְיָא עַל רֵישֵׁיהּ** [=עיניו של כל חכם ודיבוריו (מרוכזים) בראשו באור השכינה ה׳שורה׳ ו׳קיים׳ על ראשו], **שֶׁלָּכֵן תְּנַן לָא יְהַךְ בַּר נַשׁ בְּגִלּוּיֵהּ דְּרֵישָׁא, דִּשְׁכִינְתָּא דְּשָׁרְיָא עַל רֵישֵׁיהּ** [= שלכן שנינו: אל ילך אדם ארבע אמות בגילוי ראש שהרי השכינה שורה על ראשו] **(שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דִּקְבָּלַת עֹל, וְגִלּוּי הָרֹאשׁ** ללא כיסוי. מבטא התרסה של פריקת עול אשר **הוּא הֵפֶךְ דִּקְבָּלַת עֹל). וְהַיְנוּ שֶׁרֹאשׁ קָאֵי** [=מוסב] **עַל הַשְּׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[25] **לְגַבֵּי מָשִׁיחַ עָלָה הַפּוֹרֵץ לִפְנֵיהֶם גו׳ וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם** [=משיח] **לִפְנֵיהֶם וַהֲוָי׳ בְּרֹאשָׁם. וְהַיְנוּ, שֶׁלְּפֵרוּשׁ הָא׳ קָאֵי** [= מוסב] **רֹאשׁוֹ עַל בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים בַּנֶּפֶשׁ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד, וּבָא לִידֵי יִרְאַת חֵטְא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה חִסָּרוֹן בְּהִתְקַשְּׁרוּתוֹ לְעַצְמוּת וּמָהוּת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וּלְפֵרוּשׁ הַב׳ קָאֵי** [=מוסב] **רֹאשׁוֹ עַל הַשְּׁכִינָה, וְהַפֵּרוּשׁ דְּחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ הוּא, שֶׁהַזְּהִירוּת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא מִצַּד רֹאשׁוֹ שֶׁהוּא הַשְּׁכִינָה, שֶׁלֹּא לִגְרוֹם עִנְיָן שֶׁל חִסָּרוֹן וּפְגָם לְמַעְלָה.** עד כאן ביאר ב׳ פירושים ׳החכם עיניו בראשו׳ פירוש הא׳ ש׳ראשו׳ הכוונה לכוחות המקיפים של הנפש שהם הנתינת כוח לראות בוודאות עכשיו את הפגם העתידי שיגרום החטא בהתקשרות האדם לקב״ה. ופירוש הב׳, פירוש הזוהר, ש׳ראשו׳ הכוונה לשכינה השורה על ראשו שלא לפגום, ולגרום בזה חיסרון למעלה.

---

22) יבמות קכב, א. גיטין סו, א. וראה לקו״ת תצא לו, ג. לז, ג. 23) ח״ג קפז, א. 24) פל״ה. 25) מיכה ב, יג.

ביאור בדרך אפשר

ג) **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מָצִינוּ בַּמִּדְרָשׁ**[26] **ב' פֵּירוּשִׁים בְּמַה שֶּׁכָּתוּב**[27] **בִּנְבוּאַת זְכַרְיָה** המנבא על הגאולה **רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ,** על המילה 'גולה' נחלקו שני אמוראים **חַד** [=אחד] **אָמַר גּוֹלָה וְחַד** [=אחד] **אָמַר גְּאֻלָּה. מַאן דְּאָמַר** [=זה שאמר] **גּוֹלָה, שֶׁגּוֹלָה לְבָבֶל וְגָלַת שְׁכִינָה עִמָּהֶן** [=גלו לבבל והשכינה גולה עמהם] **כו', וּמַאן דְּאָמַר** [=זה שאמר] **גְּאֻלָּה, פְּרוֹקָא** [=גאולה] **כו' וּכְתִיב עָלָה הַפּוֹרֵץ לִפְנֵיהֶם גו' וַה' בְּרֹאשָׁם** לאמורא שאומר גולה. הכוונה שאפילו כאשר עם ישראל נמצא בגלות עם כל זה השכינה עמהם, על ראשם. ולאמורא שאומר גאולה. הכוונה לעתיד לבוא בגאולה כאשר כולם יהיו טהורים, אז השכינה תהיה על ראשם. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּסֵרוּשׁ הָא' הוּא דְּגוֹלָה הוּא לְשׁוֹן גָּלוּת, הַיְנוּ שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת, בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּחוֹשֶׁךְ כָּפוּל וּמְכֻסֶּה כו', נִקְרָאִים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם מְנוֹרַת זָהָב, וּמַדְגִּישׁ בַּכָּתוּב מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ, שֶׁכָּל הַנְּשָׁמוֹת, עַד יֶרְכָהּ עַד פִּרְחָהּ**[28]**, הַיְנוּ מֵהַפָּשׁוּט שֶׁבַּפְּשׁוּטִים עַד הַגָּדוֹל שֶׁבַּגְּדוֹלִים**[29]**, הֵם מְנוֹרַת זָהָב. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא מִפְּנֵי שֶׁגֻּלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ, שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת נִמְצֵאת הַשְּׁכִינָה עִמָּהֶם, דְּגָלוּ לְבָבֶל שְׁכִינָה עִמָּהֶם**[30]**, דִּשְׁכִינָה עִמָּהֶם קָאֵי עַל נְקֻדַּת הַיַּחֲדוּת שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל**[31]**, דִּנְקֻדַּת הַיַּחֲדוּת הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁלְּעוֹלָם אֵינָהּ נִטְמֵאת חַס וְשָׁלוֹם (זִי וועֶרְט קֵיינְמאָל נִיט נִטְמָא חַס וְשָׁלוֹם), דְּאַף עַל גַּב דְּאָזִיל הָכָא וְהָכָא דְּיוֹקְנָא אִשְׁתָּאֲר בָּךְ**[32]**, **וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[33] **וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן, וּמִצַּד זֶה הִנֵּה גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת כְּתִיב מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ. וּפֵרוּשׁ הַב' הוּא, דְּגוֹלָה הוּא לָשׁוֹן גְּאֻלָּה, וְהַפֵּרוּשׁ דְּגוֹלָה (גְּאֻלָּה) עַל רֹאשָׁהּ הוּא, שֶׁסִּבַּת הַגְּאֻלָּה דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (דְּאַף שֶׁיֶּשְׁנוֹ זְמַן הַגָּלוּת, מִכָּל מָקוֹם תִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה) הוּא מִצַּד גְּאֻלַּת הַשְּׁכִינָה (רֹאשָׁהּ), שֶׁעַל יְדֵי יְצִיאַת הַשְּׁכִינָה מֵהַגָּלוּת תִּהְיֶה גַּם יְצִיאַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַגָּלוּת (דִּי שְׁכִינָה וועֶט דאָךְ אַרוֹיסְגֵיין פון גָּלוּת, וועֶט זִי מִיט שְׁלעָפֶּן אַלעֶמעֶן), וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר ב' הַפֵּרוּשִׁים, שֶׁהַגְּאוּלָה הִיא מִצַּד זֶה גּוּפָא שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד נְקֻדַּת הַיַּחֲדוּת שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּגָלוּ לְבָבֶל שְׁכִינָה עִמָּהֶם. וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב אֲנִי הֲוָיָ'**

ביאור בדרך אפשר

ג) **וְעַל** דֶּרֶךְ זֶה מָצִינוּ בַּמִּדְרָשׁ[26] ב' פֵּירוּשִׁים בְּמַה שֶּׁכָּתוּב[27] בִּנְבוּאַת זְכַרְיָה רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ, חַד אָמַר גּוֹלָה וְחַד אָמַר גְּאֻלָּה. מַאן דְּאָמַר גּוֹלָה, שֶׁגּוֹלָה לְבָבֶל וְגָלַת שְׁכִינָה עִמָּהֶן כו', וּמַאן דְּאָמַר גְּאֻלָּה, פְּרוֹקָא כו' וּכְתִיב עָלָה הַפּוֹרֵץ לִפְנֵיהֶם גו' וַה' בְּרֹאשָׁם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּסֵרוּשׁ הָא' הוּא דְּגוֹלָה הוּא לְשׁוֹן גָּלוּת, הַיְנוּ שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת, בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּחוֹשֶׁךְ כָּפוּל וּמְכֻסֶּה כו', נִקְרָאִים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם מְנוֹרַת זָהָב, וּמַדְגִּישׁ בַּכָּתוּב מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ, שֶׁכָּל הַנְּשָׁמוֹת, עַד יֶרְכָהּ עַד פִּרְחָהּ[28], הַיְנוּ מֵהַפָּשׁוּט שֶׁבַּפְּשׁוּטִים עַד הַגָּדוֹל שֶׁבַּגְּדוֹלִים[29], הֵם מְנוֹרַת זָהָב. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא מִפְּנֵי שֶׁגֻּלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ, שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת נִמְצֵאת הַשְּׁכִינָה עִמָּהֶם, דְּגָלוּ לְבָבֶל שְׁכִינָה עִמָּהֶם[30], דִּשְׁכִינָה עִמָּהֶם קָאֵי עַל נְקֻדַּת הַיַּחֲדוּת שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[31], דִּנְקֻדַּת הַיַּחֲדוּת הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁלְּעוֹלָם אֵינָהּ נִטְמֵאת חַס וְשָׁלוֹם (זִי וועֶרְט קֵיינְמאָל נִיט נִטְמָא חַס וְשָׁלוֹם), דְּאַף עַל גַּב דְּאָזִיל הָכָא וְהָכָא דְּיוֹקְנָא אִשְׁתָּאֲר בָּךְ[32], וְעַל זֶה נֶאֱמַר[33] וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן, וּמִצַּד זֶה הִנֵּה גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת כְּתִיב מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ. וּפֵרוּשׁ הַב' הוּא, דְּגוֹלָה הוּא לָשׁוֹן גְּאֻלָּה, וְהַפֵּרוּשׁ דְּגוֹלָה (גְּאֻלָּה) עַל רֹאשָׁהּ הוּא, שֶׁסִּבַּת הַגְּאֻלָּה דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (דְּאַף שֶׁיֶּשְׁנוֹ זְמַן הַגָּלוּת, מִכָּל מָקוֹם תִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה) הוּא מִצַּד גְּאֻלַּת הַשְּׁכִינָה (רֹאשָׁהּ), שֶׁעַל יְדֵי יְצִיאַת הַשְּׁכִינָה מֵהַגָּלוּת תִּהְיֶה גַּם יְצִיאַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַגָּלוּת (דִּי שְׁכִינָה וועֶט דאָךְ אַרוֹיסְגֵיין פון גָּלוּת, וועֶט זִי מִיט שְׁלעָפֶּן אַלעֶמעֶן). וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר ב' הַפֵּרוּשִׁים, שֶׁהַגְּאוּלָה הִיא מִצַּד זֶה גּוּפָא שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד נְקֻדַּת הַיַּחֲדוּת שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּגָלוּ לְבָבֶל שְׁכִינָה עִמָּהֶם. וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב אֲנִי הֲוָיָ'

[=אע"ג שהולך לכאן ולכאן מצד הגוף ומתלבש בכוחות ולבושי הנפש הבהמית, בכל זאת דיוקנו היינו פנימיות נקודת הלב שבו נשארת דבוקה בה'][32], **וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[33] **וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן, וּמִצַּד זֶה הִנֵּה גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת כְּתִיב מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ. וּפֵרוּשׁ הַב' הוּא, דְּגוֹלָה הוּא לָשׁוֹן גְּאֻלָּה, וְהַפֵּרוּשׁ דְּגוֹלָה (גְּאֻלָּה) עַל רֹאשָׁהּ הוּא, שֶׁסִּבַּת הַגְּאֻלָּה דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (דְּאַף שֶׁיֶּשְׁנוֹ זְמַן הַגָּלוּת, מִכָּל מָקוֹם תִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה) הוּא מִצַּד גְּאֻלַּת הַשְּׁכִינָה (רֹאשָׁהּ), שֶׁעַל יְדֵי יְצִיאַת הַשְּׁכִינָה מֵהַגָּלוּת תִּהְיֶה גַּם יְצִיאַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַגָּלוּת (דִּי שְׁכִינָה וועֶט דאָךְ אַרוֹיסְגֵיין פון גָּלוּת, וועֶט זִי מִיט שְׁלעָפֶּן אַלעֶמעֶן)** כשהשכינה תצא מהגלות היא תסחוב איתה את כולם. **וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר ב' הַפֵּרוּשִׁים, שֶׁהַגְּאוּלָה** לעתיד לבוא, כפירוש הב' **הִיא מִצַּד זֶה גּוּפָא שֶׁגַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד נְקֻדַּת הַיַּחֲדוּת שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּגָלוּ לְבָבֶל שְׁכִינָה עִמָּהֶם** כפירוש הא'. **וְעַל דֶּרֶךְ מַה**

26) ויק"ר ספל"ב. וראה לקו"ת בהעלותך לה, ג. 27) זכרי' ד, ב. 28) בהעלותך ח, ד. 29) ראה לקו"ת שם לב, ד. 30) מגילה כט, א. ספרי מסעי לה, לד. 31) ראה לקו"ת תצא לה, סע"ד. 32) ראה זוהר ח"א רמד, סע"ב ואילך. ח"ב קיד, א. 33) ישעי' מב, ח. וראה דרמ"צ קפה, א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁכָּתוּב אֲנִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם[34], וְהַיְנוּ דְּטַעַם הַגְּאֻלָּה מִמִּצְרַיִם הוּא מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵיכֶם, דֶּאֱלֹקֵיכֶם הוּא כּוֹחֲכֶם וַחֲיוּתְכֶם, וְהַכֹּחַ וְהַחַיּוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא אֲנִי הֲוָיָ׳, אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר[35], וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת יְצִיאַת מִצְרָיִם, הַיְּצִיאָה מֵהַגָּלוּת היציאה מהגלות נפעלת מצד זה שגם בזמן הגלות הכוח והחיות של ישראל הוא משם הוי׳[36]. וְהִנֵּה, שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּעִנְיָן וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ, הֵם בְּהֶתְאֵם לִשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּעִנְיָן הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ. הַפֵּרוּשׁ שֶׁהַחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ קָאִי [=מוסב] עַל בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים שֶׁבַּנְּשָׁמָה שמהם הנתינת כוח להיות ירא חטא, עוד קודם החטא ועל ידי כך להימנע מפגם בהתקשרות האדם עם הקב״ה, מַתְאִים לְהַפֵּרוּשׁ הא׳ שֶׁגֻּלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ קָאִי עַל נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת שֶׁהִיא בִּשְׁלֵמוּת בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת. וְהַפֵּרוּשׁ שֶׁהַחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ קָאִי [=מוסב] עַל הַשְּׁכִינָה שלא יהיה פגם וחסרון למעלה, מַתְאִים לְהַפֵּרוּשׁ הב׳ שֶׁגֻּלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ קָאִי עַל הַגְּאֻלָּה שֶׁתִּהְיֶה עַל יְדֵי גְּאֻלַּת הַשְּׁכִינָה, שֶׁרֹאשָׁהּ הוּא שְׁכִינָה. הביא את מחלוקת האמוראים בפירוש המילה ׳גולה׳ שהיא בהתאם לשני הפירושים שהביא בסעיף הקודם בפרוש הפסוק ׳החכם עיניו בראשו׳.

ד) וְהִנֵּה יֵשׁ ב׳ פֵּרוּשִׁים גַּם בְּמַאֲמָר רַז״ל[37] אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כּוֹבֶד רֹאשׁ. פֵּרוּשׁ הָא׳ הוּא פֵּרוּשׁ הָרַב הַמַּגִּיד[38] דְּרֹאשׁ קָאִי עַל הַשְּׁכִינָה שעל הראש, וְהַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל הַכּוֹבֶד שֶׁבָּרֹאשׁ, הַיְנוּ, עַל הַחִסָּרוֹן דִּלְמַעְלָה כפי שיבאר. דְּהִנֵּה, אַף שֶׁהַמִּצְוַת עֲשֵׂה דִּתְפִלָּה הִיא שֶׁיִּתְפַּלֵּל הָאָדָם וִיבַקֵּשׁ בְּעֵת מִן הָעִתִּים אֲשֶׁר יִצְטָרֵךְ לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים כְּמוֹ בְּעֵת צָרָה וְכַיּוֹצֵא[39], שׁוֹאֵל צְרָכָיו שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶם[40], בָּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי [=בנים, חיים, ומזון], שֶׁזּוֹהִי הַמִּצְוַת עֲשֵׂה שֶׁצִּוָּנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁיְּבַקֵּשׁ הָאָדָם זֶה (את צרכיו הגשמיים החסרים לו) מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, כֵּיוָן שֶׁלּוֹ לְבַדּוֹ הַיְכוֹלֶת לְהוֹשִׁיעַ, וּבְמֵילָא הָאָט עֶר נִיט בַּאַ קֵיינֶעם וואָס צוּ בַּעֶטעֶן אין לו מה לבקש אצל אף אחד, רַק צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל לַהֲוָיָ׳, וְהַיְנוּ שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא לְמַלֹּאת אֶת חֶסְרוֹנוֹתָיו הגשמיים, מִכָּל מָקוֹם, צָרִיךְ לִהְיוֹת אוֹפֶן הַתְּפִלָּה לֹא עַל מַה שֶּׁחָסֵר לוֹ, אֶלָּא שֶׁיִּתְפַּלֵּל עַל כּוֹבֶד רֹאשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, וְהַיְנוּ שֶׁיִּתְמַלֵּא הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה. דְּהִנֵּה, כְּשֶׁיֵּשׁ חִסָּרוֹן לְמַטָּה יֵשׁ גַּם חִסָּרוֹן לְמַעְלָה, כְּמַאֲמָר רַז״ל[41] בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם מִצְטַעֵר שפורענות באה אליו שְׁכִינָה מַה לָּשׁוֹן אוֹמֶרֶת באיזה לשון השכינה מצטערת קָלָנִי מֵרֹאשִׁי קָלָנִי מִזְרוֹעִי כמו אדם יגע ועייף שאומר ראשי כבד עלי זרועי

ביאור בדרך אפשר

אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם[34], וְהַיְנוּ דְּטַעַם הַגְּאֻלָּה מִמִּצְרַיִם הוּא מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵיכֶם, דֶּאֱלֹקֵיכֶם הוּא כּוֹחֲכֶם וַחֲיוּתְכֶם, וְהַכֹּחַ וְהַחַיּוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא אֲנִי הֲוָיָ׳, אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר[35], וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת יְצִיאַת מִצְרָיִם, הַיְּצִיאָה מֵהַגָּלוּת[36]. וְהִנֵּה, שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּעִנְיָן וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ, הֵם בְּהֶתְאֵם לִשְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים בְּעִנְיָן הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ. הַפֵּרוּשׁ שֶׁהַחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ קָאִי עַל בְּחִינַת הַמַּקִּיפִים שֶׁבַּנְּשָׁמָה, מַתְאִים לְהַפֵּרוּשׁ שֶׁגֻּלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ קָאִי עַל נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת שֶׁהִיא בִּשְׁלֵמוּת בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל גַּם בִּזְמַן הַגָּלוּת. וְהַפֵּרוּשׁ שֶׁהַחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ קָאִי עַל הַשְּׁכִינָה, מַתְאִים לְהַפֵּרוּשׁ שֶׁגֻּלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ קָאִי עַל הַגְּאֻלָּה שֶׁתִּהְיֶה עַל יְדֵי גְּאֻלַּת הַשְּׁכִינָה, שֶׁרֹאשָׁהּ הוּא שְׁכִינָה.

ד) **וְהִנֵּה** יֵשׁ ב׳ פֵּרוּשִׁים גַּם בְּמַאֲמָר רַז״ל[37] אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כּוֹבֶד רֹאשׁ. פֵּרוּשׁ הָא׳ הוּא פֵּרוּשׁ הָרַב הַמַּגִּיד[38] דְּרֹאשׁ קָאִי עַל הַשְּׁכִינָה, וְהַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל הַכּוֹבֶד שֶׁבָּרֹאשׁ, הַיְנוּ, עַל הַחִסָּרוֹן דִּלְמַעְלָה. דְּהִנֵּה, אַף שֶׁהַמִּצְוַת עֲשֵׂה דִּתְפִלָּה הִיא שֶׁיִּתְפַּלֵּל הָאָדָם וִיבַקֵּשׁ בְּעֵת מִן הָעִתִּים אֲשֶׁר יִצְטָרֵךְ לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים כְּמוֹ בְּעֵת צָרָה וְכַיּוֹצֵא[39], שׁוֹאֵל צְרָכָיו שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶם[40], בָּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי, שֶׁזּוֹהִי הַמִּצְוַת עֲשֵׂה שֶׁצִּוָּנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁיְּבַקֵּשׁ הָאָדָם זֶה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, כֵּיוָן שֶׁלּוֹ לְבַדּוֹ הַיְכוֹלֶת לְהוֹשִׁיעַ, וּבְמֵילָא הָאָט עֶר נִיט בַּאַ קֵיינֶעם וואָס צוּ בַּעֶטעֶן, רַק צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל לַהֲוָיָ׳, וְהַיְנוּ שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא לְמַלֹּאת אֶת חֶסְרוֹנוֹתָיו, מִכָּל מָקוֹם, צָרִיךְ לִהְיוֹת אוֹפֶן הַתְּפִלָּה לֹא עַל מַה שֶּׁחָסֵר לוֹ, אֶלָּא שֶׁיִּתְפַּלֵּל עַל כּוֹבֶד רֹאשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, וְהַיְנוּ שֶׁיִּתְמַלֵּא הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה. דְּהִנֵּה, כְּשֶׁיֵּשׁ חִסָּרוֹן לְמַטָּה יֵשׁ גַּם חִסָּרוֹן לְמַעְלָה, כְּמַאֲמָר רַז״ל[41] בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם מִצְטַעֵר שְׁכִינָה מַה לָּשׁוֹן אוֹמֶרֶת קָלָנִי מֵרֹאשִׁי קָלָנִי מִזְרוֹעִי [וְיֵשׁ

34) שלח טו, מא. 35) נוסח הגש״פ. 36) ראה לקו״ת שלח נא, ב. 37) ברכות ל, ב. 38) אור תורה להה״מ (הוצאת קה״ת) יט, סע״ד ואילך. קח, סע״ג. ועוד. 39) ראה סהמ״צ להצ״צ שרש מצות התפלה פ״א (דרמ״צ קטו, א). 40) רמב״ם הל׳ תפלה פ״א ה״א־ב. 41) סנהדרין מו, א.

ביאור בדרך אפשר

כבדה עלי. כך כשיש חיסרון למטה אזי מהווה הדבר עדות כי יש חיסרון למעלה [וְיֵשׁ לְבָאֵר דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן רֹאשִׁי וּזְרוֹעִי דַּוְקָא, שֶׁרֹאשׁ וּזְרוֹעַ הֵם מְקוֹם הֲנָחַת הַתְּפִלִּין, וְאָמְרוּ חַז"ל[42] תְּפִלִּין דְּמָארֵי עָלְמָא מַה כְּתִיב בְּהוּ תפילין של ריבונו של עולם מה כתוב בהם? 'אמר להם רבי חייא בר אבין: כתוב בהם הפסוק (המדבר במעלתן ושבחן של ישראל): וּמִי[43] כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי, וְלָכֵן, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצֻטָּעָרִים אוֹמֵר הַקָּבָּ"ה קָלָנִי מֵרֹאשִׁי קָלָנִי מִזְּרוֹעִי דַּוְקָא שגם אצלו יש כביכול חיסרון], וְלָזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַתְּפִלָּה עַל הַחִסָּרוֹן דִּלְמַעְלָה, וְכַאֲשֶׁר יִתְמַלֵּא הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה, אֲזַי בְּמֵילָא יִתְמַלֵּא גַּם הַחִסָּרוֹן דְּלְמַטָּה, דְּכִיוָן שֶׁכְּלָלוּת הַחִסָּרוֹן לְמַטָּה הוּא מִצַּד הַחִסָּרוֹן לְמַעְלָה, לָכֵן כְּשֶׁיִּתְמַלֵּא הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה יִתְמַלֵּא מִמֵּילָא הַחִסָּרוֹן לְמַטָּה. ולכן כאשר מתפלל אדם ושואל על צרכיו הגשמיים צריך לכוון בתפילתו שיתמלא החסרון למעלה ועל ידי כך ממילא יתמלא החיסרון למטה.

וּבֵאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה כְּלָלוּת הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת **הִיא עַל יְדֵי צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא חֶסְרוֹן הָאוֹר** על ידי הצמצום וחיסרון האור התאפשרה התאוות העולמות, **כְּמָה שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים**[44] **דְּקוֹדֶם הַצִּמְצוּם הָיָה אוֹר אֵין סוֹף מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם הֶחָלָל, וְלֹא הָיָה אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת** לִבָאֵר דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן רֹאשִׁי וּזְרוֹעִי דַּוְקָא, שֶׁרֹאשׁ וּזְרוֹעַ הֵם מְקוֹם הֲנָחַת הַתְּפִלִּין, וְאָמְרוּ חַז"ל[42] תְּפִלִּין דְּמָארֵי עָלְמָא מַה כְּתִיב בְּהוּ וּמִי[43] כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי, וְלָכֵן, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצֻטָּעָרִים אוֹמֵר הַקָּבָּ"ה קָלָנִי מֵרֹאשִׁי קָלָנִי מִזְּרוֹעִי דַּוְקָא], וְלָזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַתְּפִלָּה עַל הַחִסָּרוֹן דִּלְמַעְלָה, וְכַאֲשֶׁר יִתְמַלֵּא הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה, אֲזַי בְּמֵילָא יִתְמַלֵּא גַּם הַחִסָּרוֹן דְּלְמַטָּה, דְּכִיוָן שֶׁכְּלָלוּת הַחִסָּרוֹן לְמַטָּה הוּא מִצַּד הַחִסָּרוֹן לְמַעְלָה, לָכֵן כְּשֶׁיִּתְמַלֵּא הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה יִתְמַלֵּא מִמֵּילָא הַחִסָּרוֹן לְמַטָּה.

ביאור בדרך אפשר

שהם בעלי גבול, **וְרַק עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם** סילוק אור אין סוף לצדדין **שֶׁהוּא חֶסְרוֹן הָאוֹר נַעֲשָׂה הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת. וְחֶסְרוֹן הָאוֹר** הראשון (**הַחִסָּרוֹן דִּלְמַעְלָה**) **הוּא הַסִּבָּה לְכָל הַחֶסְרוֹנוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת** (**הַחִסָּרוֹן לְמַטָּה**). **אַךְ עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם נַעֲשָׂה מִלּוּי הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה** (**וּבְמֵילָא מִתְמַלֵּא הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַטָּה**), **והוּא עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהָאוֹר שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם הֶחָלָל קוֹדֶם הַצִּמְצוּם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ**[45], **דְּזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב**[46] לגבי אדם הראשון **וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ, וַיַּנִּחֵהוּ הוּא מִלְּשׁוֹן נַחַת רוּחַ**[47], **לִהְיוֹת שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, לְעָבְדָהּ** [=לעשות. לקיים] **רַמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה וּלְשָׁמְרָהּ** [=לשמור. מלעבור על] **שַׁסַּ"ה לֹא תַּעֲשֶׂה**[48], **נִמְשָׁךְ אוֹר נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהָאוֹר שֶׁהָיָה קוֹדֶם הַצִּמְצוּם, שֶׁעַל יְדֵי אוֹר זֶה דַּוְקָא הוּא מִילּוּי הַחִסָּרוֹן. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא מֵרֵאשִׁית הַקַּו** [המשכת ההארה המצומצמת להחיות העולמות. ונמשלה ל'קו' דק היורד מלמעלה למטה] **כְּמוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁהוּא אוֹר הַמְמַלֵּא, כְּמַאֲמָר** לגבי האור שלפני הצמצום **הָיָה מְמַלֵּא אֶת הֶחָלָל, דֶּבְּאוֹר זֶה שַׁיָּךְ חֶסְרוֹן הַצִּמְצוּם, וְהוּא הַסִּבָּה לְהַחֶסְרוֹנוֹת דְּחֵטְא עֵץ הַדַּעַת וְחֵטְא הָעֵגֶל** עם היות שהוא אור נעלה עד למאוד

42) ברכות ו, א. 43) דברי הימים־א יז, כא. 44) שער א (דרוש עיגולים ויושר) ענף ב. 45) בתחילתו. וראה גם אוה"ת בא ע' רסב. המשך תרס"ו ס"ע ג ואילך. ע' תקט. ובכ"מ. 46) בראשית ב, טו. 47) ראה לקו"ת שה"ש מט, רע"א. 48) ראה תיב"ע עה"פ. זוהר ח"א כז, א. ח"ב קסה, ב. תקו"ז תכ"א (סב, א). תנ"ו (פח, ב). לקו"ת שם מח, ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

מכל מקום יש בו עלילות החיסרון, שלכן מצד אור זה אפשרי חטא עץ הדעת וחטא העגל, **וְלָכֵן מִצַּד אוֹר זֶה אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת מִילּוּי הַחִסָּרוֹן, כִּי אִם עַל יְדֵי הַמְּשָׁכַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאוֹר שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל, שֶׁהוּא אוֹר הַסּוֹבֵב** אור המקיף שלמעלה מאור הממלא **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, שֶׁבְּאוֹר זֶה לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַחִסָּרוֹן, וְלָכֵן עַל יְדֵי הַמְּשָׁכַת אוֹר זֶה דַּוְקָא נַעֲשָׂה מִילּוּי הַחִסָּרוֹן. וְהַמְּשָׁכַת אוֹר זֶה הוּא עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, כִּי עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת נַעֲשֶׂה יִחוּד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ (שֶׁלָּכֵן אוֹמְרִים קוֹדֶם קִיּוּם הַמִּצְוֹת לְשֵׁם יִחוּד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ)[49], שֶׁהוּא עִנְיָן הַמְּשָׁכַת אוֹר הַסּוֹבֵב[50], וְזֶהוּ וַיַּנִּחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ, דְּעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּלְעָבְדָהּ זוֹ רַמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה וּלְשָׁמְרָהּ שַׁסַ"ה לֹא תַּעֲשֶׂה, נַעֲשֶׂה וַיַּנִּחֵהוּ מִלְּשׁוֹן נַחַת רוּחַ, כֵּיוָן שֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה יוֹתֵר מֵהָאוֹר שֶׁהָיָה קוֹדֶם הַצִּמְצוּם, שֶׁעַל יָדוֹ הוּא מִילּוּי הַחִסָּרוֹן. וְהִנֵּה, לִהְיוֹת שֶׁמִּלּוּי הַחִסָּרוֹן הוּא עַל יְדֵי הַמְּשָׁכַת הָאוֹר כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְכָל מִילּוּי בָּא עַל יְדֵי שִׁמְחָה, לָזֹאת אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׁמְחָה[51], דְּשִׂמְחָה גּוֹרֵם הַגִּלּוּי, וְעַל יְדֵי זֶה הוּא מִילּוּי הַחִסָּרוֹן. וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ הָרַב הַמַּגִּיד בְּמַאֲמַר רַז"ל אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כּוֹבֶד רֹאשׁ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ חִסָּרוֹן לְמַטָּה, צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל שֶׁיִּתְמַלֵּא הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהוּא עַל יְדֵי הַמְּשָׁכַת אוֹר שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ חִסָּרוֹן כְּלָל, וְהוּא עַל יְדֵי הַשִּׂמְחָה, דְּעַל יְדֵי זֶה מִתְמַלֵּא הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה, וּבְמֵילָא נִמְשַׁךְ גַּם לְמַטָּה בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי.

ה) **וּפֵרוּשׁ** הַב' בְּמַאֲמַר רַז"ל אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כּוֹבֶד רֹאשׁ, הוּא פֵּרוּשׁ כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן[52], דְּרֹאשׁ קָאֵי עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, דְּיִשְׂרָאֵל הוּא ל"י רא"ש[53], דְּהִנֵּה, כָּל הַנִּבְרָאִים שָׁרְשָׁם הוּא מֵהַדִּבּוּר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[54] בִּדְבַר הֲוָי' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ, וְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שָׁרְשָׁם מִמַּחֲשָׁבָה

ביאור בדרך אפשר

**אֶפְשָׁר לִהְיוֹת מִילּוּי הַחִסָּרוֹן, כִּי אִם עַל יְדֵי הַמְּשָׁכַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָאוֹר שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל, שֶׁהוּא אוֹר הַסּוֹבֵב, שֶׁבְּאוֹר זֶה לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַחִסָּרוֹן, וְלָכֵן עַל יְדֵי הַמְּשָׁכַת אוֹר זֶה דַּוְקָא נַעֲשָׂה מִילּוּי הַחִסָּרוֹן. וְהַמְּשָׁכַת אוֹר זֶה הוּא עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, כִּי עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת נַעֲשֶׂה יִחוּד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ (שֶׁלָּכֵן אוֹמְרִים קוֹדֶם קִיּוּם הַמִּצְוֹת לְשֵׁם יִחוּד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ)[49], שֶׁהוּא עִנְיָן הַמְּשָׁכַת אוֹר הַסּוֹבֵב[50], וְזֶהוּ וַיַּנִּחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ, דְּעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּלְעָבְדָהּ זוֹ רַמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה וּלְשָׁמְרָהּ שַׁסַ"ה לֹא תַּעֲשֶׂה, נַעֲשֶׂה וַיַּנִּחֵהוּ מִלְּשׁוֹן נַחַת רוּחַ, כֵּיוָן שֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה יוֹתֵר מֵהָאוֹר שֶׁהָיָה קוֹדֶם הַצִּמְצוּם, שֶׁעַל יָדוֹ הוּא מִילּוּי הַחִסָּרוֹן. וְהִנֵּה, לִהְיוֹת שֶׁמִּלּוּי הַחִסָּרוֹן הוּא עַל יְדֵי הַמְּשָׁכַת הָאוֹר כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְכָל מִילּוּי בָּא עַל יְדֵי שִׁמְחָה, לָזֹאת אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׁמְחָה[51], דְּשִׂמְחָה גּוֹרֵם הַגִּלּוּי, וְעַל יְדֵי זֶה הוּא מִילּוּי הַחִסָּרוֹן. וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ הָרַב הַמַּגִּיד בְּמַאֲמַר רַז"ל אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כּוֹבֶד רֹאשׁ, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ חִסָּרוֹן לְמַטָּה, צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל שֶׁיִּתְמַלֵּא הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהוּא עַל יְדֵי הַמְּשָׁכַת אוֹר שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ חִסָּרוֹן כְּלָל, וְהוּא עַל יְדֵי הַשִּׂמְחָה, דְּעַל יְדֵי זֶה מִתְמַלֵּא הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה, וּבְמֵילָא נִמְשַׁךְ גַּם לְמַטָּה בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי.

ה) **וּפֵרוּשׁ** הַב' בְּמַאֲמַר רַז"ל אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כּוֹבֶד רֹאשׁ, הוּא פֵּרוּשׁ כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן[52], דְּרֹאשׁ קָאֵי עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, דְּיִשְׂרָאֵל הוּא ל"י רא"ש[53], דְּהִנֵּה, כָּל הַנִּבְרָאִים שָׁרְשָׁם הוּא מֵהַדִּבּוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[54] בִּדְבַר הֲוָי' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ, וְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שָׁרְשָׁם

---

49) פע"ח שער הזמירות ספ"ה. לקו"ת דרושים לר"ה נה, ג. ובכ"מ. וראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' פב. וש"נ. 50) ראה תניא פמ"א (נח, א). סה"מ תרנ"ז ע' רא. עטר"ת ע' ק ואילך. ד"ה באתי לגני תשי"א (סה"מ מלוקט ח"א ע' ג. תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 193 ואילך). 51) ברכות לא, א. 52) הובא במקומות שצויינו בהערה 4. וראה מאמרי אדה"ז: תקס"ג ח"ב ע' תקו ואילך; מאמרז"ל ע' מ. 53) שער הפסוקים להאריז"ל וישלח לב, כט. ספר הליקוטים להאריז"ל ויחי מז, כח. שם מח, ב. פע"ח שער הלולב פ"א. סהמ"צ להצ"צ טו, ב – בשם הזוהר. ובכ"מ. 54) תהלים לג, ו.

ביאור בדרך אפשר

נעלית מהדיבור, כְּמַאֲמָר[55] נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה, מַדְרֵיגָה עֶלְיוֹנָה שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה[56], וְזֶהוּ שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם רֹאשׁ בני ישראל מאוחדים בתכלית עם הקב"ה כמו מחשבת האדם שמאוחדת עמו בתכלית. וְעִנְיָן כּוֹבֶד רֹאשׁ הוּא הַכּוֹבֶד שֶׁבִּבְחִינַת לִי רֹאשׁ כפי שיבאר.

וּבֵאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה כְּתִיב[57] שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גּוֹ' וְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ, וִידוּעָה הַקּוּשְׁיָא בָּזֶה[58] הֲלֹא אַהֲבָה הִיא הֶרְגֵּשׁ הַלֵּב, וְאֵיךְ שַׁיָּךְ צִוּוּי עַל זֶה והרי מרבית בני האדם אין לבם ברשותם ולכן איך אפשר לצוות על האדם שירגיש אהבה?, אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהַצִּוּוּי אֵינוֹ עַל הָאַהֲבָה, כִּי אִם עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּדְבָרִים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה, דְּעַל יְדֵי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בִּדְבָרִים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה, הִנֵּה אִם רַק לֹא יִהְיֶה לוֹ מְנִיעוֹת מִבַּחוּץ (אֲשֶׁר גַּם עִנְיָן זֶה גּוּפָא תָּלוּי בּוֹ), אֲזַי בְּוַדַּאי יָבוֹא לְאַהֲבָה. וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב וְאָהַבְתָּ, דְּלִכְאוֹרָה, מֵאַחַר שֶׁאֵין הַצִּוּוּי עַל הָאַהֲבָה כִּי אִם עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת, לְמַה נֶאֱמַר וְאָהַבְתָּ, אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהַצִּוּוּי אֵינוֹ עַל הָאַהֲבָה, כִּי אִם עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּדְבָרִים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה בְּוַדַּאי יָבוֹא לִידֵי אַהֲבָה, לָזֹאת נֶאֱמַר וְאָהַבְתָּ. וְטַעַם הַדָּבָר שֶׁעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת יִהְיֶה לוֹ בְּוַדַּאי אַהֲבָה, הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְעֵיל מִינֵיהּ, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ' אֶחָד. דְּהִנֵּה, יִשְׂרָאֵל הוּא לִי רֹאשׁ, וְהֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הַיְנוּ שֶׁהֲוָיָ' הוּא אֱלֹקֵינוּ, דַּהֲוָיָ' הוּא הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד[59] שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, וְהֲוָיָ' הוּא אֱלֹקֵינוּ, כֹּחֵנוּ וְחַיּוּתֵנוּ. וְזֶהוּ שֶׁבַּפָּסוּק זֶה נֶאֱמַר ב' פְּעָמִים הֲוָיָ', הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ' אֶחָד, הֲוָיָ' אֶחָד הוּא הֲוָיָ' שֶׁשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת שֶׁשַּׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ פֵּרוּד, שֶׁלָּכֵן צְרִיכִים לִשְׁלוֹל וְלוֹמַר הֲוָיָ' אֶחָד, וְהֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הוּא הֲוָיָ' שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, וְהִנֵּה, הֲוָיָ' אֶחָד הוּא בְּחִינַת דִּבּוּר, וְהוּא עִנְיָן ד' רַבָּתִי דְּאֶחָד (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ[60]), שֶׁהוּא מְקוֹר הַדִּבּוּר, וְהֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הוּא בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה. וְזֶהוּ הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ, שֶׁהֲוָיָ' שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה, הוּא כֹּחֵנוּ וְחַיּוּתֵנוּ, דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה, וּבָנִים אַתֶּם לַהֲוָיָ' אֱלֹקֵיכֶם[61],

ביאור בדרך אפשר

שֶׁכָּתוּב לְעֵיל מִינֵיהּ [=למעלה. לפני התיבות 'ואהבת'], שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ' אֶחָד שההבטחה היא מצד שורש כוחם וחיותם של נשמות ישראל. דְּהִנֵּה, יִשְׂרָאֵל הוּא לִי רֹאשׁ, וְהֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הַיְנוּ שֶׁהֲוָיָ' הוּא אֱלֹקֵינוּ, דַּהֲוָיָ' הוּא הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד[59] שם הוי' מורה על בחינת מחשבה שלמעלה מהזמן שֶׁהוּא שם הוי' לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, כמובא בחסידות ששם עולם נופל על בחינת מקום וזמן וְהֲוָיָ' הוּא אֱלֹקֵינוּ, כֹּחֵנוּ וְחַיּוּתֵנוּ. וְזֶהוּ שֶׁבַּפָּסוּק זֶה נֶאֱמַר ב' פְּעָמִים הֲוָיָ', א. הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ ב. הֲוָיָ' אֶחָד, הֲוָיָ' אֶחָד הוּא הֲוָיָ' שֶׁשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת שֶׁשַּׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ פֵּרוּד, שֶׁלָּכֵן צְרִיכִים לִשְׁלוֹל וְלוֹמַר הֲוָיָ' אֶחָד, וְהֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הוּא הֲוָיָ' שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת שהוא כוחם וחיותם של היהודים. וְהִנֵּה, הֲוָיָ' אֶחָד הוּא בְּחִינַת דִּבּוּר, וְהוּא עִנְיָן ד' רַבָּתִי דְּאֶחָד (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ[60]) שבכתיבת ספר תורה ההלכה היא שצריך לכתוב ד' של אחד, גדולה, שֶׁהוּא מְקוֹר הַדִּבּוּר מקור העולמות, וְהֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ הוּא בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה. וְזֶהוּ הֲוָיָ' אֱלֹקֵינוּ, שֶׁהֲוָיָ' שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, בְּחִינַת מַחֲשָׁבָה, הוּא כֹּחֵנוּ וְחַיּוּתֵנוּ, דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה, וּבָנִים אַתֶּם לַהֲוָיָ' אֱלֹקֵיכֶם[61], וְלָכֵן, כְּמוֹ

---

55) ב"ר פ"א, ד. וראה לקו"ת שה"ש יז, סע"ד. סה"מ ה'ש"ת ע' 17. ובכ"מ. 56) ראה לקו"ת שם לד, ג. 57) ואתחנן ו, ד־ה. 58) סהמ"צ להצ"צ קצט, א. וראה ספר הערכים־חב"ד (כרך א) ערך אהבת ה' ס"א (ע' רסז). וש"נ. 59) זח"ג רנז, סע"ב (ברע"מ). פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א). 60) אדה"ז או"ח סל"ב ס"ב (ממג"א שם סק"א). 61) פ' ראה יד, א.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהַבֵּן בְּטִבְעוֹ אוֹהֵב אֶת אָבִיו, כְּמוֹ כֵּן יֵשׁ בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אַהֲבָה טִבְעִית וְעַצְמִית לֶאֱלֹקוּת. וְלִהְיוֹת שֶׁבַּטֶּבַע יֶשְׁנָהּ הָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, וְצָרִיךְ רַק לְגַלּוֹתָהּ מִן הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנְנוּת כְּדֵי לְהָסִיר אֶת הַהֶעְלֵם, לָכֵן, כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן יוסר ההעלם והסתר ויתגלה הקשר העצמי לה׳ וּבְוַדַּאי יִהְיֶה לוֹ אַהֲבָה, כֵּיוָן שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת אֵינָהּ אֶלָּא לְגַלּוֹת אֶת הָאַהֲבָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּעֶצֶם היות ששורש בני ישראל הוא בבחינת מחשבה של הקב״ה כדוגמת בן שהוא חלק עצמי מהאב ולכן ישנה בתוכם נקודת אהבה וביטול, ומעתה מובן מדוע מצווה הכתוב ו׳אהבת׳ - שהציווי הוא על התבוננות בדברים המעוררים את האהבה ומבטיחה התורה שכאשר יתבונן האדם כראוי, אזי יוסרו הכיסויים ומובטח לו שתתגלה האהבה הקיימת אצלו בעצם.

אָמְנָם אַף עַל פִּי שֶׁמִּצַּד הֱיוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת רֹאשׁ הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת יָבוֹאוּ לְאַהֲבָה, מִכָּל מָקוֹם, יָכוֹל לִהְיוֹת מַצָּב שֶׁל כּוֹבֶד רֹאשׁ, שֶׁהוּא עִנְיָן טִמְטוּם (אטימות) הַמּוֹחַ וְהַלֵּב, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן כוּ׳ אֵינוֹ בָּא לְאַהֲבַת ה׳. וְעִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי הָעֲוֹנוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[62] כִּי עֲוֹנוֹתַי גוֹ׳ רֹאשִׁי גוֹ׳ כָּבֵד, וְלֹא רַק עֲוֹנוֹת מַמָּשׁ, אֶלָּא גַּם הַשִּׁקּוּעַ בִּדְבָרִים הַמֻּתָּרִים שֶׁמִּתְאַוֶּה וְחוֹמֵד לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[63] שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ, הִנֵּה זֶה פּוֹעֵל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר וְכִסּוּי נוֹסָף עַל הַנְּשָׁמָה, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בֶּאֱלֹקוּת מִכָּל מָקוֹם לֹא יִהְיֶה לוֹ אַהֲבָה, וְהַיְנוּ שֶׁנַּעֲשָׂה אֶצְלוֹ טִמְטוּם הַמּוֹחַ, דְּגַם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן כוּ׳ אֵינוֹ מַרְגִּישׁ (עֶר דֶּעֶרְהֶעֶרְט נִיט) אֶת הָעִנְיָן הָאֱלֹקִי, וְעוֹד יוֹתֵר, דְּגַם כַּאֲשֶׁר אֵין לוֹ טִמְטוּם הַמּוֹחַ וּמַרְגִּישׁ בְּמוֹחוֹ אֶת הָעִנְיָן הָאֱלֹקִי, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ טִמְטוּם הַלֵּב, וְהַיְנוּ שֶׁאֵין זֶה שַׁיָּךְ לְהִתְעוֹרְרוּת הַמִּדּוֹת וְאֵין זֶה נוֹגֵעַ לְפוֹעַל. וְהַתִּקּוּן לָזֶה הוּא עַל יְדֵי הַתְּפִלָּה מִתּוֹךְ כּוֹבֶד רֹאשׁ כִּפְשׁוּטוֹ, וּכְדֶפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י הַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת, וְהַיְנוּ שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ אַלְבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ עשיית חשבון צדק מבלי לרמות עצמו וְשֶׁעַל יְדֵי עֲוֹנוֹתָיו גָּרַם כּוֹבֶד רֹאשׁ העוונות גורמים שאור הנשמה שהיא בחינת לי ראש לא תאיר באדם, וּמִזֶּה מִתְמַרְמֵר מְאֹד, וְהַמְּרִירוּת נוֹגַעַת (רִירְט אִים אָן) עַד הָעֶצֶם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כִּי עֲוֹנוֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי, הַיְנוּ שֶׁהַמְּרִירוּת מֵהָעֲוֹנוֹת עוֹבֶרֶת אֶת הָרֹאשׁ וְנוֹגַעַת עַד הָעֶצֶם, וְעַל יְדֵי הַהַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת נַעֲשֵׂית הֲסָרַת הַהֶעְלֵם. אלא מיד

וְלָכֵן, כְּמוֹ שֶׁהַבֵּן בְּטִבְעוֹ אוֹהֵב אֶת אָבִיו, כְּמוֹ כֵּן יֵשׁ בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אַהֲבָה טִבְעִית וְעַצְמִית לֶאֱלֹקוּת. וְלִהְיוֹת שֶׁבַּטֶּבַע יֶשְׁנָהּ הָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, וְצָרִיךְ רַק לְגַלּוֹתָהּ מִן הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנְנוּת כְּדֵי לְהָסִיר אֶת הַהֶעְלֵם, לָכֵן, כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בְּוַדַּאי יִהְיֶה לוֹ אַהֲבָה, כֵּיוָן שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת אֵינָהּ אֶלָּא לְגַלּוֹת אֶת הָאַהֲבָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּעֶצֶם.

אָמְנָם אַף עַל פִּי שֶׁמִּצַּד הֱיוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת רֹאשׁ הֲרֵי בְּוַדַּאי שֶׁעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת יָבוֹאוּ לְאַהֲבָה, מִכָּל מָקוֹם, יָכוֹל לִהְיוֹת מַצָּב שֶׁל כּוֹבֶד רֹאשׁ, שֶׁהוּא עִנְיָן טִמְטוּם הַמּוֹחַ וְהַלֵּב, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן כוּ׳ אֵינוֹ בָּא לְאַהֲבַת ה׳. וְעִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי הָעֲוֹנוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[62] כִּי עֲוֹנוֹתַי גוֹ׳ רֹאשִׁי גוֹ׳ כָּבֵד, וְלֹא רַק עֲוֹנוֹת מַמָּשׁ, אֶלָּא גַּם הַשִּׁקּוּעַ בִּדְבָרִים הַמֻּתָּרִים שֶׁמִּתְאַוֶּה וְחוֹמֵד לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[63] שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ, הִנֵּה זֶה פּוֹעֵל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר וְכִסּוּי נוֹסָף עַל הַנְּשָׁמָה, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן בֶּאֱלֹקוּת מִכָּל מָקוֹם לֹא יִהְיֶה לוֹ אַהֲבָה, וְהַיְנוּ שֶׁנַּעֲשָׂה אֶצְלוֹ טִמְטוּם הַמּוֹחַ, דְּגַם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן כוּ׳, אֵינוֹ מַרְגִּישׁ (עֶר דֶּעֶרְהֶעֶרְט נִיט) אֶת הָעִנְיָן הָאֱלֹקִי, וְעוֹד יוֹתֵר, דְּגַם כַּאֲשֶׁר אֵין לוֹ טִמְטוּם הַמּוֹחַ וּמַרְגִּישׁ בְּמוֹחוֹ אֶת הָעִנְיָן הָאֱלֹקִי, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ טִמְטוּם הַלֵּב, וְהַיְנוּ שֶׁאֵין זֶה שַׁיָּךְ לְהִתְעוֹרְרוּת הַמִּדּוֹת וְאֵין זֶה נוֹגֵעַ לְפוֹעַל. וְהַתִּקּוּן לָזֶה הוּא עַל יְדֵי הַתְּפִלָּה מִתּוֹךְ כּוֹבֶד רֹאשׁ כִּפְשׁוּטוֹ, וּכְדֶפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י הַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת, וְהַיְנוּ שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ אַלְבָּא דְּנַפְשֵׁיהּ וְשֶׁעַל יְדֵי עֲוֹנוֹתָיו גָּרַם כּוֹבֶד רֹאשׁ, וּמִזֶּה מִתְמַרְמֵר מְאֹד, וְהַמְּרִירוּת נוֹגַעַת (רִירְט אִים אָן) עַד הָעֶצֶם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כִּי עֲוֹנוֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי, הַיְנוּ שֶׁהַמְּרִירוּת מֵהָעֲוֹנוֹת עוֹבֶרֶת אֶת הָרֹאשׁ וְנוֹגַעַת עַד הָעֶצֶם, וְעַל יְדֵי הַהַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת נַעֲשֵׂית הֲסָרַת הַהֶעְלֵם. וְאַחַר כָּךְ הִנֵּה עַל יְדֵי הַשִּׂמְחָה

62) תהלים לח, ה. 63) האזינו לב, טו.

ביאור בדרך אפשר

לאחר שנשבר לבו, יסיר העצב מלבו ויכניס עצמו לקו השמחה כי ה' רב לסלוח ובודאי העביר חטאתו וכו' כמבואר באגרת התשובה **וְאַחַר כָּךְ הִנֵּה עַל יְדֵי הַשִּׂמְחָה נַעֲשָׂה גִּלּוּי הָאוֹר** (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סוֹף סָעִיף ד). **וְזֶהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּתִקּוּן חֲצוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל מְרִירוּת, וְאַחַר כָּךְ לְמוּד הַתּוֹרָה בְּשִׂמְחָה.**

וּכְשֵׁם שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּפֵרוּשׁ הָרַב הַמַּגִּיד שֶׁכּוֹבֶד רֹאשׁ הוּא עַל הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁמִּלּוּי הַחִסָּרוֹן הוּא עַל יְדֵי הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה יוֹתֵר מֵהָאוֹר שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל, כְּמוֹ כֵן הוּא גַּם כֵּן בְּפֵרוּשׁ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן שֶׁכּוֹבֶד רֹאשׁ הוּא הַכּוֹבֶד שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, הִנֵּה עַל יְדֵי הַהַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת מַמְשִׁיכִים אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה קוֹדֶם הַחֵטְא, לְפִי שֶׁתְּשׁוּבָה קָדְמָה לָעוֹלָם[64], הַיְנוּ שֶׁהוּא אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָם, וְעַל יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר זֶה דַּוְקָא מִתְמַלֵּא חֶסְרוֹן הַחֵטְא.

ו) **וְהִנֵּה** נוֹסָף עַל תִּקּוּן הַכּוֹבֶד רֹאשׁ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּדְבָרִים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה יָבוֹא לְאַהֲבַת הַוָּיָ', צְרִיכָה לִהְיוֹת אַהֲבַת הַוָּיָ', כְּפֵירוּשׁ רַז"ל[66] בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, וְהַיְנוּ שֶׁהָאַהֲבָה לֹא תִּהְיֶה רַק מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, אֶלָּא גַּם מִצַּד נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁגַּם נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית תָּבוֹא לְאַהֲבָה אֶת הַוָּיָ'. וְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[67] וַיִּיצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה, וַיִּיצֶר בִּשְׁנֵי יוֹדִי"ן, וְאִיתָא בַּגְּמָרָא[68] ב' דֵּעוֹת, חַד אָמַר דּוּ פַּרְצוּפִין בָּרָא הַקָּבָ"ה בְּאָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר[69] אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי, וְחַד אָמַר שְׁנֵי יְצָרִים בָּרָא הַקָּבָ"ה, אֶחָד יֵצֶר טוֹב וְאֶחָד יֵצֶר רָע. וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁלְּמַאן דְּאָמַר דּוּ פַּרְצוּפִין בָּרָא הַקָּבָ"ה בְּאָדָם, הֲרֵי הָיוּ דְּבוּקִים אָחוֹר בְּאָחוֹר, וְהֵצָרָךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַנְּסִירָה, וְאַחַר כָּךְ הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת יִחוּד פָּנִים בְּפָנִים לְצוֹרֶךְ הַהוֹלָדָה, כָּךְ גַּם לְמַאן דְּאָמַר שְׁנֵי יְצָרִים בָּרָא הַקָּבָ"ה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַנְּסִירָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה יִחוּד פָּנִים בְּפָנִים. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵינוֹ כְּמוֹ אָדָם הַמִּתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשׁ שֶׁהַלְּבוּשׁ נִפְרָד מִמֶּנּוּ, אֶלָּא זוֹהִי הִתְלַבְּשׁוּת פְּנִימִית,

ביאור בדרך אפשר

נַעֲשָׂה גִּלּוּי הָאוֹר (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סוֹף סָעִיף ד). וְזֶהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּתִקּוּן חֲצוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁל מְרִירוּת, וְאַחַר כָּךְ לְמוּד הַתּוֹרָה בְּשִׂמְחָה.

וּכְשֵׁם שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּפֵרוּשׁ הָרַב הַמַּגִּיד שֶׁכּוֹבֶד רֹאשׁ הוּא עַל הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁמִּלּוּי הַחִסָּרוֹן הוּא עַל יְדֵי הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה יוֹתֵר מֵהָאוֹר שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מְקוֹם הֶחָלָל, כְּמוֹ כֵן הוּא גַּם כֵּן בְּפֵרוּשׁ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן שֶׁכּוֹבֶד רֹאשׁ הוּא הַכּוֹבֶד שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, הִנֵּה עַל יְדֵי הַהַכְנָעָה וְשִׁפְלוּת מַמְשִׁיכִים אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיָה קוֹדֶם הַחֵטְא, לְפִי שֶׁתְּשׁוּבָה קָדְמָה לָעוֹלָם[64], הַיְנוּ שֶׁהוּא אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָם, וְעַל יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר זֶה דַּוְקָא מִתְמַלֵּא חֶסְרוֹן הַחֵטְא.

ו) **וְהִנֵּה** נוֹסָף עַל תִּקּוּן הַכּוֹבֶד רֹאשׁ שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּדְבָרִים הַמְּעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה יָבוֹא לְאַהֲבַת הַוָּיָ', צְרִיכָה לִהְיוֹת אַהֲבַת הַוָּיָ' בְּכָל לְבָבְךָ[65], כְּפֵירוּשׁ רַז"ל[66] בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, וְהַיְנוּ שֶׁהָאַהֲבָה לֹא תִּהְיֶה רַק מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, אֶלָּא גַּם מִצַּד נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁגַּם נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית תָּבוֹא לְאַהֲבָה אֶת הַוָּיָ'. וְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[67] וַיִּיצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה, וַיִּיצֶר בִּשְׁנֵי יוֹדִי"ן, וְאִיתָא בַּגְּמָרָא[68] ב' דֵּעוֹת, חַד אָמַר דּוּ פַּרְצוּפִין בָּרָא הַקָּבָ"ה בְּאָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר[69] אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי, וְחַד אָמַר שְׁנֵי יְצָרִים בָּרָא הַקָּבָ"ה, אֶחָד יֵצֶר טוֹב וְאֶחָד יֵצֶר רָע. וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁלְּמַאן דְּאָמַר דּוּ פַּרְצוּפִין בָּרָא הַקָּבָ"ה בְּאָדָם, הֲרֵי הָיוּ דְּבוּקִים אָחוֹר בְּאָחוֹר, וְהֵצָרָךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַנְּסִירָה, וְאַחַר כָּךְ הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת יִחוּד פָּנִים בְּפָנִים לְצוֹרֶךְ הַהוֹלָדָה, כָּךְ גַּם לְמַאן דְּאָמַר שְׁנֵי יְצָרִים בָּרָא הַקָּבָ"ה צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַנְּסִירָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה יִחוּד פָּנִים בְּפָנִים. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הִתְלַבְּשׁוּת הַנְּשָׁמָה בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵינוֹ כְּמוֹ אָדָם הַמִּתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשׁ שֶׁהַלְּבוּשׁ נִפְרָד מִמֶּנּוּ, אֶלָּא זוֹהִי הִתְלַבְּשׁוּת פְּנִימִית,

לאחר שנשבר לבו, יסיר העצב מלבו ויכניס עצמו לקו השמחה כי ה' רב לסלוח ובודאי העביר חטאתו וכו' כמבואר באגרת התשובה

לוח ובודאי העביר חטאתו

ד). וזהו סדר העבודה בתקון חצות באופן של מרירות,

ואחר כך למוד התורה בשמחה.

וכשם שנתבאר לעיל בפרוש הרב המגיד שכובד ראש הוא על החסרון שלמעלה, שמלוי החסרון הוא על ידי האור שלמעלה יותר מהאור שהיה ממלא מקום

הסובב

הוא

הכובד ראש הוא על החסרון שלמעלה, הנה על ידי ההכנעה ושפלות ממשיכים אור שלמעלה יותר מכמו שהיה קודם

קודם הצמצום

החטא, לפי שתשובה קדמה לעולם[64], היינו שהוא אור שלמעלה מהעולם, ועל ידי המשכת אור זה דוקא מתמלא חסרון החטא.

ו) והנה נוסף על תקון הכובד ראש שבישראל, שעל ידי ההתבונות בדברים המעוררים את האהבה יבוא לאהבת הוי', צריכה להיות אהבת הוי', כפירוש רז"ל[66] בשני יצריך, והינו שהאהבה לא תהיה רק מצד נפש האלקית, אלא גם מצד נפש הבהמית, שגם נפש הבהמית תבוא לאהבה את הוי'. וסדר העבודה בזה, דהנה כתיב[67] ויצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה, ויצר בשני יודי"ן, ואיתא בגמרא[68] ב' דעות, חד אמר דו פרצופין ברא הקב"ה באדם, שנאמר[69] אחור וקדם צרתני, וחד אמר שני יצרים ברא הקב"ה, אחד יצר טוב ואחד יצר רע. והנה, כשם שלמאן דאמר דו פרצופין ברא הקב"ה באדם, הרי היו דבוקים אחור באחור, והצרך להיות ענין הנסירה, ואחר כך היה יכול להיות יחוד פנים בפנים לצורך ההולדה, כך גם למאן דאמר שני יצרים ברא הקב"ה צריך להיות ענין הנסירה כדי שיהיה יחוד פנים בפנים. והענין בזה, דהנה, התלבשות הנשמה בגוף ונפש הבהמית אינו כמו אדם המתלבש בלבוש שהלבוש נפרד ממנו, אלא זוהי התלבשות פנימית,

64) פסחים נד, א. ועוד. 65) ואתחנן ו, ה. 66) משנה ברכות נד, א. ספרי ופרש"י עה"פ. 67) בראשית ב, ז. 68) ברכות סא, א. 69) תהלים קלט, ה.

ביאור בדרך אפשר

הִתְלַבְּשׁוּת פְּנִימִית, וְהַיְנוּ, שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּבוּקָה בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית ומתפעלת מעניני הנפש הבהמית ומאורעות הגוף, וּכְמוֹ בְּדוּ פַּרְצוּפִין שֶׁדְּבוּקִים אָחוֹר בְּאָחוֹר שֶׁזֶּה מוֹשֵׁךְ לְכָאן וְזֶה מוֹשֵׁךְ לְכָאן כאשר מחוברים באופן שהפוכים הם האחד לשני (דֹּעֶר שֹׁלֶעֶפֶט אַהֶעֶר אוּן דֹּעֶר שֹׁלֶעֶפֶט אַהִין), וְלָזֹאת צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַנְּסִירָה, לְהַפְרִיד וּלְהַבְדִּיל הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית מִנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, להבחין בין התפעלות הרגשות של הנפש הבהמית לבין התפעלות הרגשית של הנפש האלוקית וְאַחַר כָּךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַיִּחוּד דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית עִם נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁגַּם נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית תָּבוֹא לְאַהֲבָה אֶת ה׳. וְהַיְנוּ, דְּצִיּוּר הָרַע הביטוי השלילי במחשבות, דיבורים ומעשים שהם היפך רצון ה׳ שֶׁבּוֹ מִתְלַבֵּשׁ כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, צְרִיכִים לְבַטְּלוֹ, אֲבָל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית עַצְמָה, שֶׁהוּא הַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה, אֵין צָרִיךְ לְבַטְּלוֹ[70], שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה כוּ׳, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[71] וְרַב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר, אֶלָּא הָעֲבוֹדָה הִיא לִפְעוֹל שֶׁגַּם הוּא יָבוֹא לְאַהֲבָה אֶת הֲוָיָ׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַיִּחוּד דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית עִם נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית. אם כן יש לרתום גם את הכוח המתאווה של הנפש הבהמית לאהבה את ה׳. באות הבאה יבאר שהכוח לכך הוא על ידי עמל תורה.

ביאור בדרך אפשר

אַךְ כְּדֵי לְהַפְרִיד הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וּלְהָפְכָם לִקְדֻשָּׁה שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית תָּבוֹא לְאַהֲבָה אֶת הֲוָיָ׳, הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה [=יצר הרע – ׳אחור׳ ויצר טוב – ׳קדם׳ סובבת אותי. ושמת עלי תורה לעמול בה שהתורה מכריחה את האדם להיות טוב]. דְּהִנֵּה, בְּרִיאַת הָאָדָם הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּצַּד נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא אָחוֹר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וּמִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא קָדַם לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית[72]. וְהַכַּוָּנָה שֶׁנִּבְרָא בְּאוֹפֶן כָּזֶה הִיא כְּדֵי שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁהוּא אָחוֹר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית תָּבוֹא לְאַהֲבָה אֶת הֲוָיָ׳. וְהַכֹּחַ עַל זֶה הוּא וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה, דֶּכַּפֶּכָה קָאִי עַל הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמָר רַז״ל[73] עַל הַפָּסוּק[74] אָדָם לֶעָמָל יֻלָּד, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כִּי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ[75] [=משים דברים בפיו תמיד כאוכף שעל החמור. הנמשל לעמל תורה], הֱוֵי אוֹמֵר לֶעָמָל פֶּה נִבְרָא, וּמֵסִיק שֶׁעָמָל פֶּה הוּא עָמָל תּוֹרָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ לֹא רַק הָעִנְיָנִים דִּקְדֻשָּׁה אֶלָּא גַּם הָעִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה מְבָאֶרֶת גַּם סֵדֶר הַהִתְהַוּוּת, וְהַיְנוּ שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ לֹא רַק עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אֶלָּא גַּם הָעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, וּמִכֵּיוָן שֶׁהָעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת כְּתוּבִים בַּתּוֹרָה הֲרֵי גַּם הֵם תּוֹרָה, וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁיֵּשׁ בַּתּוֹרָה עִנְיָנִים

וְהַיְנוּ, שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּבוּקָה בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וּכְמוֹ בְּדוּ פַּרְצוּפִין שֶׁדְּבוּקִים אָחוֹר בְּאָחוֹר שֶׁזֶּה מוֹשֵׁךְ לְכָאן וְזֶה מוֹשֵׁךְ לְכָאן (דֹּעֶר שֹׁלֶעֶפֶט אַהֶעֶר אוּן דֹּעֶר שֹׁלֶעֶפֶט אַהִין), וְלָזֹאת צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן הַנְּסִירָה, לְהַפְרִיד וּלְהַבְדִּיל הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית מִנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְאַחַר כָּךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַיִּחוּד דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית עִם נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁגַּם נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית תָּבוֹא לְאַהֲבָה אֶת ה׳. וְהַיְנוּ, דְּצִיּוּר הָרַע שֶׁבּוֹ מִתְלַבֵּשׁ כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, צְרִיכִים לְבַטְּלוֹ, אֲבָל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית עַצְמָה, שֶׁהוּא הַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה, אֵין צָרִיךְ לְבַטְּלוֹ[70], שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה כוּ׳, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[71] וְרַב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר, אֶלָּא הָעֲבוֹדָה הִיא לִפְעוֹל שֶׁגַּם הוּא יָבוֹא לְאַהֲבָה אֶת הֲוָיָ׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַיִּחוּד דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית עִם נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית.

אַךְ כְּדֵי לְהַפְרִיד הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וּלְהָפְכָם לִקְדֻשָּׁה שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית תָּבוֹא לְאַהֲבָה אֶת הֲוָיָ׳, הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה. דְּהִנֵּה, בְּרִיאַת הָאָדָם הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּצַּד נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא אָחוֹר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וּמִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא קָדַם לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית[72]. וְהַכַּוָּנָה שֶׁנִּבְרָא בְּאוֹפֶן כָּזֶה הִיא כְּדֵי שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁהוּא אָחוֹר לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית תָּבוֹא לְאַהֲבָה אֶת הֲוָיָ׳. וְהַכֹּחַ עַל זֶה הוּא וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה, דֶּכַּפֶּכָה קָאִי עַל הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמָר רַז״ל[73] עַל הַפָּסוּק[74] אָדָם לֶעָמָל יֻלָּד, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כִּי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ[75], הֱוֵי אוֹמֵר לֶעָמָל פֶּה נִבְרָא, וּמֵסִיק שֶׁעָמָל פֶּה הוּא עָמָל תּוֹרָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ לֹא רַק הָעִנְיָנִים דִּקְדֻשָּׁה אֶלָּא גַּם הָעִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה מְבָאֶרֶת גַּם סֵדֶר הַהִתְהַוּוּת, וְהַיְנוּ שֶׁבַּתּוֹרָה יֵשׁ לֹא רַק עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אֶלָּא גַּם הָעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, וּמִכֵּיוָן שֶׁהָעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת כְּתוּבִים בַּתּוֹרָה הֲרֵי גַּם הֵם תּוֹרָה, וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁיֵּשׁ בַּתּוֹרָה עִנְיָנִים

70) ראה לקו״ת חוקת נו, ג ואילך. 71) משלי יד, ד. וראה לקו״ת האזינו עה, ריש ע״ד. ובכ״מ. 72) ראה יהל אור עה״פ (ע׳ תקכא ואילך). 73) סנהדרין צט, ב. וראה סה״מ תרפ״ט ע׳ 218 ואילך. 74) איוב ה, ז. 75) משלי טז, כו.

ביאור בדרך אפשר

הַשַּׁיָּכִים לָעוֹלָם, הִנֵּה בְּכֹחַ זֶה אֶפְשָׁר לִפְעוֹל על ידי לימוד התורה גַּם בָּעוֹלָם שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִהְיֶה לָהּ אַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת. וְהִנֵּה, עַל יְדֵי הַיִּחוּד דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יֵשׁ לָהּ אַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, נַעֲשֵׂית עֲלִיָּה גַּם בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּאַף שֶׁהַנִּשְׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן וְכָל יְרִידָתָהּ הוּא רַק לְבָרֵר אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית[76], מִכָּל מָקוֹם, עַל יְדֵי זֶה שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מְבָרֶרֶת אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית נַעֲשֵׂית עֲלִיָּה גַּם בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁמִּתְעַלִּית לְמַעְלָה מִשָּׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ לְאִשְׁתַּאֲבָא בְּגוּפָא דְּמַלְכָּא[77]. ז) וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקֻדִּים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְאִיתָא בַּזֹּהַר[78] מַאן דְּעָבַר עַל פִּקּוּדָא דְּאוֹרַיְתָא, הֵינוּ שֶׁגַּם אֵלּוּ שֶׁעָבְרוּ עַל פִּקּוּדָא דְּאוֹרַיְתָא, הִנֵּה גַּם בָּהֶם אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עִנְיָן הַתְּשׁוּבָה וּבְרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, זֶה יִתְּנוּ גּוֹ' מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, שֶׁהוּא מֶחֱצָה מֵעֶשְׂרִים גֵּרָה, וְהֵינוּ, שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא רַק בְּעֶשֶׂר כֹּחוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁהֲרֵי הָעֶשֶׂר כֹּחוֹת שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית אֵין צְרִיכִים תִּקּוּן, וְהָעֲבוֹדָה הִיא רַק בְּעֶשֶׂר כֹּחוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁגַּם הִיא תָּבוֹא לְאַהֲבָה אֶת הָרָיָ'. וְהַכֹּחַ עַל זֶה הוּא שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל, דְּקָאֵי [=שמוסב] עַל הַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לֹא רַק עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שורש ה'קדם' למעשה בראשית אֶלָּא גַּם עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שורש ה'אחור' למעשה בראשית, עֶשְׂרִים גֵּרָה, שֶׁזֶּהוּ הַכֹּחַ עַל נְתִינַת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁהוּא ענין עבודת האדם בְּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וּמִמְּשִׁיךְ בַּכָּתוּב מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה', שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּזֶה יִתְּנוּ גּוֹ' מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, נַעֲשָׂה גַּם מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה', דִּתְרוּמָה הוּא מִלְּשׁוֹן הֲרָמָה[79], וְהוּא עִנְיָן הָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל יְדֵי בְּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וּמִקְּדִים בַּכָּתוּב כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דְּעִנְיָן הַנְּשִׂיאַת רֹאשׁ הוּא הֵיפֶךְ הָעִנְיָן דְּכוֹבֶד רֹאשׁ שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי חֵטְא הָעֵגֶל, שֶׁהוּא עִנְיָן אֶחָד עִם חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז"ל[80] בְּשָׁעָה שֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה הִטִּיל בָּהּ זוּהֲמָא, יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פָּסְקָה זוּהֲמָתָן, וּבְחֵטְא

ביאור בדרך אפשר

בְּעֶשֶׂר כֹּחוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁהֲרֵי הָעֶשֶׂר כֹּחוֹת שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית אֵין צְרִיכִים תִּקּוּן, וְהָעֲבוֹדָה הִיא רַק בְּעֶשֶׂר כֹּחוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית להביא את יישות האדם לידי ביטול לקדושה שֶׁגַּם הִיא תָּבוֹא לְאַהֲבָה אֶת הָרָיָ'. וְהַכֹּחַ עַל זֶה הוּא שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל, דְּקָאֵי [=שמוסב] עַל הַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לֹא רַק עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שורש ה'קדם' למעשה בראשית אֶלָּא גַּם עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שורש ה'אחור' למעשה בראשית, עֶשְׂרִים גֵּרָה, שֶׁזֶּהוּ הַכֹּחַ עַל נְתִינַת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁהוּא ענין עבודת האדם בְּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וּמִמְּשִׁיךְ בַּכָּתוּב מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה', שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּזֶה יִתְּנוּ גּוֹ' מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, שֶׁהוּא עִנְיָן בְּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, נַעֲשָׂה גַּם מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַה', דִּתְרוּמָה הוּא מִלְּשׁוֹן הֲרָמָה[79], וְהוּא עִנְיָן הָעֲלִיָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל יְדֵי בְּרוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וּמִקְּדִים בַּכָּתוּב כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דְּעִנְיָן הַנְּשִׂיאַת רֹאשׁ הוּא הֵיפֶךְ הָעִנְיָן דְּכוֹבֶד רֹאשׁ שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי חֵטְא הָעֵגֶל, שֶׁהוּא עִנְיָן אֶחָד עִם חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז"ל[80] בְּשָׁעָה שֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה הִטִּיל בָּהּ זוּהֲמָא, יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פָּסְקָה זוּהֲמָתָן, וּבְחֵטְא

---

76) תניא פל"ז (מח, ב) מעץ חיים שער כו (שער הצלם) פ"א. 77) זח"א ריז, ב. 78) ח"ג קכב, א. 79) ראה אוה"ת תרומה ס"ע א'שנה ואילך. סה"מ תש"ט ע' 150. ובכ"מ. 80) שבת קמו, רע"א.

ביאור בדרך אפשר

1 וּבְחֵטְא הָעֵגֶל חָזְרָה
2 זוּהֲמָתָן[81]. וְהַתִּקּוּן לָזֶה
3 הוּא וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר
4 נַפְשׁוֹ גּוֹ׳ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל,
5 שֶׁהוּא עִנְיָן בֵּרוּר נֶפֶשׁ
6 הַבַּהֲמִית, וְעַל יְדֵי זֶה
7 נַעֲשָׂה גַּם מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
8 תְּרוּמָה לַה׳, שֶׁנַּעֲשָׂה

1 הָעֵגֶל חָזְרָה זוּהֲמָתָן[81]. וְהַתִּקּוּן לָזֶה הוּא וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר
2 נַפְשׁוֹ גּוֹ׳ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, שֶׁהוּא עִנְיָן בֵּרוּר נֶפֶשׁ
3 הַבַּהֲמִית, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה גַּם מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה
4 לַה׳, שֶׁנַּעֲשָׂה עֲלִיָּה גַּם בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וְעַל יְדֵי זֶה
5 נַעֲשָׂה גַּם תִּקּוּן הָעִנְיָן דְּכוֹבֶד רֹאשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁמִּתְמַלֵּא
6 הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה מִתְמַלֵּא גַּם הַחִסָּרוֹן
7 שֶׁלְּמַטָּה, וְנִמְשָׁךְ בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי.

ביאור בדרך אפשר

9 עֲלִיָּה גַּם בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית.
10 וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה גַּם
11 תִּקּוּן הָעִנְיָן דְּכוֹבֶד רֹאשׁ
12 שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁמִּתְמַלֵּא
13 הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַעְלָה, וְעַל
14 יְדֵי זֶה מִתְמַלֵּא גַּם
15 הַחִסָּרוֹן שֶׁלְּמַטָּה, וְנִמְשָׁךְ
16 בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי.

81) זוהר ח״א נב, ב. ח״ב קצג, ב.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ג שבט, תשט״ו
ברוקלין.

הנהלת כפר חב״ד

ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מיום ההילולא של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע וכן הקודמים לו. ורצוני להיות בטוח שעכ״פ מכאן ולהבא יכתבו ע״ד התועדויות השונות אשר בכפר חב״ד וגם בפרטיות המתאימה.

וזאת להעיר וביחוד בהנוגע למה שכותבים אודות חגיגת י״ט כסלו שקצרו במקום שאמרו להאריך ביותר... ובודאי בהזדמנות הבאה ימלאו גם על דבר זה, אם יתעכב שילוח ההקלטה של ההתועדות או אם נקלטה שלא במילואו, והרי בכנוס צעירי אגו״ח שהי׳ לפני זמן בהכפר שלחו תיכף לאחר הכינוס את הנאומים וכו׳...

ע״פ המכתבים שקבלתי מאחדים וחוששים שמציאות פרדסים נותן מקום למחבא וכו׳, צריכים היו להתבונן ולעיין אם יש מקום לחשש זה ולדבר בכיוון למה שיודעו עם המשרדים המתאימים, ובפרט שאם יתעכב דבר החליפין עם קרקע מהדרין הנשאר יש מקום לומר שינטעו שם פרדסים ג״כ, ואם יסכימו להרבות בשמירה מתאים להוספה בפרדסים ספק הוא.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש לחזק ולפתח כפר חב״ד שיהי׳ דירה לו יתי׳ בתחתונים, שלזה צריך געזונטע רוחניות און געזונטע גשמיות וחפץ ה׳ בידם יצליח, ע״י הכלי המחזיק ברכתו של הקב״ה השלום והאחדות והתקשרות לנשיאנו, ע״י מילוי כוונתו ורצונו בכפר זה וכמובן ע״פ המבואר בתניא פרק ב׳.

המחכה לבשו״ט בכל הנ״ל.

בס"ד. שיחת שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים מברכים החודש וערב ראש חודש אדר ה'תשט"ז.

בלתי מוגה

א. הזמן שלאחר חצות שייך כבר ליום שלאחריו, ומטעם זה אין אומרים היום במנחה "צדקתך"[1]. ומכיון שאמרו רז"ל[2] "משנכנס אדר מרבין בשמחה", ואיתא בספרים שאפשר להתחיל בשמחה זו כבר מיום א' דראש חודש[3] — יש לעשות את ההתחלה בזה כבר עתה[4].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אַ פרייליכן ניגון"].

* * *

ב. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל כי תשא.

* * *

ג. "משנכנס[5] אדר מרבין בשמחה".

במשנה[6] איתא "משנכנס אב ממעטין בשמחה", אלא שבגמרא[2] איתא על זה "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה".

רואים אנו בזה שני ענינים הפכיים:

א) מהלשון "כשם" משמע, שהעיקר הוא הענין ד"משנכנס אב ממעטין בשמחה", שנאמר בפירוש במשנה, מה שאין כן הענין ד"משנכנס אדר מרבין בשמחה", אינו אלא "כשם", שנלמד מ"משנכנס אב".

ב) לאידך גיסא רואים אנו שבהנוגע לפועל הרי הענין ד"משנכנס אב ממעטין בשמחה" הוא מוגבל. לא בכל הענינים ממעטין. ישנם עניני שמחה[7] גם באב[8]. אבל זה ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה" — הרי זה ללא שום הגבלות, עד "עד דלא ידע"[9].

לכאורה אינו מובן: כיון שכל הענין ד"משנכנס אדר מרבין" נמשך מזה ש"משנכנס אדר ממעטין", כלשון הגמרא "כשם" — מדוע איפוא הענין ד"משנכנס אדר מרבין בשמחה" הוא יותר מהענין ד"משנכנס אב ממעטין וכו'"?

ד. הביאור בזה בפשטות — מכיון ששמחה צריכה להיות תמיד, אפילו בחודש אב, שהרי תמיד ישנו הציווי ד"עבדו[10] את הוי' בשמחה"[11]. ולכן, כשניתוסף עוד "מרבין בשמחה" — הרי זה בלי גבול. ואילו ה"ממעטין" הוא מוגבל, כיון שגם אז צריכים להיות עניני שמחה מסויימים, ובפרט מצד הציווי ד"עבדו את הוי' בשמחה".

פנימיות הענין הוא[12]:

כמדובר בהמאמר[13], תכלית הכוונה היא לפעול את הענין ד"נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים"[14], שיהיה להקב"ה דירה כאן למטה. וכשם שהאדם הדר בדירה, נמצא הוא בדירה בכל עצמותו

---

1) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסרצ"ב.

2) תענית כט, סע"א.

3) ראה גם סה"ש תנש"א ח"א ע' 339 הערה 11.

4) ראה אוצר מנהגי חב"ד אדר ע' רלד. וראה גם שיחת ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר דאשתקד ס"ד (תורת מנחם — התוועדויות חי"ג ע' 280). וש"נ.

5) מכאן עד סוס"ו — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 194 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

6) תענית כו, ב.

7) להעיר ממגילה ה, רע"ב.

8) ראה שו"ע או"ח סתקנ"א ס"ב. ב"ח לטור ר"ס תקנא: אבל באכילת בשר כו'. וצ"ע במגן אברהם שם סק"א.

9) מגילה ז, ב.

10) תהלים ק, ב.

11) וכמו"כ מש"נ "לא תהו בראה לשבת יצרה" (ישעי' מה, יח), הו"ע תמידי, גם בחודש אב (מהנחה בלתי מוגה).

12) כי ענין זה גופא דורש ביאור — מדוע נקבע שענין השמחה צריך להיות תמיד, משא"כ הקו ההפכי אינו תמיד והוא בהגבלה (מהנחה בלתי מוגה).

13) ד"ה כי תשא שנאמר בהתוועדות (לעיל ע' 89 ואילך).

14) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

("מיט זיין גאַנצן וועזן"), כך הוא גם הפירוש ד"דירה בתחתונים", שהקב"ה יהיה למטה בכל עצמותו ומהותו יתברך.

כתיב[15] "עוז וחדוה במקומו", שבמקום בו נמצא הקב"ה ישנה שמחה. ובמילא, כדי שיהיה "דירה בתחתונים", בהכרח שיהיה "עוז וחדוה", ואזי יוכל להיות מקומו ודירתו יתברך[16].

ובזה יובן שצריכים להיות תמיד בשמחה. אפילו בזמנים שעליהם נאמר "ממעטין" — גם אז צריכים להיות בשמחה, במידה ידועה, מכיון ש"דירה לו יתברך" בהכרח לעשות תמיד, בכל רגע ורגע, שהרי "זה כל האדם"[17], "אני (לא) נבראתי (אלא) לשמש את קוני"[18], ובמילא מוטל החיוב להיות תמיד, בכל רגע, בשמחה.

ה. ומה שלפעמים צריך סדר העבודה להיות בקו השני, קו ההפכי משמחה — יובן גם כן על פי המבואר בהמאמר[19], בענין סדר עשיית הדירה לו יתברך, על דרך משל מאופן עשיית דירה למלך בשר ודם: לכל לראש בהכרח לנקות את המקום מכל לכלוך וכו', ולאחרי כן מייפים אותו בכלים נאים בכדי שיהיה ראוי לדירת המלך.

וכן הוא גם בעבודה הרוחנית: תחלה בהכרח לסלק את הלכלוך וכו', שענין זה נפעל על ידי קו המרירות. וזוהי העבודה דחודש אב, "ממעטין בשמחה", כדי לסלק את הענינים ד"ומפני חטאינו גלינו מארצנו"[20]. אבל אין זה אלא הכנה לדירה, ואילו הדירה עצמה עושים על ידי שמחה[21].

ו. ומה שנאמר בגמרא בענין "משנכנס אדר מרבין בשמחה", הדיוק "כשם", שמזה משמע שהענין ד"משנכנס אדר מרבין" נמשך מהענין ד"משנכנס אב ממעטין"[22] — יובן על פי המבואר בחסידות[23] שיתרון האור בא מתוך החושך[24] דוקא. ובמילא מובן, שהענין המעורר ומגלה ("רופט אַרויס") באדר את הבלי גבול דשמחה, "עד דלא ידע" — הרי זה בא מהחושך דוקא, שהוא ענין העבודה ד"אתכפיא סטרא אחרא" על ידי מרירות, ואזי השמחה היא גדולה ביותר, בלי גבול.

וזהו הטעם שדוקא בחודש אדר השמחה היא בלי גבול, כיון שאז באה השמחה "מתוך החושך", כמו שכתוב[25] "ורבים מעמי הארץ מתיהדים" — ש"עמי הארץ", ג' קליפות הטמאות, הם עצמם "מתיהדים", נעשו יהודים, כופרים בעבודה זרה[26] ומודים בכל התורה[27].

ומצד עבודה זו[28] נעשה "יתרון האור" — שבפורים חיוב השמחה הוא "עד דלא ידע", וגם בכל חודש אדר צריך להיות שמחה בריבוי, כמו שכתוב[29] "והחודש אשר נהפך", כל חודש אדר[30].

* * *

ז. בפרשתנו[31] נאמר[32] "ורפא ירפא", ועל זה אמרו רז"ל[33] "מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות". והיינו, שלא לומר "רחמנא מחי ואנא מסי?"[34] — על כך למדים מפסוק זה, ש"ניתן לרשות לרופא לרפאות".

---

15) דברי הימים־א טז, כז.

16) עיין חגיגה ה, ב, דיש גורסין ובבתי גואי ליכא — הובא בעבודת הקודש ח"ג פנ"ז — וגם לגירסתנו מבואר ברשימות הצ"צ לאיכה עמוד כב־כג (אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'נב־ג). ואכ"מ (וראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"י ס"ע 311 ואילך).

17) קהלת יב, יג.

18) קידושין בסופה (ע"פ הגירסא בש"ס כת"י (אוסף כתבי היד של תלמוד הבבלי — ירושלים תשכ"ד) וכ"ה במלאכת שלמה למשניות קידושין שם. ועוד).

19) פ"ה (לעיל ע' 93).

20) נוסח תפלת מוסף ליו"ט.

21) וזהו הטעם לכך שחסידים אינם "מהדרים" בהענין ד"משנכנס אב ממעטין בשמחה" — כיון שאין זה אלא ענין טפל לעבודה; משא"כ בהענין ד"משנכנס אדר מרבין בשמחה", שהוא עיקר העבודה — בזה מהדרים.

ולכן נקבע שהענין ד"משנכנס אב ממעטין בשמחה" הוא בהגבלה — כי, נוסף על האמור שגם בחודש אב צ"ל ענין השמחה, כיון שענין זה צ"ל תמיד, הרי הקו דהיפך השמחה אינו עיקר בעבודה, ואילו הקו ד"משנכנס אדר מרבין בשמחה" הוא עיקר העבודה, ולכן הוא בלי גבול (מהנחה בלתי מוגה).

22) ולכאורה הרי זה סותר להמבואר לעיל שעיקר העבודה הוא הקו ד"מרבין בשמחה", ולא הקו ד"ממעטין בשמחה" (מהנחה בלתי מוגה).

23) תניא פכ"ו. ד"ה באתי לגני תש"י פ"א (סה"מ תש"י ע' 111 ואילך).

24) ע"ד לשון הכתוב — קהלת ב, יג.

25) אסתר ח, יז.

26) מגילה יג, רע"א.

27) נדרים כה, סע"א. וש"נ.

28) דאתכפיא ואתהפכא (מהנחה בלתי מוגה).

29) אסתר ט, כב. וראה ירושלמי מגילה פ"א ה"א.

30) וההתחלה בזה — בראש חודש, ועוד קודם לזה — בשבת מברכים, שכבר אז מתחיל הסדר דשמחה "עד דלא ידע" (מהנחה בלתי מוגה).

31) מכאן עד סוס"י — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 529 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

32) כא, יט.

33) ברכות ס, סע"א. ב"ק פה, א.

34) פרש"י ב"ק שם.

ישנו לימוד נוסף, שלא זו בלבד שרשות לרפאות, אלא שזוהי גם חובה. ולמדים זאת מהפסוק[35] "והשבותו לו"[36], שנאמר בהשבת אבידה.

[ולימוד[37] זה הוא בקל וחומר: ומה ממון הקל מחוייב להשיב, על אחת כמה וכמה שמחוייב ברפואה שהיא אבידת גופו.

ומטעם זה הביאו הרמב"ם ועוד ראשונים[38] רק הפסוק "והשבותו לו", ולא הפסוק ד"ורפא ירפא" — כי מ"ורפא ירפא" למדים רק ש"ניתן רשות", מה שאין כן מהפסוק "והשבותו לו" למדים יתירה מזו, שיש חיוב לרפאות (כמבואר באחרונים[39]).

אלא שהקשו באחרונים[39], דהשתא דילפינן מ"והשבותו לו" שהוא חיוב, למה לי הלימוד ד"ורפא ירפא" להורות שניתנה רשות — דפשיטא שניתנה רשות, שהרי הקב"ה לא יצווה על דבר שלא ניתנה רשות לעשותו?

אבל באמת קושיא זו מעיקרא ליתא, כי, לולי הלימוד ד"ורפא ירפא", "ניתן רשות לרופא לרפאות", לא היה אפשר ללמוד מ"והשבותו לו" החיוב דרפואה, שהרי אלמלא ניתנה רשות לרופא לרפאות לא היה כלל מציאות של לימוד חכמת הרפואה, וכיון שאינו יודע חכמת הרפואה, הרי אי אפשר להטיל עליו החיוב ד"והשבותו לו". ורק לאחר ש"ניתן רשות לרופא לרפאות", שאז ישנה מציאות שאדם ילמד חכמת הרפואה מצד סיבות שונות, אזי ילפינן מ"והשבותו לו" לרבות אבידת גופו, שחל עליו חיוב לרפאותו].

ח. גם כפי שענין זה הוא בעבודה הרוחנית, יש בו שני ענינים: "ורפא ירפא" — "שניתן רשות", ו"והשבותו לו" — שהוא חובה.

גם ברוחניות ישנו ענין החולי[40]. ובזה ישנם כמה סוגים: חולה שיש בו סכנה, חולה שאין בו סכנה, ועד שישנה מדריגה ד"חולה" בגימטריא מ"ט[41], שהכוונה בזה היא שהגיע כבר לכל מ"ט שערי בינה, ומכל מקום הרי הוא חולה, כיון שחסר לו שער הנו"ן.

ומובן הריחוק שישנו בין סוגי חולים אלו. והביאור בקצרה:

ישנו חולה שהחולי שלו נוגע לקיום המצוות, שהרי רמ"ח מצוות עשה הם רמ"ח אברים ושס"ה ל"ת הם שס"ה גידים[42]. חולה בקיום המצוות רחמנא לצלן — הרי החולאת שלו היא ענין נוגע ביותר.

וישנו חולה שחסר לו שער הנו"ן, על דרך מדריגת משה רבינו, עליו נאמר[43] "ותחסרהו מעט מאלקים", כיון שלא היה לו שער הנו"ן[44], וזכה לזה בשעת הסתלקותו בהר נבו, נו"ן בו[45].

לפי החילוק בין סוגי החולים — הוא גם החילוק באופן הכרח הרפואה:

בשעה שמדובר אודות חולה בקיום המצוות — אזי הרפואה היא חובה. אבל בשעה שעוסקים ב"חולה" בגימטריא מ"ט, שחסר לו רק שער הנו"ן — על זה נאמר "ורפא ירפא", "שניתן רשות לרופא לרפאות" — לא תמיד ולא לכל אחד שייך הדבר.

ט. עוד הוראה מהאמור:

בשעה שתובעים מיהודי שיעסוק בהפצת היהדות, שיפעל על יהודי בנוגע לקיום המצוות בפועל, והוא עונה שהוא חס על זמנו, ורצונו לנצל את הזמן טוב יותר ולעסוק עם עצמו[46], לעלות ב"שער הנו"ן" —

35) תצא כב, ב.
36) סנהדרין עג, א. ועפמש"כ בפיה"מ להרמב"ם נדרים פ"ד מ"ד.
37) המוסגר בחצ"ר — מהנחה בלתי מוגה.
38) ראה הנסמן באנציקלופדי' תלמודית ערך אבדה ס"ז (כרך א ע' כט) הערה 71.
39) ראה תורה תמימה עה"פ משפטים שם (אות קמה) ותצא שם (אות יח).
40) ראה רמב"ם הל' דיעות רפ"ב.
41) ראה טעמי המצוות להאריז"ל פ' וירא. מאו"א ח, לה. לקו"ת ברכה צז, ב. ובכ"מ.
42) ראה זח"א קע, ב.
43) תהלים ח, ו.
44) ר"ה כא, ב.
45) ל"ת וס' הליקוטים להאריז"ל ואתחנן ג, כו — הובא בשל"ה חלק תושב"כ פ' ואתחנן (שסט, א) בשם הרח"ו. ש"ך עה"ת עה"פ ברכה לד, א (בשם מצאתי כתוב). ובשם המגיד — בלקו"ת במדבר יב, א. אוה"ת ברכה ע' ב'קסג.
46) כמו בענין של עבודת התפלה וכיו"ב (מהנחה בלתי מוגה).

עליו לדעת, שמה שתובעים ממנו "לרפאות" את הזולת, מדובר במחלה שמחוייבים לרפאותה, מה שאין כן מה שברצונו לעסוק עם עצמו, זהו דבר נכון, אבל הוא רשות ביחס להחוב המוטל עליו לגבי הזולת. ועל דרך לשון הגמרא[47], שלגבי חובה הרי זה רשות, ולגבי רשות הרי זה מצוה.

י. במצוות מעשיות כל ישראל שוים, שזהו דבר ששייך לכל אחד. מצוות התורה, דקדוק קל של דברי סופרים — גם המאוחרים יותר, "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש"[48] — שייכים לכל ישראל. אבל בעניני הידורים — ישנם ענינים שלא הכל אוחזים בהם.

ואם אדם "נתפס" לענין זה — יתכן לפעמים שהדבר מגיע מצד היצר הרע, שכדאי לו שיעשה ענין של הידור, אם על ידי זה ימעט בענינים שהוא מחוייב לעשותם[49].

ובהנוגע לפועל: יש לעסוק בדבר שמחוייבים בו[50] — בהשבת אבדה[51], ואז יתן הקב"ה הצלחה גם בעבודה הפרטית בהנוגע לעצמו, עד לשער הנו"ן.

* * *

יא. (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לחתן שכלתו היא בת כהן[52]:)

בני ישראל נקראים בשם "בת כהן"[53] — דכיון שהקב"ה הוא כהן, כמאמר רז"ל[54] "אלקיכם כהן הוא", ובני ישראל הם "בנים אתם להוי' אלקיכם"[55], נמצא שבני ישראל הם "בת כהן".

איתא בגמרא[56] שבת כהן צריכה לינשא לתלמיד חכם דוקא. ופוסק הצמח צדק[57] — "מאן מלכי רבנן"[58] — ש"כל שיודע מסכת אחת" נקרא תלמיד חכם לענין זה, "ואפילו במסכתא דכלה"[59].

בלקוטי תורה שיר השירים[60] מבואר שיש ב' בחינות כלה, לשון כליון, ולשון כלות הנפש, וכנגד ב' בחינות אלו נאמר ונשנה בשיר השירים ב' פעמים החיבוב שבין חתן וכלה, כיון שבכנסת ישראל ישנם ב' בחינות הנ"ל. וכנגדם בנגלה יש ב' מסכתות כלה.

ובנוגע לפועל — קודם החתונה יש ללמוד ולסיים ("אָפּלערנען") את מסכת כלה, וכן מאמר הנ"ל בלקוטי תורה.

לימוד המסכת יכול להיות גם כפי שלומדים קודם ערב פסח כדי לערוך "סיום" — שהרי סוף־סוף למד וסיים את המסכת.

וכמו כן בנוגע ללימוד המאמר — על דרך הידוע[61], ששאלו את אדמו"ר הזקן על כך שבתורת החסידות לומדים אודות ענינים נעלים, יחודא עילאה ויחודא תתאה כו', בשעה שאין אוחזים בהם? והשיב אדמו"ר הזקן: עתה היא העבודה דהשגת המוח, וכשיבוא משיח, אזי יהיה הענין ד"והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר"[62].

* * *

47) חולין קה, א.

48) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ועוד. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.

49) ראה בארוכה קונטרס העבודה פ"ז.

50) ישנם כאלו שאינם מרוצים מהוראת נשיאנו, ששלחם למקומות שונים כדי לעסוק בהפצת היהדות, כיון שהם היו מעדיפים לעסוק עם עצמם. על כך אומרים להם, שהתעסקות עם עצמם היא בבחינת דבר הרשות לגבי הענינים שבשבילם שלחום, ולכן עליהם לעסוק בדבר שמחוייבים בו, כנ"ל (מהנחה בלתי מוגה).

51) כולל גם — כפירוש אדמו"ר הזקן (לקו"ת ויקרא ג, ד. ובכ"מ) במארז"ל (חגיגה ד, רע"א) "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו", דקאי על בחי' מ"ה שבנשמה (מהנחה בלתי מוגה).

52) ראה גם מכתב כ"ט אייר שנה זו (אגרות־קודש חי"ג ריש ע' קכג), ובהנסמן בהערות שם.

53) ראה זח"ב צה, א־ב.

54) סנהדרין לט, סע"א.

55) פ' ראה יד, א.

56) פסחים מט, א.

57) שו"ת אהע"ז סי"א ס"ז.

58) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנג, ב (ברע"מ)

59) קידושין מט, רע"ב.

60) בתחלתו.

61) ראה "מגדל עז" (כפ"ח תש"מ) ע' שח. וש"נ. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות חי"ד ריש ע' 306. וש"נ.

62) יחזקאל לו, כו.

יב. בשבת[63] זו ישנו ענין נוסף – שבת מחר חודש, ומסיימים את ההפטורה בפסוק ראשון ואחרון מהפטרת מחר חודש.

ענינו של ערב ראש חודש הוא, שהלבנה היא לגמרי בהעלם. זה שבועיים שהלבנה הולכת ומתמעטת ומתעלמת, עד שנעשית נקודה בלבד, ויתירה מזו, שלבסוף היא נעלמת לגמרי, שזהו הרגע האחרון שבערב ראש חודש. ואם כן, הרי אפשר להתייאש חס ושלום. ועל כך אומרים – "מחר חודש"[64]: תיכף ("אָט באַלד") תשוב הלבנה ותתחדש, היא מתחילה שוב להאיר, וכשיודעים זאת – קל יותר לסבול ("דורכטראָגן"), כיון ש"ישראל[65] דומין ללבנה"[66].

זמן הגלות הרי הוא זמן ההעלם וההסתר – כמשך זמן שהלבנה הולכת ומתמעטת, עד שנעשית נקודה בלבד, ועד שחס ושלום מתעלמת לגמרי, ואם כן יכול אדם ליפול ברוחו ("אַראָפּפאַלן ביי זיך") וליפול ביאוש.

– הן אמת שחציה העליון של הלבנה הוא תמיד בשלימות. כך מבואר בחסידות[67], וכך מובן גם בחכמת הטבע[68]. אבל חציה התחתון של הלבנה, דהיינו זה שאנו רואים, מה שנוגע לעבודה, יש בו שינויים ולפעמים הוא מתעלם –

על כך אומרים: "מחר חודש", תיכף ישוב ויתחדש. יבוא זמן של גילויים נעלים ביותר, שעדיין לא היו מעולם.

ובידענו ש"מחר חודש", ושהענין ד"מחר חודש" תלוי במעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות, שעל ידי העבודה שבזמן הגלות דוקא נבוא לידי הגילויים דימות המשיח[69] – הרי זה פועל עריבות וקלות ("אַ געשמאַקייט און אַ גרינגערקייט") בהעבודה שבזמן הגלות.

והיינו שדוקא על ידי העבודה עתה, נבוא להענין ד"ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד"[70] – "מאד" אותיות "אדם"[71], אבל בצירוף אחר, דהיינו שהוא למעלה מאדם הראשון, כמבואר בדברי אלקים חיים[72], ולזה באים על ידי העבודה דעכשיו דוקא, שהולכים ומתקרבים ל"בעתה" ול"אחישנה"[73],

שבמהרה בימינו תהיה הגאולה השלימה על ידי "עבדי" הנ"ל, על ידי משיח, ותהיה בגלוי הדירה בתחתונים לו יתברך.

---

63) סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש חי"א ע' 199 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

64) שמואל־א כ, יח.

65) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.

66) ולכן – "מונין ללבנה" (סוכה שם) – מהנחה בלתי מוגה.

67) סידור (עם דא"ח) קפב, ד ואילך. סה"מ תרנ"ד ע' קלד.

68) ראה ספר נחמד ונעים – הובא בסידור שם.

69) ראה תניא רפל"ז.

70) ישעי' נב, יג.

71) ראה זח"ג רמו, ב. ב"ר פ"ח, ה ובפרש"י.

72) ראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 202. וש"נ.

73) ישעי' ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.

לקוטי שיחות פרשת משפטים כרך יא

א. בפרשתנו על הפסוק[1] "ורצע אדוניו את אזנו במרצע" מפרש רש"י: "הימנית, או אינו אלא של שמאל, תלמוד לומר אזן אזן לגזירה שווה נאמר כאן ורצע אדוניו את אזנו ונאמר במצורע[2] תנוך אזנו הימנית מה להלן הימנית אף כאן הימנית"[3].

בפשטות כוונתו של רש"י: בפסוק נאמר "ורצע אדוניו את אזנו גו'" - לשון יחיד, ולא פירש אם אזן של ימין או אזן של שמאל, לכן מפרש רש"י שהכוונה לאזן "הימנית", דלמדים גזירה שווה ממצורע.

אמנם צריך להבין: מאריכות לשונו של רש"י "או אינו אלא של שמאל" (דלכאורה מיותר הוא) משמע שבעצם מסתבר יותר שכוונת הכתוב היא לאזן השמאלית דוקא, אלא שמוכרח לפרש "הימנית" מצד הגזירה שווה ממצורע[4] - וצריך להבין הטעם?

ב. וממשיך רש"י (באותו דבור):

"ומה[5] ראה אזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי אזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב[6] והלך וגנב תרצע. ואם מוכר עצמו, אזן[7] ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים[8] והלך וקנה אדון לעצמו תרצע. ר"ש[9] הי' דורש מקרא זה כמין חומר, מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית, אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בפניהם".

וצריך להבין:

א) אזן ששמעה "תרצע" הרי (אינו מסביר למה אזן הימנית דוקא נרצעת אלא) זהו טעם למה אזן נרצעת ולא אחד מכל שאר אברים שבגוף, ובמילא אין לזה קשר ושייכות למה שכתב רש"י לפני זה שהכוונה ב"אזנו" לאזן "הימנית" דוקא — והוה ליה לרש"י לכתבם בשני דיבורים נפרדים, או על כל פנים בלא וא"ו המוסיף: מה ראה, ולא ומה ראה?

ב) ביותר קשה מה שהביא רש"י אחר כך (באותו דבור) הדרש דר"ש "מה נשתנו דלת ומזוזה כו'": דאם כוונתו של רש"י לפרש הטעם למה "נשתנו דלת ומזוזה כו'" הוה ליה לרש"י לפרשו לפני זה (ובדבור בפני עצמו) על התיבות "אל הדלת או אל המזוזה"; ובהכרח לומר דעל פי פשוטו של מקרא אין זו קושיא (וכדיוק לשון רש"י: ר"ש היה דורש כו' מה נשתנו כו'), אלא שבא בהמשך למה שפירש רש"י לפני זה[10]. וצריך להבין השייכות של דרשת ר"ש לדברי רש"י שלפניו?

ג) בדברי רש"י, דטעם הרציעה הוא מכיון ד"אזן זאת ששמעה . . לא תגנוב והלך וגנב . . תרצע. אזן זאת ששמעה . . כי לי בני ישראל עבדים . . והלך . . תרצע" - אינו מובן:

(א) לפי זה צריך להרצע תיכף משעבר על הציווים - ולמה אינו נרצע אלא עד שיעברו שש שנים[11], וגם

---

1) כא, ו.

2) מצורע יד, יד. יז. כח. כח. בהכתוב שם הלשון "תנוך אזן המטהר הימנית", אבל בכל דפוסי רש"י וברש"י כת"י הוא כבפנים. וכ"ה במכילתא עה"פ, ספרי פ' ראה קכב.

3) מכילתא עה"פ (בשינוי לשון).

4) הרע"ב כתב: "או אינו כו' ר"ל או זה (דמהיכא תיתי לומר השמאלית ולא הימנית)"; אבל מלשון רש"י "או אינו אלא כו'" (ובפרט שאינו כותב "אזנו - איני יודע איזו ת"ל כו'" וכיו"ב) משמע דסברא לומר דהוי דוקא של שמאל וכבפנים.

5) מכילתא עה"פ (בשינוי לשון).

6) בכמה מפרשים (מושב זקנים עה"ת, רא"ם, ריב"א, משכיל לדוד ועוד) הקשו ד"לא תגנוב" דעשה"ד (יתרו כ, יג) מיירי בגונב נפשות (ראה רש"י שם) והו"ל להביא מ"לא תגנובו" (קדושים יט, יא) שמדבר בנוגב ממון [וראה חזקוני, משכיל לדוד ועוד שהגיהו דצ"ל לא תגנובו].

וראה רא"ם שתירץ: י"ל דה"ק אזן ששמעה בסיני לא תגנוב בדרך כללות שנכללה בו גם אזהרת לא תגנובו דמיירי בממון (ובפרט שכל המצוות נכללות בעשה"ד - כפרש"י לקמן (כד, יב) מרס"ג).

ועד"ז י"ל ג"כ במ"ש רש"י אח"כ "אזן שמעה על הר סיני כי לי בנ"י עבדים" (שאינו בעשה"ד כ"א בפ' בהר (כה, נה)) - שנכלל בדיבור הראשון "אנכי גו' אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", וראה פרש"י שם: כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי. וראה לקח טוב (נג'ארא) הובא בתו"ש כאן אות קכג.

וי"ל שנכלל גם בדיבור הב' "לא יהי' לך גו'" - ע"פ ירושלמי פ"ק דקדושין (סוף ה"ב) "אזן ששמעה מהר סיני לא יהי' לך אלקים אחרים על פני ופירקה מעלי' עומ"ש וקיבלה עלי' עול בו"ד" (אבל בירושלמי שם ג"כ מסיים "אזן ששמעה בה"ס כי לי בנ"י עבדים").

ויל"ע באזהרות רס"ג (נדפסו בסידורו). ואכ"מ.

7) קדושין כב, ב.

8) בהר שם, נה. וראה לעיל הערה 6.

9) קדושין שם. ברש"י כת"י אינו, וראה לקמן הערה 44.

10) בדפוס ראשון ושני באו דרשות ריב"ז ור"ש בסדר הפוך — קודם הפי' דר"ש ואח"כ פירושו של ריב"ז*. אבל ברוב הדפוסים הוא כבפנים.

*) לכאורה י"ל הטעם כי "והגישו את הדלת וגו'" בא בכתוב לפני "ורצע גו' אזנו". אבל אינו — כי לפ"ז הו"ל לרש"י לפרשו לפנ"ז ובדיבור בפ"ע על התיבות "אל הדלת או אל המזוזה", כבפנים.

11) ואף די"ל שדוקא לאחר שש כשאומר אהבתי את אדוני אז עוונו גדול ביותר (דשנה בחטאו - ראה משכיל לדוד) ולכן מענישים אותו, אבל מפשטות לשון רש"י הלך וקנה אדון לעצמו מוכח דקאי על מה ש"הלך וקנה" לכתחילה, כדלקמן ס"ג, וראה לקמן ס"ה.

אז דוקא אם "אמר יאמר העבד וגו'"? (ב) למה אמרה תורה דין זה רק בגנב ואין לו לשלם ונמכר בבית דין — הרי טעם הרציעה ("אזן זאת ששמעה . . והלך וגנב תרצע") שייך בכל גנב, גם כשיש לו מה לשלם.

(ג) טעם זה[12] שייך הוא בכל ציוויי התורה — ולפי זה היה צריך לרצוע על כל חטא ועון שיעבור עליו האדם, ולמה אמרה תורה דין זה רק במי שעבר על "לא תגנוב" או "כי לי בני ישראל עבדים"[13]?

ג. גם צריך להבין בדברי רש"י:

א) למה מביא רש"י טעם נוסף להרצעת מי שמכרוהו בית דין (משום שעבר על לא תגנוב): מכיון שאינו נרצע אלא לאחר שיעברו שש שנים ויחליט מרצונו להשאר אצל אדונו, הרי גם הוא נרצע רק כשנעשה "מוכר עצמו" — כש"קנה אדון לעצמו"[14]?

ב) ב"מוכר עצמו" כתב רש"י "אזן ששמעה כי לי בני ישראל עבדים . . והלך וקנה אדון לעצמו תרצע", היינו, שמענישים אותו על שהלך ומכר את עצמו בתחלה[15] - ומדוע לא פירש כפשטות הכתובים שנענש על טענתו עכשיו "לא אצא חפשי"?

ג) ידוע[16] דרכו של רש"י שמעתיק מהגמרא ומדרשים רק התיבות הנצרכות לפירושו על פי פשוטו של מקרא, ולפי זה צריך להבין בנדון דידן: (א) מהו הדיוק ב"ששמעה על הר סיני" - לכאורה היה מספיק "ששמעה (סתם[17])"? (ב) מה נוגע להקדים בדרשת ר"ש ש"היה דורש מקרא זה כמין חומר"[18]?

ד) דובר כמה פעמים[19] שכשרש"י מביא את השם של בעל המימרא הוא בכדי לבאר על פי זה איזה ענין בפשוטו של מקרא - אלא שאין זה ענין קשה כל כך, ורק תלמיד זריז וממולח ישאל את זה, ועל כן מרמזו רש"י בזה שמביא השם של בעל המימרא; וצריך להבין מהי הקושיא בפשוטו של מקרא שרש"י מתרצה בזה שמביא את השם של בעל המימרא.

ד. והביאור בכל זה:

עיקר כוונת רש"י במה שכתב "ומה ראה אזן להרצע כו'" אינו לפרש טעמא דקרא למה בחרה התורה באזן דוקא (- כי בדרך הפשט אין הכרח ליתן טעם לפרטי דיני התורה[20]) אלא שהיא קושיא המתעוררת (בפשטות הכתובים) על ידי פירושו ד"אזנו" היינו "הימנית", וכדלקמן.

ויובן בהקדם תמיה בעצם הענין: למה מגיע דוקא לעבד זה עונש בזיון תמידי ומום[21] כרציעה? ואדרבא - המדובר הוא במי שגנב ואי אפשר לו להחזיר הגניבה או לשלם, שעל דרך הרגיל הוא מפני שעני מדוכא הוא וגנב להשקיט רעבונו ורעבון בני ביתו, העניות העבירה אותו על דעתו ועל דעת קונו[22] - ולמה יענש עונש חמור כזה, (ועל דרך מה שכתוב[23] "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב")?

וכן במוכר עצמו לעבד מצד דחקו: זה שהשפיל את עצמו וקיבל עליו מרותו של אדון, מוכיח שהציקתו עניותו עד כדי שיעשה דבר שהוא בניגוד לטבע האדם.

וכמו כן אין לענשו עד כדי כך על רצונו עכשיו להישאר אצל אדונו ("לא אצא חפשי") דהרי טענתו שכלית היא "אהבתי גו' את אשתי ואת בני גו'" (היינו האשה שנתן לו אדונו והילדים שילדה לו) ובצאתו לחפשי יהא מוכרח להפרד מהם כמו שכתוב[24] האשה וילדיה תהיה לאדוניה" - והרי על אהבה זו נאמר: "הוא אמר ויהי הוא ציווה ויעמוד"[25].

ומצד תמיה זו, צריך לומר שאדרבא בחרה התורה בעונש בלתי רגיל זה כי זה עונש קל ביותר, ועד כדי

---

12) הקושיא שבפנים היא בעיקרה בנוגע להטעם ד"שמעה לא תגנוב", כי בהטעם ד"שמעה כי לי בנ"י עבדים", י"ל שזהו ציווי כללי ועיקרי להיות "עבד ה'", משא"כ צווים פרטים.

13) ראה גם מושב זקנים עה"ת, רא"ם, גו"א, משכיל לדוד, ועוד.

14) ובפרט שכן מפורש בקדושין שם. ורש"י בחר בגירסת המכילתא דוקא. וראה גם תו"ת כאן (אות נז).

15) וראה חזקוני: וא"ת והלא מתחלת שעבודו . . מחוייב הוא מטעם זה . . לפיכך גרס והולך זה וקונה כלומר לסוף שעבודו . . והולך וחוזר וקונה אדון פעם שנית.

16) ראה ג"כ לקו"ש ח"י שיחה א' לפ' וישב.

17) ובפרט שבמכילתא לא נזכר הר סיני כ"א אזן ששמעה סתם. ובגמרא איתא "ששמעה קולי" ורש"י לא העתיק לשון זה*.

*) ברש"י כת"י כתוב: ששמעה קולי בסיני. אבל בכל הדפוסים (גם בדפוס ראשון ושני) לא נעתק לשון זה. וראה לקמן הערה 35.

18) ובפרט שבנדו"ד עצמו במכילתא ובגמרא נאמר לשון זה בדרש דריב"ז** ובו — אין רש"י מעתיקו (בדפוס ראשון ושני כתוב הלשון "כמין חומר" גם בריב"ז, אבל בכל הדפוסים (וברש"י כת"י) אינו).

**) ולהעיר שבדרשותיו של ריב"ז מצינו עוד בל' זה (תוספתא ב"ק ז, ב): "חמשה דברים הי' ריב"ז אומר כמין חומר".

19) ראה לקו"ש ח"ה ע' 191, 204.

20) ואף שבנדו"ד יש מקום לבאר טעמי הדינים בפשש"מ מכיון שהדינים הנאמרים כאן הם בסוג דמשפטים, מ"מ, אינו מתאים כ"כ ל' רש"י "ומה ראה אזן כו' אמר כו'" — בסגנון קושיא ותירוץ. — ולהעיר שרש"י אינו מביא הטעם (ע"ד הרמז) למה מרצע (ראה בעה"ט. דעת זקנים מבעה"ת).

21) ראה מכילתא הפלוגתא אם כהן נרצע.

22) עירובין מא, ב.

23) משלי ו, ל.

24) פרשתנו כא, ד.

25) שבת קנב, א. וראה תניא פמ"ט שע"ז קאי הציווי בק"ש בכל לבבך — כי לבבו של אדם קשורה בהן בטבעו.

כך - שהיו רגילים לרצוע האוזן מרצונם הטוב בכדי לתת בו נזם — אנשים ונשים בנים ובנות[26].

ה. אולם על פי הנ"ל — דהטעם (על דרך הפשט) למה נבחרה האזן דוקא להרצע הוא בכדי להקל בהעונש - מסתבר שהרציעה תהיה באזן השמאלית דוקא. כיון ששמאל פחותה מימין, ועל דרך שפירש רש"י בנוגע ליד שמאל "ידכה"[27], - "יד שמאל . . יד שהיא כהה"[28], מסתבר שהרציעה תהיה באזן השמאלית הפחותה ולא באזן הימנית המעולה.

ולכן, לאחרי שפירש רש"י שהכוונה ב"אזנו" היא לאזן "הימנית", מקשה "או אינו אלא של שמאל", היינו: אדרבא הרי מסתבר כנ"ל שהכוונה לאזן של שמאל? ומתרץ שגזירה שווה היא ממצורע, שמטעם זה מוכרח לפרש "הימנית" (היפך ממה שמסתבר בפשטות[29]).

אבל על ידי זה מתעוררת השאלה[30] "ומה ראה אזן להירצע": כיון שהתורה ציוותה לרצוע "אזן הימנית" משמע שלא נבחרה האזן להירצע בכדי למעט בענשו אלא מטעם אחר; ואם כן "מה ראה אזן להירצע מכל שאר אברים שבגוף"?

ומסביר רש"י: "אזן ששמעה על הר סיני . . תרצע". והיינו דעונש זה צריך להיות דוקא בהאזן מכיון שאוזן שמעה ציוויים אלו על הר סיני ועברה עליהם (ולכן גם נענשת המעולה שבאזנים שהיא עיקר השומעת - אזן הימנית דוקא).

ו. ולבאר הטעם למה מגיע לנרצע עונש כזה (רציעה), ממשיך רש"י דהטעם שהאזן נרצעת (במכרוהו בית דין בגניבתו) הוא מפני "ששמעה לא תגנוב" (ולא מטעם ששמעה "כי לי בני ישראל עבדים. וזה קונה אדון לעצמו באומרו "לא אצא חפשי"); ועל דרך זה במוכר עצמו מענישים אותו על ש"הלך וקנה (מלכתחלה) אדון לעצמו" (ולא על שאומר עכשיו "לא אצא חפשי"):

נתבאר לעיל דכשאדם גונב מחבירו ועובר על הציווי ד"לא תגנוב, הרי אפשר לומר שאנוס היה מצד דוחקו ומצוקתו, ולכן (עם היות שאין זה מצדיק הנהגתו הלא טובה, מכל מקום) אין לענשו בעונש דרציעה (וזהו גם הטעם שלא כל גנב נענש בעונש זה).

אמנם מובן שכשאדם גונב לאונסו, הרי הוא מתבייש בזה ואין רצונו שיתפרסם קלונו ברבים; ואם נמכר לעבד ומתפרסם הדבר שנמכר בגניבתו מיצר לו במאד וכל עת שהותו אצל אדונו - עת קלונו — הרי הוא מצפה לעת יציאתו לחירות.

ואם אינו בהול לצאת לחפשי, ואדרבה, רוצה להשאר אצל אדונו, הרי זה מוכיח שמעיקרא אין הדבר בזיון בעיניו, ועד שלא איכפת לו בפרסום הדבר שהוא עבד על ידי שגנב ונמכר בגניבתו; סופו מוכיח על תחילתו שגנב מצד תכונתו הרעה, ומה שעבר על הציווי "לא תגנוב" לא היה מפני דחקו, ולכן "אזן זאת ששמעה . . לא תגנוב . . תרצע".

על דרך זה מובן במוכר עצמו מצד דחקו[31]: בשעת מעשה אין להענישו ברציעה מכיון דאנוס הוא מצד דחקו; אבל באם אחרי זה טוען "אהבתי את אדוני וגו'" ואינו רוצה לצאת חפשי[32] הרי מוכיח בזה שאין ענין זה - להיות עבד - חמור אצלו, וכשמכר את עצמו לכתחלה לא היה רק מצד אונס דחקו אלא שלא איכפת לו להיות עבד,

- ולכן עם היות שעל רצונו עכשיו להשאר אצל אדונו אין לענשו בעונש דרציעה שהרי (במקצת על כל פנים) אנוס הוא מצד אהבתו הטבעית אל אשתו ובניו כנ"ל — מכל מקום מובן מטענתו "אהבתי את אדוני" שלא איכפת לי' (כל כך) להיות עבד ומוכיח סופו על תחלתו שלא מכר את עצמו מלכתחלה מצד אונס דחקו אלא מרצונו הטוב[33], ולכן נרצע על ש"הלך וקנה אדון לעצמו".

---

26) תשא לב, ב־ג.

27) בא יג, טז.

28) שם ט.

29) עפ"ז יש להמתיק ג"כ מה שצריך לגז"ש דוקא, ולא בנין אב וכדומה — כי יש לחלק דבנדו"ד שיש למעט בענשו צ"ל של שמאל דוקא, כבפנים. וראה רש"י ד"ה אזן (יבמות קד, א): "אזן אזן מופנה משני צדדין בין במצורע בין בנרצע". וראה ג"כ רע"ב על פירש"י כאן.

30) במשכיל לדוד תירץ (עד"ז) דבלי גז"ש הו"א שהרציעה היא באלי' דאזן שהוא בשר דק ורך ואין בו אלא מעט צער, אבל השתא שכתב רש"י דילפינן גז"ש ממצורע א"כ כיון דאין גז"ש למחצה הרי מה להלן בגוף האזן ממש דהיינו בתנוך ה"נ דכוותה א"כ הרי יש שם צער גדול כמו במקום אחר ומעתה איכא לאקשויי מה ראתה אזן כו'. אבל בפרש"י כאן לא נזכר כלל שמקום הרציעה הוא תנוך האזן (וראה מכילתא עה"פ. קדושין כא, ב).

31) ברא"ם כתב: דוחק הוא לומר שמפני שבתחלת שש לא מכר עצמו אלא מחמת דוחקו אינו נקרא שהלך וקנה אדון לעצמו, אבל ראה מושב זקנים: כשמוכר עצמו מפני דוחקו פעם ראשונה, נמכר מחמת עוני, ולכן אינו דין שירצע אבל כו', וראה משכיל לדוד, ועוד.

32) ובפרט שכיון שמזונותיו ומזונות אשתו ובניו על האדון (רש"י כא, ג) הרי ע"ד הרגיל יש לו הכסף שקיבל כעת שמכר עצמו לעבד, ועוד: בעת יציאתו יעניק לו האדון כהציווי (ראה טו, יד) "הענק תעניק לו" - הרי א"א לומר שרוצה הוא לישאר עבד מצד הדוחק שיהי' בעת יציאתו לחפשי.

33) במשכיל לדוד תירץ, דאה"נ דהוה שייכא רציעה אפי' מתחלה . . אלא מיהא לא חייבה תורה אלא לנרצע לפי ששנה בחטא. אבל

על פי זה מובן גם כן שזה (שלא הלך וקנה אדון, אלא) שנמכר בבית דין שלא מרצונו, אין לענשו מטעם "כי לי בני ישראל עבדים גו'" בשעת אמירתו "אהבתי את אדוני וגו'". כיון דבשעה זו אנוס הוא[34], כנ"ל; ולכן מוכרח רש"י לפרש שמי שמכרוהו בית דין נרצע מפני שעבר על "לא תגנוב".

ז. על פי זה יובן גם כן דיוקו של רש"י "אזן ששמעה על הר סיני" — כי בזה מודגש יותר חומר העון וטעם העונש של ה"נרצע":

ציוויים אלו הרי שמע אותן על הר סיני מפי הקב"ה[35], דגלוי וידוע לפניו שאפשר הדבר שיבא האדם לידי מצב של עניות ותדחק לו השעה ללכת לגנוב או למכור את עצמו לעבד בכדי לפרנס נפשו ונפשות ביתו, ומכל מקום ציווה לו "לא תגנוב"[36] ואמר "כי לי בני ישראל עבדים וגו'", והרי הקב"ה הזן ומפרנס לכל בריותיו[37], בטח ימציא לו פרנסתו[38] באופן אחר, ולא שיהיה מוכרח לעבור על רצונו יתברך. ולכן גם בהיותו במצב דחוק, עליו לבטוח בהקב"ה שבודאי יעזרהו ויחלצהו ממצוקתו; ומכיון שהוא לא בטח בהקב"ה ועבר על ציוויו לכן "אזן ששמעה . . לא תגנוב . . תירצע. אזן זאת ששמעה . . כי לי בני ישראל עבדים . . תירצע".

ח. והנה, להוסיף ביאור ולהמתיק המבואר לעיל שהטעם על הרציעה באזן הוא מכיון "ששמעה . . כי לי בני ישראל עבדים כו'", מוסיף רש"י ומביא בהמשך לזה "ר"ש היה דורש מקרא זה וכו'" — דעל פי זה מבואר שבענין דידן (רציעת העבד) דייקה תורה בכל פרטי העונש שיודגש וירומז בהם הענין שבו חטא ("כי לי בני ישראל עבדים"[39]).

ורש"י עצמו מבאר הטעם על מה שהביא דרשת ר"ש, בזה שמעתיק ש"ר"ש היה דורש מקרא זה כמין חומר":

"חומר" פירושה[40] "צרור המרגליות וצרור הבושם", ומדייק רש"י שפעולת פירוש זה בענינו הוא כעין פעולתם וענינם של "צרור המרגליות וצרור הבושם": המרגלית הנמצאת בחדר (ובפרט צרור מרגליות) — הרי היא מפיצה אור ומאירה[41] את החדר והדברים הנמצאים בתוכו - וכן כשהאדם נושאה לשם תכשיט ויופי הנה עם היותה במקום מסוים בגוף, הרי היא פועלת ומקשטת את כל האדם הנושאה - וכן "צרור הבושם" פועל ומפיץ ריח טוב בכל סביבתו

- וזהו שכותב רש"י שפירוש זה הוא "כמין חומר", והיינו שפירוש זה בטעם הדבר "שנשתנו דלת ומזוזה" מפני שהיו "עבדים במצרים . . ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים כו'" פועל ומוסיף הסברה גם בהענין הקודמו (שלכן נרצע האזן כיון "ששמעה . . כי לי בני ישראל עבדים כו'").

והנה על פי כל הנ"ל מובן דאין כוונתו של רש"י בפירושו ד"ומה ראה אזן להירצע וכו'" בכדי להסביר טעמא דקרא - דאין זה ענינו של רש"י בפירוש פשוטו של מקרא לבאר טעמא דקרא, טעמי עונשי התורה, ולא הוכרח לפרש טעם זה אלא להסיר הקושי[42] שנתעורר על ידי פירושו בתחלת דיבור המתחיל "אזנו — הימנית" (וכנ"ל סעיף ב בארוכה); ולכן הביא רש"י

תירוץ זה אינו מספיק (וראה ג"כ לעיל הערה 11) דלפ"ז תשאר הקושיא למה לא ירצע גם על שאר חטאים אדם ששנה בחטא.

34) וראה ג"כ במושב זקנים: "שזה לא נמכר מרשות וכו' ואעפ"י שעתה מוכר עצמו, מ"מ, אינו זאת המכירה מכירה, רק מסיבת מכירת ב"ד". ובודאי שאין לענשו על מה שגרם לכתחילה להמכר כעבד.

35) בפשש"מ: וידבר אלקים את כל הדברים האלה. ובפרש"י (יתרו כ, א): שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור א'. וראה צידה לדרך על פרש"י (שם) ששמעו ישראל והבינו מפי הקב"ה עצמו. וגם כשמשה הי' מדבר ומשמיע הדברות לישראל בפעם השני' (רש"י שם יט, יט) - ה"ז ש"חזר ופירש על כל דבור ודבור בפ"ע" היינו פי' הדבור ששמעו מפי הקב"ה (בדבור א'). ולהעיר שגם בפעם הב' הי' זה עם קולו של הקב"ה - ראה צידה לדרך על פרש"י (שם).

השיטות באופן אמירת ושמיעת עשה"ד - ראה תו"ש ליתרו (כ, א) ס"ח ובמילואים שם.

ולהעיר דבקדושין (שם): אזן ששמעה קולי כו', וראה רא"ם וצידה לדרך כאן (־ דקאי על מה ששמעו בפעם הא' רק קולו של הקב"ה). ומה שלא כתב רש"י הל' ששמעה קולי (ראה לעיל הערה 17 ובשוה"ג) י"ל מפני שבלשונו "ששמעה על הר סיני" בסתם כולל גם מה ששמעו הדבור ד"לא תגנוב" בפעם שני' ע"י משה כנ"ל.

36) והוא ג"כ קיבל ע"ע וענה "על הן הן ועל לאו לאו" (פרש"י שם כ, א). וראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 119 ואילך.

37) ראה שבת קז, ב: "יושב הקב"ה וזן מקרני ראמים ועד וכו'".

38) ראה כתובות סז, ב: שכל או"א נותן הקב"ה פרנסתו בעתו.

39) וגם במכרוהו ב"ד — אף שאין לענשו על מה שגרם להימכר כעבד, ועל מה שאומר עכשיו אהבתי את אשתי מ"מ הרי — ענין זה ד"כי לי בנ"י עבדים" שייך גם אליו ולכן יש בו ג"כ ה"והגישו אל הדלת וגו'".

40) פרש"י קדושין שם.

41) ראה מדרז"ל עה"פ צהר תעשה (נח ו, טז. סנה' קח, כ. ב"ר פל"א, יא. ועוד) שמרגלית מאירה. ומ"מ פרש"י עה"ת שם (רק) אבן טובה — כי זהו כולל כו"כ מיני אב"ט. וראה לקו"ש ח"י ע' 19 בשוה"ג להערה 4.

42) ועפ"ז מובן ג"כ מה שריב"ז ביאר רק הטעם דמה ראה אזן ולא ביאר גם הטעם דדלת (דלכאו' אם נחית לפרש טעמא למה לא ביאר גם הטעם ע"ז) — כי ריב"ז אין כוונתו לבאר טעם הדבר אלא לתרץ הקושיא. ומה שר"ש לא ביאר הטעם ד"ומה ראה אזן כו'" (אף שענינו לפרש טעמא דקרא, וכבפנים) י"ל בפשטות שכבר פי' זה ריב"ז שהי' לפניו (כי סתם ר"ש היינו רשב"י (רש"י ד"ה משמו, שבועות ב, ב), תלמידו של רע"ק תלמיד ר' אליעזר הגדול תלמיד ריב"ז)*.

*) אבל אין לומר שריב"ז סמך על ר"ש, ומוכרח לומר כבפנים ההערה.

הדרשה דר"ש בלא וא"ו המוסיף ולא בדיבור המתחיל בפני עצמו לפני זה על "אל הדלת גו'" כי דרש זה אינו אלא לפרש טעמא דקרא ואין זה ענינו של רש"י בפשוטו של מקרא[43]. וזהו שמדייק רש"י וכותב (השם של בעל המימרא) "ר"ש היה דורש כו'" שבזה מרמז שפירוש זה הוא רק טעמא דקרא, דר"ש שהוא "דריש טעמא דקרא"[44] דרשו.

אמנם, מכל מקום הביאו רש"י בהמשך להמימרא של רבי יוחנן בן זכאי מכיון שהוא דרש בה"מקרא" שהוא "כמין חומר"[45], כנ"ל.

בסגנון אחר קצת: במענה להשאלה "ומה ראה אוזן להרצע": א) "אמר רבי יוחנן בן זכאי כו'", ב) "ר"ש היה דורש כו'".

ט. ובכדי להסביר גם לתלמיד ממולח שיטעון דסוף סוף למה יענש בעונש חמור כל כך הרי העון דגניבה זו אינו חמור כסתם "לא תגנוב", שהרי גונב מצד דחקו; וגם על אומרו "אהבתי את אדוני" קשה לעונשו עונש חמור כל כך שהרי טוען גם כן "אהבתי גו' את אשתי ואת בני", כנ"ל,

מביא רש"י שטעם זה אמרו "רבי יוחנן בן זכאי":

כל ענינו של רבי יוחנן בן זכאי (לאחרי שנקרא רבן) הי' לימוד התורה, הגם שהיה בעת החורבן ולאחריו שאז היה מצב של דחקות ועניות וכו'[46], וכמאמר רז"ל[47] "(מ' שנה עסק בפרקמטיא) ארבעים שנה למד וארבעים שנה לימד", ו"לא הלך ד' אמות בלי תורה כו', ולא קדמו אדם בבית המדרש"[48], ובשעת החורבן דאג שתתקיים תורה בישראל וביקש "תן לי יבנה וחכמי'"[49].

ודבר זה הורה רבי יוחנן בן זכאי לכל אחד ואחד, וכמו ששנה באבות[50] "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת". והיינו שזהו תכליתו של כל אדם, גם של בעל עסק[51], ועיקר ענינו בחיים.

וזהו שמדגיש רש"י: דבר זה רבי יוחנן בן זכאי (שענינו תורה) אמרו, והיינו, דהתורה ציוותה לשאת אשה ואמרה הוא אמר ויהי - זו אהבת האשה כו' כנ"ל ומכל מקום ציוותה עליו שאחר שש שנים יצא לחפשי,

וכן התורה הודיעה[52] כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ומכל מקום ציוותה "לא תגנוב".

יו"ד. ועוד מצינו ברבי יוחנן בן זכאי שהפליא מאד ענין גמילות חסדים, וכמסופר באבות דר"נ[53] שרבי יוחנן בן זכאי ותלמידו ר' יהושע עברו על יד מקום המקדש וראו בית המקדש בחורבנו, אמר ר' יהושע "אוי לנו על זה שהוא חרב", ענהו רבי יוחנן בן זכאי "אל ירע לך, יש לנו כפרה אחת כמותה ואיזה זה גמילות חסדים" - השווה ענין גמילות חסדים לענין בית המקדש.

וזה מרמז רש"י בהביאו שטעם זה אמרו רבי יוחנן בן זכאי כי על ידי זה מובן יותר טעם הדבר שנרצע: גם מי שנמצא במצב של דחקות ועניות דאגה לו תורה וציוותה "אם כסף תלוה את עמי - חובה"[54], ומכיון שזה חובה הרי בודאי היה מוצא כמה וכמה שילווהו, והיה לו להשתדל וללוות גמילות חסדים ולא לעבור על ציווים אלו.

יא. מהענינים ד"יינה של תורה" שבפירוש רש"י דילן:

יש הטרודים כל כך בעסקיהם הגשמיים במשך ששת ימי החול עד שהם "עבדים לעבדים", לרצונם הגשמי כאדם זה הקונה אדון לעצמו למשך שש

---

43) ועפ"ז יומתק שינוי הסדר בפרש"י, דהשאלה "מה ראה אזן כו'" לא הביאה בדברי ריב"ז (כי היא שאלה בפשש"מ, כנ"ל ס"ב), והשאלה "ומה נשתנו כו'" הביאה בדברי ר"ש (כי זוהי קושיא רק למאן דדריש טעמא דקרא).

44) יומא מב, ב. יבמות כג, א. וש"נ.

בגמרא (קדושין שם) הגירסא "ר"ש ב"ר הי' דורש כו'", וכ"ה בדפוס שני דרש"י. אבל בדפוס ראשון ושאר הדפוסים הוא כבפנים. ועפ"י המבואר בפנים מובן זה שרש"י בחר בהגירסא ר"ש (סתם) — כי ר"ש סתם הוא דדריש טעמא דקרא.

45) וי"ל דזהו הטעם דברש"י כת"י ליתא הדרש דר"ש — כיון שאינו ענין עיקרי בפשש"מ מצ"ע. וראה לעיל הערה 9.

46) ראה גיטין נו א ואילך. ובכ"מ.

ועפי"ז תתורץ קושיית התויו"ט על פרש"י בסוף מס' סוטה: דבמשנה "משמת ריב"ז בטל זיו החכמה" כתב רש"י "זה לא ידענא מאי היא" והקשה עליו בתויו"ט "אמאי לא מפרש כעין שמפרש לזיו הכהונה דלקמן" - (על "משמת ר' ישמעאל בן פאבי בטל זיו הכהונה" דפי' רש"י "שהי' חכם ועשיר וכהנים רבים אוכלים על שלחנו" ולכאורה הרי אפשר לפרש כן גם בריב"ז, שהי' עשיר ות"ח רבים אוכלים על שלחנו ומשמת בטל כו').

אמנם עפ"י המבואר מובן שא"א לרש"י לפרש כן (דאפי' את"ל שריב"ז הי' עשיר קודם החורבן אין לפרש זה במשנה, כי בזמן החורבן ולאח"ז הי' מצב דעניות וכו', וזה הי' הרבה שנים לפני הזמן ד"משמת ריב"ז בטלה כו'").

47) סנה' מא, א.

48) סוכה כח, א.

49) גיטין שם, ב.

50) פ"ב מ"ח.

51) כדמשמע מהל' "אם למדת תורה הרבה" דהיינו יותר מכפי השיעור הקצוב לו ות"ח ויושבי אוהל שיעורם הוא "והגית בו יומם ולילה" כפשוטו (ראה בארוכה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ד-ה).

52) ראה טו, יא.

53) פ"ד, ה.

54) פרשתנו כב, כד. ובפרש"י שם. וראה לקמן שיחה ב' לפרשתנו.

שנים, וגם בבוא יום "השביעי" יום השבת קדש שבו צריך לצאת חפשי[55], לשבות ולנוח מכל עניני חול - אינם רוצים לצאת חפשי ולשחרר עצמם מאהבתם ושעבודם לעניניהם הגשמיים, וטרודים ומוטרדים הם בעניני העולם.

ועל זה באה ההוראה: הקב"ה ציווה "כי לי בני ישראל עבדים" - ענינו של האדם הוא עבודת ה' יתברך בלימוד התורה (וקיום המצוות[56]), "כי לכך נוצרת" זוהי תכלית ירידת נשמתו ושליחותו בעולם, ומכיון שזהו ציווי הקב"ה המחיה ומהווה את הכל הרי בודאי יתן לו הכח והיכולת הדרושים למלאות שליחותו בעולם, דהיינו שגם בימי החול בעסקו בעניניו הגשמיים אינו משועבד להם, אין עסקו באופן של "עבד לעבדים" כי אם אדרבא משתמש בהם - לצרכו האמתי, להיות עבד להקב"ה. וכשבא יום השבת קודש הוא מקדש, מבדיל ומגביה את עצמו לגמרי מעניני חול, ועסקו[57] הוא - לימוד התורה ועבודת ה' יתברך.

ועל ידי הנהגה זו בעסק התורה[58] (והמצוות) יוצא האדם לחפשי מגלותו הפרטי, ועל ידי זה מקרב גם היציאה מהגלות הכללי — ועל דרך שמצינו ברבי יוחנן בן זכאי שבשעת החורבן עצמו פעל אצל מחריבי בית המקדש שיתנו לו יבנה וחכמיה תורת סנהדרי גדולה[59] - ועל ידי העסק בתורה נעשה האדם בן חורין, ובמהרה נזכה לביאת המשיח[60] ולבנין בית המקדש ו"הדלת והמזוזה" (שהיו עדים במצרים) ש"טבעו בארץ שעריה"[61], יתגלו וישלימו[62] בנין בית המקדש במילואו.

(משיחת שבת פרשת משפטים תש"ל)

55) ראה פי' התורה לרבנו אברהם בן הרמב"ם. וראה ג"כ ירושלמי הובא לעיל הערה 6. ולהעיר ג"כ ממ"ש בחזקוני על עבד שנמכר בגניבתו — דמורה על העדר היר"ש שלו "דדחיל ברייתא טפי מהקב"ה . . כמו ששנו רבותנו . . אמר להם (ריב"ז) זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו כו'".

56) ולהעיר שגמ"ח — דהשווה ריב"ז לביהמ"ק — היא כללות המצות (לקו"ת ראה (כג, ג) ובכ"מ. ובתניא פל"ז דבירושלמי נק' בשם מצוה סתם כו' (וראה ירוש' פאה בסופו). אגה"ק סל"ב).

57) שו"ע אדה"ז סר"צ ס"ה. וראה ילקוט שמעוני ריש פ' ויקהל. אגה"ק בסופו. וראה לקו"ש ח"ו ע' 217 הערה 47.

58) ולהעיר ממרז"ל (קדושין ל, ב) אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד, וראה ג"כ לקו"ש ח"ב ע' 371 בביאור מחז"ל (אבות פ"ו מ"כ) "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה" שע"י העסק בתורה משתחררת הנשמה מגלותה בגוף ונפש הבהמית.

59) ר"ה כט, ב. שם לא, סע"א.

60) ראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א: יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות . . ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה . . ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל כו' (וידוע אשר מדייק הרמב"ם גם בסדר דבריו. וראה ג"כ התחלת הפרק שם).

61) איכה ב, ט. וראה במד"ר פט"ו יג: שערי ביהמ"ק במקומן נגנזו שנאמר טבעו בארץ גו', וכ"ה באיכ"ר פ"ב יג (עה"פ). וכ"ה גם בזח"א ג, א. וראה תו"ת עה"פ אות לט.

62) ועפי"ז יש לתווך ב' הדיעות שבמאמרי רז"ל בנוגע למקדש דלעתיד; ראה תנחומא ס"פ פקודי, זח"א כח, א. רש"י ותוס' סוכה מא, סע"א שהבנין דלעתיד יתגלה מן השמים (בנוי ומשוכלל), אבל ברמב"ם הל' מלכים (רפי"א ובסופו - ע"פ ירוש' מגילה פ"א הי"א ועוד) שמשיח יבנה ביהמ"ק. וראה ג"כ לקמן ע' 185-6 ובהנסמן שם הערה 39, 42.

וע"פ הנ"ל י"ל שהביהמ"ק ירד מן השמים אבל הדלתות "שערי" ש"טבעו בארץ" (שהן היו בידי אדם) יעלו ויתגלו ויעמידום במקומם, והמעמיד הדלתות נחשב כאילו בנאו כולו - ראה ב"ב נג, ב. וראה שערי זהר לסוכה שם.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... אף מי שעבר עבירה מימיו ושנקרא לו שם רשע פעם אחת בימי חייו יכול להיות בינוני - כן מוכח מתניא ר"פ י"ד שכל אדם כו' בכל עת ובכל שעה - ומש"כ ברפי"ב: ולא עבר כו' ולא יעבור לעולם - פי' שמצבו עתה כזה שלא עבר כו' (שאין כל רושם בנפש כו'). אף שדוחק קצת, ומוכרח גם ממרז"ל שתשובה מועלת לכל, ומוכרח גם מדוד המע"ה שחטא בשנים - כמרז"ל - ועליו נאמר צדיקים יצ"ט שופטן כו' (תניא פ"א).

יום ראשון כ"ג שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 66, פרק כז ואם העצבות... עד עמ' לד, מכולא וכו'.

פֶּרֶק כז. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן ש"עצבות" יש בה משום הפרעה לעבודת ה', ושאין ביכלתו של האדם לנצח את היצר־הרע בהיותו שקוע בעצבות. בהתאם לזה באות בפרק האמור עצות כיצד להיפטר מהעצבות הנובעת מקשיים גשמיים, גם ביחס לעצבות הנובעת ממצבו הרוחני שאינו כמו שצריך להיות – כמו הדאגה מעוונות – הרי אם העצבות שורה עליו בשעה שהוא עובד את ה', כשהוא לומד או מתפלל, עליו בודאי להשתדל להיפטר ממנה, שהרי היא מפריעה לעבודת ה' הצריכה להיות בשמחה – וגם אם העצבות שורה עליו שלא בשעת העבודה, אלא כשהוא עסוק בענינים גשמיים – עליו להתבונן, שאין זה הזמן המתאים לעצבות, שכן, לכך נדרשת שעה קבועה ומתאימה. בפרק זה, שאנו מתחילים ללמוד, באה שורה של עצות לעצבות הנובעת מסיבות אחרות:

וְאִם הָעַצְבוּת אֵינָהּ מִדְּאָגַת עֲוֹנוֹת, אֶלָּא מֵהַרְהוּרִים רָעִים וְתַאֲוֹת רָעוֹת שֶׁנּוֹפְלוֹת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, – ומאחר שלא מדובר כאן בעצבות שמחמת עבירות ממש – שעל כך נדרשת, כאמור לעיל, שעה מיוחדת ומתאימה לעורר בתוכו מרירות **אמיתית** – כי אם שבאותה שעה נופלים במחשבתו רעיונות רעים, הרי העצה לכך היא אחרת: **הִנֵּה אִם נוֹפְלוֹת לוֹ** – אותן מחשבות רעות, **שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה,** – לא בשעה שהוא לומד או מתפלל, **אֶלָּא בְּעֵת עָסְקוֹ בַּעֲסָקָיו וְדֶרֶךְ אֶרֶץ וּכְהַאי גַּוְנָא** – וכדומה, הרי **אַדְּרַבָּה** – לא זו בלבד שאין הוא צריך להיות עצוב, אלא להיפך: **יֵשׁ לוֹ לִשְׂמֹחַ בְּחֶלְקוֹ,** – במצבו הרוחני, וכל כך למה? – **שֶׁאַף שֶׁנּוֹפְלוֹת לוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ** – המחשבות הרעות, **הוּא מַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן,** – שכן, אם אין הוא מסיח דעתו מהמחשבות הרעות, אלא ממשיך להגות בהן, זה נכלל אז בסוג של "דאגת עוונות" – כי, גם המחשבה בהרהורים רעים ברצון היא עבירה – ועל דאגת עוונות, כבר למדנו בפרק הקודם. כאן מדובר על מי שמסיח דעתו מהמחשבות הרעות, ועצבותו נובעת מעצם העובדה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה – ובמקרה כזה, עליו להיות שמח על שהוא מצליח לשלוט בהרהורים אלה – **לְמַיִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[1]: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם",** – הרי, דוקא על־ידי כך שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה, והוא דוחה אותם – הוא מקיים את ה"לא־תעשה" שבפסוק האמור. שכן, מדריגה כזו, שלא יעלו במחשבתו מלכתחילה הרהורים רעים, שייכת בצדיקים בלבד, שאין "רע" בנפשם שממנו ינבעו ההרהורים הרעים – והפסוק האמור הרי אינו דן בצדיקים. הפסוק מדבר במי שעולים במחשבתו הרהורים כאלה – אלא שהתורה מצוה עליו, לדחות מעליו מיד את ההרהורים; ועל־ידי שהוא מבצע צו זה – הוא מקיים את ה"לאו" האמור. ובלשון ה"תניא": **וְאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּצַדִּיקִים לְקָרְאָם "זוֹנִים" חַס וְשָׁלוֹם,** – כמו שנאמר: "אשר אתם **זונים** אחריהם", **אֶלָּא בְּבֵינוֹנִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנּוֹפְלִים לוֹ הַרְהוּרֵי נָאוּף בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, בֵּין בְּהֶתֵּר** – גם אם ההרהורים הם באופן של היתר, **כּוֹ',** – וגם אם הם באופנים של איסור, **וּכְשֶׁמַּסִּיחַ דַּעְתּוֹ** – מאותם ההרהורים, **מְקַיֵּם לָאו זֶה,** – של "ולא תתורו". **וְאָמְרוּ רַז"ל[2]: "יָשַׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה - נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּאִלּוּ עָשָׂה מִצְוָה", וְעַל כֵּן צָרִיךְ** – עליו, **לִשְׂמֹחַ בְּקִיּוּם הַלָּאו כְּמוֹ בְּקִיּוּם מִצְוֹת עֲשֵׂה מַמָּשׁ.** – כך, שלא זו בלבד שאין הרהור זה צריך לעורר בו עצבות – כי אם להיפך: זה צריך לעורר בו שמחה. **וְאַדְּרַבָּה, הָעַצְבוּת** – הבאה ממה שנופלים בו הרהורים כאלה, **הִיא מַגַּפּוּת הָרוּחַ, שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מְקוֹמוֹ,** – הוא לא מכיר את מדריגתו, **וְעַל כֵּן יֵרַע לְבָבוֹ עַל שֶׁאֵינוֹ בְּמַדְרֵגַת צַדִּיק, שֶׁלְּצַדִּיקִים בְּוַדַּאי אֵין נוֹפְלִים לָהֶם הַרְהוּרֵי שְׁטוּת כָּאֵלּוּ.** – ומאחר שבמחשבתו נופלים הרהורים כאלה – חורה לו על שאין הוא כמו הצדיקים; **כִּי אִלּוּ הָיָה מַכִּיר מְקוֹמוֹ, שֶׁהוּא רָחוֹק מְאֹד מִמַּדְרֵגַת צַדִּיק, וְהַלְוַאי הָיָה בֵּינוֹנִי, וְלֹא רָשָׁע כָּל יָמָיו אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת** – ואילו ידע את דרגתו, שהוא עדיין רחוק מאד מלהיות צדיק, הלואי שיהיה "בינוני" ש"לזה צריך להשתוקק עתה" – **הֲרֵי זֹאת הִיא מִדַּת הַבֵּינוֹנִים וַעֲבוֹדָתָם, לִכְבֹּשׁ הַיֵּצֶר וְהַהִרְהוּר הָעוֹלֶה מֵהַלֵּב לַמֹּחַ, וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מִמֶּנּוּ,** – מאותו הרהור, **וְלִדְחוֹתוֹ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם,** – שלא לרצות לחשוב בהם, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק י"ב,

ליקוטי אמרים

פרק כז ואם העצבות אינה מדאגת עונות אלא מהרהורים רעים ותאוות רעות שנופלות במחשבתו. הנה אם נופלות לו שלא בשעת העבודה אלא בעת עסקו בעסקיו ודרך ארץ וכהאי גוונא אדרבה יש לו לשמוח בחלקו שאף שנופלות לו במחשבתו הוא מסיח דעתו מהן לקיים מה שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. ואין הכתוב מדבר בצדיקי' לקראם זונים ח"ו אלא בבינונים כיוצא בו שנופלים לו הרהורי ניאוף במחשבתו בין בהיתר כו' וכשמסיח דעתו מקיים לאו זה ואמרו רז"ל ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה ועל כן צריך לשמוח בקיום הלאו כמו בקיום מצות עשה ממש ואדרבה העצבות היא מגסות הרוח שאינו מכיר מקומו ועל כן ירע לבבו על שאינו במדרגת צדיק שלצדיקים בודאי אין נופלים להם הרהורי שטות כאלו כי אילו היה מכיר מקומו שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק והלואי היה בינוני ולא רשע כל ימיו אפי' שעה אחת הרי זאת היא מדת הבינונים ועבודתם לכבוש היצר וההרהור העולה מהלב למוח ולהסיח דעתו לגמרי ממנו ולדחותו בשתי

---

1. במדבר טו, לא. 2. קדושין לט, ב.

שהרע של הנפש הבהמית ב"בינוני" הוא עדיין בתוקף אצלו, אלא שאינו נותן ל"רע" לבוא לידי ביטוי, לחשוב ברצון בהרהורים הרעים, או לחטוא בדיבור ובמעשה – אך ה"רע" שבו, עדיין די חזק כדי להעלות במחשבתו הרהורים רעים, שעליו לדחותם ממחשבתו. ברם, אין הוא עדיין אדון על עצמו, שמלכתחילה לא יעלו במחשבתו הרהורים רעים אלה. דבר זה אמור בצדיקים בלבד, שאין בהם "רע" כלל, שממנו באים הרהורים אלו. **וּבְכָל דְּחִיָּה וּדְחִיָּה שֶׁמַּדְחֵהוּ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ** – שלא לחשוב בהם, **אִתְּכַפְיָא סִטְרָא אָחֲרָא לְתַתָּא,** – כופים את ה"סטרא אחרא" למטה, **וּבְאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא - אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא,** – על־ידי ההתעוררות למטה (שהאדם משפיע למטה לכפות את ה"סטרא אחרא") נעשה התעוררות למעלה, בעולמות העליונים, **וְאִתְכַּפְיָא סִטְרָא אָחֲרָא דִּלְעֵילָא** – כופים את ה"סטרא אחרא" שלמעלה, את ה"שורש" של ה"סטרא אחרא", **הַמַּגְבִּיהַּ עַצְמָהּ כַּנֶּשֶׁר, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר[3]: "אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְגוֹ' מִשָּׁם אוֹרִידְךָ, נְאֻם ה'".** וּכְמוֹ שֶׁהִפְלִיג בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת תְּרוּמָה [דַּף קכח], בְּגֹדֶל נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אָחֲרָא לְתַתָּא, – כשכופים את ה"סטרא אחרא" למטה, לקדושה, דְּאִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא עַל כֻּלָּא, – על־ידי כך מתעלה כבודו של הקב"ה על הכל, יָתִיר מִשִּׁבְחָא אָחֲרָא, – יותר מאשר על־ידי שבח אחר, וְאִסְתַּלְקוּתָא דָא יָתִיר מִכֻּלָּא וְכוּ'. – והתעלות זו היא למעלה מכל ההתעלויות האחרות.

ליקוטי אמרים

ידים כנ"ל ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממחשבתו אתכפיא ס"א לתתא ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא ואתכפיא ס"א דלעילא המגביה עצמה כנשר לקיים מ"ש אם תגביה כנשר וגו' משם אורידך נאם ה' וכמו שהפליג בזהר פ' תרומה [דף קכח] בגודל נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א לתתא דאסתלק יקרא דקב"ה לעילא על כולא יתיר משבח' אחרא ואסתלקות' דא יתיר מכולא וכו'.

יום שני כ"ד שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לד, ולכן אל יפול... עד עמ' 68, לעילא.

על כל פנים, הרי על־ידי שנופלים במחשבתו הרהורים רעים, והוא מסיח דעתו מהם, הוא מקיים את ה"לאו" (של "ולא תתורו"), ובכך טמונה מעלת העבודה של "אתכפיא", של כפיה, **וְלֵכֵן אַל יִפֹּל לֵב אָדָם עָלָיו, וְלֹא יֵרַע לְבָבוֹ מְאֹד,** – מכך שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה. אמנם צריך להיות איכפת לו קצת, שכן, אם לא יהיה איכפת לו כלל ויהיה אדיש כלפיהם, הדבר עלול להשפיע עליו חלילה לחדול מלהילחם בהרהורים ולדחותם – אלא ש"לא ירע לבבו **מאד**" מזה, **גַּם אִם יִהְיֶה כֵּן כָּל יָמָיו בְּמִלְחָמָה זוֹ,** – שתמיד יעלו במחשבתו הרהורים רעים, ותמיד יהיה עליו להילחם בהם, מבלי שיוכל להתעלות לאותה מדריגה, שמלכתחילה לא יהיו להרהורים הרעים דריסת רגל אליו – ובכל זאת, אל "יקח" דבר זה ללבו, **כִּי אוּלַי לְכָךְ נִבְרָא, וְזֹאת עֲבוֹדָתוֹ לְאִכַּפְיָא לְסִטְרָא אָחֲרָא תָּמִיד.** – לכפות את ה"סטרא אחרא" תמיד. **וְעַל זֶה אָמַר אִיּוֹב:** – להקב"ה, **"בָּרָאתָ רְשָׁעִים"[4];** – על כך שאל בפרק הראשון: "והא צדיק ורשע לא קאמר?" (והרי צדיק ורשע לא נאמר) – כשמכריזים למעלה, לפני הלידה, מה יהיה תכונתו של הילוד: חכם או טפש, גבור או חלוש וכדומה, אין מזכירים אם יהיה צדיק או רשע, שכן, אם יכריזו גם על כך – תתבטל הרי הבחירה החופשית של האדם; כיצד, איפוא, אמר איוב "בראת רשעים"? – אלא, בהתאם לאמור יוסבר הדבר: לא מדובר על כאלה שנבראים לכתחילה כרשעים אמיתיים לעתיד, אלא הקב"ה ברא אנשים כאלה, שבמובן מסויים הם נשארים במצב דומה לרשעים, ואלה הם ה"בינונים" שתמיד נופלים במחשבתם הרהורי עבירה, כמו ברשעים – והכוונה היא, שהם ידחו מחשבות אלו, ויבצעו את העבודה של "אתכפיא סטרא אחרא", לכפות את הסטרא אחרא. ובלשון ה"תניא": **וְלֹא** – שהם נבראים לכתחילה, **שֶׁיִּהְיוּ רְשָׁעִים בֶּאֱמֶת חַס וְשָׁלוֹם,** – ולחטוא ממש במחשבה, או בדיבור או במעשה, **אֶלָּא שֶׁיַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם** – שיארע בהם, **כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים[5] מִמַّחֲשַׁבְתָּם וְהַרְהוּרָם לְבַד,** – שבמחשבתם יוכלו לעלות הרהורי עבירה כמו שזה אצל רשעים, **וְהֵם יִהְיוּ נִלְחָמִים תָּמִיד לְהַסִּיחַ**

ליקוטי אמרים

ולכן אל יפול לב אדם עליו ולא ירע לבבו מאד גם אם יהיה כן כל ימיו במלחמה זו כי אולי לכך נברא וזאת עבודתו לאכפיא לס"א תמיד. ועל זה אמר איוב בראת רשעים ולא שיהיו רשעים באמת ח"ו אלא שיגיע אליהם כמעשה הרשעים במחשבתם והרהורם לבד והם יהיו נלחמים תמיד

---

3. עובדיה א, ד. **4.** בבא בתרא טז, א. **5.** "על פי קהלת ח, יד" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: דברי רבנו הזקן: "שיגיע אליהם כמעשה הרשעים" הם בהתאם לפסוק בקהלת, בו נאמר: "אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים". לשם מה נוגע לנו לדעת מקור הלשון? - משמע, שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון לכך, שרבנו הזקן משתמש כאן - בגלל טעם מסויים - בלשון הפסוק ובכך מוסבר לנו שהביטוי "כמעשה הרשעים" אינו כפי פירושה הפשוט של המלה "כמעשה" (שכן, הרי מדובר כאן על מדריגה כזו של יהודי, שמבחינת "מעשה" הוא מופרש לגמרי מה"רע" ואין הוא דומה לחלוטין בכך לרשעים, הדמיון שבינו לבין ה"רשע" הוא רק ביחס לכך, שיכולים לעלות במוחו הרהורים רעים), אלא זהו לשון הפסוק, המתאים כאן לפי הביטוי הכללי.

דַּעְתָּם מֵהֶם, – מהרהורי העבירה, **כְּדֵי לְאַכְפִּיָא לְסִטְרָא אָחֳרָא,** – לכפות את ה"סטרא אחרא" – הם נבראו בצורה כזו, שזה יהיה אופן עבודתם, **וְלֹא יוּכְלוּ לְבַטְּלָהּ מִכֹּל וָכֹל,** – שלא יוכלו לבטל לגמרי את ה"סטרא אחרא" של נפשם הבהמית. כלומר: הם לא יוכלו להגיע לכך, שלא תתעוררנה בהם תאוות, שהן הסיבה להעלאתם של ההרהורים הרעים, **כִּי זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי צַדִּיקִים.** – ה"קליפה" וה"רע" של הנפש הבהמית בצדיקים, בטלים לגמרי ל"טוב", שאין מקום כלל לתאוות שתוכלנה לעורר הרהורים רעים. ואילו המדריגות אודותן אנו לומדים כאן, אין ביכולתן להתעלות לכך מצד ה"בריאה" שלהן, וממילא **אפשר** שתעלינה בבעלי מדריגות אלו מזמן לזמן, מחשבות רעות, ועבודתם היא ללחום נגד מחשבות אלו. **וּשְׁנֵי מִינֵי נַחַת רוּחַ** – בעבודתם של בני ישראל, **לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ לְמַעְלָה: אֶחָד** - **מִבִּטּוּל הַסִּטְרָא אָחֳרָא לְגַמְרֵי, וְאִתְהַפְּכָא מִמְּרִירוּ לְמִתְקָא** – ומהפיכת המריר למתוק, **וּמֵחֲשׁוֹכָא לְנְהוֹרָא,** – ומחושך לאור, וזה נעשה **עַל יְדֵי הַצַּדִּיקִים;** – המבטלים את ה"סטרא אחרא" לגמרי, ואת ה"מריר", ה"רע" של המדות שמנפשם הבהמית, הם הופכים ל"טוב", ואת "חושך" המוחין וה"שכל" של נפשם הבהמית, הם הופכים ל"אור" ולקדושה – כל זה גורם למעלה אופן אחד של נחת רוח; **וְהַשֵּׁנִית** – האופן השני של נחת רוח, הוא: **כַּד אִתְכַּפְיָא הַסִּטְרָא אָחֳרָא** – כשכופים את ה"סטרא אחרא", **בְּעוֹדָהּ בְּתָקְפָּהּ וּגְבוּרָתָהּ** – כשה"סטרא אחרא" היא עדיין בכל תוקפה וגבורתה, **וּמַגְבִּיהַּ עַצְמָהּ כַּנֶּשֶׁר, וּמִשָּׁם** – ממקום הגבהתה, **מוֹרִידָהּ ה' בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** – ע"י התעוררותו של יהודי למטה, לשבור את ה"סטרא אחרא". אופן זה של נחת רוח למעלה, נגרם **עַל יְדֵי הַבֵּינוֹנִים.** – על־ידי עבודת ה"בינונים", הלוחמים להכניע את הקליפה בנפש הבהמית. הרי, שקיים "נחת רוח" למעלה מעבודת הבינונים, במאבקם במחשבות ובהרהורים הרעים. לכך רומזים שני הסוגים: "בראת צדיקים" ו"בראת רשעים" – כאלה שעומדים במלחמה תמידית. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[6]**: "וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי" - "מַטְעַמִּים" לְשׁוֹן רַבִּים,** – שמשמעותם ברוחניות, בעבודת ה' היא: **שְׁנֵי מִינֵי נַחַת רוּחַ,** – למעלה, מעבודתם של בני ישראל, **וְהוּא** – "ועשה לי מטעמים וגו'", **מַאֲמַר הַשְּׁכִינָה לְבָנֶיהָ כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל כִּדְפַרֵשׁ בַּתִּקּוּנִים,** – כמו שמפרש ב"תיקוני זוהר", שמלים אלו אומרת השכינה לבני ישראל, המבקשת שבעבודתם יגרמו ל"מטעמים" – נחת רוח. **וּכְמוֹ שֶׁבְּמַטְעַמִּים גַּשְׁמִיִּים, דֶּרֶךְ מָשָׁל, יֵשׁ שְׁנֵי מִינֵי מַעֲדַנִּים: אֶחָד מִמַּאֲכָלִים עֲרֵבִים וּמְתֻקִּים, וְהַשֵּׁנִי מִדְּבָרִים חֲרִיפִים אוֹ חֲמוּצִים,** – שלפני שעורכים אותם למאכל ערב, אין הם טובים למאכל מפאת חריפותם או חמיצותם, **רַק שֶׁהֵם מְתֻבָּלִים וּמְתֻקָּנִים הֵיטֵב עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ מַעֲדַנִּים לְהָשִׁיב הַנֶּפֶשׁ.** – כך ישנם גם למעלה שני סוגי נחת רוח: א) "נחת רוח" הנגרם מדברים "טובים" ו"מתוקים" – עבודת הצדיקים, שאינם צריכים יותר להילחם עם ה"סטרא אחרא", וכל עבודתם היא ל"המשיך" מהקדושה יותר אור; ב) "נחת רוח" הנגרם למעלה, מעבודתם של ה"בינונים", שעדיין יש להם "עסק" עם הדברים ה"מרים", הלא־טובים, להיאבק עם ה"רע" שבנפשם הבהמית ולדחות את המחשבות וההרהורים הרעים. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[7]**: "כֹּל פָּעַל ה' לְמַעֲנֵהוּ, וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה";** – הכל עשה הקב"ה למענו, וכן גם את הרשע "ליום רעה". כיצד, לכאורה, נברא גם הרשע למען הקב"ה? – אלא, **פֵּרוּשׁ, שֶׁיָּשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ וְיַעֲשֶׂה הָרַע שֶׁלּוֹ יוֹם וְאוֹר לְמַעְלָה,** – כדי שיהפוך ל"יום" את ה"רעה", שזו משמעות "וגם רשע, ליום רעה". וזאת על־ידי, **כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אָחֳרָא** – כשיכוף את ה"סטרא אחרא", **וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא.** – ויתעלה כבודו של הקב"ה למעלה. זהו פירוש הכתוב "וגם רשע **ליום רעה**" – שגם הרשע יהפוך את ה"רעה" ל"יום", כלומר – לאור. למדנו עד כאן, שעל־ידי שנופלות מחשבות רעות במוחו של יהודי, והוא משתלט עליהן – הוא כופה בכך את ה"סטרא אחרא" וגורם נחת רוח למעלה.

ליקוטי אמרים

להסיח דעתם מהם כדי לאכפי' לס"א ולא יוכלו לבטלה מכל וכל כי זה נעשה ע"י צדיקים. ושני מיני נחת רוח לפניו ית' למעלה. א' מביטול הס"א לגמרי ואתהפכא ממרירו למתקא ומחשוכא לנהורא ע"י הצדיקים. והשנית כד אתכפיא הס"א בעודה בתקפה וגבורתה ומגביה עצמה כנשר ומשם מורידה ה' באתערותא דלתתא ע"י הבינונים. וז"ש הכתוב ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי מטעמים לשון רבים שני מיני נחת רוח והוא מאמר השכינה לבניה כללות ישראל כדפי' בתיקונים. וכמו שבמטעמים גשמיים ד"מ יש שני מיני מעדנים אחד ממאכלים ערבים ומתוקים. והשני מדברים חריפים או חמוצי' רק שהם מתובלים ומתוקני' היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש. וז"ש הכתו' כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה פי' שישוב מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה כד אתכפיא ס"א ואסתלק יקרא דקב"ה לעילא.

---

6. בראשית כז, ז. **7.** משלי טז, ד.

יום שלישי כ"ה שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 68, ולא עוד אלא... עד עמ' לה, מעט מעט.

להלן יסביר רבנו הזקן, שמדובר לא רק ביחס למחשבות רעות – שאילולא היה דוחה אותן היה עובר על חטא – אלא גם ביחס לדיבורים ומעשים של **היתר**, שאין בהם איסור כלל: שכן, מאחר שאם מדברים או עושים ענינים גשמיים אלה שלא בכוונה לשם שמים – מקבלים דברים אלה וכן לבושי הנפש הקשורים בהם, את חיותם מה"סטרא אחרא", כי "צד הקדושה" הוא רק כשעושים את הדבר לשם שמים (למשל: לאכול – כדי לאגור כוח ללמוד ולהתפלל או לקיים מצות עונג שבת; להשמיע מילתא דבדיחותא (דברי בדיחה) כדי ללמוד מתוך שמחה, וכדומה) – ולכן, כשיהודי נמנע מלעשות דברים מותרים אלה, כשאינם לשם שמים, וכוונתו לכפות בכך את ה"סטרא אחרא" – הוא גורם על ידי זה נחת רוח למעלה – וכדלהלן: **וְלֹא עוֹד,** – לא זו בלבד שעל־ידי ההשתלטות על המחשבות הרעות, גורמים לנחת רוח למעלה, כי על ידי כך כופים את ה„סטרא אחרא" **אֶלָּא אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים הַמֻּתָּרִים לְגַמְרֵי, כָּל מַה שֶּׁאָדָם זוֹבֵחַ יִצְרוֹ** – "מקריב" ושולט ביצרו הרע, **אֲפִלּוּ שָׁעָה קַלָּה,** – מדובר כאן בדבר שמותר לעשותו, והוא יצטרך לעשותו, אלא שהוא דוחה אותו לזמן מאוחר יותר, **וּמִתְכַּוֵּן לְאַכְפִּיָּא לְסִטְרָא אָחֳרָא שֶׁבֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי,** – שבלב, **כְּגוֹן שֶׁחָפֵץ לֶאֱכֹל, וּמְאַחֵר סְעוּדָתוֹ עַד לְאַחַר שָׁעָה אוֹ פָּחוֹת, וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה,** – שכן, אם באותה שעה, הוא עוסק בענינים גשמיים אחרים שהנפש הבהמית רוצה בהם, אין בכך משום "אתכפיא" (כפיה), כי הרי בין כך הוא נוהג לפי רצון הנפש הבהמית. רק, אם באותה שעה, הוא עוסק בתורה – ואף שאין הוא מרוויח בכך זמן של לימוד תורה, שכן, גם אחרי האכילה ימשיך ללמוד. זאת ועוד, גם את האכילה עצמה אין הוא דוחה לגמרי, כי אחרי אותה "שעה" – אכן יאכל – מכל מקום, עצם העובדה שהוא **מאחר** את סעודתו – יש בה משום כפיית ה"סטרא אחרא", דבר הגורם נחת רוח למעלה. **כִּדְאִיתָא** – כמו שאנו מוצאים, **בַּגְּמָרָא**[8]: **"שָׁעָה רְבִיעִית** – משעות הבוקר, **מַאֲכַל כָּל אָדָם, שָׁעָה שִׁשִּׁית מַאֲכַל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים",** – מדוע, באמת, איחרו תלמידי החכמים את סעודתם בשעתיים? **וְהָיוּ** – תלמידי החכמים, **מַרְעִיבִים עַצְמָם שְׁתֵּי שָׁעוֹת לְכַוָּנָה זוֹ,** – כדי לכפות את ה"סטרא אחרא", **אַף שֶׁגַּם אַחַר הַסְּעוּדָה הָיוּ לוֹמְדִים כָּל הַיּוֹם,** – הרי הם לא עשו זאת כדי להרוויח זמן ללימוד, אלא אך ורק כדי לכפות את ה"סטרא אחרא". וכך גם בשאר לבושי הנפש: דיבור ומחשבה, **וְכֵן אִם בּוֹלֵם פִּיו מִלְּדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁלִּבּוֹ מִתְאַוֶּה מְאֹד לְדַבְּרָם מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם,** – גם אם בדיבור עצמו אין משום איסור כלל – רק מחמת שהוא מתאווה כל כך לומר דיבורים אלה – הוא מתאפק, כדי לשבור את יצרו הרע. **וְכֵן בְּהַרְהוּרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ,** – שהוא מתאווה להרהר בענין גשמי, ונמנע מכך, **אֲפִלּוּ בְּמְעַט מִזְעִיר דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא אָחֳרָא לְתַתָּא** – גם בכפיה מועטה של ה"סטרא אחרא" למטה, **אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּקְדֻשָּׁתוֹ לְעֵילָא הַרְבֵּה.** – מתעלה בהרבה כבודו של הקב"ה וקדושתו למעלה. **וּמִקְּדֻשָּׁה זוֹ** – שלמעלה, **נִמְשֶׁכֶת קְדֻשָּׁה עֶלְיוֹנָה עַל הָאָדָם לְמַטָּה, לְסַיְּעוֹ סִיּוּעַ רַב וְעָצוּם לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – בעבודת השם שלו. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[9]**: "אָדָם מְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ מְעַט לְמַטָּה - מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ הַרְבֵּה מִלְּמַעְלָה", לְבַד מַה שֶּׁמְּקַיֵּם** – בכך, **מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה**[10]**: "וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְכוּ'",** – שהוא מקיים, **כְּשֶׁמְּקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בַּמֻּתָּר לוֹ.** – בדברים המותרים לו. מצות "והתקדשתם" היא, שגם בדברים המותרים, ימנע יהודי מלעשותם לשם תאוותו הגופנית, אלא, אך ורק לשם שמים. מצוה זו של "התקדשתם" הרי לא נאמרה לצדיקים בלבד, שאין להם שום שייכות ל"רע", אלא דוקא לאותם אנשים שיש להם עסק עם ה"רע", כפי שיוסבר להלן: **וּפֵרוּשׁ "וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם"** - **שֶׁתַּעֲשׂוּ עַצְמְכֶם קְדוֹשִׁים; כְּלוֹמַר, אַף שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינוֹ קָדוֹשׁ וּמְכֻדָּל מִסִּטְרָא אָחֳרָא,** – "קדושה" משמעה – פרישה והתבדלות מה"קליפה" ומה"רע". הרי, אף שמבחינת מדריגתו, עליו עדיין לקדש

ליקוטי אמרים

ולא עוד אלא אפי'

בדברים המותרים לגמרי כל מה שהאדם זובח יצרו אפי' שעה קלה ומתכוין לאכפיא לס"א שבחלל השמאלי כגון שחפץ לאכול ומאחר סעודתו עד לאחר שעה או פחות ועוסק בתורה באותה שעה. כדאיתא בגמ' שעה רביעית מאכל כל אדם שעה ששית מאכל ת"ח. והיו מרעיבים עצמם שתי שעות לכוונה זו אף שגם אחר הסעודה היו לומדים כל היום. וכן אם בולם פיו מלדבר דברים שלבו מתאוה מאד לדברם מענייני העולם וכן בהרהורי מחשבתו אפי' במעט מזעיר דאתכפיא ס"א לתתא אסתלק יקרא דקב"ה וקדושתו לעילא הרבה ומקדושה זו נמשכת קדושה עליונה על האדם למטה לסייעו סיוע רב ועצום לעבודתו ית'. וז"ש רז"ל אדם מקדש עצמו מעט למטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה לבד מה שמקיים מצות עשה של תורה והתקדשתם וכו' כשמקדש עצמו במותר לו ופי' והתקדשתם שתעשו עצמכם קדושים כלומר אף שבאמת אינו קדוש ומובדל מס"א כי היא בתקפה

---

8. שבת י, א. **9.** יומא לט, ב. **10.** כ"ק אדמו"ר שליט"א העיר כאן: "ע"כ (עד כאן) נתבאר שלא ירע לבבו כו' מפני שיש בעבודתו נח"ר (נחת רוח) מה שאין בצדיקים, אבל הרי היתרון צ"ל (צריך להיות) גם בקו דועש"ט (ד-ועשה טוב-) ולזה מוסיף שהנ"ל הוא - לבד מה שמקיים מ"ע (מצות עשה) וכו'".

עצמו ולהתרחק מה"סטרא אחרא", כלומר: אין הוא בדרגה שאין בלבו שום תאוה לדברים המקבלים חיותם מה"סטרא אחרא", **כִּי הִיא** – ה"סטרא אחרא" שמנפשו הבהמית, **בְּתָקְפָּהּ וּבִגְבוּרָתָהּ כְּתוֹלַדְתָּהּ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי,** – שבלב, שבו מיקומה של הנפש הבהמית והיצר הרע, **רַק שֶׁכּוֹבֵשׁ יְצִרוֹ וּמְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ.** – ומנתק את עצמו מה"סטרא אחרא", הרי אם הוא עושה כן ומקיים בכך את "והתקדשתם" הוא מגיע לקיום האמור אחרי "והתקדשתם", ככתוב בהמשך: **"וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים"** – נוסף על הפירוש הפשוט, בלשון ציווי, **שתהיו** קדושים, אפשר גם לפרש "והייתם קדושים" בלשון של הבטחה, על־ידי "והתקדשתם" פעילות כפויה של התקדשות, ישנה הבטחה שאכן "תהיו קדושים", **כְּלוֹמַר, סוֹפוֹ לִהְיוֹת קָדוֹשׁ וּמְכֻבָּד בֶּאֱמֶת מֵהַסִּטְרָא אָחֲרָא, עַל יְדֵי שֶׁמְּקַדְּשִׁים אוֹתוֹ הַרְבֵּה מִלְּמַעְלָה,** – כפי שלמדנו, שעל־ידי שאדם מקדש עצמו **מעט** למטה – מקדשים אותו **הרבה** מלמעלה, **וּמְסַיְּעִים אוֹתוֹ לְגָרְשָׁהּ** – את ה"סטרא אחרא" **מִלִּבּוֹ מְעַט מְעַט:** – שגם מלבו, יהיה בידו, לגרש את ה"סטרא אחרא", שגם בלבו לא תהיה שום תאווה לענינים ש"חיותם" היא מה"סטרא אחרא".

ליקוטי אמרים

ובגבורתה כתולדתה בחלל השמאלי רק שכובש יצרו ומקדש עצמו. והייתם קדושים כלומר סופו להיות קדוש ומובדל באמת מהם"א ע"י שמקדשים אותו הרבה מלמעלה ומסייעים אותו לגרשה מלבו מעט מעט:

יום רביעי כ"ו שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, פרק כח ואפילו... עד עמ' לה, זרה שלה.

פֶּרֶק כח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שאם נופלים במחשבתו של אדם הרהורי עבירה ותאוות – בשעה שהוא עסוק בעניניו הגשמיים – אל יפול רוחו מכך; אדרבה – עליו לשמוח, שהרי על־ידי השתלטותו על אותן מחשבות והסחת דעתו מהן, הוא מקיים מצות "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", כופה את ה"סטרא אחרא" תחת שלטון ה"קדושה", וגורם נחת רוח רב למעלה.

וַאֲפִלּוּ אִם נוֹפְלִים לוֹ הִרְהוּרֵי תַּאֲוֹת וּשְׁאָר מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה – בשעה שהוא עסוק בעבודת ה' **בַּתּוֹרָה אוֹ בִּתְפִלָּה בְּכַוָּנָה** – וכאן הרי אין מקום ל"חשבון" שבפרק הקודם, שעליו להיות שמח על שהוא מקיים מצות לא־תעשה וכופה את ה"סטרא אחרא" – שהרי ההרהורים והמחשבות הרעות מפריעות לו, בשעה זו, לעבודת ה', **אַל יָשִׁית לֵב אֲלֵיהֶן,** – למחשבות ולהרהורים הרעים, **אֶלָּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן כְּרֶגַע,** – מיד, **וְגַם אַל יְהִי שׁוֹטֶה לַעֲסֹק בְּהַעֲלָאַת הַמִּדּוֹת שֶׁל הַמַּחֲשָׁבָה זָרָה, כַּנּוֹדַע**[1]**,** – קיימת צורת עבודה של "העלאת המדה" מהמחשבה הזרה, שכן, כל מחשבה זרה מקורה במדה מסויימת בנפש הבהמית. למשל: מדת החסד מתבטאת במחשבה של תאוה; מדת היראה מעוררת יראה זרה שאין ליהודי להיות נזקק לה, וכדומה – וישנו סוג "עבודה" שבשעה שנופלת לו מחשבה זרה, יברר מאיזו מדה רעה נובעת אותה מחשבה, ויגביר בנפשו אותה מדה כפי שהיא בנפש האלקית, שעל ידי כך יעלה את המדה הרעה של הנפש הבהמית שהיא הסיבה לאותה מחשבה זרה, ובכך יעלה את המחשבה הזרה. למשל: אם המחשבה הזרה נובעת מתאוה – יגביר בנפשו את האהבה להקב"ה, דבר המשפיע על תאות הנפש הבהמית, וכדומה – רבנו הזקן אומר כאן שבל יהיה ה"בינוני" – אודותו מדובר כאן – שוטה, להתעסק בעבודה זו, **כִּי לֹא נֶאֱמְרוּ דְּבָרִים הָהֵם** – להעלות את המחשבות הזרות, **אֶלָּא לְצַדִּיקִים, שֶׁאֵין נוֹפְלִים לָהֶם מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת שֶׁלָּהֶם** – מחשבות זרות הנובעות ממדותיהם הם, **כִּי אִם מִשֶּׁל אֲחֵרִים,** – שכן, לצדיק אין מחשבות זרות עצמיות, מאחר שמדות נפשו הבהמית כבר נהפכו לקדושה. המחשבות הזרות, העלולות לעלות, אי פעם, במוחו, מקורן מהזולת, שנשמתו שייכת לאותו צדיק. ומחמת שלא כל אחד יכול לייעץ לעצמו ולמצוא בתוכו כוחות להתגבר על המדה הרעה – עליו להזדקק לעזרתו של הצדיק, אליו הוא מקושר. מתעוררות אז מחשבות זרות במחשבתו של הצדיק, שאצלו אלו הן רק אותיות של מחשבה, בלי כל זיקה למדה רעה מוחשית. ועל־ידי שהצדיק מכיר את המדה ממנה נובעת אותה מחשבה, ומגביר בתוכו אותה מדה כפי שהיא ב"קדושה" – הוא משפיע בכך על אותו יהודי, שיוכל להתגבר על המדה הרעה שלו, ואותה מדה שמן הנפש הבהמית – של הזולת – מתעלה, על־ידי הצדיק, ל"קדושה". הרי כל זה שייך לצדיק בלבד שאין בו מדות רעות כלל. **אֲבָל מִי שֶׁנּוֹפֵל לוֹ** – מחשבות זרות, **מִשֶּׁלּוֹ,** – מה"רע" שלו, **מִבְּחִינַת הָרַע שֶׁבְּלִבּוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי** – ממדותיו הרעות שמנפשו הבהמית – **אֵיךְ יַעֲלֵהוּ** – את ה"רע", **לְמַעְלָה, וְהוּא עַצְמוֹ מְקֻשָּׁר**

ליקוטי אמרים

פרק כח ואפילו אם נופלים לו הרהורי תאוות ושאר מחשבות זרות בשעת העבודה בתורה או בתפלה בכוונה אל ישית לב אליהן אלא יסיח דעתו מהן כרגע. וגם אל יהי שוטה לעסוק בהעלאת המדות של המחשבה זרה כנודע כי לא נאמרו דברים ההם אלא לצדיקים שאין נופלים להם מחשבות זרות שלהם כ"א משל אחרים. אבל מי שנופל לו משלו מבחי' הרע שבלבו בחלל השמאלי איך יעלהו למעלה והוא עצמו מקושר למטה: אך

---

1. כתר שם טוב סי' קעא, ועוד.

לְמַטָּה: – לכן שטות היא ל"בינוני" להתעסק ב"עבודה" שאין לו כל שייכות אליה. **אַךְ אַף־עַל־פִּי־כֵן, אַל יִפֹּל לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ לִהְיוֹת מִזֶּה עָצֵב נִבְזֶה בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה רַבָּה**, – בשעה שהוא עובד את ה', **אֶלָּא אַדְּרַבָּה יִתְחַזֵּק יוֹתֵר וְיוֹסִיף אֹמֶץ בְּכָל כֹּחוֹ בְּכַוָּנַת הַתְּפִלָּה בְּחִדָּדָה וְשִׂמְחָה יְתֵרָה, בְּשׁוּמוֹ אֶל לִבּוֹ, כִּי נְפִילַת הַמַּחֲשָׁבָה זָרָה הִיא מֵהַקְּלִפָּה שֶׁבֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי,** – מהנפש הבהמית שמן הקליפה, שמיקומה בחלל השמאלי שבלב, וממנה נובעות המחשבות הזרות, **הָעוֹשָׂה** – המנהלת, **מִלְחָמָה בְּבֵינוֹנִי עִם נֶפֶשׁ אֱלֹהִית שֶׁבּוֹ, וְנוֹדַע דֶּרֶךְ הַנִּלְחָמִים** – שמטרתו של כל לוחם, לנצח ואפילו להרוג את הנלחם נגדו, **וְכֵן הַנֶּאֱבָקִים יַחַד,** – שכל אחד מתכוון להפיל את השני – הרי הנוהג הוא: **כְּשֶׁאֶחָד מִתְגַּבֵּר,** – ומראה את גבורתו, **אֲזַי הַשֵּׁנִי מִתְאַמֵּץ לְהִתְגַּבֵּר גַּם כֵּן בְּכָל מַאֲמַצֵּי כֹּחוֹ, וְלָכֵן** – כך גם במלחמה שבין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, **כְּשֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִתְאַמֶּצֶת וּמִתְגַּבֶּרֶת לְהִתְפַּלֵּל,** – שעל־ידי התפילה בכוונה, ברצונו להחליש ולנצח את הנפש הבהמית, **אֲזַי גַּם הַקְּלִפָּה** – של הנפש הבהמית, **מִתְגַּבֶּרֶת כְּנֶגְדָּהּ,** – כנגד הנפש האלקית, **לְבַלְבְּלָהּ וּלְהַפִּילָהּ כְּמַחֲשָׁבָה זָרָה שֶׁלָּהּ.** – בראות הנפש הבהמית את הנפש האלקית, מתגברת להתפלל בכוונה, היא משתדלת להפריע לנפש האלקית על־ידי מחשבות זרות, בכך היא רוצה לבלבל את כוונת המתפלל בתפילה, לפי זה, המחשבה הזרה מוכיחה, שהוא אכן מתפלל בכוונה; סימן יש בכך שהנפש הבהמית חשה שבתפילתו יש משום סכנה למעמדה, ולכן היא משתדלת להפר כוונה זו. – הרי, אדרבה – עובדה זו צריכה להוסיף בו אומץ בתפילתו בכוונה.

ליקוטי אמרים

אעפ"כ אל יפול לבו בקרבו להיות מזה עצב נבזה בשעת העבודה שצריך להיות בשמחה רבה אלא אדרבה יתחזק יותר ויוסיף אומץ בכל כחו בכוונת התפלה בחדוה ושמחה יתירה בשומו אל לבו כי נפילת המחשבה זרה היא מהקליפה שבחלל השמאלי העושה מלחמה בבינוני עם נפש אלהית שבו. ונודע דרך הנלחמים וכן הנאבקים יחד כשאחד מתגבר אזי השני מתאמץ להתגבר ג"כ בכל מאמצי כחו. ולכן כשנפש האלהית מתאמצת ומתגברת להתפלל אזי גם הקליפה מתגברת כנגדה לבלבלה ולהפילה במחשב' זרה שלה

יום חמישי כ"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לה, ולא כטעות העולם... עד עמ' 70, ממש עמו.

וְלֹא כְּטַעוּת הָעוֹלָם, שֶׁטּוֹעִים לְהוֹכִיחַ מִנְּפִילַת הַמַּחֲשָׁבָה זָרָה - **מִכְּלָל שֶׁאֵין תְּפִלָּתָם כְּלוּם,** – החושבים בטעות שנפילת המחשבה הזרה מוכיחה שאין תפילתם שווה כלום, משום **שֶׁאִלּוּ הִתְפַּלֵּל כָּרָאוּי וְנָכוֹן - לֹא הָיוּ נוֹפְלִים לוֹ מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת.** – ומאחר שאכן נופלות במוחו מחשבות זרות, הם מסיקים מכך, שתפילתם איננה מתוך כוונה, **וְהָאֱמֶת הָיָה כִּדְבָרֵיהֶם, אִם הָיְתָה נֶפֶשׁ אַחַת לְבַדָּהּ, הִיא הַמִּתְפַּלֶּלֶת וְהִיא הַמַּחֲשֶׁבֶת וּמְהַרְהֶרֶת הַמַּחֲשָׁבוֹת זָרוֹת.** – הדבר היה נכון, אילו היתה זו נפש **אחת** שעושה את כל האמור, אז היה במחשבות הזרות משום הוכחה, שה"מתפלל" אינו כפי שצריך להיות, שכן, אם הנפש היחידה הזו שקועה כל כולה בתפילה – אין מקום אז לשום מחשבות זרות, **אֲבָל בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ הֵן שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת, הַנִּלְחָמוֹת זוֹ עִם זוֹ בְּמֹחוֹ שֶׁל אָדָם,** – הרי האמת היא שקיימות שתי נפשות שונות והן נלחמות ביניהן על השליטה במוחו של האדם, שיהיה ממולא בעניניה היא בלבד, **כָּל אַחַת חֶפְצָהּ וּרְצוֹנָהּ לִמְשֹׁל בּוֹ** – במוח, **וְלִהְיוֹת הַמֹּחַ מְמֻלָּא מִמֶּנָּה לְבַדָּהּ, וְכָל הִרְהוּרֵי תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם** – נובעים, **מִנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית,** – ומאידך **וְכָל מִלֵּי דְּעָלְמָא** – כל המחשבות וההרהורים בעניני עולם נובעים **מִנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית,** – הרי, שכוונת התפילה היא מהנפש האלקית, ואילו המחשבות הזרות הן מהנפש הבהמית, מכאן – שאין במחשבות הזרות משום הוכחה שאין התפילה כמו שצריכה להיות. ברם, אם כך, שהנפש האלקית היא היא העסוקה בכוונות התפילה – מה מפריע לה, מה שהנפש הבהמית מהרהרת במחשבות זרות?! – אומר על כך רבנו הזקן: **רַק שֶׁהָאֱלֹהִית מְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ.** – הנפש האלקית מלובשת בנפש הבהמית, ולכן מבלבלות המחשבות הזרות של הנפש הבהמית, לנפש האלקית בכוונות התפילה[2]. **וְהוּא כִּמְשַׁל אָדָם הַמִּתְפַּלֵּל**

ליקוטי אמרים

ולא כטעות העולם שטועים להוכיח מנפילת המחשבה זרה מכלל שאין תפלתם כלום שאילו התפלל כראוי ונכון לא היו נופלים לו מחשבות זרות. והאמת היה כדבריהם אם היתה נפש אחת לבדה היא המתפללת והיא המחשבת ומהרהרת המחשבות זרות. אבל באמת לאמיתו הן שתי נפשות הנלחמו' זו עם זו במוחו של אדם כל אחת חפצה ורצונה למשול בו ולהיות המוח ממולא ממנה לבדה. וכל הרהורי תורה ויראת שמים מנפש האלהית וכל מילי דעלמא מנפש הבהמית רק שהאלהית מלובשת בה. והוא כמשל אדם

---

2. אלא, אף על פי כן, כתוב, שכל זה מדובר בהכנה ובהתחלת ההתבוננות העמוקה בענין האלקי שבתפילה - אז אין במחשבה הזרה משום הוכחה שאין ה"מתפלל" כמו שצריך להיות. אך בעיצומה של ההתבוננות, כשהוא נתון בעומק הענין - יש בכך משום הוכחה על אי-ההצלחה

בְּכַוָּנָה, וְעוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ עָרֵל – גוי, **רָשָׁע, וּמֵשִׁיחַ וּמְדַבֵּר עִמּוֹ כְּדֵי לְבַלְבְּלוֹ,** – ולהפריע לו בתפילתו. לולא היה בדעתו של הגוי לבלבל את היהודי, אלא רק לשאול אותו שאלה מסוימת – קיימת אז העצה, לענות לו על שאלתו, והוא יפסיק מלבלבלו בתפילתו.

אך, מאחר שכוונתו של הרשע היא לבלבל את תפילתו, לא תועיל ההתדיינות אתו, **שֶׁזֹּאת עֲצָתוֹ בְּוַדַּאי,** – העצה הטובה למתפלל, היא, **שֶׁלֹּא לְהָשִׁיב לוֹ מִטּוֹב וְעַד רַע,** – שלא לענות לרשע מטוב עד רע, **וְלַעֲשׂוֹת עִצְּמוֹ כְּחֵרֵשׁ לֹא יִשְׁמַע, וּלְמַיִם מַה שֶּׁכָּתוּב[3]: "אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ, פֶּן תִּשְׁוֶה לּוֹ גַּם אָתָּה". כָּךְ** – כשנופלות במוחו מחשבות זרות, **אַל יָשִׁיב מְאוּמָה וְשׁוּם טַעֲנָה וּמַעֲנֶה נֶגֶד הַמַּחֲשָׁבָה זָרָה,** – אל יכנס לשום ויכוח ולמחשבות והרהורים כיצד לנצח את המחשבה הזרה, **כִּי הַמִּתְאַבֵּק עִם מְנֻוָּל - מִתְנַוֵּל גַּם כֵּן;** – ולכן, אל יתעסק כלל עם המחשבה הזרה, **רַק יַעֲשֶׂה עִצְּמוֹ כְּלֹא יוֹדֵעַ וְלֹא שׁוֹמֵעַ הַהִרְהוּרִים שֶׁנָּפְלוּ לוֹ, וִיסִירֵם מִדַּעְתּוֹ, וְיוֹסִיף אֹמֶץ בְּכֹחַ כַּוָּנָתוֹ.** – בתפילתו. **וְאִם יִקְשֶׁה לוֹ לַהֲסִירָם** – את המחשבות הזרות, **מֵרֹב עָתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁטְּרוּדִים דַּעְתּוֹ מְאֹד בְּחָזְקָה - אֲזַי יַשְׁפִּיל נַפְשׁוֹ לַה' וְיִתְחַנֵּן לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ,** – אם הוא עוסק אז בקטעי התפילה שאסור להפסיק בהם בדיבור, אלא יתפלל במחשבתו להשי"ת, **לְרַחֵם עָלָיו בְּרַחֲמָיו הַמְּרֻבִּים, כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים הַנִּמְשָׁכִים מִמֹּחוֹ, וְכָכָה יְרַחֵם ה' עַל נַפְשׁוֹ הַנִּמְשֶׁכֶת מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, לְהַצִּילָהּ מִ"מַּיִם הַזֵּדוֹנִים",** – מהמחשבות הזרות שמן הנפש הבהמית, **וּלְמַעַנוֹ יַעֲשֶׂה,** – הקב"ה יעשה למען עצמו כביכול, **כִּי[4] חֵלֶק ה' מַמֶּשׁ עַמּוֹ:** – שכן, אם יתפלל שירחמו **עליו** – הוא עלול, לפעמים, לעורר על עצמו דינים חלילה: ישפטו אותו אם הוא זכאי שירחמו עליו, ואילו אם בקשתו היא "למענו", למען הקב"ה – מובן הדבר, שאין אז מקום לשפוט את ה"מתפלל" אם הוא זכאי לרחמנות. פירוש נוסף יש בכך: רבנו הזקן מבטיח, שהקב"ה אכן יעשה זאת למענו, וירחם עליו, שכן, הנשמה היא חלק מה'.

ליקוטי אמרים

המתפלל בכוונ' ועומד לנגדו עו"ג רשע ומשיח ומדבר עמו כדי לבלבלו שזאת עצתו בודאי שלא להשיב לו מטוב ועד רע ולעשות עצמו כחרש לא ישמע ולקיים מה שכתו' אל תען כסיל באולתו פן תשוה לו גם אתה כך אל ישיב מאומה ושום טענה ומענה נגד המחשבה זרה כי המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ רק יעשה עצמו כלא יודע ולא שומע ההרהורי' שנפלו לו ויסירם מדעתו ויוסיף אומץ בכח כוונתו ואם יקשה לו להסירם מדעתו מפני שטורדים דעתו מאד בחזקה אזי ישפיל נפשו לה' ויתחנן לו ית' במחשבתו לרחם עליו ברחמיו המרובים כרחם אב על בנים הנמשכים ממוחו וככה ירחם ה' על נפשו הנמשכת מאתו ית' להצילה ממים הזדונים ולמענו יעשה כי חלק ה' ממש עמו:

יום שישי כ"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 70, פרק כט אך... עד עמ' לו, בצדיקים.

פֶּרֶק כט. בפרקים הקודמים, העלה רבנו הזקן שורה של עצות, כיצד להשתחרר מעצבות, שיש בה משום הפרעה לעבודת ה'. בפרק שאנו עומדים ללמוד, מורה רבנו הזקן כיצד להשתחרר מהפרעה אחרת בעבודת ה', והיא – טמטום הלב, שלעתים קורה שלבו של אדם סתום ואינו בר־הרגשה, ולכן אין הוא מסוגל לקלוט את אור ה"שכל" הפועל להשפיע על הלב, שיגיע בתפילתו לאהבת ה' ולירא ת ה'.

אַךְ עוֹד אַחַת צָרִיךְ לְשִׁית עֲצוֹת – לחפש עצות, **בְּנַפְשׁוֹת הַבֵּינוֹנִים,** – בנפשות אלה שהם במדריגת ה"בינוני" **אֲשֶׁר לִפְעָמִים וְעִתִּים רַבִּים יֵשׁ לָהֶם טִמְטוּם הַלֵּב שֶׁנַּעֲשָׂה** – הלב, **כְּאֶבֶן, וְלֹא יָכוֹל לִפְתֹּחַ לִבּוֹ בְּשׁוּם אֹפֶן לַעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה[1],** – כפי שמפרשים בתורת החסידות, הכוונה היא, שהתפילה היא עבודה **בתוך** הלב **ועם** הלב; העבודה בתוך הלב – היינו: שמה שהאדם מבין במוחו, יאיר בלבו; ומגמתה של עבודה זו היא, להשפיע על הלב לשנות את רגשותיו לטובה, שבמקום תאוות הלב לדברים גופניים – תהיינה לו אהבת ה' ויראת ה'. ברם, לעבודה זו, זקוק האדם לפתיחת הלב שלבו יהיה פתוח לקלוט מה שהמוח מבין ומושפע ממנו. כשהלב סתום ואינו מסוגל לקלוט – יש בכך משום הפרעה לעבודת הלב שבתפילה. **וְגַם לִפְעָמִים לֹא יוּכַל לְהִלָּחֵם עִם הַיֵּצֶר, לְקַדֵּשׁ עִצְּמוֹ בַּמֻּתָּר לוֹ, מִפְּנֵי כְּבֵדוּת שֶׁבְּלִבּוֹ.** – כפי שלמדנו בפרק כ"ו, חלק מעבודתו של ה"בינוני", הוא לקדש את עצמו בדברים המותרים: לא לעשות את מה שהוא מתאווה לעשות, כמו: להימנע מלאכול – כשהוא רוצה לאכול, וכדומה. דבר זה בא בדרך של מלחמה – על האדם להלחם עם היצר הרע שרוצה שהאדם יספק את תאוותיו בכל דבר. וכשהלב נמצא במצב של טמטום וכבדות – אין הוא מסוגל לנהל מלחמה זו עם היצר הרע. **וְזֹאת הִיא עֵצָה הַיְעוּצָה**

ליקוטי אמרים

פרק כט אך עוד אחת צריך לשית עצות בנפשו' הבינונים אשר לפעמים ועתים רבים יש להם טמטום הלב שנעשה כאבן ולא יכול לפתוח לבו בשום אופן לעבודה שבלב זו תפלה. וגם לפעמים לא יוכל להלחם עם היצר לקדש עצמו במותר לו מפני כבדות שבלבו וזאת היא עצה היעוצה

המלאה של ההתבוננות; שכן, אכן פועלות כאן שתי נפשות, אך המוח הוא הרי אותו אחד. לו היה המוח כולו שקוע באותה התבוננות שבתפילה - אין כל מקום אז במוח שתעלה בו מחשבה זרה. **3.** משלי כו, ד. **4.** דברים לב, ט. **1.** ספרי, רש"י דברים יא, יג.

בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[2], **דְּאָמַר רַב מְתִיבְתָּא: בְּגַן עֵדֶן,** – שאמר ראש הישיבה בגן עדן, **"אָעָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא - מְכַבְּשִׁין לֵיהּ כּוֹ',** – בול עץ שאין האש אוחזת בו – מבטשים אותו, מכים בו ומפרידים אותו לחתיכות. כדי להדליק בול עץ שאין האש נאחזת בו – אין מן הצורך להוסיף אש חזקה יותר, אלא אפשר להכין את העץ שהאש תשלוט בו, וזאת – על־ידי שמפרידים אותו לחתיכות קטנות ודקות. כך גם – ממשיך ב"זוהר": **גּוּפָא דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא - מְכַבְּשִׁין לֵיהּ כּוֹ'".** – גוף שלא נקלט בו האש והאור של הנשמה – מבטשים אותו. אז – מסיים ה"זוהר" נעשה הגוף ראוי לקליטת "נהורא דנשמתא" (אור הנשמה). **פֵּרוּשׁ "נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא",** – משמעות "נהורא דנשמתא" – אור הנשמה – (שאינו מאיר בגוף), **שֶׁאוֹר הַנְּשָׁמָה וְהַשֵּׂכֶל אֵינוֹ מֵאִיר כָּל כָּךְ לְמָשֹׁל עַל חֲמָרִיּוּת שֶׁבַּגּוּף.** – שכן, על ה"שכל" של הנשמה, לשלוט בחומריות הגוף ולזכבה. ואילו בנידון דידן (בענינו) אין אור הנשמה והשכל משפיעים על החומריות. **וְאַף שֶׁמֵּבִין וּמִתְבּוֹנֵן בְּשִׂכְלוֹ בְּגֹדֶל ה'** – כלומר: ב"התבוננות" לא חסר לו כלום, ובכל זאת, **אֵינוֹ נִתְפָּס וְנִדְבָּק בְּמֹחוֹ כָּל כָּךְ** – הבנה זו אינה נתפסת ונדבקת כל כך במוחו, **שֶׁיּוּכַל לִמְשֹׁל עַל חֲמָרִיּוּת הַלֵּב,** – וזאת, **מֵחֲמַת חֲמָרִיּוּתָן וְגַסּוּתָן.** – של המוח והלב[3]. **וְהַסִּבָּה** – לכך, **הִיא גַּסּוּת הַקְּלִפָּה, שֶׁמַּגְבִּיהַּ עַצְמָהּ עַל אוֹר קְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית,** – הנפש הבהמית, שהיא נפש של קליפה, מגביהה את עצמה בחומריותה, כנגד אור הקדושה של הנפש האלקית, **וּמַסְתֵּרֶת וּמַחֲשִׁיכָה אוֹרָהּ.** – את אור הקדושה של הנפש האלקית. כשם שבמשל, כשאין האש נאחזת בבול העץ, לא נדרש דוקא להוסיף יותר אש, אלא מפרידים את בול העץ לחתיכות קטנות, שתהיינה מסוגלות להידלק – כך גם בנמשל, לא נדרשת התבוננות גדולה ועמוקה יותר בגדולת ה', אלא יש לשבור את חומריות הקליפה, כדי שהאדם יהיה ראוי לקלוט בתוכו את אור הקדושה של הנפש האלקית. **וְלָזֹאת** – ולכן, **צָרִיךְ לְכַבְּשָׁהּ וּלְהַשְׁפִּילָהּ לֶעָפָר, דְּהַיְנוּ לִקְבֹּעַ עִתִּים לְהַשְׁפִּיל עַצְמוֹ,** – לעשות "חשבונות" שישפיעו על השפלתו, **לִהְיוֹת "נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס"**[4] **כַּכָּתוּב, וְ"לֵב נִשְׁבָּר" - "רוּחַ נִשְׁבָּרָה"**[5], **הִיא הַסְּטָרָא אָחֳרָא,** – על־ידי ההשפלה נשברת רוח ה"סטרא אחרא", **שֶׁהִיא הִיא הָאָדָם עַצְמוֹ בְּבֵינוֹנִים,** – הנפש הבהמית של הקליפה, היא האדם עצמו באלה שמדריגתם היא מדריגת ה"בינוני", **שֶׁנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַמְּחַיָּה הַגּוּף, הִיא בְּתָקְפָּהּ כְּתוֹלַדְתָּהּ בְּלִבּוֹ,** – של ה"בינוני", **נִמְצָא הִיא הִיא** – הנפש שמן הקליפה, **הָאָדָם עַצְמוֹ.** – ב"בינוני". וכשהוא שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא". **וְעַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר**[6]**: "נִשְׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא", "שֶׁנָּתַתָּ בִּי" דַּיְקָא,** – **בִּי,** דוקא, **מִכְּלָל** – מכאן, **שֶׁהָאָדָם עַצְמוֹ אֵינֶנּוּ הַנְּשָׁמָה הַטְּהוֹרָה,** – שהרי, אז לא היה אומר "שנתת בי". בשעה שהאדם אומר "שנתת בי", אומרים זאת נפשו וגופו, כי הגוף כשלעצמו איננו אדם שיכול לומר. משמעות הדברים היא שהאדם עצמו הוא הנפש הבהמית המחיה את הגוף, והיא אומרת על הנפש האלקית "שנתת **בי**". **כִּי אִם בְּצַדִּיקִים,** – בהם, אין הנפש הבהמית – האדם עצמו; **שֶׁבָּהֶם הוּא לְהֵפֶךְ, שֶׁנְּשָׁמָה הַטְּהוֹרָה שֶׁהִיא נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית - הוּא הָאָדָם,** – שכן, כל חיותם באה מהנפש האלקית בלבד, גם הגוף חי מהנפש האלקית, **וְגוּפָם נִקְרָא**[7] **"בְּשַׂר אָדָם",** – טפל לאדם עצמו. **וּכְמַאֲמַר הִלֵּל הַזָּקֵן לְתַלְמִידָיו**[8]**, כְּשֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לֵאֱכֹל,**

ליקוטי אמרים

בזהר הקדוש דאמר רב מתיבתא בגן עדן אעא דלא סליק ביה נהורא מבטשין ליה כו'. גופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה כו' פי' נהורא דנשמתא שאור הנשמה והשכל אינו מאיר כל כך למשול על חומריות שבגוף. ואף שמבין ומתבונן בשכלו בגדולת ה' אינו נתפס ונדבק במוחו כל כך שיוכל למשול על חומריו' הלב מחמת חומריותן וגסותן והסיבה היא גסות הקליפה שמגביה עצמה על אור קדושת נפש האלהית ומסתרת ומחשיכה אורה. ולזאת צריך לבטשה ולהשפילה לעפר דהיינו לקבוע עתים להשפיל עצמו להיות נבזה בעיניו נמאס ככתוב ולב נשבר רוח נשברה היא הס"א שהיא היא האדם עצמו בבינונים שנפש החיונית המחיה הגוף היא בתקפה כתולדתה בלבו נמצא היא היא האדם עצמו. ועל נפש האלהית שבו נאמר נשמה שנתת בי טהורה היא שנתת בי דייקא מכלל שהאדם עצמו איננו הנשמה הטהורה כי אם בצדיקים שבהם הוא להפך שנשמה הטהורה שהיא נפש האלהית הוא האדם וגופם נקרא בשר אדם. וכמאמר הלל הזקן לתלמידיו כשהיה הולך

---

2. חלק ג קסח, א. **3.** מפי זקני החסידים שמענו: אף שמתחילת הפרק אמר רבנו הזקן, שהטמטום הוא בלב בלבד, ואילו כאן הוא מסיים, מחמת חומריותן וגסותן, שזה מזיק לחומריות ולגסות של שניהם, של הלב והמוח? אלא ממה שהלב אינו כמו שצריך להיות, הוכחה שגם במוח לא נתקבלה ההתבוננות כראוי. אם המוח מקבל את ההתבוננות כראוי - מן ההכרח שזה ישפיע על הלב. כפי הכלל הידוע, ששכל ומדות הם "עילה ועלול", סיבה ומסובב, וכשהסיבה קיימת בא המסובב בדרך ממילא. ולכן - אם אין ביכולת השכל להשפיע על הלב, מן ההכרח לומר, שהשכל אינו מאיר כראוי במוח עצמו, וזה נובע מחומריות וגסות המוח. על דברים אלה - **העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "א"כ למה לא אמר גם בר"פ ע"ד המוח? - אולי התירוץ על הנ"ל בר"פ קאי בבינונים, ובינוני תמיד מוחו ברשותו כו' (עיין פי"ז). משא"כ כאן מפרש הזהר, ובזהר פשיטא דמדבר **גם** ברשעים (אף - שגם בבינונים קאי, שלכן הביאו בנדו"ז)". **4.** תהלים טו, ד. **5.** תהלים נא, יט: רוח נשברה לב נשבר. **6.** ברכות השחר: ברכות ס, ב. **7.** שמות ל, לב. **8.** ויקרא רבה לד, ג.

הָיָה אוֹמֵר שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לִגְמֹל חֶסֶד עִם הָעֲלוּבָה וַעֲנִיָּה - הוּא גּוּפוֹ, כִּי - הַגּוּף, כְּמוֹ זָר נֶחֱשָׁב אֶצְלוֹ, וְלָכֵן אָמַר שֶׁהוּא גּוֹמֵל חֶסֶד עִמּוֹ בְּמַה שֶׁמַּאֲכִילוֹ, – כמו שעושים חסד כשנותנים לאכול לזולת. כִּי הוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ רַק נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבַד, כִּי הִיא לְבַדָּהּ – הנפש האלקית, מְחַיָּה גּוּפוֹ וּבְשָׂרוֹ, שֶׁהָרַע שֶׁהָיָה בְּנֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וּבְשָׂרוֹ - נִתְהַפֵּךְ לְטוֹב, וְנִכְלָל בִּקְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מַמָּשׁ, בַּצַּדִּיקִים. – וממילא, הנפש האלקית היא האדם עצמו בצדיקים.

ליקוטי אמרים

לאכול היה אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה וענייה הוא גופו כי כמו זר נחשב אצלו ולכן אמר שהוא גומל חסד עמו במה שמאכילו כי הוא עצמו אינו רק נפש האלהית לבד כי היא לבדה מחיה גופו ובשרו שהרע שהיה בנפש החיונית המלובשת בדמו ובשרו נתהפך לטוב ונכלל בקדושת נפש האלהית ממש בצדיקים.

יום שבת קודש כ"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לו, אבל בבינוני... עד עמ' 72, נגדי תמיד.

אֲבָל בְּבִינוֹנִי, מֵאַחַר שֶׁמְּהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית הַבְּהֵמִית שֶׁמִּסִּטְרָא אָחֳרָא, הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדָמוֹ וּבְשָׂרוֹ, לֹא נֶהְפַּךְ לְטוֹב - הֲרֵי הִיא הִיא – הנפש הבהמית שמן הקליפה, הָאָדָם עַצְמוֹ. – וכשאדם שובר את עצמו, הוא שובר בכך את ה"סטרא אחרא". להלן, עושה רבנו הזקן חשבונו של ה"בינוני", כיצד יגיע ללב נשבר – מעובדה זו עצמה, שהאדם שבו הנו מ"סטרא אחרא": וְאִם כֵּן – אם ה"אדם" שבו הוא מהנפש של "סטרא אחרא", הוּא רָחוֹק מֵה' בְּתַכְלִית הָרִחוּק, שֶׁהֲרֵי כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית יָכוֹל גַּם כֵּן לְהִתְאַוּוֹת לִדְבָרִים הָאֲסוּרִים שֶׁהֵם נֶגֶד רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, אַף שֶׁאֵינוֹ מִתְאַוֶּה לַעֲשׂוֹתָם בְּפֹעַל מַמָּשׁ חַס וְשָׁלוֹם, רַק שֶׁאֵינָם מְאוּסִים אֶצְלוֹ בֶּאֱמֶת, כְּבַצַּדִּיקִים, – בצדיקים מאוסים באמת הדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, ואילו ב"בינוני" אין הם מאוסים ויתכן שגם יתאוה להם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל [פֶּרֶק יב]. – שה"בינוני" לאחרי תפילתו, כשאהבת ה' איננה בהתגלות בלבו, יתכן שיתאוה לכל הדברים הגשמיים שבעולם הזה, גם בהיתר וגם באיסור, אלא, כפי שמוסבר שם, התאוה לדבר של איסור אינה גדולה כל כך שירצה לממשה בפועל, הוא נכשל רק בהרהורי עבירה. וּבָזֶה – בהתאוותו לדברים שהם נגד רצונו של הקב"ה, הוּא גָּרוּעַ וּמְשֻׁקָּץ וּמִתְעָב יוֹתֵר מִבַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, – בפרק כ"ד, שבעלי החיים הטמאים אינם עושים דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ואילו האדם שעושה דבר כזה, הוא גרוע מהם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[9]: "וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ וְגוֹ'" – וכשאדם נמשל לתולעת, הרי הוא ממילא גרוע מתולעת, שאין לה בחירה לשנות את עצמה מכפי שבראו אותה. על כל פנים, כל האמור מהווה חשבון נפש, להביא את ה"בינוני" לשבירת עצמו. ברם, יש הרי זמנים בהם אין ל"בינוני" קשר לתאוות, כמו בשעת התפילה, כשהאהבה להקב"ה היא בהתגלות בלבו, כפי שהוסבר בפרק י"ב – ועל כך אומר רבנו הזקן: [וְגַם כְּשֶׁמִּתְגַּבֶּרֶת בּוֹ נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה לַה' בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה - אֵינָהּ בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ לְגַמְרֵי, מֵאַחַר שֶׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת אַחַר הַתְּפִלָּה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סוֹף פֶּרֶק יג]. – "אמת" היא רק כשהיא נשארת לתמיד, ועל כך נאמר: "שפת אמת תכון לעד"[10]. ואילו, אם היא מתקיימת לזמן קצוב בלבד – אין זו האמת האמיתית לגמרי. אף שבאותו פרק הוסבר, שב"בינוני", מאחר שביכולתו לעורר בתוכו תמיד את האהבה לה' מחדש – גם זה נקרא "שפת אמת תכון לעד", הרי זו רק האמת לאמיתו "שלהם" (של הבינונים), אבל אין זו האמת האמיתית לגמרי. כשעל ה"בינוני" להגיע ל"לב נשבר", עליו לעשות את חשבון נפשו, שאכן אין זו האמת האמיתית לגמרי, מאחר שאהבתו לה' חולפת ועוברת אחרי התפילה. וּבִפְרָט כְּשֶׁיִּזְכֹּר טֻמְאַת נַפְשׁוֹ בְּחַטָּאת נְעוּרִים, וְהַפְּגָם שֶׁעָשָׂה בָּעֲלִיּוֹנִים, – שם שורש נפשו, ואף שכיום אין הוא שייך לאותם חטאים, אלה התרחשו אצלו לפני שנעשה "בינוני" – אומר על כך רבנו הזקן: וְשָׁם –

ליקוטי אמרים

אבל בבינוני מאחר שמהותה ועצמותה של נפש החיונית הבהמית שמס"א המלובשת בדמו ובשרו לא נהפך לטוב הרי היא היא האדם עצמו וא"כ הוא רחוק מה' בתכלית הריחוק שהרי כח המתאוה שבנפשו הבהמית יכול ג"כ להתאוות לדברי' האסורים שהם נגד רצונו ית' אף שאינו מתאוה לעשותם בפועל ממש ח"ו רק שאינם מאוסים אצלו באמת כבצדיקים כמש"ל [פ' יב]. ובזה הוא גרוע ומשוקץ ומתועב יותר מבעלי חיים הטמאים ושקצים ורמשים כנ"ל וכמ"ש ואנכי תולעת ולא איש וגו' [וגם כשמתגברת בו נפשו האלהית לעורר האהבה לה' בשעת התפלה אינה באמת לאמיתו לגמרי מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה כנ"ל ספי"ג] ובפרט כשיזכור טומאת נפשו בחטאת נעורים והפגם שעשה בעליוני' ושם הוא למעלה מהזמן

---

9. תהלים כב, ז. 10. משלי יב, יט.

בעולמות העליונים, **הוּא לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן, וּכְאִלּוּ פָּגַם וְנִטְמָא הַיּוֹם חַם וְשָׁלוֹם מַמָּשׁ. וְאַף שֶׁכְּבָר עָשָׂה תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה,** – על חטאיו, ותשובה הרי מסירה את הפגם, **הֲרֵי עִקַּר הַתְּשׁוּבָה בַּלֵּב,** – שהחרטה העמוקה בלב על העבירה – מסירה את הפגם, **וְהַלֵּב יֵשׁ בּוֹ בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת,** – כפי הידוע[11] על מה שנאמר[12]: "ממעמקים קראתיך" – שבלב האדם ישנו עומק לפנים מן העומק, **וְהַכֹּל** – תלוי **לְפִי מַה שֶּׁהוּא אָדָם,** – בשעה שאדם נמצא במדריגה עליונה יותר – נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר וחרטה עמוקה יותר בלבו, **וּלְפִי הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם,** – שבזמן מסויים ובמקום מסויים אפשר שתידרש ממנו תשובה עמוקה יותר מאשר במקום ובזמן אחר, למשל: אם **באותו** זמן **ובאותו** מקום קיימים לפניו פחות נסיונות בענין מסויים – נדרש אז ממנו שהתשובה על אותו ענין תהיה גדולה יותר מאשר במקום ובזמן שעליו להיאבק יותר באותם נסיונות, **כַּיָּדוּעַ לַיּוֹדְעִים.** – לכן, יתכן שהתשובה שעשה **אי פעם,** לא יהיה די בה למצב בו הוא נמצא **כיום,** והיום נדרשת ממנו תשובה גדולה יותר; **וְלָכֵן עַכְשָׁו בְּשָׁעָה זוֹ, שֶׁרוֹאֶה בְּעַצְמוֹ "דְּלָא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דְּנִשְׁמָתָא",** – שאור הנשמה אינו "נתפס" בו, **מִכְּלָל** – מכאן, **שֶׁהַיּוֹם לֹא נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתוֹ, וַעֲוֹנוֹתָיו מַבְדִּילִים,** – בינו לבין אביו שבשמים, ואינם מאפשרים לאור הנשמה להאיר בו, **אוֹ שֶׁרוֹצִים לְהַעֲלוֹתוֹ לִתְשׁוּבָה עֲלָאָה יוֹתֵר,** – לתשובה עליונה יותר, **מֵעֻמְקָא דְּלִבָּא יוֹתֵר.** – מעומק עמוק יותר שבלב, מאשר התשובה הקודמת. כלומר: לא שהיום אין תשובתו מקובלת, אדרבה, מלמעלה רוצים **לקרב** אותו ולהביאו לדרגה עליונה יותר של תשובה, ולכן מערימים לפניו סיבות והפרעות בעבודת ה', כדי לעורר בו כוחות עמוקים יותר ולהביאו לתשובה עליונה יותר. **וְלָכֵן אָמַר דָּוִד[13]: "וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד"[14].**

ליקוטי אמרים

וכאלו פגם ונטמא היום ח"ו ממש ואף שכבר עשה תשובה נכונה הרי עיקר התשובה בלב והלב יש בו בחי' ומדרגות רבות והכל לפי מה שהוא אדם ולפי הזמן והמקום כידוע ליודעים ולכן עכשיו בשעה זו שרואה בעצמו דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מכלל שהיום לא נתקבלה תשובתו ועונותיו מבדילים או שרוצים להעלותו לתשובה עילאה יותר מעומקא דלבא יותר ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד.

---

11. לקוטי תורה דברים מה, ד. **12.** תהלים קל, א. **13.** תהלים נא, ה. **14.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "והנה לכאורה זהו פלא - שאין דבר (עוון) המבדיל, ובכ"ז לא יהא סליק נהורא דנשמתא בהגוף. ולכן מכריח זה מהכתוב ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד, גם לאחר שאמר ולבי חלל - שאין לו יצה"ר רע ועון - מדרי' צדיק, כדלעיל פ"א - וא"כ מדוע צריך תמיד להיות אצלו בזכרון ולעמוד לנגדו מה שהוא חטא פעם? ומוכרח לומר שזהו בשביל עלי' במדרי' הטוב עצמו, תשו"ע יותר כו'".

אגרות קודש

ב"ה, י"ז שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כותב אודות מצבו בהישיבה ואת אשר עבר עליו בעבר ואופני התיקון בזה.

והנה לכל לראש צריך להרבות שקידה והתמדה בלימוד הנגלה ובלימוד פנימיות התורה נשמתא דאורייתא לימוד החסידות, ולתיקון ענין שכותב אודותו אשר חיות דקדושה מתלבשת בענינם דקליפה ר"ל, - הרי צריך להשתדל ביותר וביותר להוסיף חיות בלימודו הנ"ל ולהשפיע גם על חבריו שיתוסף בהם חיותם בלימודם הם, ולא לשים לב לפיתויי היצר הרע המבלבל את האדם במחשבות שונות ומשונות ומחשבות של ענינים שהם זרים להם, וכשירצה את כל זה באמת יצליחו השי"ת.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ב״ה, כ״ה שבט, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מ״ש אודות בנו... שי׳ שמעיק לו מה שאיננו יודע בלימודי חול ובמילא גם אינו יודע במה יסתדר בעתיד. (ובאמת אין פלא באי ידיעתו זו, כי הוא מתאים למרז״ל שכן הוא אצל כל בנ״א, שאין אדם יודע במה משתכר, ויעיין באגה״ק לרבנו הזקן ריש סי׳ כ״ב, שהושווה אי ידיעה זו לאי הידיעה מלכות בית דוד מתי תחזור, אלא שישנם כאלו המרמים את עצמם ומתברכים בלבבם שיודע ברור העתיד להיות באופן הפרנסה שלהם ושל ב״ב. ובהנוגע לפועל), הרי כיון שהוא בן י״ח טוב ביותר בשבילו לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות שלא יבלבלוהו במחשבות אודות תכלית וכו׳ וילמוד במנוחה בשקידה ובהתמדה, והזן ומפרנס לכל בודאי הכין כבר צנור הפרנסה שלו, ומאי נפק״מ אם אינו ידוע לעת עתה מה הצנור ואופנו, והאב בפרט שזכה להתחנך בכותלי ישיבת תומכי תמימים, הרי עליו להודות ולהלל להשי״ת, שלמרות כל ההעלמות הסתרים והשמדות ר״ל הצליחו השי״ת בבן יושב על התורה והעבודה מקיים תכלית בריאתו של האדם שהוא לשמש את קונו.

ולפלא שתיכף כשכותב אודות בנו השני שאין לו חוש בהתמדה כפי שכותב ובמילא כמה זמן נתבטל אצלו אף שהוא בעל כשרון, לא מצאתי במכתבו שגם זה מעיק לו, והלואי שהי׳ מתבונן איך לתקן את עניני בנו זה ולא לשנות הנהגת בנו הבכור, מובן שאין כוונתי בהנ״ל להטיף מוסר ח״ו אלא כיון ששאל חוות דעתי מוכרחני לתאר הענינים כפי שאני רואה אותם והוא כנ״ל.

כבקשתו אזכירו את זוגתו ובניהם שיחיו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, ובטח יעורר ר״ר לבריאות כל הנ״ל, ואשר הוא וזוגתו שיחיו יזכו לראות בבניהם רוב נחת חסידותי על ידי שיהיו יראי שמים חסידים ולומדים.

בברכה לבשו״ט בכל הנ״ל.

נ.ב.

בשאלתו איך להבין מה שנזכר לפעמים בחסידות ענינים שלכאורה הם נגד נסיונות הטבע. - הנה אין כל הענינים שוים בזה, ורובא דרובא הרי דוקא בזמן האחרון נתברר שגם החוקרים שלא מבני ישראל מסכימים להמובא בספרי ישראל ולא רק בחסידות אלא אפילו בספרי חוקרי ישראל.

ב״ה, כ״ד שבט, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מובן שאיני רוצה לפרט השם או השמות, אבל... וכידוע הסיפור בשם הצ״צ - (אלא שלא שמעתיו מכ״ק מו״ח אדמו״ר ובמילא אינני בטוח אם כן הוא) - ובכל אופן, התוכן מתאים ונכון, והוא: שאמר פעם בהתועדות לאחרי דברי כבושים, שענינו בזה הוא כמו עושה כובעים (קירשנער) שעושה כובעים בעלי מדות מסוימות, ואין כתוב על הכובע למי שייך, אלא אח״כ כשבא אחד ומודד כובעים שונים הנה אפשר שימצא הכובע במדה המתאמת לו, ואז לובשו ונעשה שלו. וסיים: און עם מיין איך טאקע. [= עליו אכן כוונתי] וה״ה בנדון דידן...

יום ראשון

תהלים:
מפרק קח
עד פרק קיב

יום ששי **כג שבט** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: ומזה יוכל . . . כמ״ש לקמן.

אַמאָל ארויסגייענדיק פון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגעטראָפען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פרויען: ״מיינער זאָגט״.

האָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפיל איז מען דעם אויבערשטען׳ס. און איז געפאלען אויף דער פריטעלקע און האָט זיך פארדבק׳עט. אויפכאַפּענדיג זיך פון דבקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה – אויף ארויסגיין פון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאָס פון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז״א, לעתיד לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

פַּעַם, בְּיָצְאוֹ מֵחַדְרוֹ, הִזְדַּמֵּן וְשָׁמַע אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן כֵּיצַד הָרַבָּנִית אוֹמֶרֶת לְכַמָּה נָשִׁים: ״שֶׁלִּי [=בַּעֲלִי] אוֹמֵר״.

– אָמַר הָרַבִּי: בִּגְלָל מִצְוָה אַחַת אֲנִי שֶׁלָּךְ, בְּכַמָּה מִצְוֹת אָנוּ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא! וְנָפַל עַל מְזוּזַת הַדֶּלֶת, כֻּלּוֹ דְּבֵקוּת. בְּהִתְעוֹרְרוֹ מֵהַ׳דְּבֵקוּת׳ אָמַר: ״צְאֶינָה וּרְאֶינָה״ – כְּדֵי לָצֵאת מֵעַצְמוֹ וְלִרְאוֹת אֱלֹקוּת, זֶה נִהְיָה מ״בְּנוֹת צִיּוֹן״ – מַלְכוּת מְעוֹרֶרֶת ז״א [=זְעֵיר אַנְפִּין, שֵׁשֶׁת הַמִּדּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת], לֶעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה ״אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ״.

יום שני

תהלים:
מפרק קיג
עד פרק קיח

שבת **כד שבט** ה׳תש״ג

בִּשְׁעַת קְרִיאַת עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עוֹמְדִים, וּפְנֵיהֶם אֶל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.
הַפְטוֹרָה: בִּשְׁנַת... מַצַּבְתָּהּ
. מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר רִאשׁוֹן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: יתרו, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: פרק כד. וזה . . . כנודע.

וירא העם וינועו, אז זיי האָבען דערזעהן גטליכקייט איז שוין וינועו, עס איז געוואָרען א תנועת חיים

״וַיַּרְא הָעָם וַיָּנוּעוּ״ – כְּשֶׁהֵם רָאוּ אֱלֹקוּת, הֲרֵי מִיָּד ״וַיָּנוּעוּ״, נִפְעֲלָה תְּנוּעַת חַיִּים.

אִלּוּ יְדַעְתֶּם – אָמַר אַדְמוֹ״ר הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ – כֹּחָם שֶׁל פְּסוּקֵי תְּהִלִּים וּפְעֻלָּתָם בִּשְׁמֵי רוּם, הֱיִיתֶם אוֹמְרִים אוֹתָם בְּכָל עֵת. תֵּדְעוּ שֶׁמִּזְמוֹרֵי תְּהִלִּים שׁוֹבְרִים כָּל הַמְּחִצּוֹת, וְעוֹלִים בְּעֵלּוּי אַחַר עֵלּוּי בְּלִי שׁוּם הַפְרָעָה, וּמִשְׁתַּטְּחִים לִפְנֵי אָדוֹן עוֹלָמִים וּפוֹעֲלִים פְּעֻלָּתָם בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים.

יום שלישי

תהלים: פרק קיט אשרי . . . עד פסוק צו מצותך מאד

יום ראשון — כה שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: פרק כה. וזהו . . . 62 אח"כ.

לערנען בכל יום א פרשה חומש מיט פירש"י (זונטאָג ביז שני, מאָנטאָג ביז שלישי וכו'), אמירת תהלים בכל יום, גומר זיין דעם תהלים שבת מברכים – דאָס דארף מען אָפּהיטען, דאָס איז נוגע איהם, זיינע קינדער און קינדס קינדער.

לִלְמֹד בְּכָל יוֹם פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ, חֻמָּשׁ עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י (יוֹם רִאשׁוֹן – עַד "שֵׁנִי", יוֹם שֵׁנִי – עַד "שְׁלִישִׁי" וְכוּ'); אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם, לִגְמֹר אֶת הַתְּהִלִּים בְּשַׁבָּת מְבָרְכִים – עַל כָּךְ יֵשׁ לְהַקְפִּיד. זֶה נוֹגֵעַ לוֹ, לְבָנָיו וְלִבְנֵי בָנָיו.

יום רביעי

תהלים: פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

יום שני — כו שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: ואף שהאומר . . . עליו כנודע.

אהבה איז דער רוח החיים אין עבודת החסידות, דער חוט המקשר חסידים איינעם מיט דעם אנדערען, און דער חוט המקשר רבי מיט חסידים און חסידים מיט רבי'ן. עס איז הן בדרך אור ישר הן בדרך אור חוזר, האָט קיינע מחיצות ניט, און עס איז העכער פון דער הגבלה פון מקום וזמן.

אַהֲבָה הִיא רוּחַ הַחַיִּים בַּעֲבוֹדַת הַחֲסִידוּת, הַחוּט הַמְקַשֵּׁר חֲסִידִים בֵּינָם לְבֵין עַצְמָם, וְהַחוּט הַמְקַשֵּׁר רַבִּי עִם חֲסִידִים וַחֲסִידִים עִם הָרַבִּי. הֵן בְּדֶרֶךְ "אוֹר יָשָׁר", וְהֵן בְּדֶרֶךְ "אוֹר חוֹזֵר" [=גַּם מִצַּד הָרַבִּי וְגַם מִצַּד הֶחָסִיד]; אֵין לְכָךְ שׁוּם מְחִצּוֹת, וְהוּא נַעֲלֶה מֵהַגְבָּלַת מָקוֹם וּזְמַן.

יום חמישי

תהלים: מפרק קכ עד פרק קלד

יום שלישי — כז שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: והן בבחי' . . . עבודת הצדקה.

אָדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמַּאֲמָרָיו: חֲסִידִים הַקּוֹדְמִים עָשׂוּ הֶסְכֵּם בְּנַפְשָׁם, שֶׁכָּל דָּבָר הַמַּתָּר, אַךְ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה רָצוֹן וְחֶמְדַּת הַלֵּב לָזֶה – לֹא יַעֲשׂוּנוּ, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה שְׁבִירַת הַתַּאֲוָה.

יום שישי

יום רביעי — כח שבט — ה׳תש״ג

תהלים: מפרק קלה עד פרק קלט

שיעורים. חומש: משפטים, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: וכיוצא . . . לב ב״ה כנ״ל.

אַחַת מִתּוֹרוֹת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב:

כִּי תִּרְאֶה חֲמוֹר – כַּאֲשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּעִיּוּן טוֹב בְּהַחֹמֶר שֶׁלְּךָ שֶׁהוּא הַגּוּף, תִּרְאֶה – שׂוֹנַאֲךָ – שֶׁהוּא שׂוֹנֵא אֶת הַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּעְגַּעַת לֶאֱלֹקוּת וְרוּחָנִיּוּת. וְעוֹד תִּרְאֶה, שֶׁהוּא – רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ – שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַגּוּף שֶׁיִּזְדַּכֵּךְ עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהַגּוּף מִתְעַצֵּל בְּקִיּוּמָם. וְאוּלַי יַעֲלֶה בִּלְבָבְךָ – וְחָדַלְתָּ מֵעֲזוֹב לוֹ – שֶׁיּוּכַל לְקַיֵּם שְׁלִיחוּתוֹ, כִּי אִם תַּתְחִיל בְּסִגּוּפִים לִשְׁבֹּר אֶת הַחָמְרִיּוּת, הִנֵּה לֹא בְּזוֹ הַדֶּרֶךְ יִשְׁכֹּן אוֹר הַתּוֹרָה, כִּי אִם – עָזוֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ – לְבָרֵר אֶת הַגּוּף וּלְזַכְּכוֹ וְלֹא לְשָׁבְּרוֹ בְּסִגּוּפִים.

שבת קודש

יום חמישי — כט שבט — ה׳תש״ג

תהלים: מפרק קמ עד פרק קמד

שיעורים. חומש: משפטים, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: ויחוד . . . לב כמ״ש במ״א.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל געזאָגט: פירש״י אויף חומש איז יינה של תורה, פותח הלב ומגלה אהבה ויראה עצמיות, פירש״י אויף גמרא איז פותח המוח ומגלה שכל עצמי.

אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן אָמַר פַּעַם: פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י עַל חֻמָּשׁ הוּא יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, פּוֹתֵחַ הַלֵּב וּמְגַלֶּה אַהֲבָה וְיִרְאָה עַצְמִיּוֹת. פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י עַל גְּמָרָא פּוֹתֵחַ הַמֹּחַ וּמְגַלֶּה שֵׂכֶל עַצְמִי.

אגרות קודש

ב״ה, י״ח שבט, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

נמסרה לי בקשת ברכה בהנוגע לבנם... שי׳ ולהנהגתו, ובעת רצון יזכירוהו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ליראת שמים להנהגה כדבעי ולבנין בית בישראל על יסודי התורה והמצוה, אלא שמובן מעצמו, א) אשר מה שכותבים שעשו ככל העצות ועד עתה עוד כו׳, הרי בענינים כמו אלו צריך לעשות ולחזור ולעשות אשר בכל עשי׳ ועשי׳ מקרבים הענינים אשר מבקשים עליהם ובפרט שאלו הם הדברים היוצאים מן הלב. ב) מוכרח הדבר שיהיו בבטחון גמור וחזק בהשי״ת המפליא לעשות שסוף סוף יהפך לבב בנם לעבודתו יתי׳ כיון שאי אפשר באופן אחר ובל ידח ממנו נדח. ובטחונם החזק ועבודתם את השי״ת גם בזה מתוך שמחה אף שמרירות מהולה בה ימהרו את השינוי, ויה״ר שיהי׳ זה בעגלא דידן.

בברכה.

מה נקנה בקנין 'אגב'?

יום ראשון, כ"ג שבט ה'תש"ע

הלכות מכירה פרק ג, הלכה י"א: הֶחָזִיק בַּקַּרְקָעוֹת, לֹא קָנָה הָעֲבָדִים, עַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקַּרְקַע; וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: 'קְנֵה עֲבָדִים עַל גַּב הַקַּרְקַע', לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכָהּ - שֶׁהָעֶבֶד מְהַלֵּךְ לְדַעַת עַצְמוֹ.

הרמב"ם פוסק כמסקנת הגמרא (ב"ק י"ב, א), שאף כי לענין כמה דינים עבדים דומים למטלטלים, הרי לענין קנין 'אגב': הקונה קרקע ומטלטלים ואמר לו המוכר "קנה מטלטלים אגב קרקע" - קונה את המטלטלים אגב הקרקע, גם אם אינם באותה קרקע ואילו הקונה קרקעות ועבדים – לא קנה את העבדים אגב הקרקע, אלא אם כן הם עומדים בתוך השדה, כי רק מטלטלים דלא ניידי נקנים אגב הקרקע ואילו העבדים מהלכים על דעת עצמם.

והראב"ד חולק וסובר שהעבדים כמטלטלים גם לענין קנין 'אגב'. ואף שמסוגיית הגמרא הנ"ל משמע שהעבדים אינם נקנים אגב קרקע, אלא אם כן עומדים בתוך השדה – הרי מסוגיות אחרות (ב"ב מד, ב. וקדושין כו, ב) עולה שגם "מטטלי דניידי" נקנים אגב הקרקע אף אם אינם בשדה.

אך ה'מגיד משנה' ביאר את שיטת הרמב"ם על פי דברי התוס' (ב"ק שם ד"ה שאני) שיש לחלק בין עבדים שיש בהם דעת ללכת לאן שירצו, לבעלי חיים שאין להם דעה. ולכן, בשונה מבעלי חיים, העבדים אינם נקנים אגב הקרקע עד שיהיו בתוך הקרקע.

גדרה ההלכתי של 'תיבה אישית' במקום העבודה

יום שני, כ"ד שבט ה'תש"ע

הלכות מכירה פרק ד, הל' א: כֵּלָיו שֶׁל אָדָם - כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהַנִּיחוֹ, קוֹנֶה לוֹ; וְכֵיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ הַמִּטַּלְטְלִין בְּתוֹךְ הַכֵּלִי, אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ... אֵין כֵּלָיו שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר.

בפני בית הדין בירושלים נידונה תביעה של אשה שפוטרה מעבודתה, ואחד הנושאים שנידונו הייתה השאלה, האם העובדה שהמנהל הכניס את מכתב הפיטורין לתיבה של העובדת במקום העבודה נחשבת כאילו הניח את מכתב הפיטורין ברשותה או לא.

והוכיחו מהגמרא (בבא בתרא פה, א): "כליו של אדם קונה לו בכל מקום שיש לו רשות להניחו שם". ופירש הרשב"ם: "כגון סימטא וחצר השותפין ורשות מוכר", ואפילו כלי שאינו שלו ורק שאל אותו מאדם אחר כדי להצניע בו את חפציו, גם הוא קונה לו.

ובהמשך הגמרא: "כליו של לוקח ברשות מוכר – קנה לוקח או לא"? והרשב"ם מפרש שהשאלה היא, האם הנחת החפץ בכלי הלקוח נחשבת כאילו החפץ ניתן לרשותו ולכן קנה, או שמא העובדה שהכלי מונח ברשותו של המוכר יוצרת מצב בו 'רשות' המוכר גוברת על ה'כלי' של הלוקח.

הרמב"ם כאן פסק: "כליו של אדם, כל מקום שיש לו להניחו – קנה לו, וכיון שנעשו המטלטלין בתוך הכלי אין אחד מהם יכול לחזור בו, והרי זה כמי שהגביהן או כמי שהונחו בתוך ביתו. לפיכך אין כליו של אדם קונה לו ברשות הרבים ולא ברשות המוכר, אלא אם כן אמר לו המקנה: לך וקנה בכלי זה".

אכן, הפוסקים נחלקו האם בעיית הגמרא נפשטה או שהדבר נשאר בספק (ראה מלחמות ה' ב"ב פו, א. ב"ש אבהע"ז, סי' קלט סקי"ד).

בהתאם לכך פסק בית הדין שהתיבה מושאלת לעובדת, והרי זה בדוגמת כליו של לוקח ברשות מוכר, שלפי חלק מהפוסקים בוודאי אין הכלי קונה ללקוח, ולדעת פוסקים אחרים הדבר מוטל בספק. ואף לדעתם, הדברים אמורים רק כאשר הקונה רוצה לזכות אבל אם אינו מעוניין לקנות, אינו קונה בעל כורחו (ראה שו"ת רשב"א ח"א סי' קעח, שו"ע או"ח סי' תמח, ב).

(פס"ד בי"ד ירושלים, תיק מס' 1435)

איחור בתשלום כעילה לביטול חוזה

יום שלישי כ"ה שבט ה'תש"ע

הלכות מכירה פרק ח, הל' א: הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּאֶלֶף זוּז, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים, וְהָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים - אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר לוֹ אֶלָּא זוּז אֶחָד - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁכְּתַב אֶת הַשְּׁטָר אוֹ הֶחֱזִיק.

הרי"ף (שו"ת ח"א, קמח) דן באדם שמכר סחורה כדי לקבל את הכסף מיידית, אך הלוקח איחר את התשלום. המוכר תבע מהלוקח פירעון מיידי, אך הלוקח ביקש מבית הדין שהות לשלם את הכסף, ופסק: "אין לו זמן בית דין כל עיקר, אלא פורעו כמו שהתנה לו על עצמו, ואם יש בדבר הפסד, איהו הוא דאפסיד אנפשיה".

מדברי הרי"ף אין הכרח שהצד השני רשאי לבטל את החוזה בגין כך, אלא שכופין את הלוקח לשלם מיד, אף שייגרם לו נזק בגין כך, אך מכל מקום רואים מדברי הרי"ף שמועד תשלום בחוזה הוא תנאי יסודי ואינו ככל החיובים שנותנים להם שלושים יום (ראה חידושי רע"א על גיליון השו"ע, חו"מ, סי' עג).

אבל בשיטה מקובצת (ב"מ, עז, ב) הביא תשובה נוספת של הרי"ף, ממנה עולה שכאשר הקונה מבקש שהות לפירעון, המוכר רשאי לבטל את המכר כי לא סוכם על מכירה בהקפה (נתיבות המשפט, קצ, ז).

להלכה, מדברי השולחן ערוך (חו"מ, סי' קץ, סעיפים י-יז) יוצא שאי תשלום במועד, אינו מהווה עילה לביטול החוזה אלא אם המוכר יוצא ונכנס לתבוע מעותיו, ובכפוף לשאר התנאים המפורטים בחוזה אלא אם כן נקבע בחוזה שתשלום במועד המוסכם, הוא תנאי לקיומו.

ועוד דנים הפוסקים האם כשקונה לא עמד בתנאי התשלום והחוזה לא בוטל, והמוכר בא לגבות את חובו מן הקונה

ומתברר שלקונה יש חובות רבים למעלה מערך רכושו רשאי המוכר לגבות את חובו מהסחורה שמכר לקונה או שגם אותה סחורה תחולק בין כל הנושים והמוכר יפסיד חלק מהתמורה, כמו שאר הנושים.

לדעת הב"ח (צו, כג), אם הסחורה קיימת, וכן אם יש סחורה אחרת שהוחלפה בסחורה הראשונה ובאה מחמתה, המוכר גובה ממנה לפני הנושים האחרים.

ואילו לדעת החיד"א (שו"ת חיים שאל ח"א סע"ד) אין למוכר שום עדיפות על הנושים האחרים.

תקפו של 'היתר עיסקא' בבנקים

יום רביעי, כ"ו שבט ה'תש"ע

הלכות מכירה פרק יא, הל' ט': הַמּוֹכֵר סְתָם - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ שֶׁמִּפְּנֵי כָּךְ וְכָךְ הוּא מוֹכֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא נַעֲשָׂה - אֵינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים.

בשנת תשנ"ג התקבלה מבנק ישראל חוות דעת בעניין היתר עיסקא שנעשה באחד הבנקים, ובה נאמר: "היתר עסקא הינו מסמך... הנותן היתר הלכתי לבנק לעסוק בעיסקי אשראי ולקבל ריבית. בהיתר עיסקא שבידי בנק יש מקום להנחת דעת צבור הלקוחות כי עסקי הבנק תואמים גם את רוח ההלכה. [אך] מבחינת החוק הכללי, אין היתר עיסקא מסמך שלקוח או הבנק יכולים לאכוף זכויות מכוחו בבית המשפט".

בעקבות חוות דעת זו התעוררה השאלה האם אפשר לנהל פעולות כספיות בבנקים ללא חשש ריבית.

במסגרת דיון מקיף בסוגיה, עלתה השאלה האם ניתן להחיל במקרה זה את הכלל -"דברים שבלב אינם דברים". כלומר, שאין בכוחם של דברים שהיו בלב לסתור מעשה, גם אם ברור שבעת מעשה היו בלב העושים דברים הסותרים את המעשה (מרדכי כתובות סי' רנד ועוד ראשונים).

ובעניינו: המעשה הוא חתימת נציגי הבנק על היתרי העיסקא, וגם אם בשעת החתימה לא הייתה דעתם כן, מעשה החתימה הוא הקובע ולא הדברים שהיו בליבם. ורק אם הנהלות הבנקים היו מתכחשות במפורש לתוקפו של היתר העיסקא הוא מאבד את תוקפו.

עם זאת, פסק הרמ"א (חו"מ רז, ד) שדברים שבלב שיש להם אומדנא המוכחת שכן היה דעתו - אף הם בבחינת "דברים", ואינם נחשבים כדברים שבלב, "אלא דברים שבפי כל העולם וליבם". ולפי זה, כיון שכאשר נתעוררה השאלה בערכאות הבנקים גילו דעתם שהם רואים בהיתר עיסקא מסמך דתי גרידא, יש כאן אומדנא דמוכח שלא התכוונו באמת לתוכן המסמך ואי אפשר להסתמך עליו.

(תחומין כא, עמ' 233)

החכם מול העשיר

יום חמישי, כ"ז שבט ה'תש"ע

הלכות מכירה פרק יד, הל' יא: אִם יֵשׁ בָּהּ חָכָם חָשׁוּב, אֵין הַתְּנָאי שֶׁלָּהֶן מוֹעִיל כְּלוּם . . אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה עִמָּהֶן וְעָשׂוּ מִדַּעַת הֶחָכָם.

קהילה יהודית אחת סבלה רבות ממושל העיר. קם "חכם אחד מרביץ תורה, שהיה מטפל בצרכי ציבור" והגיע לידי הסכם עם המושל: אנשי הקהילה ישלמו לו סכום גדול באורח חד פעמי, ובתמורה, יניחם לנפשם.

בני הקהילה השתתפו ברובם בתשלום שהושת עליהם, אך כמה מעשירי הקהילה השתמטו בתואנה שההסכם לא נעשה על דעתם. ונשאלה שאלה לפני מהרי"ט צהלון, האם חייבים הם בתשלום?

תשובתו הסתמכה על דברי הרמב"ם האמורים: "רשאין בני העיר לקוץ להם שער – ובתנאי – שאין בה אדם חשוב לתקן מעשה המדינה", כי במידה ויש בה 'חכם' אין הם יכולים לקבוע תקנות ללא הסכמתו.

הווי אומר: יכולתם של אנשי העיר לקבוע תקנות תלויה בהסכמת החכם. מכאן למדים אנו, בקל וחומר, שהחכם יכול לקבוע בעצמו תקנות לטובת אנשי העיר, ותקנותיו מחייבות את כלל הציבור, אף את אלו המתנגדים לכך!

וכשם שהחכם מוכיח אותם ללכת בדרך התורה, למרות שיש הקצים בתוכחתו, כן הוא באשר ליתר תקנותיו הקשורות לניהול התקין של הקהילה.

(שו"ת מהרי"ט"ץ החדשות סי' קסח)

מהי גניבת דעת?

יום שישי, כ"ח שבט ה'תש"ע

הלכות מכירה פרק י"ח, הל' ד': מֻתָּר לְחַנְוָנִי לְחַלֵּק קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים לַתִּינוֹקוֹת וְלַשְּׁפָחוֹת כְּדֵי לְהַרְגִּילָן לָבוֹא אֶצְלוֹ; וּפוֹחֵת מִשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַקִּיפִין מִמֶּנּוּ, וְאֵין בְּנֵי הַשּׁוּק יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו, וְאֵין כָּזֶה גְּנֵבַת הַדַּעַת.

רש"י (ב"מ ס, א. ד"ה ולא יפחות) מפרש, שהחידוש בהיתר לחלק קליות ואגוזים לתינוקות ולהוזיל משער השוק כדי למשוך קונים הוא, אף שע"י זה מקפח את פרנסת שאר החנוונים. ומבואר בגמרא (שם), שהתירו זאת משום טובת הקונים, כי על ידי כך גם שאר החנוונים ייטיבו עמם.

אך הרמב"ם כותב שהחידוש הוא "שאין בזה משום גניבת דעת". ונשאלת השאלה: איזו גניבת דעת יש בחלוקת קליות ואגוזים לתינוקות או בהוזלת השער?

ומבאר הגר"ח פלאג'י (סמיכה לחיים, חו"מ סי' ט"ו):

גניבת הדעת היא בכך שלכאורה נראה כי חלוקת האגוזים היא בחינם אך באמת כוונת החנוני לתועלת עצמו. גם בהוזלת השער לכאורה זה וויתור על שלו לטובת הקונים אבל באמת

כוונתו למשוך יותר ולהגדיל את רווחיו.

ומדוע אין בזה משום גניבת דעת?

כי האיסור הוא "מפני שמחזיקים לו טובה בחינם" (ש"ע אדה"ז הל' אונאה סי"ב- מרש"י חולין צד, א), כתוצאה מדיבור או מעשה "שמראה שעושה בשבילן" (כאשר בפועל אינו עושה זאת בשבילם), ואילו כאן הדבר ברור וידוע לכל שעושה כן רק לתועלת עצמו, כנ"ל.

חשש למיעוט המצוי — שבת קודש כ"ט שבט ה'תש"ע

הלכות מכירה פרק יט, הל' ה: הַמּוֹכֵר כַּרְכַּע לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁכָּל אֹנֶס שֶׁיִּוָּלֵד בְּכַרְכַּע זוֹ יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם... אִם נִפְסַק הַנָּהָר שֶׁהָיָה מַשְׁקֶה אוֹתָהּ, אוֹ שֶׁחָזַר הַנָּהָר לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ וְנַעֲשֵׂית בְּרֵכָה, אוֹ שֶׁבָּאָה וַוָּעָה וְהִשְׁחִיתָה אוֹתָהּ - חֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁאֵלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא... וְכָל אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, אֵינוֹ בִּכְלַל תְּנַאי זֶה.

מן התורה קובעים לפי הרוב, אך מדרבנן, במקרים רבים, חוששים גם למיעוט ובלבד שיהיה מצוי ולא נדיר.

לדוגמא:

א. אשה שבעלה נפל למים שאין להם סוף - לא תינשא, מפני שמיעוט מצוי ניצולים מן הים (תוס' נדה מ"ד, ב, ד"ה דקים. ר"י בתוס' יבמות לו, ב ד"ה הא).

ב. חובה לבדוק את מומחיות השוחטים, כי יש מיעוט מצוי שאינם מומחים (שו"ע יו"ד סי' א ס"ב), והוא הדין לגבי סופרי סת"ם (שו"ע סי' לט ס"י).

הריב"ש (סי' קצא) כותב ש'מיעוט המצוי' הוא קרוב למחצה, כדין הבדיקה בסירכות הריאה, אשר לדעתו הן קרוב למחצה. ואילו ה'משכנות יעקב' (סי' טז-יז) כתב ש'מיעוט המצוי' הוא כעשרה אחוזים, שכן שנינו (גיטין לא, א) שיש לבדוק את היין בשלשה פרקים בשנה כיון שהוא עלול להחמיץ, וללא בדיקה זו אין להפריש ממנו תרו"מ, ומבואר בגמרא (ב"ב צג, ב) ששיעור ההחמצה המקובל ביין הוא של עשר חביות מתוך מאה.

בשו"ת 'שבט הלוי' (יו"ד ח"ד סי' פא, ח"ה סי' קנו ס"קד) האריך להקשות על ה'משכנות יעקב' וכתב שמיעוט מצוי הוא אף בפחות מ10%, כל עוד הוא הכרח המציאות, היינו שהמיעוט מלווה תמיד את הרוב, אך במקום שהמיעוט מקרי, נובע ממעשה אדם וכד' - אין חוששים לו. ולפי זה נשאר בצ"ע אם בערלה יש מקום להחמיר, כאשר יש מידע ששכיחות פירות הערלה בשוק היא 10% ומעלה. ובשו"ת 'ישועת משה' ('מצוות התלויות בארץ', סי' מ) היקל בגלל סברה זו.

ויש מי שכתב שמיעוט מצוי הוא כאשר אדם נתקל בו ואינו מתפלא על כך (מדריך לבדיקת תולעים - הערות, עמ' 10 אות ל).

ויסוד לדבר בדברי הרמב"ם כאן: "... אם נפסק הנהר שהיה משקה אותה... פטור, שאלו... אונס שאינו מצוי הוא, ולא עלה על לב המוכר דבר זה הפלא בעת שהתנה....".

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על שאלתו אם יסע לאה"ק תבנה ותכונן במהרה בימינו על ידי משיח צדקנו כיון שהוריו ממרוקה רוצים לנסוע לשם. הרי כבר דינו אמור, ובמכל שכן וקל וחומר, ומה הנמצא כבר באה"ק ת"ו שאסורה היציאה משם, יוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ ללמוד תורה (רמב"ם הלכות מלכים פרק ה' הלכה ט') על אחת כמה וכמה מי שהצליחו השי"ת ללמוד בישיבה בה מתאחדים לימוד תורת הנגלה גופא דאורייתא ולימוד תורת החסידות נשמתא דאורייתא, שצריך הוא להמשיך בזה בהתמדה ושקידה, ולא לשמוע לפיתויי היצר שרוצה לבלבלו ולהפסיקו מלימודו בתורתנו תורת חיים ומלביש - הוא היצר הרע - טענותיו במסוה של יראת שמים, אולי יעלה בידו לרמות אותו, וכבר כתבתי לכמה מחבריו שיחיו אשר עליהם להמשיך בלימוד תורתנו תורת חיים ועל השי"ת נותן התורה להוסיף בברכתו להלומדים ולבני משפחתם.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ג־כ"ט שבט ה'תש"ע

יום ראשון כ"ג שבט ה'תש"ע

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם.

רֵאשִׁית חָכְמָה – קְנֵה חָכְמָה, וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה.

סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר קִנְיָן

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת מְכִירָה, הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה, הִלְכוֹת שְׁכֵנִים, הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין, הִלְכוֹת עֲבָדִים.

הִלְכוֹת מְכִירָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין מִקָּח וּמִמְכָּר; (ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר; (ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים; (ד) שֶׁלֹּא יוֹנֶה גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יוֹנֵהוּ בִּדְבָרִים. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק א

א. הַמִּקָּח אֵינוֹ נִקְנֶה בִּדְבָרִים, וַאֲפִלּוּ הֵעִידוּ עֲלֵיהֶם עֵדִים. כֵּיצַד? 'בֵּית זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', 'יַיִן זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', 'עֶבֶד זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', וּפָסְקוּ הַדָּמִים [וסיכמו מחיר], וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר 'קָנִיתִי', וְרָצָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר 'מָכַרְתִּי', וְאָמְרוּ לָעֵדִים: 'הֱווּ עָלֵינוּ עֵדִים שֶׁמָּכַר זֶה וְשֶׁלָּקַח זֶה' - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְּלוּם, וּכְאִלּוּ לֹא הָיָה בֵּינֵיהֶם דְּבָרִים מֵעוֹלָם. וְכֵן בְּנוֹתֵן מַתָּנָה וּמְקַבְּלָהּ.

ב. אֲבָל אִם נִקְנָה הַמִּקָּח בְּאֶחָד מִדְּבָרִים שֶׁהוּא נִקְנָה בָּהֶן - קָנָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵינָן צְרִיכִין עֵדִים כְּלָל; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ג. וּבַמֶּה יִקָּנֶה הַמִּקָּח? הַקַּרְקַע נִקְנִית בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים - בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה.

ד. כֵּיצַד בְּכֶסֶף? מָכַר לוֹ בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים - קָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּם לִכְתֹּב שְׁטַר מֶכֶר, לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר. וְאֵין קַרְקַע נִקְנִית בִּפְחוֹת מִשָּׁוָה פְּרוּטָה.

ה. הִתְנָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: 'אִם רָצִיתִי אֶקְנֶה, בְּכֶסֶף אֶקְנֶה, אוֹ בִּשְׁטָר אֶקְנֶה', וְנָתַן הַכֶּסֶף עַל תְּנַאי זֶה - הֲרֵי זֶה קַיָּם, וְאֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ מִפְּנֵי הַתְּנַאי; וְהַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר. וְכֵן אִם הִתְנָה הַמּוֹכֵר כָּזֶה.

ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי וְיִקְנֶה בֵּיתִי לְךָ' - כֵּיוָן שֶׁנָּתַן, קָנָה הַבַּיִת מִדִּין עָרֵב.

ז. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶשׂ אוֹ עַל הֶעָלֶה: 'שָׂדִי נְתוּנָה לְךָ', 'שָׂדִי מְכוּרָה לְךָ' - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַשִּׁטָּר לְיָדוֹ, קָנָה; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים כְּלָל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשִּׁטָּר שָׁוֶה כְּלוּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ [שמעוניין למכור]; אֲבָל בִּשְׂאָר הַקַּרְקָעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ הַשִּׁטָּר שֶׁל מֶכֶר לְיָדוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בוֹ עֵדִים - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת הַדָּמִים.

ח. כֵּיצַד בַּחֲזָקָה? מָכַר לוֹ בַּיִת אוֹ שָׂדֶה, אוֹ נָתַן אוֹתוֹ מַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁנָּעַל אוֹ גָּדַר אוֹ פָּרַץ כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא שֶׁיּוֹעִיל בְּמַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה קָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֶחְזִיק בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר; אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן, צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ: 'לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה'; וַאֲחַר כָּךְ אִם הֶחְזִיק - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים.

ט. וְהַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, וּמָסַר לוֹ אֶת הַמַּפְתֵּחַ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: 'לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה', אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים; וּכְשֶׁיַּחְזִיק, יִקְנֶה. וְכֵן הַמּוֹכֵר אֶת הַבּוֹר - כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ דָּלְיוֹ [הדלי שלו], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: 'לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה'; וּכְשֶׁיַּחְזִיק, יִקְנֶה.

י. כֵּיצַד הַמַּחְזִיק בִּנְעִילָה קָנָה? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר בַּיִת אוֹ חָצֵר, וְהָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ, וְנָעַל הַלּוֹקֵחַ אֶת הַפֶּתַח וְחָזַר וּפָתְחוֹ - הֲרֵי זֶה הֶחְזִיק וְקָנָה, שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ שִׁמּוּשׁ הַמּוֹעִיל.

יא. כֵּיצַד הַמַּחְזִיק בִּגְדִירָה כָּל שֶׁהוּא קָנָה? כְּגוֹן שֶׁהָיָה שָׁם גָּדֵר, וְהָיוּ עוֹלִין לוֹ בְּנַחַת, וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה, וְנִמְצָא שֶׁאֵין עוֹלִין לוֹ אֶלָּא בְּדֹחַק - הֲרֵי זֶה הוֹעִיל, וְקָנָה. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם פִּרְצָה וְהָיוּ נִכְנָסִים בָּהּ בְּדֹחַק, וְהִרְחִיב בָּהּ כָּל שֶׁהוּא עַד שֶׁנִּמְצָא הַנִּכְנָס נִכְנָס בְּרֶוַח - הֲרֵי הוֹעִיל, וְקָנָה.

יב. נָתַן צְרוֹר [אבן] וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁסָּכַר בּוֹ הַמַּיִם לַשָּׂדֶה, אוֹ נָטַל צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח בִּנְטִילָתוֹ הַמַּיִם לַשָּׂדֶה - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּצַד שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁדָּשׁ אֶת הַמֶּצֶר [השווה את אדמת הגבול] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת וְנַעֲשׂוּ שְׁתֵּיהֶן כְּשָׂדֶה אַחַת, קָנָה. אֲבָל אִם הָלַךְ בָּהּ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ, אֵין הִלּוּךְ זֶה מוֹעִיל כְּלוּם; וְאִם שְׁבִיל כְּרָמִים מָכַר לוֹ - הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה לְהִלּוּךְ, קָנָה בְּהִלּוּךְ.

יד. וְכַמָּה שִׁעוּר רֹחַב הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּקְנֶה בְּהִלּוּכוֹ? אִם הָיָה מְסֻיָּם בִּמְחִיצוֹת, קָנָה כְּדֵי שֶׁיִּגְבִּיהַּ רֶגֶל וְנִיחַ רֶגֶל בְּצִדָּהּ; וְאִם אֵין שָׁם מְחִיצוֹת, קָנָה בָּרֹחַב כְּדֵי שֶׁתְּהֵיָה עַל רֹאשׁוֹ חֲבִילָה שֶׁל שָׂרִיגִים וְיִסֹּב בָּהּ.

טו. הָיְתָה הַקַּרְקַע צְחִיחַ [יבש] סֶלַע שֶׁאֵין בָּהּ לֹא גְּדִירָה וְלֹא פִּרְצָה, וְאֵינָהּ בַּת זְרִיעָה - הֲרֵי הַחֲזָקָה שֶׁקּוֹנֶה אוֹתָהּ בָּהּ, שִׁטִּיחַת הַפֵּרוֹת, אוֹ הַעֲמָדַת הַבְּהֵמָה שָׁם, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַתַּשְׁמִישׁ.

טז. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְנִכְנַס בָּהּ הַלּוֹקֵחַ וּזְרָעָהּ אוֹ נָרָהּ [חרש], אוֹ שֶׁאָסַף פֵּרוֹת הָאִילָן אוֹ זְמָרוֹ [כרת ענפים], וְכָל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה קָנָה, שֶׁהֲרֵי הֶחְזִיק; וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְכֵן אִם אָסַף הַמּוֹכֵר סַל שֶׁל פֵּרוֹת וְנָתַן

לַלּוֹקֵחַ - קָנָה לוֹקֵחַ מִיָּד בַּחֲזָקָה, שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהִקְנָה לוֹ שָׂדֶה זוֹ קִנְיָן גָּמוּר, וְנַעֲשׂוּ פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁלּוֹ.

יז. הַגּוֹי אֵינוֹ קוֹנֶה בַּחֲזָקָה, אֶלָּא בִּשְׁטָר הוּא שֶׁקּוֹנֶה עִם נְתִינַת הַכֶּסֶף. וְיִשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הַגּוֹי - הֲרֵי הוּא כְּגוֹי, וְאֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא בִּשְׁטָר. כָּל הַמְּחֻבָּר לַקַּרְקַע - הֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע, וְנִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר אוֹ בַחֲזָקָה; וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע, כְּגוֹן עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לְהִבָּצֵר - הֲרֵי זֶה כְּמִטַּלְטְלִין לִקְנִיָּה, וְיֵשׁ לָהֶן אוֹנְיָה.

יח. כֵּשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנִית בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה - כָּךְ שְׁכִירוּת הַקַּרְקַע נִקְנִית בְּכֶסֶף לְבַדּוֹ, אוֹ בִּשְׁטָר לְבַדּוֹ, אוֹ בַּחֲזָקָה; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

יט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת - כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶן, קָנָה כֻּלָּן. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה אַחַת מֵהֶן הַר גָּבוֹהַּ, וְהַשְּׁנִיָּה מְצוּלָה [עמק], שֶׁהֲרֵי תַּשְׁמִישׁ זוֹ אֵינָה תַּשְׁמִישׁ זוֹ - אַף עַל פִּי כֵן כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶן, קָנָה הַשְּׁאָר.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנָּתַן דְּמֵי כֻּלָּן. אֲבָל אִם לֹא נָתַן דְּמֵי כֻּלָּן, לֹא קָנָה אֶלָּא כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו; לְפִיכָךְ אִם הָיוּ הַכֹּל בְּמַתָּנָה, קָנָה כֻּלָּן. וְכֵן בִּשְׁכִירוּת - כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק בְּאַחַת מֵהֶן, קָנָה כֻּלָּן כָּל זְמַן הַשְּׁכִירוּת. הָיוּ מְקֻצָּת הַקַּרְקָעוֹת בְּמִמְכָּר, וּמִקְצָתָן בִּשְׁכִירוּת - כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק בֵּין בַּשְּׁכִירָה בֵּין בַּמְּכִירָה, קָנָה הַכֹּל.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק ב

א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי - הֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע לִקְנִיָּה, וְנִקְנֶה בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר אוֹ בַחֲזָקָה.

ב. וּמַה הִיא הַחֲזָקָה בְּקִנְיַן עֲבָדִים? שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בַּעֲבָדִים, בִּפְנֵי רַבּוֹ. כֵּיצַד? הִתִּיר לוֹ מִנְעָלוֹ, אוֹ שֶׁהִנְעִיל לוֹ מִנְעָלוֹ, אוֹ שֶׁהוֹלִיךְ כֵּלָיו אַחֲרָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ שֶׁהִפְשִׁיטוֹ, אוֹ סָכוֹ, אוֹ גֵּרְדוֹ, אוֹ הִלְבִּישׁוֹ, אוֹ הִגְבִּיהַּ אֶת רַבּוֹ - קָנָה; וְכֵן אִם הִגְבִּיהַּ הָרַב אֶת הָעֶבֶד, קָנָהוּ.

ג. תִּקְפּוֹ וְהֵבִיאוֹ אֶצְלוֹ [בעל כרחו] - קָנָהוּ; שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בִּמְשִׁיכָה כָּזוֹ. אֲבָל אִם קָרָא לָעֶבֶד וּבָא אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ הָרִאשׁוֹן: 'לֵךְ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ', וְהָלַךְ אֶצְלוֹ - לֹא קָנָה; עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנּוּ בִּתְקִיפָה, אוֹ יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הֶחְזִיק בּוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הָרַב, צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ: 'לֵךְ חֲזַק וּקְנֵה'.

ד. עֶבֶד קָטָן - הֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה, וְקוֹנִין אוֹתוֹ בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הַבְּהֵמָה וּבִדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הָעֲבָדִים; לְפִיכָךְ נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תִּקְפּוֹ.

ה. הַבְּהֵמָה, בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה - נִקְנִית בִּמְשִׁיכָה; אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהַּ אוֹתָהּ, לֹא הִצְרִיכוּהוּ לְהַגְבִּיהַּ, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַבֶּטֶת בָּאָרֶץ. וְאִם הִגְבִּיהַּ, קָנָה. וְהַהַגְבָּהָה, קוֹנִין בְּכָל מָקוֹם. אֲבָל הַמְּשִׁיכָה, אֵין קוֹנִין בָּהּ אֶלָּא בְּסִמְטָה, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם; וְאֵין קוֹנִין בָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם.

ו. כֵּיצַד קוֹנִין אֶת הַבְּהֵמָה בִּמְשִׁיכָה? אֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מְשָׁכָהּ וְהָלְכָה אוֹ שֶׁרָכַב עָלֶיהָ וְהָלְכָה בּוֹ, שֶׁקָּנָה; אֶלָּא אֲפִלּוּ קָרָא לָהּ וּבָאָה, אוֹ שֶׁהִכִּישָׁהּ [הכה אותה] בְּמַקֵּל וְרָצְתָה לְפָנָיו - כֵּיוָן שֶׁעָקְרָה יָד וְרֶגֶל, קָנָיָה; וְהוּא שֶׁיִּמְשֹׁךְ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים, אֲבָל אִם מָשַׁךְ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְשֹׁךְ: 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה'.

ז. הַמּוֹכֵר עֵדֶר לַחֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ מַשְׁכּוֹכִית, וְהִיא הַבְּהֵמָה הַמְהַלֶּכֶת בְּרֹאשׁ הָעֵדֶר וְהַכֹּל נִמְשָׁכִים אַחֲרֶיהָ - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לוֹ 'מְשֹׁךְ וּקְנֵה': שֶׁמְּסִירַת בְּהֵמָה זוֹ, כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה'. וְכֵיוָן שֶׁמָּשַׁךְ לוֹ הָעֵדֶר - קָנָהוּ, אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'מְשֹׁךְ וְתִקְנֶה', אוֹ 'חֲזַק וְתִקְנֶה', וְכִיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְהָלַךְ וּמָשַׁךְ אוֹ הֶחֱזִיק - לֹא קָנָה; שֶׁמַּשְׁמַע 'תִּקְנֶה לְהַבָּא', וַעֲדַיִן לֹא הִקְנָה לוֹ. אֶלָּא צָרִיךְ הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹמַר לוֹ: 'מְשֹׁךְ וּקְנֵה', אוֹ 'חֲזַק וּקְנֵה', וְכִיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁיִּקְנֶה עַתָּה בְּעֵת שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַחֲזִיק.

ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'מְשֹׁךְ פָּרָה זוֹ, וְלֹא תִּקְנֶה אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וּמָשַׁךְ - לֹא קָנָה. וְאִם אָמַר לוֹ: 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם' - קָנָה, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם [מקום מרעה] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים; שֶׁזֶּה כְּמוֹ שֶׁהִקְנָה מֵעַתָּה עַל תְּנַאי, נַעֲשָׂה הַתְּנַאי - נִתְקַיֵּם הַקִּנְיָן. וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מְנָת', כְּאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁו'.

י. הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ, אוֹ נְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְאָמַר לוֹ: 'קְנֵה אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין' - אִם מָשַׁךְ אוֹ הִגְבִּיהַּ, קָנָה. אֲבָל אִם רָכַב עָלֶיהָ - אִם בַּשָּׂדֶה, קָנָה; וּבָעִיר, לֹא קָנָה, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִרְכֹּב בָּעִיר.

יא. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב שֶׁדַּרְכּוֹ לִרְכֹּב בָּעִיר, אוֹ אָדָם מְזַלְזָל בְּיוֹתֵר [ללא ערך עצמי] שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל הִלּוּכוֹ בָּעִיר רוֹכֵב, כְּגוֹן הַמְטַפְּלִין בְּגִדּוּל הַבְּהֵמוֹת וְהָעֲבָדִים, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה, אוֹ שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהָרַבִּים דּוֹחֲקִין שָׁם - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה בִּרְכִיבָה; וְהוּא שֶׁתְּהַלֵּךְ בּוֹ.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק ג

א. אֶחָד הַבְּהֵמָה, וְאֶחָד שְׂאָר כָּל הַמִּטַּלְטְלִין - נִקְנִין בְּמְעוֹת, דִּין תּוֹרָה; וּמִשָּׁנָתַן אֶת הַמְּעוֹת - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. אֲבָל חֲכָמִים תִּקְּנוּ שֶׁלֹּא יִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה, אוֹ בִּמְשִׁיכַת דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ.

ב. כֵּיצַד? הַמְקַבֵּץ עֵצִים אוֹ פִּשְׁתָּן וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, וְעָשָׂה מֵהֶן טָעוֹן [מטען] גָּדוֹל שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהוֹ - אֵינוֹ נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהַתִּיר הָאֶגֶד וּלְהַגְבִּיהוֹ עֵץ עֵץ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה. אֲבָל אִם הָיָה הַטָּעוֹן שֶׁל פִּלְפְּלִין אוֹ אֱגוֹזִים וּשְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְהָיָה גָּדוֹל שֶׁאֵין אֶחָד יָכוֹל לְהַגְבִּיהוֹ - הֲרֵי זֶה נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה; שֶׁאִם יַתִּירוּ, יִתְפָּרֵד וְיִהְיֶה לוֹ בּוֹ טֹרַח גָּדוֹל. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן.

ג. הַסִּפִּינָה - הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהָהּ, וְיֵשׁ בִּמְשִׁיכָתָהּ טֹרַח גָּדוֹל, וְאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת אֶלָּא לְרַבִּים - לֹא הִצְרִיכֻהוּ מְשִׁיכָה, אֶלָּא נִקְנִית בִּמְסִירָה; וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה. וְאִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה' - אֵינוֹ קוֹנֶה הַסִּפִּינָה, עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה כֻּלָּהּ וְיוֹצִיאֶנָּה מִכָּל הַמָּקוֹם שֶׁהָיְתָה בּוֹ; שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִקְנֶה זֶה אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה.

ד. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִטַּלְטְלִין - אַף עַל פִּי שֶׁנְּתַן כָּל הַדָּמִים, יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וְכֵן הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, עַד

שֶׁיִּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בָּן הַגְּבָהָה, אוֹ יִמְסֹר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִמָּשֵׁךְ. וְכֵיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ, אוֹ מָשַׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ נִמְסַר לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִמָּשֵׁךְ - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וְכוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לִתֵּן אֶת הַדָּמִים.

ה. וְלָמָּה תִּקְּנוּ חֲכָמִים דָּבָר זֶה בְּמִטַּלְטְלִין? גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִתֵּן הַלּוֹקֵחַ דְּמֵי הַחֵפֶץ, וְקֹדֶם שֶׁיִּקָּחֵנּוּ יֹאבַד בְּאֹנֶס, כְּגוֹן שֶׁנִּפְּלָה דְּלֶקֶת וְנִשְׂרַף, אוֹ בָּאוּ לִסְטִים וּנְטָלוּהוּ; אִם יִהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, יִתְמַהְמֵהַּ הַמּוֹכֵר וְלֹא יַצִּילוּ. לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּהוּ חֲכָמִים בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל וְיַצִּיל הַחֵפֶץ, שֶׁאִם אָבַד, יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ו. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁאִם נָתַן דְּמֵי הַמִּקָּח וְנֶאֱנַס קֹדֶם שֶׁיִּקָּחֵנּוּ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ: 'תֵּן לִי מִקָּחִי אוֹ הַחֲזֵר לִי אֶת מְעוֹתַי', וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁאָבַד בְּאֹנֶס, וְלֹא הָיָה בַּמּוֹכֵר כֹּחַ לְהַצִּילוֹ וְלֹא נִתְרַשֵּׁל בְּדָבָר זֶה - חֲרֵי זֶה מַחְזִיר אֶת הַדָּמִים, שֶׁהֲרֵי תִּקְּנוּ חֲכָמִים מְשִׁיכָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בֵּיתוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַחֵפֶץ הַנִּמְכָּר מֻשְׁכָּר לַמּוֹכֵר, לֹא תִּקְּנוּ לוֹ חֲכָמִים מְשִׁיכָה; שֶׁהֲרֵי הַמִּקָּח בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּא, וּמִשֶּׁנְּתַן אֶת הַדָּמִים - נִקְנָה הַמִּקָּח, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ז. וְכֵן הַשּׂוֹכֵר אֶת הַמָּקוֹם שֶׁאוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין הַנִּמְכָּרִין מֻנָּחִין בּוֹ - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגְבִּיהַּ וְלֹא מָשַׁךְ וְלֹא נִמְסְרוּ לוֹ, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁשְּׂכִירוּת קַרְקַע נִקְנִית בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַחֲזָקָה.

ח. הַמַּקְנֶה קַרְקַע וּמִטַּלְטְלִין כְּאֶחָד - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַחֲזָקָה, נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין עִמָּהֶם; בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן בְּמֶכֶר אוֹ בְּמַתָּנָה, בֵּין שֶׁמֶּכֶר הַמִّטַּלְטְלִין וְנָתַן הַקַּרְקַע, בֵּין שֶׁמֶּכֶר הַקַּרְקַע וְנָתַן הַמִּטַּלְטְלִין - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע, קָנָה הַמִּטַּלְטְלִין.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הַמִּטַּלְטְלִין צְבוּרִין בְּאוֹתָהּ קַרְקַע; אֲבָל אִם הָיוּ בְּמָקוֹם אַחֵר, צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ: 'קְנֵה הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע'. אֲפִלּוּ הָיוּ הַמִּטַּלְטְלִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְאָמַר לוֹ: 'קְנֵה אוֹתָן עַל גַּבֵּי קַרְקַע פְּלוֹנִית' - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה הַקַّרְקַע, נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְבוּרִין בְּתוֹכָהּ; וְאִם לֹא אָמַר לוֹ: 'קְנֵה עַל גַּבֵּי קַרְקַע', לֹא קָנָה.

וְקַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, קוֹנִין עַל גַּבָּהּ כָּל מִטַּלְטְלִין שֶׁיִּרְצֶה.

י. הִקְנָה הַשָּׁדֶה לְאֶחָד וְהַמִּטַּלְטְלִין לְאַחֵר - אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: 'קְנֵה הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע', וְהֶחְזִיק הָאֶחָד בַּקַּרְקַע - לֹא קָנָה הַשֵּׁנִי הַמִּטַּלְטְלִין. וְאִם תִּפְשָׁן אַחַר שֶׁחָזַר בּוֹ הַמַּקְנֶה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ, שֶׁהֲרֵי תִּפְשָׁן אַחַר שֶׁקָּנָה חֲבֵרוֹ הַקַּרְקַע שֶׁנִּקְנוּ אֵלּוּ עַל גַּבָּהּ.

יא. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת כְּאֶחָד - הֶחְזִיק בָּעֲבָדִים, לֹא קָנָה הַקַּרְקָעוֹת. הֶחְזִיק בַּקַּרְקָעוֹת, לֹא קָנָה הָעֲבָדִים, עַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקַּרְקַע; וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: 'קְנֵה עֲבָדִים עַל גַּב הַקַּרְקַע', לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכָהּ - שֶׁהָעֶבֶד מְהַלֵּךְ לְדַעַת עַצְמוֹ.

יב. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וּמִטַּלְטְלִין כְּאֶחָד - מָשַׁךְ הַמִּטַּלְטְלִין, לֹא קָנָה הָעֲבָדִים. הֶחְזִיק בָּעֲבָדִים - לֹא קָנָה הַמִּטַּלְטְלִין, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּב הָעֶבֶד; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כָּפוּת, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ.

יג. הַמַּקְנֶה בְּהֵמָה וְכֵלִים שֶׁעַל גַּבָּהּ כְּאֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ הַבְּהֵמָה וּקְנָיָהּ, לֹא קָנָה הַכֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ; עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן אִם אֵין דַּרְכָּן לְהַגְבִּיהַּ - שֶׁהַבְּהֵמָה כְּחָצֵר הַמִּתְהַלֶּכֶת הִיא, וְאֵין מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ קָנוּי לְבַעֲלֶיהָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה כְּפוּתָה, קָנָה אַף כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ.

יד. אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה: 'מְשֹׁךְ בְּהֵמָה זוֹ וּקְנֵה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ' - הוֹאִיל וְלֹא הִקְנָה לוֹ גּוּף הַבְּהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשָׁכָהּ וְהִיא כְּפוּתָה, לֹא קָנָה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן.

טו. הָיָה עָצִיץ נָקוּב לְאֶחָד, וְהָיוּ הַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאֶחָד - הִקְנָה הֶעָצִיץ לְבַעַל הַזְּרָעִים - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ, קָנָה; הִקְנָה הַזְּרָעִים לְבַעַל הֶעָצִיץ - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיַּחְזִיק בַּזְּרָעִים עַצְמָן.

טז. הָיָה הֶעָצִיץ וְהַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאֶחָד, וְהִקְנָה הַכֹּל לְאֶחָד - הֶחְזִיק בֶּעָצִיץ לִקְנוֹת הַזְּרָעִים, אַף הֶעָצִיץ לֹא קָנָה; הֶחְזִיק בַּזְּרָעִים, קָנָה הֶעָצִיץ. וְזוֹ הִיא שֶׁשָּׁנוּ: 'נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת נִקְנִים עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת', שֶׁהַזְּרָעִים שֶׁבְּעָצִיץ נָקוּב כִּזְרוּעִים בָּאָרֶץ, וְכָל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע - כְּקַרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לְהִבָּצֵר - חֲרֵי הוּא כְּבָצוּר, וְאֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה אוֹ בִּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁנִּקְנִין בָּהֶן הַמִּטַּלְטְלִין.

יח. פִּשְׁתָּן שֶׁהוּא מְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וְיָבֵשׁ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע, וְאָמַר לוֹ: 'יַפֵּה [תקו] לִי קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, וּקְנֵה כָּל מַה שֶּׁעָלֶיהָ' - כֵּיוָן שֶׁתְּלַשׁ כָּל שֶׁהוּא, קָנָה הַכֹּל מִפְּנֵי תְּנַאי זֶה; אֲבָל אִם הִקְנָה לוֹ הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה בְּמֶכֶר אוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶּׁתְּלַשׁ, שֶׁהֲרֵי הִגְבִּיהוּ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום שני כ"ד שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק ד

א. כְּלִיו שֶׁל אָדָם - כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהַנִּיחוֹ, קוֹנֶה לוֹ; וְכֵיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ הַמִּטַּלְטְלִין בְּתוֹךְ הַכְּלִי, אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהִגְבִּיהָן, אוֹ כְּמוֹ שֶׁהֵנִּחוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. לְפִיכָךְ, אֵין כְּלִיו שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, אֶלָּא אִם אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה: 'לֵךְ וּקְנֵה בִּכְלִי זֶה'. וְכֵן אִם קָנָה הַכְּלִי תְּחִלָּה וְהִגְבִּיהוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ שָׁם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וְחָזַר וְקָנָה מִמֶּנּוּ הַפֵּרוֹת - כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּתוֹךְ הַכְּלִי הַזֶּה, קָנָה אוֹתָן; שֶׁמִּפְּנֵי הְנָאַת הַמּוֹכֵר בִּמְכִירַת הַכְּלִי, אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל מְקוֹמוֹ.

ב. כְּשֵׁם שֶׁאֵין כְּלִיו שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת מוֹכֵר - כָּךְ אֵין כְּלִיו שֶׁל מוֹכֵר קוֹנֶה לַלּוֹקֵחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ.

ג. מְסִירָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְהַמְּשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בְּסִמְטָה, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְהַהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם.

ד. דָּבָר הַנִּקְנֶה בִּמְשִׁיכָה - אִם הָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמְשָׁכוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ לְסִמְטָה - כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיא מִקְצָת הַחֵפֶץ מִרְשׁוּת הָרַבִּים, קָנָה.

ה. טְעוֹן שֶׁל פֵּרוֹת שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמִשָּׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ אוֹ לְסִמְטָה, אַחַר שֶׁפָּסַק הַדָּמִים - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד; וְכֵן אִם מִדָּדָן הַלּוֹקֵחַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן בְּהַגְבָּהָה.

ו. הָיָה הַמּוֹכֵר מוֹדֵד לְתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ - לֹא קָנָה, שֶׁאֵין כֵּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. הָיוּ הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכּוֹר - קָנָה לוֹקֵחַ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד. הָיוּ בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, אוֹ בִּרְשׁוּת שֶׁהֵן מֻפְקָדִין אֶצְלוֹ - לֹא קָנָה לוֹקֵחַ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ הַפֵּרוֹת, אוֹ עַד שֶׁיּוֹצִיאָן מֵרִשׁוּתוֹ בִּשְׂכִירוּת מְקוֹמָן וְכַיּוֹצֵא בוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. הָיוּ הַפֵּרוֹת בְּסִמְטָה אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיוּ בְּתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר, וְקִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכּוֹר, וְהִתְחִיל הַמּוֹכֵר לִמְדֹּד לְתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר - אִם אָמַר לוֹ: 'כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים סֶלַע אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וַאֲפִלּוּ בִּסְאָה אַחֲרוֹנָה, הוֹאִיל וַעֲדַיִן הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו, וְלֹא גָּמַר כָּל הַמִּדָּה, וְכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר אֵינוֹ קוֹנֶה לַלּוֹקֵחַ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְאִם אָמַר לוֹ: 'כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים סְאָה בְּסֶלַע', רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁפָּסְקוּ הַדָּמִים עַל כָּל סְאָה וּסְאָה, כָּל סְאָה שֶׁיַּגְבִּיהַּ הַמּוֹכֵר וִיעָרֶה אוֹתָהּ נִגְמְרָה מִכִּירָתָהּ, הוֹאִיל וְאֵין הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר וְלֹא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; וְאִלּוּ לֹא הָיוּ הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר, כֵּיוָן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, קָנָה מִשֶּׁפָּסַק, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָדַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. וְכֵן הַמּוֹכֵר יַיִן אוֹ שֶׁמֶן לַחֲבֵרוֹ בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, אוֹ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיְתָה הַמִּדָּה שֶׁל סַרְסוּר [מתווך] - עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה הֲרֵי לַמּוֹכֵר; מִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ט. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁהָיוּ צְבוּרִין בְּסִמְטָה אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְהַמִּדָּה אֵינָהּ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְהָיָה הַמּוֹכֵר מוֹדֵד - עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה, הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת מוֹכֵר; וּמִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה, הֲרֵי הִיא שֶׁל לוֹקֵחַ.

י. הָיְתָה הַמִּדָּה שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְהָיוּ בָהּ רְשָׁמִין לְיַדֵּעַ חֲצָיָהּ, וּשְׁלִישָׁהּ, וּרְבִיעָהּ, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְרֹשֶׁם מִן הָרְשָׁמִין, קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה; שֶׁכָּל רֹשֶׁם מֵהֶן כְּמִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - שֶׁהֲרֵי שֶׁל אֶחָד מֵהֶם הִיא הַמִּדָּה, וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הָרְשָׁמִין שֶׁבָּהּ.

יא. זֶה כְּלָל גָּדוֹל יִהְיֶה בְּיָדְךָ: הַקּוֹנֶה אֶת הַמִּטַּלְטְלִין - אִם פָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ הִגְבִּיהַּ, קָנָה. וְאִם הִגְבִּיהַּ תְּחִלָּה וְהִנִּיחַ, וְאַחַר כָּךְ פָּסַק הַדָּמִים - לֹא קָנָה בְּאוֹתָהּ הֶהָגְבָּהָה; עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ אַחַר שֶׁפָּסַק, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ.

יב. הָיָה דָּבָר הַנִּמְכָּר דָּמָיו קְצוּבִין וִידוּעִין, וְהִגְבִּיהוּ - קָנָהוּ, אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק אַחַר שֶׁהִגְבִּיהַּ. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶם הַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת בָּהֶן אַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ דָּמָיו קְצוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יג. לְפִיכָךְ, הַמּוֹשֵׁךְ חַמָּרִין וּפוֹעֲלִין וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וּמָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים - אֲפִלּוּ הָיָה הַלּוֹקֵחַ הוּא הַמּוֹדֵד, אוֹ שֶׁפָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר - שְׁנֵיהֶן יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן. פְּרָקָן הַלּוֹקֵחַ, וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - אִם פָּסַק הַדָּמִים, וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר - אֵין שְׁנֵיהֶן יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַּעְתּוֹ לִמְכֹּר. וְאִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק - שְׁנֵיהֶן יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ עֲדַיִן לִמְכֹּר, וַאֲפִלּוּ מָדַד הַלּוֹקֵחַ.

יד. הַנּוֹטֵל כְּלִי מִן הָאֻמָּן עַל מְנָת לְבַקְּרוֹ [לבדקו] - אִם הָיוּ דָּמָיו קְצוּבִין וְנֶאֱנַס בְּיָדוֹ [ונשבר], חַיָּב בְּדָמָיו; הוֹאִיל וְדָמָיו קְצוּבִין, מֵעֵת שֶׁהִגְבִּיהוּ נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ; וְהוּא שֶׁיַּגְבִּיהֶנּוּ כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת כֵּלוֹ, וְיִהְיֶה אוֹתוֹ הַחֵפֶץ הַנִּמְכָּר חָבִיב עַל הַלּוֹקֵחַ. אֲבָל חֵפֶץ שֶׁהַמּוֹכֵר קָץ [מאס] בּוֹ, וְהוּא מְבַקֵּשׁ וְרוֹדֵף לְמָכְרוֹ - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים, וְיַגְבִּיהֶנּוּ הַלּוֹקֵחַ אַחַר שֶׁפָּסַק.

טו. אֶחָד הַמּוֹשֵׁךְ אוֹ הַמַּגְבִּיהַּ אוֹ הַמַּחְזִיק בְּעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לְאַחֵר לְהַגְבִּיהַּ אוֹ לִמְשֹׁךְ לוֹ אוֹ לְהַחְזִיק לוֹ - הֲרֵי זֶה זָכָה לוֹ. וְכֵן בִּשְׁאָר דַּרְכֵּי הַהַקְנָיָה.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק ה

א. כָּל הַמִּטַּלְטְלִין קוֹנִין זֶה אֶת זֶה. כֵּיצַד? הֶחְלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר, אוֹ יַיִן בְּשֶׁמֶן - אַף עַל פִּי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל הַדָּמִים וְשִׁעֲרוּ כַּמָּה שָׁוֶה זֶה וְכַמָּה שָׁוֶה זֶה, וְאַחַר כָּךְ הֶחְלִיפוּ - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ הָאֶחָד אוֹ הִגְבִּיהוּ, קָנָה הַשֵּׁנִי הַמִּטַּלְטְלִין הָאֲחֵרוֹת בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן, וְנַעֲשׂוּ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מִשָּׁכָן.

ב. הֶחְלִיף חֲמוֹר בְּפָרָה וְטָלֶה, וּמָשַׁךְ אֶת הַפָּרָה וַעֲדַיִן לֹא מָשַׁךְ אֶת הַטָּלֶה - לֹא קָנָה, שֶׁאֵין כָּאן מְשִׁיכָה גְּמוּרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֵן.

ג. דָּמִים שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עֲלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וְקוֹנִין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָפַן [אספ] מָעוֹת בְּלֹא מִשְׁקָל וְלֹא מִנְיָן, אֶלָּא נְטָלָן אַכְסָרָה [באומד], וְאָמַר לוֹ: 'מְכֹר לִי פָּרָתְךָ אוֹ יַיִן זֶה בְּאֵלּוּ', וְנָתַן לוֹ אֶת הַדָּמִים - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה.

ד. וְכֵן רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין לְשִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז, וְקָנָה שִׁמְעוֹן הַמִּטַּלְטְלִין וְנִתְחַיֵּב בַּדָּמִים, וְאַחַר שֶׁנִּתְחַיֵּב שִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז אֵלּוּ, הָיוּ לוֹ יַיִן אוֹ בְּהֵמָה וְעֶבֶד וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מִשְּׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, וְהָיָה רוֹצֶה לִמְכָּרָן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: 'מְכֹר אוֹתָן לִי בַּחֲמִשִּׁים זוּז שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ דְּמֵי הַמֶּכֶר', וְאָמַר לוֹ: 'הֵין' - קָנָה רְאוּבֵן הַמִּטַּלְטְלִין בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ וְלֹא הִגְבִּיהַּ; שֶׁגַּם זֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה. אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חוֹב עָלָיו שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: 'מְכֹר לִי מִטַּלְטְלִין בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ', וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם - לֹא קָנָה; עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בָּהֶן.

ה. הַקַּרְקָעוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַבְּהֵמָה וּשְׁאָר כָּל הַמִּטַּלְטְלִין - כָּל אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין, וְהוּא הַנִּקְרָא 'קִנְיָן'. וְעִקַּר הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת, שֶׁיִּתֵּן הַקּוֹנֶה לַמַּקְנֶה כְּלִי כָּל שֶׁהוּא, וְיֹאמַר לוֹ: 'קְנֵה כְּלִי זֶה חֵלֶף הַחֶצֵר אוֹ הַיַּיִן אוֹ הַבְּהֵמָה אוֹ הָעֶבֶד שֶׁמָּכַרְתָּ לִי בְּכָךְ וְכָךְ': כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ הַמּוֹכֵר אֶת הַכְּלִי, וְקָנָהוּ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַקַּרְקַע אוֹ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מִשָּׁכָן; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ו. אֵין קוֹנִין אֶלָּא בִּכְלִי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה; וְאֵין קוֹנִין בְּדָבָר שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְלֹא בְּפֵרוֹת, וְלֹא בְּמַטְבֵּעַ. וְאֵין קוֹנִין בִּכְלִיו שֶׁל מוֹכֵר, אֶלָּא בִּכְלֵי הַלּוֹקֵחַ.

ז. הִקְנָה אֶחָד כְּלִי לַמּוֹכֵר כְּדֵי שֶׁיִּקְנֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַמִּמְכָּר, זָכָה הַלּוֹקֵחַ; וְאַף עַל פִּי שֶׁהִקְנָה לוֹ הַכְּלִי עַל מְנָת לְהַחְזִירוֹ, נִקְנָה הַמִּקָּח וְזָכָה בּוֹ הַלּוֹקֵחַ, שֶׁהַמַּתָּנָה עַל מְנָת לְהַחְזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּפַס הַמּוֹכֵר כָּל הַכְּלִי שֶׁקָּנָהוּ חֵלֶף מִמְכָּרוֹ, אֶלָּא אֶחָז מִקְצָתוֹ וְאֶחָז הַמַּקְנֶה לוֹ מִקְצָתוֹ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ; וְהוּא שֶׁיֶּאֱחֹז מִמֶּנּוּ כְּדֵי שִׁעוּר כְּלִי, אוֹ יֹאחֲזֶנּוּ אֲחִיזָה שֶׁהוּא יָכוֹל לְנַתֵּק אֶת כָּל הַכְּלִי מִיַּד הַמַּקְנֶה לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִקְנָה לוֹ בְּמִקְצָת הַבֶּגֶד, צָרִיךְ שֶׁיֶּאֱחֹז מִן הַבֶּגֶד כְּדֵי שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת; שֶׁאִם יִפְסֹק מִמָּקוֹם שֶׁאָחַז, הֲרֵי הוּא כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ - שֶׁשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִן הַבֶּגֶד קְרוּי כְּלִי, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּעִנְיַן טֻמְאַת בְּגָדִים. וְכֵן אִם אָחַז פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ, וְהָיָה יָכוֹל לְנַתֵּק כָּל הַכְּלִי - קָנָה.

ח. זֶה שֶׁכּוֹתְבִין בַּשְּׁטָרוֹת: 'וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי בִּכְלֵי הַכֶּשֶׁר לִקְנוֹת בּוֹ' - 'בִּכְלֵי', לְהוֹצִיא הַפֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; 'הַכָּשֵׁר', לְהוֹצִיא אִסּוּרֵי הֲנָיָה; 'לִקְנוֹת בּוֹ', לְהוֹצִיא כֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר.

ט. זֶה הַקִּנְיָן, אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנֵי עֵדִים, אֶלָּא אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ, קָנָה; שֶׁלֹּא הִצְרִיכָה תּוֹרָה עֵדִים בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אֶלָּא לְכוֹפֵר [למכחיש]; אֲבָל הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן אוֹ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמַּשְׁאִיל וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אֵינוֹ צָרִיךְ עֵדִים. וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה הַקּוֹנֶה בְּדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן - בֵּין בְּהַגְבָּהָה, בֵּין בִּמְשִׁיכָה וּמְסִירָה, בֵּין בִּקְנִיָּן, בֵּין בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַחֲזָקָה - קָנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים.

י. הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לַחֲזֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁעֲסִיקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִקְנָיָן בִּפְנֵי עֵדִים; וְאִם הִפְסִיק הָעִנְיָן - אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן עֵדִים. וּכְשֵׁם שֶׁחוֹזֵר הַמּוֹכֵר וְהַנּוֹתֵן, כָּךְ חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְהַמְקַבֵּל כָּל זְמַן שֶׁעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן, מַה שֶׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר דַּרְכֵי הַהַקְנָיָה.

יא. יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה שֶׁאֵין צְרִיכִין קִנְיָן, וְאֵין לַקִּנְיָן בָּהֶן טַעַם - כְּגוֹן הַמְשַׁחְרֵר אֶת עַבְדּוֹ, אוֹ הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אוֹ הָעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ, אוֹ הַמּוֹסֵר מוֹדָעָה, אוֹ הַמְבַטֵּל מוֹדָעָה, אוֹ הַמּוֹחֵל לַחֲבֵרוֹ חוֹב אוֹ פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ, וְכָל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

יב. נָהֲגוּ רֹב הַמְּקוֹמוֹת לְהַקְנוֹת לְמִקְצָת אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְאוֹמְרִין: 'וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי שָׁלִיחַ', אוֹ 'שֶׁמָּחַל לְפְלוֹנִי חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ', אוֹ 'שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה שֶׁמָּסַר עַל גֵּט זֶה', וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ.

יג. קִנְיָן זֶה שֶׁנָּהֲגוּ לְהַקְנוֹת בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים - אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר דְּבָרִים אֵלּוּ כִּמְשַׂחֵק וּמְהַתֵּל, אֶלָּא שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְאַחַר כָּךְ אָמַר; לְפִיכָךְ אִם אָמַר: 'בְּלֵב שָׁלֵם אֲנִי אָמַרְתִּי, וְגָמַרְתִּי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה' - אֵין צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר כְּלָל.

יד. הַדְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ, אֵין הַקִּנְיָן מוֹעִיל בָּהֶן. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁכָּתַב בִּשְׁטָר: 'קָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁיֵּלֵךְ בִּסְחוֹרָה עִם פְּלוֹנִי', אוֹ 'שֶׁיִּחְלְקוּ הֶחָצֵר שֶׁבֵּינֵיהֶן', אוֹ 'שֶׁיִּשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶן בְּאַמָּנוּת', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן - הֲרֵי זֶה קִנְיַן דְּבָרִים, וְאֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְנָה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר מְסֻיָּם וְיָדוּעַ, לֹא עִקָּר וְלֹא פֵּרוֹת עִקָּר הַיָּדוּעַ.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק ו

א. הַפֵּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קוֹנִין בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, הֲרֵי נִקְנִין בְּקִנְיָן כִּשְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין. אֲבָל הַמַּטְבֵּעַ - כְּשֵׁם שֶׁאֵין קוֹנִין בּוֹ, כָּךְ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן; נִמְצָא הַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן, וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה הוּא עַצְמוֹ קִנְיָן לִקְנוֹת בּוֹ כִּשְׁאָר הַדְּבָרִים.

ב. לְשׁוֹנוֹת [חתיכות] שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף - הֲרֵי הֵן כַּעֲשָׂשִׂיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת, וְהַכֹּל כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין הֵן, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן, וְקוֹנִין זֶה אֶת זֶה בְּהַחְלָפָה כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. אֲבָל הַמַּטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף, אוֹ דִינָרִין שֶׁל זָהָב, אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת - הֲרֵי כֻּלָּן דָּמִים כְּנֶגֶד שְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וְהַנּוֹתֵן אֶת אֶחָד מֵהֶן דְּמֵי מִטַּלְטְלִין לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשׁוֹךְ אוֹ יַגְבִּיהַּ כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בְּקִנְיָן, וְלֹא נַעֲשֶׂה קִנְיָן.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁקּוֹנֶה שְׁאָר מִטַּלְטְלִין בְּאֶחָד מִמִּינֵי מַטְבְּעוֹת אֵלּוּ, אוֹ עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת. אֲבָל הַדִּינָרִין שֶׁל זָהָב לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף, הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת; וְכֵן הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת, כְּמוֹ פֵּרוֹת לְגַבֵּי מַטְבֵּעַ שֶׁל כֶּסֶף.

ד. כֵּיצַד? נָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַכֶּסֶף אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּא הַכֶּסֶף לְיָדוֹ, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף כִּשְׁפָּסַק [כפי שקבע] עִמּוֹ: אִם חֲדָשִׁים, חֲדָשִׁים; וְאִם יְשָׁנִים, יְשָׁנִים. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה כֶּסֶף בְּדִינַר זָהָב - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּקַּח הַדִּינַר שֶׁל הַזָּהָב; וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ה. נָתַן לוֹ שְׁלֹשִׁים אִסָּר שֶׁל נְחֹשֶׁת בְּדִינַר כֶּסֶף - נִקְנָה הַדִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ: אִם דִּינָר חָדָשׁ, חָדָשׁ; וְאִם יָשָׁן, יָשָׁן. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף בִּשְׁלֹשִׁים אִסָּר - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּקַּח הָאִסָּרוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת; וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ו. וְכֵן מָעוֹת הָרָעוֹת שֶׁפִּסְלָתָן הַמַּלְכוּת אוֹ הַמְּדִינָה, אוֹ הַדִּינָרִין שֶׁאֵינָן יוֹצְאִין [חדלו להשתמש בהם] בְּאוֹתָהּ הַמְּדִינָה, וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בָּהֶן עַד שֶׁמְּשַׁנִּין אוֹתָן לְמַטְבֵּעַ אַחֵר - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת לְכָל דָּבָר, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן, וְקוֹנִין אֶת הַמָּעוֹת; וְאֵין הַמָּעוֹת קוֹנוֹת אוֹתָן כִּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת.

ז. הַמַּטְבֵּעַ - אֵין לוֹ דֶּרֶךְ שִׁיזְכֶּה בּוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, אֶלָּא עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע; כְּגוֹן שֶׁיִּקְנֶה הַקַּרְקַע וְעַל גַּבָּהּ הַמָּעוֹת, אוֹ שֶׁיִּשְׁכֹּר אֶת מְקוֹם הַמָּעוֹת - כֵּיוָן שֶׁזָּכָה בַּקַּרְקַע בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בְּחֲזָקָה אוֹ בְּקִנְיָן, זָכָה בַּמָּעוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָן הַמָּעוֹת קַיָּמִין, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֻפְקָדִין בְּמָקוֹם אַחֵר. אֲבָל רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל שִׁמְעוֹן, וְהִקְנָה לְלֵוִי קַרְקַע וְעַל גַּבָּהּ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן - יֵרָאֶה לִי שֶׁלֹּא קָנָה הַחוֹב.

ח. הָיוּ עוֹמְדִים שֶׁלְּשִׁתָּן, וְאָמַר לוֹ: 'מְנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין פִּקָּדוֹן בֵּין מִלְוָה, תְּנֵהוּ לָזֶה' - קָנָה לֵוִי, וְאֵין אֶחָד מִשֶּׁלְּשִׁתָּן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְדָבָר זֶה אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהִיא הֲלָכָה שֶׁאֵין לָהּ טַעַם, לְפִיכָךְ אֵין לְמֵדִין מִמֶּנָּה לְדִין אַחֵר.

ט. הָיָה רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז, וְאָמַר לְלֵוִי: 'תֵּן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, עַד שֶׁאֶתֵּן לְךָ אוֹ עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמְּךָ חֶשְׁבּוֹן', וְאָמַר לוֹ: 'הֵין', וְקִבֵּל שִׁמְעוֹן - כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וַאֲפִלּוּ פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן מִקְצָת חוֹבוֹ; לְפִיכָךְ אִם לֹא פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן, חוֹזֵר שִׁמְעוֹן וְתוֹבֵעַ אֶת רְאוּבֵן בִּשְׁאָר חוֹבוֹ.

י. הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ, אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נִקְנֶה בְּמִסִּירַת הַשְּׁטָר לְיָדוֹ; שֶׁלֹּא מָכַר אֶלָּא הָרְאָיָה שֶׁבּוֹ, וְאֵין הָרְאָיָה נִתְפֶּשֶׂת בַּיָּד.

יא. וְכֵיצַד יִקְנֶה הַשְּׁטָר? שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ הַמַּקְנֶה: 'קְנֵה שְׁטָר פְּלוֹנִי וְכָל שִׁעְבּוּד שֶׁבּוֹ', וְיִמְסֹר לוֹ הַשְּׁטָר; וְנִמְצָא שֶׁנִּקְנֶה בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה. וְאֵינוֹ צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן קִנְיָתוֹ, אֲבָל צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן תְּבִיעָה, שֶׁהֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: 'מִי יֹאמַר שֶׁבַּעַל דְּבָרִים שֶׁלִּי כָּתַב וּמָסַר לְךָ'?!

יב. קִנְיַן הַשְּׁטָרוֹת בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה, אֵין הָרְאָיוֹת נִקְנוֹת, אֶלָּא גּוּף הַדָּבָר הַקָּנוּי בִּלְבַד. לְפִיכָךְ, הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ - עַדַיִן יָכוֹל לְמָחְלוֹ, וַאֲפִלּוּ יוֹרְשׁוֹ מוֹחֲלוֹ.

יג. הָאִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה שְׁטַר חוֹב לְבַעְלָהּ - אֵינָהּ יְכוֹלָה לִמְחֹל אֶלָּא מִדַּעַת בַּעְלָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָהּ כְּיָדוֹ.

יד. הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, וְהִקְנָה לוֹ עַל גַּבָּהּ שְׁטַר חוֹב - הֲרֵי זֶה קָנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, בְּלֹא כְּתִיבָה וּבְלֹא מְסִירָה; וְיָרְאָה לִי, שֶׁגַּם זֶה יָכוֹל לִמְחֹל אַחַר שֶׁמָּכַר. וְכֵן הַמּוֹכֵר קַרְקַע, וְכָתַב הַשְּׁטָר וְאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ - כֵּיוָן שֶׁהֶחְזִיק הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע, נִקְנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא.

טו. הָאוֹמֵר: 'זְכוּ בְּשָׂדֶה זוֹ לִפְלוֹנִי, וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר', וְהֶחְזִיק הַזּוֹכֶה לוֹ בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לַנּוֹתֵן לַחֲזֹר בַּשְּׁטָר עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד בַּעַל הַמַּתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בַּשָּׂדֶה.

טז. אָמַר לָהֶם: 'זְכוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה, עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר' - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזִיקוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה, חוֹזֵר בָּזֶה וּבָזֶה, עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁטַר הַמַּתָּנָה לִידֵי מְקַבֵּל הַמַּתָּנָה.

יום שלישי כ"ה שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק ז

א. מִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים וְלֹא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר - לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל, וְחַיָּב לְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע'. וַאֲפִלּוּ נָתַן הָעֵרָבוֹן בִּלְבַד - כָּל הַחוֹזֵר, מְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע'.

ב. וְכֵיצַד מְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע'? אוֹרְרִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין, וְאוֹמְרִין: 'מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל וּמֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלָּגָה וּמֵאַנְשֵׁי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וּמִמִּצְרַיִם שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם, הוּא יִפְרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדִבּוּרוֹ'; וְאַחַר כָּךְ יַחְזִרוּ הַדָּמִים.

ג. הַנּוֹתֵן דְּמֵי הַמִּטַּלְטְלִין, אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים, וְחָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ, וְאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: 'בּוֹא וְטֹל אֶת מְעוֹתֶיךָ' - הֲרֵי הַמָּעוֹת אֶצְלוֹ כְּמוֹ פִּקָּדוֹן; וְאִם נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן. אֲבָל אִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר - הֲרֵי הַמָּעוֹת בִּרְשׁוּתוֹ, וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: 'בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ'; עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו 'מִי שֶׁפָּרַע', וְיֹאמַר לוֹ אַחַר כָּךְ: 'בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ'.

ד. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'מְכֹר לִי חָבִית שֶׁל יַיִן בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ', וְרָצָה הַמּוֹכֵר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים עַתָּה, וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע'; לְפִיכָךְ, אִם מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּחוֹבוֹ - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְעוֹת הַמִּלְוָה מְצוּיוֹת בִּשְׁעַת הַמִּמְכָּר.

ה. הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים אוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְהִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן עַל הַדָּמִים - לֹא קָנָה; וְכָל הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְּׁנֵיהֶם - חוֹזֵר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע'.

ו. מָכַר לוֹ בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְרָשַׁם הַלּוֹקֵחַ רֹשֶׁם עַל הַמִּקָּח, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סִימָן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן מִן הַדָּמִים כְּלוּם - כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ אַחַר שֶׁרָשַׁם, מְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע'. וְאִם מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא שֶׁיִּקְנֶה הָרוֹשֵׁם קִנְיָן גָּמוּר - נִקְנָה הַמִּקָּח, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וְיִהְיֶה זֶה חַיָּב לִתֵּן הַדָּמִים.

ז. דָּבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּשֶׁרָשַׁם בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: 'לֵךְ וּרְשֹׁם עַל מִקָּחֲךָ', שֶׁהֲרֵי גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּחֲזָקָה וּבְמִשִּׁיכָה.

ח. הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בִּדְבָרִים בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה רָאוּי לוֹ לַעֲמֹד בְּדִבּוּרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח מִן הַדָּמִים כְּלוּם וְלֹא רָשַׁם וְלֹא הִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע' - הֲרֵי זֶה מִמְּחֻסְּרֵי אֲמָנָה, וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ.

ט. וְכֵן מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ מַתָּנָה, וְלֹא נָתַן - הֲרֵי זֶה מִמְּחֻסְּרֵי אֲמָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַתָּנָה מוּעֶטֶת, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל כְּשֶׁהִבְטִיחוֹ; אֲבָל בְּמַתָּנָה מְרֻבָּה, אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן אֲמָנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱמִין זֶה שֶׁיִּתֵּן לוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּקְנֶה אוֹתָן בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן.

י. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לַחֲבֵרוֹ לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְהִנִּיחַ מָעוֹת חֲבֵרוֹ אֶצְלוֹ, וְהָלַךְ וְקָנָה לְעַצְמוֹ בִּמְעוֹתָיו - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וַהֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרַמָּאִין.

יא. הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה הַמּוֹכֵר אוֹהֵב אוֹתוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וּמוֹכֵר לוֹ, וְאֵינוֹ מוֹכֵר לִמְשַׁלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מֵתֶר לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ, וְהוּא שֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹדִיעוֹ. וְאִם מְפַחֵד שֶׁמָּא יָבוֹא אַחֵר וְיִקְדְּמֶנּוּ לִקְנוֹת - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה לְעַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ מוֹדִיעוֹ.

יב. הוֹרוּ מִקְצָת הַמּוֹרִים, שֶׁאִם קָנָה לְעַצְמוֹ בְּמְעוֹת חֲבֵרוֹ אַחַר שֶׁזְּקָפָן עָלָיו מִלְּוָה - הֲרֵי קָנָה לְעַצְמוֹ, וּמְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ כְּשֶׁאָמַר 'זָקַפְתִּי אוֹתָן הַמָּעוֹת עַל עַצְמִי בְּמִלְוָה'. וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵין דִּין זֶה דִּין אֱמֶת, אֶלָּא מִקָּח שֶׁל מְשַׁלֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּדִין הָעֶסֶק.

יג. שְׁלֹשָׁה שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת לְאֶחָד לִקְנוֹת לָהֶם הַמִּקָּח - אִם הָיוּ הַמָּעוֹת מְעֹרָבוֹת, וְקָנָה בְּמִקְצָת הַדָּמִים - אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה כַּוָּנַת הַשְּׁלִיחַ שֶׁזֶּה שֶׁקָּנָה לְאֶחָד מֵהֶן, הֲרֵי הַמִּקָּח שֶׁל כֻּלָּן; וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ לְפִי מְעוֹתֵיהֶן.

יד. הָיוּ מָעוֹת כָּל אֶחָד מֵהֶן צְרוּרִין [קשורים] וַחֲתוּמִין [בחותם הבעלים] - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלֵב הַשָּׁלִיחַ הַזֶּה שֶׁיִּקְנֶה הַמִּקָּח לְכֻלָּם, לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה שֶׁנִּקְנָה הַמִּקָּח בִּמְעוֹתָיו בִּלְבַד.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק ח

א. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּאֶלֶף זוּז, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים, וְהָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים - אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר לוֹ אֶלָּא זוּז אֶחָד - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב אֶת הַשְּׁטָר אוֹ הֶחְזִיק.

ב. חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ, יַד מוֹכֵר עַל הָעֶלְיוֹנָה: רָצָה - אוֹמֵר לוֹ: 'הֵא לְךָ מְעוֹתֶיךָ, אוֹ קְנֵה מִן הַקַּרְקַע כְּנֶגֶד הַמָּעוֹת שֶׁנְּתַתָּ'; וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית שֶׁבָּהּ. וְאִם חָזַר הַמּוֹכֵר, יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה: רָצָה - אוֹמֵר לוֹ: 'תֵּן לִי מְעוֹתַי, אוֹ תֵּן לִי קַרְקַע כְּנֶגֶד מְעוֹתַי'; וְנוֹטֵל מִן הַיָּפֶה שֶׁבָּהּ. וְאִם לֹא הָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ - קָנָה לוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; וּשְׁאָר הַדָּמִים עָלָיו כִּשְׁאָר הַחוֹבוֹת.

ג. מָכַר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ [שהקרקע רעה] - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים, קָנָה הַכֹּל, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה שֶׁתּוֹבֵעַ וְרוֹדֵף, לֹא מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָּמַר וְהִקְנָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזֹר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ.

ד. וְכֵן הַדִּין בְּמוֹכֵר מִטַּלְטְלִין - אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ הַלּוֹקֵחַ הַפֵּרוֹת וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּתוֹ, וְהַמּוֹכֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא עַל שְׁאָר הַדָּמִים - לֹא קָנָה; וְיַד הַחוֹזֵר בּוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֶלָּא אִם כֵּן מָכַר מִפְּנֵי רָעַת מִמְכָּרוֹ, הֲרֵי זֶה קָנָה הַכֹּל.

ה. לָקַח שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם, וַהֲרֵי הַמּוֹכֵר יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא כְּמוֹכֵר שֶׁדֵּהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְאֵינוֹ תּוֹבֵעַ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר בְּזִלְזוּל, אוֹ אֵינוֹ כְּמוֹכֵר שֶׁדֵּהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְזֶה שֶׁתּוֹבֵעַ מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקַּח כָּל הַדָּמִים. לְפִיכָךְ הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְּׁנֵיהֶם, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר; וְאִם תָּפַשׂ הַמּוֹכֵר מִמְּקָח שֶׁמָּכַר כְּנֶגֶד הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ו. הִקּוֹנֶה דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ, וְנָתַן לוֹ אֶת הַדָּמִים, וְטָעָה בְּמִנְיַן הַמָּעוֹת, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ הַמּוֹכֵר וְאָמַר לוֹ: 'מֵאָה שֶׁנְּתַתָּ לִי אֵינָן אֶלָּא תִּשְׁעִים' - נִקְנָה הַמִּקָּח וּמַחְזִיר לוֹ הָעֲשָׂרָה, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים; בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'כְּשֶׁאֶמְכֹּר שָׂדֶה זוֹ, הֲרֵי הִיא מְכוּרָה לְךָ מֵעַכְשָׁו בְּמֵאָה זוּז', וְקָנָה מִיָּדוֹ עַל כָּךְ, וּלְאַחַר זְמַן מְכָרָהּ לְאַחֵר בְּמֵאָה - קָנָה הָרִאשׁוֹן. מְכָרָהּ בְּיוֹתֵר עַל מָנָה - קָנָה הָאַחֲרוֹן; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא 'כְּשֶׁאֶמְכֹּר', שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר מִדַּעְתּוֹ תְּחִלָּה, וְזֶה לֹא הָיָה רוֹצֶה לִמְכֹּר, וְלֹא מָכַר אֶלָּא מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת שֶׁהוֹסִיף זֶה עַל שָׁוְיָהּ; וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁנֶּאֱנַס וּמָכַר.

ח. אָמַר לוֹ: 'כְּשֶׁאֶמְכְּרֶנָּה, הֲרֵי הִיא קְנוּיָה לְךָ מֵעַכְשָׁו כְּמָה שֶׁיְּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שְׁלֹשָׁה' - אֲפִלּוּ עַל פִּי שְׁנַיִם מִן הַשְּׁלֹשָׁה; אָמַר לוֹ: 'כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִין שְׁלֹשָׁה', עַד שֶׁיֹּאמְרוּ הַשְּׁלֹשָׁה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'כְּמוֹ שֶׁיְּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל אַרְבָּעָה' - עַד שֶׁיְּשׁוּמוּ הָאַרְבָּעָה כֻּלָּן וַיִּסְכִּימוּ, וְיִמְכֹּר לְאַחֵר כְּמוֹ שֶׁהִסְכִּימוּ; וְאַחַר כָּךְ יִקְנֶה הָרִאשׁוֹן. שָׁמוּ אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר: 'עַד שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁלֹשָׁה אֲחֵרִים אוֹ אַרְבָּעָה וְיָשׁוּמוּ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁהֲרֵי קָנוּ מִיָּדוֹ תְּחִלָּה שֶׁמָּכַר מֵעַכְשָׁו.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק ט

א. הַמּוֹכֵר לְהֶקְדֵּשׁ, וְאָמַר לוֹ הַגִּזְבָּר: 'בְּכַמָּה אַתָּה מוֹכֵר חֵפֶץ זֶה'? וְאָמַר: 'בַּעֲשָׂרָה' - אֲפִלּוּ הָיָה שָׁוֶה מֵאָה - כֵּיוָן שֶׁאָמַר 'בַּעֲשָׂרָה', אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ: שֶׁהָאֲמִירָה לְגָבֹהַּ כִּמְסִירָה לְהֶדְיוֹט.

ב. הַגִּזְבָּר שֶׁקָּנָה לְהֶקְדֵּשׁ, אוֹ שֶׁמָּכַר הַהֶקְדֵּשׁ - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה. כֵּיצַד? נָתַן דָּמִים שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת - אִם הוּקְרוּ, קָנָה כְּדִין תּוֹרָה; וְאִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת, חוֹזֵר, שֶׁהֲרֵי לֹא מָשַׁךְ, וְלֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הַהֶקְדֵּשׁ. וְכֵן אִם מָכַר חֵפֶץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ וְלֹא נָתַן דָּמִים, וְהוּזַל הַחֵפֶץ - קָנָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ. וְאִם הוּקַר הַחֵפֶץ - חוֹזֵר בּוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא לָקַח הַגִּזְבָּר דָּמִים, וְהַהֶקְדֵּשׁ אֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּכֶסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף, וְקָם לוֹ"; וְאֵין הַגִּזְבָּר חַיָּב לְקַבֵּל 'מִי שֶׁפָּרַע'.

ג. נִכְסֵי יְתוֹמִים קְטַנִּים, הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ. כֵּיצַד? יְתוֹמִים שֶׁמָּכְרוּ פֵּרוֹת וְנִמְשְׁכוּ מֵהֶן הַפֵּרוֹת, וַעֲדַיִן לֹא לָקְחוּ הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין בָּהֶן, שֶׁאֵין נִכְסֵי יְתוֹמִים נִקְנִין אֶלָּא בְּכֶסֶף כְּהֶקְדֵּשׁ; הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת, לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט יָתֵר חָמוּר מִכֹּחָם.

ד. וְכֵן אִם לָקְחוּ הַדָּמִים, וַעֲדַיִן לֹא נִמְשְׁכוּ פֵּרוֹתֵיהֶן, וְהוּקְרוּ - חוֹזְרִין כִּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת. אֲבָל אִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת, וְרָצוּ הַלָּקוֹחוֹת לַחֲזֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין וּמְקַבְּלִין 'מִי שֶׁפָּרַע', כְּדִינָם עִם שְׁאָר הָעָם; שֶׁאִם נְחַיֵּב אוֹתָם לִקַּח הַפֵּרוֹת כְּדִין תּוֹרָה - הֲרֵי זוֹ רָעָה לַיְתוֹמִים; שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם כָּךְ, כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִמְכֹּר לֹא יִמְצְאוּ מִי שֶׁיִּתֵּן לָהֶם דָּמִים.

ה. וְכֵן יְתוֹמִים שֶׁלָּקְחוּ פֵּרוֹת, וּמָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת וְלֹא נָתְנוּ הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ - לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט גָּדוֹל מִכֹּחָן. וְאִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת, אֵינָן חוֹזְרִין; שֶׁזּוֹ רָעָה לָהֶם: כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִקְנוֹת פֵּרוֹת, לֹא יִמְצְאוּ מִי שֶׁיִּמְכֹּר לָהֶם.

ו. נָתְנוּ הַדָּמִים וְלֹא מָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת, וְהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מֵהֶן. הוּקְרוּ - אִם רָצוּ הַמּוֹכְרִים לַחֲזֹר בָּהֶם, חוֹזְרִין וּמְקַבְּלִין 'מִי שֶׁפָּרַע': שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם שֶׁיִּקְנוּ בִּנְתִינַת הַמָּעוֹת - יֹאמַר לָהֶם הַמּוֹכֵר: 'נִשְׁרְפוּ הַפֵּרוֹת שֶׁלְּקַחְתֶּם אוֹ אָבְדוּ בְּאֹנֶס, וּכְבָר נַעֲשׂוּ בִּרְשׁוּתְכֶם מִשְּׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת'.

ז. בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה, הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם עַל דִּין תּוֹרָה בְּבָשָׂר, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם כֻּלָּן צְרִיכִין לְבָשָׂר; וְאֵלּוּ הֵם: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעֶרֶב הָעֲצֶרֶת, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה. כֵּיצַד? הָיָה לַטַּבָּח שׁוֹר, אֲפִלּוּ שָׁוֶה מֵאָה דִּינָר, וְלָקַח דִּינָר אֶחָד מִן הַלּוֹקֵחַ כְּדֵי לִתֵּן לוֹ בָּשָׂר כְּשֶׁיִּשְׁחַט, וְלֹא נִתְקַבְּצוּ לוֹ כָּל דְּמֵי הַשּׁוֹר - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא מַשְׁחִיטִין אֶת הַטַּבָּח בְּעַל כָּרְחוֹ, וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִשְׁחֹט וְלִתֵּן הַבָּשָׂר לַלּוֹקֵחַ; לְפִיכָךְ אִם מֵת הַשּׁוֹר, מֵת בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ.

יום רביעי כ"ו שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק י

א. מִי שֶׁאֲנָסוּהוּ עַד שֶׁמָּכַר וְלָקַח אֶת דְּמֵי הַמִּקָּח, אֲפִלּוּ תָּלוּהוּ עַד שֶׁמָּכַר - מִמְכָּרוֹ מִמְכָּר, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת; שֶׁמִּפְּנֵי אָנְסוֹ גָּמַר וּמַקְנֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח

הַדָּמִים בִּפְנֵי הָעֵדִים. לְפִיכָךְ, אִם מָסַר מוֹדָעָה קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר וְאָמַר לִשְׁנֵי עֵדִים: 'דְּעוּ שֶׁזֶּה שֶׁאֲנִי מוֹכֵר חֵפֶץ פְּלוֹנִי אוֹ שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי אָנוּס' - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל; וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיק כַּמָּה שָׁנִים, מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; וּמַחְזִיר אֶת הַדָּמִים.

ב. וּצְרִיכִין הָעֵדִים לֵידַע שֶׁהוּא מוֹכֵר מִפְּנֵי הָאֹנֶס, וְשֶׁהוּא אָנוּס וַדַּאי - לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ עַל פִּיו. וְכָל מוֹדָעָה שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: 'וְאָנוּ הָעֵדִים יָדַעְנוּ שֶׁפְּלוֹנִי זֶה אָנוּס הָיָה', אֵינָהּ מוֹדָעָה.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר אוֹ בְּעוֹשֶׂה פְּשָׁרָה. אֲבָל בְּמַתָּנָה אוֹ בִּמְחִילָה - אִם מָסַר מוֹדָעָה קֹדֶם הַמַּתָּנָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָנוּס, הֲרֵי הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה; שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה אֶלָּא אַחַר גִּלּוּי דַּעַת הַנּוֹתֵן - שֶׁאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְנוֹת בְּכָל לִבּוֹ, לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה; וְהַמְּחִילָה, מַתָּנָה הִיא.

ד. אֶחָד הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֶׁהִכָּהוּ אוֹ תָּלָהוּ עַד שֶׁמָּכַר, אוֹ שֶׁהִפְחִידוֹ בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, בֵּין בְּיַד גּוֹיִים בֵּין בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה אֹנֶס. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר פַּרְדֵּס מֵחֲבֵרוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְלֹא הָיָה שְׁטָר בְּיַד הַמַּשְׂכִּיר, וְאַחַר שֶׁאָכְלוֹ הַשּׂוֹכֵר שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אָמַר לוֹ: 'אִם לֹא תִּמְכְּרֶנּוּ לִי, אֶכְבֹּשׁ שְׁטַר שִׂכִּירוּתוֹ וְאֶטְעַן שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדִי'; וְאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁזֶּה אֹנֶס. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִיכָךְ אִם תְּבָעוֹ הַמַּשְׂכִּיר בְּבֵית דִּין, וְכָפַר בּוֹ וְטָעַן שֶׁהַפַּרְדֵּס שֶׁלּוֹ, וְאַחַר כָּךְ מָסַר הַמַּשְׂכִּיר מוֹדָעָה, וְאַחַר כָּךְ מָכַר לַשּׂוֹכֵר שֶׁכָּפַר בּוֹ - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא אָנוּס, וְהֵן הָעֵדִים שֶׁכָּפַר בּוֹ בְּבֵית דִּין בִּפְנֵיהֶם, וְהֵן עֵדֵי הַמּוֹדָעָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֹנֶס, שֶׁהֲרֵי הוּא חַמְסָן, מִפְּנֵי שֶׁכּוֹפֶה אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר שֶׁלֹּא לִרְצוֹנוֹ. אֲבָל הַגּוֹזֵל וְהֶחֱזִיק גַּזְלָן, וְאַחַר כָּךְ לָקַח שָׂדֶה שֶׁגָּזַל - אֵין הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לִמְסֹר מוֹדָעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.

ו. עֵדֵי הַמּוֹדָעָה - יֵשׁ לָהֶן לַחְתֹּם הֵן עַצְמָן בְּאוֹתוֹ הַמִּמְכָּר שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶם הַמּוֹדָעָה עָלָיו, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהֶם בִּפְנֵי הָאֹנֶס: 'בִּרְצוֹנִי מָכַרְתִּי, בְּלֹא אֹנֶס', הֲרֵי הַמּוֹדָעָה קַיֶּמֶת; כְּשֵׁם שֶׁאֲנָסוֹ שֶׁיִּמְכֹּר בְּלֹא רָצוֹן, כָּךְ אֲנָסוֹ עַד שֶׁאָמַר: 'בִּרְצוֹנִי אֲנִי מוֹכֵר'.

ז. וְכֵן אִם הוֹדָה בִּפְנֵיהֶם שֶׁלָּקַח הַדָּמִים אַחַר שֶׁמָּסַר הַמּוֹדָעָה עַל כָּךְ, אֵינוֹ חַיָּב לְהַחְזִיר כְּלוּם; שֶׁהַאֹנֶס אֲנָסוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה, וְהָעֵדִים כְּבָר יָדְעוּ שֶׁהוּא אָנוּס. אֲבָל אִם מָנָה הַדָּמִים בִּפְנֵיהֶם, חַיָּב לְהַחְזִיר.

ח. הֵעִידוּ עָלָיו עֵדֵי הַמִּמְכָּר שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה, הֲרֵי הַמּוֹדָעָה בְּטֵלָה; וְאִם אָמַר לְעֵדֵי הַמּוֹדָעָה: 'הֱיוּ יוֹדְעִין, שֶׁכָּל קִנְיָן שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה וּמוֹדָעָה דְּמוֹדָעָה שֶׁהַכֹּל בָּטֵל, וְאֵינִי אוֹמֵר כָּךְ אֶלָּא מִפְּנֵי הָאֹנֶס שֶׁאַתֶּם יוֹדְעִין, וְאֵין בְּדַעְתִּי לְהַקְנוֹת לָזֶה הָאוֹנֵס לְעוֹלָם' - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל, וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק יא

א. הַמַּקְנֶה, בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין, וְהִתְנָה תְּנָאִין שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמָן, בֵּין שֶׁהִתְנָה הַמַּקְנֶה בֵּין שֶׁהִתְנָה הַקּוֹנֶה - אִם נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִין, נִקְנָה הַדָּבָר שֶׁהֻקְנָה; וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִי, לֹא קָנָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִים בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁקָּנָה בְּדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶם, וַהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו לְקַיֵּם אֶת הַתְּנָאי. אֲבָל אִם לֹא קָנָה עַתָּה, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁאִם יִתְקַיְּמוּ תְּנָאי זֶה יִקְנֶה, וְאִם לֹא יִתְקַיְּמוּ לֹא יִקְנֶה - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיְּמוּ הַתְּנָאי, לֹא קָנָה; שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא [על סמך זמן אחר], שֶׁהֲרֵי סָמַךְ קִנְיָתוֹ לַעֲשִׂיַּת כָּךְ וְכָךְ; וְכָל אַסְמַכְתָּא אֵינָהּ קוֹנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְנוֹתוֹ.

ג. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ אוֹ נָתְנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה עַל תְּנַאי שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהֶחֱזִיק זֶה בַּבַּיִת מֵעַתָּה - הֲרֵי זֶה קָנָה כְּשֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם; וְאִם עָבַר אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא הָלַךְ, לֹא קָנָה. אֲבָל אִם הִתְנָה וְאָמַר לוֹ: 'אִם תֵּלֵךְ עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ אִם תָּבִיא לִי דָּבָר פְּלוֹנִי, אֶתֵּן לְךָ בַּיִת זֶה, אוֹ אֶמְכְּרֶנּוּ לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ', וְהָלַךְ עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אוֹ הֵבִיא לוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק בַּבַּיִת אַחַר שֶׁקִּיֵּם הַתְּנַאי - לֹא קָנָה, שֶׁזּוֹ הִיא הָאַסְמַכְתָּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. לְפִיכָךְ, הַנּוֹתֵן עֵרָבוֹן לַחֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: 'אִם אֲנִי אֶחְזֹר בִּי, עֵרְבוֹנִי מָחוּל לְךָ', וְהַלָּה אוֹמֵר: 'וְאִם אֲנִי אֶחְזֹר בִּי, אֶכְפֹּל לְךָ עֵרְבוֹנְךָ' - אִם חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - קָנָה זֶה אֶת הָעֵרָבוֹן, שֶׁהֲרֵי הוּא תַּחַת יָדוֹ; וְאִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִכְפֹּל הָעֵרָבוֹן, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא וַעֲדַיִן לֹא קָנָה.

ה. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַע מִקְצָת חוֹבוֹ, וְהִשְׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר וְאָמַר לוֹ: 'אִם לֹא נָתַתִּי לְךָ מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי, תֵּן אֶת שְׁטָרוֹ', וְהִגִּיעַ זְמַן, וְלֹא נָתַן - לֹא יִתֵּן הַשָּׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא.

ו. וְכֵן כָּל הַתְּנָאִין שֶׁמַּתְנִין בְּנֵי אָדָם בֵּינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר, 'אִם יִהְיֶה כָּךְ אוֹ אִם תַּעֲשֶׂה כָּךְ אֶתֵּן לְךָ מָנֶה אוֹ אַקְנֶה לְךָ בַּיִת זֶה, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא תַּעֲשֶׂה לֹא אַקְנֶה לְךָ וְלֹא אֶתֵּן לְךָ' - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר, לֹא קָנָה; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר 'אִם יִהְיֶה' אוֹ 'אִם לֹא יִהְיֶה' - לֹא גָּמַר וְהִקְנָה, שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עֲדַיִן סוֹמֶכֶת שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹ שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה.

ז. כָּל הָאוֹמֵר: 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו' - אֵין כָּאן אַסְמַכְתָּא כְּלָל, וְקָנָה; שֶׁאִלּוּ לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ, לֹא הִקְנָהוּ מֵעַכְשָׁו. כֵּיצַד? 'אִם בָּאתִי מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי, קְנֵה בַּיִת זֶה מֵעַכְשָׁו', וְקָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ - הֲרֵי זֶה קָנָה, אִם בָּא בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. מִי שֶׁמָּכַר חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וּפֵרֵשׁ בִּשְׁעַת מְכִירָה שֶׁהוּא מוֹכֵר כְּדֵי לִילֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ מִפְּנֵי הַמָּטָר שֶׁנִּמְנַע, כְּדֵי לִקְנוֹת חִטִּים בִּדְמֵי חֲצֵרוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר עַל תְּנַאי. לְפִיכָךְ, אִם יָרַד הַמָּטָר אַחַר שֶׁמָּכַר, אוֹ בָּאוּ חִטִּין וְהוּזְלוּ, אוֹ נִמְנַע הַדֶּרֶךְ לִילֵךְ לְאוֹתָהּ הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁלֹּא נִסְתַּיֵּעַ לוֹ לַעֲלוֹת אוֹ לִקְנוֹת הַחִטִּים - הֲרֵי זֶה מַחְזִיר אוֹתָן הַדָּמִים, וְתַחְזֹר לוֹ קַרְקָעוֹ; שֶׁהֲרֵי פֵּרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי, וַהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. אֲבָל הַמּוֹכֵר סְתָם - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ שֶׁמִּפְּנֵי כָּךְ וְכָךְ הוּא מוֹכֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא נַעֲשָׂה - אֵינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים.

י. מי שֶׁהִקְנָה לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עָלָיו: 'עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן מִקָּח זֶה אוֹ תִּמְכְּרֶנּוּ לְפְלוֹנִי' - אִם נְתָנוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי, קָנָה; וְאִם לֹא קִיֵּם הַתְּנַאי וּמְכָרוֹ לְאַחֵר, אוֹ שֶׁלֹּא מְכָרוֹ וְלֹא נְתָנוֹ בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע לוֹ - לֹא קָנָה. וְכֵן הַמּוֹכֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ שֶׁהִתְנָה שֶׁיַּחְזִיר לוֹ הַמִּקָּח בִּזְמַן פְּלוֹנִי, אוֹ כְּשֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת - חֲרֵי הַמֶּכֶר קַיָּם, וְיַחְזִיר כְּשֶׁהִתְנָה.

יא. מָכַר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: 'כְּשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת, תַּחְזִיר לִי קַרְקַע זוֹ' - חֲרֵי הַפֵּרוֹת שֶׁל מוֹכֵר. מָכַר לוֹ סְתָם, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ מִדַּעְתּוֹ: 'כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת, תְּבִיאֵם לִי וַאֲנִי אַחְזִיר לְךָ קַרְקַע זוֹ' - חֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת; וְאֵין בָּזֶה אֲבַק רִבִּית, שֶׁחֲרֵי מִדַּעְתּוֹ חַיָּב עַצְמוֹ בְּתְנַאי זֶה.

יב. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁשָּׁלְחָה רְאוּבֵן לִקְנוֹת לָהּ חָצֵר מִשִּׁמְעוֹן שֶׁהָיָה קְרוֹבָהּ, וְאָמַר שִׁמְעוֹן הַמּוֹכֵר לִרְאוּבֵן הַשָּׁלִיחַ: 'אִם יִהְיוּ לִי מָעוֹת, תַּחְזִיר לִי פְּלוֹנִית קְרוֹבָתִי קַרְקַע זוֹ', וְהֵשִׁיבוֹ רְאוּבֵן וְאָמַר לוֹ: 'אַתָּה וּפְלוֹנִית קְרוֹבִים כְּמוֹ אַחִים', כְּלוֹמַר: הַדָּבָר קָרוֹב שֶׁהִיא תַּחְזִיר לְךָ, וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת עַל זֶה. וּבָא מַעֲשֶׂה זֶה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: חֲרֵי זֶה הַשָּׁלִיחַ לֹא קָנָה כְּלוּם, שֶׁחֲרֵי לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל קָרוֹב זֶה עַל דִּבְרֵי הַשָּׁלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵשִׁיבוֹ תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה; וְנִמְצָא שֶׁלֹּא גָּמַר וְלֹא הִקְנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. אַסְמַכְתָּא שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ עָלֶיהָ בְּבֵית דִּין חָשׁוּב, חֲרֵי זֶה קוֹנֶה; וְהוּא שֶׁיַּתְפִּיס זְכֵיוֹתָיו בְּבֵית דִּין, וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָנוּס.

יד. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהִתְפִּיס שְׁטָרוֹ אוֹ שׁוֹבְרוֹ בְּבֵית דִּין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁאִם לֹא בָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי יִנָּתֵן שְׁטָר זֶה לְבַעַל דִּינוֹ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹם, וְלֹא בָּא - חֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִין; וְאִם עִכְּבוֹ נָהָר אוֹ חֳלִי מִלָּבוֹא, לֹא יִתְּנוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּבֵית דִּין חָשׁוּב.

טו. הַמְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּמָמוֹן לְאַחֵר בְּלֹא תְּנַאי כְּלָל - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּב לוֹ כְּלוּם, חֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁדָּבָר זֶה כְּמוֹ מַתָּנָה הוּא, וְאֵינוֹ אַסְמַכְתָּא. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לְפְלוֹנִי מָנֶה', אוֹ שֶׁכָּתַב לוֹ בִּשְׁטָר: 'חֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה', אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: 'חֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה בִּשְׁטָר', אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר 'אַתֶּם עֵדַי' - הוֹאִיל וְאָמַר בִּשְׁטָר, חֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר 'הֱווּ עָלַי עֵדִים', וְחַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים וְהָעֵדִים יוֹדְעִים שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם; שֶׁחֲרֵי חַיָּב עַצְמוֹ, וְגָמַר וְשִׁעְבֵּד עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁיִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב. וְכָזֶה הוֹרוּ רַב הַגְּאוֹנִים.

טז. חִיֵּב עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ קָצוּב, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'חֲרֵינִי חַיָּב לָזוּן אוֹתְךָ אוֹ לְכַסּוֹתְךָ חָמֵשׁ שָׁנִים' - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד; שֶׁזּוּ כְּמוֹ מַתָּנָה הִיא, וְאֵין כָּאן דָּבָר יָדוּעַ וּמָצוּי שֶׁנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה. וְכֵן הוֹרוּ רִבּוֹתַי.

יז. וּמִפְּנֵי מָה הַפּוֹסֵק עִם אִשְׁתּוֹ שֶׁיִּהְיֶה זָן אֶת בִּתָּהּ, חַיָּב לְזוּנָהּ? מִפְּנֵי שֶׁפָּסַק בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, וְהַדָּבָר דּוֹמֶה לִדְבָרִים הַנִּקְנִין בַּאֲמִירָה.

יח. כְּשֶׁהָיוּ חֲכָמֵי סְפָרַד רוֹצִין לְהַקְנוֹת בְּאַסְמַכְתָּא, כָּךְ הָיוּ עוֹשִׂין: קוֹנִין מִזֶּה שֶׁהוּא חַיָּב לָזֶה מֵאָה דִינָרִין, וְאַחַר שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ, קוֹנִין מִבַּעַל חוֹבוֹ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּהְיֶה כָּךְ אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּךְ, חֲרֵי הַחוֹב הַזֶּה מָחוּל לוֹ מֵעַכְשָׁו, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה, חֲרֵינִי תּוֹבְעוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הָיֵינוּ עוֹשִׂין בְּכָל הַתְּנָאִין שֶׁבֵּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ בְּשִׁדּוּכִין, וּבְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לָהֶם.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק יב

א. אָסוּר לַמּוֹכֵר אוֹ לַקּוֹנֶה לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ, אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ - אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו". וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְהִשָּׁבוֹן [להשיב]; וּבֵין שֶׁהוֹנָה בְּמֵזִיד, בֵּין שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּר זֶה הוֹנָיָה - חַיָּב לְהָשִׁיב.

ב. כַּמָּה תִּהְיֶה הַהוֹנָיָה וְיִהְיֶה חַיָּב לְהָשִׁיב? שְׁתוּת [ששית] בְּשָׁוֶה [בדיוק]. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שִׁשָּׁה בַּחֲמִשָּׁה, אוֹ שָׁוֶה שִׁשָּׁה בְּשִׁבְעָה, אוֹ שָׁוֶה חֲמִשָּׁה בְּשִׁשָּׁה, אוֹ שָׁוֶה שִׁבְעָה בְּשִׁשָּׁה - חֲרֵי זוֹ הוֹנָיָה; וְנִקְנָה הַמִּקָּח, וְחַיָּב הַמּוֹנֶה לְהַחְזִיר אֶת הַהוֹנָיָה כֻּלָּהּ לַמִּתְאַנֶּה.

ג. הָיְתָה הַהוֹנָיָה פָּחוֹת מִזֶּה בְּכָל שֶׁהוּא, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שִׁשִּׁים דִּינָר בַּחֲמִשִּׁים וּפְרוּטָה - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחְזִיר כְּלוּם; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁתוּת, דֶּרֶךְ הַכֹּל לִמְחֹל בּוֹ.

ד. הָיְתָה הַהוֹנָיָה יְתֵרָה עַל הַשְּׁתוּת בְּכָל שֶׁהוּא, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שִׁשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים פָּחוֹת פְּרוּטָה - בָּטֵל הַמִּקָּח, וְהַמִּתְאַנֶּה יָכוֹל לְהַחְזִיר הַחֵפֶץ וְלֹא יִקְנֶה כְּלָל; אֲבָל הַמּוֹנֶה אוֹתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר אִם רָצָה זֶה וְקִבֵּל, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטֵל הַמִּקָּח. אֵין הַמּוֹנֶה חַיָּב לְהַחְזִיר, עַד שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹנָיָה יָתֵר עַל פְּרוּטָה; הָיְתָה פְּרוּטָה בְּשָׁוֶה - אֵינוֹ מַחְזִיר, שֶׁאֵין הוֹנָיָה לִפְרוּטוֹת.

ה. עַד מָתַי יִהְיֶה לוֹ לַחֲזֹר וְלִתְבַּע הַהוֹנָיָה, אוֹ לְבַטֵּל הַמִּקָּח? עַד כְּדֵי שֶׁיַּרְאֶה לְתַגֵּר אוֹ לִקְרוֹבוֹ. וְאִם שָׁהָה יָתֵר עַל זֶה - אֲפִלּוּ לָקַח שָׁוֶה מֵאָה בְּמֵאָתַיִם, אֵינוֹ חוֹזֵר.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּלוֹקֵחַ, שֶׁחֲרֵי הַמִּקָּח בְּיָדוֹ וּמַרְאֵהוּ. אֲבָל הַמּוֹכֵר חוֹזֵר בְּהוֹנָיָה לְעוֹלָם; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִטּוּל מִקָּח, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּמֵי זֶה שֶׁמָּכַר עַד שֶׁיִּרְאֶה כְּמוֹתוֹ שֶׁנִּמְכָּר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַמִּקָּח דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ שִׁנּוּי וְהוּא כֻּלּוֹ שָׁוֶה, כְּגוֹן הַפִּלְפְּלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר, אֶלָּא עַד כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק בִּלְבַד.

ז. וְכֵן אִם נוֹדַע שֶׁבָּא לְיָדוֹ כְּמִמְכָּרוֹ, וְיָדַע שֶׁטָּעָה וְלֹא תָבַע - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִתְבַּע, שֶׁחֲרֵי מָחַל.

ח. כְּשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה לְהֶדְיוֹט - כָּךְ הוֹנָיָה לְתַגָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּקִי. וּכְשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה בְּפֵרוֹת וּבְבְהֵמָה, כָּךְ יֵשׁ הוֹנָיָה בְּמַטְבְּעוֹת.

ט. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהָיָה דִינָר שֶׁל זָהָב בְּאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצִרְפָהּ [והחליפה] בְּעֶשְׂרִים דִּינָר, אוֹ בִּשְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים - חֲרֵי זֶה מַחְזִיר אֶת הַהוֹנָיָה; הָיָה יָתֵר עַל זֶה [יותר מששית], בָּטֵל הַצֵּרוּף [ההחלפה]; פָּחוֹת מִכָּאן [פחות מששית], מְחִילָה.

י. וְכֵן אִם הָיְתָה הַסֶּלַע חֲסֵרָה שְׁתוּת, וְהָיוּ מוֹצִיאִין הַסְּלָעִים בְּמִנְיָן לֹא בְּמִשְׁקָל - מַחְזִיר הַהוֹנָיָה.

יא. עַד מָתַי יֵשׁ לוֹ לְהַחְזִיר הַדִּינָר אוֹ הַסֶּלַע בַּכְּרָכִים [בערים]? עַד כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה לְשַׁלְחָנִי. בַּכְּפָרִים שֶׁאֵין הַשֻּׁלְחָנִי

מָצוּי שָׁם, יֵשׁ לוֹ לְהַחְזִיר עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת; שֶׁאֵין מַכִּיר הַסֶּלַע וְחֶסְרוֹנוֹ וְדָמֶיהָ אֶלָּא הַשֵּׁלְחָנִי. וְהוּא הַדִּין לְמוֹכֵר סְפָרִים, אוֹ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת - שֶׁיֵּשׁ לַלּוֹקֵחַ לַחֲזוֹר, עַד כְּדֵי שֶׁיַּרְאֶה אוֹתָם לַתַּגָּרִים הַבְּקִיאִין בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן; שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה מַכִּיר בְּאוֹתָהּ הַמְּדִינָה, וְהוֹלִיךְ הַמִּקָּח לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁבָּא הַבָּקִי לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה, וְהוֹדִיעוֹ שֶׁטָּעָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר.

יב. הַנּוֹתֵן סֶלַע חֲסֵרָה לַחֲבֵרוֹ - אִם הָיָה מַכִּירָהּ, אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה מַחְזִירָהּ; וְאִם הָיָה אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאָהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִירָהּ לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא אִם כֵּן קִבְּלָהּ מִמֶּנּוּ בְּמִדַּת חֲסִידוּת.

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שָׁוֶה אַרְבַּע בְּחָמֵשׁ, שֶׁהֲרֵי הַמִּקָּח בָּטֵל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ, עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בְּשֶׁבַע - לוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְלֹא הַמּוֹכֵר; שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לַמּוֹכֵר: 'אִלּוּ לֹא הוֹנִיתַנִי, לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לַחֲזוֹר, וְעַתָּה שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחְזֹר?! הֵיאַךְ יִהְיֶה הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר?!.

יד. וְכֵן מוֹכֵר שֶׁמָּכַר שָׁוֶה חָמֵשׁ בְּאַרְבַּע, וְזָל וְעָמַד בְּשָׁלֹשׁ - מוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְלֹא לוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: 'לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחְזֹר בִּי'.

טו. הַמּוֹכֵר שָׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בִּשְׁמוֹנֶה - הֲרֵי הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַחְזִיר הָאַחַת שֶׁל הוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמִּקָּח, וְחַיָּב לְהַחְזִיר; וּכְשֶׁהוּקַר, בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ הוּקַר. וְכֵן אִם מָכַר שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ, וְהוּזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שָׁלֹשׁ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַחְזִיר סֶלַע אַחַת שֶׁל הוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמִּקָּח, וּבִרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּזַל.

יום חמישי כ"ז שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק יג

א. הַמַּחְלִיף כֵּלִים בְּכֵלִים אוֹ בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה, אֲפִלּוּ מַחַט בְּשִׁרְיוֹן, אוֹ טָלֶה בְּסוּס - אֵין לוֹ הוֹנָיָה, שֶׁזֶּה רוֹצֶה בַּמַּחַט יוֹתֵר מִן הַשִּׁרְיוֹן; אֲבָל הַמַּחְלִיף פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת, בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם קֹדֶם הַמְּכִירָה בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם אַחַר הַמְּכִירָה - יֵשׁ לָהֶן הוֹנָיָה.

ב. הַלּוֹקֵחַ בְּדָמִים אַכְסָרָה [ללא מדה], כְּגוֹן שֶׁחָפַן בְּמָעוֹת וְאָמַר לוֹ: 'מְכֹר לִי פָּרָתְךָ בְּאֵלּוּ' - אַף עַל פִּי שֶׁקּוֹנֶה בַּחֲלִיפִין, קָנָה וּמַחְזִיר אוֹנָיָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְהוּא הַדִּין לְלוֹקֵחַ פֵּרוֹת אַכְסָרָה בְּסֶלַע אוֹ בִּשְׁתַּיִם, שֶׁקָּנָה וּמַחְזִיר אוֹנָיָה. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁמָּכַר כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ - אֵין לוֹ הוֹנָיָה, שֶׁאִלּוּ לֹא הִרְבּוּ לוֹ בְּדָמִים, לֹא הָיָה מוֹכֵר לוֹ אֶת כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ.

ג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָיָה', יֵשׁ לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְתָם, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה הוֹנָיָה יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּמְחַל. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אָמַר לוֹ: 'עַל מְנָת שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה', שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ. אֲבָל בִּמְפֹרָשׁ - אֵין לוֹ הוֹנָיָה, שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם.

ד. כֵּיצַד? מוֹכֵר שֶׁאָמַר לַלּוֹקֵחַ: 'חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי נוֹתֵן בְּמָאתַיִם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ הוֹנָיָה, אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה. וְכֵן לוֹקֵחַ שֶׁאָמַר לַמּוֹכֵר: 'חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ בְּמֵאָה, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁשָּׁוֶה מָאתַיִם, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי הוֹנָיָה, אֲנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ' - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה.

ה. הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, אֵין לוֹ עָלָיו אוֹנָיָה. כֵּיצַד? 'חֵפֶץ זֶה בְּכָךְ וְכָךְ לְקַחְתִּיו, וְכָךְ וְכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר בּוֹ' - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה.

ו. וְכֹל הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, אִם לָקַח כֵּלִים רַבִּים אוֹ בְּגָדִים רַבִּים בְּמִמְכָּר אֶחָד - לֹא יַחְשֹׁב אֶת הָרַע בֶּאֱמוּנָה וְאֶת הַיָּפֶה בְּשָׁוְיוֹ, אֶלָּא אוֹ זֶה וְזֶה בֶּאֱמוּנָה אוֹ זֶה וְזֶה בְּשָׁוְיוֹ. וְיֵשׁ לוֹ לְהַעֲלוֹת עַל הַמִּקָּח שְׂכַר הַכַּתְּף [סבל], וּשְׂכַר הַחֲמָר [בעל החמור], וּשְׂכַר הַפֶּנְדָּק [מלון]. אֲבָל שְׂכַר עַצְמוֹ אֵינוֹ מַעֲלֶה לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוֹעֵל - אֵינוֹ מוֹסִיף אוֹתוֹ עַל הַמִּקָּח, אֶלָּא מְפָרֵשׁ וְאוֹמֵר לוֹ: 'כָּךְ וְכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר'.

ז. הַגּוֹי - אֵין לוֹ הוֹנָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אֶת אָחִיו". וְגוֹי שֶׁהוֹנָה אֶת יִשְׂרָאֵל, מַחְזִיר הַהוֹנָיָה כַּדִּינִין שֶׁלָּנוּ; לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִיִּשְׂרָאֵל.

ח. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶן הוֹנָיָה: הַקַּרְקָעוֹת, וְהָעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת, וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת; אֲפִלּוּ מָכַר שָׁוֶה אֶלֶף בְּדִינָר, אוֹ שָׁוֶה דִּינָר בְּאֶלֶף - אֵין בָּהֶן הוֹנָיָה; שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" - דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד; יָצְאוּ הַקַּרְקָעוֹת, וְיָצְאוּ עֲבָדִים שֶׁהֵקִשּׁוּ לְקַרְקָעוֹת, וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן קָנוּי אֶלָּא לָרְאָיָה שֶׁבָּהֶן, וְיָצְאוּ הֶקְדֵּשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲמִיתֶךָ", וְלֹא הֶקְדֵּשׁ.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר נִכְסֵי עַצְמוֹ. אֲבָל הַשָּׁלִיחַ שֶׁטָּעָה בְּכָל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר. וְיֵרָאֶה לִי שֶׁכֵּן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס [ממונה על נכסי יתומים] שֶׁטָּעָה בְּכָל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְבֵית דִּין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָחִיד.

י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ נִכְסֵי יְתוֹמִים וְטָעוּ, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - אִם טָעוּ בִּפְחוֹת מִשְּׁתוּת, הֲרֵי זוֹ מְחִילָה כְּהֵדְיוֹט; טָעוּ בִּשְׁתוּת, בָּטֵל הַמִּקָּח. וְאִם רָצוּ שֶׁלֹּא לְבַטֵּל הַמִּמְכָּר, וַיַּחְזִירוּ הַהוֹנָיָה - מַחֲזִירִין; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מֵהֶן.

יא. יֵרָאֶה לִי, שֶׁבֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים שֶׁל יְתוֹמִים שָׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם, אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בָּהֶן; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הַיְּתוֹמִים. וְכֵן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמָּכַר קַרְקַע וַעֲבָדִים - שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בְּהוֹנָיָה, כְּדִין הֶדְיוֹט.

יב. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ מִטַּלְטְלִין, הֲרֵי הֵן כְּלָקוּחוֹת: פָּחוֹת מִשְּׁתוּת, נִקְנָה מִקָּח וְאֵין מַחְזִיר כְּלוּם; יָתֵר עַל שְׁתוּת, בָּטֵל מִקָּח; שְׁתוּת, קָנָה וּמַחְזִיר אוֹנָיָה. וְאִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשׁוּם הַדַּיָּנִין, וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - בְּטֵלָה חֲלוּקָה; שֶׁהַדַּיָּנִין שֶׁשָּׂמוּ וּפִחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָם בָּטֵל.

יג. הַבְּהֵמָה, וְהַמַּרְגָּלִיּוֹת, וְהַסִּיף [חרב], וְסֵפֶר הַתּוֹרָה - הֲרֵי הֵם כִּשְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וְיֵשׁ בָּהֶן הוֹנָיָה. אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה, חוּץ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר אוֹ קוֹנֶה בִּנְכְסֵי עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יד. כְּשֵׁם שֶׁאֵין לְקַרְקָעוֹת הוֹנָיָה - כָּךְ שְׂכִירוּת קַרְקַע אֵין לוֹ הוֹנָיָה; אֲפִלּוּ שָׂכַר טְרַקְלִין גָּדוֹל בְּדִינָר בְּשָׁנָה, אוֹ רֶפֶת קְטַנָּה בְּדִינָר בְּכָל יוֹם - אֵין לוֹ הוֹנָיָה.

טו. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - אֵין לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקוֹנֶה אוֹתוֹ לִזְמַן. וַעֲבָדִים, אֵין בָּהֶן הוֹנָיָה.

טז. שְׁכָרוֹ לִזְרֹעַ לוֹ קַרְקַע, וְאוֹמֵר: 'זָרַעְתִּי בָּהּ זֶרַע הָרָאוּי לָהּ', וּבָאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁזָּרַע בָּהּ פָּחוֹת מִן הָרָאוּי לָהּ - חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַזֶּרַע, אוֹ אֵין לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַקַּרְקַע. לְפִיכָךְ, אֵין מוֹצִיאִין מִיַּד נִתְבָּע; וְכֵן אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ אֶלָּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת, מִפְּנֵי צַד הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ כָּאן.

יז. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַכְּלִי אוֹ אֶת הַבְּהֵמָה, יֵשׁ לָהֶן אוֹנָיָה; שֶׁהַשְּׁכִירוּת, מְכִירָה בַּת יוֹמָהּ הִיא. וְאִם יֵשׁ בָּהּ הוֹנָיָה שְׁתוּת אוֹ יָתֵר, בֵּין שֶׁהִתְאַנָּה שׂוֹכֵר בֵּין שֶׁהִתְאַנָּה מַשְׂכִּיר - חֲרֵי זֶה מַחְזִיר הוֹנָיָה, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה.

יח. נִרְאָה לִי, שֶׁהַקַּבְּלָן יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לֶאֱרֹג בֶּגֶד זֶה בַּעֲשָׂרָה זוּזִים, אוֹ לִתְפֹּר חָלוּק זֶה בִּשְׁנֵי זוּזִים - חֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה; וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן, בֵּין קַבְּלָן בֵּין בַּעַל הַבֶּגֶד - חוֹזֵר לְעוֹלָם כְּמוֹכֵר.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק יד

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, וְאָמַר: 'כָּךְ וְכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר' - אֵין לוֹ הוֹנָיָה. אֲפִלּוּ אָמַר: 'זֶה לָקַחְתִּי בְּסֶלַע וּבְעֶשֶׂר אֲנִי מוֹכֵר', מֵתֶר. אֲבָל בֵּית דִּין חַיָּבִין לִפְסֹק הַשְּׁעָרִים [לקבוע מחיר], וּלְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִין לְכָךְ; וְלֹא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, אֶלָּא שְׁתוּת בִּלְבַד יִפְסְקוּ לָהֶן בִּשְׂכָרָן, וְלֹא יִשְׁתַּכֵּר הַמּוֹכֵר יָתֵר עַל שְׁתוּת.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת. אֲבָל הָעִקָּרִין [שורשים], כְּגוֹן הֶחָמֶס וְהַקִּשְׁטָ וְהַלְּבוֹנָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְקִין לָהֶן שַׁעַר, אֶלָּא יִשְׁתַּכֵּר הַמִּשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.

ג. וְאֵין מִשְׁתַּכְּרִין פַּעֲמַיִם בְּבֵיצִים; אֶלָּא הַתַּגָּר הָרִאשׁוֹן הוּא מוֹכְרָן בִּשְׂכָרָן, וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מוֹכְרָן בַּקֶּרֶן בִּלְבַד.

ד. אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ; אֶלָּא זֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר וְזֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרוּ בְּזוֹל. וּבְמָקוֹם שֶׁהַשֵּׁמֶן מְרֻבֶּה, מֵתֶר לְהִשְׁתַּכֵּר בְּשֶׁמֶן.

ה. אֵין אוֹצְרִין [אוגרים] פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁרֵבּוּ יִשְׂרָאֵל; שֶׁהֲרֵי מַגִּיעַ מִדָּבָר זֶה צַעַר לְיִשְׂרָאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּלוֹקֵחַ מִן הַשּׁוּק; אֲבָל הַמַּכְנִיס מִשֶּׁלּוֹ, מֵתֶר לַעֲשׂוֹת קַבּוֹ [המעט שיש לו] אוֹצָר.

ו. מֵתֶר לֶאֱצֹר פֵּרוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים, עֶרֶב שְׁבִיעִית וּשְׁבִיעִית וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וּבִשְׁנֵי בַּצֹּרֶת - אֲפִלּוּ קַב חָרוּבִין לֹא יֶאֱצֹר, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְנִיס מְאֵרָה [קללה] בַּשְּׁעָרִים. וְכָל הַמַּפְקִיעַ שְׁעָרִים, אוֹ שֶׁאָצַר פֵּרוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁרֵבּוּ יִשְׂרָאֵל - חֲרֵי זֶה כְּמַלְוֶה בְּרִבִּית.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ. אֲבָל הַתַּבְלִין, כְּגוֹן כַּמּוֹן וּפִלְפְּלִין - מֵתֶר לֶאֱצֹר אוֹתָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְהוֹצִיא אוֹתָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, כִּשְׁאָר הָעִקָּרִין.

ח. אֵין מוֹצִיאִין פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ וְלֹא לְסוּרְיָה, וְלֹא מֵרְשׁוּת מֶלֶךְ זֶה לִרְשׁוּת מֶלֶךְ אַחֵר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ט. רַשָּׁאִין בְּנֵי הָעִיר לָקַץ לָהֶם שַׁעַר לְכָל דָּבָר שֶׁיִּרְצוּ, וַאֲפִלּוּ לְבָשָׂר וּלְלֶחֶם, וּלְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶן לְכָל מִי שֶׁיַּעֲבֹר עַל הַתְּנַאי, יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

י. וְכֵן רַשָּׁאִין אַנְשֵׁי אֻמָּנִיּוֹת לִפְסֹק בֵּינֵיהֶם שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּיוֹם שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָזֶה, וְכָל מִי שֶׁיַּעֲבֹר עַל הַתְּנַאי, יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּמְדִינָה שֶׁאֵין בָּהּ חָכָם חָשׁוּב לְתַקֵּן מַעֲשֶׂה הַמְּדִינָה וּלְהַצְלִיחַ דַּרְכֵי יוֹשְׁבֶיהָ. אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ חָכָם חָשׁוּב, אֵין הַתְּנַאי שֶׁלָּהֶן מוֹעִיל כְּלוּם; וְאֵין יְכוֹלִין לַעֲנֹשׁ וּלְהַפְסִיד עַל מִי שֶׁלֹּא קִבֵּל מִן הַתְּנַאי, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה עִמָּהֶן וְעָשׂוּ מִדַּעַת הֶחָכָם. וְכָל מִי שֶׁהִפְסִיד לְפִי הַתְּנַאי שֶׁאֵינוֹ מִדַּעַת הֶחָכָם, מְשֻׁלָּם.

יב. כְּשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, כָּךְ הוֹנָיָה בִּדְבָרִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'", זוֹ הוֹנַיַּת דְּבָרִים.

יג. כֵּיצַד? הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה, לֹא יֹאמַר לוֹ: 'זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים'. וְאִם הָיָה בֶּן גֵּרִים, לֹא יֹאמַר לוֹ: 'זְכֹר מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֶיךָ'. הָיָה גֵּר וּבָא לִלְמֹד תּוֹרָה, לֹא יֹאמַר לוֹ: 'פֶּה שֶׁאוֹכֵל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, יָבוֹא וְיִלְמַד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה'?! הָיוּ חֲלָאִים וְיִסּוּרִין בָּאִין עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְקַבֵּר אֶת בָּנָיו - לֹא יֹאמַר לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲבֵרָיו שֶׁל אִיּוֹב: "הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ [בטחונך], זְכָר נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד".

יד. הָיוּ חַמָּרִין מְבַקְּשִׁין תְּבוּאָה - לֹא יֹאמַר לָהֶם: 'לְכוּ אֵצֶל פְּלוֹנִי שֶׁמּוֹכֵר תְּבוּאָה', וְהוּא יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר תְּבוּאָה מֵעוֹלָם. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה שֶׁל דְּבַר חָכְמָה - לֹא יֹאמַר לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חָכְמָה: 'מַה תָּשִׁיב בְּדָבָר זֶה'? אוֹ: 'מַה דַּעְתְּךָ בְּדָבָר זֶה'? וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים.

טו. כָּל הַמּוֹנֶה אֶת הַגֵּר, בֵּין בְּמָמוֹן בֵּין בִּדְבָרִים - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגֵר לֹא תוֹנֶה", זֶה הוֹנַיַּת דְּבָרִים; "וְלֹא תִּלְחָצֶנּוּ", זֶה הוֹנַיַּת מָמוֹן. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁהַמּוֹנֶה אֶת הַגֵּר עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין: מִשּׁוּם "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו", וּמִשּׁוּם "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ", וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא תוֹנֶה".

טז. וְכֵן אִם לְחָצוֹ וְהוֹנָהוּ בְּמָמוֹן, עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה: מִשּׁוּם "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו", וּמִשּׁוּם "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ", וּמִשּׁוּם "וְלֹא תִּלְחָצֶנּוּ".

יז. וּמִפְּנֵי מָה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לָאו שֶׁל הוֹנַיַּת דְּבָרִים, אַף בְּהוֹנַיַּת מָמוֹן, וְעַל לָאו שֶׁל הוֹנַיַּת מָמוֹן, אַף בְּהוֹנַיַּת דְּבָרִים? מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶן בִּלְשׁוֹן הוֹנָיָה סְתָם, וְכָפַל הַלָּאוִין בְּגֵר בִּשְׁנֵי הַדְּבָרִים בְּפֵרוּשׁ: "לֹא תוֹנֶה", וְ"לֹא תִּלְחָץ".

יח. גְּדוֹלָה הוֹנַיַּת דְּבָרִים מֵהוֹנַיַּת מָמוֹן - שֶׁזּוֹ נִתְּנָה לְהִשָּׁבוֹן, וְזוֹ לֹא נִתְּנָה לְהִשָּׁבוֹן, וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ, וְזֶה בְּגוּפוֹ; וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּהוֹנַיַּת דְּבָרִים: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ", לְפִי שֶׁהַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב. הָא כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מָסוּר לַלֵּב, נֶאֱמַר בּוֹ: "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ". וְכָל הַצּוֹעֵק מֵהוֹנַיַּת דְּבָרִים - נַעֲנֶה מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֲנִי ה'".

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק טו

א. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בְּמִדָּה, אוֹ בְּמִשְׁקָל, אוֹ בְּמִנְיָן, וְטָעָה בְּכָל שֶׁהוּא - חוֹזֵר לְעוֹלָם; שֶׁאֵין הוֹנָיָה אֶלָּא בְּדָמִים; אֲבָל בְּחֶשְׁבּוֹן, חוֹזֵר.

ב. כֵּיצַד? מָכַר לוֹ מֵאָה אֱגוֹזִים בְּדִינָר, וְנִמְצְאוּ מֵאָה וְאֶחָד אוֹ תִּשְׁעָה וְתִשְׁעִים - נִקְנָה הַמְּקָח וּמַחְזִיר אֶת הַטָּעוּת, וַאֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים. וְכֵן אִם נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת יָתֵר אוֹ חָסֵר מִן הַמִּנְיָן שֶׁפָּסַק, חוֹזֵר; וַאֲפִלּוּ אַחַר שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּלוּם - חוֹזֵר, שֶׁקְּנָיָן בְּטָעוּת הוּא. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. וְכֵן הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע, אוֹ עֶבֶד, אוֹ בְּהֵמָה, אוֹ שְׂאָר מִטַּלְטְלִין, וְנִמְצָא בַּמְּקָח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - מַחְזִירוֹ אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים, שֶׁזֶּה מִקַּח טָעוּת הוּא; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמְּקָח אַחַר שֶׁיָּדַע בַּמּוּם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַחַר שֶׁרָאָה הַמּוּם - הֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר.

ד. אֵין מְחַשְּׁבִין פְּחַת הַמּוּם. אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ כְּלִי שֶׁוֶּה עֲשָׂרָה דִינָרִין, וְנִמְצָא בּוֹ מוּם הַמַּפְחִיתוֹ מִדָּמָיו אֹסֶר - מַחְזִיר אֶת הַכְּלִי, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: 'הֵא לְךָ אֹסֶר פְּחַת הַמּוּם'; שֶׁהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: 'בְּחֵפֶץ שָׁלֵם אֲנִי רוֹצֶה'. וְכֵן אִם רָצָה הַלּוֹקֵחַ לִקַּח פְּחַת הַמּוּם, הָרְשׁוּת בְּיַד הַמּוֹכֵר; שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'אוֹ תִּקְנֶה אוֹתוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא, אוֹ טֹל דָּמִים שֶׁלְּךָ וָלֵךְ'.

ה. כָּל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי הַמְּדִינָה שֶׁהוּא מוּם שֶׁמַּחְזִירִין בּוֹ מִקָּח זֶה, מַחֲזִירִין בּוֹ; וְכָל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו שֶׁאֵינוֹ מוּם, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מַחְזִיר בּוֹ אֶלָּא אִם פֵּרֵשׁ; שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן סְתָם, עַל מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא סוֹמֵךְ.

ו. כָּל הַלּוֹקֵחַ סְתָם, אֵינוֹ לוֹקֵחַ אֶלָּא דָּבָר הַשָּׁלֵם מִכָּל מוּם. וְאִם פֵּרֵשׁ הַמּוֹכֵר וְאָמַר: 'עַל מְנָת שֶׁאֵין אַתָּה חוֹזֵר עָלַי בְּמוּם' - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ הַמּוּם שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ וְיִמְחַל הַלּוֹקֵחַ, אוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: 'כָּל מוּם שֶׁיִּמָּצֵא בְּמִקָּח זֶה הַפּוֹחֵת דָּמָיו עַד כָּךְ וְכָךְ, קִבַּלְתִּי אוֹתוֹ'; שֶׁהַמּוֹחֵל צָרִיךְ לֵידַע הַדָּבָר שֶׁיִּמְחַל לוֹ בּוֹ וִיפָרֵשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ הַמְּפָרֵשׁ בְּהוֹנָיָה.

ז. הַמּוֹכֵר פָּרָה לַחֲבֵרוֹ, וּמָנָה בָּהּ מוּמִין גְּלוּיִים וּמוּמִין שֶׁאֵין נִכָּרִין, וְלֹא הָיָה בָּהּ מוּם מֵאוֹתָן הַמּוּמִין הַגְּלוּיִין שֶׁמָּנָה, וְנִמְצָא בָּהּ מוּם מֵאוֹתָן שֶׁאֵינָן נִכָּרִין - הֲרֵי זֶה מִקַּח טָעוּת, וְחוֹזֵר אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ הַמּוּם שֶׁנִּמְצָא; שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: 'כְּשֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵין בָּהּ אֵלּוּ הַמּוּמִין הַנִּרְאִין שֶׁמָּנָה, אָמַרְתִּי: כָּךְ אֵין בָּהּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן נִרְאִין שֶׁמָּנָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ מוּמִין אֵלּוּ אֶלָּא כְּדֵי לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי'.

ח. כֵּיצַד? 'פָּרָה זוֹ עִוֶּרֶת הִיא, חִגֶּרֶת [צולעת] הִיא, נַשְׁכָּנִית הִיא, רַבְצָנִית הִיא', וְנִמְצֵאת נַשְׁכָּנִית אוֹ רַבְצָנִית - הֲרֵי זֶה מִקַּח טָעוּת. הָיוּ בָּהּ כָּל הַמּוּמִין שֶׁמָּנָה, אֵין זֶה מִקַּח טָעוּת. וְכֵן אִם הָיְתָה חִגֶּרֶת וְנִמְצֵאת נַשְׁכָּנִית - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עִוֶּרֶת, אֵין זֶה מִקַּח טָעוּת.

ט. הֶרְאָה לוֹ הַמּוּם שֶׁיֵּשׁ בָּהּ, וְאָמַר לוֹ: 'מוּם זֶה יֵשׁ בָּהּ, וּמוּם פְּלוֹנִי וּמוּם פְּלוֹנִי' - אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָן הַמּוּמִין שֶׁמָּנָה אֵינָן נִרְאִין, וְנִמְצְאוּ בָּהּ כּוּלָּן אוֹ מִקְצָתָן - אֵין זֶה מִקַּח טָעוּת.

י. וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָה לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'חִגֶּרֶת הִיא, גִּדֶּמֶת [בעלת יד אחת] הִיא, סוֹמֶה הִיא, שׁוֹטָה הִיא, נִכְפֵּית [סובלת ממחלת נפילה] הִיא', וְלֹא הָיָה בָּהּ מוּם מֵאֵלּוּ הַמּוּמִין שֶׁמָּנָה, וְנִמְצֵאת נִכְפֵּית - הֲרֵי זֶה מִקַּח טָעוּת. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁהַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ חֵפֶץ בְּמֵאָה דִינָרִין, וְאָמַר לוֹ: 'חֵפֶץ זֶה אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז אֶחָד, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָיָה' - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר: 'כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה זוּז, יָדַעְתִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי'. עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ כְּדֵי הַהוֹנָיָה שֶׁיֵּשׁ בְּמִקָּחוֹ בְּוַדַּאי אוֹ קָרוֹב לָהּ בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה, שֶׁהֲרֵי זֶה יָדַע בְּוַדַּאי הַדָּבָר שֶׁמָּחַל בּוֹ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן.

יב. הַמּוֹכֵר עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְהַחְזִירוֹ מִפְּנֵי מוּמֵי הַנּוֹאֵי שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אוֹתוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'סִמְפּוֹן'; שֶׁאִם הָיָה זֶה סִמְפּוֹן גָּלוּי, כְּבָר רָאָהוּ; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה, כְּגוֹן שׁוּמָא בַּבָּשָׂר, אוֹ נְשִׁיכַת כֶּלֶב, אוֹ רֵיחַ הַפֶּה אוֹ הַחֹטֶם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְבַטֵּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, אֵינוֹ מַחְזִיר, שֶׁאֵין הָעֲבָדִים לְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, אֶלָּא לִמְלָאכָה.

יג. נִמְצָא בּוֹ שְׁחִין רַע, אוֹ חֳלִי הַמִּתֵּשׁ אֶת כֹּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה נִכְפֶּה, אוֹ מְשֻׁעֲמָם [משוגע] - הֲרֵי זֶה מוּם, מִפְּנֵי שֶׁמְּבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא בּוֹ צָרַעַת וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִדְּבָרִים אֵלּוּ הַמְּגֹאָלִים - הֲרֵי זֶה מוּם, מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם אוֹנֶנֶת מֵהֶם; וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מִתְעַסֵּק לוֹ בְּמְלֶאכֶת אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן אִם נִמְצָא לִיסְטִיס מְזֻיָּן - הֲרֵי זֶה מוּם הַמְאַבֵּד אֶת כֵּלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפֵשׂ אוֹתוֹ וְהוֹרְגוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא מֻכֶּתֶב לַמַּלְכוּת - הֲרֵי זֶה מוּם וּמַחְזִירוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפְשׂוֹ לִמְלַאכְתּוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל אִם נִמְצָא גַּנָּב אוֹ חוֹטֵף אוֹ גּוֹנֵב נְפָשׁוֹת, אוֹ בּוֹרֵחַ תָּמִיד, אוֹ זוֹלֵל וְסוֹבֵא, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר, שֶׁכָּל הָעֲבָדִים בְּחֶזְקַת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כָּל הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ.

יום שישי כ"ח שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק טז

א. הַמּוֹכֵר זַרְעוֹנֵי גִּנָּה, שֶׁאֵין עַצְמָן שֶׁל זַרְעוֹנִים נֶאֱכָל, לַחֲבֵרוֹ, וְלֹא צָמְחוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן וּמַחְזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ, שֶׁחֲזָקָתָן לִזְרִיעָה; וְהוּא, שֶׁלֹּא צָמְחוּ מֵחֲמַת עַצְמָן; אֲבָל אִם לָקַח הָאָרֶץ בְּבָרָד וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, שֶׁמָּא מֵחֲמַת הַבָּרָד לֹא צָמְחוּ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. מָכַר לוֹ זְרָעִים הַנֶּאֱכָלִים, כְּגוֹן חִטִּים וּשְׂעוֹרִים, וּזְרָעָן, וְלֹא צָמְחוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן; אֲפִלּוּ הָיוּ זְרָע פִּשְׁתָּן, שֶׁרֹב בְּנֵי אָדָם קוֹנִין אוֹתוֹ לִזְרִיעָה - הוֹאִיל וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ, אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת זְרִיעָתוֹ. וְאִם הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא קוֹנֶה לִזְרַע, חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן. וְהוּא הַדִּין לִדְבָרִים הַנִּמְכָּרִים לִרְפוּאָה וּלְצִבְיָעָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ מִקָּח מֵחֲבֵרוֹ, וְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מוֹלִיכוֹ לִמְדִינָה פְּלוֹנִית לְמָכְרוֹ שָׁם, וְאַחַר שֶׁהוֹלִיכוֹ לְשָׁם נִמְצָא בּוֹ מוּם - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: 'הַחְזֵר לִי מִקָּחִי לְכָאן'; אֶלָּא מַחְזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים, וְהַמּוֹכֵר מְטֻפָּל לְהָבִיא מִמְּכָרוֹ אוֹ לְמָכְרוֹ שָׁם. וַאֲפִלּוּ אָבַד אוֹ נִגְנַב אַחַר שֶׁהוֹדִיעוֹ, הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת מוֹכֵר. אֲבָל אִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁיּוֹלִיכוֹ

לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וְהוֹלִיכוֹ וְנִמְצָא בּוֹ שֵׁם מוּם - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, עַד שֶׁיַּחְזִיר הַמִּקָּח בְּמוּמוֹ לַמּוֹכֵר.

ד. הַלּוֹקֵחַ מִקָּח וְנִמְצָא בּוֹ מוּם, וְאָבַד אַחַר כָּךְ אוֹ נִגְנַב - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, עַד שֶׁיַּחְזִירוֹ לַמּוֹכֵר; וְאִם הִתְלִיעַ וְנִפְסַד מֵחֲמַת הַזְּמַן, הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת מוֹכֵר. וְאִם הָיָה לוֹ לְהוֹדִיעַ לַמּוֹכֵר וְלֹא הוֹדִיעוֹ - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ.

ה. הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ, וְנִמְצָא נַגָּח - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: 'לִשְׁחִיטָה מְכַרְתִּיו לְךָ'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַלּוֹקֵחַ קוֹנֶה לִשְׁחִיטָה וְלַחֲרִישָׁה; אֲבָל אִם הָיָה יָדוּעַ שֶׁהוּא קוֹנֶה לַחֲרִישָׁה בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה מִקָּח טָעוּת, וְחוֹזֵר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַטַּבָּח, וּשְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵפָה - אִם נוֹדַע בְּוַדַּאי שֶׁהָיְתָה טְרֵפָה כְּשֶׁלְּקָחָהּ, הֲרֵי זֶה מַחְזִיר לוֹ אֶת הַשְּׁחוּטָה וְיַחְזִיר הַמּוֹכֵר אֶת הַדָּמִים. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, שֶׁהַמּוֹכֵר שֶׁהָיָה מוּם בְּמִמְכָּרוֹ, וְעָשָׂה בּוֹ הַלּוֹקֵחַ מוּם אַחֵר קֹדֶם שֶׁיֻּדַּע לוֹ הַמּוּם הָרִאשׁוֹן - אִם עָשָׂה דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, כְּגוֹן זֶה שֶׁשָּׁחַט אֶת הַטְּרֵפָה - פָּטוּר; וְאִם שִׁנָּה, וְעָשָׂה מוּם אַחֵר קֹדֶם שֶׁיֻּדַּע לוֹ הַמּוּם - מַחְזִיר הַמִּקָּח לִבְעָלָיו, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי הַמּוּם שֶׁעָשָׂה.

ז. קָנָה בֶּגֶד וּקְרָעוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חָלוּק, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם מִחֲמַת הַקְּרִיעָה - מַחְזִיר לוֹ אֶת הַקְּרָעִים. תְּפָרוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם - אִם הִשְׁבִּיחַ, נוֹטֵל שֶׁבַח הַתְּפִירָה מִן הַמּוֹכֵר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וּלְאַחַר זְמַן נִרְאָה לוֹ בָּהּ מוּם - אִם רָצָה לְהַחְזִיר קַרְקַע לַבְּעָלִים, מַחְזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל; וְאִם הָיְתָה חָצֵר וְדָר בָּהּ, צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר.

ט. הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, וְאָבַד הַמִּקָּח מֵחֲמַת אוֹתוֹ הַמּוּם - הֲרֵי זֶה מַחְזִיר אֶת הַדָּמִים.

י. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֵין לוֹ טוֹחֲנוֹת [שינים], וְהִנִּיחוֹ הַלּוֹקֵחַ עִם הַבָּקָר שֶׁלּוֹ, וְהָיָה מַנִּיחַ הַמַּאֲכָל לִפְנֵי כֻּלָּן וְאוֹכְלִין, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה אֵינוֹ אוֹכֵל עַד שֶׁמֵּת בָּרָעָב - הֲרֵי זֶה מַחְזִיר לוֹ אֶת הַנְּבֵלָה, וַיַּחְזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הָיָה הַמּוֹכֵר סַפְסָר שֶׁלּוֹקֵחַ מִזֶּה וּמוֹכֵר לָזֶה, וְאֵינוֹ מַשְׁהֶה הַמִּקָּח עִמּוֹ, וְלֹא יָדַע בְּמוּם זֶה - הֲרֵי הַסַּפְסָר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁלֹּא יָדַע בְּמוּם זֶה, וְנִפְטָר; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עַל הַלּוֹקֵחַ לִבְדֹּק הַשּׁוֹר בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּלְהַחְזִירוֹ לוֹ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, וְהָיָה הַסַּפְסָר מַחְזִירוֹ עַל הַמּוֹכֵר הָרִאשׁוֹן. הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה, הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וּמְכָרוֹ, וְנוֹדַע שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ לְמֻמְחֶה - מַה שֶּׁאָכַל אָכַל, וַיַּחְזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים; וְהַנִּשְׁאָר מִן הַבָּשָׂר בְּיַד הַלָּקוּחוֹת - יִקָּבֵר, וַיַּחְזִיר לָהֶן אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמְכָרָהּ, וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה - מַה שֶּׁאָכַל אָכַל, וַיַּחְזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים; וּמַה שֶּׁלֹּא אָכַל - יַחְזִיר הַבָּשָׂר לַטַּבָּח, וַיַּחְזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים.

יג. מָכַר הַלּוֹקֵחַ בָּשָׂר זֶה שֶׁל טְרֵפָה לַגּוֹיִים, אוֹ שֶׁהֶאֱכִילוֹ לַכְּלָבִים - יְחַשֵּׁב עִם הַטַּבָּח עַל דְּמֵי הַטְּרֵפָה, וַיַּחְזִיר לוֹ הַטַּבָּח אֶת הַמּוֹתָר. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יד. הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ, וְנִמְצָא בְּשַׂר בְּכוֹר; פֵּרוֹת, וְנִמְצְאוּ טְבָלִים; יַיִן, וְנִמְצָא יֵין נֶסֶךְ - מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וַיַּחְזִיר לָהֶן אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כָּל הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה, כָּךְ הוּא דִּינוֹ - בֵּין שֶׁהָיָה אִסּוּרוֹ בְּכָרֵת, בֵּין שֶׁהָיָה אִסּוּרוֹ בְּלָאו בִּלְבַד. אֲבָל הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁאִסּוּר אֲכִילָתוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת קַיָּמִין, מַחְזִיר אֶת הַפֵּרוֹת וְנוֹטֵל אֶת דָּמָיו; וְאִם אֲכָלָן אֲכָלָן, וְאֵין הַמּוֹכֵר מַחְזִיר לוֹ כְּלוּם. וְכָל אִסּוּרֵי הֲנָיָה, בֵּין מִן הַתּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם - מַחְזִיר אֶת הַדָּמִים, וְאֵין בָּהֶן דִּין מְכִירָה כְּלָל.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק יז

א. אַרְבַּע מִדּוֹת בַּמּוֹכְרִין: מָכַר לוֹ חִטִּים יָפוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת - הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְלֹא הַמּוֹכֵר. רָעוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת - הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְלֹא הַלּוֹקֵחַ. רָעוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת, יָפוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן יָפוֹת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מֵהֶן, וְלֹא רָעוֹת שֶׁאֵין לְמַטָּה מֵהֶן, וַהֲרֵי יֵשׁ שָׁם הוֹנָיָה שְׁתוּת - אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא קָנָה וּמַחְזִיר אוֹנָיָה.

ב. אֲבָל הַמּוֹכֵר חִטִּים שְׁחַמְּמִית [אדומה] וְנִמְצֵאת לְבָנָה, אוֹ לְבָנָה וְנִמְצֵאת שְׁחַמְּמִית, עֵצִים שֶׁל זַיִת וְנִמְצְאוּ שֶׁל שִׁקְמָה [תאנה מדברית], שֶׁל שִׁקְמָה וְנִמְצְאוּ שֶׁל זַיִת, יַיִן וְנִמְצָא חֹמֶץ, חֹמֶץ וְנִמְצָא יַיִן - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בַּחֲבֵרוֹ, שֶׁאֵין זֶה הַמִּין שֶׁאָמַר שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג. הַמּוֹכֵר יַיִן לַחֲבֵרוֹ, וּנְתָנוֹ הַלּוֹקֵחַ בְּקַנְקַנָּיו וְהֶחְמִיץ מִיָּד - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: 'לְתַבְשִׁיל אֲנִי צָרִיךְ לוֹ'; וְאִם יָדוּעַ שֶׁיֵּינוֹ מַחְמִיץ, הֲרֵי זֶה מִקָּח טָעוּת. מָכַר לוֹ יַיִן, וַהֲרֵי הוּא בְּקַנְקַנֵּי הַמּוֹכֵר וְהֶחְמִיץ - אִם אָמַר לוֹ: 'לְמִקְפָּה [לתבשיל] אֲנִי צָרִיךְ' - מַחְזִיר וְאוֹמֵר לוֹ: 'הֲרֵי יֵינְךָ וְקַנְקַנְּךָ, שֶׁאֲנִי לֹא קָנִיתִי לִשְׁתּוֹתוֹ אֶלָּא לְבַשֵּׁל מְעַט מְעַט'. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ 'לְמִקְפָּה הוּא' - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'לָמָּה לֹא שָׁתִיתָ אוֹתוֹ? וְלֹא הָיָה לְךָ לִשְׁהוֹתוֹ עַד שֶׁיַּחְמִיץ'.

ד. הַמּוֹכֵר חָבִית שֶׁל שֵׁכָר לַחֲבֵרוֹ, וְהֶחָבִית שֶׁל מוֹכֵר, וְהֶחְמִיצָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וּמַחְזִיר אֶת הַדָּמִים; מִכָּאן וָאֵילָךְ, בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ.

ה. הַמּוֹכֵר חָבִית שֶׁל יַיִן לַחֲבֵרוֹ כְּדֵי לְמָכְרָהּ מְעַט מְעַט, וְהֶחְמִיצָה בְּמַחֲצִיתָהּ אוֹ בִּשְׁלִישָׁהּ - חוֹזֶרֶת לַמּוֹכֵר; וְאִם שִׁנָּה הַלּוֹקֵחַ הַנֶּקֶב שֶׁלָּהּ, אוֹ שֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַשּׁוּק וְשָׁהָה וְלֹא מָכַר - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְכֵן הַמְקַבֵּל חָבִית שֶׁל יַיִן מֵחֲבֵרוֹ כְּדֵי לְהוֹלִיכָהּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי וּלְמָכְרָהּ שָׁם, וְקֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לְשָׁם הוּזַל הַיַּיִן אוֹ הֶחְמִיצָה - הֲרֵי זוֹ בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, מִפְּנֵי שֶׁהֶחָבִית וְהַיַּיִן שֶׁלּוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'יַיִן מְבֻשָּׁם [עמיד] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ עַד הָעֲצֶרֶת. אָמַר לוֹ: 'יַיִן יָשָׁן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', נוֹתֵן לוֹ מִשֶּׁל שָׁנָה שֶׁעָבְרָה; 'מְיֻשָּׁן', מִשֶּׁל שָׁלֹשׁ שָׁנִים; וְצָרִיךְ שֶׁיַּעֲמֹד וְלֹא יַחְמִיץ עַד הַחַג. וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִנְהָג יָדוּעַ, הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'מַרְתֵּף זֶה שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ לְמִקְפָּה', אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן סְתָם - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ מְקַבֵּל עָלָיו

עֲשָׂרָה קַנְקַנִּים בְּכָל מֵאָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה יַיְנָם טוֹב, אֶלָּא כְּבָר הִתְחִיל לְהִשְׁתַּנּוֹת [להחמיץ]; יָתֵר עַל זֶה - לֹא יְקַבֵּל.

ח. אָמַר לוֹ: 'מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן לְמִקְפָּה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'חָבִית שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' - נוֹתֵן לוֹ יַיִן שֶׁכֻּלּוֹ יָפֶה וְרָאוּי לְתַבְשִׁיל. אָמַר לוֹ: 'מַרְתֵּף זֶה שֶׁל יַיִן' - נוֹתֵן לוֹ יַיִן הַנִּמְכָּר בַּחֲנוּת, שֶׁהֲרֵי הוּא בֵּינוֹנִי, לֹא רַע וְלֹא יָפֶה. אָמַר לוֹ: 'מַרְתֵּף זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', וְלֹא הִזְכִּיר יַיִן - אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ חֹמֶץ, הִגִּיעוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'עֲרֵבָה שֶׁל עֵץ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', אוֹ: 'קוֹרַת בֵּית הַבַּד אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ עֵץ שֶׁרָאוּי לַחְפֹּר בּוֹ עֲרֵבָה, אוֹ קוֹרָה שֶׁרָאוּיָה לְקוֹרַת בֵּית הַבַּד, אֶלָּא עֲרֵבָה בְּצוּרָתָהּ, אוֹ קוֹרַת בֵּית הַבַּד בְּצוּרָתָהּ, שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹמֵר: 'זוֹ עֲרֵבָה', אוֹ: 'זוֹ קוֹרַת בֵּית הַבַּד'. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק יח

א. אָסוּר לְרַמּוֹת אֶת בְּנֵי אָדָם בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, אוֹ לִגְנֹב אֶת דַּעְתָּם; וְאֶחָד גּוֹיִם וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר זֶה. הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ מוּם, יוֹדִיעוֹ לַלּוֹקֵחַ. וַאֲפִלּוּ לִגְנֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת בִּדְבָרִים, אָסוּר.

ב. אֵין מְפַרְכְּסִין [מייפים] לֹא אֶת הָאָדָם, וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה, וְלֹא אֶת הַכֵּלִים הַיְּשָׁנִים כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ כַּחֲדָשִׁים. אֲבָל מְפַרְכֵּס הַחֲדָשִׁים, כְּגוֹן שֶׁיָּשׁוּף וִיגַהֵץ וִיצַבֵּעַ כָּל צָרְכָּן.

ג. אֵין מְשַׁרְבְּטִין אֶת הָאָדָם בְּמַיִם שֶׁל חִזְּרִין [מי סובין] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּח וְיֵרָאוּ פָנָיו שְׁמֵנִים, וְלֹא צוֹבְעִים אֶת הַפָּנִים בְּשֶׁרָף [אודם] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְלֹא נוֹפְחִין אֶת הַקְּרָבַיִם, וְלֹא שׁוֹרִין אֶת הַבָּשָׂר בְּמַיִם; וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְאֵין מוֹכְרִין בְּשַׂר נְבֵלָה לְגוֹי בְּכָלָל בְּשַׂר שְׁחוּטָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַנְּבֵלָה אֲצָלוֹ כִּשְׁחוּטָה.

ד. מֻתָּר לָבֹר [לברר] אֶת הַגְּרִיסִין, אֲבָל לֹא עַל פִּי [בשטח העליון] הַמְּגוּרָה [אוצר התבואה], שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹנֵב אֶת הָעַיִן, וִידַמֶּה שֶׁהַכֹּל בָּרוּר. וּמֻתָּר לְחַנְּנִי לְחַלֵּק קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים לַתִּינוֹקוֹת וְלַשְׁפָּחוֹת כְּדֵי לְהַרְגִּילָן לָבוֹא אֶצְלוֹ; וּפוֹחֵת מִשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַקִּיפִין מִמֶּנּוּ, וְאֵין בְּנֵי הַשּׁוּק יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו, וְאֵין בָּזֶה גְּנֵבַת הַדַּעַת.

ה. אֵין מְעָרְבִין פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת, אֲפִלּוּ חֲדָשִׁים בַּחֲדָשִׁים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר יְשָׁנִים בַּחֲדָשִׁים, וַאֲפִלּוּ הַיְּשָׁנִים בִּיקָּר וְהַחֲדָשִׁים בְּזוֹל, מִפְּנֵי שֶׁהַלּוֹקֵחַ רוֹצֶה לְיַשְּׁנָן. בְּיַיִן הִתִּירוּ לְעָרֵב קָשֶׁה בְּרַךְ בֵּין הַגִּתּוֹת [באמצע תהליך התסיסה] בְּלָבַד, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחוֹ. וְאִם הָיָה טַעֲמוֹ נִכָּר, מֻתָּר לְעָרֵב בְּכָל מָקוֹם; שֶׁכָּל דָּבָר הַנִּכָּר טַעֲמוֹ, הַלּוֹקֵחַ מַרְגִּישׁ בּוֹ; וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְעָרֵב אוֹתוֹ.

ו. אֵין מְעָרְבִין מַיִם בְּיַיִן. וּמִי שֶׁנִּתְעָרֵב לוֹ מַיִם בְּיֵינוֹ - לֹא יִמְכְּרֶנּוּ בַּחֲנוּת, אֶלָּא אִם כֵּן מוֹדִיעוֹ; וְלֹא לְתַגֵּר אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדִיעוֹ, שֶׁמָּא יַרְמֶה בּוֹ אֲחֵרִים. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַטִּיל מַיִם בְּיַיִן, יַטִּיל; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַגִּתּוֹת.

ז. הַתַּגָּר נוֹטֵל מֵחָמֵשׁ גִּתּוֹת, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיטָס [גיגית] אֶחָד; מֵחָמֵשׁ גְּרָנוֹת [מקומות שדשים תבואה], וְנוֹתֵן לְתוֹךְ מְגוּרָה אַחַת; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְעָרֵב.

ח. אָסוּר לְעָרֵב שְׁמָרִים, בֵּין בְּיַיִן בֵּין בְּשֶׁמֶן, וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא; וַאֲפִלּוּ שְׁמָרִים שֶׁל אֶמֶשׁ בִּשְׁמָרִים שֶׁל יוֹם, אָסוּר.

אֲבָל אִם עֵרָה הַיַּיִן מִכְּלִי לִכְלִי, נוֹתֵן שְׁמָרָיו לְתוֹכוֹ.

ט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שֶׁמֶן מְזֻקָּק, אֵינוֹ מְקַבֵּל שְׁמָרִים. מָכַר לוֹ שֶׁמֶן סְתָם, מְקַבֵּל לֹג וּמֶחֱצָה שְׁמָרִים לְכָל מֵאָה לֹג; וּמְקַבֵּל בִּשְׁאָר שְׁמָרִים שֶׁמֶן עָכוּר הָעוֹלֶה לְמַעְלָה עַל פְּנֵי הַשֶּׁמֶן, יָתֵר עַל הַשְּׁמָרִים הַיְּדוּעִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנְּתָנוֹ לוֹ מָעוֹת בְּתִשְׁרֵי שֶׁהַשֶּׁמֶן עָכוּר, וְלָקַח הַשֶּׁמֶן בְּנִיסָן בְּמִדַּת תִּשְׁרֵי, שֶׁהִיא גְּדוֹלָה מִפְּנֵי אוֹתוֹ הַשֶּׁמֶן הַקּוֹפֶה לְמַעְלָה. אֲבָל אִם לָקַח בְּמִדַּת נִיסָן, שֶׁהִיא קְטַנָּה מִפְּנֵי שֶׁכָּבָר צָלַל הַשֶּׁמֶן - אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶלָּא הַשְּׁמָרִים בִּלְבַד.

יא. הַמּוֹכֵר חִטִּים לַחֲבֵרוֹ, מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע קִיטְנִית לְכָל סְאָה. שְׁעוֹרִים, מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע נִשּׁוּבוֹת לְכָל סְאָה. עֲדָשִׁים, מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע עַפְרוּרִית [עפר ואבנים קטנות] לְסְאָה. תְּאֵנִים, מְקַבֵּל עָלָיו עֶשֶׂר מַתְלִיעוֹת לְכָל מֵאָה. מָכַר לוֹ שְׂאָר פֵּרוֹת, מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע טְנוּפוֹת לְכָל סְאָה. נִמְצָא בָּהֶן יָתֵר עַל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ כָּל שֶׁהוּא - יְנַפֶּה אֶת הַכֹּל, וְיִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת מְנֻפִּין וּבְרוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כְּלוּם.

יב. וְאֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָהֶן מִנְהָג; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מִנְהָג, הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַפֵּרוֹת בְּרוּרִין וּמְנֻקִּין מִכָּל דָּבָר, וְשֶׁיִּהְיוּ הַיֵּינוֹת וְהַשְּׁמָנִים צְלוּלִין, וְלֹא יִמָּכְרוּ שְׁמָרִים כְּלָל. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ אֲפִלּוּ הָיוּ בָּהֶן מֶחֱצָה שְׁמָרִים, אוֹ שֶׁהָיָה בַּפֵּרוֹת מֶחֱצָה עָפָר אוֹ תֶּבֶן אוֹ מִין אַחֵר, יִמָּכֵר כְּמוֹת שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ הַבּוֹרֵר צְרוֹר מִתּוֹךְ גָּרְנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי חִטִּים כְּשִׁעוּר צְרוֹר שֶׁבִּרֵר; שֶׁאִלּוּ הִנִּיחוֹ, הָיָה נִמְכָּר בְּמִדַּת הַחִטִּים; וְאִם תֹּאמַר: 'יַחְזִירֶנּוּ' - הֲרֵי אָמְרוּ: 'אָסוּר לְעָרֵב כָּל שֶׁהוּא'.

יד. הַמּוֹכֵר קַנְקַנִּים [כדים] בַּשָּׂרוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג, מְקַבֵּל לְכָל מֵאָה עֲשָׂרָה פִּיטָסוֹת [כדים רעים]: וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ נָאוֹת וַעֲשׂוּיוֹת בְּגָפְרִית.

יום שבת קודש כ"ט שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק יט

א. אָסוּר לַמּוֹכֵר לְמִכֹּר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ בָּה עֲסָקִין [עוררים] וְיֵשׁ בָּהֶן דִּין [בירור משפטי], עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָאַחֲרִיּוּת עָלָיו, אֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן מְעוֹתָיו, וְיֵרֵד לַדִּין וְיִהְיֶה נִתְבָּע מֵאֲחֵרִים.

ב. הַמּוֹכֵר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן, וְקֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, יָצְאוּ עָלֶיהָ מְעַרְעֲרִין - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; שֶׁאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶהֱנָה בָּהּ וּבָאוּ הַתּוֹבְעִין. לְפִיכָךְ יִבְטַל הַמִּקָּח, וְיַחְזִיר הַמּוֹכֵר אֶת הַדָּמִים, וְיַעֲשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין. וְאִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ הַלּוֹקֵחַ כָּל שֶׁהוּא, וַאֲפִלּוּ דֶּשֶׁא הַמֻּצָּר שֶׁלָּהּ וְעָרְבוּ עִם הָאָרֶץ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, אֶלָּא עוֹשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין; וְאִם הוֹצִיאוּהָ מִיָּדוֹ בַּדִּין, יַחֲזוֹר עַל הַמּוֹכֵר כְּדִין כָּל הַנִּטְרָפִין.

ג. כָּל הַמּוֹכֵר קַרְקַע אוֹ עֶבֶד אוֹ שִׁאָר מִטַּלְטְלִין, הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן. כֵּיצַד? אִם הוֹצִיאוּ הַמִּקָּח מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר - חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְנוֹטֵל כָּל הַדָּמִים שֶׁנָּתַן מִן הַמּוֹכֵר, שֶׁהֲרֵי נִלְקַח הַמִּקָּח מֵחֲמָתוֹ. כָּךְ הוּא הַדִּין בְּכָל מִמְכָּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ הַלּוֹקֵחַ דָּבָר זֶה אֶלָּא קָנָה סְתָם. אֲפִלּוּ מָכַר הַקַּרְקַע בִּשְׁטָר, וְלֹא הִזְכִּיר בּוֹ הָאַחֲרָיוּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן; שֶׁהָאַחֲרָיוּת שֶׁלֹּא הֻזְכְּרָה, טָעוּת סוֹפֵר הִיא.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוֹצִיאוּ הַמִּקָּח מִיַּד הַלּוֹקֵחַ בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמִּקָּח מִטַּלְטְלִין וְהָיוּ גְּנוּבִין אוֹ גְּזוּלִין, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַקַּרְקַע גְּזוּלָה, אוֹ שֶׁבָּא בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר וּטְרָפָהּ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; וְהַכֹּל בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם הַגּוֹי הוּא שֶׁהוֹצִיא הַמִּקָּח מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - בֵּין בְּדִין הַמֶּלֶךְ, בֵּין בְּעֶרְכִּיּוֹת שֶׁלָּהֶן - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַגּוֹי טוֹעֵן שֶׁהַמּוֹכֵר גָּנַב חֵפֶץ זֶה אוֹ גְּזָלוֹ מִמֶּנּוּ, וְהֵבִיא עֵדִים גּוֹיִים עַל כָּךְ - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם; שֶׁזֶּה אֹנֶס הוּא, וְאֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת הָאֹנֶס.

ה. הַמּוֹכֵר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁכָּל אֹנֶס שֶׁיִּוָּלֵד בְּקַרְקַע זוֹ יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם - אֲפִלּוּ בָּא גּוֹי וּגְזָלָהּ מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר, חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם נִפְסַק הַנָּהָר שֶׁהָיָה מַשְׁקֶה אוֹתָהּ, אוֹ שֶׁחָזַר הַנָּהָר לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ וְנַעֲשֵׂית בְּרֵכָה, אוֹ שֶׁבָּאָה זְוָעָה [רעידת אדמה] וְהִשְׁחִיתָה אוֹתָהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁאִלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא עָלָה עַל לֵב הַמּוֹכֵר דְּבַר זֶה הַפֶּלֶא בְּעֵת שֶׁהִתְנָה; וְכָל אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, אֵינוֹ בִּכְלַל תְּנַאי זֶה.

ו. וְהוּא הַדִּין לְכָל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן, שֶׁאוֹמְדִין דַּעַת הַמַּתְנֶה, וְאֵין כּוֹלְלִין בְּאוֹתוֹ הַתְּנַאי אֶלָּא הַדְּבָרִים הַיְדוּעִין שֶׁבִּגְלָלָן הָיָה הַתְּנַאי, וְהֵן שֶׁיְּהוּ בְּדַעַת הַמַּתְנֶה בְּשָׁעָה שֶׁהִתְנָה.

ז. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר מַלָּחִים לְהַעֲבִיר שִׁמְשְׁמִין לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהִתְנָה עִמָּהֶן שֶׁהֵן חַיָּבִין בְּכָל אֹנֶס שֶׁיֶּאֱרַע לָהֶן עַד שֶׁיַּגִּיעוּ הַשִּׁמְשְׁמִין לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְנִפְסַק הַנָּהָר שֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: זֶה אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְאֵין חַיָּבִין לְהוֹלִיךְ שִׁמְשְׁמִין אֵלּוּ עַל גַּבֵּי בְהֵמָה עַד אוֹתוֹ הַמָּקוֹם. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִהְיֶה עָלָיו אַחֲרָיוּת - אֲפִלּוּ נוֹדַע בְּוַדַּאי שֶׁזּוּ הָאָרֶץ גְּזוּלָה, וְיָצָאת מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם בָּא בַּעַל חוֹב וּטְרָפָהּ, שֶׁאֵינוֹ מַחְזִיר לוֹ כְּלוּם; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם.

ט. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וּבָא לֵוִי לְהוֹצִיאָהּ מִיַּד שִׁמְעוֹן - אִם רָצָה רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת דִּין עִם לֵוִי, עוֹשֶׂה; וְאֵין לֵוִי יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: 'מַה לִּי וּלְךָ, וַהֲרֵי אֵין עָלֶיךָ אַחֲרָיוּת' - שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה לְשִׁמְעוֹן תַּרְעֹמֶת עָלַי, שֶׁהֲרֵי הִפְסִיד בִּגְלָלִי'.

י. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וְחָזַר וּלְקָחָהּ מִשִּׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר עַל שִׁמְעוֹן; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת לְשִׁמְעוֹן, אַחֲרָיוּת עַצְמוֹ קִבֵּל, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא הַמּוֹכֵר וְהוּא הַמּוֹצִיא לְעַצְמוֹ. אֲבָל אִם בָּא בַּעַל חוֹב שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וּטְרָפָהּ מִיַּד רְאוּבֵן - חוֹזֵר בְּכָל הַדָּמִים עַל שִׁמְעוֹן; מִפְּנֵי שֶׁשִּׁמְעוֹן קִבֵּל עָלָיו הָאַחֲרָיוּת, וּרְאוּבֵן לֹא קִבֵּל לְשִׁמְעוֹן אַחֲרָיוּת אֲחֵרִים כְּלָל.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק כ

א. הַמְּבַקֵּשׁ לִקְנוֹת מִקָּח מֵחֲבֵרוֹ, מוֹכֵר אוֹמֵר: 'בְּמָאתַיִם אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', וְהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: 'אֵינִי קוֹנֶה אֶלָּא בְּמָנֶה', וְהָלַךְ זֶה לְבֵיתוֹ וְזֶה לְבֵיתוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִתְקַבְּצוּ, וּמָשַׁךְ זֶה הַחֵפֶץ סְתָם - אִם הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁתָּבַע הַלּוֹקֵחַ וְנָתַן לוֹ הַחֵפֶץ, אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא מָנֶה; וְאִם הַלּוֹקֵחַ הוּא שֶׁבָּא וּמָשַׁךְ הַחֵפֶץ סְתָם, חַיָּב לִתֵּן מָאתַיִם.

ב. הַלּוֹקֵחַ מִקָּח מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וְכָל אֶחָד מֵהֶן תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: 'אֲנִי הוּא בַּעַל הַמִּקָּח', וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי מֵהֶן לָקַח - מַנִּיחַ דְּמֵי הַמִּקָּח בֵּינֵיהֶן, וּמִסְתַּלֵּק; וְיִהְיוּ הַדָּמִים מְנֻחִין עַד שֶׁיּוֹדוּ, אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלָיהוּ. וְאִם הָיָה חָסִיד, נוֹתֵן דָּמִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם.

ג. לָקַח מִקָּח מֵאֶחָד מֵהֶן, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה וַהֲרֵי הוּא רוֹצֶה לְשַׁלֵּם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: 'אֲנִי הוּא שֶׁכָּפַרְתָּ בִּי וְנִשְׁבַּעְתָּ לִי', וְהוּא אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - חַיָּב לְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה.

ד. נֶאֱמָן בַּעַל הַמִּקָּח לוֹמַר: 'לָזֶה מָכַרְתִּי, וְלָזֶה לֹא מָכַרְתִּי'. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהַמִّקָּח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ. אֲבָל אִם אֵין הַמִּקָּח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ, הֲרֵי הוּא עַד אֶחָד בִּלְבַד, וְדִינוֹ בְּעֵדוּת זוֹ כְּדִין כָּל אָדָם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ. לְפִיכָךְ אִם נָטַל הַדָּמִים מִשְּׁנַיִם, וְנָטַל מֵאֶחָד מִדַּעְתּוֹ וּמֵאֶחָד בְּעַל כָּרְחוֹ, וְלֹא יָדַע מִמִּי נָטַל מִדַּעְתּוֹ וּמִמִּי נָטַל בְּעַל כָּרְחוֹ - בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּקָּח בְּיָדוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם תּוֹפְשִׂין בּוֹ - אֵין כָּאן עֵדוּת כְּלָל, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל חֲצִי הַמִּקָּח וַחֲצִי הַדָּמִים.

ה. הֲרֵי שֶׁטָּעַן עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר: 'מָכַרְתָּ לִי', וְזֶה אוֹמֵר: 'לֹא מָכַרְתִּי', אוֹ 'מָכַרְתִּי, וְלֹא נָתַתָּ לִי דָּמִים'; אוֹ שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ שֶׁנָּתַן הַדָּמִים וַעֲדַיִן לֹא מָשַׁךְ, אוֹ שֶׁאָמַר: 'מָשַׁכְתִּי וְלֹא רָאִיתִי מוּם זֶה', וְהַמּוֹכֵר אוֹמֵר לוֹ: 'הוֹדַעְתִּיו לְךָ'; אוֹ שֶׁאָמַר הָאֶחָד מֵהֶן: 'כָּךְ וְכָךְ הָיָה תְּנַאי בֵּינֵינוּ', וְהָאֶחָד אוֹמֵר: 'לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי' - בְּכָל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה.

ו. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה - נִשְׁבָּע הַכּוֹפֵר שֶׁמְּבַקְּשִׁין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵּת; וְאִם הוֹדָה בְּמִקְצָת אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת כֻּלָּן.

ז. אָמַר לַחֲנֻנִי: 'תֵּן לִי בְּדִינָר פֵּרוֹת', וְנָתַן לוֹ, וַהֲרֵי הַפֵּרוֹת מֻנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהַחֲנֻנִי תּוֹבֵעַ הַדִּינָר, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר לוֹ: 'נְתַתִּיו לְךָ וְהִשְׁלַכְתָּ אוֹתוֹ לְתוֹךְ כִּיסְךָ' - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, וְנוֹטֵל הַפֵּרוֹת, הוֹאִיל וּכְבָר יָצְאוּ מֵרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וַהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר; וְאִלּוּ הָיוּ עֲדַיִן בִּרְשׁוּת הַחֲנֻנִי - הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וְיִשָּׁאֲרוּ פֵּרוֹתָיו אֶצְלוֹ.

ח. נָתַן הַלּוֹקֵחַ דִּינָר לַחֲנֻנִי, וּבָא לִטֹּל פֵּרוֹת הַמֻּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאָמַר לוֹ הַחֲנֻנִי: 'דִּינָר זֶה שֶׁנָּתַתָּ לִי עַכְשָׁו, הוּא

דְּמֵי פֵּרוֹת שֶׁכְּבָר נְתַתִּים לְךָ וְהוֹלַכְתָּם לְתוֹךְ בֵּיתְךָ, אֲבָל פֵּרוֹת אֵלּוּ הַמֻּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מֵעוֹלָם לֹא מְכַרְתִּים לְךָ׳ - הֲרֵי הַחֲנֻנִי נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁכָּךְ הָיָה הַדָּבָר, וּמַחְזִיר פֵּרוֹתָיו לַחֲנֻנִי; שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹדָה לוֹ שֶׁמְּכָרָן לוֹ מֵעוֹלָם. וְאִלּוּ הָיוּ בַּחֲנוּתוֹ, הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. וְכֵן הַדִּין בְּנוֹתֵן דִּינָר לַשַּׁלְחָנִי לִטֹּל מָעוֹת, בִּזְמַן שֶׁהַמָּעוֹת צְבוּרִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - אִם הוֹדָה הַשַּׁלְחָנִי שֶׁמְּכָרָן, וַעֲדַיִן לֹא נָטַל הַדִּינָר - נִשְׁבָּע הַלּוֹקֵחַ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁנָּתַן, וְנוֹטֵל הַמָּעוֹת; וְאִם לֹא הוֹדָה שֶׁמְּכָרָן, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ דִּינָר עַתָּה, וְטוֹעֵן שֶׁדִּינָר זֶה דְּמֵי הַמָּעוֹת שֶׁכְּבָר הוֹלִיכָן הַלּוֹקֵחַ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - הֲרֵי הַשַּׁלְחָנִי נִשְׁבַּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, וְיַחֲזִיר מְעוֹתָיו לַחֲנוּתוֹ.

י. הַמַּחְלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר, וְיָלְדָה, וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ, וְיָלְדָה - זֶה אוֹמֵר: ׳עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי יָלְדָה׳, וְזֶה אוֹמֵר: ׳מִשֶּׁלָּקַחְתִּי יָלְדָה׳, אֲפִלּוּ אָמַר הַמּוֹכֵר: ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה. אַף עַל פִּי שֶׁהַפָּרָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם, וְהַשִּׁפְחָה עוֹמֶדֶת בְּסִמְטָה - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת הַמּוֹכֵר, עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ רְאָיָה. לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל יֶלֶד הַפָּרָה. אֲבָל עַל יֶלֶד הַשִּׁפְחָה אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֶלָּא הֶסֵּת, שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין בִּנְקִיטַת חֵפֶץ לֹא עַל הָעֲבָדִים וְלֹא עַל הַקַּרְקָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן.

יא. זֶה אוֹמֵר: ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳, וְזֶה אוֹמֵר: ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳, וְאֵינָהּ בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן - יַחֲלוֹקוּ; זֶה אוֹמֵר: ׳בִּרְשׁוּתִי יָלְדָה׳, וְהָאֶחָד שׁוֹתֵק - זָכָה הַטּוֹעֵן בַּוָּלָד.

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים קָטָן וְגָדוֹל, אוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה, הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: ׳גְּדוֹלִים לָקַחְתִּי׳, וְהַמּוֹכֵר אוֹמֵר: ׳קְטַנִּים הוּא שֶׁמָּכַרְתִּי׳ - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר אֶלָּא קָטָן.

יג. אָמַר הַלּוֹקֵחַ: ׳גָּדוֹל לָקַחְתִּי׳, וְהַמּוֹכֵר שׁוֹתֵק - זָכָה בַּגָּדוֹל. וְאִם אָמַר הַמּוֹכֵר: ׳אֵינִי יוֹדֵעַ׳ - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְאֵין לָזֶה אֶלָּא הַקָּטָן.

יד. כָּל מִי שֶׁנּוֹלַד הַסָּפֵק בִּרְשׁוּתוֹ, עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה. כֵּיצַד? הַמַּחְלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר, וּמָשַׁךְ בַּעַל הַחֲמוֹר אֶת הַפָּרָה, וְלֹא הִסְפִּיק בַּעַל הַפָּרָה לִמְשֹׁךְ אֶת הַחֲמוֹר עַד שֶׁמֵּת הַחֲמוֹר - עַל בַּעַל הַחֲמוֹר לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהָיְתָה חֲמוֹרוֹ קַיֶּמֶת בְּעֵת מְשִׁיכַת הַפָּרָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בָּעֲבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת, וְנִקְּבָה אוֹתוֹ נֶקֶב מְפֻלָּשׁ - אִם נִמְצָא עָלֶיהָ קֹרֶט דָּם, בְּיָדוּעַ שֶׁזּוֹ נִטְרְפָה קֹדֶם שְׁחִיטָה; לְפִיכָךְ אִם הוּגְלַד פִּי הַמַּכָּה, בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא הָיְתָה טְרֵפָה שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם שְׁחִיטָה. לֹא הוּגְלַד פִּי הַמַּכָּה - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, וְעַל הַטַּבָּח לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁקֹּדֶם לְקִיחָתוֹ נִטְרְפָה, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ נוֹלַד הַסָּפֵק. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה, יְשַׁלֵּם הַדָּמִים לַמּוֹכֵר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הִלְכוֹת מְכִירָה פֶּרֶק כא

א. הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסֻיָּם [מוגדר] - אִם הָיָה מִינוֹ יָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִדָּתוֹ אוֹ מִשְׁקָלוֹ אוֹ מִנְיָנוֹ יָדוּעַ - הֲרֵי זֶה קָנָה; וְאִם אֵין מִינוֹ יָדוּעַ, לֹא קָנָה.

ב. כֵּיצַד? ׳עֲרֵמָה זוֹ שֶׁל חִטִּים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ׳, ׳שַׂק זֶה שֶׁל תְּאֵנִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ׳, ׳מַרְתֵּף זֶה שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ׳ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִדַּת הָעֲרֵמָה יְדוּעָה, וְלֹא מִשְׁקַל הַתְּאֵנִים וְלֹא מִנְיַן הַקַּנְקַנִּים יָדוּעַ - הֲרֵי מִמְּכָרוֹ קַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא חָסֵר אוֹ יָתֵר עַל הָאֹמֶד שֶׁהָיָה בְּדַעְתָּם; וְיֵשׁ לָהֶם הוֹנָיָה לְפִי הַשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. אֲבָל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ בַּבַּיִת הַזֶּה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ׳, ׳כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ בַּתֵּבָה הַזֹּאת אוֹ בַּשַּׂק הַזֶּה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ׳, וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וּמָשַׁךְ - אֵין כָּאן קִנְיָן כְּלָל, שֶׁלֹּא סָמְכָה דַּעַת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה יֵּשׁ בּוֹ אִם תֶּבֶן אוֹ זָהָב, וְאֵין זֶה אֶלָּא כִּמְשַׂחֵק בְּקַבִּיָּה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. וְכֵן הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה דִּינָרִין חִטִּים, וְלֹא פָּסַק כַּמָּה סְאָה מָכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק בִּשְׁעַת הַמְּכִירָה. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מֵאַחַר נְתִינַת הַדָּמִים, וְלֹא רָצָה בַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק בִּשְׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת - מְקַבֵּל ׳מִי שֶׁפָּרַע׳ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. הַמּוֹכֵר מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ בַּיִת, אוֹ רֶפֶת בָּקָר, וְכֵן הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ בֵּית חַתְנוּת לִבְנוֹ, אוֹ בֵּית אַלְמְנוּת לְבִתּוֹ - עוֹשֶׂה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ. מָכַר לוֹ מָקוֹם בַּיִת גָּדוֹל, עוֹשֶׂה שְׁמוֹנֶה עַל עֶשֶׂר. מָכַר לוֹ מָקוֹם טְרַקְלִין, עוֹשֶׂה עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר. תַּרְבֵּץ [גינה] שֶׁל חָצֵר, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. וְרוּם כָּל בַּיִת וּבַיִת, כַּחֲצִי אָרְכּוֹ וְכַחֲצִי רָחְבּוֹ.

ו. הַמּוֹכֵר מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּרָה, אוֹ הַמְקַבֵּל מָקוֹם מֵחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּרָה - עוֹשֶׂה מְעָרָה, וּפוֹתֵחַ לְתוֹכָהּ שְׁמוֹנֶה קְבָרוֹת, שְׁלֹשָׁה מִכָּאן וּשְׁלֹשָׁה מִכָּאן, וּשְׁנַיִם מִכְּנֶגֶד הַנִּכְנָס לַמְּעָרָה; מִדַּת הַמְּעָרָה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ, וְכָל קֶבֶר וְקֶבֶר אֹרֶךְ אַרְבַּע אַמּוֹת וְרֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרוּם שִׁבְעָה; נִמְצָא בֵּין כָּל קֶבֶר וְקֶבֶר שֶׁמִּן הַצְּדָדִין - אַמָּה וּמֶחֱצָה, וּבֵין הַשְּׁנַיִם הָאֶמְצָעִיִּים - שְׁתֵּי אַמּוֹת.

ז. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ מָקוֹם אַמַּת [תעלת] הַמַּיִם לְהַשְׁקוֹת בָּהּ בֵּית הַשַּׁלְחִין - נוֹתֵן לוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ שְׁתֵּי אַמּוֹת, וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן לַאֲגַפֶּיהָ [לגדות התעלה]. וְאִם מָכַר לוֹ אַמַּת הַמַּיִם לְהַשְׁקוֹת בָּהּ בַּקִּילוֹן [צינור] - נוֹתֵן לוֹ אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ אַמָּה, וַחֲצִי אַמָּה מִכָּאן וַחֲצִי אַמָּה מִכָּאן לַאֲגַפֶּיהָ.

ח. אֵלּוּ הָאֲגַפִּין - בַּעַל הַשָּׂדֶה נוֹטְעָן, אֲבָל אֵינוֹ זוֹרְעָן; שֶׁהַזָּרָעִים מְחַלְחֲלִין אֶת הַקַּרְקַע, וּמְקַלְקְלִין אֶת אַמַּת הַמַּיִם. וְאַמַּת הַמַּיִם הַזֹּאת שֶׁכָּלוּ אֲגַפֶּיהָ - בַּעַל הָאַמָּה מְתַקְּנָהּ מֵעֵבֶר אוֹתָהּ הַשָּׂדֶה, שֶׁעַל מְנָת כֵּן קִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִהְיוֹת אַמַּת הַמַּיִם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ.

ט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ דֶּרֶךְ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - אִם דֶּרֶךְ יָחִיד מָכַר לוֹ, נוֹתֵן לוֹ רֹחַב שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה כְּדֵי שֶׁיַּעֲמֹד חֲמוֹר בְּמַשָּׂאוֹ עַל אֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ. מָכַר לוֹ דֶּרֶךְ בֵּין עִיר לְעִיר, נוֹתֵן לוֹ רֹחַב שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת בְּאֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ. מָכַר לוֹ דֶּרֶךְ הָרַבִּים, נוֹתֵן לוֹ רֹחַב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה.

י. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ וְדֶרֶךְ הַקֶּבֶר [המובילה לקבר], אֵין לָהּ שִׁעוּר; וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה כְּמוֹכֵר דָּבָר שֶׁאֵין מִינוֹ יָדוּעַ.

יא. מָכַר לוֹ מָקוֹם לְמַעֲמָד [לניחום אבלים], נוֹתֵן לוֹ בֵּית אַרְבַּעַת קַבִּים.

יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'בּוֹר וּכְתָלֶיהָ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', נוֹתְנוֹ לוֹ רֹחַב הַכּוֹתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

יג. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וּמָסַר לוֹ מֶצֶר אֶחָד אָרֹךְ וּמֶצֶר אֶחָד קָצָר - אִם הָיָה הָאָרֹךְ שֶׁל אִישׁ אֶחָד, לֹא קָנָה מִן הָאָרֹךְ אֶלָּא כְּנֶגֶד קָצָר; וְאִם הָיָה שֶׁל שְׁנַיִם, יִקְנֶה כְּנֶגֶד רֹאשׁ תּוֹר.

יד. הָיָה מֶצֶר רְאוּבֵן מִזְרָח וּמַעֲרָב, וּמֶצֶר שִׁמְעוֹן צָפוֹן וְדָרוֹם - צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ מֶצֶר רְאוּבֵן מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת, וּמֶצֶר שִׁמְעוֹן מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת.

טו. מָצַר לוֹ מֶצֶר רִאשׁוֹן וּמֶצֶר שֵׁנִי וּמֶצֶר שְׁלִישִׁי, וְלֹא מָצַר לוֹ מֶצֶר רְבִיעִי - קָנָה הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ. אֲבָל הַמֶּצֶר הָרְבִיעִי - אִם הָיָה מֻבְלָע בֵּין הַמְּצָרִים, וְאֵין עָלָיו רֶכֶב [שורה] שֶׁל דְּקָלִים, וְאֵין בּוֹ תִּשְׁעַת קַבִּין - קָנָה אַף הַמֶּצֶר הָרְבִיעִי; וְאִם לֹא הָיָה מֻבְלָע, וְיֵשׁ עָלָיו רֶכֶב שֶׁל דְּקָלִים, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תִּשְׁעַת קַבִּין - לֹא קָנָהוּ. הָיָה מֻבְלָע וְיֵשׁ עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תִּשְׁעַת קַבִּין, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מֻבְלָע וְאֵין עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים וְאֵין בּוֹ תִּשְׁעַת קַבִּין - הֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לְבֵית דִּין: כְּפִי מַה שֶׁיִּרְאוּ, וּלְאֵיזֶה דֶּרֶךְ שֶׁדַּעְתָּן נוֹטָה - יַעֲשׂוּ.

טז. סִיֵּם לוֹ אֶת הַזָּוִיּוֹת בִּלְבַד, וְלֹא סִיֵּם לוֹ אֶת הַמֶּצֶר שֶׁלְּכָל הָרוּחַ, אוֹ שֶׁסִּיֵּם לוֹ שְׁנֵי מְצָרִים כְּמִין גַּם, אוֹ שֶׁסִּיֵּם לוֹ חֵלֶק מִכָּל רוּחַ וָרוּחַ - הֲרֵי זֶה לֹא קָנָה אֶת כֻּלָּהּ, אֶלָּא יִקְנֶה מִמֶּנָּה כְּפִי מַה שֶּׁמָּסַר לוֹ, וּכְמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין.

יז. הַמּוֹכֵר בֵּית לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה גְּדוֹלָה - אַף עַל פִּי שֶׁמָּסַר לוֹ מְצָרִים הַחִיצוֹנִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם מְעַט שֶׁקּוֹרְאִין לְבִירָה 'בַּיִת' - לֹא קָנָה אֶלָּא הַבַּיִת בִּלְבַד; שֶׁהַמְּצָרִים הוּא שֶׁהִרְחִיב לוֹ, וְאִלּוּ מָכַר לוֹ כָּל הַבִּירָה, הָיָה כּוֹתֵב לוֹ: 'וְלֹא הִנַּחְתִּי לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה כְּלוּם'. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה בְּבִקְעָה גְּדוֹלָה, וּמָסַר לוֹ מִצְרֵי הַבִּקְעָה - מְצָרִים הֵם שֶׁהִרְחִיב לוֹ.

יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'שָׂדוֹת אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', מִעוּט שָׂדוֹת שְׁתַּיִם. אָמַר לוֹ: 'כָּל שָׂדוֹת' - אֲפִלּוּ שָׁלֹשׁ וְאַרְבַּע, חוּץ מִגִּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים. אָמַר לוֹ: 'נְכָסַי' - אֲפִלּוּ גִּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, חוּץ מִבָּתִּים וַעֲבָדִים. וְאִם אָמַר לוֹ: 'כָּל נְכָסַי' - אֲפִלּוּ עֲבָדִים וּבָתִּים וְכָל הַמִּטַּלְטְלִין הַיְדוּעִים לוֹ, וַאֲפִלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ בִּכְלַל הַמֶּכֶר.

יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'בַּיִת מִבָּתַּי אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְשׁוֹר בִּשְׁוָרַי אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' - נוֹתֵן לוֹ הַקָּטָן שֶׁבָּהֶן. מֵת אֶחָד מִן הַשְּׁוָרִים, אוֹ שֶׁנִּפַּל אֶחָד מִן הַבָּתִּים - מַרְאֶה לוֹ אֶת זֶה שֶׁמֵּת אוֹ שֶׁנִּפַּל; שֶׁיַּד בַּעַל הַשִּׁטָּר עַל הַתַּחְתּוֹנָה.

כ. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'שָׂדֶה דְּבֵי חִיָּא אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', וְהָיוּ שְׁתֵּי שָׂדוֹת הַנִּקְרָאִין בְּשֵׁם זֶה - אֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא הַפָּחוּת שֶׁבָּהֶן. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כא. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'שָׂדֶה רְאוּבֵן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', וְכֵיוָן שֶׁבָּא הַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: 'זוֹ אֵינָהּ שָׂדֶה שֶׁהָיְתָה שֶׁל רְאוּבֵן, אֶלָּא כָּךְ הִיא קְרוּיָה, וּלְעוֹלָם לֹא הָיְתָה לוֹ, אֶלָּא זוֹ הִיא שֶׁל רְאוּבֵן וּלְקַחְתִּיהָ מִמֶּנּוּ, וְהִיא שֶׁמָּכַרְתִּי לְךָ' - עַל הַמּוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא, זוֹכֶה הַלּוֹקֵחַ בְּזוֹ שֶׁכָּל הָעָם קוֹרְאִין לָהּ 'שֶׁל רְאוּבֵן'. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, הָלוֹךְ אַחַר הַשֵּׁם הַפָּשׁוּט בְּפִי הַכֹּל.

כב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'חֲצִי שָׂדִי אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' - שָׁמִין כַּמָּה שָׁוָה כָּל הַשָּׂדֶה, וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַכָּחוּשׁ שֶׁבָּהּ מַה שֶּׁשָּׁוֶה חֲצִי הַדָּמִים שֶׁל כָּל הַשָּׂדֶה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'חֶצְיָהּ בַּדָּרוֹם אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' - שָׁמִין דְּמֵי כֻּלָּהּ, וְנוֹתֵן לוֹ בִּדְרוֹמָהּ בַּחֲצִי כָּל הַדָּמִים. וּמְקַבֵּל עָלָיו הַלּוֹקֵחַ לַעֲשׂוֹת בְּחֶלְקוֹ מְקוֹם הַגָּדֵר, וּמֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר סָמוּךְ לַגָּדֵר חָרִיץ קָטָן רֹחַב שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְחוּצָה לוֹ חָרִיץ אַחֵר גָּדוֹל רֹחַב תִּשְׁעָה טְפָחִים, וּבֵין שְׁנֵי הַחֲרִיצִין רֹחַב טֶפַח. כָּל זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנִּמְיָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.

כג. הָיְתָה לוֹ חֲצִי שָׂדֶה, וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'חֲצִי שֶׁיֵּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה מָכַרְתִּי לְךָ' - קָנָה הַחֲצִי כֻּלּוֹ. אָמַר לוֹ: 'חֲצִי בַּשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לִי', לֹא קָנָה אֶלָּא רְבִיעַ. אָמַר לוֹ: 'מֶצֶר שָׂדֶה שֶׁמִּמֶּנָּה נֶחְלֶקֶת', אוֹ 'שֶׁמִּמֶּנָּה נִפְסֶקֶת', אוֹ 'שֶׁמִּמֶּנָּה נֶחְצֵית' - אִם אָמַר לוֹ: 'וְאִלּוּ מְצָרֶיהָ', קָנָה חֶצְיָהּ; וְאִם לֹא מָסַר לוֹ מְצָרֶיהָ, לֹא קָנָה אֶלָּא בֵּית תִּשְׁעַת קַבִּין בִּלְבַד.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ג־כ"ט שבט ה'תש"ע

יום ראשון כ"ג שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה פֶּרֶק ד

א. הַנִּדָּה, הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת. הַמַּעֲרֶה בָּהּ, בֵּין כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - חַיָּב כָּרֵת, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, כִּשְׁאָר עֲרָיוֹת; שֶׁהַבַּת מִטַּמְּאָה בְּנִדָּה וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם לִדָּתָהּ, וּבַת עֲשָׂרָה יָמִים מִטַּמְּאָה בִּזִּיבָה. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין גְּדוֹלָה לְקְטַנָּה לְטֻמְאַת נִדּוּת וְזִיבוּת.

ב. וְאֶחָד הַבָּא עַל הַנִּדָּה כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, וַאֲפִלּוּ לֹא רָאָתָה אֶלָּא יוֹם רִאשׁוֹן, וְאֶחָד הַבָּא עַל יוֹלֶדֶת זָכָר כָּל שִׁבְעָה, אוֹ עַל יוֹלֶדֶת נְקֵבָה כָּל אַרְבָּעָה עָשָׂר, אוֹ עַל הַזָּבָה כָּל יְמֵי זוֹבָהּ וּסְפִירָתָהּ, בֵּין שִׁפְחָה בֵּין מְשֻׁחְרֶרֶת - הַכֹּל בְּכָרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנִדָּה: "שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדָּתָהּ", וּבְזָבָה נֶאֱמַר: "כָּל יְמֵי זוֹב טֻמְאָתָהּ, כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה", וּבְיוֹלֶדֶת הוּא אוֹמֵר: "כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא", "וְטָמְאָה שְׁבֻעִים כְּנִדָּתָהּ".

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַטֻּמְאָה תְּלוּיָה בְּיָמִים? בְּשֶׁטָּבְלָה בְּמֵי מִקְוֶה אַחַר הַיָּמִים הַסְּפוּרִים. אֲבָל נִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת שֶׁלֹּא טָבְלוּ בְּמֵי מִקְוֶה - הַבָּא עַל אַחַת מֵהֶן, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - חַיָּב כָּרֵת, שֶׁבְּיָמִים וּטְבִילָה תָּלָה הַכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָחֲצוּ בַמַּיִם" זֶה בִּנְיַן אָב לְכָל טָמֵא, שֶׁהוּא בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיִּטְבֹּל.

ד. הַגּוֹיִים - אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם נִדָּה, וְלֹא מִשּׁוּם זָבָה, וְלֹא מִשּׁוּם יוֹלֶדֶת. וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עַל כָּל הַגּוֹיִים, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת, שֶׁיִּהְיוּ כְּזָבִים תָּמִיד, בֵּין רָאוּ בֵּין לֹא רָאוּ - לְעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה.

ה. כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה הַיּוֹלֶדֶת בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל זָכָר, וְשִׁשָּׁה וְשִׁשִּׁים שֶׁל נְקֵבָה - הוּא הַנִּקְרָא 'דַּם טֹהַר'; וְאֵינוֹ מוֹנֵעַ אֶת הָאִשָּׁה מִבַּעֲלָהּ, אֶלָּא טוֹבֶלֶת אַחַר שִׁבְעָה לְזָכָר וְאַרְבָּעָה עָשָׂר לִנְקֵבָה, וּמְשַׁמֶּשֶׁת מִטָּתָהּ אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּם שׁוֹתֵת.

ו. כָּל חַיָּבֵי טְבִילוֹת טְבִילָתָן בַּיּוֹם, חוּץ מִנִּדָּה וְיוֹלֶדֶת, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּנִדָּה: "שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ", הַשִּׁבְעָה כֻּלָּן בְּנִדָּה וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי; וְכֵן יוֹלֶדֶת זָכָר בְּלֵיל שְׁמִינִי, וְיוֹלֶדֶת נְקֵבָה בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר, שֶׁהַיּוֹלֶדֶת כְּנִדָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. נִתְאַחֲרָה יָמִים רַבִּים וְלֹא טָבְלָה - כְּשֶׁתִּטְבֹּל, לֹא תִּטְבֹּל אֶלָּא בַּלַּיְלָה; שֶׁאִם תִּטְבֹּל בַּיּוֹם, יִטְעוּ, וְתָבוֹא נִדָּה אַחֶרֶת לִטְבֹּל בַּשְּׁבִיעִי.

ח. הָיְתָה חוֹלָה, אוֹ שֶׁהָיָה מְקוֹם הַטְּבִילָה רָחוֹק וְאֵין הַנָּשִׁים יְכוֹלוֹת לְהַגִּיעַ לוֹ וְלַחֲזֹר בַּלַּיְלָה מִפְּנֵי הַלִּסְטִים, אוֹ מִפְּנֵי הַצִּנָּה, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁנּוֹעֲלִין שַׁעֲרֵי הַמְּדִינָה בַּלַּיְלָה - חֲרֵי זוֹ טוֹבֶלֶת בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, אוֹ בַּיָּמִים שֶׁל אַחֲרָיו בַּיּוֹם.

ט. כָּל הַנָּשִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן וֶסֶת [קביעות בראיית דם] - בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְבַעֲלֵיהֶן, עַד שֶׁתֹּאמַר לוֹ: 'טְמֵאָה אֲנִי', אוֹ עַד שֶׁתֶּחֱזַק נִדָּה בִּשְׁכוּנוֹתֶיהָ. הָלַךְ בַּעֲלָהּ לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וְהִנִּיחָהּ טְהוֹרָה - כְּשֶׁיָּבוֹא אֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁאֹל לָהּ, אֲפִלּוּ מְצָאָהּ יְשָׁנָה - חֲרֵי זֶה מֵתֵר לָבֹא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא בְּעוֹנַת וִסְתָּהּ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא נִדָּה הִיא; וְאִם הִנִּיחָהּ נִדָּה - אֲסוּרָה לוֹ, עַד שֶׁתֹּאמַר: 'טְהוֹרָה אֲנִי'.

י. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעֲלָהּ: 'טְמֵאָה אֲנִי', וְחָזְרָה וְאָמְרָה: 'טְהוֹרָה אֲנִי, וְדֶרֶךְ שְׁחוֹק וְהֵתֵל אָמַרְתִּי לְךָ תְּחִלָּה' - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת; וְאִם נָתְנָה אֲמַתְלָא [הסבר] לִדְבָרֶיהָ, נֶאֱמֶנֶת. כֵּיצַד? תִּבְעָהּ בַּעֲלָהּ, וַאֲחוֹתוֹ אוֹ אִמּוֹ עִמָּהּ בֶּחָצֵר, וְאָמְרָה לוֹ: 'טְמֵאָה אֲנִי', וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה וְאָמְרָה: 'טְהוֹרָה אֲנִי, וְלֹא אָמַרְתִּי לְךָ טְמֵאָה אֲנִי אֶלָּא מִפְּנֵי אֲחוֹתְךָ אוֹ אִמְּךָ, שֶׁמָּא יִרְאוּ אוֹתָנוּ' - חֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הָיָה מְשַׁמֵּשׁ עִם הַטְּהוֹרָה, וְאָמְרָה לוֹ: 'נִטְמֵאתִי' - לֹא יִפְרֹשׁ מִיָּד וְהוּא בְּקִשּׁוּיוֹ, שֶׁהֲנָיָה לוֹ בִּיצִיאָתוֹ כְּבִיאָתוֹ; וְאִם פֵּרַשׁ וְהוּא בְּקִשּׁוּיוֹ, חַיָּב כָּרֵת כְּמִי שֶׁבָּעַל נִדָּה. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר עֲרָיוֹת. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? נוֹעֵץ צִפָּרְנֵי רַגְלָיו בַּקַּרְקַע, וְשׁוֹהֶה וְאֵינוֹ מִזְדַּעֲזֵעַ [זז] עַד שֶׁיָּמוּת הָאֵבָר, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמָט מִמֶּנָּה.

יב. וְאָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיָּבוֹא עַל אִשְׁתּוֹ סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ, שֶׁמָּא תִּרְאֶה דָּם בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם". וְכַמָּה? אִם הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בַּיּוֹם, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִתְּחִלַּת הַיּוֹם; וְאִם הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בַּלַּיְלָה, אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה.

יג. עָבַר וְסִתָּהּ וְלֹא רָאָתָה - מֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ אַחַר שֶׁתַּעֲבֹר עוֹנַת הַוֶּסֶת. כֵּיצַד? הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, אָסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ מִתְּחִלַּת הַיּוֹם; עָבְרוּ שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם וְלֹא רָאָתָה - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד לָעֶרֶב. וְכֵן אִם הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּלַּיְלָה, וְעָבְרוּ וְלֹא רָאָתָה - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ.

יד. דֶּרֶךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל, לְעוֹלָם לִבְדֹּק עַצְמָן אַחַר הַתַּשְׁמִישׁ. כֵּיצַד? מְקַנֵּחַ הָאִישׁ עַצְמוֹ בְּמַטְלִית נְכוֹנָה לוֹ, וּמְקַנַּחַת הָאִשָּׁה עַצְמָהּ בְּמַטְלִית נְכוֹנָה לָהּ; וְרוֹאִין בָּהֶן, שֶׁמָּא רָאָת דָּם בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ. וְיֵשׁ לְאִישׁ לְהַנִּיחַ אִשְׁתּוֹ שֶׁתִּבְדֹּק בַּמַּטְלִית שֶׁלּוֹ - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמֶנֶת עַל שֶׁלָּהּ, נֶאֱמֶנֶת עַל שֶׁלּוֹ.

טו. בְּגָדִים אֵלּוּ שֶׁמְּקַנְּחִין בָּהֶן - צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שֶׁל פִּשְׁתָּן, שְׁחָקִים [שנשחקו ונתרככו] וּלְבָנִים; וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'עִדִּים' בְּעִנְיָן זֶה. וְהַבֶּגֶד שֶׁמְּקַנְּחַ בּוֹ נִקְרָא 'עֵד שֶׁלּוֹ'; וְהַבֶּגֶד שֶׁמְּקַנַּחַת הִיא בּוֹ נִקְרָא 'עֵד שֶׁלָּהּ'.

טז. הַצְּנוּעוֹת אֵינָן מְשַׁמְּשׁוֹת עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ עַצְמָן תְּחִלָּה קֹדֶם תַּשְׁמִישׁ. וְאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת, אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּבְדֹּק; לְפִיכָךְ הִיא מְשַׁמֶּשֶׁת בִּשְׁנֵי עִדִּים, אֶחָד לִפְנֵי הַתַּשְׁמִישׁ וְאֶחָד לְאַחַר הַתַּשְׁמִישׁ. אֲבָל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת, אֵינָהּ צְרִיכָה לִפְנֵי הַתַּשְׁמִישׁ, אֶלָּא מִשּׁוּם צְנִיעוּת. אֲבָל אַחַר תַּשְׁמִישׁ - הַכֹּל צְרִיכִין שְׁנֵי עִדִּים, אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לָהּ. אֲפִלּוּ מְעֻבֶּרֶת, וּמֵנִיקָה, וּזְקֵנָה, וּקְטַנָּה - לֹא תְשַׁמֵּשׁ אֶלָּא בִּשְׁנֵי עִדִּים, אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לָהּ. אֲבָל בְּתוּלָה וְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טֹהַר - אֵינָהּ צְרִיכָה עִדִּים, שֶׁחֲרֵי הַדָּם שׁוֹתֵת מִמֶּנָּה.

יז. הַמְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת, אֵינָן צְרִיכִין לִבְדֹּק שְׁנֵי הָעִדִּים שֶׁלָּהֶן עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה, אֶלָּא מְקַנֵּחַ בָּעֵד שֶׁלּוֹ וְהִיא בָּעֵד שֶׁלָּהּ אַחַר כָּל בִּיאָה וּבִיאָה כָּל הַלַּיְלָה, וּלְמָחָר יִבְדְּקוּ הָעִדִּים. נִמְצָא הַדָּם עַל עֵד שֶׁלּוֹ אוֹ עַל עֵד שֶׁלָּהּ - חֲרֵי זוֹ טְמֵאָה. שִׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ, וְקִנְּחָה עַצְמָהּ, וְאָבַד הָעֵד - חֲרֵי זוֹ לֹא תְשַׁמֵּשׁ פַּעַם שְׁנִיָּה עַד שֶׁתִּבְדֹּק בְּעֵד אַחֵר תְּחִלָּה, שֶׁמָּא דָּם הָיָה עַל הָעֵד שֶׁאָבַד.

יח. הִנִּיחָה הָעֵד תַּחַת הַכַּר אוֹ תַּחַת הַכֶּסֶת וְנִמְצָא עָלָיו דָּם, אִם מָשׁוּךְ [= מרוח] - טְמֵאָה, שֶׁחֶזְקָתוֹ מִן הַקִּנּוּחַ; וְאִם הָיָה עָגֹל - טְהוֹרָה, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דַּם מַאֲכֹלֶת שֶׁנֶּהֱרְגָה תַּחַת הַכַּר.

יט. קִנְּחָה עַצְמָהּ בְּעֵד הַבָּדוּק לָהּ וְטָחֲתוּ בִּירֵכָהּ, וּלְמָחָר נִמְצָא עָלָיו דָּם - חֲרֵי זוֹ טְמֵאָה; וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא כְּשֶׁטָּחָה אוֹתוֹ בִּירֵכָהּ נֶהֱרְגָה מַאֲכֹלֶת'. קִנְּחָה עַצְמָהּ בְּעֵד שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק לָהּ, וְלֹא יָדְעָה אִם הָיָה עָלָיו דָּם קֹדֶם שֶׁתְּקַנֵּחַ בּוֹ אוֹ לֹא הָיָה, וְנִמְצָא עָלָיו דָּם - אִם הָיָה הַדָּם כְּגָרִיס וְעוֹד, חֲרֵי זוֹ נִדָּה; הָיָה פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא מִן הַמַּאֲכֹלֶת.

כ. מִי שֶׁרָאָתָה דָּם בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ כְּשֶׁתִּטְהַר פַּעַם שְׁנִיָּה; רָאָתָה דָּם בְּפַעַם שְׁנִיָּה, מְשַׁמֶּשֶׁת פַּעַם שְׁלִישִׁית; רָאָתָה דָּם כָּךְ בַּשְּׁלִישִׁית, חֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עִם בַּעַל זֶה לְעוֹלָם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם דָּבָר לִתְלוֹת בּוֹ. אֲבָל אִם שִׁמְּשָׁה סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ, תּוֹלָה בַּוֶּסֶת. הָיְתָה בָּהּ מַכָּה, תּוֹלָה בַּמַּכָּה; וְאִם הָיָה דַּם מַכָּתָהּ מְשֻׁנֶּה מִדָּם שֶׁתִּרְאֶה בְּעֵת הַתַּשְׁמִישׁ, אֵינָהּ תּוֹלָה בַּמַּכָּה. וְנֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה לוֹמַר: 'מַכָּה יֵשׁ לִי בְּתוֹךְ הַמָּקוֹר שֶׁמִּמֶּנָּה הַדָּם יוֹצֵא', וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁדָּם יוֹצֵא מִן הַמָּקוֹר בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ.

כא. מִי שֶׁרָאָת דָּם בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, וְאֵין שָׁם דָּבָר לִתְלוֹת בּוֹ - חֲרֵי זוֹ תִּתְגָּרֵשׁ, וּמֻתֶּרֶת

לְהִנָּשֵׂא לְשֵׁנִי; נִשָּׂאת לְשֵׁנִי, וְרָאָת דָּם כָּךְ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים - הֲרֵי זוֹ תִּתְגָּרֵשׁ, וּמֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לִשְׁלִישִׁי. נִשָּׂאת לִשְׁלִישִׁי, וְרָאָת דָּם כָּךְ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית - הֲרֵי זוֹ תִּתְגָּרֵשׁ; וַאֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא עַד שֶׁתַּבְרִיא מֵחֳלִי זֶה.

כב. כֵּיצַד בּוֹדֶקֶת עַצְמָהּ לֵידַע אִם נִרְפָּאת אוֹ לֹא נִרְפָּאת? מְבִיאָה שְׁפוֹפֶרֶת [צינור] שֶׁל אָבָר [עופרת] וּפִיהָ רָצוּף [פתח כפול, משני הצדדים] לְתוֹכָהּ, וּמַכְנֶסֶת הַשְּׁפוֹפֶרֶת עַד מָקוֹם שֶׁהִיא יְכוֹלָה, וּמַכְנֶסֶת בְּתוֹךְ הַשְּׁפוֹפֶרֶת מִכְחוֹל וּמוֹךְ מֻנָּח עַל רֹאשׁוֹ, וְדוֹפֶקֶת אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמּוֹךְ לְצַוַּאר הָרֶחֶם, וּמוֹצִיאָה הַמּוֹךְ. אִם נִמְצָא דָּם עַל רֹאשׁ הַמּוֹךְ, בְּיָדוּעַ שֶׁהַדָּם שֶׁהִיא רוֹאָה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ מִן הַמָּקוֹר. וְאִם לֹא נִמְצָא עַל הַמּוֹךְ כְּלוּם - בְּיָדוּעַ שֶׁהַדָּם שֶׁרוֹאָה מִדֹּחַק הַצְּדָדִין, וּטְהוֹרָה הִיא; וּמֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לַאֲחֵרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת.

יום שני כ"ד שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה פֶּרֶק ה

א. הָאִשָּׁה מִטַּמְּאָה בְּאֹנֶס, בֵּין לְנִדָּה בֵּין לְזִיבוּת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקָּפְצָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אוֹ רָאָת בְּהֵמָה אוֹ עוֹף מִתְעַסְּקִין זֶה עִם זֶה וְחָמְדָה וְרָאָת דָּם, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הוֹאִיל וְרָאָת דָּם מִכָּל מָקוֹם, נִטְמֵאת; וּמִטַּמְּאָה בְּכָל שֶׁהוּא - וַאֲפִלּוּ רָאָת דָּם טִפָּה כְּחַרְדָּל, הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁזָּב מִמֶּנָּה דָּמִים הַרְבֵּה.

ב. כָּל הַנָּשִׁים מִטַּמְּאוֹת בַּבַּיִת הַחִיצוֹן; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא הַדָּם לַחוּץ, אֶלָּא נֶעֱקַר מִן הָרֶחֶם וְלֹא שָׁתַת, הוֹאִיל וְיָצָא מִבֵּין הַשִּׁנַּיִם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הַדָּם בִּבְשָׂרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּם יִהְיֶה זוֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ". וְעַד הֵיכָן הוּא בֵּין הַשִּׁנַּיִם? עַד מָקוֹם שֶׁיַּגִּיעַ אֵלָיו הָאֵבֶר בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה; וּבֵין הַשִּׁנַּיִם עַצְמוֹ כְּלִפְנִים.

ג. מָשָׁל מָשְׁלוּ חֲכָמִים בְּאִשָּׁה: הָרֶחֶם שֶׁבּוֹ נוֹצָר הַוָּלָד, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מָקוֹר', וְהוּא שֶׁדַּם נִדָּה וְזָבָה יוֹצֵא מִמֶּנּוּ - קוֹרְאִין אוֹתוֹ 'חֶדֶר', לְפִי שֶׁהוּא לִפְנֵי לִפְנִים. צַוַּאר הָרֶחֶם כֻּלּוֹ, וְהוּא הַמָּקוֹם הָאָרֹךְ שֶׁמִּתְקַבֵּץ רֹאשׁוֹ בִּשְׁעַת הָעִבּוּר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל הַוָּלָד, וְנִפְתָּח הַרְבֵּה בִּשְׁעַת לֵדָה - קוֹרְאִין אוֹתוֹ 'פְּרוֹזְדוֹר', כְּלוֹמַר שֶׁהוּא בֵּית שַׁעַר לָרֶחֶם.

ד. וּבִשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה, הָאֵבֶר נִכְנָס בַּפְּרוֹזְדוֹר; וְאֵינוֹ מַגִּיעַ עַד רֹאשׁוֹ שֶׁמִּבִּפְנִים, אֶלָּא רָחוֹק מִמֶּנּוּ מְעַט לְפִי הָאֶצְבָּעוֹת. וּלְמַעְלָה מִן הַחֶדֶר וּמִן הַפְּרוֹזְדוֹר, בֵּין חֶדֶר לַפְּרוֹזְדוֹר, הוּא הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁתֵּי בֵיצִים שֶׁל אִשָּׁה, וְהַשְּׁבִילִים שֶׁבָּהֶן מִתְבַּשֶּׁלֶת שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁלָּהּ - מָקוֹם זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'עֲלִיָּה'. וּכְמוֹ נֶקֶב פָּתוּחַ מִן הָעֲלִיָּה לְגַג הַפְּרוֹזְדוֹר, וְנֶקֶב זֶה קוֹרְאִין אוֹתוֹ 'לוּל'; וְהָאֵבֶר נִכְנָס לִפְנִים מִן הַלּוּל בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה.

ה. דָּם הַבָּא מִן הַחֶדֶר - כֻּלּוֹ טָמֵא, חוּץ מִדַּם טֹהַר, שֶׁהַתּוֹרָה טִהֲרַתּוּ, וְדַם קֹשִׁי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וְדַם הָעֲלִיָּה כֻּלּוֹ טָהוֹר, שֶׁהוּא כְּמוֹ דַּם מַכָּה שֶׁבַּמֵּעַיִם אוֹ בַּכָּבֵד אוֹ בַּכֻּלְיָא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְדָם הַנִּמְצָא בַּפְּרוֹזְדוֹר - אִם נִמְצָא מִן הַלּוּל וְלִפְנִים הֲרֵי זֶה טָמֵא, שֶׁחֶזְקָתוֹ מִן הַחֶדֶר; וְחַיָּבִין עָלָיו עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, וְשׂוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים. וְאֵין אוֹמְרִים: 'שֶׁמָּא מִן הָעֲלִיָּה יָרַד דֶּרֶךְ הַנֶּקֶב', שֶׁרֹב הַדָּמִים הַנִּמְצָאִין כָּאן, מִן הַחֶדֶר. נִמְצָא הַדָּם בַּפְּרוֹזְדוֹר חוּץ לַנֶּקֶב, הֲרֵי טֻמְאָתוֹ בְּסָפֵק - שֶׁמָּא מִן הַחֶדֶר בָּא, אוֹ מִן הָעֲלִיָּה שָׁתַת דֶּרֶךְ הַלּוּל; לְפִיכָךְ אֵין שׂוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ.

ו. לֹא כָּל מַשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מִן הַחֶדֶר מְטַמֵּא, אֶלָּא הַדָּם בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּם יִהְיֶה זוֹבָהּ"; לְפִיכָךְ אִם שָׁתַת מִן הָרֶחֶם לֹבֶן אוֹ מַשְׁקֶה יָרֹק, אַף עַל פִּי שֶׁסְּמִיכָתוֹ כְּדָם - הוֹאִיל וְאֵין מַרְאָיו מַרְאֵה דָּם, הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

ז. וַחֲמִשָּׁה דָּמִים טְמֵאִים בָּאִשָּׁה, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר; וְאֵלּוּ הֵן: הָאָדֹם, וְהַשָּׁחֹר, וּכְקֶרֶן כַּרְכֹּם, וּכְמֵימֵי אֲדָמָה, וְכַיַּיִן הַמָּזוּג.

ח. הָאָדֹם, כֵּיצַד הוּא עֵינוֹ? כָּעַמּוּד שֶׁיֵּצֵא רִאשׁוֹן מִדַּם הַקָּזָה שֶׁל בְּנֵי אָדָם; נוֹתֵן הַדָּם בַּכּוֹס, וּמַקִּיף לוֹ וְרוֹאֶה. וְהַשָּׁחֹר - כְּעֵין הַדְּיוֹ הַיָּבֵשׁ. כְּקֶרֶן כַּרְכֹּם [חלק יפה שבאירים] כֵּיצַד? יָבִיא כַּרְכֹּם לַח בְּגוּשׁ הָאֲדָמָה שֶׁעָלָיו, וְלוֹקֵחַ מִן הַבָּרוּר [מובחר] שֶׁבּוֹ הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁלּוֹ, שֶׁכֻּלּוֹ כְּמוֹ קָנֶה הוּא, וּבְכָל אֶחָד וְאֶחָד שְׁלֹשָׁה קָנִים, וּבְכָל קָנֶה שְׁלֹשָׁה עָלִים; וּמַקִּיף הַדָּם לֶעָלֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁבַּקָּנֶה הָאֶמְצָעִי, וְרוֹאֶה בּוֹ. כְּמֵימֵי אֲדָמָה כֵּיצַד? יָבִיא אֲדָמָה מִבִּקְעַת סִיכְנֵי וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, שֶׁהִיא אֲדֻמָּה, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ מַיִם בִּכְלִי עַד שֶׁיַּעֲלֶה הַמַּיִם עַל הֶעָפָר כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם; וְאֵין שִׁעוּר לֹא לַמַּיִם וְלֹא לֶעָפָר. וּמְעַכְּרָן [שיהיו עכורים] בַּכְּלִי, וּמְשַׁעֵר בָּהֶן לִשְׁעָתוֹ וּבִמְקוֹמוֹ כְּשֶׁהֵן עֲכוּרִין; וְאִם צָלְלוּ, חוֹזֵר וּמְעַכְּרָן.

ט. אַרְבַּע מַרְאוֹת הָאֵלּוּ - אִם הָיָה מַרְאֵה הַדָּם כְּמַרְאֵה כָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹ עָמֹק מֵהֶן, הֲרֵי זֶה טָמֵא; הָיָה דּוֹהֶה מִמֶּנּוּ, הֲרֵי זֶה טָהוֹר. כֵּיצַד? הָיָה הַדָּם שָׁחֹר יָתֵר מִן הַדְּיוֹ הַיָּבֵשׁ, טְמֵאָה; הָיָה פָּתוּךְ [מעורב עם גון אחר] מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מַרְאֵהוּ כְּעֵין הַזַּיִת הַשָּׁחֹר, אוֹ כְּעֵין הַזֶּפֶת, אוֹ כְּעֵין הָעוֹרֵב - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן בִּשְׁאָר הַשָּׁלֹשׁ מַרְאוֹת.

י. כַּיַּיִן הַמָּזוּג כֵּיצַד? חֵלֶק אֶחָד יַיִן מִן הַיַּיִן הַשָּׁרוֹנִי [מאיזור השרון] שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, חַי [= ללא תוסף] וְחָדָשׁ, וּשְׁנֵי חֲלָקִים מַיִם; הָיָה מַרְאֵה הַדָּם עָמֹק מִמֶּנּוּ אוֹ דּוֹהֶה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּמִזּוּג זֶה בִּלְבַד. וְנֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה לוֹמַר: 'כְּמַרְאֶה זֶה רָאִיתִי וְאִבַּדְתִּיו', וְהֶחָכָם מְטַמֵּא לָהּ אוֹ מְטַהֵר.

יא. כֵּיצַד מַקִּיף וְרוֹאֶה? לוֹקֵחַ הַמַּטְלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַדָּם בְּיָדוֹ, וּמַבִּיט בּוֹ וּבַדְּיוֹ, אוֹ בֶּעָלֶה שֶׁל כַּרְכֹּם, אוֹ בְּדַם הַקָּזָה שֶׁבַּכּוֹס, אוֹ בְּמֵימֵי אֲדָמָה, אוֹ בַּמֶּזֶג שֶׁבַּכּוֹס, וְעוֹרֵךְ לְפִי מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת, וּמְטַמֵּא אוֹ מְטַהֵר. וְאֵינוֹ מַבִּיט בַּזְּכוּכִית שֶׁל כּוֹס מִבַּחוּץ, אֶלָּא בַּמַּשְׁקֶה שֶׁבַּכּוֹס; וְיִהְיֶה הַכּוֹס רָחָב, מִשְׁקָלוֹ מָנֶה, וּמַחְזִיק שְׁנֵי לֻגִּין, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס בּוֹ הָאוֹרָה וְלֹא יִהְיֶה אָפֵל.

יב. אֵין בּוֹדְקִין הַדָּם אֶלָּא עַל גַּבֵּי מַטְלִית לְבָנָה, וּבַחַמָּה; וְעוֹשֶׂה צֵל בְּיָדוֹ עַל הַדָּם, וְהוּא עוֹמֵד בַּחַמָּה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה עֵינוֹ כְּמוֹת שֶׁהִיא. וְלֹא כָּל הָרוֹאֶה צָרִיךְ לְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְאֶה, אֶלָּא טְבִיעוּת עַיִן יֵשׁ לֶחָכָם בְּדָמִים, וּבְעֵת שֶׁיִּרְאֶה מִיָּד יְטַמֵּא אוֹ יְטַהֵר; וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בְּמַרְאֶה מִן הַמַּרְאוֹת, צָרִיךְ לְהַקִּיף וְלַעֲרֹךְ לְדָם אוֹ לִדְיוֹ אוֹ לִשְׁאָר הַמַּרְאוֹת.

יג. הַמַּפֶּלֶת חֲתִיכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲדֻמָּה - אִם יֵשׁ עִמָּהּ דָּם, טְמֵאָה; וְאִם לָאו, טְהוֹרָה. וַאֲפִלּוּ נִקְרְעָה הַחֲתִיכָה

וְנִמְצֵאת מְלֵאָה דָם - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁאֵין זֶה דַּם נִדָּה, אֶלָּא דַּם חֲתִיכָה.

יד. הִפִּילָה חֲתִיכָה קְרוּעָה וְדָם אָגוּר בְּתוֹכָהּ - טְמֵאָה. הִפִּילָה כְּמִין קְלִפָּה, כְּמִין שַׂעֲרָה, כְּמִין עָפָר, כְּמִין יַבְחוּשִׁין [יתושים] - אִם הָיָה מַרְאֵה דְּבָרִים אֵלּוּ אָדֹם, תַּטִּיל לְמַיִם פּוֹשְׁרִין: אִם נִמּוֹחוּ - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה, שֶׁדָּם הוּא שֶׁקָּפָה, וְכָל הָרוֹאֶה דָּם יָבֵשׁ, טְמֵאָה; וְאִם שֶׁהוּ בַּפּוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת וְאַחַר כָּךְ נִמּוֹחוּ - הֲרֵי זוֹ סָפֵק טְמֵאָה. וְאִם לֹא נִמּוֹחוּ מֵעֵת לְעֵת - הֲרֵי אֵלּוּ מִמַּכָּה, וּטְהוֹרָה הִיא.

טו. הִפִּילָה כְּמִין חַגָּבִים, כְּמִין דָּגִים, שְׁקָצִים, וּרְמָשִׂים - אִם יֵשׁ עִמָּהֶם דָּם, טְמֵאָה; וְאִם לָאו, טְהוֹרָה.

טז. הָאִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה שְׁפוֹפֶרֶת בַּפְּרוֹזְדוֹר, וְרָאֵת הַדָּם בְּתוֹךְ הַשְּׁפוֹפֶרֶת - טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "דָּם יִהְיֶה זוֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ", עַד שֶׁתִּרְאֶה בִּבְשָׂרָהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנָּשִׁים רוֹאוֹת; וְאֵין דֶּרֶךְ הָאִשָּׁה לִרְאוֹת בִּשְׁפוֹפֶרֶת.

יז. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁתִּינָה מַיִם וְיָצָא דָם עִם מֵימֵי רַגְלַיִם, בֵּין שֶׁהִשְׁתִּינָה וְהִיא עוֹמֶדֶת, בֵּין שֶׁהִשְׁתִּינָה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. וַאֲפִלּוּ הִרְגִּישׁ גּוּפָהּ וְנִזְדַּעְזְעָה, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת; שֶׁהַרְגֶּשֶׁת מֵי רַגְלַיִם הִיא זוֹ, שֶׁאֵין מֵי רַגְלַיִם מִן הַחֶדֶר, וְדָם זֶה דַּם מַכָּה הוּא בַּחֲלוּחֶלֶת [מעי] אוֹ בַּכִּלְיָה.

יח. דָּם בְּתוּלִים - טָהוֹר הוּא; וְאֵינוֹ לֹא דַּם נִדָּה, וְלֹא דַּם זִיבָה, שֶׁאֵינוֹ מִן הַמָּקוֹר, אֶלָּא כְּמוֹ דַּם חַבּוּרָה. וְכֵיצַד דִּין הַבְּתוּלָה בְּדָמִים? אִם נִשֵּׂאת קְטַנָּה - בֵּין לֹא רָאָת דָּם מִיָּמֶיהָ, בֵּין שֶׁרָאָת דָּם בְּבֵית אָבִיהָ, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, עַד שֶׁתִּחְיֶה הַמַּכָּה; שֶׁכָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה, מֻחְמַת הַמַּכָּה הוּא. וְאִם רָאֲתָה דָּם אַחַר שֶׁתִּחְיֶה הַמַּכָּה, הֲרֵי זוֹ נִדָּה.

יט. נִשֵּׂאת כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה - אִם לֹא רָאָת דָּם מִיָּמֶיהָ, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ אַרְבָּעָה יָמִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּם שׁוֹתֵת; וְהוּא שֶׁלֹּא חָיַת הַמַּכָּה. וְאִם רָאָת דָּם בְּבֵית אָבִיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִשֵּׂאת - אֵין לוֹ לָבֹא עָלֶיהָ אֶלָּא בְּעֵילָה רִאשׁוֹנָה, וּפוֹרֵשׁ; וְיִהְיֶה דַּם בְּתוּלִים זֶה כְּאִלּוּ הוּא תְּחִלַּת נִדָּה. וּבוֹגֶרֶת שֶׁלֹּא רָאָת מִיָּמֶיהָ - נוֹתְנִין לָהּ כָּל לַיְלָה הָרִאשׁוֹן.

כ. אַרְבָּעָה לֵילוֹת שֶׁנּוֹתְנִין לַנַּעֲרָה שֶׁלֹּא רָאָת דָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּסִרוּגִין - בּוֹעֵל לַיְלָה, וּמַמְתִּין אֲפִלּוּ שְׁנֵי חֳדָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה, וּבוֹעֵל לַיְלָה שְׁנִיָּה; וְהוּא שֶׁלֹּא חָיַת הַמַּכָּה.

כא. וְכֵן קְטַנָּה שֶׁנּוֹתְנִין לָהּ עַד שֶׁתִּחְיֶה הַמַּכָּה, אֲפִלּוּ לֹא חָיַת שָׁנָה - הֲרֵי זֶה בּוֹעֵל כָּל הַשָּׁנָה, בֵּין בְּסִרוּגִין בֵּין יוֹם אַחַר יוֹם.

כב. קְטַנָּה שֶׁנִּשֵּׂאת וְנַעֲשֵׂת נַעֲרָה תַּחַת בַּעְלָהּ, וַעֲדַיִן הַדָּם שׁוֹתֵת מֻחְמַת הַמַּכָּה - כָּל בְּעִילוֹת שֶׁבָּעַל כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, נֶחְשֶׁבֶת לוֹ כְּלַיְלָה אַחַת; וּמַשְׁלִימִין לוֹ אַרְבָּעָה יָמִים בִּימֵי הַנַּעֲרוּת. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁנּוֹתְנִין לָהּ בִּימֵי הַנַּעֲרוּת בְּסִרוּגִין, וּבָעַל בְּכָל שְׁנֵי חֳדָשִׁים לַיְלָה אֶחָד - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וְהוּא שֶׁלֹּא תִחְיֶה הַמַּכָּה.

כג. כֵּיצַד יוֹדְעִין אִם חָיַת הַמַּכָּה אוֹ לֹא חָיַת? הָיְתָה רוֹאָה הַדָּם בְּעֵת שֶׁתַּעֲמֹד, וּכְשֶׁתֵּשֵׁב לֹא תִרְאֶה, וּבְעֵת שֶׁתֵּשֵׁב עַל הַקַּרְקַע תִּרְאֶה, וְאִם תֵּשֵׁב עַל כָּרִים וּכְסָתוֹת לֹא תִרְאֶה - עֲדַיִן לֹא חָיַת הַמַּכָּה. פָּסַק הַדָּם וְלֹא רָאָת כְּלָל, בֵּין עוֹמֶדֶת בֵּין יוֹשֶׁבֶת עַל הַכֹּל - כְּבָר חָיְתָה הַמַּכָּה; וְכֵן אִם לֹא פָּסַק כְּלָל, אֶלָּא תִּרְאֶה הַדָּם וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת - אֵין זֶה דַּם מַכָּה, אֶלָּא דַּם נִדָּה.

כד. הָיְתָה רוֹאָה בְּעֵת תַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי זֶה מֻחְמַת הַמַּכָּה; שִׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ וְלֹא רָאָת דָּם, וְאַחַר כָּךְ רָאָת דָּם שֶׁלֹּא מֻחְמַת תַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי זֶה דַּם נִדָּה.

כה. הַבּוֹעֵל בְּתוּלָה וְלֹא יָצָא מִמֶּנָּה דָּם, וְחָזַר וּבְעָלָהּ וְיָצָא דָּם - אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה, הֲרֵי זֶה דַּם נִדָּה; שֶׁאִלּוּ הָיָה דַּם בְּתוּלִים, הָיָה בָּא בַּתְּחִלָּה. הַבּוֹעֵל פָּחוֹת מִבַּת שָׁלֹשׁ וְיָצָא דָּם - הֲרֵי זֶה דַּם בְּתוּלִים.

יום שלישי כ"ה שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה פֶּרֶק ו

א. דַּם הַנִּדָּה, וְדַם הַזָּבָה, וְדַם הַקֹּשִׁי [לפני לידה], וְדַם הַיּוֹלֶדֶת, וְדַם טֹהַר שֶׁל יוֹלֶדֶת - כֻּלּוֹ דָּם אֶחָד הוּא, וּמִן הַמָּקוֹר הוּא בָּא, וּמַעְיָן אֶחָד הוּא. וּבַזְּמַנִּים בִּלְבַד הוּא שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה דִּינוֹ, וְתִהְיֶה רוֹאָה דָּם זוֹ טְהוֹרָה, וְזוֹ נִדָּה, וְזוֹ זָבָה.

ב. כֵּיצַד? כְּשֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה דָּם תְּחִלָּה, אוֹ כְּשֶׁתִּרְאֶה בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ, וְהוּא הָעֵת שֶׁקָּבְעָה לְנִדָּתָהּ - הֲרֵי זוֹ נִדָּה כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, בֵּין רָאָת כָּל שִׁבְעָה בֵּין שֶׁלֹּא רָאָת אֶלָּא טִפָּה רִאשׁוֹנָה בִּלְבַד; רָאֲתָה דָּם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - הֲרֵי זֶה דַּם זִיבָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בִּלֹּא עֵת נִדָּתָהּ.

ג. וְכֵן כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה בְּתוֹךְ הַיָּמִים שֶׁבֵּין וֶסֶת נִדָּה וּוֶסֶת נִדָּה, הֲרֵי הוּא דַּם זִיבָה. וַהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁאֵין בֵּין זְמַן נִדָּה לִזְמַן נִדָּה אֶלָּא אַחַד עָשָׂר יוֹם בִּלְבַד.

ד. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים שֶׁנִּקְבְּעָה לָהּ וֶסֶת בִּתְחִלָּתָן - הֵן הַנִּקְרָאִין 'יְמֵי נִדָּתָהּ', בֵּין רָאָת בָּהֶם דָּם בֵּין לֹא רָאָת. וּמִפְּנֵי מָה נִקְרָאִין 'יְמֵי נִדָּה'? מִפְּנֵי שֶׁהֵם רְאוּיִין לְנִדָּה, וְכָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה בָּהֶן - דַּם נִדָּה יֵחָשֵׁב.

ה. וְכָל אַחַד עָשָׂר יוֹם שֶׁאַחַר הַשִּׁבְעָה - הֵן הַנִּקְרָאִין 'יְמֵי זִיבָתָהּ', בֵּין רָאָת בָּהֶן דָּם בֵּין לֹא רָאָת. וְלָמָּה נִקְרָאִין 'יְמֵי זִיבָה'? מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְזִיבָה, וְכָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה בָּהֶן - דַּם זִיבָה יֵחָשֵׁב. וְהַזָּהִר בִּשְׁנֵי שֵׁמוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֵם 'יְמֵי נִדָּתָהּ' וִימֵי זִיבָתָהּ.

ו. כָּל יְמֵי הָאִשָּׁה מִיּוֹם שֶׁיִּקָּבַע לָהּ וֶסֶת עַד שֶׁתָּמוּת, אוֹ עַד שֶׁיֵּעָקֵר הַוֶּסֶת לְיוֹם אַחֵר - תִּסְפֹּר לְעוֹלָם שִׁבְעָה מִתְּחִלַּת יוֹם הַוֶּסֶת וְאַחֲרֵיהֶן אַחַד עָשָׂר, שִׁבְעָה וְאַחֲרֵיהֶן אַחַד עָשָׂר; וְתִזָּהֵר בַּמִּנְיָן, כְּדֵי שֶׁתֵּדַע בְּעֵת שֶׁתִּרְאֶה דָּם, אִם בִּימֵי נִדָּה רָאָת אוֹ בִּימֵי זִיבָה; שֶׁכָּל יָמֶיהָ שֶׁל אִשָּׁה כָּךְ הֵן, שִׁבְעָה יְמֵי נִדָּה וְאַחַד עָשָׂר יְמֵי זִיבָה, אֶלָּא אִם כֵּן הִפְסִיקָה הַלֵּדָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ז. אִשָּׁה שֶׁרָאָת דָּם בִּימֵי זִיבָתָהּ יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, אוֹ שְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה - נִקְרֵאת 'זָבָה קְטַנָּה', וְנִקְרֵאת 'שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם'. וְאִם רָאָת שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זוֹ זָבָה גְּמוּרָה, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'זָבָה גְּדוֹלָה', וְנִקְרֵאת 'זָבָה' סְתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים"; וּמִעוּט "יָמִים" שְׁנַיִם, "רַבִּים" שְׁלֹשָׁה.

ח. אֵין בֵּין זָבָה גְּדוֹלָה לְזָבָה קְטַנָּה, אֶלָּא סְפִירַת שִׁבְעָה וַהֲבָאַת קָרְבָּן - שֶׁזָּבָה גְּדוֹלָה צְרִיכָה לִסְפֹּר שִׁבְעַת יָמִים

נְקִיִּים, וְזָבָה קְטַנָּה אֵינָהּ סוֹפֶרֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד; וְזָבָה גְּדוֹלָה מִבִּיאָה קָרְבָּן כְּשֶׁתִּטְהַר. אֲבָל לְעִנְיַן טֻמְאָה וְאִסּוּר בִּיאָה, שְׁתֵּיהֶן שָׁוֹת.

ט. כֵּיצַד? רָאָת דָּם בִּימֵי זִיבָתָהּ, בֵּין שֶׁרָאָת בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה בֵּין שֶׁרָאָת בְּסוֹף הַיּוֹם - הֲרֵי אוֹתוֹ הַיּוֹם כֻּלּוֹ טָמֵא, וּכְאִלּוּ לֹא פָּסַק הַדָּם מֵעֵת שֶׁרָאָת עַד שֶׁשָּׁקְעָה הַחַמָּה; וּמְשַׁמֶּרֶת כָּל הַלַּיְלָה. אִם לֹא רָאָת כְּלוּם בַּלַּיְלָה - מַשְׁכֶּמֶת לְמָחָר וְטוֹבֶלֶת אַחַר שֶׁתָּנַץ הַחַמָּה, וּמְשַׁמֶּרֶת כָּל הַיּוֹם; אִם לֹא רָאָת כְּלוּם - הֲרֵי זֶה יוֹם אֶחָד טָהוֹר כְּנֶגֶד הַיּוֹם הַטָּמֵא, וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ לָעֶרֶב.

י. רָאָת דָּם גַּם בַּשֵּׁנִי, בֵּין בְּיוֹמוֹ בֵּין בְּלֵילוֹ אַחַר שֶׁטָּבְלָה - הֲרֵי הַיּוֹם הַשֵּׁנִי טָמֵא, וּמְשַׁמֶּרֶת כָּל לֵיל שְׁלִישִׁי. אִם לֹא רָאָת - מַשְׁכֶּמֶת לְמָחָר וְטוֹבֶלֶת אַחַר שֶׁתָּנַץ הַחַמָּה, וּמְשַׁמֶּרֶת כָּל הַיּוֹם; אִם לֹא רָאָת כְּלוּם - הֲרֵי זֶה יוֹם אֶחָד טָהוֹר כְּנֶגֶד שְׁנֵי יָמִים הַטְּמֵאִים, וּמֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ עֶרֶב.

יא. רָאָת דָּם גַּם בַּשְּׁלִישִׁי, בֵּין בְּיוֹמוֹ בֵּין בְּלֵילוֹ - הֲרֵי זוֹ זָבָה גְּדוֹלָה, וּצְרִיכָה לִסְפּוֹר שִׁבְעָה יָמִים טְהוֹרִים בְּלֹא דָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסָפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים, וְאַחַר תִּטְהָר". וְטוֹבֶלֶת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ לָעֶרֶב. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי מְבִיאָה קָרְבָּנָהּ - שְׁתֵּי תּוֹרִים, אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה.

יב. זָבָה קְטַנָּה שֶׁטָּבְלָה בַּלַּיְלָה שֶׁל יוֹם הַשְּׁמוּר, אוֹ זָבָה גְּדוֹלָה שֶׁטָּבְלָה בְּלֵיל שְׁבִיעִי - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה, וַהֲרֵי הִיא כְּנִדָּה שֶׁטָּבְלָה בְּתוֹךְ שִׁבְעָה.

יג. הַבָּא עַל זָבָה גְּדוֹלָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁל סְפִירָה אַחַר שֶׁטָּבְלָה, אוֹ עַל זָבָה קְטַנָּה בַּיּוֹם הַשְּׁמוּר אַחַר שֶׁטָּבְלָה - פָּטוּר מִן הַכָּרֵת; כֵּיוָן שֶׁטָּבְלָה בִּזְמַן הֶרְאוּי לִטְבִילָתָהּ, טְהוֹרָה. וְאִשָּׁה זוֹ תַּרְבּוּת רָעָה, שֶׁהֲרֵי בְּעִילָתָהּ וּמַגָּעָהּ תְּלוּיִין.

יד. כֵּיצַד הֵן תְּלוּיִין? אִם נִשְׁלַם הַיּוֹם אַחַר הַטְּבִילָה וְלֹא רָאָת דָּם - הֲרֵי כֹּל שֶׁנָּגְעָה בּוֹ אַחַר טְבִילָתָהּ טָהוֹר, וּבְעִילָתָהּ אַחַר הַטְּבִילָה אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ כְּלוּם. וְאִם רָאָת דָּם בְּיוֹם זֶה אַחַר שֶׁטָּבְלָה - נִמְצֵאת זָבָה לְמַפְרֵעַ, וְכֹל שֶׁנָּגְעָה בּוֹ לְמַפְרֵעַ טָמֵא, וְהִיא וּבוֹעֲלָהּ חַיָּבִין בְּקָרְבָּן. וּלְפִיכָךְ הִיא אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ עַד לָעֶרֶב, שֶׁלֹּא תָּבִיא עַצְמָהּ לִידֵי סָפֵק.

טו. זָבָה שֶׁסָּפְרָה שֵׁשֶׁת יְמֵי נְקִיִּים וּבַשְּׁבִיעִי רָאָת דָּם - אֲפִלּוּ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה - סָתְרָה הַכֹּל, וְחוֹזֶרֶת לִמְנוֹת מֵאַחַר הַיּוֹם הַטָּמֵא שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים.

טז. פָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה - סוֹתֶרֶת יוֹם אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּזָב שֶׁרָאָה קֶרִי, שֶׁסּוֹתֵר יוֹם אֶחָד. רָאָת דָּם בָּעֲשִׂירִי מִימֵי זִיבָתָהּ, וּבְאַחַד עָשָׂר, וּבַשְּׁנֵים עָשָׂר - אַף עַל פִּי שֶׁרָאָת בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה - אֵינָהּ זָבָה גְּדוֹלָה, אֶלָּא יָצְאַת מִזִּיבוּת קְטַנָּה לְנִדָּה; שֶׁיּוֹם שְׁנֵים עָשָׂר מַתְחֶלֶת יְמֵי נִדָּתָהּ, וְהָרוֹאָה בִּימֵי נִדָּתָהּ אֵינָהּ זָבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יז. וּמַה הוּא זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "אוֹ כִי תָזוּב עַל נִדָּתָהּ"? שֶׁאִם רָאָת שְׁלֹשָׁה יָמִים סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ, הֲרֵי זוֹ זָבָה; כְּגוֹן שֶׁרָאָת בַּשְּׁמִינִי לְנִדָּתָהּ וּבַתְּשִׁעִי וּבָעֲשִׂירִי, שֶׁהֵם רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי מֵהָאַחַד עָשָׂר יוֹם שֶׁהֵם יְמֵי זִיבָתָהּ. רָאָת דָּם בְּאַחַד עָשָׂר מִימֵי זִיבָתָהּ, וְטָבְלָה לָעֶרֶב שֶׁהוּא לֵיל שְׁנֵים עָשָׂר, וְשִׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה וּבוֹעֲלָהּ טָמֵא, וְעוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, אֵינָן חַיָּבִין כָּרֵת; מִפְּנֵי שֶׁאֵין יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר מִצְטָרֵף לְיוֹם אַחַד עָשָׂר לַעֲשׂוֹתָהּ זָבָה.

הוֹעִילָה לָהּ טְבִילַת לֵיל זֶה לְהַצִּילָהּ מִן הַקָּרְבָּן.

יח. טָבְלָה בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר אַחַר שֶׁתָּנַץ הַחַמָּה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ עַד לָעֶרֶב, כְּדִין כָּל זָבָה קְטַנָּה; וְאִם עָבַר וּבְעָלָהּ, שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין מִכְּלוּם. וַאֲפִלּוּ רָאָת דָּם אַחַר שֶׁבָּא עָלֶיהָ בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, שֶׁזֶּה דַּם נִדָּה הוּא, וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לַיּוֹם שֶׁלְּפָנָיו.

יט. רָאָת דָּם בְּסוֹף שְׁבִיעִי לְנִדָּתָהּ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְרָאָת בַּתְּשִׁעִי וּבָעֲשִׂירִי - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה: שֶׁמָּא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה בְּלֵיל שְׁמִינִי הָיְתָה, וְנִמְצֵאת שֶׁרָאָת שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה בְּתְחִלַּת יְמֵי זִיבָתָהּ. וְכֵן אִם רָאָת דָּם בְּתְשִׁעִי וַעֲשִׂירִי מִימֵי זִיבָתָהּ, וְרָאָת בְּסוֹף יוֹם אַחַד עָשָׂר בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה: שֶׁמָּא רְאִיָּה אַחֲרוֹנָה בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר הָיְתָה, וַהֲרֵי רָאָת שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה בִּימֵי זִיבָתָהּ.

כ. נִדָּה שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בְּתוֹךְ יְמֵי נִדָּתָהּ וּמָצְאָה שֶׁפָּסַק הַדָּם, וַאֲפִלּוּ פָּסַק בַּשֵּׁנִי לְנִדָּתָהּ, וְשָׁגְגָה אוֹ הֵזִידָה וְלֹא בָּדְקָה עַד לְאַחַר נִדָּתָהּ בְּיָמִים רַבִּים, וּכְשֶׁבָּדְקָה מָצְאָה טָמֵא - אֵין אוֹמְרִים: 'שֶׁמָּא כָּל אוֹתָן הַיָּמִים הָיְתָה טְמֵאָה', אֶלָּא כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁלֹּא בָּדְקָה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה טָמֵא, אֲפִלּוּ בָּדְקָה בַּשְּׁבִיעִי לְנִדָּתָהּ, וּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת לֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ כְּדֵי לִפְרֹשׁ מִטְּמֵאַת נִדָּה, אֶלָּא הִמְתִּינָה יָמִים, וְאַחַר כָּךְ בָּדְקָה וּמָצְאָה טָהוֹר - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה; וְאִם מָצְאָה טָמֵא - הֲרֵי זוֹ זָבָה וַדַּאי; שֶׁכֵּיוָן שֶׁבַּתְּחִלָּה מָצְאָה טָמֵא וּבַסּוֹף טָמֵא, הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּם. וְיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל נִדָּה - אַף עַל פִּי שֶׁמָּצְאָה בּוֹ טָהוֹר, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁמָּצְאָה טָמֵא, שֶׁיּוֹם רִאשׁוֹן כֻּלּוֹ הֶחְזֵק הַמַּעְיָן פָּתוּחַ.

כא. זָבָה שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בָּרִאשׁוֹן מִימֵי הַסְּפִירָה וּמָצְאָה טָהוֹר, וְלֹא בָּדְקָה עַד יוֹם שְׁבִיעִי וּמָצְאָה טָהוֹר - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, וּכְאִלּוּ בָּדְקָה כָּל שִׁבְעָה וּמָצְאָה טָהוֹר.

כב. וְכֵן אִם בָּדְקָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִימֵי הַסְּפִירָה וּמָצְאָה טָהוֹר, וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וּמָצְאָה טָהוֹר - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. בָּדְקָה בְּיוֹם שְׁלִישִׁי לִזִּיבָתָהּ וּמָצְאָה שֶׁפָּסַק הַדָּם, וְלֹא בָּדְקָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִימֵי הַסְּפִירָה, וּבַשְּׁבִיעִי בָּדְקָה וּמָצְאָה טָהוֹר - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. וְהוּא הַדִּין לְזָב בְּכָל אֵלּוּ הַבְּדִיקוֹת, שֶׁהוּא טָהוֹר, וְעָלוּ לוֹ יְמֵי הַסְּפִירָה.

כג. כָּל אִשָּׁה שֶׁהִיא סְפֵק נִדָּה סְפֵק זָבָה - צְרִיכָה לִישֵׁב שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים מִסָּפֵק, וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ; וּמְבִיאָה קָרְבַּן זָבָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

יום רביעי כ"ו שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה פֶּרֶק ז

א. מְעַבֶּרֶת שֶׁהִתְחִילָה לְהַצְטַעֵר, וַאֲחָזוּהָ חֶבְלֵי לִדָּה, וְהִתְחִיל הַדָּם לָצֵאת קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד - אוֹתוֹ הַדָּם, הוּא הַנִּקְרָא 'דַּם הַקֹּשִׁי'. הֵיאַךְ דִּינוֹ? אִם בָּא בִּימֵי נִדָּתָהּ - הֲרֵי הוּא דַּם נִדָּה, וַהֲרֵי זוֹ טְמֵאַת נִדָּה. וְאִם בָּא בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ

טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּזְבָה: "דָּם יִהְיֶה זוֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ" - מִפְּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, זוֹבָהּ מֵחֲמַת עַצְמָהּ, וְלֹא מֵחֲמַת וָלָד; וּבְלִבַּד שֶׁתֵּלֵד וָלָד חַי; אֲבָל אִם הִפִּילָה - אֵין קֹשִׁי לִנְפָלִים. אֲפִלּוּ הָיָה הַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד עִם הַחֲבָלִים וְהַצַּעַר אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד - הֲרֵי זֶה דַּם קֹשִׁי, וְטָהוֹר; אֲבָל אִם הִתְחִיל הַדָּם קֹדֶם הַלֵּדָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה דַּם זִיבָה, וַהֲרֵי הִיא יוֹלֶדֶת בִּזּוּב.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא פָּסְקוּ הַצִּירִים וְהַחֲבָלִים וְהַצַּעַר, אֶלָּא מִתְקַשָּׁה וְהוֹלֶכֶת עַד שֶׁיָּלְדָה. אֲבָל אִם רָאָת דָּם שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר בִּימֵי זִיבָתָהּ בְּצַעַר וַחֲבָלִים, וּפָסַק הַצַּעַר וְרָוַח לָהּ מִן הַחֲבָלִים אַחַר הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים, וְעָמְדָה בְּנַחַת אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר הַצַּעַר וְהַחֲבָלִים אַחַר אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעָה - הֲרֵי זוֹ זָבָה; שֶׁאִלּוּ הָיָה הַדָּם מֵחֲמַת הַוָּלָד, לֹא פָּסַק הַצַּעַר וְלֹא הַחֲבָלִים; וְאִם יָלְדָה אַחֲרֵי כֵן - הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בִּזּוּב.

ג. רָאָת יוֹם אֶחָד בְּלֹא צַעַר וּשְׁנַיִם בְּקֹשִׁי, וְיָלְדָה, אוֹ שְׁנַיִם בְּלֹא צַעַר וְיוֹם בְּקֹשִׁי, וְיָלְדָה, אוֹ יוֹם בְּקֹשִׁי וְיוֹם בְּלֹא צַעַר וְיוֹם בְּקֹשִׁי, וְיָלְדָה - אֵינָהּ יוֹלֶדֶת בִּזּוּב; אֲבָל אִם רָאָת יוֹם אֶחָד בְּקֹשִׁי וּשְׁנַיִם בְּלֹא צַעַר, וְיָלְדָה, אוֹ שְׁנַיִם בְּקֹשִׁי וְאֶחָד בְּלֹא צַעַר, וְיָלְדָה, אוֹ יוֹם בְּלֹא צַעַר וְיוֹם בְּקֹשִׁי וְיוֹם בְּלֹא צַעַר, וְיָלְדָה - הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בִּזּוּב. זֶה הַכְּלָל: קֹשִׁי הַסָּמוּךְ לַלֵּדָה, אֵין זוֹ יוֹלֶדֶת בִּזּוּב; שֹׁפִי סָמוּךְ לַלֵּדָה, הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בִּזּוּב.

ד. חָל שְׁלִישִׁי לִרְאִיָּתָהּ לִהְיוֹת בְּיוֹם הַלֵּדָה - אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ בְּשֹׁפִי, אֵין זוֹ יוֹלֶדֶת בִּזּוּב, שֶׁהֲרֵי יוֹם הַלֵּדָה סָמוּךְ לְקֹשִׁי. רָאָת שְׁנֵי יָמִים, וּבַשְּׁלִישִׁי הִפִּילָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה הִפִּילָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה וּסְפֵק יוֹלֶדֶת.

ה. כֵּיצַד דִּין יוֹלֶדֶת בִּזּוּב? צְרִיכָה לִישֵׁב שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, וְטוֹבֶלֶת לָעֶרֶב, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מַתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה לָהּ דַּם טֹהַר; וּמְבִיאָה קָרְבַּן זָבָה וְקָרְבַּן יוֹלֶדֶת. לְפִיכָךְ, אִם יָלְדָה זָכָר - אֲפִלּוּ פָּסַק הַדָּם בְּיוֹם הַלֵּדָה, סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, וְטוֹבֶלֶת. וְאִם יָלְדָה נְקֵבָה, וְסָפְרָה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, וְשָׁלְמוּ עִם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל לֵדָה אוֹ לְאַחֲרֵיהֶן - הֲרֵי זוֹ טוֹבֶלֶת, וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ; וְאִם שָׁלְמוּ יְמֵי הַסְּפִירָה בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה עָשָׂר - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ עַד לֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר.

ו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָאָת דָּם שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְסָפְרָה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים - הֲרֵי עֲשָׂרָה, וַעֲדַיִן הִיא אֲסוּרָה עַד לֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר; שֶׁכָּל אַרְבָּעָה עָשָׂר הִיא כְּנִדָּה. וְלָמָּה אֵין מַצְרִיכִין אֶת הַיּוֹלֶדֶת בִּזּוּב לִסְפִּירַת שִׁבְעָה, אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל זָכָר וְאַחַר אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה? מִפְּנֵי שֶׁיְּמֵי לִדָּתָהּ וִימֵי נִדָּתָהּ שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה בָּהֶן, עוֹלִין לָהּ לִסְפִּירַת שִׁבְעָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ז. יוֹלֶדֶת בִּזּוּב שֶׁלֹּא פָּסַק דָּמָהּ - אֵין לָהּ דַּם טֹהַר, אֶלָּא כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה כְּדַם זִיבָה הוּא; אֲבָל אִם סָפְרָה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, וְשָׁלְמוּ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה, וְטָבְלָה, וְאַחַר כָּךְ רָאָת דָּם בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים שֶׁל זָכָר וּשְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה - הֲרֵי זֶה דַּם טֹהַר.

ח. סָפְרָה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים וְלֹא טָבְלָה, וְאַחַר כָּךְ רָאָת דָּם - הֲרֵי זוֹ טוֹבֶלֶת, וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ מִיָּד; שֶׁכָּל יְמֵי טֹהַר אֵינָן רְאוּיוֹת לֹא לְנִדָּה וְלֹא לִזִּיבָה. אֲבָל עַצְמוֹ שֶׁל דָּם - טָמֵא וּמְטַמֵּא כְּדִין דַּם הַנִּדָּה, עַד שֶׁתִּטְבֹּל.

ט. הַיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה, וּלְאַחַר אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁלָּהּ נִתְעַבְּרָה, וְהִתְחִיל דַּם הַקֹּשִׁי לָבֹא לָהּ בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים - הֲרֵי הוּא דַּם טֹהַר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קֹשִׁי לִנְפָלִים; שֶׁכָּל דָּמִים שֶׁתִּרְאֶה בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר, טָהוֹר הוּא עַד שֶׁתַּפִּיל הַוָּלָד. וּכְשֶׁתַּפִּיל - תִּהְיֶה טְמֵאַת לֵדָה, אִם הִפִּילָה זָכָר טְמֵאַת זָכָר, וְאִם הִפִּילָה נְקֵבָה טְמֵאַת נְקֵבָה. וּמוֹנָה יְמֵי טֻמְאָה וִימֵי מְלֹאת מִוָּלָד שֵׁנִי; אֲפִלּוּ הָיוּ תְּאוֹמִים, וְהִפִּילָה הַיּוֹם אֶחָד, וְהִפִּילָה הָאַחֵר אַחַר כַּמָּה יָמִים - מוֹנָה לַשֵּׁנִי יְמֵי טֻמְאָה וִימֵי מְלֹאת.

י. זָבָה שֶׁפָּסַק זוֹבָהּ, וְהִתְחִילָה לִמְנוֹת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, וּבָא לָהּ דַּם קֹשִׁי בְּתוֹךְ יְמֵי נְקִיִּים - אֵינוֹ סוֹתֵר, וִימֵי הַקֹּשִׁי עוֹלִין לָהּ לְעִנְיַן שִׁבְעָה; וְכֵן אִם יָלְדָה בְּשִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים - אֵין הַלֵּדָה סוֹתֶרֶת, וִימֵי הַלֵּדָה עוֹלִין לָהּ לְמִנְיַן שִׁבְעָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ" - כֵּיוָן שֶׁטָּהֲרָה מִזּוֹבָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה טֻמְאָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן טֻמְאַת לֵדָה, אוֹ טֻמְאַת נִדָּה, אוֹ טֻמְאַת צָרַעַת - הֲרֵי זוֹ סוֹפֶרֶת בָּהֶן; וְאֵין טֻמְאוֹת אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן סוֹתְרִין הַסְּפִירָה.

יא. יְמֵי לִדָּתָהּ וִימֵי נִדָּתָהּ - אִם לֹא רָאָת בָּהֶם דָּם - הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלִין לָהּ לִסְפִירַת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים; וְאִם רָאָת בָּהֶם דָּם - אֵין עוֹלִין לָהּ יְמֵי הָרְאִיָּה, וְלֹא סוֹתְרִין כָּל הַיָּמִים, אֶלָּא מַשְׁלֶמֶת עַל הַיָּמִים שֶׁסָּפְרָה, כְּשֶׁיִּפְסֹק הַדָּם; שֶׁאֵין סוֹתֵר הַכֹּל אֶלָּא רְאִיָּה שֶׁל זוֹב, אֲבָל אֵלּוּ סוֹתְרִין יוֹמָן בִּלְבַד.

יב. מֵאַחַר שֶׁתָּבִין כָּל הָעִקָּרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ, יִתְבָּאֵר לְךָ מַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה דָּם מִן הַמְּקוֹר יוֹם אַחַר יוֹם מֵאָה וְאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם, וְלֹא תִּהְיֶה זָבָה. כֵּיצַד? שְׁנַיִם לִפְנֵי נִדָּתָהּ, וְשִׁבְעָה יְמֵי נִדָּתָהּ, וּשְׁנַיִם לְאַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ, וְאַרְבָּעָה עָשָׂר קֹשִׁי, וּשְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה, וְשִׁבְעָה יְמֵי נִדָּה, וּשְׁנַיִם אַחַר יְמֵי הַנִּדָּה. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה הָאִשָּׁה אַחַר יְמֵי מְלֹאת תְּחִלָּה - הוּא תְּחִלַּת נִדָּתָהּ, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל וָסָתוֹת שֶׁמִּקֹּדֶם; לְפִיכָךְ הָרוֹאָה דָּם בְּסוֹף יְמֵי מְלֹאת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה, שֶׁמָּא בַּלַּיְלָה רָאָת הַדָּם, שֶׁהוּא תְּחִלַּת יְמֵי נִדָּתָהּ.

יג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַנִּדָּה שֶׁרָאָת דָּם כָּל שִׁבְעָה - מֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ בְּלֵיל שְׁמִינִי אַחַר שֶׁתִּטְבֹּל; וְזָבָה קְטַנָּה - מְשַׁמֶּרֶת יוֹם אֶחָד טָהוֹר, וְטוֹבֶלֶת, וּמֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ לָעֶרֶב; וְזָבָה גְּדוֹלָה - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, וְטוֹבֶלֶת, וּמֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ בְּלֵיל שְׁמִינִי. וְאֵין בֵּין זְמַן נִדָּה לְנִדָּה, אֶלָּא אַחַד עָשָׂר יוֹם בִּלְבַד; וּבְאוֹתָם הָאַחַד עָשָׂר, תְּהִי זָבָה קְטַנָּה אוֹ גְּדוֹלָה.

יד. וּמֵאַחַר שֶׁתִּהְיֶה זוֹכֵר כָּל אֵלּוּ הָעִקָּרִים, יִתְבָּאֵר לְךָ זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים, הָאִשָּׁה שֶׁהֶחֱזִקָה כָּל יָמֶיהָ, יוֹם תִּרְאֶה דָּם וְיוֹם לֹא תִּרְאֶה דָּם - בַּתְּחִלָּה מְשַׁמֶּשֶׁת בְּלֵיל שְׁמִינִי וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד אַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ; וּמְשַׁמֶּשֶׁת בְּכָל שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם אַרְבַּע לֵילוֹת בִּלְבַד, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְשַׁמֵּשׁ בַּיָּמִים, שֶׁהַיּוֹם הַטָּהוֹר הוּא שָׁמוּר לַיּוֹם הַטָּמֵא. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה רוֹאָה הַדָּם בְּכָל יוֹם טָמֵא מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה - אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת אֶלָּא בַּשְּׁמִינִי בִּלְבַד, שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד אַחַר נִדָּתָהּ.

טו. הָיְתָה רוֹאָה שְׁנֵי יָמִים טְמֵאִים וּשְׁנֵי יָמִים טְהוֹרִים - מְשַׁמֶּשֶׁת בַּשְּׁמִינִי, וּבַשְּׁנַיִם עָשָׂר, וְשִׁשָּׁה עָשָׂר, וְיוֹם עֶשְׂרִים.

טז. הָיְתָה רוֹאָה שְׁלֹשָׁה יָמִים טְמֵאִים וּשְׁלֹשָׁה טְהוֹרִים - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁנֵי יָמִים מֵהַשְּׁלֹשָׁה הַטְּהוֹרִין שֶׁאַחַר יְמֵי נִדָּתָהּ, שֶׁהָאֶחָד מֵהֶן שָׁמוּר לַשְּׁנַיִם הַטְּמֵאִין הַסְּמוּכִין לְנִדָּתָהּ, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי הֶחְזִקָה זָבָה גְּדוֹלָה, וְאֵין לָהּ שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים.

יז. הָיְתָה רוֹאָה אַרְבָּעָה יָמִים טְמֵאִים וְאַרְבָּעָה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת יוֹם אֶחָד שֶׁאַחַר נִדָּתָהּ, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם.

יח. הָיְתָה רוֹאָה חֲמִשָּׁה יָמִים טְמֵאִים וַחֲמִשָּׁה יָמִים טְהוֹרִים - מְשַׁמֶּשֶׁת הַשְּׁלֹשָׁה הַסְּמוּכִים לְנִדָּתָהּ, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם.

יט. הָיְתָה רוֹאָה שִׁשָּׁה יָמִים טְמֵאִין וְשִׁשָּׁה יָמִים טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת בַּחֲמִשָּׁה יָמִים הַסְּמוּכִים לְנִדָּתָהּ תְּחִלָּה, וְשׁוּב אֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת לְעוֹלָם.

כ. הָיְתָה רוֹאָה שִׁבְעָה טְמֵאִין וְשִׁבְעָה טְהוֹרִין - מְשַׁמֶּשֶׁת הַשָּׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן הַטָּהוֹר הַסָּמוּךְ לְנִדָּתָהּ, וְיָבוֹא אַחֲרָיו שָׁבוּעַ טָמֵא, תִּקָּבַע בּוֹ זָבָה, וְהַשָּׁבוּעַ הַטָּהוֹר שֶׁיָּבוֹא אַחֲרָיו לִסְפִירָה, וַאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ בּוֹ; וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא שִׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ בְּאַרְבָּעָה שָׁבוּעוֹת, אֶלָּא שָׁבוּעַ אֶחָד. וְכֵן כָּל יָמֶיהָ, מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם בְּכָל שְׁמוֹנָה עָשָׂר שָׁבוּעוֹת. כֵּיצַד? שָׁבוּעַ חֲמִישִׁי - הֲרֵי הִיא זָבָה; שָׁבוּעַ שִׁשִּׁי, שֶׁהִיא בּוֹ טְהוֹרָה - לִסְפִירָה; שָׁבוּעַ שְׁבִיעִי - זָבָה; שָׁבוּעַ שְׁמִינִי - לִסְפִירָה; שָׁבוּעַ תְּשִׁיעִי, שֶׁהִיא רוֹאָה בּוֹ - חֲמִשָּׁה יָמִים מִמְּנוּ מִימֵי נִדָּה, וּשְׁנַיִם מִתְּחִלַּת יְמֵי זִיבָה; מְשַׁמֶּרֶת יוֹם אֶחָד מִן הַשָּׁבוּעַ הָעֲשִׂירִי הַטָּהוֹר, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שִׁשָּׁה; שָׁבוּעַ אַחַד עָשָׂר, שֶׁהִיא רוֹאָה בּוֹ - שְׁנַיִם מִסּוֹף יְמֵי זוֹבָהּ, וַחֲמִשָּׁה מִתְּחִלַּת יְמֵי נִדָּה; וּמְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה יָמִים מִשָּׁבוּעַ שְׁנַיִם עָשָׂר הַטָּהוֹר. שָׁבוּעַ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר - זָבָה, וְשָׁבוּעַ אַרְבָּעָה עָשָׂר - לִסְפִירָה; וְכֵן שָׁבוּעַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר - זָבָה; שָׁבוּעַ שִׁשָּׁה עָשָׂר - לִסְפִירָה, וְשָׁבוּעַ שִׁבְעָה עָשָׂר - זָבָה; וְשָׁבוּעַ שְׁמוֹנָה עָשָׂר - לִסְפִירָה. וְסוֹפֶרֶת עַל דֶּרֶךְ זוֹ לְעוֹלָם. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁבְּכָל שְׁמוֹנָה עָשָׂר שָׁבוּעוֹת, מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם; וְאִלּוּ לֹא אֵרַע לָהּ חֳלִי זֶה, וְהָיְתָה שָׁבוּעַ נִדָּה וְאַחַד עָשָׂר יוֹם טְהוֹרָה - הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת בְּכָל הַשְּׁמוֹנָה עָשָׂר שָׁבוּעוֹת, אַחַד עָשָׂר שָׁבוּעוֹת, שֶׁהֵם שִׁבְעָה וְשִׁבְעִים יוֹם.

כא. וּבִזְמַן שֶׁהִיא רוֹאָה שָׁבוּעַ טָמֵא וְשָׁבוּעַ טָהוֹר - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם, שֶׁהֵן כְּמוֹ רְבִיעַ הַיָּמִים; וְזוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: 'מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ יָמֶיהָ'.

כב. הָיְתָה רוֹאָה שְׁמוֹנָה יָמִים טָמֵא וּשְׁמוֹנָה יָמִים טָהוֹר - הֲרֵי זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם מִתּוֹךְ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה יוֹם. כֵּיצַד? שְׁמוֹנָה טָמֵא שֶׁבַּתְּחִלָּה - שִׁבְעָה מֵהֶן יְמֵי נִדָּתָהּ, וְיוֹם אֶחָד זִיבוּת סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ; מְשַׁמֶּרֶת לוֹ יוֹם אֶחָד מִן הַשְּׁמוֹנָה הַטְּהוֹרִין, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שִׁבְעָה; וְאַחַר כָּךְ יָבוֹאוּ לָהּ שְׁמוֹנָה טְמֵאִין - מֵהֶן שְׁנַיִם תַּשְׁלוּם יְמֵי זִיבָתָהּ, וְשִׁשָּׁה מִימֵי נִדָּתָהּ; וְיָבוֹאוּ שְׁמוֹנָה טְהוֹרִין - יוֹם אֶחָד מֵהֶן תַּשְׁלוּם יְמֵי נִדָּתָהּ, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שִׁבְעָה שְׁנִיּוֹת; וְאַחַר כָּךְ יָבוֹאוּ לָהּ שְׁמוֹנָה טְמֵאִים - מֵהֶן אַרְבָּעָה תַּשְׁלוּם יְמֵי זִיבָתָהּ, וְאַרְבָּעָה מִימֵי נִדָּתָהּ, נִמְצֵאת זָבָה גְּדוֹלָה וּצְרִיכָה סְפִירַת שִׁבְעָה; יָבוֹאוּ לָהּ שְׁמוֹנָה טְהוֹרִים - סוֹפֶרֶת מֵהֶן שִׁבְעָה, וּמְשַׁמֶּשֶׁת יוֹם אֶחָד. נִמְצֵאת מְשַׁמֶּשֶׁת חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בְּכָל אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה.

כג. הָיְתָה רוֹאָה תִּשְׁעָה יָמִים טָמֵא וְתִשְׁעָה יָמִים טָהוֹר - מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה יָמִים בְּכָל שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם לְעוֹלָם. כֵּיצַד? תִּשְׁעָה הַטְּמֵאִים - שִׁבְעָה מֵהֶן לְנִדָּתָהּ, וּשְׁנַיִם זִיבוּת סָמוּךְ לְנִדָּתָהּ; מְשַׁמֶּרֶת לָהֶן יוֹם אֶחָד מִן הַתִּשְׁעָה הַטְּהוֹרִין, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שְׁמוֹנָה. וְכֵן לְעוֹלָם.

כד. הָיְתָה רוֹאָה עֲשָׂרָה יָמִים טָמֵא וַעֲשָׂרָה טָהוֹר, וּמֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה, אֲפִלּוּ אֶלֶף יוֹם טָמֵא וְאֶלֶף יוֹם טָהוֹר - יִהְיֶה יְמֵי שִׁמּוּשָׁהּ כְּמִנְיַן זִיבָתָהּ. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה הַטְּמֵאִין - מֵהֶן שִׁבְעָה נִדָּה, וּשְׁלֹשָׁה יְמֵי זִיבָה; עֲשָׂרָה הַטְּהוֹרִין - סוֹפֶרֶת מֵהֶן שִׁבְעָה, וּמְשַׁמֶּשֶׁת שְׁלֹשָׁה. נִמְצְאוּ יְמֵי הַשִּׁמּוּשׁ שְׁלֹשָׁה, וּימֵי זִיבוּת דָּמָהּ שְׁלֹשָׁה. וְכֵן מֵאָה יוֹם טְמֵאִין וּמֵאָה טְהוֹרִין, הַמֵּאָה הַטְּמֵאִים - שִׁבְעָה מֵהֶן לְנִדָּה, וּשְׁלֹשָׁה וְתִשְׁעִים זִיבוּת; הַמֵּאָה הַטְּהוֹרִין - שִׁבְעָה מֵהֶן לְסִפִּירָה, וּשְׁלֹשָׁה וְתִשְׁעִים לְשִׁמּוּשׁ. וְכֵן אֶלֶף, וְכֵן כָּל מִנְיָן וּמִנְיָן עַל דֶּרֶךְ זוֹ.

יום חמישי כ"ז שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה פֶּרֶק ח

א. יֵשׁ אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת, וְיֵשׁ אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת, אֶלָּא לֹא תַרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ עַד שֶׁיֵּצֵא הַדָּם, וְאֵין לָהּ יוֹם קָבוּעַ לִרְאִיָּתָהּ. וְזוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת - הִיא שֶׁיֵּשׁ לָהּ יוֹם קָבוּעַ, אוֹ מֵעֶשְׂרִים יוֹם לְעֶשְׂרִים יוֹם, אוֹ מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, אוֹ פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר.

ב. וְקֹדֶם שֶׁיָּבוֹא הַדָּם, תַּרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ; מְפַהֶקֶת, וּמִתְעַטֶּשֶׁת, וְחוֹשֶׁשֶׁת פִּי כְּרֵשָׁהּ וְשִׁפּוּלֵי מֵעֶיהָ, וְיִסְתַּמֵּר שֵׂעַר בְּשָׂרָהּ, אוֹ יֵחַם בְּשָׂרָהּ, וְכֵיוֹצֵא בִּמְאֹרָעוֹת אֵלּוּ; וְיָבוֹאוּ לָהּ וְסָתוֹת אֵלּוּ אוֹ אֶחָד מֵהֶן, בְּשָׁעָה קְבוּעָה לָהּ מִיּוֹם וְסָתָהּ.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּבְדֹּק עַצְמָהּ תְּחִלָּה. וְשֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת - אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ בְּכָל עוֹנַת וִסְתָהּ; אִם וִסְתָהּ בַּיּוֹם, אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם; וְאִם וִסְתָהּ בַּלַּיְלָה, אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ כָּל אוֹתָהּ הַלַּיְלָה. וְשֶׁמִּתְחִלַּת יוֹם הַוֶּסֶת, תִּסְפֹּר יְמֵי נִדָּתָהּ וּימֵי זִיבָתָהּ לְעוֹלָם.

ד. לְפִיכָךְ, צְרִיכוֹת הַנָּשִׁים לְהִזָּהֵר בַּוִּסָּתוֹת, עַד שֶׁתֵּדַע הַיּוֹם וְהַשָּׁעָה שֶׁנִּקְבָּעָה בָּהּ וִסְתָהּ. הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בְּיוֹם עֶשְׂרִים, וּבָא יוֹם עֶשְׂרִים וְלֹא רָאָת, וּבָא יוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים וְרָאָת - הֲרֵי יוֹם עֶשְׂרִים וְיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים, שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין; וְכֵן אִם רָאָת פַּעַם שְׁנִיָּה בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים, וְלֹא רָאָת בְּיוֹם עֶשְׂרִים - עֲדַיִן שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין. רָאָת פַּעַם שְׁלִישִׁית בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים, וְלֹא רָאָת בְּיוֹם עֶשְׂרִים - טָהֵר יוֹם עֶשְׂרִים, וְנַעֲקָרָה הַוֶּסֶת לְיוֹם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים; שֶׁאֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת וֶסֶת עַד שֶׁתִּקְבָּעֵנוּ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וְאֵינָהּ מִטַּהֶרֶת מִן הַוֶּסֶת עַד שֶׁתַּעֲקֹר מִמֶּנָּה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים.

ה. כָּל וֶסֶת שֶׁנִּקְבָּעָה מֵחֲמַת אֹנֶס, אֲפִלּוּ רָאָת בּוֹ כַּמָּה פְּעָמִים - אֵינוֹ וֶסֶת, שֶׁמִּפְּנֵי הָאֹנֶס רָאָת. קָפְצָה וְרָאָתָה, קָפְצָה וְרָאָתָה - קָבְעָה לָהּ וֶסֶת לְיָמִים בְּלֹא קְפִיצָה. כֵּיצַד? קָפְצָה בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת וְרָאָת דָּם, וּלְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם קָפְצָה

בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת וְרָאָת דָּם, וּלְאַחַר תִּשְׁעָה עָשָׂר קָפְצָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְלֹא רָאָת דָּם, וּלְאַחַר הַשַּׁבָּת רָאָת בְּלֹא קְפִיצָה - הֲרֵי נִקְבַּע אֶחָד בְּשַׁבָּת אַחַר עֶשְׂרִים; שֶׁהֲרֵי נוֹדַע שֶׁהַיּוֹם גָּרַם לָהּ לִרְאוֹת, לֹא הַקְּפִיצָה, וּכְבָר נִקְבַּע יוֹם זֶה שְׁלִשָּׁה פְּעָמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. רָאָתָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּחֹדֶשׁ זֶה, וְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו, וְיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ שֶׁל אַחֲרָיו - הֲרֵי קָבְעָה לָהּ וֶסֶת לְדַלּוּג. בָּא חֹדֶשׁ רְבִיעִי וְרָאָת בְּיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר, עֲדַיִן לֹא נִקְבַּע לָהּ וֶסֶת, וְכָל יוֹם שֶׁרָאָת בּוֹ, חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ לְהַבָּא; כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא תִרְאֶה בּוֹ, טָהֵר אוֹתוֹ הַיּוֹם מִן הַוֶּסֶת - שֶׁאֵין צָרִיךְ עֲקִירַת שְׁלִשָּׁה פְּעָמִים אֶלָּא יוֹם שֶׁנִּקְבַּע שְׁלִשָּׁה פְּעָמִים.

ז. הָיָה דַּרְכָּהּ לִהְיוֹת רוֹאָה יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְשִׁנָּת לְשִׁשָּׁה עָשָׂר - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין; שִׁנָּת לְשִׁבְעָה עָשָׂר - הֵתַר שִׁשָּׁה עָשָׂר וְנֶאֱסַר שִׁבְעָה עָשָׂר, וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאִסּוּרוֹ עוֹמֵד; שִׁנָּת לִשְׁמוֹנָה עָשָׂר - נֶאֱסַר שְׁמוֹנָה עָשָׂר, וְהֵתִּרוּ כֻּלָּם.

ח. הָיָה דַּרְכָּהּ לִרְאוֹת יוֹם עֶשְׂרִים, וְשִׁנָּת לְיוֹם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין; הִגִּיעַ עֶשְׂרִים וְלֹא רָאָת, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים וְרָאָת - עֲדַיִן שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין. הִגִּיעַ יוֹם עֶשְׂרִים וְרָאָת - טָהַר יוֹם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים, שֶׁהֲרֵי חָזְרָה לְוִסְתָּהּ הַקָּבוּעַ, וְנֶעֱקַר שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְבַּע שְׁלִשָּׁה פְּעָמִים.

ט. אֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת לָהּ וֶסֶת בְּתוֹךְ יְמֵי נִדָּתָהּ שֶׁרָאָת בָּהֶן; כֵּיוָן שֶׁרָאָת יוֹם אֶחָד, אֵינָהּ קוֹבַעַת וֶסֶת בְּכָל הַשִּׁבְעָה. וְכֵן אֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת וֶסֶת בִּימֵי זִיבָתָהּ שֶׁהֵן הָאַחַד עָשָׂר יוֹם; אֲבָל קוֹבַעַת וֶסֶת בִּימֵי נִדָּתָהּ שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה בָּהֶן. וְאִם נִקְבַּע לָהּ וֶסֶת בִּימֵי זִיבָתָהּ, הֲרֵי זוֹ חוֹשֶׁשֶׁת לַוֶּסֶת; וְכָל וֶסֶת שֶׁנִּקְבְּעָה בִּימֵי זִיבָתָהּ, אִם נֶעֱקְרָה אֲפִלּוּ פַּעַם אֶחָד - נֶעֱקְרָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְהֵעָקֵר שְׁלִשָּׁה פְּעָמִים; שֶׁחֲזְקַת דָּמִים מְסַלְּקִין הֵן בְּיָמִים אֵלּוּ.

י. כֵּיצַד חוֹשֶׁשֶׁת לַוֶּסֶת? אִם רָאָת דָּם בְּוֶסֶת זוֹ, אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד - תֵּשֵׁב לְנִדָּה מִסָּפֵק, וַאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וַאֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה בִּשְׁאָר יְמֵי הַוִּסְתּוֹת. וְאִם רָאֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים, הֲרֵי זוֹ זָבָה.

יא. כָּל אִשָּׁה שֶׁמַּרְבָּה לִבְדֹּק עַצְמָהּ תָּמִיד, הֲרֵי זוֹ מְשֻׁבַּחַת, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת קְבוּעָה; שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא דָּם בְּלֹא שְׁעַת הַוֶּסֶת. וְכָל אַחַד עָשָׂר יוֹם שֶׁל יְמֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי הִיא בָּהֶן בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה; אֲבָל אַחַר יְמֵי זִיבָתָהּ - צְרִיכָה לִבְדֹּק.

יב. יָשְׁבָה וְלֹא בָדְקָה, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, עַד שֶׁתִּבְדֹּק וְתִמְצָא טָמֵא.

יג. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא בָדְקָה עַצְמָהּ בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ, וּלְאַחַר יָמִים בָּדְקָה וּמָצְאָה טָמֵא - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד שְׁעַת וִסְתָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן טֻמְאָה וְטָהֳרָה - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ לְמַפְרֵעַ, וְאֵינָהּ מוֹנָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁרָאָת; וְאִם מָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה, הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה.

יד. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁרָאָת דָּם מֵחֲמַת מַכָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּמְּקוֹר - אַף עַל פִּי שֶׁרָאָת בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ, הִיא טְהוֹרָה וְהַדָּם טָהוֹר; שֶׁהַוִּסְתּוֹת מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב.

טו. הַסּוֹמָה - בּוֹדֶקֶת עַצְמָהּ וּמַרְאָה לַחֲבֵרְתָּהּ; אֲבָל הַחֲרֶשֶׁת וְהַשּׁוֹטָה צְרִיכוֹת פִּקְחוֹת לִבְדֹּק אוֹתָן וְלִקְבֹּעַ לָהֶן וְסָתוֹת, וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ מֻתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן.

טז. כָּל אִשָּׁה שֶׁטָּעָת וְלֹא יָדְעָה עֵת וִסְתָּהּ, וְרָאָת דָּם - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת. לְפִיכָךְ, אִם רָאָת יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם - יוֹשֶׁבֶת תַּשְׁלוּם שִׁבְעָה, שֶׁמָּא דָּם זֶה בִּימֵי נִדָּתָהּ הוּא; וְאִם רָאָת שְׁלֹשָׁה יָמִים - סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, שֶׁמָּא בִּימֵי זִיבָתָהּ הִיא עוֹמֶדֶת.

יז. וְכֵיצַד הִיא עוֹשָׂה לְתַקֵּן וִסְתָּהּ, וּלְיַדַּע אִם הִיא זָבָה וַדַּאי אוֹ סָפֵק זָבָה, וּלְיַדַּע יְמֵי זִיבָתָהּ? הַכֹּל לְפִי יָמִים שֶׁתִּרְאֶה בָּהֶן. כֵּיצַד? רָאָת יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם - מַשְׁלֶמֶת עֲלֵיהֶן הַשִּׁבְעָה, וְתַתְחִיל לִמְנוֹת הָאַחַד עָשָׂר יוֹם מֵאַחַר הַשִּׁבְעָה.

יח. רָאָת שְׁלֹשָׁה יָמִים - הֲרֵי זוֹ סָפֵק זָבָה, שֶׁמָּא יוֹם אֶחָד מֵהֶן קֹדֶם נִדָּתָהּ, וּשְׁנַיִם מִתְּחִלַּת הַנִּדָּה; וְכֵן אִם רָאָת אַרְבָּעָה - שֶׁמָּא שְׁנַיִם קֹדֶם הַנִּדָּה, וּשְׁנַיִם מִתְּחִלַּת הַנִּדָּה. וְיוֹשֶׁבֶת חֲמִשָּׁה תַּשְׁלוּם יְמֵי נִדָּה, וְאַחַד עָשָׂר יְמֵי זִיבָה אַחַר הַחֲמִשָּׁה.

יט. וְכֵן אִם רָאָת תִּשְׁעָה יָמִים - הֲרֵי זוֹ סָפֵק זָבָה, שֶׁמָּא שְׁנַיִם קֹדֶם יְמֵי נִדָּה וְשִׁבְעָה שֶׁל נִדָּה; וּמַתְחֶלֶת לִמְנוֹת אַחַד עָשָׂר יוֹם אַחַר הַתִּשְׁעָה שֶׁפָּסַק הַדָּם. וְכֵן אִם רָאָת אַחַד עָשָׂר יוֹם - הֲרֵי זוֹ סָפֵק זָבָה, שֶׁמָּא שְׁנַיִם קֹדֶם הַנִּדָּה, וְשִׁבְעָה שֶׁל נִדָּה, וּשְׁנַיִם לְאַחַר הַנִּדָּה, וְנִשְׁאַר לָהּ מִימֵי זִיבָתָהּ תִּשְׁעָה.

כ. רָאָת שְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם - הֲרֵי זוֹ זָבָה וַדַּאי. שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ מֵהֶן שְׁנַיִם לִפְנֵי הַנִּדָּה וְשִׁבְעָה שֶׁל נִדָּה - הֲרֵי הַשְּׁלֹשָׁה לְאַחַר הַנִּדָּה, וְיִשָּׁאֵר לָהּ מִימֵי זִיבָתָהּ שְׁמוֹנָה. וְכֵן אִם רָאָת שְׁלֹשָׁה עָשָׂר יוֹם - יִשָּׁאֵר לָהּ מִימֵי זִיבָתָהּ שִׁבְעָה, וְהֵן יְמֵי הַסְּפִירָה.

כא. מְשֻׁכָּה בִּרְאִיַּת הַדָּם, אֲפִלּוּ רָאָת אֶלֶף יוֹם - כְּשֶׁיִּפְסֹק הַדָּם, סוֹפֶרֶת שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, וְאַחַר הַשִּׁבְעָה יַתְחִילוּ יְמֵי הַנִּדָּה לָזוֹ שֶׁטָּעָת.

כב. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַטּוֹעָה - אֵינָהּ מוֹנָה מִשֶּׁיִּפְסֹק הַדָּם פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה, וְלֹא יָתֵר עַל שִׁבְעָה עָשָׂר, וְיָבוֹאוּ יְמֵי נִדָּתָהּ. כֵּיצַד? רָאָת יוֹם אֶחָד וּפָסַק הַדָּם - מוֹנָה שִׁבְעָה עָשָׂר, שִׁשָּׁה לְתַשְׁלוּם נִדָּתָהּ וְאַחַד עָשָׂר יְמֵי זִיבָתָהּ; וְיָבוֹאוּ יְמֵי נִדָּתָהּ. וְאִם רָאָת שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אוֹ יָתֵר - מוֹנָה שִׁבְעָה מִשֶּׁיִּפְסֹק הַדָּם, וְיָבוֹאוּ יְמֵי נִדָּתָהּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שישי כ"ח שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה פֶּרֶק ט

א. אֵין הָאִשָּׁה מִטַּמְּאָה מִן הַתּוֹרָה בְּנִדָּה אוֹ בְּזִיבָה, עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ, וְתִרְאֶה דָּם, וְיֵצֵא בִּבְשָׂרָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְתִהְיֶה טְמֵאָה מֵעֵת שֶׁתִּרְאֶה וּלְהַבָּא בִּלְבַד. וְאִם לֹא הִרְגִּישָׁה, וּבָדְקָה וּמָצְאָה הַדָּם לִפְנִים בַּפְּרוֹזְדוֹר - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁבָּא בְּהַרְגָּשָׁה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁכָּל הָרוֹאָה כֶּתֶם דָּם עַל בְּשָׂרָהּ אוֹ עַל בְּגָדֶיהָ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְגִּישָׁה, וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ וְלֹא מָצְאָה דָּם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה, וּכְאִלּוּ מָצְאָה דָּם לִפְנִים בִּבְשָׂרָהּ; וְטֻמְאָה זוֹ בְּסָפֵק, שֶׁמָּא כֶּתֶם זֶה מִדַּם הַחֶדֶר בָּא.

ג. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁכָּל הָרוֹאָה דָּם בְּלֹא עֵת וִסְתָּהּ, וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ, עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת;

וְאִם בְּדָקָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה וּמָצְאָה טָהוֹר - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד זְמַן בְּדִיקָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ מִדִּבְרֵיהֶם, אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ לְמַפְרֵעַ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ; וְאֵינָהּ מוֹנָה לְנִדָּתָהּ אוֹ לְכִתְמָהּ אֶלָּא מֵעֵת שֶׁרָאַת הַדָּם, אוֹ שֶׁמָּצְאָה הַכֶּתֶם. וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם, הֲרֵי זוֹ מְקַלְקֶלֶת - שֶׁמָּא מִן הַחֶדֶר בָּא, וְנִתְקַלְקְלָה וְסָתָהּ.

ד. הָרוֹאָה דָּם בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ, אֵינָהּ מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ אֶלָּא בִּשְׁעָתָהּ בִּלְבַד. וְכֵן מְעֻבֶּרֶת, וּמְנִיקָה, בְּתוּלָה, וּזְקֵנָה - דַּיָּן שְׁעָתָן, וְאֵינָן מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ. אֵיזוֹ הִיא מְעֻבֶּרֶת? מִשֶּׁיַּכִּיר עֻבָּרָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. מְנִיקָה - כָּל אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ מֵת בְּנָהּ אוֹ גְּמָלַתּוּ [שפסק לינוק] אוֹ נְתָנַתּוּ לְמֵנִיקָה.

ה. בְּתוּלָה - כָּל שֶׁלֹּא רָאַת דָּם מִיָּמֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁרָאַת מֵחֲמַת נִשּׂוּאִין אוֹ מֵחֲמַת לֵדָה. זְקֵנָה - כָּל שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ תִּשְׁעִים יוֹם סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ; וְאֵיזוֹ הִיא זִקְנוּתָהּ? כָּל שֶׁקּוֹרְאִין לָהּ 'זְקֵנָה' וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת. מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה וּזְקֵנָה - כִּתְמָן כִּרְאִיָּתָן, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ; בְּתוּלָה שֶׁלֹּא רָאָת דָּם מִיָּמֶיהָ וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה - כִּתְמָהּ טָהוֹר, עַד שֶׁתִּרְאֶה דָּם שָׁלֹשׁ וְסָתוֹת.

ו. מַה בֵּין כֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ, לְכֶתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּגָדֶיהָ? שֶׁהַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ, אֵין לוֹ שִׁעוּר. וְהַנִּמְצָא עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ מְטַמֵּא עַד שֶׁיִּהְיֶה כַּגְּרִיס [פול] הַקַּלְקִי [שם מקום], שֶׁהוּא מְרֻבָּע, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי תֵּשַׁע עֲדָשׁוֹת שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ; הָיָה פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, טָהוֹר; נִמְצָא טִפִּין טִפִּין, אֵין מִצְטָרְפוֹת; הָיָה אָרֹךְ, הֲרֵי זֶה מִצְטָרֵף.

ז. כֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה - טָהוֹר, וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ. כֵּיצַד? יָשְׁבָה עַל כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה, וּכְלֵי גְּלָלִים, אוֹ עַל עוֹר הַדָּג, אוֹ עַל כְּלֵי חֶרֶשׂ מְגֻבּוֹ, אוֹ עַל בֶּגֶד שֶׁאֵין בּוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וְנִמְצָא עֲלֵיהֶן דָּם - טְהוֹרָה. אֲפִלּוּ בָּדְקָה קַרְקַע וְיָשְׁבָה עָלָיו, וְנִמְצָא כֶּתֶם עַל הַקַּרְקַע כְּשֶׁעָמְדָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁכָּל שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, לֹא גָּזְרוּ עַל כֶּתֶם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ. וְלֹא בִּמְקַבֵּל טֻמְאָה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לָבָן; אֲבָל כְּלֵי צִבְעוֹנִין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לְכֶתֶם הַנִּמְצָא בָּהֶן. לְפִיכָךְ תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁתִּלְבַּשׁ הָאִשָּׁה בִּגְדֵי צִבְעוֹנִין, כְּדֵי לְהַצִּילָהּ מִדִּין הַכְּתָמִים.

ח. לֹא בְּכָל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָא הַדָּם עַל בְּשָׂרָהּ, תִּטְמָא מִשּׁוּם כֶּתֶם - עַד שֶׁיִּמָּצֵא כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּהּ [הערוה]. כֵּיצַד? נִמְצָא עַל עֲקֵבָהּ - טְמֵאָה, שֶׁמָּא נָגַע בְּבֵית תַּרְפָּהּ בְּעֵת יְשִׁיבָתָהּ. וְכֵן אִם נִמְצָא עַל שׁוֹקָהּ וְעַל פַּרְסוֹתֶיהָ מִבִּפְנִים, וְהֵם הַמְּקוֹמוֹת הַנִּדְבָּקוֹת זוֹ בָּזוֹ בְּעֵת שֶׁתַּעֲמֹד וְתַדְבִּיק רֶגֶל לְרֶגֶל וְשׁוֹק לְשׁוֹק - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה. נִמְצָא עַל רֹאשׁ גּוּדֶל רַגְלָהּ - טְמֵאָה, שֶׁמָּא נָטַף מִן הַחֶדֶר עַל רַגְלָהּ בְּעֵת שֶׁהָלְכָה. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּנְּתֵז עָלָיו דַּם נִדָּתָהּ כְּשֶׁתְּהַלֵּךְ, וְנִמְצָא שָׁם דָּם - טְמֵאָה; וְכֵן אִם נִמְצָא דָּם עַל יָדֶיהָ, אֲפִלּוּ עַל קְשָׁרֵי אֶצְבְּעוֹת יָדֶיהָ - טְמֵאָה, שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת הֵן. אֲבָל אִם נִמְצָא הַדָּם עַל שׁוֹקָהּ וְעַל פַּרְסוֹתֶיהָ מִבַּחוּץ, אוֹ מִן הַצִּדָּדִין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נִמְצָא מִן הַיְרֵכַיִם וּלְמַעְלָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דָּם שֶׁנִּתַּז עָלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר.

ט. הַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ שֶׁהוּא אָרֹךְ כִּרְצוּעָה, אוֹ עָגֹל, אוֹ שֶׁהָיָה טִפִּין טִפִּין, אוֹ שֶׁהָיָה אֹרֶךְ הַכֶּתֶם עַל רֹחַב יְרֵכָה, אוֹ שֶׁהָיָה נִרְאֶה כְּאִלּוּ הוּא מִמַּטָּה לְמַעְלָה - הוֹאִיל וְהוּא כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּהּ, הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה; וְאֵין אוֹמְרִים: 'אִלּוּ נָטַף מִן הַגּוּף, לֹא הָיָה כָּזֶה'; שֶׁכָּל דָּם הַנִּמְצָא בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ - מַחְמִירִין בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק.

י. הַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל הֶחָלוּק שֶׁלָּהּ - מֵחֲגוֹר וּלְמַטָּן, טְמֵאָה; מֵחֲגוֹר וּלְמַעְלָן, טְהוֹרָה. נִמְצָא עַל בֵּית יָד שֶׁלָּהּ - אִם מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּהּ, טְמֵאָה; וְאִם לָאו, טְהוֹרָה.

יא. הָיְתָה פּוֹשֵׁטָתוֹ וּמִתְכַּסָּה בּוֹ בַּלַּיְלָה - כָּל מָקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ הַדָּם, טְמֵאָה; וְכֵן הָאֵזוֹר שֶׁלָּהּ - כָּל מָקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ הַדָּם, טְמֵאָה.

יב. הָיְתָה לוֹבֶשֶׁת חָלוּק אֶחָד, וְשָׁהָה עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ, וּבָדְקָה וּמָצְאָה עָלָיו שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים, אוֹ כֶּתֶם אֶחָד גָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁעוּר שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה, שֶׁמָּא כֶּתֶם נָטַף מִמֶּנָּה בְּכָל יוֹם; וְכֵן אִם לָבְשָׁה שְׁלֹשָׁה בְּגָדִים בְּדוּקִים, וְשָׁהוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה יָמִים בִּימֵי זִיבָתָהּ, וּמָצְאָה כֶּתֶם בְּכָל אֶחָד מֵהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה כְּנֶגֶד זֶה, הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה.

יג. מָצְאָה כֶּתֶם אֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים - אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן וּמָצְאָה טָהוֹר, וְלֹא בָּדְקָה חֲלוּקָהּ, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי מָצְאָה זֶה הַכֶּתֶם שֶׁאֵינוֹ כִּשְׁלֹשָׁה כְּתָמִים - אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לִזִּיבוּת; וְאִם לֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הוֹאִיל וְלֹא בָּדְקָה חֲלוּקָהּ, וְשָׁהָה עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה יָמִים בִּימֵי זִיבָתָהּ - חוֹשֶׁשֶׁת לִזִּיבוּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַכֶּתֶם כְּדֵי שְׁלֹשָׁה כְּתָמִים.

יד. מָצְאָה כֶּתֶם עַל חֲלוּקָהּ הַיּוֹם, וְרָאַת דָּם אַחַר כָּךְ שְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה, אוֹ שֶׁרָאַת שְׁנֵי יָמִים, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי מָצְאָה כֶּתֶם - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה.

טו. הָרוֹאָה כֶּתֶם וְאַחַר כָּךְ רָאַת דָּם - תּוֹלָה כִּתְמָהּ בִּרְאִיָּתָהּ כָּל מֵעֵת לְעֵת, בֵּין שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵת שֶׁמָּצְאָה הַכֶּתֶם וּמָצְאָה טָהוֹר, בֵּין שֶׁלֹּא בָּדְקָה. אֲבָל הָרוֹאָה כֶּתֶם אַחַר כֶּתֶם בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת - אֵינָהּ תּוֹלָה כֶּתֶם בְּכֶתֶם, אֶלָּא אִם כֵּן בָּדְקָה בֵּינֵיהֶן; שֶׁאִם הִפְסִיקָה טָהֳרָה בֵּין הַכְּתָמִים, אֵין מִצְטָרְפִין לִמְנָיַן זִיבוּת.

טז. כֵּיצַד? רָאֲתָה כֶּתֶם עֶרֶב שַׁבָּת בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִן הַיּוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּדְקָה עַצְמָהּ וְלֹא יָדְעָה אִם טְהוֹרָה הִיא אִם טְמֵאָה, וְרָאַת דָּם אַחַר כָּךְ, עַד שָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת - אֵינָהּ מוֹנָה לַכֶּתֶם, אֶלָּא תּוֹלָה הַכֶּתֶם בָּרְאִיָּה; וְאִם רָאַת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת וּבְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת, תִּהְיֶה זָבָה. רָאַת הַדָּם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה שְׁנֵי יָמִים: עֶרֶב שַׁבָּת שֶׁמָּצְאָה בּוֹ הַכֶּתֶם, וּבְשַׁבָּת שֶׁרָאַת הַדָּם; שֶׁהֲרֵי אֵין שְׁנֵיהֶן בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת. וְאִם רָאֲתָה דָּם בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, חוֹשֶׁשִׁין לִזִּיבוּת.

יז. לֹא רָאֲתָה דָּם בְּשַׁבָּת, אֲבָל רָאֲתָה כֶּתֶם אַחֵר בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת - אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּמָצְאָה טָהוֹר, אֵינָהּ מוֹנָה אֶלָּא לְכֶתֶם אֶחָד שֶׁהוּא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת,

הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת. וְאִם לֹא בָּדְקָה וְלֹא יָדְעָה אִם הִפְסִיקָה טָהֳרָה בֵּינֵיהֶם אוֹ לֹא הִפְסִיקָה - חֲרֵי זוֹ מוּנָה לְעֶרֶב שַׁבָּת; וְאִם רָאֲתָה בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת.

יח. רָאֲתָה הַכֶּתֶם הַשֵּׁנִי בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה מִיּוֹם הַשַּׁבָּת - בֵּין בָּדְקָה בֵּין לֹא בָּדְקָה, חֲרֵי זוֹ טְמֵאָה שְׁנֵי יָמִים, שֶׁחֲרֵי אֵין שְׁנֵיהֶם בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת; וְאִם רָאֲתָה בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת אַחַר מֵעֵת לְעֵת - חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת. רָאֲתָה בְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיּוֹם אֶחָד בְּשַׁבָּת כֶּתֶם שְׁלִישִׁי - אִם הִפְסִיקָה טָהֳרָה בֵּינֵיהֶם, אֵין מִצְטָרְפִין וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת; וְאִם לֹא בָּדְקָה, חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוּת.

יט. כָּל כֶּתֶם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה בִּגְלָלוֹ - אִם יֵשׁ לָהּ דָּבָר לִתְלוֹת בּוֹ וְלוֹמַר: 'שֶׁמָּא כֶּתֶם זֶה מִדָּבָר פְּלוֹנִי הוּא' - אִם נִמְצָא עַל הַבֶּגֶד, חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר לְהַחְמִיר, אֶלָּא לְהָקֵל. וְאִם נִמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ, סִפֵּקוֹ טָמֵא וְאֵינָהּ תּוֹלָה בּוֹ; וְאִם הָיָה לָהּ לִתְלוֹת בִּבְשָׂרָהּ יָתֵר מֵחֲלוּקָהּ - אַף עַל בְּשָׂרָהּ תּוֹלָה, וּסְפֵקוֹ טָהוֹר.

כ. כֵּיצַד? שָׁחֲטָה בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף, אוֹ שֶׁנִּתְעַסְּקָה בִּכְתָמִים, אוֹ שֶׁיָּשְׁבָה בְּצַד הָעוֹסְקִין בָּהֶם, אוֹ שֶׁעָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, וְנִמְצָא דָּם עַל חֲלוּקָהּ - טְהוֹרָה, וְתוֹלָה בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁמֵּהֶם בָּא הַכֶּתֶם.

כא. נִמְצָא הַכֶּתֶם עַל בְּשָׂרָהּ בִּלְבַד, אֲפִלּוּ מֵחֲגוֹר וּלְמַעְלָה - טְמֵאָה; שֶׁאֲלוּ הָיָה דָּם זֶה מִן הַשְּׁחִיטָה אוֹ מִן הַשּׁוּק, הָיָה לוֹ שֶׁיִּמָּצֵא גַּם עַל בִּגְדֶיהָ; וְהוֹאִיל וְנִמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ וְלֹא בְּבִגְדָהּ, טְמֵאָה.

כב. הָיְתָה בָּהּ מַכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁחָיָת - אִם יְכוֹלָה לְהִתְגַּלַּע וּלְהוֹצִיא דָּם, וְנִמְצָא דָּם עַל בְּשָׂרָהּ - תּוֹלָה בַּמַּכָּה; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כג. נִמְצָא הַכֶּתֶם עַל בִּגְדָהּ וּבְשָׂרָהּ כְּאֶחָד - תּוֹלָה בְּכָל שֶׁיֵּשׁ לָהּ לִתְלוֹת. וְתוֹלָה בְּמַאֲכֹלֶת [חרק], שֶׁמָּא בְּעֵת שֶׁיָּשְׁבָה נֶהֱרְגָה מַאֲכֹלֶת, וְדָם זֶה דַּם מַאֲכֹלֶת הוּא; וְעַד כַּמָּה? עַד כַּגָּרִיס [כחצי פול]. אֲבָל אִם מָצְאָה הַכֶּתֶם יָתֵר מִכַּגָּרִיס, אֵינָהּ תּוֹלָה בְּמַאֲכֹלֶת; וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מַאֲכֹלֶת רְצוּצָה בַּכֶּתֶם, הוֹאִיל וְהוּא יָתֵר מִכַּגָּרִיס, אֵינָהּ תּוֹלָה בַּמַּאֲכֹלֶת.

כד. וְכֵן תּוֹלָה בִּבְנָהּ וּבְבַעְלָהּ: אִם הָיוּ עוֹסְקִין בְּדָם, אוֹ שֶׁהָיוּ יְדֵיהֶם מְלֻכְלָכוֹת בּוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בָּהֶם מַכָּה - תּוֹלָה וְאוֹמֶרֶת: 'הֵן נָגְעוּ בָּהּ וְהִיא לֹא יָדְעָה, וְדָם זֶה מֵחֲמָתָם הוּא'.

כה. אֵין מַחְזִיקִין דָּם מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִתְלוֹת בּוֹ. כֵּיצַד? הָיְתָה לָהּ מַכָּה בִּכְתֵפָהּ, וְנִמְצָא כֶּתֶם עַל שׁוֹקָהּ - אֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא בִּידֵיהָ נָגְעָה בַּמַּכָּה וְנָגְעָה בְּמָקוֹם זֶה'; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵין תּוֹלִין בּוֹ, בֵּין בִּגּוּפָהּ בֵּין בַּחֲלוּקָהּ.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁנִּתְעַסְּקוּ בִּצְפּוֹר אֶחָד, וְאֵין בּוֹ אֶלָּא כְּסֶלַע דָּם, וְנִמְצָא עַל כָּל אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן כֶּתֶם כְּסֶלַע - שְׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת. נִתְעַסְּקָה בְּדָם שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מִמֶּנּוּ כֶּתֶם אֶלָּא כַּגָּרִיס, וְנִמְצָא עָלֶיהָ כֶּתֶם כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין - חֲרֵי זוֹ תּוֹלָה כַּגָּרִיס בַּדָּם שֶׁנֶּעֶסְקָה בּוֹ, וְכַגָּרִיס בְּמַאֲכֹלֶת; נִמְצָא הַכֶּתֶם יָתֵר מִכִּשְׁנֵי גְּרִיסִין, טְמֵאָה.

כז. נִתְעַסְּקָה בְּאָדָם, אֵין תּוֹלָה בּוֹ שָׁחֹר; נִתְעַסְּקָה בְּעוֹף שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינִין הַרְבֵּה, וְנִמְצָא עָלֶיהָ מַרְאֶה אֶחָד מֵהֶן - תּוֹלָה בּוֹ. הָיְתָה לוֹבֶשֶׁת שָׁלֹשׁ חֲלוּקוֹת - אִם יְכוֹלָה לִתְלוֹת, תּוֹלָה אַף בַּתַּחְתּוֹן; וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לִתְלוֹת, אֵינָהּ תּוֹלָה אֲפִלּוּ בָּעֶלְיוֹן. כֵּיצַד? עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים - אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם עַל הַתַּחְתּוֹן לְבַדּוֹ, תּוֹלָה בְּדַם הַטַּבָּחִים; לֹא עָבְרָה בְּשׁוּק הַטַּבָּחִים וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם בָּעֶלְיוֹן לְבַדּוֹ, חֲרֵי זוֹ טְמֵאָה. סָפֵק עָבְרָה סָפֵק לֹא עָבְרָה, סָפֵק נִתְעַסְּקָה סָפֵק לֹא נִתְעַסְּקָה - אֵינָהּ תּוֹלָה.

כח. עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲזִירִים, אוֹ שֶׁהֵן בָּאִין לָהּ תָּמִיד - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִכְתָמֶיהָ הַנִּמְצָאִין בֶּחָלוּק.

כט. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁאִילָה חֲלוּקָהּ לְנִדָּה, בֵּין גּוֹיָה בֵּין יִשְׂרָאֵלִית, וְחָזְרָה וְלָבְשָׁה אוֹתוֹ קֹדֶם בְּדִיקָה, וּמְצָאָה עָלָיו כֶּתֶם - חֲרֵי זוֹ תּוֹלָה בַּנִּדָּה שֶׁלָּבְשָׁה אוֹתוֹ; הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָבָה קְטַנָּה בַּיּוֹם הַטָּמֵא שֶׁלָּהּ, אוֹ לְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טֹהַר, אוֹ לִבְתוּלָה שֶׁדָּמֶיהָ טְהוֹרִין - חֲרֵי זוֹ תּוֹלָה בּוֹ. אֲבָל אִם הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְזָבָה קְטַנָּה בַּיּוֹם הַשָּׁמוּר לָהּ, אוֹ לְזָבָה גְּדוֹלָה בְּשִׁבְעָה יְמֵי נְקִיִּים, וְחָזְרָה וְלָבְשָׁה אוֹתוֹ קֹדֶם בְּדִיקָה, וְנִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם - שְׁתֵּיהֶן מְקַלְקְלוֹת, הַשּׁוֹאֶלֶת וְהַמַּשְׁאֶלֶת אוֹתָהּ; שֶׁמָּא מִזּוֹ, שֶׁמָּא מִזּוֹ. הִשְׁאִילָה אוֹתוֹ לְיוֹשֶׁבֶת עַל הַכֶּתֶם - אֵינָהּ תּוֹלָה בָּהּ, שֶׁאֵין תּוֹלִין כֶּתֶם בְּכֶתֶם.

ל. בָּדְקָה חֲלוּקָהּ וּבָדְקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹר, וְהִשְׁאִילָה הֶחָלוּק לַחֲבֵרְתָּהּ, וּלְבַשְׁתּוּ, וְנִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם כְּשֶׁהֶחְזִירַתּוּ לָהּ - הַשּׁוֹאֶלֶת טְמֵאָה, וְאֵינָהּ תּוֹלָה בְּבַעֲלַת הֶחָלוּק; שֶׁחֲרֵי בָּדְקָה אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁתַּשְׁאִילֵהוּ לָהּ.

לא. אֲרֻכָּה שֶׁלָּבְשָׁה חֲלוּקָהּ שֶׁל קְצָרָה, וְנִמְצָא בּוֹ כֶּתֶם - אִם מַגִּיעַ כְּנֶגֶד בֵּית תַּרְפָּהּ - טְמֵאָה; וְאִם לָאו - טְהוֹרָה, שֶׁכֶּתֶם זֶה שֶׁל קְצָרָה הוּא.

לב. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁלָּבְשׁוּ חָלוּק אֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם, וְכֵן אִם יָשְׁנוּ בְּמִטָּה אַחַת כְּאֶחָד, וְנִמְצָא דָּם תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן טְמֵאוֹת; וְאִם בָּדְקָה אַחַת מֵהֶן עַצְמָהּ מִיָּד, וּמָצְאָה עַצְמָהּ טְמֵאָה - חֲרֵי הַשְּׁתַּיִם טְהוֹרוֹת.

לג. בָּדְקוּ כֻּלָּן וּמָצְאוּ עַצְמָן טְהוֹרוֹת - תּוֹלָה מִי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִרְאוֹת דָּם, בְּמִי שֶׁהִיא רְאוּיָה, וְתִהְיֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה טְהוֹרָה, וְהָרְאוּיָה טְמֵאָה. כֵּיצַד? הָיְתָה אַחַת מְעֻבֶּרֶת וְאַחַת אֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת - הַמְעֻבֶּרֶת טְהוֹרָה, וְשֶׁאֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת טְמֵאָה; מְנִיקָה וְשֶׁאֵינָהּ מְנִיקָה - הַמְּנִיקָה טְהוֹרָה; זְקֵנָה וְשֶׁאֵינָהּ זְקֵנָה - הַזְּקֵנָה טְהוֹרָה; בְּתוּלָה וְשֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה - הַבְּתוּלָה טְהוֹרָה. הָיוּ כֻּלָּן מְעֻבָּרוֹת, כֻּלָּן זְקֵנוֹת, כֻּלָּן מְנִיקוֹת, כֻּלָּן בְּתוּלוֹת - חֲרֵי כֻּלָּן טְמֵאוֹת.

לד. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁעָלוּ דֶּרֶךְ מַרְגּוֹלוֹת [רגלי] הַמִּטָּה, וְיָשְׁנוּ כֻּלָּן, וְנִמְצָא דָּם תַּחַת הָאֶמְצָעִית - שְׁלָשְׁתָּן טְמֵאוֹת; תַּחַת הַפְּנִימִית - הִיא וְשֶׁבְּצִדָּהּ טְמֵאוֹת, וְהַחִיצוֹנָה טְהוֹרָה; תַּחַת הַחִיצוֹנָה - הִיא וְשֶׁבְּצִדָּהּ טְמֵאוֹת, וְהַפְּנִימִית טְהוֹרָה. וְאִם לֹא עָלוּ דֶּרֶךְ מַרְגּוֹלוֹת הַמִּטָּה, שֶׁחֲרֵי אֵין לָהֶן סֵדֶר, וְנִמְצָא דָּם תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן טְמֵאוֹת.

לה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁבָּדְקוּ כֻּלָּן וּמָצְאוּ טָהוֹר, וְלֹא תּוּכַל אַחַת מֵהֶן לִתְלוֹת בַּחֲבֵרְתָּהּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל אִם בָּדְקָה אַחַת, וּמָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה, וַחֲבֵרְתָּהּ לֹא בָּדְקָה - תּוֹלָה זוֹ הַטְּהוֹרָה בְּזוֹ שֶׁלֹּא בָּדְקָה, וְזוֹ שֶׁלֹּא בָּדְקָה טְמֵאָה.

לו. כָּל כֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל הַבֶּגֶד שֶׁאֵין לוֹ בְּמַה יִתָּלֶה - אֵינוֹ מְטַמֵּא, עַד שֶׁיְּוַדַּע שֶׁהוּא דָּם. וְאִם נִסְתַּפֵּק לָהֶן שֶׁמָּא הוּא דָּם אוֹ צֶבַע אָדֹם - מַעֲבִירִין עָלָיו שִׁבְעָה סַמָּנִין אֵלּוּ עַל הַסֵּדֶר: אִם עָבַר אוֹ כָּהָה עֵינוֹ, הֲרֵי זֶה כֶּתֶם דָּם וּטְמֵאָה; וְאִם עָמַד כְּמוֹת שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה צֶבַע וּטְהוֹרָה.

לז. וְאֵלּוּ הֵן הַשִּׁבְעָה סַמָּנִין עַל סִדְרָן: רֹק תָּפֵל, וּלְעִיסַת גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל, וּמֵי רַגְלַיִם שֶׁהֶחְמִיצוּ, וְנֶתֶר, וּבֹרִית, וְקִימוֹנְיָא, וְאַשְׁלָג. וְצָרִיךְ לְכַסְּכֵס [לשפשף] שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים עַל כָּל סַם וָסַם, וּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא בְּכָל כִּסְכּוּס. הֶעֱבִירָן שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר, אוֹ שֶׁהֶעֱבִירָן כְּאֶחָד - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; הִקְדִּים אַחֲרוֹנִים לָרִאשׁוֹנִים - אֵלּוּ שֶׁהֶעֱבִיר בָּאַחֲרוֹנָה שֶׁהֵן הָרִאשׁוֹנִים עָלוּ לוֹ, וְחוֹזֵר וּמַעֲבִיר אַחֲרֵיהֶן הָאַחֲרוֹנִים שֶׁהִקְדִּים, עַד שֶׁיַּעֲבִרוּ הַשִּׁבְעָה עַל הַסֵּדֶר.

לח. אֵיזֶה הוּא רֹק תָּפֵל? זֶה שֶׁלֹּא טָעַם כְּלוּם מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה, וְהָיָה יָשֵׁן כָּל חֲצִי הַלַּיְלָה הָאַחֲרוֹן, לְמָחָר קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל, נִקְרָא 'רֹק תָּפֵל'; וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא רֹב דִּבּוּרוֹ עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם; וְאִם הִשְׁכִּים וְשָׁנָה פִּרְקוֹ קֹדֶם שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת - אֵין זֶה רֹק תָּפֵל, שֶׁהַדִּבּוּר מְבַטֵּל חֹזֶק הָרֹק וּמַחֲזִירוֹ כַּמַּיִם. וְאֵיזוֹ הִיא לְעִיסַת גְּרִיסִין? הוּא שֶׁיִּלְעֹס הַגְּרִיסִין עַד שֶׁיִּתְעָרֵב עִם הַפּוֹל רֹק הַרְבֵּה מִפִּיו. וְאֵיזֶה הוּא מֵי רַגְלַיִם שֶׁהֶחְמִיצוּ? אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים, אוֹ יָתֵר.

לט. כָּל אִשָּׁה שֶׁהִיא טְמֵאָה מִשּׁוּם כֶּתֶם - אִם מָצְאָה הַכֶּתֶם בִּימֵי נִדָּתָהּ, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה, וְיוֹשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעָה, וְטוֹבֶלֶת בְּלֵיל שְׁמִינִי, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. וְאִם מָצְאָה אוֹתוֹ בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק זֶה; וְיוֹשֶׁבֶת יוֹם אֶחָד אִם הָיְתָה קְטַנָּה, אוֹ שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים אִם הָיְתָה גְּדוֹלָה, מִסָּפֵק. וְהַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; לְפִיכָךְ הַבָּא עָלֶיהָ בְּזָדוֹן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, וּפְטוּרִין מִקָּרְבָּן.

יום שבת קודש כ"ט שבט ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה פֶּרֶק י

א. כָּל הַיּוֹלֶדֶת - טְמֵאָה כְּנִדָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאַת דָּם. וְאֶחָד הַיּוֹלֶדֶת חַי, אוֹ מֵת, וַאֲפִלּוּ נֵפֶל - אִם זָכָר, יוֹשֶׁבֶת לְזָכָר; וְאִם נְקֵבָה, יוֹשֶׁבֶת לִנְקֵבָה; וְהוּא שֶׁתִּגְּמַר צוּרָתוֹ; וְאֵין צוּרַת הַוָּלָד נִגְמֶרֶת לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים יוֹם, אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה.

ב. וְהַמַּפֶּלֶת בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם - אֵינָהּ טְמֵאָה לִדָּה, אֲפִלּוּ בְּיוֹם אַרְבָּעִים. הִפִּילָה בְּיוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד מֵאַחַר הַתַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה; הָיְתָה צוּרַת הָאָדָם דַּקָּה בְּיוֹתֵר, וְאֵינָהּ נִכֶּרֶת בַּעֲלִיל - הֲרֵי זוֹ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'שְׁפִיר מְרֻקָּם'.

ג. אֵיזֶה הוּא שָׁפִיר מְרֻקָּם? תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל אָדָם גּוּפוֹ כַּעֲדָשָׁה, שְׁתֵּי עֵינָיו כִּשְׁתֵּי טִפֵּי [עיני ה] זְבוּב מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ, שְׁנֵי חֻטְמָיו כִּשְׁתֵּי טִפֵּי זְבוּב מְקֹרָבִין זֶה לָזֶה, פִּיו פָּתוּחַ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, וְחִתּוּךְ יָדַיִם וְרַגְלַיִם אֵין לוֹ. נִתְבָּאֲרָה צוּרָתוֹ יָתֵר מִזֶּה, וַעֲדַיִן אֵינוֹ נִכָּר בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה - אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּמַיִם אֶלָּא בְּשֶׁמֶן, שֶׁהַשֶּׁמֶן מְצַחְצְחוֹ; וּמֵבִיא קִיסָם שֶׁרֹאשׁוֹ חָלָק, וּמְנַעְנֵעַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם מִמַּעְלָה לְמַטָּה: אִם מְסַכְסֵךְ [נוצר חיכוך], בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא זָכָר; וְאִם רָאָה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם כִּשְׁעוֹרָה סְדוּקָה, הֲרֵי זוֹ נְקֵבָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה. וּבְכָל אֵלּוּ הָרְקִימוֹת שֶׁל נְפָלִים, אֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר עַד שֶׁיַּשְׁעִיר הַוָּלָד.

ד. הִפִּילָה חֲתִיכָה לְבָנָה - אִם נִקְרָעָה וְנִמְצָא בָּהּ עֶצֶם, הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לִדָּה; הִפִּילָה שָׁפִיר מָלֵא מַיִם, מָלֵא דָּם, מָלֵא גְּנִינִים, מָלֵא בָּשָׂר - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְרֻקָּם, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד.

ה. יוֹצֵא דֹפֶן [יצא מחתך בדופן הבטן] - אֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה, וְאֵין לוֹ יְמֵי טֻמְאָה וִימֵי טָהֳרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ, וְיָלְדָה", עַד שֶׁתֵּלֵד מִמָּקוֹם שֶׁמַּזְרַעַת. הַמַּקְשָׁה וְיָלְדָה וָלָד דֶּרֶךְ דֹּפֶן - הֲרֵי דַּם הַקֹּשִׁי הַבָּא דֶּרֶךְ הָרֶחֶם, זִיבוּת אוֹ נִדָּה, וְדָם הַיּוֹצֵא דֶּרֶךְ הַדֹּפֶן, טָמֵא. וְאִם לֹא יָצָא דָּם דֶּרֶךְ הָרֶחֶם - הֲרֵי הָאִשָּׁה טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּם שֶׁיָּצָא מִדָּפְנָהּ טָמֵא; שֶׁאֵין הָאִשָּׁה טְמֵאָה, עַד שֶׁיֵּצֵא מַדְוֶה דֶּרֶךְ עֶרְוָתָהּ.

ו. נִתְחַתֵּךְ הַוָּלָד בְּמֵעֶיהָ וְיָצָא אִבֶּר אִבֶּר - בֵּין שֶׁיָּצָא עַל סֵדֶר הָאֵבָרִים, כְּגוֹן שֶׁיָּצְאָה הָרֶגֶל וְאַחֲרֶיהָ הַשּׁוֹק וְאַחֲרֶיהָ הַיָּרֵךְ, בֵּין שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר - אֵינָהּ טְמֵאָה לִדָּה, עַד שֶׁיֵּצֵא רֻבּוֹ; וְאִם יָצָא רֹאשׁוֹ כֻּלּוֹ כְּאַחַת - הֲרֵי זֶה כְּרֻבּוֹ. וְאִם לֹא נִתְחַתֵּךְ, וְיָצָא כְּדַרְכּוֹ - מִשֶּׁתֵּצֵא רֹב פַּדַּחְתּוֹ הֲרֵי זֶה כְּיָלוּד, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְחַתֵּךְ אַחַר כָּךְ.

ז. הוֹצִיא הָעֲבָר יָדוֹ וְהֶחְזִירָהּ, אִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וְאֵין לָהּ יְמֵי טֹהַר, עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד אוֹ רֻבּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

ח. הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף - אִם הָיוּ פָּנָיו כִּפְנֵי הָאָדָם, הֲרֵי זֶה וָלָד; אִם זָכָר, תֵּשֵׁב לְזָכָר, וְאִם נְקֵבָה, תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה, וְאִם אֵין נִכָּר בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה, תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה - וְאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁאָר הַגּוּף דּוֹמֶה לִבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה אוֹ לְעוֹף. וְאִם אֵין פָּנָיו כְּצוּרַת פְּנֵי הָאָדָם - אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁאָר הַגּוּף גּוּף אָדָם שָׁלֵם, וְיָדָיו וְרַגְלָיו יְדֵי אָדָם וְרַגְלָיו, וַהֲרֵי הוּא נְקֵבָה אוֹ זָכָר - אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה.

ט. וְאֵיזוֹ הִיא צוּרַת פְּנֵי הָאָדָם? שֶׁיִּהְיֶה הַמֵּצַח וְהַגְּבִינִין וְהָעֵינַיִם וְהַלְּסָתוֹת וְגַבּוֹת הַזָּקָן, כְּצוּרַת הָאָדָם; אֲבָל הַפֶּה וְהָאָזְנַיִם וְהָאַף - אַף עַל פִּי שֶׁהֵם כְּשֶׁל בְּהֵמָה וְחַיָּה, הֲרֵי זֶה וָלָד.

י. הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת נָחָשׁ - אִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה, מִפְּנֵי שֶׁגִּלְגַּל עֵינָיו עָגֹל כְּשֶׁל אָדָם. הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּנָפַיִם שֶׁל בָּשָׂר - אִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה. נִבְרָא בְּעַיִן אַחַת וְיָרֵךְ אַחַת - אִם הָיוּ מִן הַצַּד, שֶׁהֲרֵי הוּא כַּחֲצִי אָדָם - אִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה; וְאִם הָיוּ בְּאֶמְצַע - אִמּוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי זוֹ בְּרִיָּה אַחֶרֶת.

יא. נִבְרָא וֵשֶׁט שֶׁלּוֹ אָטוּם, אוֹ שֶׁהָיָה חָסֵר מִטַּבּוּרוֹ וּלְמַטָּה וַהֲרֵי הוּא אָטוּם, אוֹ שֶׁהָיְתָה גֻּלְגֻּלְתּוֹ אֲטוּמָה, אוֹ שֶׁהָיוּ פָּנָיו טוּחוֹת [ישרות] וְאֵין בָּהֶן הֶכֵּר פָּנִים, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גַבִּין וּשְׁתֵּי שְׁדָרוֹת, אוֹ שֶׁהִפִּילָה בְּרִית רֹאשׁ שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ, אוֹ יָד שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ - כָּל נֵפֶל מֵאֵלּוּ אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לִדָּה; אֲבָל אִם הִפִּילָה יָד חֲתוּכָה וְרֶגֶל חֲתוּכָה - הֲרֵי חֻזְקָתָהּ מְוֻלָּד שָׁלֵם, וּמִצְטָרְפִין לְרֹב אֵבָרָיו.

יב. פְּעָמִים יִקָּפֶה [נוצר גוש] מִשְּׁאָר הַדָּמִים שֶׁנּוֹצַר מֵהֶם הָאָדָם, חֲתִיכָה כְּמוֹ לְשׁוֹן הַשּׁוֹר, וְתִהְיֶה כְּרוּכָה עַל מִקְצָת הַוָּלָד; וְהִיא הַנִּקְרֶאת 'סַנְדָּל'. וּלְעוֹלָם לֹא יֵעָשֶׂה סַנְדָּל זֶה, אֶלָּא עִם וָלָד; אֲבָל חֲתִיכָה שֶׁנּוֹצְרָה לְבַדָּהּ בְּלֹא וָלָד, אֵינָהּ נִקְרֶאת 'סַנְדָּל'. וְרֹב הָעֲבָרִים לֹא יִהְיֶה עִמָּהֶן סַנְדָּל. וּפְעָמִים יַכֶּה הַמְעַבֵּרֶת דָּבָר עַל בִּטְנָהּ, וְיִפָּסֵד הָעֵבָר וְיֵעָשֶׂה כְּסַנְדָּל זֶה; וּפְעָמִים יִשָּׁאֵר בּוֹ הֶכֵּר פָּנִים, וּפְעָמִים יִיבַשׁ הַוָּלָד וְיִשְׁתַּנֶּה וְיִקָּפְאוּ עָלָיו הַדָּמִים עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בּוֹ הֶכֵּר פָּנִים. לְפִיכָךְ, הַמַּפֶּלֶת זָכָר וְסַנְדָּל עִמּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶכֵּר פָּנִים בַּסַּנְדָּל, חַיָּבֶת זוֹ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, שֶׁמָּא סַנְדָּל זֶה נִקְבָּה הָיָה; וְחֲמָרָא הֶחְמִירוּ בּוֹ לְטַמֵּא בּוֹ מִשּׁוּם וָלָד אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ צוּרַת פָּנִים, הוֹאִיל וְהִיא טְמֵאָה לֵדָה מִפְּנֵי הַוָּלָד שֶׁעִמּוֹ.

יג. הַחוֹתֶלֶת [מעטפת] הֶעָבָה, שֶׁהִיא כְּמוֹ חֵמֶת [נאד מים] שֶׁבְּתוֹכָהּ נוֹצָר הַוָּלָד, וְהִיא מַקֶּפֶת אוֹתוֹ וְאֶת הַסַּנְדָּל - אִם הָיָה עִמּוֹ סַנְדָּל, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ לָצֵאת קוֹרֵעַ אוֹתָהּ וְיוֹצֵא - וְהִיא הַנִּקְרֶאת 'שִׁלְיָה'; וּתְחֹלֶת בְּרִיָּתָהּ דּוֹמָה לְחוּט שֶׁל עֵרֶב [רוחב], וַחֲלוּלָה כַּחֲצוֹצֶרֶת, וְעָבָה כְּקַרְקֵבַן הַתַּרְנְגוֹלִין. וְאֵין שִׁלְיָה פְּחוּתָה מִטֶּפַח.

יד. הַמַּפֶּלֶת שִׁלְיָה - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה; לֹא שֶׁהַשִּׁלְיָה וָלָד, אֶלָּא שֶׁאֵין שִׁלְיָה בְּלֹא וָלָד. הַפִּילָה נֹפֶל וְאַחַר כָּךְ הַפִּילָה שִׁלְיָה - חוֹשְׁשִׁין לַשִּׁלְיָה, וַהֲרֵי הִיא כְּוָלָד אַחֵר; וְאֵין אוֹמְרִין: 'זוֹ שִׁלְיַת הַנֹּפֶל', שֶׁאֵין תּוֹלִין אֶת הַשִׁّלְיָה אֶלָּא בְּוָלָד שֶׁל קַיָּמָה. לְפִיכָךְ, אִם יָלְדָה וָלָד שֶׁל קַיָּמָה, וְהִפִּילָה שִׁלְיָה אַפְלוּ אַחַר שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם - תּוֹלִין אוֹתָהּ בַּוָּלָד, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד אַחֵר, שֶׁהַוָּלָד קָרֵע הַשִּׁלְיָה וְיָצָא.

טו. הִפִּילָה שִׁלְיָה תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יָלְדָה וָלָד שֶׁל קַיָּמָה - חוֹשְׁשִׁין לַשִּׁלְיָה שֶׁהִיא וָלָד אַחֵר, וְאֵין תּוֹלִין אוֹתָהּ בַּוָּלָד הַבָּא אַחֲרֶיהָ; שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל שִׁלְיָה לָצֵאת לִפְנֵי הַוָּלָד. יָצָאת מִקְצָת הַשִּׁלְיָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּמִקְצָתָהּ בַּשֵּׁנִי - מוֹנִין לָהּ מִיּוֹם רִאשׁוֹן, וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טָהֳרָה אֶלָּא מִיּוֹם שֵׁנִי לְהַחְמִיר.

טז. הִפִּילָה דְּמוּת בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, וְשִׁלְיָה קְשׁוּרָה בּוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְוָלָד. וְאִם אֵינָהּ קְשׁוּרָה בּוֹ - מַטִּילִין עֲלֵיהֶן חֹמֶר שְׁנֵי וְלָדוֹת; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא נִמּוֹחַ שָׁפִיר מְרֻקָּם שֶׁהָיָה בְּשִׁלְיָה זוֹ, וְשֶׁמָּא נִמּוֹחָה הַשִּׁלְיָה שֶׁל שָׁפִיר זֶה, שֶׁהוּא דְּמוּת בְּהֵמָה וְחַיָּה'.

יז. כָּל אֵלּוּ שֶׁחוֹשְׁשִׁין לַשִּׁלְיָה, אֵין נוֹתְנִין לָהֶן יְמֵי טֹהַר; וְכָל מִי שֶׁהִפִּילָה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ וָלָד, אוֹ שָׁפִיר בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה צוּרָתוֹ - אִם יָצָא עִמּוֹ דָּם, הֲרֵי זוֹ נִדָּה אוֹ זָבָה; וְאִם יָצָא יָבֵשׁ בְּלֹא דָּם, הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.

יח. מִי שֶׁיָּלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה תְּאוֹמִים - תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה; יָלְדָה טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. יָלְדָה תְּאוֹמִים, אֶחָד זָכָר וְהַשֵּׁנִי טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה; הָאֶחָד נְקֵבָה וְהַשֵּׁנִי טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה בִּלְבַד; שֶׁהַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס סָפֵק הֵם, שֶׁמָּא זָכָר הֵן אוֹ שֶׁמָּא נְקֵבָה.

יט. הָאִשָּׁה שֶׁהֶחֱזִקָה מְעֻבֶּרֶת, וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה יָּלְדָה - כְּגוֹן שֶׁעָבְרָה בַּנָּהָר וְהִפִּילָה שָׁם, אוֹ שֶׁהִפִּילָה לַבּוֹר, אוֹ שֶׁהִפִּילָה וּגְרַרְתּוּ חַיָּה - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהִפִּילָה וָלָד, וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה; אֲבָל אִם לֹא הֶחֱזִקָה מְעֻבֶּרֶת, וְהִפִּילָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה הִפִּילָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה.

כ. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה', כֵּיצַד דִּינָהּ? תִּהְיֶה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם כְּיוֹלֶדֶת נְקֵבָה - שִׁבְעָה הָרִאשׁוֹנִים דַּאי, וְהַשִּׁבְעָה הַשְּׁנִיִּים סָפֵק; וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר אֶלָּא עַד אַרְבָּעִים יוֹם, כְּיוֹלֶדֶת זָכָר. וְאִם רָאֲתָה דָּם אַחַר הָאַרְבָּעִים עַד שְׁמוֹנִים - אֵינוֹ דַּם טֹהַר, אֶלָּא סְפֵק דַּם נִדָּה, אוֹ סְפֵק דַּם זִיבָה אִם בָּא בִּימֵי הַזִּיבָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. וְכֵן אִם רָאֲתָה דָּם בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים בִּלְבַד - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה, וְתֵשֵׁב שִׁבְעַת יְמֵי נִדָּה, שֶׁמָּא נְקֵבָה יָלְדָה, שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת נִדּוֹת עַד אַחַר מְלֹאת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

כא. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה', כֵּיצַד דִּינָהּ? תִּהְיֶה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם כְּיוֹלֶדֶת נְקֵבָה. וְאִם רָאֲתָה דָּם בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה; וְכֵן אִם רָאֲתָה דָּם בְּיוֹם אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים וּבְיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה; וְכֵן אִם רָאֲתָה בְּיוֹם אֶחָד וְאַרְבָּעִים - אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה בְּיוֹם אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה, וַאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ עַד לֵיל שְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים, כְּיוֹלֶדֶת זָכָר. וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר כְּלָל, כְּנִדָּה; וַהֲרֵי הִיא כְּמִי שֶׁלֹּא יָלְדָה. וְכָל דָּם שֶׁתִּרְאֶה מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה עַד שְׁמוֹנִים יוֹם, אִם בָּא בִּימֵי נִדָּתָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נִדָּה מֵאַחַר הַשִּׁבְעָה מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה; וְאִם בָּא בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ סְפֵק זָבָה, שֶׁכָּל יְמֵי מְלֹאת אֵין בָּהֶם וֶסֶת. וְכֵן אִם רָאֲתָה בְּיוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים - עַדַיִן הִיא מְקַלְקֶלֶת, וְתִהְיֶה סְפֵק נִדָּה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאֲתָה אֶלָּא יוֹם אֶחָד. וּכְשֶׁיִּקָּבַע לָהּ הַוֶּסֶת אַחַר הַשְּׁמוֹנִים, יָסוּר קִלְקוּלָהּ, וְתַחְזֹר לִהְיוֹת נִדָּה וַדַּאית, אוֹ זָבָה וַדַּאית. וְכֵן מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה עַד שִׁבְעָה יָמִים; וְתִהְיֶה נִדָּה וַדַּאית אִם הִפִּילָה בְּתוֹךְ יְמֵי נִדָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

◆

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ג־כ"ט שבט ה'תש"ע

יום ראשון כ"ג שבט ה'תש"ע

יום שני כ"ד שבט ה'תש"ע

הַמִּצְוָה הָרִמ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקֶּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקֶּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וגו'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר

הַמִּשִׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמִּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

יום שלישי כ"ה שבט ה'תש"ע

יום רביעי כ"ו שבט ה'תש"ע

מצות לא תעשה רנ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (לרמות) זֶה־אֶת־זֶה בְּמִסְחָר בִּשְׁעַת מִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו" (ויקרא כה, יד). וּבְסִפְרָא (פרשת בהר) אָמְרוּ: "אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו — זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא (מט: ואילך).

יום חמישי כ"ז שבט ה'תש"ע

יום שישי כ"ח שבט ה'תש"ע

מצות לא תעשה רנא.

הַמִּצְוָה הָרנ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת זֶה־אֶת־זֶה בִּדְבָרִים, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ דְּבָרִים הַמְּצַעֲרִים אוֹתוֹ וּמַעֲלִיבִים אוֹתוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מֵהֶם, כְּגוֹן שֶׁקָּדְמוּ לוֹ מַעֲשֵׂי נְעוּרִים וְשָׁב מֵהֶם, וְנֶאֱמַר לוֹ: תּוֹדָה לַה' שֶׁהֶעֱבִירְךָ מִדַּרְכְּךָ פְּלוֹנִית אֶל דֶּרֶךְ טוֹבָה זוֹ, וְכַיּוֹצֵא בְּכָךְ מֵאֲמִירָה פּוֹגַעַת שֶׁל מוּמִים מַכְאִיבִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" (ויקרא כה.) אָמְרוּ (בבא מציעא נח:): זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר שם): "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ" — הֲרֵי אוֹנָאַת דְּבָרִים אֲמוּרָה. כֵּיצַד? אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכוֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים וְגוֹ', הָיוּ חֲלָאִים וְכוּ' (— צרות באים עליו — ומצדיק עליו את הדין בהזכירו חטאיו) רָאָה חַמָּרִים (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך כלל) וְכוּ', לֹא יֹאמַר לוֹ בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה (שואלו על מחירו — ואינו חפץ לרכשו) וְגוֹ'". וְאָמְרוּ (בבא מציעא שם): "גְּדוֹלָה אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁבְּאוֹנָאַת דְּבָרִים הוּא אוֹמֵר: 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא.

יום שבת קודש כ"ט שבט ה'תש"ע

מצות לא תעשה רנג.

הַמִּצְוָה הָרנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת גֵּר צֶדֶק וּמִלְּהַזִּיקוֹ בְּמִקָּחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ — בְּמָמוֹן" וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (כט:) שֶׁהַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר — עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו", וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם). וְכֵן הַלּוֹחֲצוֹ — עוֹבֵר מִשּׁוּם "[וְ]לֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שם), נוֹסֵף עַל הַלָּאו (לא תעשה רז) הַכּוֹלְלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר: אוֹנָאַת מָמוֹן.

שמואל־א ו יז־כא

יז וְאֵלֶּה טְחֹרֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֵשִׁיבוּ פְּלִשְׁתִּים אָשָׁם לַיהוָה לְאַשְׁדּוֹד אֶחָד לְעַזָּה
אֶחָד לְאַשְׁקְלוֹן אֶחָד לְגַת אֶחָד לְעֶקְרוֹן אֶחָד׃ יח וְעַכְבְּרֵי הַזָּהָב מִסְפַּר
כָּל־עָרֵי פְלִשְׁתִּים לַחֲמֵשֶׁת הַסְּרָנִים מֵעִיר מִבְצָר וְעַד כֹּפֶר הַפְּרָזִי וְעַד ׀ אָבֵל
הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר הִנִּיחוּ עָלֶיהָ אֵת אֲרוֹן יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה בִּשְׂדֵה יְהוֹשֻׁעַ
בֵּית־הַשִּׁמְשִׁי׃ יט וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית־שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן יְהוָה וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים
אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם כִּי־הִכָּה יְהוָה בָּעָם מַכָּה גְדוֹלָה׃
כ וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי בֵית־שֶׁמֶשׁ מִי יוּכַל לַעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה הָאֱלֹהִים הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה
וְאֶל־מִי יַעֲלֶה מֵעָלֵינוּ׃ כא וַיִּשְׁלְחוּ מַלְאָכִים אֶל־יוֹשְׁבֵי קִרְיַת־יְעָרִים לֵאמֹר
הֵשִׁבוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה רְדוּ הַעֲלוּ אֹתוֹ אֲלֵיכֶם׃

רש״י

(יח) כפר הפרזי. כפר שאין לו חומה: **אבל הגדולה.** היא האבן הגדולה האמורה למעלה, שהלמ״ד באה במקום נו״ן, וכן ׳נשכה׳ במקום ׳לשכה׳, בספר נחמיה (יג ז), ומפני שאירע להם אבלות בדבר, קראה אבל: **(יט) שבעים איש חמשים אלף איש.** תרגם יונתן: וקטל בסבי עמא שבעין גברא, ובקהלא חמשין אלפי גברא. ורבותינו אמרו (סוטה לה ב): שבעים איש, שכל אחד היה שקול כחמשים אלף, או חמשים אלף איש, שכל אחד שקול כשבעים סנהדרין:

מצודת דוד

(יז) ואלה טחורי. רצה לומר: באלו לא הוסיפו על מה שאמרו הקוסמים והכהנים: **לאשדוד אחד.** רצה לומר: בעבור שר אשדוד אחד, וכן כולם: **(יח) ועכברי וכו׳.** אבל על עכברי הזהב הוסיפו, והביאו אחד מול כל עיר, ולא חמשה לבד כדברי הקוסמים: **לחמשת.** אשר הם לחמשת הסרנים ותחת ממשלתם: **מעיר מבצר.** בין מול עיר מבצר, בין מול כפר פרוז מבלי חומה סביב: **ועד אבל הגדולה.** היא האבן הגדולה האמור למעלה, וקראו ׳אבל׳, לפי שהעם התאבלו שם על אשר הכה ה׳ בהם כמו שכתוב למטה, ורצה לומר, אין זה סוף הדבר אשר נכר ונודע עד היום הזה שדה יהושע, כי אפילו האבן הגדולה וכו׳ נכר הוא עד היום הזה בשדה יהושע בית השמשי: **(יט) ויך.** ה׳ הכה בהם על שפתחו הארון וראו בו בפנים, ולזה הכה בעם שבעים איש מגדולי העיר, והיו שקולים כחמשים אלף איש (סוטה לה ב): **(כ) מי יוכל לעמד וכו׳.** רצה לומר: הלא הגדולים שבנו מתו, ומי הוא הנשאר אשר יוכל לעמוד לפני ארון ה׳, לשמרו ולהזהר בקדושתו: **(כא) רדו העלו.** רדו אלינו והעלו אליכם:

מצודת ציון

(יח) ועד. ענינו כמו ואפילו, וכן (שמות ט ז): לא מת ממקנה ישראל עד אחד, ורצה לומר, אפילו אחד:

דברי הימים־ב כה ה־יג

ה וַיִּקְבֹּץ אֲמַצְיָהוּ אֶת־יְהוּדָה וַיַּעֲמִידֵם לְבֵית־אָבוֹת לְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וּלְשָׂרֵי
הַמֵּאוֹת לְכָל־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וַיִּפְקְדֵם לְמִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה וַיִּמְצָאֵם
שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף בָּחוּר יוֹצֵא צָבָא אֹחֵז רֹמַח וְצִנָּה: ו וַיִּשְׂכֹּר מִיִּשְׂרָאֵל מֵאָה
אֶלֶף גִּבּוֹר חָיִל בְּמֵאָה כִכַּר־כָּסֶף: ז וְאִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֵלָיו לֵאמֹר הַמֶּלֶךְ
אַל־יָבוֹא עִמְּךָ צְבָא יִשְׂרָאֵל כִּי אֵין יְהוָה עִם־יִשְׂרָאֵל כָּל בְּנֵי אֶפְרָיִם: ח כִּי
אִם־בָּא אַתָּה עֲשֵׂה חֲזַק לַמִּלְחָמָה יַכְשִׁילְךָ הָאֱלֹהִים לִפְנֵי אוֹיֵב כִּי יֵשׁ־כֹּחַ
בֵּאלֹהִים לַעְזוֹר וּלְהַכְשִׁיל: ט וַיֹּאמֶר אֲמַצְיָהוּ לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וּמַה־לַּעֲשׂוֹת
לִמְאַת הַכִּכָּר אֲשֶׁר נָתַתִּי לִגְדוּד יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים יֵשׁ לַיהוָה לָתֶת
לְךָ הַרְבֵּה מִזֶּה: י וַיַּבְדִּילֵם אֲמַצְיָהוּ לְהַגְּדוּד אֲשֶׁר־בָּא אֵלָיו מֵאֶפְרַיִם לָלֶכֶת
לִמְקוֹמָם וַיִּחַר אַפָּם מְאֹד בִּיהוּדָה וַיָּשׁוּבוּ לִמְקוֹמָם בְּחֲרִי־אָף: יא וַאֲמַצְיָהוּ
הִתְחַזֵּק וַיִּנְהַג אֶת־עַמּוֹ וַיֵּלֶךְ גֵּיא הַמֶּלַח וַיַּךְ אֶת־בְּנֵי־שֵׂעִיר עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים:
יב וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים חַיִּים שָׁבוּ בְּנֵי יְהוּדָה וַיְבִיאוּם לְרֹאשׁ הַסֶּלַע וַיַּשְׁלִיכُום
מֵרֹאשׁ הַסֶּלַע וְכֻלָּם נִבְקָעוּ: יג וּבְנֵי הַגְּדוּד אֲשֶׁר הֵשִׁיב אֲמַצְיָהוּ מִלֶּכֶת עִמּוֹ
לַמִּלְחָמָה וַיִּפְשְׁטוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה מִשֹּׁמְרוֹן וְעַד־בֵּית חוֹרוֹן וַיַּכּוּ מֵהֶם שְׁלֹשֶׁת
אֲלָפִים וַיָּבֹזוּ בִּזָּה רַבָּה:

רש"י

(ז) כי אין ה' עם ישראל כל בני אפרים. לפי שירבעם משבט אפרים והוא היה הראשון שהחטיא את ישראל ובכל דור ודור אחריו היה להם למוקש שהיו עובדין לעגלי זהב של ירבעם: **(ח) כי אם בא אתה.** פתרון אם לא תאמין בדברי הלא תנסה בא אתה ועשה וחזק למלחמה: **לעזור ולהכשיל.** פתרון יש לו כח וגבורה לעזור לך בלא חיל של אפרים ולהכשיל אותך אם תוליכם עמך: **(יב) וכולם נבקעו. ויהי אחרי בא וגו'.** באיכה רבתי עליו נאמר ורגז ושחק ואין נחת (משלי כט): **(יג) ויפשטו בערי יהודה משמרון ועד בית חורון.** לאחר שחזרו למקומם כדלעיל ויחר אפם מאד ביהודה וישובו למקומם שאם לא כן אלא מיד שנבדלו מאמציה פשטו בערי יהודה היה לו לומר ויפשטו בערי יהודה מבית חורון עד שומרון:

מצודת דוד

(ה) **לבית אבות וכו'.** לכל בית אב לבד ולכל שר אלף ומאה עם אנשיו לבד: (ז) **כל בני אפרים.** מלכות עשרת השבטים קרויה על שם אפרים על כי ירבעם המלך הראשון שעליהם היה מבני אפרים: (ח) **כי אם בוא אתה.** בוא למלחמה לבד ולא עמהם: **יכשילך.** ר"ל פן יכשילך ומענינו תבין חסרונו ור"ל אם יבואו עמך צבא ישראל פן יכשילך האלהים לפני האויב: (ט) **ומה לעשות.** ר"ל וכי אפסיד הכסף הלא לא יחזירו לי: **יש לה' וכו'.** וימלא חסרונך ממקום אחר: (י) **ויבדילם.** מבין אנשי יהודה: **ויחר אפם.** כי לבזיון יחשב להם: (יב) **נבקעו.** נבקע כריסם:

מצודת ציון

(יב) **שבו.** מל' שביה: (יג) **ויפשטו.** מל' התפשטות ופזור כדרך הנלחמים ושוללים:

ובזה נחלקו, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר, אֵין אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה,** ומסירת שטר המקח מהמוכר למחזיק אינה מקנה לו את הקרקע, ועליו להביא עדים שעשה בשדה זו קנין חזקה, כגון שנעל גדר או פרץ, **וְרַבִּי סָבַר, אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה,** ודי בכך שיביא המחזיק את השטר.

אביי מקשה על רב דימי: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אִם כֵּן, פְּלוּגְתָּא לְרַמַּר** – אתה חולק על דברי רבה, שאמר לעיל (קסט:) שלרבן שמעון בן גמליאל אותיות נקנות במסירה. **אָמַר לֵיהּ** רב דימי, **וְתִפְלוֹג** – אכן אני חולק על רבה, ואיני חושש.

אָמַר לֵיהּ אביי, **הָכִי קָאַמִינָא לָךְ** – כך כוונתי להקשות לך, שהרי **מַתְנִיתָא** – הברייתא שהובאה לעיל, שלרבן שמעון בן גמליאל הנותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר, חזרה מתנתו, **לֹא מִיתְּרְצָא, אֶלָּא כְּדִמְתַרְצָא מַר** – אינה מיושבת אלא כביאורו של רבה, שלרבן שמעון בן גמליאל אותיות נקנות במסירה, **וְאִם כֵּן** לדבריך בביאור הברייתא השניה שרבן שמעון בן גמליאל סובר שאין אותיות נקנות במסירה, **קַשְׁיָא** דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בברייתא הראשונה, **אַדְּרַבָּן** שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עצמו, בברייתא השניה.

אביי מבאר באופן אחר את מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל: **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי,** לדברי הכל אותיות נקנות במסירה, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן,** באופן שהמחזיק בקרקע אמר שיש לו שטר מקח רגיל שנכתב על שמו, ובשטר זה חתמו עדים, וגם נמסר בפני עדים אחרים, ומלבד זה טען המחזיק שיש לו עדים שקנאה בקנין חזקה, **וּכְגוֹן שֶׁנִּמְצָא אֶחָד מֵהֶן** – מעדי החתימה שבשטר, **קָרוֹב** לבעלי הדין **אוֹ פָּסוּל** לעדות מחמת עבירה, **וְרבי** ורבן שמעון בן גמליאל, **בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֶלְעָזָר קָא מִיפַּלְגִי,** שנחלקו מי הם העדים העיקריים שבשטר, **רַבִּי סָבַר לַהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר** (גיטין פו.) לגבי גט אשה ש'**עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי',** כלומר, עדי מסירת הגט הם המכשירים אותו וכורתים בין הבעל לאשה, והוא הדין בשטרות ממון שעדי המסירה הם העיקר, ואף כשאחד מהחותמים פסול עדיין השטר מוכשר בעדי המסירה, ולכן לרבי אינו חייב להביא את עדי החזקה. **וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** האומר שצריך להביא דווקא את עדי החזקה **סָבַר לַהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר** ש'**עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי',** כלומר, עדי החתימה שבגט ובשטרות ממון הם העיקר, וכיון שאחד מהעדים פסול נפסל שטר המקח לגמרי, וצריך המחזיק להביא את עדי החזקה.

מקשה הגמרא: כיצד יתכן שרבי אלעזר יכשיר שטר שחתום בו עד פסול, על ידי עדי מסירה, **וְהָא אָמַר רַבִּי אַבָּא,** אף שלרבי אלעזר אין צורך בעדי חתימה, מכל מקום **מוֹדֶה הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר** בשטר ה'**מְזוּיָּף מִתּוֹכוֹ'** – שחתמו בו פסולים, **שֶׁהוּא פָּסוּל** מדרבנן אף אם נמסר בפני כשרים, מחשש שיסברו שהם כשרים וימסרו בפניהם את השטר, ואם כן כאן שחתם בשטר עד פסול, לא יוכשר בעדי המסירה.

רבי אבינא מפרש את המחלוקת באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי אֲבִינָא, הָכָל** – רבי ורבן שמעון בן גמליאל **מוֹדִים שֶׁאִם כָּתוּב בּוֹ** – בשטר, לשון זו שכתבו בו בית דין, '**הוּזְקַקְנוּ לְעֵדוּתָן שֶׁל עֵדִים וְנִמְצֵאת עֵדוּתָן מְזוּיֶּפֶת, שֶׁהוּא פָּסוּל,** אף שיש בו עדי מסירה, **וּכְדְרַבִּי אַבָּא** שמודה רבי אלעזר במזויף מתוכו, ובזה לדברי הכל על המחזיק להביא את עדי החזקה. **וְלֹא נַחְלְקוּ אֶלָּא בְּשֶׁטָּר שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים** חתומים **כְּלָל,** אלא עדי מסירה, **דְּרַבִּי סָבַר לַהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי** ושטר זה כשר, ואינו צריך להביא עדי חזקה, **וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר לַהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי,** והשטר פסול, ולכן עליו להביא את עדי החזקה.

ביאור נוסף במחלוקתם: **וְאִיבָּעְיָא אִימָּא,** מדובר באופן ששטר המקח של המחזיק אינו מקוים, **וּב'מוֹדֶה בַּשְּׁטָר שֶׁכְּתָבוֹ צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ' קָא מִיפַּלְגִי** – נחלקו באדם התובע את חבירו בשטר שחתימות העדים שבו אינן מקוימות, אמנם הנתבע מודה שהשטר אמיתי, אך טוען טענה אחרת המבטלתו, כגון שנפל מידו והלה מצאו, **דְּרַבִּי סָבַר, מוֹדֶה בַּשְּׁטָר שֶׁכְּתָבוֹ אֵין צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ,** כיון שאף כשטוען שהשטר מזויף אינו נאמן לגמרי, שלא נחשדו ישראל בכך, אלא שהחמירו חכמים שאם הנתבע טוען שהשטר מזויף יש לקיימו, אך אם הוא מודה שאינו מזויף אין התובע צריך לקיימו ואינו נאמן בשאר טענותיו, ולכן יכול המחזיק בקרקע להשתמש בשטר כראיה לבעלותו, ואינו צריך להביא את עדי החזקה. **וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר,** מודה בשטר שכתבו **צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ,** ש'הפה שאסר הוא הפה שהתיר', וכיון שכל ידיעתנו שהשטר אמיתי היא מפי הנתבע, והרי הוא טוען טענה אחרת המריעה את כחו, נאמן בזה, ולכן צריך המחזיק להביא את עדי החזקה כדי לזכות בשדה.

מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר שנחלקו בזה, **וְהָא אִיפְּכָא שַׁמְעִינָן לְהוּ** – והרי במקום אחר מוכח שכל אחד מהם סובר סברא הפוכה מהמבואר כאן בדעתם, **דְּתַנְיָא, שְׁנַיִם אֲדוּקִין בְּשֶׁטָּר** – מלוה ולוה האוחזים יחד בשטר החוב, **הַמַּלְוֶה אוֹמֵר** שטר זה **שֶׁלִּי הוּא** – בחזקתי הוא, שעדיין לא פרעתני, **וְהטעם** שאתה אוחז בו הוא כיון **שנָפַל מִמֶּנִּי, וּמְצָאתוֹ. וְלוֶה אוֹמֵר,** אכן **שֶׁלְּךָ הוּא** היה, שלויתי בו, **וּפַרְעָתִיו לְךָ** ולכן הוא בידי, ונפל ממני ומצאתו, הדין הוא **שיִתְקַיֵּים הַשְּׁטָר בְּחוֹתְמָיו,** ויגבה בו המלוה את חובו, **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,** המלוה והלוה **יַחֲלוֹקוּ** בדמי השטר, כלומר יפרע הלוה מחצית מהחוב הכתוב בשטר. ממשיכה הגמרא: **וַהֲוֵינַן בָּהּ** – ונשאנו ונתנו בביאור ברייתא זו (ב"מ ז.), שלכאורה קשה, כיצד יתכן שלרבי גובה המלוה את כל החוב, **וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי הָא דִּתְנַן** – וכי רבי חולק על המשנה (ב"מ ב.), **שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית, זֶה אוֹמֵר אֲנִי מְצָאתִיהָ, וְזֶה אוֹמֵר אֲנִי מְצָאתִיהָ,** הדין הוא שזֶה **יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וְזֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ,** והרי לא הובאה במשנה מחלוקת בזה, ומדוע לגבי שטר אמר רבי שהמלוה גובה הכל, ולא רק חצי. **וכתירוץ** על זה **אָמַר רָבָא, אָמַר רַב נַחְמָן,** בשטר מקוים, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּיַחֲלוֹקוּ** בשטר, **כִּי פְּלִיגִי** בשטר **שֶׁאֵינוֹ מְקוּיִים, רַבִּי סָבַר שמוֹדֶה בַּשְּׁטָר שֶׁכְּתָבוֹ, צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ,** ואם לא כן נאמן הנתבע לומר שהוא פרוע, **וְלֵית** רק **אִי מְקַיֵּים לֵיהּ** המלוה, **גְּבֵי פַּלְגָא** – גובה חצי, וכדין שנים האוחזים בטלית, **וְאִי לֹא** מקיימו, הרי **חַסְפָּא בְּעָלְמָא הוּא** – כחרס בלבד נחשב שטר זה, ואינו גובה כלום, ולכן אמר שיש לקיימו תחילה. **וְאילו רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר שמוֹדֶה בַּשְּׁטָר שֶׁכְּתָבוֹ אֵין צָרִיךְ לְקַיְּימוֹ,** ולכן אף אם אין השטר מקוים גובה בו המלוה הכל, **וְלֵית** כששניהם אוחזים בו, **יַחֲלוֹקוּ,** אף שאינו מקוים, ועל כל פנים מוכח מביאורו של רבא שלרבי מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, ולרבן שמעון בן גמליאל אינו צריך לקיימו, וזהו בהיפך ממה שרצתה הגמרא בסוגייתנו לומר בביאור מחלוקתם.

מתרצת הגמרא: **אֵיפוּךְ** – יש להפוך את השיטות בברייתא שהובאה בסוגייתנו, ולומר שרבן שמעון בן גמליאל אומר שנידון בשטר, כיון שמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, ואין המערער נאמן לומר שלא מסר לקונה את השטר, ורבי הוא הסובר שנידון דווקא בחזקה, כיון שמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, וכל זמן שאינו מקיימו נאמן המערער לומר שהשטר פסול, וצריך המחזיק בקרקע להביא את עדי חזקתו.

הגמרא מבארת את מחלוקתם באופן נוסף: **וְאִיבָּעְיָא אִימָּא, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפוּךְ, אֶלָּא הָכָא בִּלְבָרֵר קָמִיפַּלְגִי** – מחלוקתם היא באדם האומר שיש לו כמה ראיות לטענותיו, האם עליו להביא את כל הראיות שאמר שיש לו, אף שמעיקר הדין לא היה צריך מתחילה להביא את כולם, לרבי עליו להביא את כולם, ולכן אף שסתם אדם המחזיק בקרקע שלש שנים אינו צריך להביא את שטר המקח שלו, מכל מקום אדם זה שאמר שיש לו שטר חייב להביאו כדי לזכות בשדה, כיון שהלה טוען שהוא החזיק בקרקע בגזילה. ואילו רבן שמעון בן גמליאל סובר שאינו צריך לברר את כל טענותיו, ודי בכך שיביא את עדי החזקה, ככל אדם שנאמן מכח עדות זו. ואף שאמר בתחילה שיש לו שטר, כיון שלא היה חייב לומר כן כדי לזכות בשדה, אינו צריך לברר ולהוכיח את טענותיו המיותרות, ולכן אמר ש'נידון בחזקה', כלומר, יכול להביא רק את עדי החזקה, ולזכות בשדה.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה של חיוב האדם לברר את דבריו: **כִּי הָא** – כמו מעשה זה שאירע, **דְּרַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף הֲוָה מַסִּיק בֵּיהּ**

המשך בעמוד פב

רשב"ם

רבן שמעון בן גמליאל סבר אין אותיות נקנות במסירה — והלכך צריך עדי חזקה; דכיון דאמר ליה אידך "לך חזק וקני" ויש לו עדים שהחזיק בה — קנה, דקרקע נקנית בכסף או בשטר מכירה ומתנה או בחזקה. והכי קאמר רבן שמעון בן גמליאל: נדון בחזקה ולא בשטר. **אמר ליה אביי** — לרב דימי. **אם כן פלוגתא** — דבריך, לדמר — שאמר רבה למעלה: לרבן שמעון אותיות נקנות במסירה, ואתה אומר לרבן שמעון אין אותיות נקנות במסירה. **אמר ליה** — רב דימי לאביי: ותפלוג, כלומר איני חושש. **אמר ליה אם כן קשיא דרבן שמעון בן גמליאל כו'** — דהא על כרחך החזקנו לפרש הברייתא דלעיל כדמר. **אלא אמר אביי** — מאי שטר דפליגי ביה רבי ורבן שמעון — לאו בשטר הכתוב בשם אחר ומסרו לזה פליגי, דהא בין לרבי בין לרבן שמעון אותיות נקנות במסירה, כדאמרינן לרבי ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא עו, א), ולרבן שמעון לעיל בשמעתין כדמר. אלא בשטר מכירה שכתב בו מוכר ללוקח זה כדין קרקע הנקנית בשטר, פליגי, וכגון שנמצא אחד מהעדים קרוב כו'. **רבי סבר כרבי אלעזר** — דאמר בגיטין בפרק "המגרש" (פו, א): אין העדים חותמים על הגט אלא מפני תקון העולם. דעדי מסירה גורמין לבריתות גט, ונמצא גט כשר בכתיבה בלא עדים, אלא שיהא מוסרו לאשתו להתגרש בפני עדים, דהא כתיב "וכתב לה" — בכתיבה לחוד בלא חתימה מיירי. ומיהו, עדים בענין שיראו שנתגרשה. והכא נמי, כאילו אין עדים בשטר דמי, הלכך נדון בשטר בלא עדי חזקה, אלא שיביא עדים שנכתב ונמסר לו בפניהם, שהשדה נקנה לו בשטר, אף על פי שאין בו עדים. **ורבן שמעון בן גמליאל** — אומר: בחזקה הוא קונה, אי אמר ליה "לך חזק וקני". שהשטר בלא עדים אינו קונה, כרבי מאיר, דעדי חתימה עיקר. דהאי דכתיב "וכתב" — אחתימת עדים קפיד קרא. **מודה רבי אלעזר כו'** — דדוקא גט שאין בו עדים כשר, דאעדי מסירה קפיד רחמנא. ומיהו, אם חתמו שקר או עדים פסולים בתוך הגט — הרי הוא פסול. אלא אמר רבינא הכל מודים — רבי ורבן שמעון בן גמליאל מודים שאם מזוייף מתוכו שהוא פסול, כדרבי אבא דמודה רבי אלעזר כו'. **ואיבעית אימא במודה** — מערער שכתבו לשטר שביד זה פליגי, וקאמר מערער: לא מכרתיו לך, וממני נפל השטר, ומצאתו. **אין צריך לקיימו** — דלא דמי לשאר דינים שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. שאפילו אם היה זה מערער ואומר לא כתבתיו — לא היה לנו לחשוד את זה הלוקח בכך, שלא נחשדו ישראל לעשות שטרות מזוייפים. אלא שהחמירו חכמים להצטרך קיום היכא דמערערי עליה. הלכך, כי אמר כתבתיו — נהמניה למי שהשטר בידו. **צריך לקיימו** — והכי קאמר רבן שמעון: נדון בחזקה ולא בשטר. שהשטר אינו מועיל לו כל זמן שלא נתקיים על ידי אחרים, אף על פי שזה המערער מודה שכתבו, דאיהו אמר: כתבתי, וקאמר נמי: לא מסרתיו לו. **והא איפכא שמעינן להו** — בפרק "שנים אוחזין" דתניא: שנים אדוקים בשטר כו'. **יתקיים השטר בחותמיו דברי רבי** — וגובה ליה מלוה כוליה, וכדמפרשינן טעמא לקמן. **והוינן בה** — הכי קאמרינן בפרק "שנים אוחזין". אמר מר: יתקיים השטר בחותמיו, דברי רבי. וגובה לו מלוה כוליה? בתמיה, ולית ליה לרבי כו' יחלוקו? והכי נמי יגבה חצי חוב הכתוב בשטר, ולא יותר **אמר רב נחמן במקויים** — בהנפק, כולי עלמא לא פליגי דפלגי בין שניהם, כדין משנתנו ד"שנים אוחזין". **אי מקיים ליה פליג** — כלומר, אז יש ממש בדבריו, ויגבה מהם חצי חוב שבשטר. ואידך פלגא יפסיד בשביל תפיסת הלוה שאדוק עמו בשטר. **אלא הכא בלברר קא מיפלגי** — אדם שטוען למערער: שני מיני חזקות יש לי, אחת — שיש בידי עדיין שטר מכירה שעשית לי על זה השדה, ועוד — שיש לי עדי חזקת שלש שנים. וקאמר רבי: נדון בשטר, שצריך לברר ולאמת את דבריו, ולהביא את השטר כמו שטען. ועדי חזקה בלא שטר לא יועיל לו כאן, מאחר שזה עומד ומערער: לא מסרתי לך שטר מעולם, ולא מכרתי לך, ושלא כדין החזקת. והלה טוען: שטר יש עדיין בידי. ואילו לא טען כך — היה די לו בעדי חזקה, כדאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא כט, א) דעד תלת שנין מזדהר איניש בשטריה, טפי לא מזדהר. ורבן שמעון סבר: נדון אף בחזקה לבדה, כאילו בא לידון בחזקה לבדה בלא שטר. וכל שכן שאם הביא שטר מכירה — לא בעי תו עדי חזקה, דאין אדם צריך לברר ריבוי טענות שטען שאין צריכים לו. וכי היכי דאילו טען מעיקרא: אבד שטרי, ויש לי חזקה שלש שנים — די לו בכך, כי טען נמי: יש לי שטר עם החזקה — די לו בחזקה בלא שטר. **תבעיה לדינא** — רבי חייא לרבי אבא. **אמו לא מהימנינא** — לומר "פרעתי" אפילו בלא עדים? **והא קיימא לן** — בפרק "שבועת הדיינין". **כשמעתך** — דאמרת משמיה דרב: צריך שיבואו פלוני ופלוני ויעידו. ומיהו, אי אתו הני סהדי ואמרי: לא היו דברים מעולם — הא אמר רבא בפרק "שבועת הדיינין" (שבועות מא, ב): כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש וכו'. והלכתא כרבא, ונשבע הלוה שפרעו, ופטור. **אמר ליה** — רבי אבא. **והאמר רב גידל אמר רב הלכה כרבן שמעון בן גמליאל** — שאמר: נדון אף בחזקה לבדה. דכיון דלא היה צריך לטעון "שטר יש בידי", מאחר שאכלה שני חזקה — אין צריך לברר את דבריו, שהרבה לטעון מה שאין צריך. ואנא נמי, כיון דבלא עדים מהימנינא — איני צריך לברר ולהביא עדים שאמרתי. **ואף רבי לא אמר אלא לברר** — כלומר, מן הדין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. שאף רבי לא נחלק אלא משום דסבירא ליה דצריך לברר את דבריו אחרי שטען "יש לי שטר", ורבי מודה שאם לא טען — לא היה צריך אלא חזקה לבדה. וכיון דלא הויא פלוגתייהו אלא בדי לברר — נראין דברי רבן שמעון בן גמליאל שאין לו להפסיד בשביל שפת יתר.

תוספות

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה, וְרַבָּנַן סָבְרִי: אֵין אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה. תָּנוּ רַבָּנַן: הַבָּא לִידוֹן בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה - נִידּוֹן בִּשְׁטָר, דִּבְרֵי רַבִּי; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בַּחֲזָקָה. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אֲמַר: בְּאוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה קָא מִיפַּלְגִי, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: אֵין אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה, וְרַבִּי סָבַר: אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אִם כֵּן, פְּלוּגְתָּא לִדְמָר אֲמַר לֵיהּ: וְתִפְלוֹג. אֲמַר לֵיהּ, הָכִי קָאָמִינָא לָךְ: מַתְנִיתָא לָא מִיתַּרְצָא אֶלָּא כִּדְמִתְרָצָא מָר, וְאִם כֵּן קַשְׁיָא דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אַדְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֶלָּא אֲמַר אַבַּיֵי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁנִּמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל; וּבִכְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֶלְעָזָר קָא מִיפַּלְגִי, רַבִּי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר: עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי; וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי. - וְהָא אָמַר רַבִּי אַבָּא: מוֹדֶה הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּמְזוּיָּף מִתּוֹכוֹ שֶׁהוּא פָּסוּל אֶלָּא אֲמַר רַבִּי אָבִינָא: הַכֹּל מוֹדִים, שֶׁאִם כָּתוּב בּוֹ: "הוּזְקַקְנוּ לְעֵדוּתָן שֶׁל עֵדִים, וְנִמְצֵאת עֵדוּתָן מְזוּיֶּפֶת" - שֶׁהוּא פָּסוּל, כִּדְרַבִּי אַבָּא. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בִּשְׁטָר שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים כְּלָל, דְּרַבִּי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר: עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: עֵדֵי חֲתִימָה כָּרְתֵי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בְּמוֹדֶה בִּשְׁטָר שֶׁכָּתְבוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ קָא מִיפַּלְגִי, דְּרַבִּי סָבַר: מוֹדֶה בִּשְׁטָר שֶׁכָּתְבוֹ - אֵין צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ. - וְהָא אִיפְּכָא שְׁמָעִינַן לְהוּ דְּתַנְיָא: שְׁנַיִם אֲדוּקִין בִּשְׁטָר, מַלְוֶה אוֹמֵר: "שֶׁלִּי הוּא, וְנָפַל מִמֶּנִּי וּמְצָאתִיו", וְלוֶה אוֹמֵר: "שֶׁלְּךָ הוּא, וּפְרַעְתִּיו לְךָ" - יִתְקַיֵּים הַשְּׁטָר בְּחוֹתְמָיו, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יַחֲלוֹקוּ; וְהַוֵּינַן בָּהּ, וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי הָא דְּתַנְיָן: שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית, זֶה אוֹמֵר "אֲנִי מְצָאתִיהָ" וְזֶה אוֹמֵר "אֲנִי מְצָאתִיהָ" - זֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פְּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וְזֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פְּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וְיַחֲלוֹקוּ? וַאֲמַר רָבָא אֲמַר רַב נַחְמָן: בְּמְקוּיָּים - דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּיַחֲלוֹקוּ; כִּי פְּלִיגִי - בְּשֶׁאֵינוֹ מְקוּיָּים, רַבִּי סָבַר: מוֹדֶה בִּשְׁטָר שֶׁכָּתְבוֹ צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ, וְאִי מְקַיֵּים לֵיהּ - גָּבֵי פַּלְגָא, וְאִי לָא - חַסְפָּא בְּעָלְמָא הוּא; וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: מוֹדֶה בִּשְׁטָר שֶׁכָּתְבוֹ אֵין צָרִיךְ לְקַיְּמוֹ, וְיַחֲלוֹקוּ - אֵיפּוּךְ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם לָא תִּיפּוּךְ, אֶלָּא הָכָא בְּלִבְרֵר קָמִיפַּלְגִי; כִּי הָא דְּרַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף הֲוָה מַסֵּיק בֵּיהּ זוּזֵי בְּרַבִּי אַבָּא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, אֲמַר: פַּרְעָתִיךְ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יִצְחָק: יָבוֹאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְיָעִידוּ. אֲמַר לֵיהּ: אִי לָא אָתוּ לָא מְהֵימְנִינָא? וְהָא קַיְּימָא לָן: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים אֲמַר לֵיהּ: אָנָא בְּהַהִיא כִּשְׁמַעְתָּא דְּמָר סְבִירָא לִי, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר רַב: הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "פַּרְעָתִיךְ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי" - צָרִיךְ שֶׁיָּבוֹאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְיָעִידוּ. [אֲמַר לֵיהּ,] וְהָא אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְאַף רַבִּי לֹא

אמר

תוספות

אלא לברר — פירש רבינו תם: לברר אמיתת הדברים, ולהעמיד על האמת. ואם ימצאו ויאמרו לא ראינו מעולם — מיחייב. אבל אם לא ימצאם — לא אבד בכך, שאין סברא שהיה מחייבו לשלם על זה אם לא יוכל למצאן, כי מה דין הוא זה שיפסיד בחנם אם לא יוכל לאמת דבריו שלא היה צריך לטענן? ועוד, דהכי משמע "אנא נמי לברר קאמינא" — ולא לחייב, שאם היה מחייבו לברר — מה תשובה היא זו "אנא נמי לברר"? מכל מקום היה מחייבו ואדרבה, מה שמוכיר לברר — אינו כי אם קושיא על טעמו, כמו שפירש רשב"ם ואף רבי לא אמר אלא לברר. הלכך לא מסתבר טעמא לחייבו משום הכי. ובשבועות פרק "שבועת הדיינים" (מא, ב) דקאמר: אתו פלוני ופלוני ואמרו לא היו דברים מעולם, ואמר רבא: כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש — אמר ולאו אדעתיה. תימה: דאמר הכא צריך שיבואו פלוני ופלוני ויעידו ויש לומר: דרבא כרבן שמעון בן גמליאל סבירא ליה, כדפסיק רב (פפא). אי נמי, אפילו [לרבי], וכדפירוש רבינו תם, דמפרש הכא: אם לא בירר — לא הפסיד. דיש לו לברר כל מה שיוכל, ומכל מקום אי לא משכח להו, או אומרים לא היו דברים מעולם — יש לומר דלא מפסיד. אבל תימה שרבינו שמואל בן מאיר הביאה על זה שצריך שיבאו פלוני ופלוני ויעידו, משמע שרוצה להעמידה כרבי אפילו לפירוש שלו. ושמא היה רוצה לומר דגרע היכא דלא הביאם מהיכא דאייתינהו ואמרו לא היו דברים מעולם, ולא הבנתי כלל. ויש מישבים דבריו אליבא דרבן שמעון בן גמליאל, וסובר שהלכה כוותיה. ואפילו למאן דאמר התם הוחזק כפרן — אתי שפיר כרבן שמעון בן גמליאל, דיש לומר דלא אמר רבן שמעון בן גמליאל אלא דאין צריך להביא.

אין הלכה לא כרבי יהודה כו' — פירש רבינו שמואל בן מאיר: דאמר עדים מקרעים את השטר, דהכי משמע יחליף — אפילו בעדים. וכן הוא לפי המסקנא, דשמיע ליה ברייתא ולא הדר, דאיהו מכשר בעדים ואיהו מצריך בית דין. אבל רב נחמן לא היה סובר מילתיה דרב הכי, דאם כן — מאי הא דקאמר לרב הונא: אי שמיע ליה כו' הוה הדר ביה ממה שהיה אומר אין הלכה כרבי יהודה? מי אלימא ממתניתין דמשמע נמי בעדים, ואפילו הכי פליג עליה? ואם תאמר: במשנה לא תני עדים בהדיא — מכל מקום איהו סבירא ליה דעדים קאמר, ופליג עליה, דתנא הוא ופליג ונראה לרבינו יצחק; דרב נחמן סבר לה למילתיה דרב הכי: אין הלכה כרבי יהודה דאמר יחליף וכותבין ליה מזמן שני. דסבירא ליה דרבי יהודה מזמן שני קאמר, מדלא פירש במשנה: וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון. וממאי דהדר ליה רבי יוסי: וכן יפה לו ולא יגרע כחו של זה — משמע דרבי יהודה מזמן שני קאמר, דאי מזמן ראשון — מה הוראת כח איכא? והשתא קאמר שפיר: אי הוה שמיע ליה הא דתניא: עדים מקרעין לו את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון — הוה הדר ממאי דמצריך בית דין כדי לכתוב מזמן ראשון. ולא הוה פליג אברייתא בהכי, שכל עצמו לא בא אלא לאפוקי ממה שהיה סבור שרבי יהודה לא היה מכשיר מזמן ראשון בלבד כלל אפילו בבית דין, מדלא קאמר ליה במתניתין, ובא רב לומר שאף על פי שבעדים יש לומר שאין להכשיר מזמן ראשון — בבית דין מיהא ראוי להכשיר. ואי הוה ידע דרבי יהודה הוה מכשיר אפילו בעדים מזמן ראשון — לא הוה פליג עליה. ותימה: דלעיל (קסח, א) בנמחק כותבין לו מזמן ראשון, כן פירש רבינו שמואל בן מאיר התם: "וביום פלוני" דקאמר התם — היינו שהיה כתוב זמן ביום פלוני. והכי משמע קצת מדבעי בית דין. ואמאי לא כותבין הכא מזמן ראשון כי התם לרבי יהודה אליבא דרב, דהוה סלקא דעתיה דמזמן שני כותבין לרבי יהודה? ומצינן למימר דרב נחמן סבירא ליה דרב הוה מוקי לה ההיא דנמחק בכתיבת זמן ראשון אליבא דנפשיה, ואליבא דרבי יהודה מזמן שני. דמגופה דההיא משנה לא מוכחא לרבי יהודה אי מזמן ראשון אי מזמן שני. אף על גב דמצרכי בית דין — איכא למימר מזמן שני. דאפילו מזמן שני איכא למימר שאין לעדים לכתוב שלא מדעת לוה. ואפילו אותם עדים שעשאוהו אין רשאין לעשות אחר, שכיון שעשו שליחותן — אין חוזרין ועושין שליחותן. דומיא דגט, שאם צוה לכתוב גט וליתן לשלוחו, שנעשה שליח להולכה וכתבו ונתנו לו, ונמחק או אבד — שאין יכולין לעשות אחר, כדמוכח בפרק "התקבל" (גיטין סג, ב). ואף על פי שיש לתת חילוק, שבדין שבגט לא יעשו גט שני, דבעינן שיאמר לסופר "כתוב" ולעדים לחתום, ומן השני לא אמר להם כלום. אבל הכא בלא צווי יכול להיות כשר, שאינו אלא לראיה לגלות שנשתעבדו נכסיו על ידי השטר הראשון, ואחרי שנשתעבדו לא יפקע השעבוד. ומכל מקום, אף על פי שאין דומה לגמרי לגט — נוכל לומר שאין להם לכתוב עליו שעבוד שלא מדעת. כיון שנאבד מן המלוה אותו שכתבו ונתנו לו, על פי לוה אין רשאין לעשות אחר — כל שכן עדים אחרים, שזה השטר מזיק לו אפילו לא יכפור כלום. שאף על פי שגם אם לא נכתב היה גובה מלקוחות שלקחו אחר שנמחק הראשון כאילו היה קיים, כיון דאית ליה קלא להאי מלוה, כדמשמע ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מב, א) אי לא משום דמאן דיזיף בצנעא יזיף — היתה מלוה על פה גובה מן הלקוחות, אף על גב דמצי לאטעויינהו ללקוחות ולומר להן בשעת מכר פרעתי, ושטרא ליכא לאפוקי עלייהו — מכל מקום מזיק השטר השני ללוה, שאם יפרע לו ואין לו שטר — אין לו לדאוג כלום, ואם יש שטר — זימנין דמשתמיט ולא יהיב ליה, ואמר: יהיבנא לך למחר או ליומא אוחרא, והדר גבי זימנא אחריתי. ועוד יש לומר: דרב נחמן סבירא ליה דמודה רב היכא דנמחק שעושין לו בית דין שטר אחר מזמן ראשון, משום דהתם אין לחוש אם זה דומה למוקדם, כיון שבית דין בעצמם כותבין אותו, דבית דין אלימי לאפקועי ממונא, ולא יבא לחתום בשטר מוקדם על ידי שנכשיר זה. אבל הכא — כותבין ליה עדים, הלכך אין להם כח לחתום מזמן ראשון, שדומה למוקדם, שלא יבאו לחתום בשטרי מוקדמין. ועוד יש לומר: דגבי נמחק אין דומה כל כך למוקדם, מאחר שזהו שטר ראשון אלא שמעתיקין אותו. אבל הכא — שטר חדש שהיו כותבין בו זמן ראשון היה דומה למוקדם. וקצת היה משמע דבנמחק נמי זמן שני, והכי משמע לישנא קצת, דקאמר: הוציא שטר מחוק ביום פלוני. ומיהו, הוה קשה איפכא לרב דאמר זמן ראשון, ולרבי יהודה דבסמוך דאמר אפילו בעדים מזמן ראשון. ואין לומר שבנמחק אין ראוי כל כך זמן ראשון, שאינו מדעת שניהם, כי כמו שפירש רבינו יצחק ורבינו שמואל נראה עיקר. תדע, דהא ב"הגוזל קמא" (בבא קמא צח, ב) גבי שורף שטרות אי דאיכא סהדי כו' — ומשמע שאז לא יפסיד כלום. ועוד תימה, דלעיל בנמחק בעי בית דין לכולי עלמא, והכא קאמר רבי יהודה עדים ובזה אומר רבינו יצחק, דהכא דכתיבי מדעת שניהם — לא בעו אלא עדים, אבל בנמחק — כותבין שלא בפני הלוה, וכיון שמזיק לו — נראה אין לעדים לעשותו שלא מדעתו.

אלא

רשב"ם

אמר ליה אנא נמי לברר קאמינא — כלומר, כרבי סבירא לי, ואם לא בירר דבריו — הפסיד. וכן פירש רבינו זקני מנוחתו כבוד בפרק "זה בורר" אליבא דרבי, שצריך לברר, ואם לא הביא שטר — הפסיד. ויש לשון אחר ואין בו ממש. ואף על פי שהלכה כרבי מחבירו — בהא הלכתא כרבן שמעון, שאין צריך לברר, כדאמר רב גידל אמר רב. **משנה מי שפרע מקצת חובו** — במלוה בשטר מיירי, ואיבא למיחש פן יחזור המלוה ויתבע כל חובו. **רבי יהודה אומר יחליף** — יקרע אותו השטר, ויכתוב לו שטר אחר לפי חשבון הנשאר, מזמן ראשון, כדמפרש בגמרא. **יכתוב שובר** — וישמרהו הלוה. **לשמור שוברו** — שאם אבד שוברו — יחזור המלוה ויגבה כל חובו. **אמר לו רבי יוסי כן יפה לו** — למלוה, שיהיה הלוה בדאגת שימור שוברו. ולא המלוה, דעבד לוה לאיש מלוה, כדאמרינן בגמרא. **ולא ירע כחו** — של מלוה להחליף שטרו, כדאמר רבי יהודה, כדי שיכוף לפרעו. **גמרא** אין הלכה **לא כרבי יהודה** — שאמר: יחליף. ואפילו לכתוב לו מזמן ראשון על ידי עדים בלא בית דין. כדמפרש ואזיל — דלא אלימי עדים לקרוע שטר, ולהחליף ולגבות מזמן ראשון. **ולא כרבי יוסי** — דאמר: כותבין שובר, וצריך לשמור שוברו מן העבברים. **וכותבין לו שטר אחר** — לפי סכום המעות שחייב לו עדיין. ורב תנא הוא ופליג. **אי שמיע ליה לרב הא דתניא** — לקמן בשמעתין, במילתיה דרבי יהודה בפורע חצי חובו, שמקרעין עדים כו'. **הוה הדר ביה** — רב, והיה מודה שהלכה כרבי יהודה. דהא רב נמי הכי קאמר, דמה לי בית דין מה לי עדים. **שמעה ולא הדר ביה** — דברייתא תני: עדים מקרעין, ואיהו אמר: בית דין דוקא, ולא עדים.

בשלמא

אָמַר אֶלָּא לְבָרֵר - אָמַר לֵיהּ: אֲנָא נַמִּי לְבָרֵר קָאָמִינָא. **מִשְׁנָה** מִי שֶׁפָּרַע מִקְצָת חוֹבוֹ - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: יַחֲלִיף; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יִכְתּוֹב שׁוֹבֵר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נִמְצָא זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת שׁוֹמֵר שׁוֹבְרוֹ מִן הָעֲכָבְרִים אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: כָּךְ יָפֶה לוֹ, וְלֹא יֵרַע כֹּחוֹ שֶׁל זֶה. **גְּמָרָא** אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: אֵין הֲלָכָה לֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה וְלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי, אֶלָּא בֵּית דִּין מְקָרְעִין הַשְּׁטָר וְכוֹתְבִין לוֹ שְׁטָר אַחֵר מִזְּמַן רִאשׁוֹן. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא, וְאָמְרִי לָהּ רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא לְרַב הוּנָא: אִי שְׁמִיעָא לֵיהּ לְרַב הָא [בְּרַיְיתָא,] דְּתַנְיָא: עֵדִים מְקָרְעִין אֶת הַשְּׁטָר וְכוֹתְבִין לוֹ שְׁטָר אַחֵר מִזְּמַן רִאשׁוֹן - הֲוָה הָדַר בֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ: שְׁמִיעַ לֵיהּ וְלָא הָדַר בֵּיהּ,

בשלמא

אין הלכה לא כרבי יהודה כו' — פירש רבינו שמואל בן מאיר: דאמר עדים מקרעים את השטר, דהכי משמע יחליף — אפילו בעדים. וכן הוא לפי המסקנא, דשמיע ליה ברייתא ולא הדר, דאיהו מכשר בעדים ואיהו מצריך בית דין. אבל רב נחמן לא היה סובר מילתיה דרב הכי, דאם כן — מאי הא דקאמר לרב הונא: אי שמיע ליה כו' הוה הדר ביה ממה שהיה אומר אין הלכה כרבי יהודה? מי אלימא ממתניתין דמשמע נמי בעדים, ואפילו הכי פליג עליה? ואם תאמר: במשנה לא תני עדים בהדיא — מכל מקום איהו סבירא ליה דעדים קאמר, ופליג עליה, דתנא הוא ופליג ונראה לרבינו יצחק; דרב נחמן סבר לה למילתיה דרב הכי: אין הלכה כרבי יהודה דאמר יחליף וכותבין ליה מזמן שני. דסבירא ליה דרבי יהודה מזמן שני קאמר, מדלא פירש במשנה: וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון. וממאי דהדר ליה רבי יוסי: וכן יפה לו ולא יגרע כחו של זה — משמע דרבי יהודה מזמן שני קאמר, דאי מזמן ראשון — מה הוראת כח איכא? והשתא קאמר שפיר: אי הוה שמיע ליה הא דתניא: עדים מקרעין לו את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון — הוה הדר ממאי דמצריך בית דין כדי לכתוב מזמן ראשון. ולא הוה פליג אברייתא בהכי, שכל עצמו לא בא אלא לאפוקי ממה שהיה סבור שרבי יהודה לא היה מכשיר מזמן ראשון בלבד כלל אפילו בבית דין, מדלא קאמר ליה במתניתין, ובא רב לומר שאף על פי שבעדים יש לומר שאין להכשיר מזמן ראשון — בבית דין מיהא ראוי להכשיר. ואי הוה ידע דרבי יהודה הוה מכשיר אפילו בעדים מזמן ראשון — לא הוה פליג עליה. ותימה: דלעיל (קסח, א) בנמחק כותבין לו מזמן ראשון, כן פירש רבינו שמואל בן מאיר התם: "וביום פלוני" דקאמר התם — היינו שהיה כתוב זמן ביום פלוני. והכי משמע קצת מדבעי בית דין. ואמאי לא כותבין הכא מזמן ראשון כי התם לרבי יהודה אליבא דרב, דהוה סלקא דעתיה דמזמן שני כותבין לרבי יהודה? ומצינן למימר דרב נחמן סבירא ליה דרב הוה מוקי לה ההיא דנמחק בכתיבת זמן ראשון אליבא דנפשיה, ואליבא דרבי יהודה מזמן שני. דמגופה דההיא משנה לא מוכחא לרבי יהודה אי מזמן ראשון אי מזמן שני. אף על גב דמצרכי בית דין — איכא למימר מזמן שני. דאפילו מזמן שני איכא למימר שאין לעדים לכתוב שלא מדעת לוה. ואפילו אותם עדים שעשאוהו אין רשאין לעשות אחר, שכיון שעשו שליחותן — אין חוזרין ועושין שליחותן. דומיא דגט, שאם צוה לכתוב גט וליתן לשלוחו, שנעשה שליח להולכה וכתבו ונתנו לו, ונמחק או אבד — שאין יכולין לעשות אחר, כדמוכח בפרק "התקבל" (גיטין סג, ב). ואף על פי שיש לתת חילוק, שבדין שבגט לא יעשו גט שני, דבעינן שיאמר לסופר "כתוב" ולעדים לחתום, ומן השני לא אמר להם כלום. אבל הכא בלא צווי יכול להיות כשר, שאינו אלא לראיה לגלות שנשתעבדו נכסיו על ידי השטר הראשון, ואחרי שנשתעבדו לא יפקע השעבוד. ומכל מקום, אף על פי שאין דומה לגמרי לגט — נוכל לומר שאין להם לכתוב עליו שעבוד שלא מדעת. כיון שנאבד מן המלוה אותו שכתבו ונתנו לו, על פי לוה אין רשאין לעשות אחר — כל שכן עדים אחרים, שזה השטר מזיק לו אפילו לא יכפור כלום. שאף על פי שגם אם לא נכתב היה גובה מלקוחות שלקחו אחר שנמחק הראשון כאילו היה קיים, כיון דאית ליה קלא להאי מלוה, כדמשמע ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מב, א) אי לא משום דמאן דיזיף בצנעא יזיף — היתה מלוה על פה גובה מן הלקוחות, אף על גב דמצי לאטעויינהו ללקוחות ולומר להן בשעת מכר פרעתי, ושטרא ליכא לאפוקי עלייהו — מכל מקום מזיק השטר השני ללוה, שאם יפרע לו ואין לו שטר — אין לו לדאוג כלום, ואם יש שטר — זימנין דמשתמיט ולא יהיב ליה, ואמר: יהיבנא לך למחר או ליומא אוחרא, והדר גבי זימנא אחריתי. ועוד יש לומר: דרב נחמן סבירא ליה דמודה רב היכא דנמחק שעושין לו בית דין שטר אחר מזמן ראשון, משום דהתם אין לחוש אם זה דומה למוקדם, כיון שבית דין בעצמם כותבין אותו, דבית דין אלימי לאפקועי ממונא, ולא יבא לחתום בשטר מוקדם על ידי שנכשיר זה. אבל הכא — כותבין ליה עדים, הלכך אין להם כח לחתום מזמן ראשון, שדומה למוקדם, שלא יבאו לחתום בשטרי מוקדמין. ועוד יש לומר: דגבי נמחק אין דומה כל כך למוקדם, מאחר שזהו שטר ראשון אלא שמעתיקין אותו. אבל הכא — שטר חדש שהיו כותבין בו זמן ראשון היה דומה למוקדם. וקצת היה משמע דבנמחק נמי זמן שני, והכי משמע לישנא קצת, דקאמר: הוציא שטר מחוק ביום פלוני. ומיהו, הוה קשה איפכא לרב דאמר זמן ראשון, ולרבי יהודה דבסמוך דאמר אפילו בעדים מזמן ראשון. ואין לומר שבנמחק אין ראוי כל כך זמן ראשון, שאינו מדעת שניהם, כי כמו שפירש רבינו יצחק ורבינו שמואל נראה עיקר. תדע, דהא ב"הגוזל קמא" (בבא קמא צח, ב) גבי שורף שטרות אי דאיכא סהדי כו' — ומשמע שאז לא יפסיד כלום. ועוד תימה, דלעיל בנמחק בעי בית דין לכולי עלמא, והכא קאמר רבי יהודה עדים ובזה אומר רבינו יצחק, דהכא דכתיבי מדעת שניהם — לא בעו אלא עדים, אבל בנמחק — כותבין שלא בפני הלוה, וכיון שמזיק לו — נראה אין לעדים לעשותו שלא מדעתו.

אלא

אָמַר שמעיקר הדין עליו להביא את שטר המקח, **אֶלָּא** שכיון שאמר שיש לו שטר עליו **לְבָרֵר** את דבריו, ואם לא יברר את דבריו יפסיד, וכיון שאף לדעת רבי חיובו לברר הוא רק מחמת יתור לשונו, מסתברים יותר דברי רבן שמעון בן גמליאל שאין לחייבו מחמת שפת יתר שאמר בטענתו.

אָמַר לֵיהּ רבי יצחק נפחא לרבי אבא, **אֲנָא נַמִּי לְבָרֵר קָאֲמִינָא** – אף אני סובר שיש לפסוק כרבי, שכיון שטענת טענה יתירה ואמרת שפרעת בפני עדים עליך להביא את העדים, ואם לא תביאם תפסיד ותתחייב לשלם, אף שאם מלכתחילה היית אומר רק שפרעת בינך לבינו, היית נפטר.

משנה

אדם הלוה מחבירו בשטר, בשעה שפורע את חובו למלוה צריך המלוה להחזיר לו את השטר, כדי שלא יוכל לחזור ולתובעו בו, אמנם באופן שפרע הלוה רק חלק מהסכום הכתוב בשטר, אין הלוה רוצה שישאר השטר ביד המלוה מחשש שיחזור ויתבע ממנו את כולו, ומאידך אין המלוה רוצה להחזירו ללוה, כדי שיוכל לתבוע ממנו את החלק שעדיין לא פרע. משנתינו מבארת מה הדין באופן זה.

מִי שֶׁפָּרַע למלוה שלו **מִקְצָת** מחוֹבוֹ שבשטר, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** הדין הוא שיַחֲלִיף לו המלוה את שטרו, כלומר יקרע את השטר הראשון שבו כתוב כל סכום ההלואה, ויכתוב לו הלוה שטר חדש על חלק החוב שנשאר לאחר הפרעון, ואין המלוה יכול להשאיר את שטר החוב בידו בעל כרחו של הלוה, ולכתוב לו שובר על פרעון חלק מהחוב.

רַבִּי יוֹסֵי חולק **ואוֹמֵר,** אין המלוה חייב לקרוע את השטר שבידו, אלא **יִכְתּוֹב** המלוה ללוה **'שׁוֹבָר'** – שטר שכתוב בו שפרע לו סכום מסוים, וממילא לא יוכל המלוה לחזור ולתבוע את הלוה בשטר שבידו אלא את הסכום שעדיין לא פרע.

רבי יהודה מבאר מדוע לדעתו אין המלוה יכול להכריח את הלוה לקבל שובר, אלא עליו לקרוע את השטר ולכתוב חדש: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה,** לדבריך, רבי יוסי, שהשטר הראשון נשאר ביד המלוה, **נִמְצָא** שלוה **זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת שׁוֹמֵר** את **שׁוֹבְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים** שלא יאכלוהו, כלומר, לשומרו תמיד שלא יאבד, שהרי אם יאבד שוברו יוכל המלוה לגבות ממנו את כל החוב, ואף את החלק שכבר פרע.

אָמַר – השיב לוֹ **רַבִּי יוֹסֵי** לרבי יהודה, אכן כך הוא הדין, **לְפִי שֶׁכָּךְ יָפֶה** וראוי לוֹ למלוה, שהלוה הוא שידאג על שמירת השובר, ולא שהמלוה יצטרך לדאוג על שמירת שטר החוב, **וְלֹא יָדַע** הלוה את **כֹּחוֹ שֶׁל זֶה** – המלוה, בכך שיקרע את שטרו ויכתוב לו שטר חדש, שכיון שיכתבו שטר חדש ולא יכתבו שובר לא יחשוש הלוה מאבידת השובר ולא יזדרז לפורעו. וכיון ש'עֶבֶד לוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה' (משלי כב ז), ראוי יותר שהטרחה והחשש להפסד יהיו של הלוה ומתוך כך יזדרז לפרוע את כל החוב.

גמרא

שנינו במשנה שנחלקו רבי יהודה ורבי יוסי לגבי הפורע מקצת חובו, האם מחליף את השטר באחר, או שהמלוה כותב שובר, הגמרא מביאה דעה נוספת בנידון זה: **אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב, אֵין הֲלָכָה לֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה** האומר שקורעים את השטר הראשון והעדים כותבים למלוה שטר חדש על שארית החוב, **וְלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי** האומר שהמלוה כותב שובר ללוה, והשטר חוב נשאר בידו, **אֶלָּא** דווקא **בֵּית דִּין** הם **שִׁמְקָרְעִין** את **הַשְּׁטָר** הראשון, **וְכוֹתְבִין לוֹ שְׁטָר** חוב **אַחֵר מִזְּמַן** שנכתב השטר **הָרִאשׁוֹן,** ולא כמשמעות דברי רבי יהודה שאף העדים יכולים לעשות כן, ואף ששני התנאים במשנה אינם סוברים כן, הרי מבואר בכתובות (ח.) שאף שרב הוא 'אמורא', דינו היה כ'תנא', והוא יכול לחלוק על תנאים.

הגמרא מבררת את דעת רב: **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא, וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש שאומרים שאמר כן **רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא לְרַב הוּנָא, אִי שְׁמִיעָא לֵיהּ לְרַב הָא [בָּרַיְיתָא]** – אם היה רב שומע ברייתא זו, **דְּתַנְיָא** בה בשם רבי יהודה, **עֵדִים** הם **שִׁמְקָרְעִין אֶת הַשְּׁטָר** הראשון, **וְכוֹתְבִין** לוֹ למלוה **שְׁטָר אַחֵר מִזְּמַן רִאשׁוֹן, הֲוָה הָדַר בֵּיהּ** – היה חוזר בו ממה שאמר שאין הלכה כרבי יהודה, שהרי אף לדעת רב כותבים את השטר מהזמן הראשון, ואף שרב אמר ש'בית דין' הם הכותבים את השטר החדש, אין זה בדווקא, אלא הוא הדין שהעדים יכולים לעשות כן, וכמו שהתבארה דעת רבי יהודה בברייתא.

אָמַר לֵיהּ רב הונא, **שְׁמִיעָא לֵיהּ** לרב ברייתא זו, **וְאַף** על פי כן **לֹא הָדַר בֵּיהּ,** אלא בדבר זה עצמו הוא חולק על רבי יהודה, שלרבי יהודה יכולים העדים לכתוב שטר חדש מהזמן הראשון, ואילו רב סובר שרק בית דין יכולים לעשות זאת.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמ' ב

זמן מאוחר יותר מזמנו האמיתי, וממילא אין לחשוש שיחזור המלוה ויגבה בו, שהרי הוא כשטר שזמנו בשבת שאף רבי יוסי מודה שהוא כשר, כיון שמוכח מתוכו שהוא מאוחר.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **אָמַר לֵיהּ רַב אַשִּׁי לְרַב כַּהֲנָא, וְהָאִידְּנָא, דְּלֹא קָא עָבְדִינָן הָכִי** – שאין עושים כן, ואין כותבים בשטר מאוחר שאין זה זמנו האמיתי, וכן אנו פוסקים כרבי יוסי שכותבים שובר, מדוע אין חוששים לתקלה האמורה לעיל, שיטען המלוה ששטר ההלואה נכתב לאחר כתיבת השובר, ויחזור ויגבה מהלוה שלא כדין. השיב לו רב כהנא: **כְּתַר דְּאָמַר לֵיהּ רַב סַפְּרָא לְסָפְרֵיהּ** – אחרי שאמר רב ספרא לסופריו, **כִּי כַּתְּבִיתוּ הָנֵי תַּבְרֵי** – כשאתם כותבים שוברים לשטרות חוב שאבדו, תנהגו כך, **אִי יָדְעִיתוּ זִימְנָא דִּשְׁטָרָא** – אם אתם יודעים מהו התאריך שהיה כתוב בשטר החוב שאבד, **כִּתְבוּ** זאת בשובר, ששובר זה נכתב על שטר חוב שזמנו בתשרי, וממילא לא יוכל המלוה לטעון שהשובר נכתב על חוב אחר ועתה חזר והלוהו, שהרי כתוב בשובר שנכתב על שטר חוב זה. **וְאִי לֹא** – אם אינכם יודעים מהו הזמן הכתוב בשטר, **כִּתְבוּ סְתָמָא** – כתבו את השובר ללא שום תאריך, **דְּכָל אֵימַת דְּנָפִיק, לִרְעֵיהּ** – כדי שבכל זמן שיוציאנו הלוה, ירע השובר את תוקפו של שטר החוב, ולא יוכל המלוה לטעון שהשטר חוב נכתב אחרי השובר, שהרי אין בשובר זמן כלל, ונמצא שאין כל חשש לרמאות, אף שכותבים שטרות חוב מאוחרים.

ממשיכה הגמרא להקשות: **אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִּׁי, וְאָמְרֵי לָהּ רַב אַשִּׁי לְרַב כַּהֲנָא**

רב הונא מבאר את טעמו של רב: **בְּשִׁלְמָא בֵּי דִינָא** יכולים לכתוב שטר חדש מזמן ראשון, ויגבה המלוה קרקעות מלקוחות שקנו את הקרקעות קודם כתיבת שטר זה, אף שמעיקר הדין אין כח בשטר זה שיגבו בו אלא מזמן כתיבתו, שהוא זמן שני, כיון שבית דין **אַלִּיבֵּי לְאַפְּקוּעֵי מָמוֹנָא** – כחם גדול וחזק להפקיע ממון מבני אדם, שהפקר בית דין הפקר, **אֶלָּא עֵדִים** אלו שחתמו על השטר, כיון **שֶׁכבר עָשׂוּ** את **שְׁלִיחוּתָן** לחתום על השטר הראשון, וכי **חוֹזְרִין וְעוֹשִׂין שְׁלִיחוּתָן** – לחתום על שטר נוסף.

הגמרא מקשה על ביאורו של רב הונא. מקשה הגמרא: **וְלֹא**, בתמיה, וכי אין העדים יכולים לחתום על שטר נוסף, **וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, עֵדִים כּוֹתְבִין** – רשאים לכתוב **אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה שְׁטָרוֹת עַל שֶׁדֶה אַחַת,** אם אבדו השטרות הראשונים, והבינה הגמרא שמדובר בכל סוגי השטרות, ושלא כדברי רב הונא האוסר על העדים לכתוב שטר הלואה אחר, במקום אותו שאבד.

הגמרא מביאה כמה תירוצים על קושיא זו: **רַב יוֹסֵף אָמַר,** לעולם אסור לעדים לכתוב שטר הלואה מזמן ראשון במקום השטר שאבד, וכדברי רב הונא, ואילו מימרא זו של רב המתירה לכתוב אפילו עשרה שטרות, עוסקת **בְּשִׁטַּר מַתָּנָה,** שסתם מתנה אין בה אחריות, ואף אם יוציאו את השדה מיד מקבל המתנה לא יוכל לגבות מהלקוחות את קרקעותיהם, וכיון שאין כל נזק ללקוחות ויש בזה תועלת למקבל המתנה שיוכל להוכיח שהשדה שייכת לו, לכן מותר לכתוב אפילו עשרה שטרות.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **וְרַבָּה אָמַר,** שדברי רב נאמרו אפילו **בְּשִׁטַּר** מקח, ובאופן **שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרָיוּת** – שכתוב בשטר שאין בו אחריות ולא יוכלו לגבות מלקוחות, ואין נזק בכך שיכתבו שטר נוסף.

הגמרא מביאה עתה את גוף הברייתא שהוזכרה לעיל (קע:) שהיא סותרת את דברי רב. מבררת הגמרא: **מַאי בְּרַיְיתָא, דְּתַנְיָא, הַרֵי שֶׁהָיוּ** בעלי חובות **נוֹשִׁין בּוֹ** – בלוה **אֶלֶף זוּז, וּפָרַע מֵהֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת זוּז, הַדִּין הוּא שֶׁהָעֵדִים מְקָרְעִין אֶת הַשְּׁטָר, וְכוֹתְבִין לוֹ** למלוה **שְׁטָר אַחֵר, מִזְּמַן** כתיבתו של השטר **הָרִאשׁוֹן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי** חולק **וְאוֹמֵר, שְׁטָר זֶה** – הראשון **יְהֵא מוּנָּח בִּמְקוֹמוֹ,** ביד המלוה, **וְיִכְתְּבוּ שׁוֹבָר** ללוה, שפרע חמש מאות זוז. מבאר רבי יוסי את טעמו: **וּמִפְּנֵי שְׁנֵי דְּבָרִים אָמְרוּ שֶׁכּוֹתְבִין שׁוֹבָר,** ולא כותבים שטר חדש, **אַחַת, כְּדֵי שֶׁיְּכוֹף** המלוה את הלוה **לְפוֹרְעוֹ** את שאר החוב, על ידי שיחשוש שיאבד לו שוברו ויגבה ממנו המלוה את כל האלף, **וְאַחַת** – טעם נוסף, **כְּדֵי שֶׁיְּגַבֶּה** המלוה **מִזְּמַן רִאשׁוֹן,** אבל אם יעשו כדברי רבי יהודה לא יוכלו לכתוב לו שטר חדש אלא מזמן כתיבת השטר השני, ויפסיד המלוה בכך שלא יוכל לגבות מלקוחות שקנו אחרי כתיבת השטר הראשון ולפני כתיבת השטר השני.

הגמרא מבררת את דברי רבי יוסי שבברייתא. שואלת הגמרא: כיצד אמר רבי יוסי בטעמו השני שהוא משום שהמלוה צריך לגבות מהזמן הראשון, **וְהָא רַבִּי יְהוּדָה** האומר שכותבים שטר חדש **נַמִּי מִזְּמַן רִאשׁוֹן קָאָמַר** שכותבים אותו, כמבואר בברייתא.

משיבה הגמרא: רבי יהודה לא פירש בדבריו איזה זמן כותבים בשטר החדש, **וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי יְהוּדָה,** בין כך ובין כך אני חולק עליך, **אִי מִזְּמַן רִאשׁוֹן קָאָמְרַת** שיכתבו את השטר, **פְּלִיגְנָא עָלָךְ בַּחֲדָא** – אני חולק עליך בדין אחד, שאני סובר שכותבים שובר כדי שיכוף המלוה את הלוה לפורעו, **וְאִי מִזְּמַן שֵׁנִי קָאָמְרַת, פְּלִיגְנָא עָלָךְ בְּתַרְתֵּי** – אני חולק עליך בשני דינים, האחד, שלדעתי כותבים שובר כדי שיוכל לכפותו, והשני, שגובים מהזמן הראשון ולא מהזמן השני.

הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בין רבי יהודה לרבי יוסי, התלויה במחלוקת שבמשנתינו: **תָּנוּ רַבָּנַן** בתוספתא (מכות פ"א ה"ב), **שְׁטָר** חוב **שֶׁזְּמַנּוֹ כָּתוּב** בתאריך מסוים לפי חודשי החמה, כפי שמונים אומות העולם, ולפי החשבון יוצא תאריך זה **בְּשַׁבָּת, אוֹ בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי** – ביום הכיפורים, וברור שלא נכתב השטר בתאריך זה, שהרי אסור לכתוב באותו זמן, אלא או שנכתב קודם לתאריך שכתוב בו, והוא שטר שאיחרו את זמנו והוא כשר, או שנכתב לאחר התאריך שכתבו בו, והוא שטר שהקדימו את זמנו והוא פסול, אנו אומרים שבודאי **שְׁטָר מְאוּחָר הוּא,** שכתבוהו לפני אותו זמן וכתבו בו תאריך מאוחר יותר מזמן כתיבתו האמיתי, **וְכָשֵׁר,** שאין חשש תקלה בשטר כזה, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי** חולק **וּפוֹסֵל** שטר שכתוב בו תאריך מאוחר, ומשמע שהוא פוסל אף שטר זה שזמנו בשבת או ביום הכיפורים.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה לרבי יוסי, כיצד אתה אומר ששטר זה פסול, **וַהֲלֹא מַעֲשֶׂה בָּא לְפָנֶיךָ בְּעִיר צִפּוֹרִי,** שבא לפניך שטר מאוחר, **וְהִכְשַׁרְתָּ** אותו. **אָמַר לוֹ** רבי יוסי, **כְּשֶׁהִכְשַׁרְתִּי** שטר שזמנו מאוחר, **כָּזֶה הִכְשַׁרְתִּי** – הכשרתי שטר כמו זה שאמרת בו את דינך, שזמנו בשבת או בעשרה בתשרי, שכיון שמוכח מתוכו שלא נכתב בזמנו, הכל יודעים שהוא שטר מאוחר, אבל בשטר רגיל שאינו מוכיח מתוכו שלא נכתב בזמנו אני סובר שהשטר פסול, וכטעם שיבואר להלן.

מקשה הגמרא: **וְהָא רַבִּי יְהוּדָה נַמִּי, כָּזֶה קָאָמַר** – והרי גם רבי יהודה אמר את דינו בשטר כזה, שזמנו בשבת או ביום הכיפורים, ובמה נחלקו איפוא.

הגמרא מבארת שמחלוקתם כאן שייכת למחלוקתם במשנתינו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי פְּדָת, הַכֹּל מוֹדִים** – בין רבי יהודה ובין רבי יוסי, **שֶׁאִם הוּזְקְקוּ לְעוֹנָתוֹ שֶׁל שְׁטָר** – בדקנו את הזמן הכתוב בשטר, **וְנִמְצֵאת עוֹנָתוֹ מְכוּוֶנֶת בְּשַׁבָּת, אוֹ בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי,** שמוכח מתוכו **שֶׁשְּׁטָר מְאוּחָר הוּא,** הרי זה כאילו כתבו בו בפירוש שאיחרו את זמנו, **וְזֶהוּ שְׁטָר כָּשֵׁר.**

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום ראשון עמ' א

זוּזֵי – היה נושה מעות **בְּרַבִּי אַבָּא, אָתָא לְקַמֵּיהּ** – בא רב יצחק בר יוסף לפניו **דְּרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא** לתבוע את רבי אבא, **אָמַר** לו רבי אבא **פְּרַעְתִּיךְ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִצְחָק** נפחא, אם כדבריך, **יָבוֹאוּ** – עליך להביא את אותם **פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְיָעִידוּ** כדבריך.

אָמַר לֵיהּ רבי אבא, **וְאִי לֹא אָתוּ, לֹא מְהֵימְנִינָא** – וכי אם לא יעידו כדברי לא אהיה נאמן, **וְהָא קַיְימָא לָן שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים,** ומדוע איני נאמן לומר שפרעתי, אף ללא עדים. **אָמַר לֵיהּ** רבי יצחק נפחא, **אֲנָא, בְּהַהִיא, כְּשֶׁמַּעְתָּא דְּמַר סְבִירָא לִי** – בהלכה זו אני סובר כפי שפסקת בעצמך את ההלכה, **דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, אָמַר רַב,** לוה **הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ** – למלוה, **פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, צָרִיךְ שֶׁיָּבוֹאוּ** אותם **פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְיָעִידוּ** כדבריו, ואף שאם לא היה אומר כן מתחילה היה נאמן לומר שפרעו בינו לבינו, מכל מקום אחרי שאמר שפרע בפני עדים עליו להוכיח את דבריו, וכדברי רבי ש'צריך לברר'.

[אָמַר לֵיהּ] רבי אבא, **וְהָא אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּדִבְרֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** שאין צריך לברר. **וְעוד,** שמסתבר לפסוק כן, שהרי **אַף רַבִּי** האומר שצריך לברר, **לֹא**

רשב"ם

בשלמא כי דינא — מקרעין ומחליפין אחר, וכותבין אותו מזמן ראשון לטרוף שלא כדין מזמן ראשון. דמן הדין לא אלים שטרא למיטרף אלא מיום שנכתב ואילך, אלא בית דין אלימי ומפקעי ממונא, דהפקר בית דין הפקר, כדנפקא לן מ"אלה הנחלות" (גיטין לו, א). **אלא עדים שעשו שליחותן** — לכתוב ולהעיד בשטר הראשון, היאך חוזרין ועושין שליחות אחרת, ומי נתן להם כח זה? **ולא** — בתמיה, וכי אין עדים חוזרין ועושין? **והאמר רב יהודה אמר רב** — מי שאבד שטרו, ואמר לעדים: כתבו לי אחר — חוזרין וכותבין אפילו עשרה שטרות, אם אבדו זה אחר זה. **ומשני: רב יוסף אמר** — לעולם אין כח בידם של עדים לחזור ולכתוב שטר אחר לגבות מלקוחות. וכי קאמר רב יהודה אמר רב — הני מילי בשטר מתנה שאין בו אחריות, וכיון דהכל יודעין שנותן לו השדה — למה לא יכתבו לו שטר מתנה להיות בידו לעדות, דתיקו ארעא בידיה. **ורבה אמר** — אפילו בשטר מכירה קאמר רב יהודה דכותבין עשרה, וכגון דלית ביה אחריות. וכדאמרן לעיל (קסח, ב): חוץ מאחריות שבו. וכדאמר רב נחמן לעיל (קסט, ב): שטרא דנן דכתבנוהו לא למיגבי ביה כו'. **כדי שיכוף לפורעו** — המלוה יכוף ללוה לפורעו, שדואג פן יפסיד שוברו, וזה יוציא שטרו ותובעו כל חובו. **ופרכינן: ורבי יהודה נמי מזמן ראשון קאמר** — כרבי יוסי, ומה תשובה היא זו שאמר רבי יוסי כדי שיגבה מזמן ראשון? **הכי קאמר ליה רבי יוסי כו'** — דרבי יהודה לא פירש דבריו כל כך, אלא יחליף סתמא קאמר ליה לרבי יוסי, כדתנן במתניתין. **בחדא פליגנא** — דכותבין שובר כדי שיכוף לפורעו. **בתרתי פליגנא עלך** — כי כותבין שובר, וגובין מזמן ראשון. **תנו רבנן שטר שכתב בו זמנו בשבת או בעשרה בתשרי** — כגון במקומות שמונין לחדשי הגוים, וכתב בשטר "בחמשה עשר לירח פלוני", וכשאנו נזקקין לבוין מתי אירע יום חמשה עשר של אותו חדש — נמצא עונתו ביום שבת, או ביום עשירי לתשרי, דהיינו יום הכפורים. והכל יודעין שלא נכתב לא בשבת ולא ביום הכפורים, ונמצא שלא נכתב באותו יום המוכיח בשטר, אלא או מוקדם הוא ופסול, או מאוחר וכשר. **שטר מאוחר הוא וכשר דברי רבי יהודה** — דסבירא ליה לרבי יהודה: כל שטר מאוחר כשר, ואפילו אותו שאין להוכיח מתוכו של שטר אם מאוחר הוא ואם לאו. וכל שכן זה, שזמנו ביום השבת וביום הכפורים, שהזמן מוכיח שהוא מאוחר. ואפילו רבי יוסי מודה ביה, דלא נפיק מיניה חורבא מהאי, כדמפרש ואזיל. והא ליכא למימר שמא מוקדם הוא ופסול, כמו שפירש רבינו חננאל — הלא תראה דרמינן עלה דמתניתין (סנהדרין לב, א), דתנן: אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר (ויקרא כד) "משפט אחד יהיה לכם", הא דתניא בתוספתא בתחלת מסכת מכות: שטר שכתוב בו זמנו באחד בניסן בשמיטה, ובאו עדים ואמרו: "היאך אתם מעידין על שטר זה שנמסרה לכם עדות זו במקום הזה, והלא באותו היום עמנו הייתם במקום פלוני" — שטר ועדיו כשרין, חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו. ושקלו וטרו רבי חנינא ורבינא לאוקמי תרוייהו מתניתין ומתניתא ולא דחו חדא מנייהו, וקיימא לן דלא מותבינן תיובתא אלא ממשנה או ברייתא שהיא הלכה. ותו, הא בהדיא אמרינן קיום שטרות מדרבנן הוא, דאי מדאורייתא — לא בעינן, דקיימא לן כריש לקיש, דאמר (כתובות יח, ב): עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין, ורבנן הוא דאצרכינהו קיום. שמע מינה שעל הבא לפסול את השטר עליו הראיה, הלכך מעמידין שטר זה בחזקת מאוחר, והטוען כי מוקדם הוא כדי לפסלו — עליו הראיה. **ורבי יוסי פוסל** — שטר מאוחר דעלמא, שאין בתוכו הוכחה כלל, כדמפרש לקמיה. **והלא מעשה בא לפניך בצפורי** — בשטר מאוחר, והכשרת. **אמר לו כשהכשרתי בזה** — שכתוב זמנו בשבת וביום הכפורים הכשרתי, שמתוכו מוכיח שלא נכתב בזמנו, שהרי אין ישראל כותבין שטרות בשבת וביום הכפורים, והכל יבינו שהוא מאוחר, ולא נפיק מיניה חורבא כדלקמן. אבל במאוחר בעלמא, שזמנו כתוב ביום ראוי לכתיבה, ולא יוודע אם מאוחר הוא אם לאו — בההוא פליגנא עלך, ופסילנא. וטעמא לקמן. **אמר רבי פדת הכל מודים** — רבי יהודה ורבי יוסי, בכל שטרות מאוחרין בענין זה, שכשאנו נזקקין למנות למתי מגיע עונתו של שטר, ונמצאת עונת הזמן הכתוב בו מכוון ביום השבת או בעשרה בתשרי — שטר מאוחר הוא זה, וכשר לדברי הכל. דדמי כמי שכתוב בתוכו "שטרא דנן דכתבנוהו לאו בזמניה כתבנוהו אלא אנן סהדי איחרנוהו וכתבנוהו", שהרי הכל יודעים שלא נכתב בשבת וביום הכפורים, ויכירו שהוא מאוחר, ולא אתי לידי חורבא כדמפרש לקמן. והכי קאמר רבי פדת: הכל מודים בההוא שטר דקתני כדאתא שטר שכתוב זמנו בשבת כו' דכשר, והיינו דקאמר ליה רבי יוסי: בזה הכשרתי.

בְּשִׁלְמָא בֵּי דִינָא - אַלִּימֵי לְאַפְקוּעֵי מָמוֹנָא, אֶלָּא עֵדִים שֶׁעָשׂוּ שְׁלִיחוּתָן - חוֹזְרִין וְעוֹשִׂין שְׁלִיחוּתָן? - וְלָא? וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: עֵדִים כּוֹתְבִין אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה שְׁטָרוֹת עַל שָׂדֶה אַחַת - רַב יוֹסֵף אָמַר: בִּשְׁטַר מַתָּנָה, וְרַבָּה אָמַר: בִּשְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרָיוּת. מַאי בָּרֵיתָא? דְּתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁהָיוּ נוֹשִׁין בּוֹ אֶלֶף זוּז, וּפֵרַע מֵהֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת זוּז - עֵדִים מְקָרְעִין אֶת הַשְּׁטָר וְכוֹתְבִין לוֹ שְׁטָר אַחֵר מִזְּמַן רִאשׁוֹן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שְׁטָר זֶה יְהֵא מוּנָּח בִּמְקוֹמוֹ וְיִכְתְּבוּ שׁוֹבֵר; וּמִפְּנֵי שְׁנֵי דְּבָרִים אָמְרוּ כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר: אַחַת - כְּדֵי שֶׁיְּכוֹף לְפוֹרְעוֹ, וְאַחַת - כְּדֵי שֶׁיִּגְבֶּה מִזְּמַן רִאשׁוֹן. - וְהָא רַבִּי יְהוּדָה נַמִּי מִזְּמַן רִאשׁוֹן קָאָמַר - הָכִי קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי יְהוּדָה: אִי מִזְּמַן רִאשׁוֹן קָאָמְרַתְּ - פְּלִיגְנָא עָלָךְ בַּחֲדָא, אִי מִזְּמַן שֵׁנִי קָאָמְרַתְּ - פְּלִיגְנָא עָלָךְ בְּתַרְתֵּי. תְּנוּ רַבָּנַן: שְׁטָר שֶׁזְּמַנּוֹ כָּתוּב בְּשַׁבָּת אוֹ בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי - שְׁטָר מְאוּחָר הוּא וְכָשֵׁר, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי יוֹסֵי פּוֹסֵל. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא מַעֲשֶׂה בָּא לְפָנֶיךָ בְּצִפּוֹרִי וְהִכְשַׁרְתָּ אָמַר לוֹ: כְּשֶׁהִכְשַׁרְתִּי - בָּזֶה הִכְשַׁרְתִּי. וְהָא רַבִּי יְהוּדָה נַמִּי בָּזֶה קָאָמַר אָמַר רַבִּי פְּדָת: הַכֹּל מוֹדִים, שֶׁאִם הוּזְקְקוּ לְעוֹנָתוֹ שֶׁל שְׁטָר, וְנִמְצֵאת עוֹנָתוֹ מְכוּוֶּנֶת בְּשַׁבָּת אוֹ בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי - שֶׁשְּׁטָר מְאוּחָר הוּא וְכָשֵׁר,

לא

תוספות

אלא עדים שעשו שליחותן כו' — תימה קצת על הלשון, דמשמע שעשו שליחותן כבר גורם שלא יעשו. כי ההיא ד"התקבל" (גיטין סג, ב) דכתבי "תפוותא" ושמה היה "נפוותא", וקאמר: עשו עדים שליחותן ולא יכתבו עוד — התם ניחא, אבל הכא אין ליישב כלל, דכל שכן אם לא עשו שליחותן מעולם דהויא לה מלוה על פה, שאין יכולין לכתוב מזמן ראשון — דאם כן הוה ליה מוקדם גמור ועוד, דהתם בגיטין מה שאין יכולין לעשות שליחותן — זהו משום ששליחותן פסקה משעה שעשו את הראשון, ואם יעשו אחר — אין זה שליחותו של הבעל, שלא צוה לכתבו. אבל אם מצוה לכתוב שני — יכולין לעשות. והכא, אף על פי שלוה מצוה להם לכתוב לעשות שטר ראשון — לא יעשו, דאם לא כן מאי דוחקיה דמלוה לקרוע שטר הראשון אם אין הלוה כופהו לכך? ואם כן רוצה הלוה בכך. דאין לומר כי הלוה אינו רוצה אלא מזמן שני — כי מה טענה היה לו בזה? ועל כרחך צריך כאן לפרש כן: וכי עדים אף על פי שעשו שליחותן וכבר חלה שעבוד על ידן, יכולין לעשות בשביל כך שטר אחר כיוצא בראשון מאחר שדומה למוקדם? ואפילו אם מצוה להם הלוה — אין זו סברא, שאם כן יאמרו כל שטר מוקדם כשר, ואתי למיחתם בשטר מוקדם. אבל במה שיכתבו לו בית דין מזמן ראשון — לא יבא לחתום בשטר מוקדם, כי ידעו שהוא פסול, ובזה יתלו הכשרו, שבית דין אלימי לאפקועי ממונא. והלשון מגומגם ביותר.

כותבין אפילו עשרה שטרות — ואם תאמר: למאי דסלקא דעתין דבאחריות מיירי, תקשי הא דאמר לעיל (קסח, ב): אבל בשטרי מקח וממכר כותבין חוץ מאחריות שבו ויש לומר: דלעיל הכי פירושו, דהוא אמר אבד שטר חובי, וחיישינן דלמא טריף והדר טריף. אבל הכא מיירי בשידוע לנו שנאבד, או ראינוהו שנשרף. **מזמן** ראשון — רבי יהודה לא פירש לרבי יוסי מזמן ראשון, אבל ברייתא היא שנויה במילתיה דרבי יהודה לפי האמת.

שאם הוזקקו לעדותו של שטר — הא לישנא משמע שאין כתוב להדיא כך, אלא ג' בניסן והוא חל ביום חמישי, ועתה נמצאת ג' בניסן מכוונת בשבת. וכן ביום שני בשבת שניה של תשרי, והוא חל בשבת — נמצאת עונתו מכוונת ביום הכפורים. ותימה: נימא דטעה בקביעא דירחא, ויהיה כשר לרבי יוסי, ואמאי פסול? ולרבי יהודה נמי, ניחא טפי למימר הכי ממה שנאמר שנכתב (לחובה) [לחובה] בעלמא. בשלמא ליום הכפורים — לא קשיא מידי, כיון שמזכיר באיזה יום לשבוע שאותו יום היה יודע שהיה יום הכפורים — שבזה לא היה טועה, אלא משבת קשה ואומר רבינו יצחק: דמיירי אחר רובו של חדש, כדאמר ב"היו בודקין" (סנהדרין מא, ב) דאי אפשר דלא שמע.

מתקיף

לא

לא נחלקו אלא בשטר מאוחר בעלמא — שמגיע עונתו ביום חול, ולא יוודע אם מאוחר אם לאו. **ונפיק מיניה חורבא** — אליבא דרבי יוסי, כדמפרש ואזיל. ויש מפרשים: אמר רבי פדת הכל מודים שאם הוזקקנו כו' — שכך כתוב בתוך השטר, "הוזקקנו לעונתו של שטר ונמצאת" כו', וכל זה דכתב בשטר — לדעת כן נכתב, שיבינו שאין ישראל כותבין בשבת, ויודעו שהוא מאוחר. לא נחלקו אלא בשטר מאוחר בעלמא, שכתוב בו זמנו בשבת או בעשרה בתשרי, ולא חזר וכתב בו "הוזקקנו לעונתו של שטר" כו'. וכל זה הבל וליצנות הוא; חדא — דהכי הוה ליה למימר: אמר רבי פדת הכל מודים שאם כתב בו הוזקקנו כו'. ועוד: כיון דכתב זמנו בשבת, למה לי למכתב "הוזקקנו" כו'? הא ממילא אנו יודעין שלא נכתב ביום השבת וביום הכפורים, ומאוחר הוא. כדפירשתי לעיל. **דרבי יהודה** — דמכשיר — לטעמיה, דאמר: אין כותבין שובר, הלכך לא חייש. בין מאוחר לבשנכתב בזמנו, לעולם אינו פורע עד שיקח השטר ויקרענו, וכיון שנקרע השטר — לא חייש למידי. **ורבי יוסי** — דפוסל המאוחר. **לטעמיה דאמר כותבין שובר** — היכא דפרע מקצת חובו. והוא הדין היכא דפרע כל חובו וטוען מלוה אירכס שטרי, כדמפרש לקמן — כותבין שובר ונותנין ללוה, להודיע שפרע כל חובו. והלכך האי שטר מאוחר פסול הוא כו'. **ואמר ליה אירכס לי** — והוא הדין בלא אירכס, היכא דפרע חצי חובו וכתבו שובר ללוה — יכול המלוה להוציא אחרי כן שטר חובו שכתוב זמנו אחר זמן השובר, ויאמר: ממון אחר הוא זה שלוית ממני אחרי כן. ויגבה כל חובו משלם, שהרי אין ידוע שהוא מאוחר. אבל שטר שכתוב זמנו בשבת ועשרה בתשרי — לא מצי למימר השתא הוא דיזפת מינאי. **אמר רב הונא בריה דרב יהושע כו'** — מלתא באפי נפשיה היא. הני מילי פלגא — פן יחזור המלוה ויתבע כל חובו, אבל אבוליה חוביה — לא, דמלוה אפסיד אנפשיה שלא נזהר לשמור את שטרו. **ומסתברא דכותבין שובר** — אבוליה חוב, היכא דאירכס שטרא. **יאכל הלה וחדי** — בתמיה: ישמח באכילת ממון אחרים חנם?**עבד לוה לאיש מלוה** — מוטב שיהא טורח ודאגת שמירת שטר מוטל על הלוה יותר מן המלוה. **תנן התם** — בסדר זרעים, בפרק אחרון דמסכת שביעית. **המוקדמים פסולין** — שכתבוהו באחד באייר, ובתוך השטר הקדימו וכתבו בו באחד בניסן — פסולין, דאתי למיטרף לקוחות שלא כדין. ואפילו מזמן שני לא גובה, כדאמרינן ב"איזהו נשך" (בבא מציעא עב, א): רבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן, גזירה שמא יגבה מזמן ראשון. אבל מוקדמין בענין זה שנכתב בו באחד בניסן, ובאחד בניסן כתבוהו, ולא לוה עד תשרי, דאתא למיטרף לקוחות שלא כדין דמניסן ועד תשרי — בזה נחלקו בפרק "שנים אוחזין", רב אשי מוקי לה בשטרי הקנאה, ואביי אמר: עדיו בחתומיו זכין לו, ומיום כתיבת השטר שיעבד נפשיה, והלכך כשר. **והמאוחרים כשרין** — שכתבוהו באחד בניסן, וכתבו בתוך השטר באחד באייר. וכל שכן אם לוה בניסן ולא נכתב עד אייר, דכשר, שהרי מחל לו שעבוד של חדש שעבר. **אמר רב המנונא לא שנו** — דמאוחרים כשרים, אלא בשטרי הלואה, כדאמרן לעיל: רבי יהודה לטעמיה דאמר אין כותבין שובר, ולא נפיק מיניה חורבא. ורב המנונא סבירא ליה אין כותבין שובר, כדמתרץ לקמן, הלכך ליכא למיחש למידי. **אבל בשטרי מקח וממכר אפילו מאוחרים פסולים** — דזמנין דמזבן ראובן ארעא לשמעון בניסן על מנת שאם יגיע לדמים יחזירנה לו, וכשכתב שטר מקנה כתב בו "ראובן מכר שדה לשמעון בתשרי". וחזר ראובן ולקח שדהו משמעון בתמוז, וכששאל שטר מקנה, אמר ליה שמעון: אירכס לי. ואפילו למאן דאמר אין כותבין שובר — הכא מודה, דמה יפסיד שמעון אם לא יפדה ראובן שדהו? הלכך אפילו אם יכתוב לו שמעון לראובן שובר שפדה שדהו בתמוז — יחזור שמעון ויוציא שטרו הכתוב בתשרי, ויאמר: אחר שפדית חזרתי ולקחתי ממך, והא שטרא. **אי הכי שטרי הלואה נמי כו'** — כדאמרן לעיל אליבא דרבי יוסי, דפסיל שטר מאוחר משום הך חורבא. **קסבר רב המנונא אין כותבין שובר** — הלכך מאוחרין כשרין כדאמרן אליבא דרבי יהודה. **האידנא כתבינן שטרי מאוחרין וכתבינן תברא** — ולא חיישינן לחורבא דנפיק מיניה לרבי יוסי לעיל. **אמר ליה בתר דאמר להו רבי אבא לספריה כו'** — ליכא למיחש מידי. דכיון דכתוב בתוך השטר שהוא מאוחר — הרי הוא כשטר שכתוב בו זמנו בשבת ועשרה בתשרי, דאכשרנא לעיל בין לרבי יהודה בין לרבי יוסי. דכיון דידענן ביה בשטר שהוא מאוחר — לא אתי לידי חורבא, ושוברו מוכיח עליו שהוא פרוע, והאי דקדים ליה שובר היינו משום דשטר מאוחר כתבוהו, כמו שכתבו בתוכו "אנן סהדי איחרנוהו", ואפילו רבי יוסי בזה מכשר. **אמר ליה רב אשי לרב כהנא האידנא לא עבדינן הכי** — אלא כתבינן שטר מאוחר וכתבינן תברא, ולא כתבינן בתוך השטר "איחרנוהו וכתבנוהו", ואפילו הכי לא חיישינן לחורבא דרבי יוסי. **אדכרתון זמנא דשטרא כתובו** — בתוך השובר: "פלוני פרע לפלוני חוב פלוני כך וכך של אותו השטר שכתוב בו זמן פלוני". ואז לא יוכל לרמות, שאפילו כתב את השטר מאוחר — הרי השובר מוכיח עליו דהוא פרוע. **ואי לא** — אדכרתון זמן הכתוב בשטר — כתבו השובר סתמא. שלא יהא כתוב שום זמן בשובר, אלא סכום המעות שהיו כתובין בשטר כותבין בשובר, דכי היכי דכל אימת דנפק השטר שכתוב בו סכום ממון כזה — לוריעיה השובר, לא שנא אם השטר קודם לשובר לא שנא מאוחר הימנו, דהא תברא סתמא כתוב. ומעתה צריך המלוה ליזהר שלא ילוה עוד ללוה הזה בסכום ממון הכתוב בשובר, דהא תברא מרע ליה, ואם הלוהו בסכום ממון ההוא — הוא ניהו דאפסיד אנפשיה.

והאידנא

מתקיף לה אביי — נראה לרבינו יצחק דקבלה מרבא. וכן הא דאמרינן בסוטה (ז, ב) על משנה שוברת כתובתה ויוצאת, שמע מינה: כותבין שובר? אמר אביי: תני מקרעת — נראה דדיוויא הוא, דמההיא ליכא למשמע מינה, דהא בשמעתא דהטוען אחר מעשה בית דין פרק "שנים אוחזין" (בבא מציעא יז, ב) משמע דסבירא ליה דכותבין שובר.

בתר דאמר ליה רב ספרא לספריה כי כתביתו האי תברא כו' — שמא היו שוכחין לכתוב "האי שטרא" כו', על כן כתבו זה. אי

לא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּשִׁטָּר מְאוּחָר בְּעָלְמָא, דְּרַבִּי יְהוּדָה לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: אֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר, וְלָא נָפֵיק מִינֵּיהּ חוּרְבָּא; וְרַבִּי יוֹסֵי לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר, וְנָפֵיק מִינֵּיהּ חוּרְבָּא. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר, הָנֵי מִילֵּי אַפַּלְגָּא, אֲבָל אַכּוּלֵּיהּ לָא. וְלָא הִיא, אֲפִילּוּ אַכּוּלֵּיהּ כָּתְבִינַן; כִּי הָא דְּרַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף הֲוָה מַסִּיק בֵּיהּ זוּזֵי בְּרַבִּי אַבָּא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי, אֲמַר לֵיהּ: הַב לִי זוּזַיי. אֲמַר לֵיהּ: הַב לִי שְׁטָרַאי וּשְׁקוֹל זוּזָךְ. אֲמַר לֵיהּ: שְׁטָרָךְ אִירְכַּס לִי, אֶכְתּוֹב לָךְ תַּבְרָא. אֲמַר לֵיהּ, הָא רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר אֲמַר: מַאן יָהֵיב לָן מֵעַפְרֵיהּ דְּרַב וּשְׁמוּאֵל רָמֵינַן בְּעֵינִין, הָא רַבִּי יוֹחָנָן וְהָא רֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר. וְכֵן כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי אֵילָעָא: כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר. וּמִסְתַּבְּרָא דְּכוֹתְבִין שׁוֹבֵר, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּא אֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר, אָבַד שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה - יֹאכַל הַלָּה וְחָדֵי? מַתְקִיף לָהּ אַבָּיֵי: וְאֶלָּא מַאי, כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר? אָבַד שׁוֹבְרוֹ שֶׁל זֶה - יֹאכַל הַלָּה וְחָדֵי? אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אִין, "עֶבֶד לְוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה". תְּנַן הָתָם: שִׁטְרֵי חוֹב הַמּוּקְדָּמִין - פְּסוּלִין, וְהַמְאוּחָרִין - כְּשֵׁרִין. אָמַר רַב הַמְנוּנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שִׁטְרֵי הַלְוָאָה, אֲבָל שִׁטְרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר - אֲפִילּוּ מְאוּחָרִין נַמִּי פְּסוּלִין; מַאי טַעְמָא? זִימְנִין דְּמִזַּבֵּין לֵיהּ אַרְעָא בְּנִיסָן וְכָתֵיב לֵיהּ בְּתִשְׁרֵי, וּמִתְרַמִּי לֵיהּ זוּזֵי בֵּינֵי בֵּינֵי וְזָבֵין לֵיהּ מִינֵּיהּ. וְכִי מָטֵי תִּשְׁרֵי מַפֵּיק לֵיהּ וְאָמַר לֵיהּ: הָדַר זְבַנְתָּהּ מִינָּךְ. - אִי הָכִי, שִׁטְרֵי הַלְוָאָה נַמִּי, זִמְנִין דְּיָיזֵיף בְּנִיסָן וְכָתֵיב לֵיהּ שְׁטָרָא בְּתִשְׁרֵי, וּמִתְרַמִּי לֵיהּ זוּזֵי בֵּינֵי בֵּינֵי וּפָרַע לֵיהּ, וְאָמַר לֵיהּ: הַב לִי שְׁטָרַאי, וְאָמַר לֵיהּ: אִירְכַּס לִי, וְכָתֵיב לֵיהּ תַּבְרָא. וְכִי מָטֵי זְמְנֵיהּ מַפֵּיק לֵיהּ וְאָמַר לֵיהּ: הָנֵי הָשְׁתָּא הוּא דִּיזַפְתְּ מִינַּאי - קְסָבַר: אֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר. אָמַר לֵיהּ רַב יֵימָר לְרַב כָּהֲנָא, וְאָמְרִי לָהּ רַב יִרְמְיָה מִדִּיפְתִּי לְרַב כָּהֲנָא: וְהָאִידָּנָא דְּכָתְבִינַן שְׁטָרֵי מְאוּחָרֵי וְכָתְבִינַן תַּבְרָא, אַמַּאי קָעָבְדִינַן הָכִי? אֲמַר לֵיהּ: בָּתַר דַּאֲמַר לְהוּ רַבִּי אַבָּא לְסַפְּרֵיהּ: כִּי כָּתְבִיתוּ שְׁטָר מְאוּחָרֵי, כִּתְבוּ הָכִי: "שְׁטָרָא דְּנַן לָא בִּזְמְנֵיהּ כְּתַבְנֵיהּ, אֶלָּא אֵחַרְנוּהוּ וּכְתַבְנוּהוּ". אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כָּהֲנָא: וְהָאִידָּנָא דְּלָא קָא עָבְדִינַן הָכִי - בָּתַר דַּאֲמַר לֵיהּ רַב סָפְרָא לְסַפְּרֵיהּ: כִּי כָּתְבִיתוּ הָנֵי תַּבְרֵי, אִי יָדְעִיתוּ זִימְנָא דְּשִׁטָּרָא - כִּתְבוּ, אִי לָא - כִּתְבוּ סְתָמָא, דְּכָל אֵימַת דְּנַפֵּיק לְרֵעֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, וְאָמְרִי לָהּ רַב אַשִׁי לְרַב כָּהֲנָא:

והא

וְלֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בִּשְׁטָר מְאוּחָר בְּעָלְמָא – סתם שטר מאוחר, שאין האיחור מוכח מתוכו, **דְּרַבִּי יְהוּדָה** המכשירו, **לְטַעֲמֵיהּ** – לשיטתו, **דְּאָמַר** במשנתינו (קע:) **אֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבָר, וְלֹא נָפִיק מִינֵּיהּ חוּרְבָּא** – ולא תצא תקלה משטר מאוחר. **וְרַבִּי יוֹסֵי** הפוסלו, גם כן **לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר** במשנתינו **שכּוֹתְבִין שׁוֹבָר,** ויתכן שהשטר ישאר ביד המלוה לאחר שיפרענו, ויש לחשוש שיפרע הלוה את חובו קודם הזמן הכתוב בשטר, **וְנָפִיק מִינֵּיהּ חוּרְבָּא,** שהרי זמן השובר יהיה מוקדם מזמן השטר, ויטען המלוה שאמנם פרע לו חוב אחד, אך לאחר מכן חזר והלוהו, ויוכיח זאת מכך שזמן השטר מאוחר מזמן השובר, ואילו לפי האמת נכתב השובר על שטר זה עצמו, ולכן לעולם אין כותבים שטר מאוחר. אמנם בשטר שמוכח מתוכו שלא נכתב בזמנו אין לחשוש לתקלה זו, שהרי לא יוכל המלוה לטעון שהשטר נכתב בזמנו, וכיון שידעו שהוא מאוחר לא יגבו בו.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין כתיבת שובר: **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר** – לרבי יוסי האומר **שכּוֹתְבִין שׁוֹבָר,** וחייב הלוה לפרוע את החוב אף כשאין המלוה מחזיר לו את שטר החוב, **הָנֵי מִילֵּי אֲפַלְגָּא** – היינו דוקא על חצי, כלומר על חלק מהחוב, ששטר החוב קיים ביד המלוה ואינו מחזירו כיון שלא פרע את כולו, **אֲבָל אַכּוּלֵּיהּ** – אם רוצה הלוה לפרוע לו את כל החוב, ואין המלוה מחזיר לו את השטר כיון שאבד לו, **לֹא** כותבים שובר, ואין הלוה חייב לפורעו ללא שיחזיר לו את שטר החוב עצמו, לפי שהמלוה הוא שהפסיד לעצמו בכך שלא שמר על שטרו.

דוחה הגמרא: **וְלֹא הִיא** – אין דברי רב הונא נכונים, אלא לרבי יוסי **אֲפִילּוּ אַכּוּלֵּיהּ כַּתְבִינָן,** וכטעם שיבואר להלן.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **כִּי הָא דְּרַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף הֲוָה מַסִּיק בֵּיהּ זוּזֵי** – היה נושה מעות **בְּרַבִּי אַבָּא, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי** – בא רב יצחק לתבוע את רבי אבא לפני רבי חנינא בר פפי, **אָמַר לֵיהּ** רב יצחק לרבי אבא 'הַב לִי זוּזֵי', **אָמַר לֵיהּ** רבי אבא, 'הַב לִי שְׁטָרַאי, וּשְׁקוֹל זוּזָךְ' – השב לי קודם את השטר, ואחר כך טול את מעותיך. **אָמַר לֵיהּ** רב יצחק, **שְׁטָרָךְ אִירְכָּם לִי** – שטר החוב שלך אבד לי, ומכל מקום פרע לי, **וְאֶכְתּוֹב לָךְ תַּכְרָא** – שובר. **אָמַר לֵיהּ** רבי אבא, **וְהָא רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ** – שניהם אמרו **שאֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבָר,** ואיני חייב לפרוע לך ללא קבלת שטר החוב עצמו.

אָמַר רבי חנינא בר פפי לרבי אבא, **מַאן יָהִיב לָן מֵעַפְרֵיהּ דְּרַב וּשְׁמוּאֵל, רָמִינַן בְּעַיְינִין** – מי יתן לנו מעפרם של רב ושמואל, ונניחם בעינינו מרוב חביבותם, אך מכל מקום **הָא רַבִּי יוֹחָנָן וְהָא רֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, כּוֹתְבִין שׁוֹבָר,** ואנו יכולים לסמוך על דבריהם, ועליך לפרוע לרב יצחק בר יוסף תמורת שובר.

הגמרא מביאה את דעתם של אמוראים נוספים בענין זה: **וְכֵן כִּי אָתָא** – כשבא **רָבִין** מארץ ישראל לבבל **אָמַר** בשם **רַבִּי אִילְעָא, כּוֹתְבִין שׁוֹבָר.**

מסיימת הגמרא: **וּמִסְתַּבְּרָא, דְּכוֹתְבִין שׁוֹבָר, דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּא** – שהרי אם תעלה בדעתך לומר **שאֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבָר,** ונמצא שאם **אָבַד שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה** – המלוה, **יֹאכַל הַלָּה וְחֵרֵי** – ישתמש הלוה במעות ההלואה של המלוה וישמח בהם, ולא יצטרך לפורעם לעולם, וזהו דבר שאינו מסתבר.

אביי מקשה על סברת הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ אַבָּיֵי, וְאֶלָּא מַאי** – לדבריך, מהו הדין הראוי, **שכּוֹתְבִין שׁוֹבָר,** והרי לפי זה נמצא שאם **אָבַד שׁוֹבְרוֹ שֶׁל זֶה,** יתבענו המלוה בשטר חוב שבידו, **וִיאכַל הַלָּה וְחֵרֵי** – יגבה המלוה את ממונו של הלוה שלא כדין, וישמח בו.

רבא מתרץ את קושיית אביי: **אָמַר לֵיהּ רָבָא, אִין** – אכן ראוי שחשש ההפסד יהיה אצל הלוה ולא אצל המלוה, כיון ש'**עֶבֶד לְוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה**' (משלי כב ז), כלומר הלוה הוא המשועבד למלוה ולא להיפך, ומסתבר שדאגת שימור השטר תהיה מוטלת על הלוה, ולא על המלוה.

הגמרא מביאה משנה הדנה בדין שטרות הלואה מוקדמים ומאוחרים: **תְּנַן הָתָם** (שביעית פ"י מ"ה), **שִׁטְרֵי חוֹב הַמּוּקְדָּמִין,** כגון שנכתבו בתשרי ונכתב בהם ניסן שלפניו, **פְּסוּלִין,** כיון שבאמת נכסי הלוה משתעבדים רק מתשרי, שזהו זמן ההלואה, ואין המלוה רשאי לגבות נכסים שמכר הלוה באייר, אך כיון שנכתב בשטר שזמנו בניסן, יגבה המלוה אף מלקוחות אלו, שלא כדין, ולכן שטרות אלו פסולים, ואין גובים בהם כלל ממשועבדים. ממשיכה המשנה: **וּשְׁטְרֵי חוֹב הַמְּאוּחָרִין,** כגון שנכתבו בניסן ונכתב בהם תשרי שאחריו, או שלוה בניסן ונכתב השטר רק בתשרי שאחריו, **כְּשֵׁרִין,** שאין ללקוחות כל הפסד בדבר, והמלוה הוא שמפסיד שאינו יכול לגבות מלקוחות שקנו מזמן ההלואה האמיתי שהוא בניסן, אלא מלקוחות שקנו מתשרי, וכיון שהוא מסכים לכתיבת זמן זה, השטר כשר.

הגמרא מביאה את הדין בשטרות מכירה מוקדמים ומאוחרים: **אָמַר רַב הַמְנוּנָא, לֹא שָׁנוּ** ששטרות מאוחרים כשרים, **אֶלָּא בִּשְׁטָרֵי הַלְוָאָה, אֲבָל שִׁטְרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר** על מכירת קרקעות, **אֲפִילּוּ מְאוּחָרִין נַמִּי פְּסוּלִין.** מבאר רב המנונא: **מַאי טַעְמָא, זִימְנִין דְּמַזְבִּין לֵיהּ אַרְעָא בְּנִיסָן** – כיון שלפעמים מוכר אדם קרקע בניסן, **וְכָתְיִב לֵיהּ בְּתִשְׁרֵי** – וכותב בשטר המקח שמכרה בתשרי שאחריו, **וּמִתְרַמֵּי לֵיהּ זוּזֵי בֵּינֵי בֵּינֵי** – ובין ניסן, שהוא זמן המכירה, לבין תשרי שהוא הזמן הכתוב בשטר, יזדמנו למוכר מעות, **וְזָבֵין לֵיהּ מִינֵּיהּ** – ויחזור ויקנה את הקרקע מהלוקח, וכשיבקש ממנו המוכר שיחזיר לו את שטר המקח יאמר לו הלוקח שאבד לו, ויכתבו שטר מקח חדש על מכירת השדה מהלוקח למוכר, ויהיה כתוב בו הזמן האמיתי. **וְיֵשׁ** לחשוש, **דִּכְי מָטֵי** – כשיגיע חודש **תִּשְׁרֵי, מַפִּיק לֵיהּ** – יוציא הלוקח את שטר המקח הראשון שכתוב בו שנמכרה לו הקרקע בתשרי, **וְאָמַר לֵיהּ** למוכר, אף שקנית ממני את הקרקע אחרי שמכרת לי אותה בניסן, מכל מקום **הָדַר זְבַנְתָּהּ מִינָּךְ** – חזרתי וקניתיה ממך, ושטר זה יוכיח שכתוב בו שמכרת לי את הקרקע בתשרי, אחרי שקנית אותה ממני בין ניסן לתשרי. וכיון שלפי האמת הקרקע שייכת למוכר שקנאה, נמצא שמחמת איחורו של שטר המקח הראשון יוכל הלוקח להוציא מהמוכר את הקרקע שלא כדין, ולכן פסלו חכמים שטר מקח מאוחר, מחשש תקלה זו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, בִּשְׁטָרֵי הַלְוָאָה נַמִּי** נחשוש לדבר מעין זה, וכחששו של רבי יוסי הפוסל שטרות מאוחרים, **דִּזְמָנִין דְּיָזֵיף בְּנִיסָן** – אפשר שילוה אדם בניסן, **וְכָתְיִב לֵיהּ שְׁטָרָא בְּתִשְׁרֵי** – ויכתוב בשטר שלוה בתשרי, **וּמִתְרַמֵּי לֵיהּ זוּזֵי בֵּינֵי בֵּינֵי** – ויזדמנו לו מעות בין ניסן לתשרי, **וּפָרַע לֵיהּ,** ובשעת הפרעון **אָמַר לֵיהּ** הלוה **הַב לִי שְׁטָרַאי** – השב לי את שטר החוב, **וְאָמַר לֵיהּ** המלוה, **אִירְכָּם לִי** – אבד לי שטר החוב, **וְכָתְיִב לֵיהּ תַּכְרָא** – ויכתוב לו המלוה שובר. **וְכִי מָטֵי זִמְנֵיהּ** – כשיגיע חודש תשרי, שזהו הזמן הכתוב בשטר, **מַפִּיק לֵיהּ** – יוציא המלוה את השטר, **וְאָמַר לֵיהּ** ללוה, (**הָנֵי**) **הַשְׁתָּא הוּא דְּיַיזַפְתָּ מִינַּאי** – עתה לוית ממני את ההלואה הכתובה בשטר זה, ואף שיש ביד הלוה שובר, הרי זמנו קודם לזמן הכתוב בשטר החוב, ויטען המלוה שנכתב השובר על הלואה קודמת, שהרי זמן השטר מאוחר מזמן השובר, ויגבה בשטר זה שלא כדין, ומדוע שטר חוב מאוחר כשר.

מתרצת הגמרא: רב המנונא שאמר דין זה **קָסָבַר** כרבי יהודה, **שאֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבָר,** ואם אבד שטר החוב אין הלוה חייב לפרוע כלל, וממילא אין חשש תקלה בשטרי חוב מאוחרים.

הגמרא מבררת כיצד מתיישבת ההלכה שכותבים שובר, עם ההלכה ששטרי חוב מאוחרים כשרים. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב יֵימַר לְרַב כַּהֲנָא, וְאָמְרִי לַהּ** – ויש אומרים שאמר זאת **רַב יִרְמְיָה מִדִּיפְתִּי לְרַב כַּהֲנָא, וְהָאִידָּנָא** – ועתה בזמנינו, **דִּכְתִבִינָן שִׁטְרֵי מְאוּחָרֵי** – שאנו כותבים שטרי חוב מאוחרים, **וְאַף כַּתְבִינָן תַּכְרָא,** כדעת רבי יוסי, (**אַמַּאי קָעֲבִדִינָן הָכִי** – כיצד אנו נוהגים כן, והרי יש לחשוש שיפרע הלוה תמורת שובר, וכשיגיע הזמן הכתוב בשטר יתבע המלוה את החוב ויאמר ששטר זה נכתב עתה, לאחר כתיבת השובר. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ**), חשש זה אינו שייך עתה, **כָּתַר דְּאָמַר לְהוּ רַבִּי אַבָּא לְסַפְּרֵיהּ** – לאחר שאמר רבי אבא לסופריו כך, **כִּי כַּתְבִיתוּ שְׁטָר מְאוּחָרֵי** – כשאתם כותבים שטר חוב שזמנו מאוחר, **כְּתִבוּ הָכִי, שְׁטָרָא דְּנַן** – שטר זה, **לֹא בִּזְמַנֵּיהּ כְּתִבְנֵיהּ, אֶלָּא אַחַרְנוּהוּ וּכְתַבְנוּהוּ** – לא כתבנוהו בזמן הכתוב בו, אלא כתבנו בו

המשך בעמוד פא

וְהָא הָאִידְּנָא דְּלָא קָעַבְדִינָן הָכִי – והרי בזמנינו שאין עושים כן, ולא כותבים בשטר מאוחר 'איחרנוהו וכתבנוהו', וגם לא כותבים שובר סתם ללא זמן כדי שיבטל את כחו של השטר המאוחר, מדוע מכשירים שטר חוב מאוחר ואין חוששים שיגבה המלוה בשטרו על ידי הזמן הכתוב בשטר שהוא לאחר כתיבת השובר.

אָמַר לֵיהּ, רַבָּנָן תַּקּוּנֵי תַּקִּינֵי – חכמים תיקנו את התקנות האמורות לעיל, **מַאן דְּעָבִיד, עָבִיד** – מי שעושה כן, מציל את עצמו מחשש הפסד, ואילו **מַאן דְּלָא עָבִיד, אִיהוּ הוּא דְּאַפְסִיד אַנַּפְשֵׁיהּ** – הוא שמפסיד לעצמו בהנהגתו, ואין לבטל את ההלכה מחמתו.

הגמרא מביאה דין נוסף בכתיבת הזמן שבשטרות: **אָמַר לְהוּ רָבָא בַּר רַב שִׁילָא, לְהַנְהוּ כָּתְבֵי שְׁטָרָא אַקְנְיָאתָא** – לאותם סופרים הכותבים שטרות על דבר הנעשה בקנין, כגון מתנה או מכירה, **כִּי כָּתְבִיתוּ** – כשאתם כותבים **שְׁטָרֵי אַקְנְיָאתָא** אלו, **אִי יָדְעִיתוּ יוֹמָא דְּקָנְיִתוּ בֵּיהּ** – אם אתם זוכרים באיזה יום עשיתם את הקנין, **כִּתְבוּ** בשטר את אותו היום, ולא את יום כתיבת השטר, שיש לחשוש שמא לאחר אותו קנין מכר או נתן הבעלים הראשונים את הקרקע לאדם אחר שלא כדין, שהרי כבר מכרה או נתנה לזה, ועליכם לכתוב את זמן הקנין כדי שיוכל הראשון להוכיח שהוא קדם לו. **וְאִי לָא** – אם אינכם זוכרים, אף אם אתם משערים באיזה יום היה הקנין אין לכם לכתוב לפי אומדן הדעת, אלא **כִּתְבוּ יוֹמָא דְּקַיְּימִיתוּ בֵּיהּ** – כתבו את היום שבו אתם עומדים בעת כתיבת השטר, ולא תאריך הקודם לזמן זה, אף שבודאי הקנין קדם לו ואין בכך משום הפסד, **כִּי הֵיכִי דְּלָא מִתְחֲזִי כְּשִׁקְרָא** – כדי שלא יראה הדבר כשקר אם לא היה הקנין באמת באותו יום.

הגמרא מביאה דין נוסף שטעמו הוא משום 'מיחזי כשיקרא': **אָמַר לְהוּ רַב לְסָפְרֵיהּ** – לסופרים שלו, **וְכֵן אָמַר לְהוּ רַב הוּנָא לְסָפְרֵיהּ, כִּי קַיְּימִיתוּ בְּשִׁילֵי** – כשאתם נמצאים בעיר 'שילי' וכותבים שם שטר, בין בשטר מתנה, מקח או הלואה, ובין בזכרון עדות שאתם כותבים, **כִּתְבוּ** שהשטר נכתב **בְּשִׁילֵי, וְאַף עַל גַּב דְּמִסְיָרָן לְכוּ מִילֵּי בְּהֵינֵי** – אף שענינו של השטר שעליו אתם מעידים היה בעיר 'הינֵי', וכן להיפך, **כִּי קַיְּימִיתוּ בְּהֵינֵי, כִּתְבוּ בְּהֵינֵי, וְאַף עַל גַּב דְּמִסְיָרָן לְכוּ מִילֵּי בְּשִׁילֵי,** שאם לא כן נראה הדבר כשקר.

רבא אומר הלכה נוספת בכתיבת שטרות: **אָמַר רָבָא, הַאי מַאן דְּנָקִיט שְׁטָרָא בַּר מֵאָה זוּזֵי, וְאָמַר** לעדים, **שַׁוְּיֵה נִיהֲלֵי תְּרֵי בְּנֵי חַמְשִׁין חַמְשִׁין** – עשו לי במקום שטר זה, שני שטרות של חמשים זוז, וחיתמו בהם, כדי שכשיפרע לי הלוה חמשים אחזיר לו אחד מהשטרות, ולא אצטרך לכתוב שובר, **לָא מְשַׁוְּינָן לְהוּ** – אין עושים לו דבר זה שלא מדעת הלוה, אף שידוע לנו שלא פרעו.

מבאר רבא: **מַאי טַעְמָא,** כיון **דְּעָבְדוּ רַבָּנָן מִילְּתָא** – עשו חכמים תקנה זו, שלא ישתנה השטר מכפי שהיה בתחילה, שזהו דבר **דְּנִיחָא לֵיהּ לְמַלְוֶה, וְנִיחָא לֵיהּ לְלִלְוֶה** – שהוא נח וטוב גם למלוה וגם ללוה, **נִיחָא לֵיהּ לְמַלְוֶה** שיהיה לו שטר אחד, **כְּדֵי שֶׁיָּכוֹף לְפוֹרְעוֹ** – שיכריחנו לפרוע את כל החוב, כלומר, אם יפרע לו הלוה חמשים ויכתוב לו המלוה שובר ידאג הלוה שמא יאבד שוברו, ויזדרז לפרוע את החמשים הנותרים, אבל אם יהיו שני שטרות וכשיפרענו הלוה חמשים יחזיר לו המלוה שטר אחד, לא ימהר לפרוע את החמשים הנותרים. **וְכֵן נִיחָא לְלִלְוֶה** בתקנה זו, **כִּי הֵיכִי דְּיִפַּגֵּם שְׁטָרֵיהּ** – כדי שכשיפרע חמשים יהיה השטר שביד המלוה 'פגום', כלומר שטר שאף המלוה מודה שהוא פרוע במקצת, ובשטר כזה אין המלוה גובה את השאר ללא שבועה.

דין נוסף בענין זה: **וְאָמַר רָבָא, הַאי מַאן דְּנָקִיט תְּרֵי שְׁטָרֵי בְּנֵי חַמְשִׁין חַמְשִׁין** – מלוה המחזיק בידו שני שטרות של חמשים זוז על לוה אחד, **וְאָמַר, שַׁוְּינְהוּ נִיהֲלֵי חַד בַּר מְאָה** – עשו לי במקומו שטר אחד על מאה, **לָא מְשַׁוְּינָן לֵיהּ** – אין עושים כדבריו שלא מרצון הלוה. והטעם לכך, כיון **דְּעָבִיד רַבָּנָן מִילְּתָא דְּנִיחָא לֵיהּ לְמַלְוֶה, וְנִיחָא לֵיהּ לְלִלְוֶה.** **נִיחָא לֵיהּ לְמַלְוֶה** שיהיו בידו שני שטרות של חמשים, **כִּי הֵיכִי דְּלָא נִיפְּגּוּם שְׁטָרֵיהּ, וְנִיחָא לֵיהּ לְלִלְוֶה, כְּדֵי שֶׁאִם** יפרענו חמשים **לָא יָכוֹף** אותו המלוה **לְפוֹרְעוֹ** את השאר בכך שיחשוש הלוה שיאבד שוברו, אלא ישאר ביד המלוה רק שטר אחד על חמשים.

דין נוסף באותו ענין: **אָמַר רַב אַשִׁי, הַאי מַאן דְּנָקִיט שְׁטָרָא בַּר מְאָה זוּזֵי, וְאָמַר, שַׁוְּינְהִי נִיהֲלִי חַד בַּר חַמְשִׁין** – כתבו לי במקומו שטר אחר על חמשים זוז בלבד, כיון שכבר פרע לי הלוה חמשים, **לָא מְשַׁוְּינָא לֵיהּ** – אין עושים כדבריו שלא מדעת הלוה, **מַאי טַעְמָא, אַמְּרִינָן,** שמא **הַאי** – לוה זה, **מִיפְּרַע פַּרְעֵיהּ** – כבר פרע לו שטר זה, **וּכשפרעו אָמַר לֵיהּ** הלוה **הַב לִי שְׁטָרַאי** – השב לי את שטר החוב, **וְאָמַר לֵיהּ** המלוה, **אִירְכַּם לִי** – אבד לי שטר החוב, **וְכָתִיב לֵיהּ תַּבְרָא** – וכתב לו המלוה שובר, וכתב בו שהוא נכתב על שטר חוב של מאה זוז, **וְאִם** נעשה כדבריו ונחליף לו את השטר בשטר של חמשים, יש לחשוש **דְּמַפִּיק לֵיהּ הַאי** – יוציא המלוה את השטר החדש, **וְאָמַר לֵיהּ** ללוה, אמנם מוכח מהשובר שפרעת לי שטר של מאה זוז, אך **הַאי** – שטר זה שבידי, **אַחֲרִינָא הוּא** – שטר אחר הוא, שהרי הוא כתוב על סך חמשים זוז, ויגבה ממנו שלא כדין, לכן אין מחליפים למלוה את השטר שלא מדעת הלוה.

משנה

תחילת המשנה עוסקת בחלוקת ירושה: **שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר, וְהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן** בירושה **בית מֶרְחַץ, וּבֵית הַבַּד** – מקום שבו מוציאים את השמן מהזיתים, הדין הוא כך, אם **עָשָׂאן** אביהם **לְשָׁכָר** – להשכירם לאחרים ולהרויח ממון, אף הבנים משכירים אותו, **וְהַשָּׁכָר לָאֶמְצַע** – לשני האחים יחד. אך אם **עָשָׂאן** אביהם **לְעַצְמוֹ** – לשימוש בני הבית, **הֲרֵי הֶעָשִׁיר** משתמש במרחץ לצרכו ולצורך עבדיו, ובבית הבד כדי לסחוט את זיתיו, **וְאוֹמֵר לָעָנִי** בדרך שחוק, **קַח לְךָ עֲבָדִים וְיִרְחֲצוּ בַּמֶּרְחָץ, קַח לְךָ זֵיתִים וּבֹא וַעֲשֵׂה בְּבֵית הַבַּד,** כלומר, הרי אין לך במה להשתמש בדברים אלו, ואין העני יכול להשכיר את המרחץ ובית הבד לאחרים, אלא הם נשארים כפי שעשאם אביהם, לשימוש בני הבית בלבד.

חלק זה של משנתינו עוסק בכתיבת שטר על אדם, בזמן שיש באותה עיר אדם נוסף ששמו כשמו: **שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ** גרים **בְּעִיר אַחַת, שֵׁם הָאֶחָד יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן, וְכֵן שֵׁם הָאַחֵר יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן, אֵין** שניהם **יְכוֹלִין לְהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה,** כלומר, אם אחד מהם מוציא שטר חוב שכתוב בו שיוסף בן שמעון לוה מיוסף בן שמעון מעות, אינו יכול לגבות בו, וכטעם שיבואר בגמרא (קעג.). **וְלֹא** אדם **אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן** – על אחד מהם, **שְׁטַר חוֹב,** כיון שכל אחד מהם יכול לטעון שלא הוא היה הלוה, אלא חבירו, ששמו כשמו.

דין נוסף: אם **נִמְצָא לְאֶחָד בֵּין שְׁטָרוֹתָיו** שובר שנכתב בו **'שְׁטָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן פָּרוּעַ',** הדין הוא **שֶׁשְּׁטָרוֹת שְׁנֵיהֶן** נחשבים **כְּפָרוּעִין,** ובגמרא יבואר באיזה אופן עוסק דין זה.

המשנה מבארת את התקנה שיש בכתיבת שטר על בני אדם אלו ששמותיהם שוים: **כֵּיצַד יַעֲשׂוּ,** אם רצונם לכתוב שטר באופן המועיל, **יְשַׁלֵּשׁוּ** – יכתבו בשטר דור שלישי, שזה יכתוב יוסף בן שמעון בן יעקב, וחבירו יכתוב יוסף בן שמעון בן נפתלי, ונדע על שם מי נכתב השטר. **וְאִם הָיוּ מְשׁוּלָּשִׁין** – שגם שמות אבות אבותיהם שוים, **יִכְתְּבוּ סִימָן,** כגון יוסף בן שמעון שהוא נמוך, **וְאִם הָיוּ מְסוּמָנִין** – שהיו סימניהם שוים, **יִכְתְּבוּ כֹּהֵן** – אם היה אחד מהם כהן, יכתבו זאת בשטר, וכך נדע על מי נכתב השטר:

גמרא

הגמרא מבארת את ההלכה בענין שטר שלא נכתב בו כלל שם המלוה: **הַהוּא שְׁטָרָא דְּנָפַק לְבֵי דִינָא דְּרַב הוּנָא** – מעשה בשטר חוב שיצא בבית דינו של רב הונא, **דַּהֲוָה כָּתִיב בֵּיהּ** – שנכתב בו כך, **'אֲנִי פְּלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי, לְוִיתִי מָנֶה מִמְּךָ',** ולא התפרש בו מי הוא המלוה, והאדם שהחזיק בשטר טען שהוא המלוה, ואמר שלא נכתב שמו בשטר כיון שמסרו לידו וכתב בו 'ממך', והמשמעות היא שלוה מאותו אדם המוחזק בשטר.

רשב"ם

והאידנא לא עבדינן הכי — אלא כתבינן שטר מאוחר סתמא, דלא כתיב "איחרנוהו וכתבנוהו וכתבינן תברא עלייהו" בשעת פרעון, וכתבינן זמן בשובר ולא כתבינן ליה סתמא, ולחורבא דרבי יוסי לא חיישינן. **להנך דכתבי אקנאתא** — כותבי שטר מתנה שאין כותב בהן אחריות, ולא אתי למיטרף מלקוחות. אי נמי, שטר מכירה שכתב בהן אחריות, שדינו לטרוף לקוחות משעת מכירה. דעדים מפקי ליה לקלא בלא שטר, כדאמרינן ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מא, ב), אמר רב: המוכר שדהו בעדים — גובה מנכסים משועבדים, וכדמפרש התם טעמא: מלוה אזביני קא רמית בו'. הלכך, אי ידעיתון ההוא יומא דאקניתון ביה מן הנותן מתנה או מוכר מכירה — כתבו עכשיו אותו היום שנתנה המתנה והמכירה, דאיכא למיחש שמא אחרי כן נתנה לאחר שלא כדין. (פסק) ודוקא שטרי אקנייתא, אבל שטרי הלואה שיש בו אחריות — לא יכתוב אלא יום שעומד בו עכשיו, דאם כן הוה ליה מוקדם ופסול, דאתי למיטרף לקוחות מזמן הכתוב בשטר שלא כדין. דלעולם אין לקוחות משועבדים לשום אדם כל זמן שלא נכתב שטר, עד שיקחו מן הלוה קרקעות אחר שנכתב השטר המשעבד נכסיו. הלכך, אי כתבי יומא שנעשית ההלואה בשטר זה — פסול הוא, דאתי למיטרף לקוחות שלקחו בין ההלואה לכתיבת השטר, ודם לא נשתעבדו עד לאחר כתיבת השטר. דעדים החתומים על השטר אינהו מפקי ליה לקלא, כדאמרינן לענין הלואה ב"חזקת הבתים", ולקוחות שלקחו אחרי כן — אינהו הוא דאפסידו אנפשייהו. אבל מקמי כתיבת השטר — שפיר זבון. ואפילו נכתב ביום ונחתם בלילה חשבינן ליה מוקדם ופסול, דהא לא אשתעבוד לקוחות אלא מיום חתימה ואילך, ואיהו אתי למיטרף מיום כתיבתו שלא כדין. והכי תנן ב"המביא גט" (גיטין יז, א): נכתב ביום ונחתם בלילה — פסול, ורבי שמעון מכשיר. שהיה רבי שמעון אומר: כל הגיטין שנכתבו ביום ונחתמו בלילה — פסולין, חוץ מגיטי נשים. והתם מפרש טעמא לענין גיטי נשים. מיהו, לענין שאר שטרות — לכולי עלמא פסולין. **פסק** — אפס, רבינו חננאל פירש: דהא דרבה בר שילא שמעינן מינה דשטרא דכתיב בההוא יומא דקנו מיניה, ובתר כמה יומי אסהידו עליה הנהו סהדי קמאי — שפיר דמי, מדקאמר: אי ידעיתו יומא דאקניתו — כתבו ההוא יומא. ואף על גב דחתמי עליה האידנא — שפיר דמי, דלא אשכחן דבעו חתימת ההוא יומא אלא גט אשה בלבד, דתנן בגט: נכתב ביום ונחתם בלילה — פסול, וכן הלכה הוא. כך פירש רבינו חננאל. אך לא יתכן, אלא כמו שפירשתי, וכדפירשתי מתניתין דגיטין. **כי יתביתו בשילי** — ואתם כותבין שם אותה העיר בשטרי מכירה או שטרי הלואה או שטרי מתנה או זכרון עדות — כתבו בתוך השטר מקום שאתם יושבים שם בשעת כתיבה. כלומר: במקום פלוני כתבנו דך מה שראינו במקום פלוני. **בהיני** — מקום. **האי מאן דנקיט** — מלוה דנקיט שטר מלוה בר מאה זוזי, ואמר להם: כתבו לי תרי בני חמשים, שכשיפרע לי הלוה חמשים זוזי אקרע שטרא של חמשים, ולא יהיה צריך לכתוב שובר — לא כתבינן שלא מדעת הלוה. **מאי טעמא עבוד רבנן מילתא** — שתקנו שלא ישתנה שטרו מכמות שהיה, דניחא ליה כו'. **כי היכי דליכוף ולפרעיה** — כשיפרענו לוה למלוה חצי חובו — יכופנו מלוה לפרוע לו השאר, כי ידאג הלוה פן יפסיד שוברו ויתבעהו מלוה כל חובו. **כי היכי דליפגום שטרו** — כשיפרע חמשים זוז הרי נמצא שטר שביד מלוה פגום, ותנן (כתובות פז, א): הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה. והוא הדין לכל השטרות, כדאמרינן במסכת שבועות: וכי מה בין זה לפוגם שטרו כו', בפרק "שבועת הדיינין" (מא, א). כי היכי דלא ליפגום שטרו — אך כשיפרענו חמשים זוז יחזיר לו שטר של חמשים, ונשאר בידו שטר של חמשים שני שלם. **אמר רב אשי האי מאן דנקט שטר** — מלוה בר מאה זוזי, ואמר להו לספרי: כתובו חד בר חמשים מההוא זמן ראשון, שהרי פרע לי המותר וקרעו שטר זה — לא כתבינן ליה שטר אחרינא, לא מזמן ראשון, וכל שכן מזמן זה של יום כתיבה ואילך. שמא שטר פרוע הוא זה ויש לו שובר ללוה עליו, ויוציא המלוה עליו שטר של חמשים, ויאמר: חוב אחר הוא זה, שהלויתי לך פעם אחרת. **משנה** הרי עשיר אומר לעני כו' — ואפילו למאן דאמר בפרק קמא (בבא בתרא יג, א) דאית דינא דגוד או אגוד — שאני הכא, ד"גוד" איכא, "אגוד" ליכא. והכי מתרץ לה התם. **קח לך עבדים** — דבההיא חזקה שהניחו אביו יהיה לעולם, ולא יניחו לו להרבות ולהביא בני אדם במרחץ, אלא מבני ביתו. **אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה** — שיכול הלה לטענו: שטר זה שבידך אני החזרתיו לך כשהחזרת לי ממון שלוית בו ממני. **ולא אחר יכול להוציא** — על אחד מהם, דכל חד מצי מדחי ליה אצל חבירו, אלא אם כן יש עדים בדבר שמעידין: זה לוה מזה. אבל מן השטר אין יכולין להביא ראיה. **נמצא לאחד בין שטרותיו כו'** — בגמרא פריך עלה מרישא, ומפרש לה שפיר. **כיצד יעשו** — אם רוצים ללוות זה מזה, או מאיש אחר, או לקנות קרקע. **ישלשו** — אבי אביו, ויכתוב: יוסף בן שמעון בן יעקב, וזה יכתוב: יוסף בן שמעון בן נפתלי. **משולשים** — ששמותיהן ושמות אביהן ושמות אבי אביהן שוין. **יכתבו סימן** — יוסף בן שמעון שהוא גוץ, או לבן, או גיחור, לוה מיוסף בן שמעון שהוא ארוך או שחור. **ואם היו סימניהן** — שוין. **יכתבו כהן** — אם אחד מהן כהן, יכתבו: יוסף כהן לוה מיוסף ישראל. **גמרא** ההוא שטרא דנפק לבי דינא דרב הונא — והיה מוחזק בו אדם אחד שהיה טוען: פלוני בן פלוני הכתוב בזה השטר כתבו וחתמו ומסרו לי, לפי שהלויתיו כך וכך ממון. וכדתנן מתניתין בפירקין (קעה, ב): הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו — גובה מנכסים בני חורין. ואת שמי לא הוצרך לכתוב, שהרי מסרו לי, וכתב לי "ממך" — כלומר ממי שמוחזק בשטר.

אמר

אי ידיעתו יומא דאקניתו ביה כתובו — בשטרי אקנייתא דוקא, אבל בהלואות לא מיירי, כך פירש רשב"ם. ואומר רבינו יצחק: דלא שנא במכר לא שנא במתנה מיירי, דאפילו בשטרי מקח וממכר משכחת לה, כגון דכתבי מדעת עדים דללקוחות — ליכא הכא פסידא כלל, דיש קול למקח וממכר, וליכא למיחש למידי. **כתבו** בשילי — היני ושילי קרובות זו לזו, להכי נקט להו. שאפילו בשתי עיירות קרובות זו לזו כתבו על שם העיר שתעמדו בה בשעת כתיבה. וגם היו רגילין תדיר להיות בהיני ושילי, והכי אמרינן בביצה (כה, ב): הוי מכתפי לה בשבתא דריגלא משילי להיני ומהיני לשילי. **עבידו** ליה תרי שטרי כו' מאי טעמא כו' — תימה: אמאי לא קאמר דפרוע הוא, כדאמר רב אשי בסמוך? ואומר רבינו יצחק: דהכא מיירי אפילו ידעינן שאינו פרוע.

מינך

וְהָא הָאִידָּנָא דְּלָא קָעֲבִדִינַן הָכִי אֲמַר לֵיהּ: רַבָּנַן תַּקִּינֵי תַּקִּינֵי, מַאן דְּעָבֵיד - עָבֵיד, מַאן דְּלָא עָבֵיד - אִיהוּ הוּא דְּאַפְסִיד אַנַּפְשֵׁיהּ. אָמַר לְהוּ רָבָא בַּר רַב שֵׁילָא לְהָנְהוּ כָּתְבֵי שְׁטָרָא אַקְנָיָאתָא: כִּי כָּתְבִיתוּ שִׁטְרֵי אַקְנָיָאתָא, אִי יָדְעִיתוּ יוֹמָא דִּקְנִיתוּ בֵּיהּ - כִּתְבוּ, וְאִי לָא - כִּתְבוּ יוֹמָא דְּקָיְימִיתוּ בֵּיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא מִתְחַזֵּי כְּשִׁקְרָא. אָמַר לְהוּ רַב לְסַפְּרֵיהּ, וְכֵן אָמַר לְהוּ רַב הוּנָא לְסַפְּרֵיהּ: כִּי קָיְימִיתוּ בְּשִׁילִי - כִּתְבוּ בְּשִׁילִי, וְאַף עַל גַּב דִּמְסִירָן לְכוּ מִילֵּי בְּהִינִי; כִּי קָיְימִיתוּ בְּהִינִי - כִּתְבוּ בְּהִינִי, וְאַף עַל גַּב דִּמְסִירָן לְכוּ מִילֵּי בְּשִׁילִי. אֲמַר רָבָא: הַאי מַאן דְּנָקִיט שְׁטָרָא בַּר מְאָה זוּזֵי, וְאָמַר: שַׁוְּיֵהּ נִיהֲלִי תְּרֵי בְּנֵי חַמְשִׁין חַמְשִׁין - לָא מְשַׁוְּיִנַן לֵהּ. מַאי טַעְמָא? עֲבִדוּ רַבָּנַן מִילְּתָא דְּנִיחָא לֵיהּ לַמַּלְוֶה וְנִיחָא לֵיהּ לַמַّלְוֶה; נִיחָא לֵיהּ לַמַּלְוֶה - כְּדֵי שֶׁיָּכוֹף לְפוֹרְעוֹ, וְנִיחָא לַלַּוֶה - כִּי הֵיכִי דְּנִיפְּגֹם שְׁטָרֵיהּ. וְאָמַר רָבָא: הַאי מַאן דְּנָקִיט תְּרֵי שְׁטָרֵי בְּנֵי חַמְשִׁין חַמְשִׁין, וְאָמַר: שַׁוְּינְהוּ נִיהֲלִי חַד בַּר מְאָה - לָא מְשַׁוְּינַן לֵיהּ, עֲבוּד רַבָּנַן מִילְּתָא דְּנִיחָא לֵיהּ לַמַּלְוֶה וְנִיחָא לֵיהּ לַלַּוֶה; נִיחָא לֵיהּ לַמַּלְוֶה - כִּי הֵיכִי דְּלָא נִיכּוֹף שְׁטָרֵיהּ, וְנִיחָא לֵיהּ לַלַּוֶה - כְּדֵי שֶׁלֹּא יָכוֹף לְפוֹרְעוֹ. אָמַר רַב אַשִׁי: הַאי מַאן דְּנָקִיט שְׁטָרָא בַּר מְאָה זוּזֵי, וַאֲמַר: שַׁוּוּנְהִי נִיהֲלִי חַד בַּר חַמְשִׁין - לָא מְשַׁוְּינָא לֵיהּ. מַאי טַעְמָא? אָמְרִינַן: הַאי מִיפְּרַע פִּרְעֵיהּ, וַאֲמַר לֵיהּ: הַב לִי שְׁטָרַאי, וַאֲמַר לֵיהּ: אִירְכַּס לִי, וְכָתֵיב לֵיהּ תַּבְרָא, וּמַפֵּיק לֵיהּ הַאי וְאָמַר לֵיהּ: הַאי אַחֲרִינָא הוּא. **מִשְׁנָה** שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד עָשִׁיר, וְהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן מָרְחָץ וּבֵית הַבַּד; עָשָׂאן לְשָׁכָר - הַשָּׂכָר לְאֶמְצַע. עָשָׂאן לְעַצְמוֹ - הֲרֵי הָעָשִׁיר אוֹמֵר לָעָנִי: קַח לְךָ עֲבָדִים וְיַרְחֲצוּ בַּמָּרְחָץ, קַח לְךָ זֵיתִים וּבָא וַעֲשֵׂה בְּבֵית הַבַּד. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ בְּעִיר אַחַת, שֵׁם אֶחָד יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן וְשֵׁם אַחֵר יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן - אֵין יְכוֹלִין לְהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה, וְלֹא אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁטַר חוֹב. נִמְצָא לְאֶחָד בֵּין שְׁטָרוֹתָיו: "שְׁטָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן פָּרוּעַ" - שְׁטָרוֹת שְׁנֵיהֶן פְּרוּעִין. כֵּיצַד יַעֲשׂוּ? יְשַׁלְּשׁוּ, וְאִם הָיוּ מְשׁוּלָּשִׁין - יִכְתְּבוּ סִימָן, וְאִם הָיוּ מְסוּמָּנִין - יִכְתְּבוּ כֹּהֵן. **גְּמָרָא** הַהוּא שְׁטָרָא דְּנַפַּק לְבֵי דִינָא דְּרַב הוּנָא, דַּהֲוָה כָּתֵיב בֵּיהּ "אֲנִי פְּלוֹנִי בַּר פְּלוֹנִי לְוִיתִי מָנֶה מִמְּךָ",

אמר

מינך אפילו מריש גלותא — לשון שאילה הוא. וכן ההיא דאמר רב הונא: חיישינן לשני שוירי ב"כל הגט" (גיטין כז, א) וב"שנים אוחזין" (בבא מציעא יח, ב). [והכי פירושו]: אפילו מריש גלותא שאין רגיל להלוות, נאמר אפילו באותו דגבי אי תפיס ביה? אבל רבינו שמואל בן מאיר אין תופס בו עיקר. ואין נראה לרבינו יצחק מה שמפרש: אפילו מריש גלותא — שאנו חוששין שמא אדם אחר הלוהו ונפל ממנו ומצאו לזה. מה לי לתלות בריש גלותא אותו אדם אחר? ולישנא נמי לא משמע כלל הכי. ומה שהקשה למה שפירשתי, דהוה ליה למימר: ההוא [גברא] דנפק מתותי ידיה משמע — נראה דלא קשה כלל, דלרב הונא הוה מספקא ליה, ודרך שאלה היה אומר: אם נתחייב אותו כלל, דמשמע אפילו מריש גלותא אף על פי שאינו רגיל להלוות לו כלל? אלא שמע מינה "מינך" לא חשיב משמעות והבל הוא, ומשום אדם לא יגבוהו, [או לא]?

עדי מסירה כרתי — והא דכתוב ביה "היום" — לא משום דצריך זמן, אלא שאם מתנה בעל פה שום תנאי, אם ימות מחולי זה או כשימות — שתהא אז מגורשת מעכשיו, וכדפסיק לעיל (קלו, א) כרבי יוסי, דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו, והוי כאומר "מהיום". אבל היכא דלא מתנה שום דבר — לא צריך כלל "מהיום". והא דפירש רבינו שמואל בן מאיר דבעי למיכתב "מהיום" משום דבעי אבא שאול ידים מוכיחות — אין נראה לרבינו יצחק, דהא אמרינן (גיטין יז, א): זמן לא תקנו אלא משום פירות או משום בת אחותו, ורבי אלעזר לא [הוה] בעי זמן [כלל], דסבירא ליה עדי מסירה כרתי, כמו שסובר רבינו שמואל בן מאיר עצמו. וגם זהו תימה להוסיף טעם חדש לאבא שאול, דבעי "היום" משום הוכחה. **אבל** הכא ליחוש לנפילה — תימא: מאי שייכא הכא פירכא דרבי אלעזר בהלואה? הוה מצי למימר: נהי נמי דמשמע מההוא גברא כו' — מכל מקום ליחוש לנפילה. ואפילו הוה סובר כרבי מאיר הוה מצי למיפרך הכי ואומר רבינו יצחק דהכי פירושה: אלמא "מהיום" — מההוא יומא דנפק ביה משמע, הכי נמי "ממך" — מההוא גברא דנפק מתותי ידיה משמע, שרוצה לומר לכל אדם שימצא בידו, כי משמעות חשוב הוא ולא הבל וליצנות. וכן משמע שיגבה כל מי שימצא, וכן דעת הכתיבה היתה. ובשטרי אקנייתא אתי שפיר, שמשעבד עצמו מה שלא לוה עדיין, משום הכי שעבד לו אפילו לא ילוה לעולם, כדאמרינן ב"שנים אוחזין" (בבא מציעא טז, ב): מצא שטרי הקנאה בשוק — יחזירם לבעלים. מאי אמרת? שמא כתב ללוות ולא לוה — הא שעבד ליה נפשיה. הלכך לא שייך למיחש לנפילה הכא. ואפילו בלא אקנייתא הוה מצי לאוקומי לפירוש רבינו תם ד"הנושא" (כתובות קב, א) דמפרש התם שיכול אדם להשתעבד לחבירו אפילו לא לוה ממנו, כגון שיכתוב השטר: אני חייב לך מנה, ויכתבנו ויתננו לו לשם כך. ופריך: דלמא אבא שאול כרבי אלעזר סבירא ליה, ולא בעי זמן כו', ו"היום" משמע: יומא דנפק מבעל הבית, ולא דנפק מבית דין. ולא הוצרך "מהיום" אלא אם התנה "אם מתי" כדפרישית לעיל. אבל הכא — ליחוש לנפילה, ד"ממך" נמי לא משמע אלא שנתנו לו, כי היכי ד"מהיום" משמע סתם משמעותו משעת הגירושין, ולחפות על בת אחותו לא יוכל — דהא עדי מסירה צריך. והכי נמי משמע הכא — אותו שנתנו לו דוקא, ולא למוצאו — אם כן איכא למיחש לנפילה ומשני: לנפילה לא חיישינן. ותחלת שאלה דרב הונא נראה לרבינו יצחק לפרש כן: "ממך" — אפילו מריש גלותא, אף על פי שאין רגיל להלוות כלל וגם אפילו אנו ידעינן בבירור שלא הלוהו, וגם אין רגילות להקנות לו וליתן לו שטר הקנאה כלל — אפילו הכי מקנה לו, מטעמא דפרישית. או לא, דשמא אין לנו לתלות אלא באותו שנתנו לו — הלכך חיישינן לנפילה, דלא קני אם לא מסרו לו. ועוד יש לפרש: אבל הכא ליחוש לנפילה. כלומר, לא מיבעיא דלא משמע ההוא גברא כו', והבל הוא. ואפילו הוה משמע — ליחוש לנפילה ומשני: לנפילה לא חיישינן. וקושיא ראשונה לא חשש לתרץ, משום דכרבי אלעזר לא מתוקמא, דהא מצריך "מהיום". וטעמא שפירשתי למעלה הוא דחוק, ולא סבירא ליה לרבה ההוא דיחויא. וכן מצינו בשאר מקומות בגמרא שאין חושש לתרץ קושיא ראשונה כלל. **לנפילה** דחד — פירוש: שאין לתלות שנפל אלא מאחד לבד, כי היכי דמתרמי שמזה נפל. לנפילה דרבים — פירוש: דיש לחוש מכל בני אדם שבעולם שנפל מזה או מזה, יש לתלות בנפילה. **ואלא** הא דתניא כו' — לנפילה דחד חיישינן, ומתניתין בבאין בהרשאה, ובריתא במוציאין זה בלא זה.

אמר רב הונא — "ממך" משמע אפילו מריש גלותא. כלומר, שמא ריש גלותא או אדם אחר הלוהו, ונפל ממנו ומצאתו. ואין לפרש שבא רב הונא לומר שיגבה שטרו זה המוחזק, דמשמע: כל מי שמוחזק בשטר, ואפילו ריש גלותא מוחזק בו, שאין רגיל להלוות, יגבה לו בו — דאם כן הוה ליה למימר כדלקמן: "ממך" — ההוא [גברא] דנפיק מתותי ידיה משמע. **ואין בו זמן** — והוא אחד משלשה גיטין פסולין, ואם ניסת הולד כשר, בפרק "המגרש" (גיטין פו, א). **אני היום גירשתיך כשר** — קא סלקא דעתין השתא, כיון דעדים קא חזו ליה בידיה וכתוב בו "היום" — הרי כתב בו זמן. **ההוא יומא דנפיק** — בבית דין להתגרש האשה משמע, וחשבינן ליה כזמן גמור. **הכא נמי משמע ממך כו'** — דהא חזו ליה בית דין בידו, וכמי שנכתב שם המלוה בשטר דמי. **דלמא אבא שאול** — לא חייש לשום זמן בגיטין בדיעבד, וכדרבי אלעזר סבירא ליה, דתנן בפרק "המגרש" (שם): שלשה גיטין פסולין, ואם ניסת הולד כשר: כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד — הרי אלו שלשה גיטין פסולין, ואם ניסת הולד כשר. רבי אלעזר אומר: אף על פי שאין עליו עדים, אלא שנתנו לה בפני עדים — כשר, וגובה מנכסים משועבדים, שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם. וכי היכי דרבי אלעזר מכשיר ליה בלא עדים משום טעמא דעדי מסירה כרתי — הכי נמי מכשיר ליה בלא זמן משום האי טעמא גופיה. כדקתני יש עליו עדים ואין בו זמן בהאי משנה דשלשה גיטין פסולין, ועלה קאי רבי אלעזר ואמר: אף על פי שאין עליו עדים בהאי שטר שאין בו זמן — כשר, שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם. והכי נמי אין כותבין בו זמן אלא מפני תיקון העולם דבת אחותו ופירות, כדמפרש בפרק ("כל הגט") ["המביא תניינא"] (שם יז, א), וכיון שנתנו לה בפני עדים — הם יעידו על הזמן ועל הגט. והאי דמצריך אבא שאול לכתוב בו "אני היום גירשתיך" — לאו משום זמן, דהא אין זה זמן, ולזמן לא חייש כרבי אלעזר. אלא דבעי אבא שאול ידים מוכיחות דמשעה שקבלה הגט נתגרשה מיד. שאם לא נכתב "מהיום" בגט זה שאין בו זמן — מנין לנו שיהיה גט? שמא אין בדעתו לגרשה מיד בגט זה עד סוף שנה או שנתיים לאחר קבלתה הלכך בעי אבא שאול שיכתבו "היום" אחרי שאין זמנו כתוב בו שיוכיח עליו, כרבי יוסי דאמר (בבא בתרא קלו, א) זמנו של שטר מוכיח עליו. והאי דאמר אבא שאול — היינו דכתבינן בגט "מן יומא דנן ולעלם".

אבל הכא ליחוש לנפילה — וכדרב הונא, דאמר: "ממך" — אפילו מריש גלותא, ושמא מאחר נפל ומצאו זה. **הא הן על אחרים מוציאין** — אחד מהן שיש לו שטר על אחר שיגבה ממנו, ולא יכול זה לטעון "מחבירך נפל ומצאתו". נמצינו למדין שמי שמוחזק בשטר — יכול לגבות מלוה מאיש אחר הכתוב בתוכו, ואף על פי שהשטר אין מוכיח מי המלוה. והוא הדין "לויתי ממך". **ואביי לנפילה דחד לא חיישינן** — כגון שטר שביד יוסף בן שמעון שיש לו על אחד מן השוק, דהיינו נפילה דחד ומציאה דחד — היכי איתרמי מילתא דמיוסף בן שמעון נפל ויוסף בן שמעון מצאו? הלכך לא חיישינן. אבל גבי "לויתי ממך מנה" דהיינו נפילה דרבים, שיש לחוש מאיש אחר בעולם נפל ואיש אחר בעולם מצאו, כגון זה שמוחזק בו — התם ודאי חיישינן ולא יגבה בו (הג"ה — חיישינן לנפילה דיחיד ואשכחו רבים, עד כאן). **עיקר הלשון כן הוא: לנפילה דרבים חיישינן** — כלומר, שמצאו שום אדם בעולם. אבל לשמצאו יחיד יוסף בן שמעון — לא חיישינן. ורבינו חננאל פירש: ואביי לנפילה דחד ואשכחיה האי דשמיה כשמיה דהאי — לא חיישינן, שאילו מן האחר נפל היה צועק ומבקש, וכיון שלא צעק נתברר כי לזה שמצאו הוא. אבל לנפילה דרבים, דלא ידעינן מי הוא — חיישינן.

ואלא

אֲמַר רַב הוּנָא: "מִמְּךָ" - אֲפִילּוּ מֵרֵישׁ גָּלוּתָא, וַאֲפִילּוּ מִשָּׁבוֹר מַלְכָּא. אֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה: פּוֹק עַיֵּין בָּהּ, דִּלְאוֹרְתָא בָּעֵי לָהּ רַב הוּנָא מִינָּךְ. נְפַק דַּק וְאַשְׁכַּח, דְּתַנְיָא: גֵּט שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵדִים וְאֵין בּוֹ זְמַן, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: אִם כָּתוּב בּוֹ "גֵּרַשְׁתִּיהָ הַיּוֹם" - כָּשֵׁר. אַלְמָא: "הַיּוֹם" - הַהוּא יוֹמָא דְּנָפֵיק בֵּיהּ מַשְׁמַע, הָכָא נַמִי "מִמְּךָ" - מֵהַהוּא גַּבְרָא דְּנָפֵיק מִתּוּתֵי יְדֵיהּ מַשְׁמַע. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְדִלְמָא אַבָּא שָׁאוּל כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר: עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי, אֲבָל הָכָא לֵיחוּשׁ לִנְפִילָה אֲמַר לֵיהּ: לִנְפִילָה לָא חָיְישִׁינַן. וּמְנָא תֵּימְרָא דְּלָא חָיְישִׁינַן לִנְפִילָה? דִּתְנַן: שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ בְּעִיר אַחַת, שֵׁם אֶחָד יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן וְשֵׁם אַחֵר יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא שְׁטָר חוֹב זֶה עַל זֶה, וְלֹא אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁטָר חוֹב; הָא הֵם עַל אֲחֵרִים - יְכוֹלִין, וְאַמַּאי? לֵיחוּשׁ לִנְפִילָה אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: לִנְפִילָה לָא חָיְישִׁינַן. - וְאַבַּיֵי? לִנְפִילָה דְּחַד לָא חָיְישִׁינַן, לִנְפִילָה דְּרַבִּים חָיְישִׁינַן.

ואלא

והכא

אָמַר רַב הוּנָא, אין המחזיק יכול לגבות בשטר זה, כיון שלשון 'מִמְּךָ' יכולה להתפרש כלפי כל אדם שבעולם, **וַאֲפִילּוּ מֵרֵישׁ גְּלוּתָא** – מראש הגולה, **וַאֲפִילּוּ מִשָּׁכוֹר מַלְכָּא** – מלך פרס, ואף שאדם זה מחזיק בשטר אין זו ראיה שהוא היה המלוה, שהרי יתכן שנפל השטר מהמלוה האמיתי, ואדם זה מצאו.

אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַבָּה, פּוּק עַיֵּין בָּהּ – צא ועיין בהלכה זו, **דִּלְאוּרְתָּא, בָּעֵי לָהּ רַב הוּנָא מִינָּךְ** – כיון שבערב ישאל אותך רב הונא שאלה זו כדי לבדוק אם תדע מה להשיב. **נָפַק, דַּק וְאַשְׁכַּח** – יצא רבה ודקדק במשניות ובברייתות, ומצא ברייתא זו שניתן ללמוד ממנה את ההלכה בנידון זה, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **גֵּט** אשה, **שֶׁיֵּשׁ עָלָיו** חתימות **עֵדִים, וְאֵין בּוֹ** – לא נכתב בו זְמַן כתיבת הגט, **אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, אִם כָּתוּב בּוֹ 'גַּרַשְׁתִּיהָ הַיּוֹם', אף שלא כתוב איזה יום, הגט כָּשֵׁר. אַלְמָא** – מוכח מדברי אבא שאול, שלשון 'הַיּוֹם', **'הַהוּא יוֹמָא דְּנָפִיק בֵּיהּ' מַשְׁמַע** – משמעותה שעל אותו יום שיצא הגט בבית דין מעידים העדים, **וְהָכָא נַמִּי** – גם כאן, בשטר שכתוב בו 'לויתי ממך', יש לפרש שלשון **'מִמְּךָ', מֵהַהוּא גַּבְרָא דְּנָפִיק מִתּוּתֵי יָדֵיהּ מַשְׁמַע** – משמעותה שלוה מאותו אדם שמחזיק את השטר בידו, וכאילו התפרש שמו בשטר, ושלא כדברי רב הונא החושש שנכתב השטר עבור אדם אחר, ונפל ממנו, ומצאו זה שמוציאו עתה.

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרבה, **וְדִלְמָא** – שמא נדחה את ראייתך מהברייתא, ונאמר שאבא שאול שאומר שדי בכתיבת 'גרשתיה היום', אין זה מחמת שמשמעות הלשון היא שנכתב ביום הגירושין וכאילו יש בו זמן, אלא באמת בדיעבד אין צריך זמן, כיון שכתיבת הזמן בגט היא מתקנת חכמים כדי שידעו מתי התגרשה, ואילו **אַבָּא שָׁאוּל כְּרַבִּי (אליעזר) [אֱלִיעֶזֶר] סְבִירָא לֵיהּ** – הוא סובר, **דְּאָמַר** רבי אלעזר, **עֵדֵי מְסִירָה כָּרְתֵי** – עדי מסירת הגט הם הכורתים בין הבעל לאשה, ועדי המסירה הם שיעידו על זמן הגירושין ואין צורך לכותבו בגט, ומה שאמר אבא שאול שגט שאין בו זמן פסול היינו כיון שחוששים שמא כוונתו שתתגרש רק לאחר זמן, ואילו כשכתוב 'היום' מוכח שכוונתו שתתגרש מיד, **אֲבָל הָכָא** – כאן, לגבי שטר שכתוב בו 'ממך', **לֵיחוּשׁ לִנְפִילָה** – שמא יש לחשוש שנכתב השטר עבור אדם אחר, ונפל ממנו, ומצאו אדם זה התובע בו עתה לפנינו, וכחששו של רב הונא. **אָמַר לֵיהּ** רבה, **לִנְפִילָה לֹא חַיְישִׁינָן** – אין חוששים שמא נפל שטר כשר מיד אדם, כיון שבני אדם זהירים בשמירת שטרותיהם (יבמות קטז.), ולכן כשבא אדם לפנינו ותובע בשטר שבידו, מסתבר שנכתב עבורו ולא שנפל מאחר ומצאו.

רבה מביא ראיה לדבריו, שאין חוששים לנפילה. אומר רבה: **וּמְנָא תֵּימְרָא** – ומנין אני לומד **דְּלֹא חַיְישִׁינָן לִנְפִילָה, דִּתְנַן** במשנתינו (ע"א), **שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ בְּעִיר אַחַת, שֵׁם הָאֶחָד יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן, וְשֵׁם הָאַחֵר** גם כן **יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן, אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה, וְלֹא אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁטַר חוֹב,** ומשמע שרק עליהם אי אפשר להוציא שטר חוב, **הָא** – אבל **הֵם עַל אֲחֵרִים, יְכוֹלִין,** וכל אחד מהם המוציא שטר שכתוב בו שאדם פלוני לוה מיוסף בן שמעון, גובה בו, **וְלִכְאוֹרָה קַשָּׁה, אַמַּאי** – מדוע המוציאו גובה בו, **לֵיחוּשׁ לִנְפִילָה** – נחשוש שמא שטר זה נכתב עבור יוסף בן שמעון האחר, ונפל ממנו השטר ומצאו זה, **אֶלָּא לַאו שְׁמַע מִינָּהּ** – בודאי מוכח ממשנתינו **דִּלְנִפִילָה לֹא חַיְישִׁינָן,** ומסתבר שנכתב השטר עבור המחזיק בו.

הגמרא מבארת מה ישיב אביי על ראיה זו. אומרת הגמרא: **וְאַבַּיֵי** החושש לנפילה יתרץ, שאמנם מוכח מהמשנה **שלִנְפִילָה דְּחַד לֹא חַיְישִׁינָן** – אין חוששים שנפל שטר מאדם מסוים ששמו יוסף בן שמעון ומצאו דווקא אדם זה ששמו גם כן יוסף בן שמעון, ולכן יכול המחזיק בשטר כזה לגבות בו, אבל **לִנְפִילָה דְּרַבִּים חַיְישִׁינָן** – יש לחשוש לנפילת שטר שכל אדם יכול לאבדו וכל אדם שימצאנו יוכל להשתמש בו, כגון שטר שכתוב בו 'ממך', ואין גובים בשטר כזה, מחשש לנפילה.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום חמישי עמ' ב

נָאֵמָן, ונותנים מנה לאותו אדם. ואין חוששים ששיקר בדבריו כדי להוציא ממון מהקדש, ויחלוק עם אותו אדם במנה, **דַּחֲזָקָה אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קְנוּנְיָא עַל הֶקְדֵּשׁ.**

מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן, וְכִי אָדָם עוֹשֶׂה קְנוּנְיָא עַל בָּנָיו, להפסידם מירושתו, והרי פשוט שאינו עושה כן, ולדבריך קשה, **דְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר 'מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי',** אם הוסיף **וְאָמַר** לשון **'תְּנוּ', נוֹתְנִין** – חייבים היורשים לשלם לו, אך אם **לֹא אָמַר** גם לשון **'תְּנוּ', אֵין נוֹתְנִין,** וכיון שברור שאין אדם עושה קנוניא על בניו, **אַלְמָא** – מוכח שיש חשש אחר בהודאתו, והיינו **שאָדָם עָשׂוּי שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת בָּנָיו** – רצונו שלא לעשותם שְׂבֵעִים ועשירים בעיני הבריות, ולכן אמר שחלק מהממון אינו שלו אלא של אחרים, ואין הודאתו מחייבת את יורשיו,

---

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שבת קודש עמ' א

'חָנוּךְ' – הנעשה ערב כדי להציל את הלוה מחניקת המלוה, **וְקָנוּ מִידוֹ** – ועשה הערב קנין על ערבותו, **מִשְּׁתַעְבַּד,** ורק במקום שלא קנו מידו אינו משתעבד. מדייקת הגמרא: **מִכְּלַל** – משמע מתוך דברי שמואל, דְּרק 'חנוך' צריך קנין כיון שיש סברא לומר שהתכוין רק להצילו, אך **עֲרַב בְּעָלְמָא,** ואפילו שלא בשעת מתן מעות, **לֹא בָּעֵי** – אינו צריך **קִנְיָן.**

הגמרא מביאה בזה מחלוקת: **ושמואל,** האומר שסתם ערב אינו צריך קנין, **פְּלִיגָא** – חולק בזה על דבריו **דְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן,**

הגמרא מביאה ברייתא הסותרת למשמעות משנתינו. מבררת הגמרא: **וְאֶלָּא** לפי המדויק ממשנתינו שיוסף בן שמעון יכול להוציא שטר חוב על אחרים, ולדברי הכל אין חוששים לנפילה דיחיד, **הָא דְּתַנְיָא, כְּשֵׁם שֶׁשְּׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן חֲבֵרִי, כְּךְ אֵין מוֹצִיאִין שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה, כָּךְ אֵין הם מוֹצִיאִין שטר חוב עַל אֲחֵרִים,** וזהו שלא כמדויק ממשנתינו שיכולים להוציא שטר על אחר, יש לברר **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – במה נחלקו המשנה והברייתא.

מבארת הגמרא: אכן גם הברייתא מודה שאין חוששים לנפילה דיחיד, **וּב'אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמְסִירָה' קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו האם מכירת שטר נעשית על ידי מסירתו לקונה בלבד, ללא כתיבת שטר מקח על מכירתו, **תַּנָּא דִּידָן** – התנא במשנתינו **סָבַר, אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמְסִירָה,** ואף אם נכתב השטר ליוסף בן שמעון אחר ומסרו לזה שמוציאו עתה, קנאו הלה במסירתו, ולכן נאמן המוחזק בו לומר שהוא שלו. **וְאילו תַּנָּא בָּרָא** – התנא של הברייתא **סָבַר שאֵין אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמְסִירָה** בלבד, וכשיוציא אחד מהם את שטר החוב ואין בידו שטר מקח על קניית השטר, יכול הלוה לטען שאין הוא המלוה האמיתי, אלא חבירו ששמו כשמו הפקידו בידו, וגם אם יתבענו השני יאמר לו שאמנם הוא המלוה האמיתי, אך כיון שאין השטר בידו אינו יכול לתובעו, אך לדברי הכל אין חוששים לנפילה.

ביאור נוסף במחלוקת המשנה והברייתא: **וְאי בְּעֵית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים **שאוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמְסִירָה, וְהָכָא, בְּ'צְרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה' קָא מִיפַּלְגִי** – נחלקו האם הקונה מחבירו שטר עליו להביא ראיה שקנאו, או שהוא נאמן שקנאו מחמת שהשטר בידו, **תַּנָּא דִּידָן סָבַר, אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה,** ולכן המחזיק בשטר גובה בו, **וְתַנָּא בָּרָא סָבַר, צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה,** ולכן אין אחד מהם יכול להוציא שטר על אחרים ללא ראיה שקנאו.

מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים בזה: **דְּאִיתְּמַר,** הדין הוא **שאוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמְסִירָה, אַבַּיֵי אָמַר, צָרִיךְ** המחזיק בשטר **לְהָבִיא רְאָיָה** על קנייתו, **וְרָבָא אָמַר, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה,** כיון שהוא מוחזק בו.

אָמַר אַבַּיֵי, מְנָא אֲמִינָא לַהּ – מנין אני לומד דין זה, **דְּתַנְיָא, אֶחָד מִן הָאַחִין** שירשו את אביהם, **שֶׁהִשְׁטִיר חוֹב** של אביהם **יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ,** וטוענים שהוא חטפו מידם, **עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה** שנתנוהו לו, מסיים אביי את ראייתו, **מַאי לַאו** – האם אין לומר **דהוּא הַדִּין לְאַחֵרִינֵי** – לבני אדם אחרים, שהמוחזק בשטר של חבירו צריך להביא ראיה שקנאו. דוחה רבא: **וְרָבָא אָמַר,** אין זו ראיה, כיון **דשַׁאנִי** – שונה הדין לגבי **אַחִין, דְּשַׁמְטוּ מֵהֲדָדֵי** – שהם יכולים לחטוף דברים זה מזה, ועליו להוכיח שלא חטף, אך סתם אדם נאמן שקנה את השטר שבידו אף ללא ראיה.

הגמרא מביאה לשון אחרת, שרבא הוא שהסתייע מברייתא זו: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמַר רָבָא, מְנָא אֲמִינָא לַהּ** שהמוחזק בשטר נאמן ללא ראיה, **דְּתַנְיָא, אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁהִשְׁטִיר חוֹב יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ, עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה,** ומשמע שדין זה הוא רק **בְּאַחִין,** והטעם **הוּא** כיון **דְּשַׁמְטוּ מֵהֲדָדֵי, אֲבָל** בני אדם **אַחֵרִינֵי, לֹא** צריכים להביא ראיה. דוחה אביי: **וְאַבַּיֵי** יאמר שגם אחרים צריכים להביא ראיה, **וְאַחִין אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – הוצרכה הברייתא לומר דין זה באחים, **דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר שאצלם הדין שונה, **כֵּיוָן דְּשַׁמְטוּ מֵהֲדָדֵי** – שהם יכולים לחטוף, **אֵימָא מִיזְדַּהַר זְהִירֵי** – שמא נאמר שהם נזהרים ביותר ובודאי לא היו מניחים לו לחוטפו, אלא ודאי נתנוהו לו, **וְלֹא צְרִיכִי** – אין המוחזק צריך **לְהָבִיא רְאָיָה, קָא מַשְׁמַע לָן** שגם באחים על המוחזק להביא ראיה לדבריו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין שני יוסף בן שמעון המוציאים שטר זה על זה. מבררת הגמרא: **וְאֶלָּא** לפי המבואר במשנה (לעיל קעב.) ובברייתא (קעב:) ששני יוסף בן שמעון אינם יכולים להוציא שטר חוב זה על זה, **הָא דְּתַנְיָא** בברייתא אחרת, **כְּשֵׁם שֶׁשְּׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן מוֹצִיאִין הֵן שְׁטַר חוֹב עַל אֲחֵרִים, כָּךְ מוֹצִיאִין שטר חוב זֶה עַל זֶה,** ושלא כאמור במשנתינו ובברייתא הקודמת, **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי.**

מבארת הגמרא: **בְּשאלה** האם **כּוֹתְבִין שְׁטַר לַלּוֹוֶה וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַלְוֶה עִמּוֹ, קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו, **תַּנָּא דִּידָן סָבַר, כּוֹתְבִין שְׁטַר לַלּוֹוֶה וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַלְוֶה עִמּוֹ, וּזִימְנִין** – לפעמים יכול לקרות **דְּאָזִיל לְגַבֵּי סָפְרָא וְסַהֲדֵי** – שילך יוסף בן שמעון לפני הסופר והעדים, **וְאָמַר לְהוּ, כְּתְבוּ לִי שְׁטָרָא, דְּבָעִינָן לְמֵיזַף** – כיון שרצוני ללוות **מִיּוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן חֲבֵרִי, וּכְתַר דְּכָתְבֵי וְחָתְמֵי לֵיהּ** – ואחרי שיכתבו ויחתמו לו שטר זה, **נְקִיטָא לֵיהּ** – יחזיק בשטר, ויתבע בו את יוסף בן שמעון חבירו, **וְאָמַר לֵיהּ, הַב לִי מְאָה דְּיַזַּפְתְּ מִינַּאי** – תן לי מאה זוז שלוית ממני, ולכן אמרו שאין אחד מהם יכול להוציא שטר על חבירו. **וְתַנָּא בָּרָא** – התנא בברייתא האחרונה **סָבַר, אֵין כּוֹתְבִין שְׁטַר לַלּוֹוֶה עַד שֶׁיְּהֵא הַמַּלְוֶה עִמּוֹ,** ואין לחשוש שאחד מהם יכתוב שטר על חבירו שלא בפניו, וכן אין לחשוש שמא נכתב השטר עבור חבירו, ונפל ממנו ומצאו זה, כמבואר לעיל, ולכן גובה בו המוחזק.

שנינו במשנה: **נִמְצָא לְאֶחָד** שטר **בֵּין שִׁטְרוֹתָיו** שכתוב בו **שִׁטְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן פָּרוּעַ, שִׁטְרוֹת שֶׁנֵּיהֶם פְּרוּעִין וְכוּ'.**

הגמרא הבינה שמדובר ששני יוסף בן שמעון לוו ממון מאדם אחד, ונמצא אצל המלוה שובר על יוסף בן שמעון, ובזה שניהם פטורים. מקשה הגמרא: משמע **דתַנְיָא** ששניהם פטורים הוא רק כיון **דְּנִמְצָא** שובר זה אצל המלוה, **הָא לֹא נִמְצָא, מְצִי מַפִּיק** – יכול המלוה לגבות מהם בשטרות שבידו, **וְקשה, הָאֲנַן** [–הרי אנחנו], **'וְלֹא אֶחָד יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁטַר חוֹב' תְּנַן** – שנינו במשנתינו, ואף ללא שובר אי אפשר לתובעם. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה,** מה ששנינו שרק מחמת השובר אינו יכול לתובעם, היינו **בְּשטרות מְשׁוּלָּשִׁין** – שנכתב בהם דור שלישי שבזה אינם שוים, ולולי שנמצא ביד המלוה שובר, היה יכול לתובעם. מקשה הגמרא: **וְנֵחֲזֵי תַּבְרָא בִּשְׁמָא דְּמַאן דִּכְתִיב** – נראה גם בשובר לפי שם אבי האב על מי מהם הוא נכתב, ומדוע שניהם פרועים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא,** מדובר **בְּאופן שהם מְשׁוּלָּשִׁין בִּשְׁטַר** החוב, **וְאֵין מְשׁוּלָּשִׁין בַּשּׁוֹבָר,** וכיון שלא ידוע על מי נכתב השובר שניהם פטורים מספק.

אביי מבאר את המשנה באופן אחר: **אַבַּיֵי אָמַר,** לא מדובר בשנים שלוו מאחד, אלא **הָכִי קָאָמַר,** אם שני יוסף בן שמעון הלוו ממון לאדם אחד, אם **נִמְצָא** לְאותו לָוֶה שובר **בֵּין שִׁטְרוֹתָיו,** וכתוב בו **'שִׁטְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן עָלַי פָּרוּעַ', שִׁטְרוֹת שֶׁנֵּיהֶם פְּרוּעִין** מספק, כיון שכנגד כל אחד מהם שיתבענו יאמר הלוה שפרעו, שהרי יש בידו שובר על שמו.

שנינו במשנה: **כֵּיצַד יַעֲשוּ יְשַׁלְּשוּ כו'** ואם היו משולשים יכתבו סימן, ואם היו מסומנין יכתבו כהן. **תָּנָא** בברייתא, **אִם הָיוּ שֶׁנֵּיהֶם** משולשים **וכֹהֲנִים, יִכְתְּבוּ דּוֹרוֹת** נוספים, והיינו שם אבי אבי האב, עד שיהיה חילוק ביניהם באחד השמות.

משנה

משנתינו דנה במלוה האומר שאחד משטרותיו פרועים, ואינו יודע איזה הוא: **הָאוֹמֵר לִבְנוֹ** בשעה שהוא עומד למות, **שְׁטָר** חוב אחד המונח **בֵּין שִׁטְרוֹתַי, פָּרוּעַ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵי זֶהוּ,** הדין הוא **ששִׁטְרוֹת כּוּלָּן** – של כל הלווים ממנו, בחזקת **פְּרוּעִין,** שכל אחד יכול לטען ששטרו פרוע. אם **נִמְצָא לְאֶחָד** הלווים **שָׁם** – בין שטרות המלוה **שְׁנַיִם** – שני שטרות על שמו, הרי בודאי אחד מהם אינו פרוע, שהמלוה אמר שרק אחד פרוע, ולכן רק **הַגָּדוֹל** בחזקת **פָּרוּעַ,** ואילו **הַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ,** כלומר, מספק אי אפשר לגבות ממנו את הגדול, אך את הקטן משלם ממה נפשך, או שזה החוב שלא נפרע, או שהגדול לא נפרע, ובודאי חייב לכל הפחות את הסכום הקטן.

גמרא

הגמרא מביאה דינים נוספים מעין הדין ששנינו במשנתינו: **אָמַר רָבָא,** המלוה לחבירו בכמה שטרות ואמר ללוה **'שְׁטָר לְךָ בְּיָדִי פָּרוּעַ',** ולא פירט איזה מהם, הרי שמספק **הַגָּדוֹל** שביניהם בחזקת **פָּרוּעַ וְהַקָּטָן אֵינוֹ** בחזקת **פָּרוּעַ,** כלומר, חייב לשלם את דמי הקטן ממה נפשך, שהרי אחד מהם ודאי אינו פרוע. ואם אמר לו **'חוֹב לְךָ בְּיָדִי פָּרוּעַ', הַשְּׁטָרוֹת כּוּלָּן** בחזקת **פְּרוּעִין,** כיון שאפשר לפרש את כוונתו שכל חובותיו פרועים.

המשך בעמוד צח

רשב"ם

ואלא הא דתניא כו' — לכולי עלמא פריך, דהא אפילו אביי מודה דלנפילה דחד לא חיישינן — ואם כן אמאי תניא בברייתא שאין יכולין להוציא על אחרים? **במאי קא מיפלגי** — כיון דלאו בחיישינן לנפילה פליגי. **תנא דידן סבר** — לנפילה דחד לא חיישינן. מאי איכא למימר? דלמא איהו יהיב ליה — אותיות נקנות במסירה, ועל כרחו יפרע לו למי שהשטר בידו. **ותנא ברא סבר אין אותיות נקנות במסירה** — ומתוך כך ידחה הלוה לזה, ויאמר: פקדון הוא אצלך, ולזה יאמר: אין השטר בידך. ומיהו, אם כתבו הרשאה זה לזה — על כרחו ישלם לו. **ואיבעית אימא דכולי עלמא אותיות נקנות במסירה** — בלא שטר מכירה [אחר], כדפסקינן הלכתא בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא עז, א) כרבי, וכדאמר רב אשי: אותיות מילי נינהו, ומילי במילי לא נקנו, היכא שמסרו לו ונתנו. אך ראיה ועדים צריך שמסרו לו לזה בפניהם, דלא נימא פקדון הוא אצלו או השמיטו ממנו. ובהכי פליגי מתניתין ותנא ברא, בפלוגתא דאביי ורבא. **ורבא אמר אין צריך** — אלא העמידהו בחזקת המוחזק בו. **אחד מן האחין ששטר חוב יוצא מתחת ידו** — או בשם אביהם או בשם מלוה אחר, וטוען: אחיי נתנוהו לי, והם אומרים: אתה חטפתו. **מיוהר זהירי** — ולא יכול להשמיט מיד אחיו, כי נזהר איש מאחיו. וסלקא דעתך אמינא אין צריך המוחזק בו להביא ראיה, קא משמע לן. **אלא הא דתניא כו'** — שלש מחלוקות בדבר. **זימנין דאזיל לגבי ספרא כו'** — כסבור הוא לרמות בו חבירו ולגבות ממנו בשטר זה, והוא אינו יודע מה ששנינו שאין יכול להוציא על חבירו ששמו כשמו. **אלא אם כן מלוה עמו** — ומסתמא שניהם היו במעמד מקום שנכתב, וכיון דאינהו ידעי ואין מקפידים זה על זה — לא חיישינן תו לשום רמאות, כיון דלנפילה לא חיישינן. **נמצא לאחד** — מלוה: "שטרו של יוסף בן שמעון שחייב לי ממון פרוע" — שטרות שניהם פרועים. ואף על גב דאמרן בשילהי "שנים אוחזין" (בבא מציעא כ, ב) סימפון היוצא מתחת ידי מלוה אינו אלא כמשחק ופסול — הא אוקימנא להך משנה התם, כגון שנמצא השטר בין שטרותיו קרועין, הלכך השובר כשר. **במשולשין** — פירוש: בשטר שלשה דורות "יוסף בן יעקב בן יצחק", ובאידך כתב "יוסף בן יעקב בן דוד". ובשובר כתב סתם "יוסף בן יעקב", כדמתרץ לקמן. הלכך איתרע כחם, והם בחזקת פרועים, שכל אחד טוען: שלי פרוע, והמלוה אינו יכול להכחישו.

1 **וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: כְּשֵׁם שֶׁאֵין מוֹצִיאִין שְׁטַר חוֹב זֶה עַל**
2 **זֶה - כָּךְ אֵין מוֹצִיאִין עַל אֲחֵרִים, בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? -**
3 **בְּאוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה קָמִיפַּלְגִי, תַּנָּא דִּידָן סָבַר:**
4 **אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה, וְתַנָּא בָּרָא סָבַר: אֵין אוֹתִיּוֹת**
5 **נִקְנוֹת בִּמְסִירָה. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא - אוֹתִיּוֹת**
6 **נִקְנוֹת בִּמְסִירָה, וְהָכָא בְּצָרִיךְ לְהָבִיא רְאִיָּה קָא מִיפַּלְגִי;**
7 **תַּנָּא דִּידָן סָבַר: אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא רְאִיָּה, וְתַנָּא בָּרָא סָבַר:**
8 **צָרִיךְ לְהָבִיא רְאִיָּה. דְּאִיתְּמַר: אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה -**
9 **אַבַּיֵי אָמַר: צָרִיךְ לְהָבִיא רְאִיָּה, וְרָבָא אָמַר: אֵינוֹ צָרִיךְ**
10 **לְהָבִיא רְאִיָּה. אָמַר אַבַּיֵי: מְנָא אָמִינָא לַהּ? דְּתַנְיָא: אֶחָד**
11 **מִן הָאַחִין שֶׁהַשְּׁטָר חוֹב יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - עָלָיו לְהָבִיא**
12 **רְאִיָּה; מַאי לָאו הוּא הַדִּין לְאַחֲרִינִי? וְרָבָא אָמַר: שָׁאנֵי**
13 **אַחִין, דְּשָׁמְטוּ מֵהֲדָדֵי. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא: מְנָא**
14 **אָמִינָא לַהּ? דְּתַנְיָא: אֶחָד מִן הָאַחִין שֶׁהַשְּׁטָר חוֹב יוֹצֵא**
15 **מִתַּחַת יָדוֹ - עָלָיו לְהָבִיא רְאִיָּה; אַחִין הוּא דְּשָׁמְטוּ**
16 **מֵהֲדָדֵי, אֲבָל אַחֲרִינִי לָא. - וְאַבַּיֵי? אַחִין אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ,**
17 **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: כֵּיוָן דְּשָׁמְטוּ מֵהֲדָדֵי - אֵימָא מִיזְדְּהַר**
18 **זְהִירִי, וְלָא צְרִיכִי לְהָבִיא רְאִיָּה, קָמַשְׁמַע לָן. וְאֶלָּא הָא דְּתַנְיָא: כְּשֵׁם שֶׁמּוֹצִיאִין הֵן שְׁטַר חוֹב עַל**
19 **אֲחֵרִים - כָּךְ מוֹצִיאִין זֶה עַל זֶה, בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? בְּכוֹתְבִין שְׁטָר לַלּוֶה וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַלְוֶה**
20 **עִמּוֹ, קָמִיפַּלְגִי; תַּנָּא דִּידָן סָבַר: כּוֹתְבִין שְׁטָר לַלּוֶה וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַלְוֶה עִמּוֹ. זִימְנִין דְּאָזֵיל לְגַבֵּי**
21 **סַפְּרָא וְסָהֲדֵי, וְאָמַר לְהוּ: "כִּתְבוּ לִי שְׁטָרָא, דְּבָעֲיָנַן לְמֵיזַף מִיּוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן חֲבֵרִי", וּכְתַר דְּכָתְבִי**
22 **וְחָתְמִי לֵיהּ, נְקִיטָא לֵיהּ וְאָמַר לֵיהּ: "הַב לִי מְאָה דִּינָפֵּתְ מִינָּאי"; תַּנָּא בָּרָא סָבַר: אֵין כּוֹתְבִין שְׁטָר**
23 **לַלּוֶה עַד שֶׁיְּהֵא מַלְוֶה עִמּוֹ. "נִמְצָא לְאֶחָד בֵּין שְׁטָרוֹתָיו: "שְׁטָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן פָּרוּעַ" -**
24 **שְׁטָרוֹת שְׁנֵיהֶם פְּרוּעִין" וכו'. טַעֲמָא דְּנִמְצָא, הָא לֹא נִמְצָא - מָצֵי מַפֵּיק; וְהָאֲנַן "וְלֹא אַחֵר יָכוֹל**
25 **לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁטַר חוֹב" תְּנַן אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: בְּמִשּׁוּלָּשִׁין. - וְנֶחֱזֵי תַּבְרָא בִּשְׁמָא דְּמַאן דְּכָתִיב**
26 **אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא: בְּמִשּׁוּלָּשִׁין בַּשְּׁטָר וְאֵין מְשׁוּלָּשִׁין בַּשּׁוֹבֵר. אַבַּיֵי אָמַר, הָכִי קָאָמַר: נִמְצָא לַלּוֶה**
27 **בֵּין שְׁטָרוֹתָיו "שְׁטָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן עָלַי פָּרוּעַ" - שְׁטָרוֹת שְׁנֵיהֶם פְּרוּעִין". "כֵּיצַד יַעֲשׂוּ?**
28 **יְשַׁלְּשׁוּ" כו'. תָּנָא: אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם כֹּהֲנִים - יִכְתְּבוּ דּוֹרוֹת. **משנה** הָאוֹמֵר לִבְנוֹ "שְׁטָר בֵּין**
29 **שְׁטָרוֹתַי פָּרוּעַ וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵי זֶהוּ" - שְׁטָרוֹת כּוּלָּן פְּרוּעִין; נִמְצָא לְאֶחָד שָׁם שְׁנַיִם - הַגָּדוֹל פָּרוּעַ,**
30 **וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ. **גמרא** אָמַר רָבָא: "שְׁטָר לְךָ בְּיָדִי פָּרוּעַ" - הַגָּדוֹל פָּרוּעַ, וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ;**
31 **"חוֹב לְךָ בְּיָדִי פָּרוּעַ" - שְׁטָרוֹת כּוּלָּן פְּרוּעִין. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, "שָׁדֶה מְכוּרָה**
32 **לְךָ" - שָׁדֶה גְּדוֹלָה מְכוּרָה לוֹ, "שָׁדֶה שֶׁיֵּשׁ לִי מְכוּרָה לְךָ" - כָּל שְׁדוֹתָיו מְכוּרִין לוֹ? - הָתָם יַד**
33 **בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה. **משנה** הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל יְדֵי עֶרֶב - לֹא יִפְרַע מִן הָעֲרֵב,**

תוספות

והכא בצריך להביא ראיה קא מיפלגי — ופלוגתא דמתניתין וברייתא ליתא בפלוגתא דאביי ורבא, דאביי דמצריך ראיה — מודה דלא חיישינן לנפילה ופקדון היכא דשמיה בשמיה, כדקאמר בפרק (בתרא) [ט"ו] דיבמות (קטז, א) דקאמר אביי: לנפילה לא חיישינן. אי לפקדון, כיון דשמיה כשמיה — לא מפקיד גביה. אבל הך ברייתא — חיישינן לנפילה או לפקדון דיוסף בן שמעון, דאפילו בשני יוסף בן שמעון מצרכי ראיה. ורבא אמר אין צריך להביא ראיה, ולעיל בפרק "המוכר את הספינה" (עז, א) פירשתי.

אביי אמר הכי קאמר נמצא כו' — והא דמוקי לה ב"שנים אוחזין" (בבא מציעא כ, ב) כגון שנמצא השטר בין שטרותיו פרועין — לאו היינו אליבא דאביי, דאיהו מוקי לה בשובר היוצא מתחת יד הלוה כשאר שוברין. אלא אליבא דרבי ירמיה אתיא.

שטרו של יוסף בן שמעון עלי פרוע שטרות שניהם פרועין — אף על גב דבשטר אחד שיש לו עליהם אין יכול להוציא עליהם, משום דחיישינן בכל אחד שמא חבירו של כל אחד כתבו, אף על פי [דחד] ודאי לוה — [הכא לא אמרינן] חיישינן שמא חבירו של כל אחד ואחד כתבו והחתימו, אף על גב דודאי אחד פרע. וטעמא — משום דמספיקא לא מפקינן ממונא.

שניהם כהנים — הוא הדין שניהם ישראלים, אלא משום דתנינן לעיל "אחד מהן כהן" — תני כהנים.

חסורי

ואם

הואיל ונמצאו השטרות בין השטרות קרועים. **אביי אמר** — מתניתין כשנמצאו בבית לוה מיירי, והכי קתני: נמצא ללוה אחד בין שטרותיו שובר שהשטר שהיה נושה בו יוסף בן שמעון פרוע הוא, והיו שני יוסף בן שמעון נושים בו. ואילמלא זה השובר היו שניהם נפרעין ממנו שטרותם, כדאוקמינן שהם יכולין להוציא שטר חוב על אחרים. ועבשיו בזה השובר הורע חזקתם, דקיימא לן יד בעל השטר על התחתונה, וכשיוציא כל אחד מהם שטרו — אומר לו: הנה השובר עליו. ומיהו, נראה בעיני שאם שניהם באים בהרשאה זה מזה על הלוה — יכולין לגבות אחד מן השטרות ממה נפשך מן הלוה, שהרי מודה הוא בעל כרחו בשני השטרות, אלא שפרע אחד מהן. ומיהו, אי טעין לוה ואומר: לשניכם פרעתי, והשובר נכתב סתם על שניכם — נראה בעיני דטענה מעלייתא היא. אבל היכא דמודה בשתי הלוואות, אלא שפרע אחת, נהי נמי דהורע כח המלוין לגבות כל אחד חובו, אבל יעשו שטר ביניהם ויגבו בין שניהם מן הלוה שטר אחד, על ידי שיכתבו הרשאה זה לזה. **עלי** — שאני חייב לו. **תנא אם היו שניהם** — משולשים וכהנים. **יכתבו דורות** — מרובעים: יוסף בן יעקב בן יצחק בן אברהם, יוסף בן יעקב בן יצחק בן דוד. דכולי האי לא יהיו שמות אבותיהן שוין. **משנה** האומר לבנו — מצוה בשעת מיתתו. **ואיני יודע איזהו** — והלוה האמינני, ולא החזרתי שטרו, ואיני רוצה ליענש. **שטרות כולן פרועין** — חוץ מאותן שיאמרו: עדיין לא פרענו. **נמצא** — ללוה אחד שם בבית המת שני שטרות, שלוה ממנו שני הלוואות — הקטן אינו פרוע, דשטר בין שטרותיו קאמר, דמשמע אחד ולא שנים. **גמרא** חוב לך בידי — משמע: מה שאתה חייב לי, ואפילו כתוב החוב בהלוואות דקות, בשטרות הרבה. **אמר ליה רבינא לרב אשי אלא מעתה שדי מכורה לך** — שדהו הגדולה מכורה לו. **שדה שיש לי מכורה לך** — מי נימא כל שדותיו מכורין לו קאמר? כמו "שדה אדום" — *קנפיינ"א (כתיב), וכמו "ובהמה רבה" (יונה ד). **ומשני: התם יד בעל השטר על התחתונה** — דהמוציא מחבירו עליו הראיה, דהיינו לוקח. ומילתיה דרבא דלעיל נמי משום האי טעמא דיד בעל השטר על התחתונה, דהיינו מלוה. הלכך "חוב לך בידי פרוע" — כל השטרות שיש לו עליו פרועין. **משנה** לא יפרע מן הערב — תחלה, עד שיתבע את הלוה לדין ויחייבוהו בית דין. ואם אין לו מה לשלם — אז יפרע מן הערב. הכי מפרשינן לה בגמרא במסקנא.

ואם

חסורי מחסרא והכי קתני – פירש רבינו תם בכתב ידו: חסורי מחסרא והכי קתני המלוה את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב. הכי פירושו, והכי הלכתא: לא יתבע מן הערב תחלה, אף על פי שאין לו נכסים ללוה, דהיינו קרקעות. אלא יתבע מן הלוה תחלה, ואם הוא רחוק — ימתין לו, או ילך לשם לתבעו ולכופו. דלא מחתינן לנכסי דערב, דלמא אי איתיה הכא ללוה הוה יהיב ליה מטלטלי למלוה. ואם אמר "על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה" כו' — ולא יצטרך להמתין ולחזור אחר הלוה. דמשום דלמא פרע ליה מטלטלין לא מטרחינן ליה למלוה, כיון דאתני. וכגון שאין נכסים ללוה, דהיינו קרקעות, כדמסיק ואזיל: במה דברים אמורים כו', אבל יש נכסים ללוה, דהיינו קרקעות — יתבע הלוה תחלה ויכופנו, ולא נטריח את הערב, כיון דאיגלאי מילתא שיכול להפרע מן הלוה. אבל כשאין נכסים ללוה, ואתני "ממי שארצה אפרע" — מספיקא לא מטרחינן לחזור ולהמתין ללוה, אלא יפרע מן הערב כדפרישית. וקבלן, אף על פי שיש נכסים כו'. וחמש מדות בערבות: א' — המלוה על ידי ערב ולא אתני "ממי שארצה אפרע" — תובע הלוה תחלה בבית דין, בין שיש לו ובין שאין לו נכסים ללוה. ואם לא יוכל לכופו ללוה, ולא צייתא דינא — נכנס לביתו של ערב. ב' — אם התנה "ממי שארצה אפרע" ואין לו נכסים ללוה, דהיינו קרקעות — נפרע מן הערב תחלה. פירוש: אם ירצה לדון עם הערב תחלה, ואם ירצה — יתבע מן הלוה תחלה. כדאמרינן: אם אמר "ממי שארצה אפרע" — יפרע מן הערב, שמע מינה דברצון מלוה תליא מילתא. ג' — ואם יש לו נכסים ללוה, אפילו אתני — נפרע מן הלוה תחלה. ד' — וקבלן, דהיינו "תן לו ואני נותן לך", בין יש לו נכסים ללוה בין אין לו — נפרע מן הערב תחלה. ה' — נושא ונותן ביד — יפרע מן הערב ולא מן הלוה, שאין למלוה על הלוה כלום. ואם לא מצא שום להפרע מן הערב — חוזר על הלוה מדרבי נתן, דקיימא לן כוותיה אפילו בבעל חוב דעלמא. וכולהו ערבין בעי קנין, בר מקבלן וערב בשעת מתן מעות. וקבלן דהיינו "תן לו ואני אתן לך". אי נמי — שאינו מזכיר לשון הלואה אלא לשון פרעון, דקאמר "ייט"י דונראי" ולא קאמר "ייט"י דיבראי", דהלכתא כרבא. ולא לימא "ואני קבלן". וקונין בכליו של קונה, וכגון דנקיט ביה שלש על שלש, דבציר מהכי לא מהני אם אינו כלי. ואין חילוק בין עור לשק, כדאמרינן ב"שנים אוחזין" (בבא מציעא ז, א): כיון דנקט ביה שלש על שלש, לשון רבינו תם. ואם היה כתוב בשטר שנעשה פלוני בן פלוני קבלן — אומר רבינו יצחק דהוי קבלן. דאף על גב דלא כתב בו "תן לו ואני נותן לך" שלא פירש היאך אמר, מכל מקום קבלן קאמר דהוי. מקמי

ואם אמר לו על מנת כו' — בגמרא אמרינן: חסורי מיחסרא והכי קתני כו', ומפרש לה. **כין כך וכין כך לא יפרע מן הערב** — תחלה. **הערב לאשה בכתובתה** — ואין לבעל נכסים, והיה בעלה מגרשה, וצריך הערב לפרעה כתובתה מכיסו. **ידירנה** — הבעל הנאה על דעת רבים, נדר שאין לו הפרה, שלא יוכל להחזירה. דחיישינן שמא דעתו להחזיר את אשתו ולאכול כתובתה לאחר שנתקבלה כתובתה מן הערב, וקנוניא בעלמא הוא דעבדי בעל ואשתו על נכסיו של ערב. **גמרא** מאי טעמא — לא יפרע מן הערב? דקסלקא דעתך השתא לא יפרע כלל קאמר מתניתין. דלא מהני ערבות אלא להכי, שאם מת לוה או ברח — אז יפרע מן הערב. אך אם הלוה בפנינו בשעה שתובע מלוה את חובו, כיון שהעמידו ערב ללוה בפנינו — פטור. **גברא אשלמת לי** — הפקדתני הלוה, על מנת שאם ימות או יברח שאפרע ממוני, והרי אני מחזירו לך ותתבענו בדין — ואני פטור. **מתקיף לה רב נחמן האי דינא** — דמתניתין, שלא יפרע הערב כלום — דינא דפרסאי הוא. וקא סלקא דעתך השתא דהכי קאמר: שמנהג פרסיים לדון כן, דאמר ליה גברא אשלמת לך. **כתר ערבא אזלי** — אף כשיש נכסים ללוה. **דלא יהבי טעמא למילתייהו** — שגם זה דבר שאינו הגון הוא, לומר שלא יפרע מן הערב כלל — אם כן מאי אהני ערבות? אלא ודאי להכי נכנס בערבות, שאם אין נכסים ללוה — שישלם לו ערב תחתיו את הממון. **לא יתבע ערב תחלה** — דלא נעשה ערב אלא על מנת אם יומת הלוה, או ימאן לבא לדין, או שיחייבוהו בית דין ולא יהיה לו מה לפרוע — אז יפרע מן הערב. **ואם אמר לו על מנת כו' יתבע מן הערב תחלה** — וכגון שאין נכסים ללוה. דהכי מפרשינן לה מתניתין לקמן. **מנין לערב שמשתעבד** — באמירה בעלמא, בלא קנין. **קבלנות** — לקמן מפרש: "תן לו ואני קבלן". ובאמירה בעלמא הוי קבלן, והכי מוכח לקמן בשמעתין. אבל אם נשא ונתן ביד — אמרינן לקמן דאין למלוה על הלוה כלום. **תנה אותו על ידי** — כלומר, כאילו מקבלו בידי אחזירנו לך. לקח **בגדו** — למלוה קאמר קרא: קח בגדו של ערב, כי ערב בשביל איש זר — דהיינו אמירה בעלמא, דלא כתיב הכא קבלנות. בני אם ערבת לרעך — ממון, או נוקשת באמרי פיך — שחרפתו **וגדפתו** — עשה זאת אפוא בני והנצל משני דברים הללו: על כי באת בכף רעך, דהיינו ממון שיש לו עליך — לך התרפס, התר לו פיסת ידך ותן לו מעותיו. ורהב רעך, על שחרפתו — הרבה עליו ריעים, ובקש מחילה. **רבי יהודה סבר אסמכתא לא קניא** — והיינו אסמכתא: אם לא יפרע לך — אני אשלם לך. וכל "דאי" הוי אסמכתא — סומך ובוטח בלבו שהלוה יפרענו, ואילו היה יודע שלא יפרע הלוה — לא היה נכנס בערבות. **דאסמכתא לא קניא** — דפסיקנא הלכה כרבי יהודה. **גמר ומשתעבד** — בלב שלם, ושליחותא דערב קא עביד מלוה, כאילו הוא עצמו הלוה. **לא שנו** — אפילו דאמר על מנת כו'. **אף על פי שיש נכסים ללוה יפרע מן הקבלן** — אם ירצה המלוה.

וְאִם אָמַר לוֹ "עַל מְנָת שֶׁאִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה" - יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלָּוֶה - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב. וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הֶעָרֵב לְאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ, וְהָיָה בַּעְלָהּ מְגָרְשָׁהּ - יַדִּירֶנָּהּ הֲנָאָה, שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל נְכָסִים שֶׁל זֶה וְיַחֲזִיר אֶת אִשְׁתּוֹ. **גְּמָרָא** מַאי טַעְמָא? רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תְּרֵוַיְיהוּ: גַּבְרָא אַשְׁלִימַת לִי, גַּבְרָא אַשְׁלִימִי לָךְ. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן: הַאי דִּינָא דְּפַרְסָאֵי - אַדְרַבָּה, בָּתַר עָרְבָא אָזְלִי - אֶלָּא, בֵּי דִינָא דְּפַרְסָאֵי, דְּלָא יָהֲבִי טַעְמָא לְמִילְתֵיהוּ. אֶלָּא אֲמַר רַב נַחְמָן: מַאי לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב - לֹא יִתְבַּע עָרֵב תְּחִלָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל יְדֵי עָרֵב - לֹא יִתְבַּע עָרֵב תְּחִלָּה, וְאִם אָמַר "עַל מְנָת שֶׁאִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה" - יִתְבַּע עָרֵב תְּחִלָּה. אֲמַר רַב הוּנָא: מִנַּיִן לְעָרֵב דְּמִשְׁתַּעְבֵּד? דִּכְתִיב: "אָנֹכִי אֶעֱרֳבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְּשֶׁנּוּ". מַתְקִיף לָהּ רַב חִסְדָּא: הָא קַבְּלָנוּת הִיא, דִּכְתִיב: "תְּנָה אֹתוֹ עַל יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ" אֶלָּא אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, מֵהָכָא: "לְקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר וּבְעַד נָכְרִיָּה חַבְּלֵהוּ"; וְאוֹמֵר: "בְּנִי אִם עָרַבְתָּ לְרֵעֶךָ תָּקַעְתָּ לַזָּר כַּפֶּיךָ, נוֹקַשְׁתָּ בְאִמְרֵי פִיךָ נִלְכַּדְתָּ בְּאִמְרֵי פִיךָ, עֲשֵׂה זֹאת אֲפוֹא בְּנִי וְהִנָּצֵל כִּי בָאתָ בְכַף רֵעֶךָ לֵךְ הִתְרַפֵּס וּרְהַב רֵעֶיךָ", אִם מָמוֹן יֵשׁ לוֹ בְּיָדֶךָ - הַתֵּר לוֹ פִּיסַת יָד, וְאִם לָאו - הַרְבֵּה עָלָיו רֵיעִים. אֲמַר אַמֵּימָר: עָרֵב דְּמִשְׁתַּעְבֵּד - מְחַלּוֹקֶת רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי; לְרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר: אַסְמַכְתָּא קָנְיָא - עָרֵב מִשְׁתַּעְבֵּד, לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר: אַסְמַכְתָּא לָא קָנְיָא - עָרֵב לָא מִשְׁתַּעְבֵּד. אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְאַמֵּימָר: הָא מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם, דְּאַסְמַכְתָּא לָא קָנְיָא, וְעָרֵב מִשְׁתַּעְבֵּד אֶלָּא אֲמַר רַב אַשִׁי: בְּהַהוּא הֲנָאָה דְּקָא מְהֵימָן לֵיהּ - גָּמַר וּמִשְׁתַּעְבֵּד נַפְשֵׁיהּ. "וְאִם אָמַר עַל מְנָת שֶׁאִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה" כו'. אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין נְכָסִים לַלָּוֶה, אֲבָל יֵשׁ נְכָסִים לַלָּוֶה - לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב. וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלָּוֶה - לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב, מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר: לָא שְׁנָא הָכִי וְלָא שְׁנָא הָכִי - חַסּוּרֵי מִחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל יְדֵי עָרֵב - לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב, וְאִם אָמַר "עַל מְנָת שֶׁאִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה"; בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּשֶׁאֵין נְכָסִים לַלָּוֶה, אֲבָל יֵשׁ נְכָסִים לַלָּוֶה - לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב; וְקַבְּלָן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים לַלָּוֶה - יִפָּרַע מִן הַקַּבְּלָן;

רבן

רבן

המשנה אומרת דין נוסף: **וְאִם אָמַר** לוֹ המלוה שערבותו היא 'עַל מְנָת שֶׁאֶפְרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה', והסכים הערב לכך, **יִפְרַע** המלוה **מִן הָעָרֵב**, ובגמרא יבואר באיזה אופן עוסקת משנתינו. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** חולק **וְאוֹמֵר, אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלְּוֶה, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין אם נעשה ערב בסתם, ובין אם אמר לו לשון זה 'על מנת שאפרע ממי שארצה', **לֹא יִפְרַע מִן הָעָרֵב. וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הָעָרֵב לְאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ**, שאם לא ישלם לה הבעל את דמי כתובתה, ישלם לה הוא, **וְהָיָה בַּעֲלָהּ מְגָרְשָׁהּ** – עומד לגרשה ואין לו נכסים, וידוע שיצטרך הערב לשלם לה את דמי כתובתה, לא יגרשה עד שיַדִּירֶנָּה **הַנָּאָה** – שהבעל ידור הנאה מאשתו שלא יהנה ממנה ולא יוכל להחזירה לעולם, והטעם לכך, שיש לחשוש **שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ** הבעל והאשה **קְנוּנְיָא** – הסכם של רמאות **עַל הַנְּכָסִים שֶׁל זֶה** – של הערב, שיגרשנה רק כדי שתגבה ממנו את הכתובה, ומיד אחר כך **יַחֲזִיר** הבעל **אֶת אִשְׁתּוֹ.**

גמרא

שנינו במשנה: 'המלוה את חבירו על ידי ערב, לא יפרע מן הערב', והבינה עתה הגמרא שכוונת המשנה שאם הלוה נמצא לפנינו ואין לו נכסים, אין גובים מהערב, וחיוב הערב הוא רק כשהלוה מת או ברח למקום רחוק. הגמרא מבררת את טעם הדין. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** שלא יגבה המלוה מן הערב כשאין ללוה נכסים.

משיבה הגמרא: **רַבָּה וְרַב יוֹסֵף, דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ** – שאמרו שניהם ביאור זה במשנתינו, שטוען הערב למלוה, ערבותי לא היתה לשלם את החוב בכל מקרה, אלא **גַּבְרָא אַשְׁלִימְתְּ לִי** – על אדם זה הפקדתני, **וּגַבְרָא אַשְׁלִימִי לָךְ** – אדם זה אני מעמיד לפניך, כלומר, חיובי היה רק על הלוה עצמו, שאם ימות או יברח למקום רחוק אשלם אני את החוב, אך כל זמן שהלוה חי ונמצא לפנינו איני חייב לפרוע במקומו את החוב, אף שאין לו נכסים, וכיון שכך הריני מעמיד לפניך את הלוה, ומקיים בכך את חיובי.

רב נחמן מקשה על סברא זו: **מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן, הרי הַאי** – דבר זה, שהערב חייב רק אם ימות הלוה או יהיה במקום רחוק, **דִּינָא דְּפַרְסָאֵי** – דינם של פרסיים הוא. תמהה הגמרא על דברי רב נחמן: **והרי אֲדַרְבָּה**, הפרסיים מחמירים יותר על הערב, **וְכָתַר עֲרָבָא אֲזָלֵי** – והולכים אחרי הערב לגבות ממנו את החוב, אף כשהלוה לפנינו ויש לו מעות.

הגמרא מבארת את קושיית רב נחמן באופן אחר: **אֶלָּא** קושיית רב נחמן היא כך, שהלכה זו שאמרו רבה ורב יוסף, היא דומה לדיני **בֵּי דִינָא דְּפַרְסָאֵי** – בית דינם של הפרסיים, בכך **דְּלֹא יָהֲבִי טַעְמָא לְמִילְתַיְיהוּ** – שאינם נותנים טעם לדבריהם, וגם דין זה אין בו טעם, שאם אין הערב משלם את החוב כשאין ללוה מעות, לשם מה קיבל עליו את הערבות.

רב נחמן מבאר באופן אחר את המשנה: **אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן, מַאי 'לֹא יִפְרַע מִן הָעָרֵב'**, שהמלוה **לֹא יִתְבַּע** את **הָעָרֵב תְּחִלָּה**, קודם שיתבע את הלוה עצמו, אלא רק אם הוא מסרב לשלם, או שמת, או שיחייבוהו בית דין לשלם ולא יהיה לו ממון, יכול המלוה לתבוע מהערב לשלם את החוב.

הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לדברי רב נחמן: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו בברייתא כדברי רב נחמן, **הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל יְדֵי עָרֵב, לֹא יִתְבַּע** את **הָעָרֵב תְּחִלָּה**. ממשיכה הברייתא: **וְאִם אָמַר** המלוה לערב **עַל מְנָת שֶׁאֶפְרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה, יִתְבַּע** – רשאי המלוה לתבוע את **הָעָרֵב תְּחִלָּה**, אם אין ללוה נכסים, וכמו שיבואר להלן בפירוש משנתינו.

הגמרא מבארת מנין לומדים שערב משתעבד באמירה בלבד, ללא קנין: **אָמַר רַב הוּנָא, מְנַיִן לָעָרֵב דְּמִשְׁתַּעְבַּד** – מנין לנו דין זה, שערב משתעבד אף ללא קנין, **דִּכְתִיב** אודות מה שאמר יהודה ליעקב אבינו, כשביקש ממנו שישלח עמהם את בנימין למצרים (בראשית מג ט) **'אָנֹכִי אֶעֶרְבֶּנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ'**, והרי לא עשה יהודה קנין על ערבותו.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב חִסְדָּא, הָא** – הרי ערבות זו שקיבל יהודה, **קַבְּלָנוּת' הִיא** – קיבל על עצמו אחריות של 'ערב קבלן', וערב קבלן אינו צריך קנין אלא די בכך שיאמר 'תן לו ואני קבלן' כמבואר להלן (קעד.). מוכיח רב חסדא שיהודה היה ערב קבלן, **דִּכְתִיב** (שם מב לז) **'תְּנָה אֹתוֹ עַל יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ'**, ומשמעות הלשון היא כאילו אמר 'קיבלתיו בידי, ואחזירנו אליך', והרי הוא ערב קבלן שאינו צריך קנין.

הגמרא מביאה לימוד אחר להתחייבות הערב ללא קנין: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יִצְחָק**, דין ערב נלמד **מֵהָכָא** [–מכאן], שנאמר (משלי כ טז) **'לְקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר וּבְעַד נָכְרִיָּה חַבְלֻהוּ'**, כלומר, הפסוק אומר למלוה ליטול את בגדו של הערב 'כִּי עָרַב', כלומר מחמת אמירה בלבד שנעשה ערב, ואף ללא קנין. פסוק נוסף: **וְאוֹמֵר** (שם ו א-ג) **'בְּנִי אִם עָרַבְתָּ לְרֵעֶךָ תָּקַעְתָּ לַזָּר כַּפֶּיךָ, נוֹקַשְׁתָּ בְּאִמְרֵי פִיךָ נִלְכַּדְתָּ בְּאִמְרֵי פִיךָ'**, כלומר, אם נעשית ערב לחברך, או שנכשלת בלשונך וציערת את חבירך בדברים, והמשך הפסוק הוא עצה עבור שני אנשים אלו, **'עֲשֵׂה זֹאת אֵפוֹא בְּנִי וְהִנָּצֵל כִּי בָאתָ בְכַף רֵעֶךָ הֵלֵךְ הִתְרַפֵּס וּרְהַב רֵעֶיךָ'**, כלומר, **אִם מָמוֹן יֵשׁ לוֹ בְּיָדְךָ** – שנעשית ערב, 'לֵךְ הִתְרַפֵּס', וכאילו נכתב 'הַתֵּר לוֹ פִּיסַת יָד' – פתח לו את כף ידך ותן לו את מעותיו. וסיום הפסוק הוא עצה למצער את חבירו, **וְאִם לַאו** – לא נעשית ערב אלא ציערתו בדברים, 'וּרְהַב רֵעֶיךָ', כלומר **הַרְבֵּה עָלָיו רֵיעִים** וחברים שיבקשו ממנו שימחל לך.

אמימר אומר שנידון זה, האם ערב משתעבד, תלוי במחלוקת תנאים: **אָמַר אֲמֵימַר, דִּין זֶה** של **עָרֵב, דְּמִשְׁתַּעְבַּד** למלוה, תלוי **בְּמַחֲלוֹקֶת רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי, לְרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר** שבכל מקום **'אַסְמַכְתָּא קַנְיָא'** – אדם המתחייב לעשות דבר מחמת שהוא סומך בלבו על כך שלעולם לא יגיע לידי חיוב זה, מכל מקום חל חיובו, **עָרֵב** גם כן **מִשְׁתַּעְבַּד**, ואף שכשקיבל על עצמו את הערבות היה סבור שהלוה ישלם את החוב, ולא יצטרך לשלמו בעצמו. ואילו **לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר אַסְמַכְתָּא לֹא קַנְיָא**, ואין אדם מתחייב בדבר כשקיבלו בדרך של אסמכתא, **עָרֵב לֹא מִשְׁתַּעְבַּד**, כיון שחיובו נחשב כאסמכתא.

רב אשי דוחה את דברי אמימר: **אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לַאֲמֵימַר**, כיצד יתכן שחיובו של ערב תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי, **וְהָא מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם** הם, שאנו פוסקים כרבי יהודה **דְּאַסְמַכְתָּא לֹא קַנְיָא**, ואף על פי כן אנו פוסקים **שֶׁעָרֵב מִשְׁתַּעְבַּד** ללא קנין, ומוכח שאין טעם חיובו משום שאסמכתא קונה.

רב אשי מבאר באופן אחר את השתעבדות הערב ללא קנין: **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי**, הטעם שערב משתעבד ללא קנין הוא כיון **דִּבְהַהוּא הַנָּאָה דְּקָא מְהֵימַן לֵיהּ** – תמורת אותה הנאה שיש לו, שהמלוה מאמינו וסומך עליו להלוות מחמתו, **גָּמַר** הערב בדעתו **וּמִשְׁתַּעְבַּד נַפְשֵׁיהּ** – ומשעבד את עצמו לערבות זו, והרי זה כאילו המלוה עושה את שליחותו בהלואה זו, וכאילו הערב עצמו הלוה את הכסף ללוה.

שנינו במשנה: **וְאִם אָמַר עַל מְנָת שֶׁאֶפְרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה כו'** יפרע מן הערב, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם יש נכסים ללוה בין כך ובין כך לא יפרע מן הערב.

הגמרא מבררת מתי יכול המלוה לגבות מהערב: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ** במשנתינו דין זה, שאם אמר לו 'על מנת שאפרע ממי שארצה' גובה מן הערב, **אֶלָּא** באופן **שֶׁאֵין נְכָסִים לַלְּוֶה, אֲבָל** אם **יֵשׁ נְכָסִים לַלְּוֶה**, צריך המלוה לגבות ממנו, **וְלֹא יִפְרַע מִן הָעָרֵב**, ואף שאמר שמלוהו על מנת שיפרע ממי שירצה.

מקשה הגמרא: **וְהָא מִדְּקָתָנֵי** – והרי מכך ששנינו **בְּסֵיפָא** כך, 'רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלְּוֶה לֹא יִפְרַע מִן הָעָרֵב', **מִכְּלַל** – משמע **דְּתַנָּא קַמָּא** החולק על רבן שמעון בן גמליאל **סָבַר** שאין לחלק כן, אלא **לֹא שָׁנָא הָכִי וְלֹא שָׁנָא הָכִי** – אין שינוי וחילוק בין אופן שיש לו נכסים לבין אופן שאין לו נכסים, ולעולם יכול המלוה לגבות מהערב, ושלא כדברי רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: **חַסּוּרֵי מִחְסְרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – חסרה היא המשנה ויש להוסיף בה מילים, וכך יש לשנות בה, **הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל יְדֵי עָרֵב, לֹא יִפְרַע מִן הָעָרֵב. וְאִם אָמַר עַל מְנָת שֶׁאֶפְרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה, יִפְרַע מִן הָעָרֵב.** ועד כאן זהו כגירסא שלפנינו. וכאן יש להוסיף בגירסת המשנה, **כְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאם התנה שיפרע ממי שירצה גובה מהערב, **בְּשֶׁאֵין נְכָסִים לַלְּוֶה, אֲבָל** אם **יֵשׁ נְכָסִים לַלְּוֶה לֹא יִפְרַע מִן הָעָרֵב**, וכדין שאמר רבי יוחנן. וכן יש להוסיף בהמשך המשנה, **וְעָרֵב קַבְּלָן**, אף שלא אמר המלוה שיגבה ממי שירצה, **וואַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים לַלְּוֶה**, אם רצונו של המלוה בכך, **יִפְרַע מִן הַקַּבְּלָן.**

ועל זה סיימה המשנה ואמרה: **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלְּוֶה, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין ערב רגיל ובין ערב קבלן, **לֹא יִפְרַע מֵהֶן,** אלא מהלוה. ונמצא לגירסא זו שבערב רגיל לדברי הכל אינו גובה מהערב כשיש נכסים ללוה, ומחלוקתם היא רק בערב קבלן, לתנא קמא גובה ממנו המלוה אף שיש נכסים ללוה, ולרבן שמעון בן גמליאל אין המלוה גובה ממנו אלא כשאין נכסים ללוה.

הגמרא מבררת את ההלכה במחלוקת זו: **אָמַר רַבָּה בַּר [בַּר] חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל כְּמִשְׁנָתֵנוּ** – כל מקום שהביאה המשנה את דברי רבן שמעון בן גמליאל יחד עם תנאים אחרים, **הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, חוּץ מִשֶּׁלֹּשׁ** משניות שבהם אין הלכה כמותו, ואלו הן:

א. עֶרֶב – המחלוקת במשנתינו האם מלוה גובה מערב קבלן כשיש נכסים ללוה, שאין הלכה כמותו אלא כתנא קמא שיכול המלוה לגבות מערב קבלן אף כשיש ללוה נכסים.

ב. וְ'צִידוֹן', שנחלקו במסכת גיטין (עד.) באדם המגרש את אשתו והתנה שיחלוו הגירושין בתנאי שתתן לו בגד מסוים שיש לו, ואבד אותו בגד, לדעת תנא קמא אינה יכולה לקיים את התנאי על ידי נתינת מעות בשווי הבגד, אלא התבטלו הגירושין, ולדעת רבן שמעון בן גמליאל תתן לו את דמיה, ואמר על זה רבן שמעון בן גמליאל שהיה מעשה כזה בעיר 'צידון', שאמרו חכמים שתתן לו את דמי הבגד ויחולו הגירושין. ואין הלכה כמותו אלא כתנא קמא.

ג. וּ'רְאָיָה אַחֲרוֹנָה', שנחלקו במסכת סנהדרין (לא.) באדם שבא לדין ואמרו לו להביא עדים או ראיה, ואמר שאין לו, ולאחר זמן הביא עדים או ראיה, לדעת תנא קמא אין מקבלים אותם, כיון שכבר הודה שאין לו, ולרבן שמעון בן גמליאל מקבלים אותם, כיון שיתכן שבאותו זמן היה סבור שאין לו עדים או ראיות, ומצאם לאחר מכן. וכיון שנחלקו שם במשנה שלפניה בדין נוסף השייך לדיני ראיה, ופסקנו שם הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, קרויה מחלוקת זו 'ראיה אחרונה', כלומר דין 'ראיה' שבמשנה האחרונה, ובזה אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

רב הונא מבאר איזה לשון הוא קבלת ערבות רגילה, ואיזה לשון הוא 'קבלנות': **אָמַר רַב הוּנָא,** ערב האומר למלוה 'הַלְוֵהוּ, וַאֲנִי עָרֵב' או שאמר 'הַלְוֵהוּ, וַאֲנִי פּוֹרֵעַ', 'הַלְוֵהוּ, וַאֲנִי חַיָּיב', 'הַלְוֵהוּ, וַאֲנִי (נותן) [אֶתֵּן]', לשונות אלו **כּוּלָּן, לְשׁוֹן עֲרֻבּוּת** רגילה הֵן, כיון שנקט לשון 'הלואה' והיתה כוונתו שעיקר החיוב יהא על הלוה, ככל הלואה, ורק אם לא יוכל לגבות מהלוה יגבה מהערב. אבל אם אמר הערב לשונות אלו, 'תֵּן לוֹ, וַאֲנִי קַבְּלָן', 'תֵּן לוֹ, וַאֲנִי פּוֹרֵעַ', 'תֵּן לוֹ, וַאֲנִי חַיָּיב', 'תֵּן לוֹ, וַאֲנִי (נותן) [אֶתֵּן]', **כּוּלָּן לְשׁוֹן קַבְּלָנוּת** הֵן, כיון שלא אמר לשון 'הלואה' אלא לשון 'נתינה', והרי זה כאילו המלוה עושה את שליחותו של הערב לתת מעות ללוה על דעת כן שהערב יפרענו, וחיוב הערב הוא אף במקרה שיש ללוה נכסים, כדעת תנא קמא במשנתינו.

הגמרא מסתפקת בלשונות מסוימים, אם הם לשון ערבות או לשון קבלנות: **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** ערב האומר שני לשונות סותרים, 'הַלְוֵהוּ, וַאֲנִי קַבְּלָן', או שאמר 'תֵּן לוֹ, וַאֲנִי עָרֵב', **מַאי,** האם דינו נקבע לפי הלשון 'הלואה' ו'נתינה', וכשאמר 'הלוהו' נעשה ערב רגיל, אף שסיים ואמר 'ואני קבלן', וכשאמר 'תן לו' נעשה קבלן אף שסיים בלשון ערבות רגילה. או שדינו נקבע לפי הלשון 'ערב' ו'קבלן', וכשאמר 'ואני קבלן' דינו כקבלן אף שפתח בלשון 'הלוהו', וכן כשאמר 'ואני ערב' נעשה ערב רגיל אף שפתח בלשון 'תן לו'.

רבי יצחק פושט את הספק: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לְשׁוֹן 'עֲרֻבּוּת',** משמעותה **עֲרֻבּוּת** רגילה, אף אם אמר 'תן לו', **וּלְשׁוֹן 'קַבְּלָנוּת'** משמעותה **קַבְּלָנוּת,** אף אם אמר 'הלוהו'.

הגמרא מביאה מי שחולק על הכללים שאמר רב הונא לעיל, וכן על דברי רבי יצחק: **רַב חִסְדָּא אָמַר, כּוּלָּן** – כל הלשונות שיש בהן משמעות של קבלנות, כגון 'תן לו' או 'ואני קבלן' או 'ואני פורע', **לְשׁוֹן קַבְּלָנוּת** הֵן, אף אם הוסיף גם לשון ערבות רגילה, כיון שהמשמעות היא שהוא ישלם למלוה קודם שיתבע את הלוה, **כַּר** – חוץ מֵהאומר 'הַלְוֵהוּ, וַאֲנִי עָרֵב', שמשמעות לשון זה שיהיה ערב רגיל, שאמר לשון הלואה, ולשון ערבות, ולא נתינה או קבלנות.

הגמרא מביאה דעת רבא שחולק על השיטות שהובאו לעיל: **רָבָא אָמַר, כּוּלָּן לְשׁוֹן עֲרֻבּוּת** רגילה הֵן ולא קבלנות, ואף אם אמר בהן גם לשון קבלנות, כגון שאמר 'הלוהו ואני קבלן', כיון שמכל מקום הזכיר לשון הלואה, וכן כשאמר 'תן לו ואני פורע', כיון שהמשמעות היא שרק אם לא יפרע הלוה יפרע הערב, **כַּר** – חוץ מֵהאומר 'תֵּן לוֹ וַאֲנִי נוֹתֵן', שכיון שאמר לשון 'נתינה' גם כלפי נתינת המלוה ללוה וגם כלפי נתינתו למלוה, הרי זה כאילו אמר שנתינת המלוה תיחשב כנתינתו, ויהיה ערב קבלן, וכל שכן אם אמר 'תן לו ואני קבלן', שזה לשון קבלנות גמורה.

הגמרא מביאה דעה נוספת בלשון 'תן לו ואני נותן': **אָמַר לֵיהּ מַר בַּר אַמֵּימַר לְרַב אַשִּׁי, הָכִי אָמַר אַבָּא** – כך אמר אבי, אמימר, ערב שאמר למלוה 'תֵּן לוֹ וַאֲנִי נוֹתֵן', הרי זה כאילו המלוה נתן את הכסף ללוה בשליחות הערב, **וְאֵין לְמַלְוֶה עַל הַלָּוֶה כְּלוּם** – אינו יכול לתובעו כלל, אלא רק את הערב.

הגמרא דוחה דעה זו: **וְלֵא הִיא** – אין הדין כן, אלא **לֹא מִיפְּטַר לָוֶה מִינֵּיהּ דְּמַלְוֶה** – אין הלוה נפטר מחיובו למלוה, **עַד שֶׁיִּשָּׁא וְיִתֵּן בְּיָד** – עד שהערב יטול בעצמו את המעות מיד המלוה ויתנם ביד הלוה, שבאופן כזה הערב נחשב כלוה והוא חייב למלוה את מעות ההלואה, והלוה אינו חייב למלוה כלום.

הגמרא מביאה מעשה, ועל פיו יבואר שדין נכסי הלוה כדין 'ערב': **הַהוּא דַּיְינָא** – מעשה בדיין, **דְּאַחְתֵּיהּ לַמַּלְוֶה לְנִכְסֵי [דְּלָוֶה]** – שהוריד את המלוה לנכסי הלוה, **מִקַּמֵּי דְּלִתְבְּעֵיהּ לַלָּוֶה** – קודם שתבע מהלוה עצמו שישלם את חובו. **סַלְקֵיהּ** – סילק אותו **רַב חָנִין בְּרֵיהּ דְּרַב יֵיבָא** מלהיות דיין.

אָמַר רָבָא, מַאן חַכִּים לְמֶעֱבַד כִּי הָא מִילְּתָא – מי עוד חכם לעשות כן, לסלק דיין שטעה בדין כזה, **אִי לָאו רַב חָנִין בְּרֵיהּ דְּרַב יֵיבָא.** וטעמו, כיון **דְּקָסָבַר, דִּנְכְסֵיהּ דְּבַר אִינָשׁ** – שנכסיו של האדם, של הלוה, **אִינּוּן מְעָרְבִין יָתֵיהּ** – הם הערבים על פרעון חובו, שאם לא יפרענו הלוה ממון יגבה אותם בחובו, **וּתְנַן** במשנתינו (קעג.), **הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל יְדֵי עֶרֶב, לֹא יִפְרַע מִן הֶעָרֵב, וְקַיְימָא לָן** (קעג.) – ומקובל בידינו שהביאור במשנה הוא **שלֹא יִתְבַּע** את **הָעָרֵב** את **תְּחִלָּה,** שאין להטריח את הערב בחינם לפרוע, שמא יפרע הלוה עצמו, וכמו כן אין לזלזל בלוה ולגבות מנכסיו קודם שהוברר שאינו יכול לפרוע בעצמו, ודיין זה שגבה תחילה מנכסי הלוה עבר על הלכה זו, ויש לסלקו מלהיות דיין.

הגמרא מביאה מעשה, ועל פיו יבואר דין ערב שפרע חוב לאחר מיתת הלוה: **הַהוּא עָרְבָא דְּיַתְמֵי** – מעשה באדם שהיה ערב על חוב בשטר, ומת הלוה והניח יתומים, **דְּפַרְעֵיהּ** הערב **לַמַּלְוֶה, מִקַּמֵּי דְּלוֹדְעֵינְהוּ לְיַתְמֵי** – קודם שהודיע ליתומים שהוא עומד לפורעו, ותבע הערב מהיתומים שישלמו לו את המעות ששילם במקומם למלוה. **אָמַר רַב פָּפָּא,** אין היתומים צריכים לשלם לערב, כיון שחובם לערב הוא חוב בעל פה, וכיון **שפְּרִיעַת** חוב בעל פה **לבַעַל חוֹב** – למלוה או לערב, אינה חיוב ממוני המוטל עליהם, אלא רק **מִצְוָה** היא, שנאמר (ויקרא יט לו) 'הִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם', ודרשו חכמים (ב"מ מט.) שתהיה 'הין' שלכם [–אמירת 'כן' שלכם] צדק, ומחמת כן צריכים לשלם את החוב, **וְיַתְמֵי** – ויתומים הקטנים מגיל שלש עשרה, **לָאו בְּנֵי מֵיעֲבַד מִצְוָה נִינְהוּ** – אינם חייבים עדיין במצוות, ורק לאחר שיגדלו ויתחייבו במצוות, יוכל הערב לתובעם.

רב הונא בריה דרב יהושע חולק על רב פפא, ופוטרם מטעם אחר: **וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר,** טעם הפטור של היתומים הוא כיון **דאֵימַר צְרָרֵי אַתְּפְּסֵיהּ** – אנו אומרים, שמא התפיס הלוה למלוה בחייו צרורות של כסף בשווי חובו, כדי שאם ימות לא יצטרך הערב לשלם לו, וכיון שהיתומים עתה קטנים ואינם יודעים לטעון, אין הערב יכול לתובעם עד שיגדלו.

רשב"ם

רבן שמעון בן גמליאל אומר אם יש נכסים ללוה — אחד ערב ואחד קבלן — לא יפרע אלא מן הלוה. **במשנתנו** — ולא בברייתא. **חוץ מערב** — משנה זו. אלא יפרע מן הקבלן ואף על פי שיש נכסים ללוה, כרבנן. **וציידן** — ב"מי שאחזו" במסכת גיטין. **וראיה אחרונה** — בסנהדרין, בפרק "זה בורר", שני משניות של ראיה זו: כל זמן שמביא ראיה כו' — בראשונה הלכה כמותו, באחרונה אין הלכה כמותו. **כולן לשון ערבות הן** — דהא לשון הלואה קאמר: הלוהו, הוא יהיה לוה ואני פורע אם לא יפרע לך. **תן לו** — מסור הממון בידו ואני אפרענו לך. אין כאן לשון הלואה, אלא שליחותיה דהאי דקאמר "תן לו" עביד מלוה. **לשון ערבות ערבות** — לא שנא קאמר "הלוהו", ולא שנא קאמר "תן לו". **ורב חסדא אמר כולן לשון קבלנות הן** — ואפילו "תן לו ואני ערב", אפילו "הלוהו ואני פורע", "הלוהו ואני חייב", "הלוהו ואני נותן לך". **בר מהלוהו ואני ערב** — דכיון דנקט לשון הלואה ולשון ערבות — אז מוציא מכלל קבלנות. **ורבא אמר כולן לשון ערבות הן** — אפילו "הלוהו ואני קבלן", "תן לו ואני פורע", "תן לו ואני חייב" — דמשמע: אני אפרע בשבילו אם לא יפרע הוא. **בר מתן לו ואני נותן לך** — וכל שכן "תן לו ואני קבלן". וקיימא לן כרבא דהוא בתרא. ודוקא "תן לו ואני נותן", דשניהם לשון מתנה — משמע קבלנות, שבאותו לשון שציוהו למסור לזה קבל עליו לפרעו, דמשמע כאילו קבל הוא עצמו מיד המלוה. בערבות — לא יפרע מן הערב תחלה אלא מן הלוה. ובקבלנות — מאיזה שירצה יפרע, כרבנן דמתניתין. אבל אם נשא ונתן ביד — אין למלוה על הלוה כלום. **אינון ערבין ביה** — כדכתיב (משלי כב) "אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך", וכתיב (דברים כד) "יוציא אליך העבוט החוצה". **וקיימא לן לא יתבע מן הערב תחלה** — אין נכון להטריח את הערב חנם, דלמא מפצי ליה לוה. והוא הדין לנכסי דאינש — למה נזלזל בנכסיו להוריד בהן את המלוה חנם, שמא יסלקנו לוה במעות ולא יצטרך לירד בנכסיו. **ההוא ערבא דיתמי** — אביהם לוה בחייו, וזה נעשה ערב למלוה בשבילו. ולאחר מותו פרע הערב תחלה, מקמי דנתבענהו ליתמי. כלומר, משלו פרע ולא משל יתומים, שלא הספיק לתבעם, ועתה חוזר עליהם ותובעם. **פריעת בעל חוב מצוה** — הערב עתה נעשה בעל חוב, ומלוה על פה הוא, ומצוה לפרעו. ואם יתומים פחותים משלש עשרה — דלאו בני מיעבד מצוה נינהו, וכי גדלי — לישתעי דינא בהדייהו, כדאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא לג, א) גבי עובדא דרבה בר שרשום. **רב הונא בריה דרב יהושע אמר** — לעולם יתמי בני מיעבד מצוה נינהו, כדאמר בערכין בפרק "שום היתומים" (כב, א): יתמי דאכלי דלאו דידהו — ליזלו בתר שיבקייהו. אלא היינו טעמא דלא גובה ערב מיתמי עד דגדלי, וידעו לטעון ולחזור אחר דינם — דאיכא למימר: אימור צררי אתפסיה אביהם למלוה בחייו, לפטור את הערב. והלכך, על מלוה על פה איכא למיחש דלמא פרעיה אבוהון בחייו. ואף על גב דקיימא לן לקמן בפירקין: מלוה על פה גובה מן היורשין — הני מילי כגון דשמתוהו ומית בשמתיתה, אי נמי כשחייב מודה. ופסקינן לקמן הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע דאמר דלא חיישינן למימר יתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו, אלא בכל חוב שאנו יודעין שלא פרעו אביהן בחייו, או שאין אנו יודעין אלא שאמר אביהן "תנו" — נותנין כדפסקינן בערכין, ואין ממתינין עד דגדלי, כדשלחו מתם דהלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. ורבא נמי, דפסק בערכין (שם עמוד ב) הלכתא דאין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן רבית אוכלת בהן, ואם אמר "תנו" נותנין — נראה בעיני דלא פליג אדרב הונא, כיון דחייב מודה כמאן דאמר "תנו" דמי. ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, רב הונא איירי בחייב מודה אף על גב דלא אמר "תנו", ורבא איירי באומר "תנו" אף על גב דאין חייב מודה. וכל הני גבייתן ממקרקעי דיתמי. ונראה בעיני דבזמן הזה דליכא מקרקעי כל כך, אף על גב דקיימא לן מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב — בזמן הזה דינם לגבות ממטלטלי דשבק להון אבוהון, כמו שתקנו הגאונים בכתובת אשה, דפסקינן הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי, ואפילו הכי נהגו לגבות ממטלטלי. ומביא אני ראיה מההוא דכתובות (סז, א) דארנקי דמחוזא, דאשה גובה כתובתה מהם משום דאסמכתייהו עלייהו, והוא הדין לבעל חוב דגבי מטלטלי דיתמי היכא דידוע לנו שאביהן היה חייב לזה. וכן הלכה למעשה, דהא אמרינן לקמן: מלוה על פה גובה מן היתומים כדי שלא תנעול דלת בפני לוין, ואי ממטלטלי דשבק להון אבוהון לא גובה — אין לך נעילת דלת גדול מזה, דהא לא שכיחי לן מקרקעי.

מאי

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלֹּוֶה - אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה לֹא יִפְרַע מֵהֶן. אָמַר רַבָּה בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּמִשְׁנָתֵנוּ - הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, חוּץ מֵעָרֵב, וְצִידוֹן, וּרְאָיָה אַחֲרוֹנָה. אָמַר רַב הוּנָא: "הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב", "הַלְוֵהוּ וַאֲנִי פּוֹרֵעַ", "הַלְוֵהוּ וַאֲנִי חַיָּיב", "הַלְוֵהוּ וַאֲנִי נוֹתֵן" - כּוּלָּן לְשׁוֹן עֲרֻבוּת הֵן; "תֵּן לוֹ וַאֲנִי קַבְּלָן", "תֵּן לוֹ וַאֲנִי פּוֹרֵעַ", "תֵּן לוֹ וַאֲנִי חַיָּיב", "תֵּן לוֹ וַאֲנִי נוֹתֵן" - כּוּלָּן לְשׁוֹן קַבְּלָנוּת הֵן. אִיבַּעְיָא לְהוּ: "הַלְוֵהוּ וַאֲנִי קַבְּלָן", "תֵּן לוֹ וַאֲנִי עָרֵב", מַאי? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְשׁוֹן עֲרֻבוּת - עֲרֻבוּת, לְשׁוֹן קַבְּלָנוּת - קַבְּלָנוּת. רַב חִסְדָּא אָמַר: כּוּלָּן לְשׁוֹן קַבְּלָנוּת הֵן, בַּר מִ"הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב". רָבָא אָמַר: כּוּלָּן לְשׁוֹן עֲרֻבוּת הֵן, בַּר מִ"תֵּן לוֹ וַאֲנִי נוֹתֵן". אָמַר לֵיהּ מָר בַּר אַמֵּימָר לְרַב אַשִׁי, הָכִי אָמַר אַבָּא: "תֵּן לוֹ וַאֲנִי נוֹתֵן" - אֵין לַמַּלְוֶה עַל הַלּוֶה כְּלוּם. וְלָא הִיא, לָא מִיפַּטַר לוֶה מִינַּיהּ דְּמַלְוֶה עַד שֶׁיִּשָּׂא וְיִתֵּן בַּיָּד. הַהוּא דַּיְינָא דְּאַחְתֵּיהּ לְמַלְוֶה לְגִכְסֵי [דְּלוֶה] מִקַּמֵּי דְּלִתְבְּעֵיהּ לַלּוֶה, סַלְקֵיהּ רַב חָנִין בְּרֵיהּ דְּרַב יֵיבָא. אָמַר רָבָא: מַאן חַכִּים לְמֶעְבַּד כִּי הָא מִילְּתָא, אִי לָאו רַב חָנִין בְּרֵיהּ דְּרַב יֵיבָא קָסָבַר: נְכָסֵיהּ דְּבַר אִינִישׁ אִינּוּן מְעָרְבִין יָתֵיהּ; וְתָנֵן: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל יְדֵי עָרֵב - לֹא יִפְרַע מִן הָעָרֵב; וְקַיְּימָא לָן: לֹא יִתְבַּע עָרֵב תְּחִלָּה. הַהוּא עָרְבָא דְּיָתְמֵי דִּפְרָעֵיהּ לַמַּלְוֶה מַקַּמֵּי דְּלוֹדְעִינְהוּ לְיָתְמֵי, אֲמַר רַב פַּפָּא: פְּרִיעַת בַּעַל חוֹב מִצְוָה, וְיָתְמֵי לָאו בְּנֵי מֵיעְבַד מִצְוָה נִינְהוּ; וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אֲמַר: אֵימַר צְרָרֵי אַתְפְּסֵיהּ.

מאי

תוספות

מקמי דלודעינהו ליתמי כו' — מיהר לפרוע ולא הודיעם אם ירצו לפרוע לו כלום. שאם היה מודיעם — שמא היו פורעין. מיהו, אם לא היו רוצים לפרוע — נפרע מן הערב, דהיינו אין לו נכסים ללוה. דודאי אם אין לו נכסים (שאין) יכול הערב לדחותו עד אחר שישביר עצמו ויקנה נכסים, מה לי אם ידחה אותו עד שיגדלו היתומים, מה לי אם ידחה אותו עד שישביר עצמו.

[שייך לעמוד הבא] **ואם** כתב בו התקבלתי — שכתב בעל חוב כן — גובה. בשלמא לרב הונא משכחת לה בשחייב מודה, דליכא למיחש לצררי. אלא לרב פפא היכי משכחת לה? ואם תאמר: אי בשחייב מודה, אפילו לא כתב "התקבלתי" ויש לדחות: דכי לא כתב "התקבלתי" — להכי לא גבי מיתומים, דחיישינן שמא לא גבה המלוה ממנו. ומשני: שאני התם, דלהכי כתב ליה "התקבלתי" — דליהוי כחיה אלים, וליהוי כמלוה בשטר. וכן גרס רבינו חננאל: משכחת לה בשחייב מודה, ומפרש כדפרישית, דאלים משום דהוי בשטרא. וקשיא לן: דבערכין פרק "שום היתומים" (כב, ב) מוכח דאיירי רב הונא ורב פפא במלוה בשטר. דפריך התם: שום היתומים שלשים יום, בשלמא לרב הונא — מוקי לה בשחייב מודה, אלא לרב פפא במאי מוקי לה? אמר לך רב פפא: איבעית אימא בכתובת אשה, משום חינא. אבל בבעל חוב בשטר — לא מצי מוקי לה. אלא מיירי ודאי אפילו בשטר. ועוד קשיא: כיון דמוקי מילתיה במלוה על פה — אם כן אפילו בני מיעבד מצוה נינהו נמי אין לגבות מהן, דטוענין ליורש שפרע, שהאב היה נאמן לומר "פרעתי", ואפילו גדולים נינהו פטורין מהאי טעמא ועוד: מאי משני דלהכי כתב ליה "התקבלתי", דהוי כמלוה בשטר? מה יש לו לכתיבת המלוה להועיל לערב לגבות מיתמי, מאחר שהלוה לא כתב כלום והיה נראה לפרשו: דאם כתב בו "התקבלתי" גובה — היינו: אם כתב בשטר "התקבלתי מן הערב", שכך כתב הלוה גם לערב בתוך השטר, ליפות כחו, לדוחקו ולפטרו לשלם חובו למלוה אף אם לא יתבענו המלוה עדיין — גובה. בשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע — ניחא, דאיהו חייש לצררי, והכא ליכא למיחש לצררי, דכיון שכתב גם לערב "התקבלתי" ועשאו כמלוה לתבעו מעצמו — אין רגיל להתפיס צררי למלוה. אבל ברישא אינו גובה, משום דחייש לצררי, דלמא אתפסיה למלוה, ואף על פי שיש ערב. וזה אין לחוש בכתב לו "התקבלתי" — דלמא אתפסיה צררי לערב — שאין רגילות להתפיס ליה צררי, כדאמרינן לקמן דבגוי ליכא למיחש לצררי — אלמא אין מתפיס לערב, דאם כן ניחוש שמא התפיס לערב. ואפילו למאן דפריך: אדרבה כו' אי לאו דאתפיס צררי לערב לא הוה מקבל לערב, כדפירש בקונטרס — הכא מיהא לא מתפיס לא למלוה ולא לערב. אלא לרב פפא קשיא: הא לאו בני מיעבד מצוה נינהו שאני התם דלהכי כתב לו "התקבלתי" — שיהא לו כח לגבות מן היתומים, ושעבד

גובה מן היתומים כדי שלא תנעול דלת בפני לוין, ואי ממטלטלי דשבק להון אבוהון לא גובה — אין לך נעילת דלת גדול מזה, דהא לא שכיחי לן מקרקעי.

מאי

ושעבד נכסיו לזה, ויש לו כח לזה. מיהו, קשה לרבינו יצחק מן התוספתא, דקתני: ואם כתב בו בעל חוב. ולשון "בו" משמע כפירוש רבינו חננאל. ויש לפרש קצת לפירוש רבינו יצחק, כי הלוה מכל מקום כתב לו כך, אבל הבעל חוב צוה לכתוב לו כדי שיהא הערב קבלן גמור. והא דאמר מצוה על היתומין לפרוע חובת אביהן — פירש רבינו יצחק: דהיינו במלוה על פה, ובמקום שלא נשארו קרקעות מאביהן כי אם מטלטלין, ולא כייפינן ליתמי עבור כן אפילו היו גדולים, כדמוכח פרק "מי שהיה נשוי" (כתובות צא, ב) גבי קטינא דאביי, דמדקטריף בעל חוב — אלמא גדולים היו. והא דפסקינן לקמן מלוה על פה גובה מן היורשים — היינו במקרקעי, דומיא דאינו גובה מן הלקוחות. **אמו** כל דמגרש כו' — שמא יפרע בלא בית דין, ובלא הדרה. **כר** מערב דכתובה — שאף על גב דאית ליה — לא משתעבד. ומילתיה דרבן שמעון בן גמליאל מיירי באבא לגבי ברא, דמשעבד נפשיה (הג"ה. ותימה למורי: אמאי לא פריך ממתניתין).

שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי כו' — קשה לרבינו יצחק: הא דבעי פרק "מי שמת" (בבא בתרא קמח, ב): שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו מהו? תפשוט מהכא דאם עמד אינו חוזר. דאי חוזר — חוזר (נמי) [כמו] במתנתו, ואם כן פשיטא דנאמן, ומאי קנוניא שייך? והלא היה יכול לחזור בו מיד ונראה לרבינו יצחק: דמיירי בשכיב מרע שהקדיש כשהיה בריא את נכסיו, ואמר השתא נמי מנה לפלוני בידי — נאמן. והאי דנקט שכיב מרע — משום דדוקא השתא מהימן, כדאמרינן בפרק "שום היתומים" (ערכין כג, א) ובפרק "שבועת הדיינים" (שבועות מב, ב) דאין אדם חוטא ולא לו. אבל בבריא — ודאי חיישינן. **אדם** עשוי שלא להשביע את בניו — והיינו בשלא תבעוהו ואמר מעצמו. אבל תבעוהו והודה — חייב, כדאמר לקמן בשמעתין, דטעמא דלהשביע את בניו לא שייך התם. ו"משטה אני בך" נמי לא טענינן, אף על גב דבריא אי לא טעין טענינן ליה, דאין אדם משטה בשעת מיתה, כדאמרינן בסמוך. והא דאדם עשוי כו', אמר רבי דמשמע: אפילו לא טעין טענינן ליה, דאמר ב"זה בורר" (סנהדרין כט, ב): ההוא דקרו ליה "קב רשו", אמר: מאן מסיק בי אלא פלניא ופלניא. תבעוהו לדינא קמיה דרב נחמן, אמר: אדם עשוי כו'. משמע דרב נחמן הוה טעין ליה הכי.

ורב

מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה. אִי נַמִי, דְּשַׁמְתּוּהוּ וּמֵת בְּשַׁמְתֵּיהּ. שָׁלְחוּ מַתָּם: שַׁמְתּוּהוּ וּמֵת בְּשַׁמְתֵּיהּ - הִלְכְתָא כְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ. מֵיתִיבִי: עָרֵב שֶׁהָיָה שְׁטַר חוֹב יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֶה, וְאִם כָּתוּב בּוֹ "הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ" - גּוֹבֶה; בִּשְׁלָמָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מַשְׁכַּחַת לָהּ - כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה, אֶלָּא לְרַב פַּפָּא קַשְׁיָא - שָׁאנֵי הָתָם, לְהָכִי טָרַח וּכְתַב לֵיהּ "הִתְקַבַּלְתִּי". הַהוּא עָרְבָא דְּגוֹי דִּפְרָעֵיהּ לְגוֹי מִקַּמֵּי דִּלְתִבְעֵינְהוּ לְיָתְמֵי. אֲמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשִׁי, הָכִי אָמַר אֲבִימִי מֵהַגְּרוֹנְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר חָיְישִׁינַן לִצְרָרֵי - הָנֵי מִילֵּי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל גּוֹי, כֵּיוָן דְּבָתַר עָרְבָא אָזִיל - לָא חָיְישִׁינַן לִצְרָרֵי. אֲמַר לֵיהּ: אַדְּרַבָּה: אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר לָא חָיְישִׁינַן לִצְרָרֵי - הָנֵי מִילֵּי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל גּוֹיִם, כֵּיוָן דְּדִינַיְיהוּ בָּתַר עָרְבָא אָזְלִי, אִי לָאו דְּאִתְפְּסֵיהּ צְרָרֵי מֵעִיקָּרָא - לָא הֲוָה מְקַבֵּל לֵיהּ. "וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הֶעָרֵב לְאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ" [וכו']. מֹשֶׁה בַּר עֶצְרִי עָרְבָא דִּכְתוּבָּתָהּ דְּכָלְתֵיהּ הֲוָה, רַב הוּנָא בְּרֵיהּ צוּרְבָא מִדְּרַבָּנַן הֲוָה וּדְחִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא, אֲמַר אַבָּיֵי: לֵיכָּא דְּנִיזִיל דְּנִסְבֵּיהּ עֵצָה לְרַב הוּנָא, דְּנִגְרְשָׁהּ לִדְבִיתְהוּ, וְתִיזִיל וְתִגְבֵּי כְּתוּבָּה מֵאֲבוּהּ, וַהֲדַר נְהַדְּרָהּ? אֲמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָא יַדְּיֵרְנָהּ הָנָאָה תְּנַן אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אַטּוּ כָּל דִּמְגָרֵשׁ - בְּבֵי דִינָא מְגָרֵשׁ? לְסוֹף אִיגְלַאי מִילְּתָא דְּכֹהֵן הוּא. אֲמַר אַבָּיֵי, הַיְינוּ דְּאָמְרִי אֱינָשֵׁי: בָּתַר עַנְיָא אָזְלָא עַנְיוּתָא. - וּמִי אָמַר אַבָּיֵי הָכִי? וְהָא אָמַר אַבָּיֵי: אֵיזֶהוּ רָשָׁע עָרוּם? זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכּוֹר בִּנְכָסִים כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל - בְּנוֹ שָׁאנֵי, וְצוּרְבָּא מֵרַבָּנַן שָׁאנֵי. - וְהָא עָרֵב הוּא, [וְקַיְימָא לָן:] עָרֵב דִּכְתוּבָּה לָא מִשְׁתַּעְבֵּד - קַבְּלָן הֲוָה. - הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: קַבְּלָן דִּכְתוּבָּה אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ נְכְסֵי לַבַּעַל מִשְׁתַּעְבֵּד - שַׁפִּיר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אִי אִית לֵיהּ מִשְׁתַּעְבֵּד, אִי לֵית לֵיהּ לָא מִשְׁתַּעְבֵּד - מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - אִיבְּעֵית אֵימָא: מִיהְוֵי הֲוָה לֵיהּ וְאִישְׁתַּדּוּף. וְאִיבְּעֵית אֵימָא: אַבָּא לְגַבֵּי בְּרֵיהּ שִׁעְבּוּדֵי מִשְׁעַבֵּד נַפְשֵׁיהּ. דְּאִיתְּמַר: עָרֵב דִּכְתוּבָּה - דִּבְרֵי הַכֹּל לָא מִשְׁתַּעְבֵּד, קַבְּלָן דִּכְתוּבָּה וְעָרֵב דְּבַעַל חוֹב - פְּלִיגִי, מָר סָבַר: אִי אִית לֵיהּ נְכְסֵי לַלְוֶה - מִשְׁתַּעְבֵּד, אִי לֵית לֵיהּ - לָא מִשְׁתַּעְבֵּד; וּמָר סָבַר: בֵּין אִית לֵיהּ וּבֵין לֵית לֵיהּ - מִשְׁתַּעְבֵּד. וְהִלְכְתָא: עָרֵב, בֵּין אִית לֵיהּ וּבֵין לֵית לֵיהּ - מִשְׁתַּעְבֵּד, בַּר מֵעָרֵב דִּכְתוּבָּה, דְּאַף עַל גַּב דְּאִית לֵיהּ לַבַּעַל - לָא מִשְׁתַּעְבֵּד; מַאי טַעְמָא? מִצְוָה הוּא דַּעֲבַד וְלָאו מִידֵּי חָסְרָה. אָמַר רַב הוּנָא: שְׁכִיב מְרַע שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו, וְאָמַר "מָנֶה לְפְלוֹנִי בְּיָדִי" - נֶאֱמָן, חֲזָקָה אֵין אָדָם עוֹשֶׂה קְנוּנְיָא עַל הֶקְדֵּשׁ. מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן: וְכִי אָדָם עוֹשֶׂה קְנוּנְיָא עַל בָּנָיו? דְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר "מָנֶה לְפְלוֹנִי בְּיָדִי", אָמַר "תְּנוּ" - נוֹתְנִין, לֹא אָמַר "תְּנוּ" - אֵין נוֹתְנִין; אַלְמָא אָדָם עָשׂוּי שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת בָּנָיו,

הכא

מאי ביניהו — כיון דבין למר ובין למר אין הערב גובה עבשיו מיתמי. **כשחייב מודה** — בשעת מיתתו, דליכא למיחש לצררי. לרב הונא גבי מיתמי, לרב פפא לא גבי עד דגדלי. **דשמתוהו ומית בשמתיה** — שלא רצה לפרוע בחייו. **שלחו מתם** — היכא דשמתוהו ומית בשמתיה — הדבר ידוע שלא פרעו, וכמי שחייב מודה דמי. **הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע** — דגבי מיתמי, ולא אמרינן יתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו. "הלכתא" גרסינן, ולא גרסינן "והלכתא". **היוצא מתחת ידי ערב** — ותובע את היתומים, ואמר: פרעתי חוב של אביכם, והשטר מוכיח, שהרי החזירו לי המלוה. **אינו גובה** — עד דגדלי יתמי ומשתעי דינא בהדייהו. ואז ישבע ויפרע מהם, כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים. **ואם כתב בו** — המלוה: "התקבלתי ממך" מן הערב. **דלהכי כתב ליה התקבלתי** — דהוי ערב מוחזק בשטר שיש לו עליהם, ולא חשיבא מלוה על פה. ובמלוה בשטר מודה רב פפא דגבינן מיתמי, דלא אמרינן הכא מצוה אלא חוב, ומוטלת עליהם לפרוע בעל כרחם. **אפילו למאן דאמר חיישינן לצררי** — הני מילי במלוה שהוא ישראל, שדינו של לוה לפרוע למלוה, שהרי המלוה לא יתבענו לערב תחלה. **אבל** — היכא דהוי המלוה גוי — אין הלוה מתפיסו לגוי צררי, דהא ידע ישראל דגוי הדר תו וגובה זמנא אחריתי מן הערב. **מעיקרא** — כשנעשה היהודי ערב לגוי, אי לאו צררי אתפסיה לערב — לא הוה מקבל ליה ליכנס בערבות, שהרי זה יודע בודאי שהגוי יחזור עליו ולא על הלוה. והלכך לא גבינן מיתמי עד דגדלי. **עצרי** — כהן הוה, ואי מגרש — תו לא מצי מהדר לה. **והאמר אביי** — בפרק "יש נוחלין". **איזהו רשע ערום** — המתעבר על ריב לא לו, ומבטל מחשבת הנותן שאמר "נכסי לך ואחריך לפלוני", וברצונו לא היה ראשון מוכר לאחרים להפסיד "אחריך". ערום — דמכל מקום מצליח הוא, ומה שעשה עשוי, שהנותן לא מיחה בשעת המתנה. כרבן שמעון בן גמליאל, דאמר: אם קדם ראשון ומכר — מה שעשה עשוי. כי אין ל"אחריך" אלא מה שישייר ראשון, והרי לא שייר לו כלום. **והא קיימא לן** — לקמן בשמעתין. **מאי איכא למימר** — דהא לא הוו ליה נכסי לרב הונא, ולא נשתעבד אביו: **אי בעית אימא הוו** — לרב הונא בשעה שנעשה אביו ערב, וגמר ומקנה, מתוך שהיה סבור שלא יפסיד. **דברי הכל לא משתעבד** — כדמפרש טעמא לקמן: מצוה הוא דעבד ולאו מידי חסרה. **כי לית ליה נכסי לא משתעבד** — דלא גמר בלבו לשעבד נפשיה, ואינו אלא פטומי מילי, שירא להפסיד. ואיכא למימר אמוראי פליגי בהא מילתא, ושמעתייהו לא איתפרשו בגמרא. **בכולהו משתעבד** — אף על גב דלית ליה נכסי. **מצוה הוא דעבד** — המשדך בזיווגן אין דעתו לפרוע הערבות, אבל מתכוין לזווגן, שעל ידי ערבות זו מתרצין. ולא מידי חסרה לאשה, דהא טב למיתב טן דו, ולטובתה נתכוין. **מתקיף לה רב נחמן וכי אדם עושה קנוניא על בניו** — להנחיל לאחרים ולהפסיד את בניו? ואפילו הכי אמרי רב ושמואל: אם לא אמר "תנו" — אין נותנין לאותו פלוני, אף על גב דהודה שיש לו מנה משל פלוני בידו. אלא מאי אית לך למימר, אמאי אין נותנין לו — דאדם עשוי שלא להשביע כו', נתכוין שלא יחזיקוהו כעשיר, לא הוא ולא בניו.

הכא

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק בין רב פפא לרב הונא, והרי לדברי שניהם היתומים פטורים עתה. מבארת הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה** – כשהודה הלוה קודם שמת שהוא חייב, לרב הונא כיון שאין חשש פרעון גובים מהיתומים, ולרב פפא כיון שהם פטורים ממצוות, פטורים מלשלם. **אִי נַמִּי** – אופן נוסף, **דְּשַׁמְתּוּהוּ** – שנידוהו בית דין קודם שמת על שלא פרע את חובו, **וּמֵת בְּשַׁמְתֵּיהּ**, שבודאי לא פרע את חובו, לרב הונא חייבים היורשים לשלם, ולרב פפא כיון שאינם חייבים במצוות, פטורים.

הגמרא מביאה את ההלכה: **שָׁלְחוּ מִתָּם** – משם, מארץ ישראל, אם **שַׁמְתּוּהוּ וּמֵת בְּשַׁמְתֵּיהּ, הִלְכְתָא כְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ**, שחייבים היורשים לשלם.

הגמרא מקשה על רב פפא: **מֵיתִיבֵי**, שנינו בברייתא, **עָרֵב, שֶׁהָיָה שְׁטָר חוֹב יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ**, והוא טוען ששילם למלוה וקיבל את השטר מהמלוה כהוכחה לכך, ותובע את יתומי הלוה שישלמו לו, **אֵינוֹ גּוֹבֶה** מהם, כיון שחוששים שלא פרעו, אלא נפל השטר מהמלוה ומצאו הערב, **וְאִם כָּתוּב בּוֹ** – בשטר החוב, על ידי המלוה **הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ** [–מהערב] את דמי החוב, **גּוֹבֶה** הערב מהיתומים. וקשה, **בִּשְׁלָמָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, מַשְׁכַּחַת לָהּ** – מצאנו אופן שדין זה שייך בו, והיינו **כְּשֶׁחַיָּיב מוֹדֶה** והיו היורשים חייבים לשלם למלוה, וכיון שיש לערב ראיה שפרע עבורם, חייבים לשלם לו. **אֶלָּא לְרַב פָּפָא** הפוטר את הקטנים כיון שזו מצוה, **קַשְׁיָא**, מדוע כשכתב המלוה בשטר שקיבל את המעות מהערב חייבים היורשים לשלם לו, והרי הם פטורים ממצוות. מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם, דלְהָכִי** – לשם כך **טָרַח** המלוה **וְכָתַב לֵיהּ** לערב **'הִתְקַבַּלְתִּי'**, כדי להחשיב את הערב כמלוה בשטר, ששטר החוב שייך לו עתה, ובהלואה בשטר מודה רב פפא שחייבים היתומים לפרוע.

הגמרא מביאה מעשה שיבואר על פיו דין ערב של עובד כוכבים: **הַהוּא עָרְבָא דְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים** – מעשה באדם שנעשה ערב ללוה מעובד כוכבים, ומת הלוה, **דְּפַרְעֵיהּ** הערב **לַמלוה העוֹבֵד כּוֹכָבִים, מִקַּמֵּי דְּלִתְבְּעִינְהוּ לְיַתְמֵי** – קודם שתבע מהיתומים שיפרעו. **אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשִּׁי, הָכִי אָמַר אֲבִימִי מֵהעיר הַגְרוֹנְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר** שבכל לוה שמת **חַיְישִׁינָן לִצְרָרֵי, הָנֵי מִילֵּי** במלוה **יִשְׂרָאֵל**, שיתכן שהתפיס הלוה צררי למלוה כדי להציל את הערב, **אֲבָל** במלוה **עוֹבֵד כּוֹכָבִים, כֵּיוָן** דְּאף אם יתפיסנו הלוה צררי מכל מקום **בָּתַר עָרְבָא אָזִיל** – ילך אחרי הערב שלא כדין ויגבה ממנו את החוב, לכן **לֹא חַיְישִׁינָן לִצְרָרֵי**, וכיון שפרע הערב את החוב חייבים היתומים לשלם לו.

אָמַר לֵיהּ רב אשי, **אַדְּרַבָּה, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר לֹא חַיְישִׁינָן לִצְרָרֵי, הָנֵי מִילֵּי** במלוה **יִשְׂרָאֵל, אֲבָל** אצל **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כֵּיוָן דְּדִינַיְיהוּ דבָּתַר עָרְבָא אָזְלֵי** – כיון שבדיניהם גובים מהערב אף כשיש ללוה נכסים, **אִי לַאו דְּאַתְפְּסֵיהּ צְרָרֵי מֵעִיקָּרָא** – אם לא שמתחילה התפיס הלוה צררי לערב, **לֹא הֲוָה מְקַבֵּל לֵיהּ** – לא היה נעשה ערב, מחשש שיתבענו העובד כוכבים תחילה, ולכן כיון שיש לחשוש שהתפיסו צררי אינו יכול לתבוע מהיתומים שישלמו לו, עד שיגדלו ויוכלו לטעון טענותיהם בפני בית דין.

שנינו במשנה: **וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הֶעָרֵב לָאִשָּׁה בִּכְתוּבָּתָהּ** [וְכוּ'] והיה בעלה מגרשה ידירנה הנאה שמא יעשו קנוניא על נכסים של זה ויחזיר את אשתו: מביאה הגמרא מעשה: **מֹשֶׁה בַּר עַצְרֵי, עָרְבָא דִּכְתוּבָּתָהּ דְּכַלָּתֵיהּ הֲוָה** – נעשה ערב לכתובת כלתו, **וּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ** שעבורו נעשה ערב, **צוּרְבָא מִדְּרַבָּנָן הֲוָה** – תלמיד חכם היה, **וּדְחִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא** – היה דחוק בפרנסתו. **אָמַר אַבַּיֵּי, לֵיכָּא דְּנֵיזִיל דְּנַסְבֵיהּ** – האם אין מי שיתן **עֵצָה לְרַב הוּנָא, דְּנִגַּרְשָׁהּ לִדְבִיתְהוּ** – שיגרש את אשתו, וְכיון שאין לו ממון לשלם את כתובתה, **תֵּיזִיל וְתִגְבֵּי כְּתוּבָּה מֵאֲבוּהּ** – תלך ותגבה את כתובתה מאביו, שהיה ערב לכתובתה, **וְהָדַר נִהַדְרָהּ** – ויחזור רב הונא וישאנה, ויתפרנס מאותם מעות. **אָמַר לֵיהּ רָבָא, וְהָא 'יַדִּירֶנָּה הֲנָאָה' תְּנַן** במשנתינו על אופן זה שיש ערב לכתובה, וכיון שידירנה לא יוכל להחזירה. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, אָטוּ** – וכי **כָּל דִּמְגָרֵשׁ, בְּבֵי דִינָא מְגָרֵשׁ**, והרי יכול לגרשה שלא בפני בית דין, ולא ידירנה הנאה.

לְסוֹף אִיגְלַאי מִילְּתָא – בסוף התברר הדבר דְּרב הונא **כֹּהֵן הוּא** ואסור בגרושה, ולא יוכל להחזירה. **אָמַר אַבַּיֵּי, הַיְינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי** – זהו מה שמורגל בפי בני האדם, **'בָּתַר עַנְיָא אַזְלָא עֲנִיּוּתָא'** – 'אחרי העני הולכת העניות', כלומר מזלו גורם שיפסיד יותר מבני אדם אחרים, שאינו יכול לעשות עצה זו ולהתעשר, כיון שהוא כהן.

מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר אַבַּיֵּי הָכִי** – וכי יתכן שאביי אמר שיש לייעץ כן לרב הונא, **וְהָא אָמַר אַבַּיֵּי, אֵיזֶהוּ רָשָׁע עָרוֹם** – שנותן עצת רֶשַׁע בדבר שאינו נוגע אליו, ועצתו חכמה ומועילה, **זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לִמְכּוֹר בִּנְכָסִים**, כְּדעת **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, כלומר, הנותן מתנה לחבירו ואומר שאחרי מות המקבל לא ירשוה בניו אלא יזכה בה אדם אחר, לדעת רבן שמעון בן גמליאל אם ימכרנה המקבל הראשון חלה מכירתו, ואף אחרי מותו לא יזכה בה השני. והמיעץ לו לעשות כן מכונה 'רשע ערום', כיון שהלה לא חשב לעשות כן, ומחמת עצה זו התבטל רצון נותן המתנה, וכן כאן, המיעץ לרב הונא לגרש את אשתו כדי לגבות מאביו את כתובתה, גורם הפסד לאב בדבר שאין לנותן העצה כל ריוח ממנו. מתרצת הגמרא: **בְּנוֹ שַׁאנִי** – שונה הדבר לגבי בנו של הערב, שמותר לתת לו עצה זו, **וְצוּרְבָא מֵרַבָּנָן שַׁאנִי** – וכן שונה הדבר לגבי תלמיד חכם, שכיון שפרנסתו דחוקה מותר לתת לו עצה כזו, שמועילה לפי ההלכה, אף שמחמתה יגרם הפסד לאדם אחר.

מקשה הגמרא: **וְהָא** אביו של רב הונא **עָרֵב הוּא**, [**וְקַיְימָא לָן** – ומקובל בידינו להלכה] **דעָרֵב דִּכְתוּבָּה לֹא מִשְׁתַּעְבֵּד**, וכטעמים שיבוארו להלן. מתרצת הגמרא: אביו של רב הונא, ערב **קַבְּלָן הֲוָה**, המשתעבד אף לכתובה. מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר שקַבְּלָן דִּכְתוּבָּה, אַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ נִכְסֵי לַבַּעַל** – אף כשלא היו קרקעות לבעל בעת כתיבת הכתובה **מִשְׁתַּעְבֵּד, שַׁפִּיר. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** דרק **אִי אִית לֵיהּ** לבעל קרקעות בעת כתיבת הכתובה **מִשְׁתַּעְבֵּד** הקבלן, אבל **אִי לֵית לֵיהּ** נכסים **לֹא מִשְׁתַּעְבֵּד** הקבלן, כיון שלא גמר בדעתו להשתעבד לחיוב זה מחשש שיפסיד, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה הביאור בעצת אביי שיגרשנה, והרי בודאי לא היו לרב הונא קרקעות, שאילו היו לו קרקעות היתה אשתו גובה מהם ולא מאביו הערב, ואם כן לא השתעבד אביו.

מתרצת הגמרא: **אִיבָּעִית אֵימָא** – אם תרצה תוכל ליישב זאת כך, **מֶיהֱוֵי הֲוָה לֵיהּ** – אכן היו לו קרקעות כשכתב את הכתובה, וחלה הערבות, **וְאחר כך אִישְׁתַּדּוּף** – התקלקלו הקרקעות ואינן שוות עתה כדמי כתובתה, וגובה מאביו. **וְאִיבָּעִית אֵימָא**, באמת לא היו לו קרקעות, ומכל מקום **אַבָּא לְגַבֵּי בְּרֵיהּ** – אב הנעשה ערב לכתובת בנו, **שַׁעְבּוּדֵי מְשַׁעְבֵּד נַפְשֵׁיהּ** – משעבד את עצמו אפילו כשאין לבנו קרקעות כלל, מחמת חביבותו של בנו.

הגמרא מביאה את הדעות בענין ערב דכתובה: **דְּאִיתְּמַר**, יש שלשה חילוקי דינים בדיני ערבות וקבלנות: א.**עָרֵב דִּכְתוּבָּה, דִּבְרֵי הַכֹּל לֹא מִשְׁתַּעְבֵּד**, כטעם שיבואר להלן. ב.**קַבְּלָן דְּבַעַל חוֹב, דִּבְרֵי הַכֹּל מִשְׁתַּעְבֵּד**. ג.**קַבְּלָן דִּכְתוּבָּה, וְעָרֵב דְּבַעַל חוֹב, פְּלִיגֵי** – נחלקו בזה, **מַר סָבַר, אִי אִית לֵיהּ נִכְסֵי לַלֹּוֶה** בעת ההתחייבות, **מִשְׁתַּעְבֵּד** הערב לבעל חוב והקבלן בכתובה, אך **אִי לֵית לֵיהּ, לֹא מִשְׁתַּעְבֵּד**, כיון שהוא חושש להפסיד ואינו גומר בדעתו להתחייב, **וּמַר סָבַר, בֵּין אִית לֵיהּ וּבֵין לֵית לֵיהּ, מִשְׁתַּעְבֵּד**.

וְהִלְכְתָא, כל **עָרֵב** על חוב, אף שאינו קבלן, **בֵּין אִית לֵיהּ, וּבֵין לֵית לֵיהּ, מִשְׁתַּעְבֵּד, בַּר** [–חוץ] **מֵעָרֵב דִּכְתוּבָּה, דְּאַף עַל גַּב דְּאִית לֵיהּ לַבַּעַל, לֹא מִשְׁתַּעְבֵּד, מַאי טַעְמָא**, כיון **דמִצְוָה הוּא דְּעָבַד** – הערב מקיים מצוה בכך, שמחמת ערבותו מתרצה האשה להנשא, **וְגם לַאו מִידִי חָסְרָה** – אין האשה נחסרת כלום, שהרי לא הוציאה ממון בנישואיה ואין לה הפסד בכך שאינה מקבלת כתובתה, ואף לולי ערבותו היתה נישאת, שנח לאשה בבעל כל שהוא, ולטובתה התכוין.

הגמרא מבררת את דינו של שכיב מרע המודה שהוא חייב ממון לאדם מסוים: **אָמַר רַב הוּנָא, שְׁכִיב מְרַע** – חולה שנפל למשכב, **שֶׁהִקְדִּישׁ** את **כָּל נְכָסָיו, וְאחר כך אָמַר 'מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי'** – מנה מתוך הנכסים שהיו ברשותי והקדשתים, אינו שלי אלא של פלוני,

המשך בעמוד פט

ואם כן **הָכָא נַמִּי** לגבי הקדש נאמר שבאמת אינו חייב מנה לאותו אדם, והטעם שאמר שהוא חייב, כיון **שאָדָם עָשׁוּי שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמוֹ**, ורצונו שאם יבריא ממחלתו לא יסברו שהוא עשיר, ומדוע אמר רב הונא שמקבלים את דבריו, ומוציאים מנה מהקדש.

מתרצת הגמרא: **כִּי קָאָמַר רַב הוּנָא הָתָם** – דין זה שאמר רב הונא לגבי הקדש, הוא באופן דְּאותו אדם שלגביו הודה השכיב מרע שהוא חייב לו מנה, **נָקִיט שְׁטָרָא** – מחזיק בשטר חוב נגד השכיב מרע, וכיון שגם השכיב מרע מודה שהוא חייב לו, מוציאים מידו ונותנים לו.

מקשה הגמרא: אם כדבריך ששכיב מרע שהודה חייב כשיש עליו שטר, **מִכְּלַל** – משמע, **דְּרַב וּשְׁמוּאֵל** שפטרו את השכיב מרע שלא אמר 'תנו', אמרו זאת באופן **דְּלֵא נָקִיט שְׁטָרָא**, ואם כן קשה, מדוע אם **אָמַר 'תְּנוּ', נוֹתְנִין**, והרי חוב זה **מְלֻוֶּה עַל פֶּה הָוֶה, וְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, מְלֻוֶּה עַל פֶּה, אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְלֹא מִן הַלְּקוֹחוֹת**, ואם כן אף אם אמר 'תנו' ומוכח שהחוב אמת, מכל מקום אין היורשים חייבים לשלמו.

רב נחמן מבאר באופן אחר את החילוק בין דברי רב הונא לדברי רב ושמואל: **אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן**, לעולם אין חילוק בין הקדש להדיוט, **וְאִידֵּי וְאִידֵּי** – בין לגבי הקדש ובין לגבי הדיוט מדובר **דְּנָקִיט שְׁטָרָא, וְלֹא קַשְׁיָא, הָא** – בדברי רב הונא לגבי הוצאה מהקדש, מדובר **דְּהשטר מְקוּיָּים**, ולכן הוא גובה את אותו מנה, **וְהָא** – בדברי רב ושמואל, מדובר **דְּלֵא מְקוּיָּים**, ולכן יש חילוק בלשונו, אם **אָמַר 'תְּנוּ', כַּיְּימֵיהּ לִשְׁטָרֵיהּ** – קיים בהודאתו את השטר, וגובה בו הלה, אך אם **לֹא אָמַר 'תְּנוּ', לֹא כַּיְּימֵיהּ לִשְׁטָרֵיהּ**, ואילו הודאתו לבדה אינה מחייבתו, מחשש שאמר כן כדי שלא להשביע את בניו, ורק אם יקיימנו המלוה יוכל לגבות בו.

הגמרא מבררת את דינם של יתומים הטוענים שפרעו את חוב אביהם: **אָמַר רַבָּה, שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר 'מָנֶה לְפְלוֹנִי בְּיָדִי', וְאחרי** שמת האב **אָמְרוּ הִיתוֹמִין פָּרָעָנוּ, נֶאֱמָנִין**. אך אם אמר השכיב מרע **'תְּנוּ מָנֶה לְפְלוֹנִי', וְאָמְרוּ הִיתוֹמִין פָּרָעָנוּ, אֵין נֶאֱמָנִין.**

מקשה הגמרא: **כְּלַפֵּי לַיָּיא** – להיכן פונה דבר זה שאמר רבה, והרי **אִיפְּכָא מִסְתַּבְּרָא**, אם **אָמַר 'תְּנוּ מָנֶה', כֵּיוָן דְּפָסְקָה אֲבוּהוֹן לְמִילְּתָא** – כיון שאמר אביהם דבר ברור ומוחלט, **אִיבָּא לְמֵימַר דְּפַרְעֵיהּ** – אפשר לומר שאכן פרעוהו, אבל אם אמר האב **'מָנֶה לְפְלוֹנִי בְּיָדִי', כֵּיוָן דְּלֵא פְּסַק אֲבוּהוֹן לְמִילְּתָא** – לא אמר דבר ברור ומוחלט, **אִיבָּא לְמֵימַר דְּלֵא פַּרְעֵיהּ**, ואינם נאמנים לומר שפרעו לו.

הגמרא מביאה את דינו של רבה באופן שונה: **אֶלָּא אִי אִיתְּמַר, הָכִי אִיתְּמַר, שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר 'מָנֶה לְפְלוֹנִי בְּיָדִי', וְלא אמר לשון 'תנו', וְאָמְרוּ הִיתוֹמִין חָזַר וְאָמַר לָנוּ אַבָּא** לפני מותו **פָּרָעְתִּי** חוב זה לפני שאמרתי לכם לשמו, **נֶאֱמָנִין.** מבארת הגמרא: כיון שכשאמר 'מנה לפלוני בידי' שזו לשון מסופקת, מוכח שלא היה חיובו ברור בעיניו, ויתכן שאחר כך **אַדְּכוּרֵי מִידְּכַר** – נזכר שכבר פרע, ונאמנים הבנים לומר שחזר ואמר שכבר פרע. אך אם אמר **'תְּנוּ מָנֶה לְפְלוֹנִי'**, שזו לשון חיוב גמור, **וְאָמְרוּ הִיתוֹמִין חָזַר וְאָמַר אַבָּא פָּרָעְתִּי** חוב זה קודם שאמרתי לכם עליו לשון 'תנו', **אֵין נֶאֱמָנִין**, כיון **דְּאִם אִיתָּא דְּפַרְעֵיהּ** – אם אכן פרע האב, **לֹא הָוָה אָמַר תְּנוּ** – לא היה אומר להם מתחילה 'תנו מנה לפלוני', שזו לשון של חיוב מוחלט.

הגמרא דנה בדיני הודאת שכיב מרע: **בָּעֵי** [–הסתפק] **רָבָא, שְׁכִיב מְרַע שֶׁתבעו אדם ממון בפני עדים, וְהוֹדָה לדבריו, מַהוּ, האם צָרִיךְ לוֹמַר 'אַתֶּם עֵדַי'**, וכמו כל אדם המודה לחבירו אחרי שהלה תובעו, שצריך לומר 'אתם עדי' כדי להוכיח שכוונתו להתחייב בהודאה זו, ולא לְשַׁטּוֹת בתובע, **אוֹ** ששכיב מרע **אֵין צָרִיךְ לוֹמַר אַתֶּם עֵדַי**, וכטעם שיבואר להלן.

ספק נוסף: שכיב מרע המודה בפני עדים שהוא חייב ממון, **צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר** להם **'כְּתוֹבוּ'** כדי שתהיה להם רשות לכתוב שטר על הודאתו, וכסתם אדם שאין העדים רשאים לכתוב שטר ללא ציוויו, כמבואר לעיל (מ.), **אוֹ שאֵין צָרִיךְ לוֹמַר 'כְּתוֹבוּ'.**

מבאר רבא את צדדי הספק הראשון: האם **אָדָם מְשַׁטֶּה בִּשְׁעַת מִיתָה**, וממילא דינו ככל אדם העשוי לשטות בחבירו, וצריך לומר 'אתם עדי', **אוֹ שאֵין אָדָם מְשַׁטֶּה בִּשְׁעַת מִיתָה**, והודאתו מחייבתו ללא אמירת אתם עדי.

בָּתַר דְּכָעֵיָא, הָדַר פָּשְׁטָהּ – לאחר שהסתפק רבא בדינים אלו, חזר ופשטן, לגבי הספק הראשון אמר, **אֵין אָדָם מְשַׁטֶּה בִּשְׁעַת מִיתָה**, ואינו צריך לומר בשעת הודאתו 'אתם עדי'. ולגבי הספק השני אמר, **דְּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין דָּמוּ**, ואינו צריך לומר 'כתובו', ותיקנו זאת חכמים כדי שלא תיטרף דעתו עליו מחשש שלא יקיימו את דבריו, כמבואר לעיל (קמז:).

משנה

משנתינו מבררת מתי גובה המלוה מנכסים שהיו ביד הלוה ומכרם או נתנם במתנה: **הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ בִּשְׁטָר** שחתומים בו עדים, אף שלא פירש בשטר שיוכל לגבות מנכסים משועבדים, **גּוֹבֶה** המלוה **מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים** – קרקעות שקנו לקוחות מהלוה לאחר ההלואה, כיון שנכסים אלו השתעבדו למלוה בזמן ההלואה, ושעבודו קדם לקנית הלוקח, וכיון שלשטר החתום בעדים יוצא קול ומתפרסם ענין ההלואה, יכלו הלקוחות לברר ולהזהר מלקנות קרקעות אלו, והם שהפסידו לעצמם בכך שלא ביררו וקנו אותם.

אך הלואות הנעשות **עַל יְדֵי** – בפני **עֵדִים**, ולא חתמו העדים על שטר חוב, **גּוֹבִין** אותם רק **מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין** – נכסים שביד הלוה עצמו, ולא מנכסים שמכר לאחרים, כיון שלהלואה בעדים וללא שטר אין קול ופרסום, ולא יכלו הלקוחות להזהר מלקנותם.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום רביעי עמ' א

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא, אֶלָּא מֵעַתָּה**, נאמר דין זה גם לגבי מקח וממכר, שהכותב לחבירו **'שָׂדִי מְכוּרָה לְךָ'**, הדין יהא שהשָׂדֶה הַגְּדוֹלָה **מְכוּרָה לוֹ**, וכמו שאמר רבא שהחוב הגדול פרוע, וכן יש ללמוד מדינו השני של רבא שאם כתב לו **'שָׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לִי מְכוּרָה לְךָ'**, יהיה הדין שכָּל שְׂדוֹתָיו **מְכוּרִין לוֹ**, כיון שלשון 'שדה' יכולה להתפרש גם על כמה שדות ונפרש שהתכוין למכור את כל שדותיו. השיב לו רבא: **הָתָם**, לגבי המוכר לחבירו שדה, **יַד בַּעַל הַשֹּׁטֵר עַל הַתַּחְתּוֹנָה**, כלומר, המוציא ממון על ידי שטר יכול להוציא רק כמשמעות הפחותה ביותר שבשטר, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ולכן אם כתב לו 'שדי מכורה לך' נוטל את הקטנה ביותר, ואם כתב 'שדה שיש לי מכורה לך', אינו זוכה אלא בשדה אחת, אך בדברי רבא הדין הוא להיפך, שכיון שהמלוה הוא שבא להוציא ממון מהלוה, אינו מוציא אלא מה שבודאי חייב לו, וכיון שאפשר לפרש את השובר שהחוב הגדול הוא שנפרע, או שכל חובותיו פרועים, אין הלוה חייב יותר מזה.

משנה

משנתינו מבארת את דיני הערב על הלואה, מתי גובים ממנו: **הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל יְדֵי עָרֵב**, שהתחייב לפרוע את החוב אם לא יפרענו הלוה, **לֹא יִפָּרַע** המלוה **מִן הָעָרֵב**, ובגמרא תבואר כוונת המשנה.

הכא נמי — גבי הקדש, איכא למימר לכך נתכוין, ואמאי קאמר רב הונא נאמן, ונותנין לו המנה? **כי קאמר רב הונא דנקיט שטרא** — ההוא מלוה, וזה הודה לו. **ופרכינן: מכלל דרב ושמואל מיירי בדלא נקיט** — והלכך אין נותנין לו כי לא אמר "תנו". אי הכי, כי אמר "תנו" אמאי נותנין? מלוה על פה היא כו', ואי (לאו) משום טעמא דמצוה לקיים דברי המת — לא היה להם ליתן בשביל דברי אביהם עד לאחר מותו. **אלא אמר רב נחמן** — בין זה שאמר שכיב מרע "מנה לפלוני בידי" והוא בא ליפרע מן ההקדש, ובין זה הבא ליפרע מבניו — כולהו שטרי נקיטי דמסקי ביה בהאי שכיב מרע מנה, ולא קשיא. **הא** — דהקדש — במקויים, דאיכא הנפק. **אמר תנו קיימיה לשטריה** — ולא צריך מלוה לקיומיה. **לא אמר תנו** — חיישינן דלמא משום שלא להשביע את בניו אמר הכי, ולא גבי עד דמקיימי לשטריה. **דכיון דפסקה אבוהון** — שגמר דבריו וצוום לפרוע. **מאי טעמא** — [דלא?] דלמא אידכורי מידכר, והלכך לא רצה לומר עדיין "תנו". **שכיב מרע שהודה** — בעל חובו טוען לו: מנה לי בידך, ואמר לו: הן. דכהאי גוונא אמרינן בסנהדרין בפרק "זה בורר" (כט, ב) דצריך שיאמר "אתם עדי", ואי לא — מצי אמר לו: משטה אני בך. **צריך שיאמר כתובו** — דאמרינן ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מ, א): הודאה בפני שנים — צריך שיאמר "כתובו". **ודברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין** — ואין צריך לומר "כתובו". **משנה המלוה את חברו בשטר** — אפילו אין כתוב בו אחריות, הא פסקינן הלכתא ב"שנים אוחזין" (בבא מציעא טו, ב) דאחריות טעות סופר הוא, וכמי שכתוב בו אחריות דמי. **משועבדים** — מכורין.

הוציא

ורב ושמואל דאמרי תרוייהו מלוה וכו' — ואם תאמר: והא דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו; מאחר דאם כתבו ונתנו היו נותנים — השתא אמאי אין נותנים כמחלק כל נכסיו? ויש לומר: לא דמי, דהיכא דנותן מטעם מתנה — בודאי תקנו שיהיו ככתובין וכמסורין, שמא תטרף דעתו עליו. אבל מצוה להן ליתן מכח מלוה ולא מטעם אחר — אין לו אלא מכח מלוה כאשר בתחלה, והלכך אין נותנין. **הא** דמקויים — ואם תאמר: הא דנקט שטרא מקויים — צריכין למימר דנאמן? ועוד: מה אנו צריכין לנאמנות? ממילא גבי על ידי שטר שבידו ועוד: דלמה לי הקדש? ועוד: מאי איריא שכיב מרע, דאין אדם חוטא ולא לו, כדמפרש בפרק "שום היתומים" (ערכין כג, א)? אפילו בריא נמי ויש לומר: דכולהו איצטריך לגבות בלא שבועה. דאי לא הוה אלא שטרא — הוה בעי שבועה, כדתנן (כתובות פז, א): הבא ליפרע מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה, ואפילו הקדש. אי לא שכיב מרע, ואי לא נאמנותו — הוה [בעי] שבועה, דמה לי משתעבד לגבוה מה לי משתעבד להדיוט. והכי מפרש בהדיא בפרק "שבועת הדיינים" (שבועות מב, ב) על הא דקתני (ברייתא): אבל נשבעים לקטן ולהקדש ליפרע מנכסי הקדש. (ופריך) תנינא: (כו') מנכסים משועבדים כו' סלקא דעתך אמינא הני מילי הדיוט, אבל הקדש לא חיישינן לקנוניא — קא משמע לן. ופריך: והא אמר רב הונא שכיב מרע כו' ומשני: דוקא שכיב מרע, דאין אדם חוטא ולא לו. ומכאן נראה לרבי הא דמבעיא לן פרק "הניזקין" (גיטין נ, ב) גבי אין נפרעין מנכסים משועבדין במקום שיש נכסים בני חורין אפילו הן זיבורית, במתנה מאי? בההיא דמנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה הוי ודאי, הוא הדין מתנה דנשבעין כשבאין ליפרע ממנו. דפשיטא ליה נמי הכא, דמה לי משתעבדי לגבוה מה לי משתעבדי להדיוט. אלמא, להדיוט בכהאי גוונא בעי שבועה. **הא** דלא מקויים — ואם תאמר: כי היכי דאי לא מקויים [אמרינן] שהוא מזוייף, והאב אמר שלא להשביע את בניו — בהא נמי לימא שלא להשביע את בניו, ופרוע הוא. ומדברי האב אין ראיה ואין לומר דאם כן היו נותנים על ידי שבועה אם היה מקויים, שאין צריך אלא לישבע שלא נפרע, וזה יכול הוא לעשות, ולא שייך לומר "אין נותנים". אבל בלא מקויים, דבעי קיום [קודם שיפרע] — שייך לומר "אין נותנים". דהא גבי הקדש אמרו נאמן במקויים, ולא טענינן ליה פרוע ויצטרך שבועה, אלא נאמן בלא שבועה, כדמוכח ההיא דשבועות (מב, ב) שהבאתי לעיל אלא נראה לרבי: דהיכא דנקט ההוא מלוה שטרא ומקיים — אין הלוה רגיל לעולם לומר שלא להשביע שחייב לו מנה כמו שכתב בשטר, היכא דפרעיה, שלא יהא סבורים העולם שלא פרעו.

אלא אי איתמר כו' — לא בעי למימר: "אלא איפכא איתמר", דידע גמרא שאמר על "מנה לפלוני בידי" דנאמנים. **חזר** ואמר לנו אבא פרעתי נאמנים דלמא אדכורי מדכר — היינו "פרעתי קודם לכן", [כדקאמר: דלמא] אדכורי מדכר — [היינו] באותה שעה, כדמוכח בסמוך, [דקאמר]: אי איתא דפרעיה כו'. והכא נאמנים — משום שהוא היה נאמן לומר פרעתי קודם לכן, מגו דנאמן לומר פרעתי אחרי כן. כדתנן: מנה לי בידך אמר לו: הן. למחר אמר לו: תנהו לי. נתתיו לך — פטור, אלא דמשביעין אותו שבועת היסת מדרבנן. ואף הם יכולים לומר פרענו אחרי כן. והא דאמר אין נאמנים כיון דלא פסקה למילתיה — היינו דטפי מסתבר לומר שם אין נאמנין, מ"תנו מנה לפלוני". ואומר רבי: הא דאמר סוף פרק קמא דגיטין (יד, א): הנהו גנאי דעבוד חושבנא בהדי הדדי כו', לסוף לא פש גביה ולא מידי, ומסיק דהאי דאקני למריה ארעא זוזי דפשו גביה — קנין בטעות הוא, וחוזר. ומפרש רבינו תם ורבינו חננאל: שהיו הן מודים שטעו תחלה בחשבון, שאם לא כן — לא היה נאמן, שאם כן אין לך קנין מועיל לעולם, שיאמר "טעיתי", וגם יאמר היאך טעה — הא לאו הוכחה היא, דודאי הוא יכול להיות נאמן בכמה מקומות מגו דהוה מצי למימר "פרעתי אחרי כן", כדאשכחן הכא. אלא נראה דלא מיבעיא שנאמן לומר שטעה כשאמר "מנה לפלוני בידי", אלא הוא נאמן לומר פרעתי כבר — מגו דמצי למימר פרעתי אחרי כן. ומכל מקום יכול הוא להיות דהתם צריך שיהו מודים שטעה אחרי כן, משום דקנין חשוב כ"תנו" דהכא, דאי פרעיה — לא הוה אמר "תנו", ומה לי לשקר במקום עדים הוא. הכי נמי התם, אי איתא דטעה דלא פש גביה מידי — לא הוה מקני. ויש מפרשים דדוקא בשכיב מרע שייך למימר אדכורי מדכר, שאין דעתו מיושבת עליו, אבל בריא — לא.

ודברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו כו' — האי "ככתובין" לא הוי ככתובין דלעיל פרק "מי שמת" (קנא, א). דהתם קאמר שהם ככתובים וכמסורין כבר, דלא בעי קנין. אבל הכא לא בעי למימר דדוקא ככתובין וכמסורין, אלא אלימו טובא כדברים הכתובים, הלכך הוי כאילו אמר "כתבו". והרבה יפוי כח עשו חכמים בשכיב מרע בלא ההוא דלעיל דלא בעי קנין, כי ההיא דאמר בפרק קמא דגיטין (יד, ב) ד"הולך" כ"זכי" בשכיב מרע, אפילו לא הוי בבריא כזכי.

המלוה את חבירו בשטר כו' [על ידי] עדים גובה מנכסים בני חורין — הכא תנן בהדיא דמלוה על פה לא גבי ממשועבדים [מדרבנן]. והא דפירש רש"י פרק "הניזקין" (גיטין נא, א) דמזון האשה והבנות גובין מנכסים בני חורין לפי שאין קצובים, אבל היו קצובים היו גובין אף על פי שאין כתובים, משום דהוה כמלוה על פה — ליתא, ואגב ריהטא לא עיין בה. אלא טעמא דאכילת פירות למזון האשה והבנות דגבי אם היו קצובים, אפילו אין כתובים — משום דקלא אית להו. והקשה הרב רבינו יעקב מקורבי"ל: אם כן היאך נשבעין במודה מקצת הטענה? והא אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ואומר רבי: כגון שמחל שעבודו. אי נמי, בדליכא עדים. דהא דשעבודא דאורייתא — היינו על פי עדים, אבל על פי עצמו — לא. ובפרק קמא דבבא מציעא (ד, ב) הארכתי יותר מבכאן.

הָכָא נַמִי, אָדָם עָשׂוּי שֶׁלֹּא לְהַשְׂבִּיעַ אֶת עַצְמוֹ - כִּי קָאָמַר רַב הוּנָא הָתָם - דְּנָקֵיט שְׁטָרָא. - מִכְּלָל דְּרַב וּשְׁמוּאֵל - דְּלָא נָקֵיט שְׁטָרָא; אָמַר "תְּנוּ" - נוֹתְנִין? מִלְוֶה עַל פֶּה הֲוָה, וְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: מִלְוֶה עַל פֶּה - אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת אֶלָּא אֲמַר רַב נַחְמָן: אִידִי וְאִידִי דְּנָקֵיט שְׁטָרָא, וְלָא קַשְׁיָא: הָא דִּמְקוּיָּים, הָא דְּלָא מְקוּיָּים; אֲמַר "תְּנוּ" - קַיְּימֵיהּ לִשְׁטָרֵיהּ, לֹא אֲמַר "תְּנוּ" - לָא קַיְּימֵיהּ לִשְׁטָרֵיהּ. אָמַר רַבָּה: שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר "מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי", וְאָמְרוּ יְתוֹמִין "פָּרַעְנוּ" - נֶאֱמָנִין; "תְּנוּ מָנֶה לִפְלוֹנִי", וְאָמְרוּ יְתוֹמִין "פָּרַעְנוּ" - אֵין נֶאֱמָנִין. - כְּלַפֵּי לַיָּיא? אִיפְּכָא מִסְתַּבְּרָא אָמַר "תְּנוּ מָנֶה", כֵּיוָן דִּפְסַקָהּ אֲבוּהוֹן לְמִילְּתָא - אִיכָּא לְמֵימַר דִּפְרָעֵיהּ. "מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי" - כֵּיוָן דְּלָא פְּסַק אֲבוּהוֹן לְמִילְּתָא - אִיכָּא לְמֵימַר דְּלָא פְּרָעֵיהּ אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר: שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר "מָנֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדִי", וְאָמְרוּ יְתוֹמִין: חָזַר וְאָמַר לָנוּ אַבָּא "פָּרַעְתִּי" - נֶאֱמָנִין, מַאי טַעֲמָא? אִדְכּוּרֵי מִידְכַּר; "תְּנוּ מָנֶה לִפְלוֹנִי", וְאָמְרוּ יְתוֹמִין: חָזַר וְאָמַר אַבָּא "פָּרַעְתִּי" - אֵין נֶאֱמָנִין, דְּאִם אִיתָא דִּפְרָעֵיהּ, לָא הֲוָה אָמַר "תְּנוּ". בָּעֵי רָבָא: שְׁכִיב מְרַע שֶׁהוֹדָה, מַהוּ? צָרִיךְ לוֹמַר "אַתֶּם עֵדַי", אוֹ אֵין צָרִיךְ לוֹמַר "אַתֶּם עֵדַי"? צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר "כְּתוֹבוּ", אוֹ אֵין צָרִיךְ לוֹמַר "כְּתוֹבוּ"? אָדָם מְשַׁטֶּה בִּשְׁעַת מִיתָה, אוֹ אֵין אָדָם מְשַׁטֶּה בִּשְׁעַת מִיתָה? בָּתַר דְּבָעֲיָא הֲדַר פְּשַׁטָהּ: אֵין אָדָם מְשַׁטֶּה בִּשְׁעַת מִיתָה, וְדִבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין דָּמוּ. **משנה** הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ בִּשְׁטָר - גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים, עַל יְדֵי עֵדִים - גּוֹבִין מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין.

הוציא

גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו — אף על גב דמיניה מיירי, מכל מקום מעות אין לו, דלאו הני מעות שבק אבוהון, אף על גב דהיינו מיניה. קרקע אמאי יש לו? אלא ודאי עיקר שעבוד הוא על קרקע. אלמא, שעבוד קרקע לקוחות דאורייתא. **דבר** תורה בעל חוב דינו בזבורית — תימה: היכי מוכח מהכא דשעבודא דאורייתא? דלמא היינו מיניה, דמיניה פשיטא דגבי בין קרקע ובין סובין. ושמא עולא אמרה על הא דפרק "הניזקין" (גיטין מח, ב) דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפילו הן זיבורית, דמשום פסידא דלקוחות אוקמוה אדאורייתא. ומדקאמר "אוקמוה אדאורייתא" — משמע דהתם נמי דאורייתא הוא. מיהו, לא אשכחן דקאמר איהו בהדיא הכי. אבל הגמרא קאמר התם ב"הניזקין" (שם נ, א): כדעולא, דאמר עולא כו' ומשום פסידא דלקוחות כו'. ואפילו אומר בהדיא הכי — לא הוה דוקא, דשפיר משמע אוקמוה אדאורייתא דבמיניה הוא. ונראה, שמא מדקאמר בזבורית — משמע קרקע זבורית, מדלא הזכיר סובין. ואין נראה לפרש דהאי דמאן דאמר לאו דאורייתא — היינו אפילו מיניה. דהא פשיטא שחייב לשלם, ואם אין לו מעות — פשיטא דאינו פטור בכך, אלא יתן לו סובין או קרקע, (או) ימכר ויתן לו מעות. אלא בשעבוד לקוחות מיירי, שמשועבדים. אף על פי דכתב ליה אחריות בהדיא — לאו דאורייתא הוי האי קנין, דמדאורייתא לא יוכל לשעבד בחובו את נכסיו מן הלקוחות, אף על פי שיכול למכרן. ומה שפירש רבינו שמואל בן מאיר גבי שעבוד דאורייתא הוי האי קנין — דכתיב "יוציא אליך את העבוט". וגבי לאו דאורייתא, פירש: והא דכתיב "יוציא אליך העבוט" — במשכנו שלא בשעת הלואתו בבבא מציעא (קיד, ב) (לא) — משמע דבשעבוד דבמיניה פליגי. ולא ידע רבי מאי קאמר. וגם לא הבנתי מה שאומר למאן דאמר לאו דאורייתא, דקרא במשכנו בשלא בשעת הלואתו. כל שכן דהוי דאורייתא, דבשלא בשעת הלואתו — הוא גבייה מחוב **אינו** גובה לא מן היורשים — תימה: כיון דמלוה בשטר גובה מן היורשים, אף על גב דשעבוד לאו דאורייתא — שלא בשטר נמי מאי טעמא לא גבי? מה לי היכא דאית ליה קלא מה לי היכא דלית ליה קלא? ויש לומר: מי שמלוה בעדים אינו חושש לקלא. ולגבייה דלקוחות לא תקנו חכמים לגבות מן היורשין. **לא** מן היורשין — וקשה לרבינו יצחק: דב"ארבעה אבות" (בבא קמא יא, ב) גבי הלכה גובין מן העבדים, אמר רבי אלעזר: אפילו מיתמי? לא, מיניה. מיניה, אפילו מגלימא דעל כתפיה ומשנ: שעשאו אפותיקי ומכרו. משמע: אבל מיתמי לא גבי. ותימה: דפסקינן לקמן דמלוה על פי גובה מן היורשין ולא מן הלקוחות, אלמא גובה טפי מן היורשין ממן הלקוחות. והתם גבי טפי מלקוחות ותירץ רבי: דודאי מלקוחות גבי טפי מדגבי מיורשים, אף על גב דעדיפי לקוחות הכא, כדאשכחן גבי מוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים, דקאמר לעיל ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מא, ב מב, א) אפסודי אפסדי אנפשייהו, ואף על גב דאינו גובה מן היורשין. וטעמא — משום שעשו חוצפא לקנות דבר שיש עליו קול שהיה משועבד, והאי טעמא לא שייך ביורשין. ומהאי טעמא גבי נמי מלקוחות התם ולא מן היורשין. מיהו, אין נראה לרבי, שמוכר שדהו בעדים גובה מן היורשין כמו מן הלקוחות, מאחר דאית להו קלא, כמו שמולה בשטר גובה מן היורשין לרב ושמואל אף על פי שמלוה על פי אינו גובה, הואיל ואית להו קלא, ומטעם תקנה, כמו שתקנו במלוה דגבי משום נעילת דלת. והכי נמי אשכחן בסנהדרין (לב, א): ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה — שלא תנעול דלת בפני לוין. ואפילו בכל דיני ממונות שבעולם אנו דנים בלא דרישה וחקירה משום תקנת השוק, בין בדיני ירושה בין בדיני מקח. הכי נמי, טעמא משום דנעילת דלת — לאו דוקא, והוא הדין במקח וממכר כדפרישית התם, אלא כגון שעשאו אפותיקי. ועמד בדין דבסמוך, ומשום קלא גובה מן היורשים ומן הלקוחות שלא תפתח דלת הלווים. ובההיא ד"ארבעה אבות" (בבא קמא יא, ב) נראה דבעי למימר כדפרישית התם, אלא כגון שעשאו אפותיקי. ועמד בדין דבסמוך, מספקא לרבי אי משום קלא אי משום תפיס למוחזק, דכל מעשה בית דין אין משמיטין, ואי הוה מעשה בית דין — הוה טעמא דעמד בדין משום דהוי כמוחזק בכך, ואי לא מיירי אלא בכתובה — הוי טעמא דעמד בדין משום דאית ליה קלא. והלכך גבי מן יורשין משום פתיחת דלת בפני הגזלנין, וכל שכן [מן] הלקוחות. וזה נראה עיקר, דעמד בדין משום קלא הוא ולא משום דתפיס, דאונס ומפתה גופייהו בעמדה בדין נעשה כמלוה ומשמיטין, לברייתא דתניא כוותיה דשמואל ב"המביא תניין" (גיטין יח, א).

דיתבי דיינא אפומא — ותימה: אמאי תני רב נחמן וקברו? מאחר דפרשינן לה הכי, וסבירא ליה אינו גובה מן הלקוחות ואומר רבי: דאיכא למימר דקא משמע לן שאף על פי שקרוב זה החופר למיתה מיד, שהשור היה ממיתו והכהו — מועיל דין שדנים שם, ולא אמרינן גברא קטילא דייני.

גובה

הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. עֲרַב הַיּוֹצֵא לְאַחַר חִיתּוּם שְׁטָרוֹת - גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. מַעֲשֶׂה וּבָא לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְאָמַר: גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. אָמַר לוֹ בֶּן נַנָּס: אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים וְלֹא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. אָמַר לוֹ: לָמָּה? אָמַר לוֹ: הֲרֵי הַחוֹנֵק אֶת אֶחָד בַּשּׁוּק, וּמְצָאוֹ חֲבֵירוֹ וְאָמַר לוֹ "הַנַּח לוֹ [וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ]" - פָּטוּר, שֶׁלֹּא עַל אֲמוּנָתוֹ הִלְוָהוּ; אֶלָּא אֵיזֶה הוּא עֲרַב שֶׁהוּא חַיָּב? "הַלְוֵהוּ וַאֲנִי נוֹתֵן לְךָ" - חַיָּב, שֶׁכֵּן עַל אֲמוּנָתוֹ הִלְוָהוּ. וְאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הָרוֹצֶה שֶׁיִּחְכּוּם - יַעֲסוֹק בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, שֶׁאֵין לְךָ מִקְצוֹעַ בַּתּוֹרָה יוֹתֵר מֵהֶן, וְהֵן כְּמַעְיָן הַנּוֹבֵעַ, וְהָרוֹצֶה שֶׁיֵּעָסוֹק בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת - יְשַׁמֵּשׁ אֶת שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס. **גמרא** אָמַר עוּלָּא: דְּבַר תּוֹרָה, אֶחָד מְלֻוֶּה בִּשְׁטָר וְאֶחָד מְלֻוֶּה עַל פֶּה - גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים, מַאי טַעֲמָא? שִׁעְבּוּדָא דְּאוֹרַיְיתָא, וְאֶלָּא מַה טַּעַם אָמְרוּ: מְלֻוֶּה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא מִנְּכָסִין בְּנֵי חוֹרִין? מִשּׁוּם פְּסִידָא דְּלָקוֹחוֹת. - אִי הָכִי, מְלֻוֶּה בִּשְׁטָר נַמִּי - הָתָם אִינְהוּ נִינְהוּ דְּאַפְסִידוּ אַנַּפְשַׁיְיהוּ. וְרַבָּה אָמַר: דְּבַר תּוֹרָה, אֶחָד מְלֻוֶּה בִּשְׁטָר וְאֶחָד מְלֻוֶּה עַל פֶּה - אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, מַאי טַעֲמָא? שִׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ: מְלֻוֶּה בִּשְׁטָר גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן. - אִי הָכִי, מְלֻוֶּה עַל פֶּה נַמִּי - הָתָם לֵית לֵיהּ קָלָא. וּמִי אֲמַר רַבָּה הָכִי? וְהָא אָמַר רַבָּה: גָּבוּ קַרְקַע - יֵשׁ לוֹ, גָּבוּ מָעוֹת - אֵין לוֹ וְכִי תֵּימָא: אֵיפּוּךְ דְּרַבָּה לְעוּלָּא וּדְעוּלָּא לְרַבָּה, וְהָא אָמַר עוּלָּא: דְּבַר תּוֹרָה, בַּעַל חוֹב דִּינֵיהּ בִּזְבוּרִית - אֶלָּא רַבָּה טַעְמָא דִּבְנֵי מַעֲרָבָא קָאָמַר, וְלֵיהּ לָא סְבִירָא לֵיהּ. רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תְּרַוַיְיהוּ: מְלֻוֶּה עַל פֶּה - אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין וְלֹא מִן הַלְּקוֹחוֹת, מַאי טַעֲמָא? שִׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תְּרַוַיְיהוּ: מְלֻוֶּה עַל פֶּה - גּוֹבֶה בֵּין מִן הַיּוֹרְשִׁין וּבֵין מִן הַלְּקוֹחוֹת, מַאי טַעֲמָא? שִׁעְבּוּדָא דְּאוֹרַיְיתָא. מֵיתִיבֵי: הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאִם מֵת הַשּׁוֹר - יוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר חַיָּבִים לְשַׁלֵּם דְּמֵי שׁוֹר לְבַעְלָיו אָמַר רַבִּי אֶלְעָא אָמַר רַב: בְּשֶׁעָמַד בַּדִּין. - וְהָא הֲרָגוֹ קָתָנֵי - אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: שֶׁעַשָּׂאוֹ טְרֵפָה. - וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן, תָּנֵי תַּנָּא: מֵת וּקְבָרוֹ - הָתָם, דְּיָתְבִי דַּיָּנֵי אַפּוּמָא דְּבֵירָא וְחַיְּיבוּהוּ.

אמר

הוציא עליו — מלוה. **כתב ידו** — של לוה, שהוא חייב לו ממון, ואין כאן עדות אחרת. **גובה מנכסים בני חורין** — דלא גובה ממשועבדים אלא מלוה הכתוב בשטר שיש בו עדים. דכיון דאיכא תרתי, שטר ועדים — מפקי ליה לקלא, ולקוחות הוא דאפסידו אנפשייהו, שלא חקרו בדבר, ויניחו בני חרי למוכר לגבות מהם. **ערב היוצא כו'** — שכתב בתוך השטר אחר חתימת העדים: "אני פלוני בן פלוני ערב". **גובה מנכסים בני חורין** — מן הערב בערבות שבעל פה, דמלוה על פי היא, כיון דלא חתימי עדים על הערבות. והוא הדין לערב בלא שטר אחר מתן מעות. **אמר ליה בן נגס אינו גובה** — דכל ערב שלאחר מתן מעות לא הוי ערב, שלא על אמונתו והבטחתו של ערב זה הלוהו. **גמרא שעבודא דאורייתא** — "יוציא אליך העבוט" (דברים כד) — והוא הדין למקרקעי. **לאו דאורייתא** — וקרא במשכנו שלא בשעת הלואתו, בבבא מציעא (קיד, ב). **משום פסידא דלקוחות** — שלא יוכלו להזהר בדבר שאין ידוע לעולם. **ומי אמר רבה** — שעבודא לאו דאורייתא? והא אמרינן בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכד, ב), שלחו מתם: בכור נוטל פי שנים במלוה. ואמר רבה עלה: גבו קרקע בחובת אבידם — יש לו, דכמאן דמשעבד בחיי אבוהון דמי, וקרינא ביה "בכל אשר ימצא לו" — אלמא שעבודא דאורייתא איפוך גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו — דמעות הלוהו ומעות משלם, ודמי טפי ל"אשר ימצא לו". **בעל חוב דיניה בזיבורית** — ונפקא ליה בפרק קמא דבבא קמא (ח, א) מ"והאיש אשר אתה נושה בו יוציא" וגו' מה דרכו של אדם להוציא — פחות שבכלים. אלמא שעבודא דזיבורית דאורייתא. **ומשני: לטעמייהו דבני מערבא קאמר** — דאמר התם: נוטל פי שנים במלוה במקרקעי אמור ולא במעות. ומיהו, לדידיה סבירא ליה דבכור אינו נוטל פי שנים, ולא שנא גבו קרקע ולא שנא גבו מעות, דשעבודא לאו דאורייתא. **יורשי בעל הבור חייבין לשלם** — אלמא מלוה על פי גובה מן היורשים, וקשיא לרב ושמואל. **כשעמד בדין** — דמעשה בית דין כמלוה בשטר דמי. **שעשאו** — השור טריפה, ועמד בדין קודם שיצתה נשמתו. **וקברו** — השור דחפו וקברו בתוך קרקעית הבור. **אפומא דבירא** — לפני מותו.

הוֹצִיא עָלָיו המלוה שטר שכתוב בו **בִּכְתַב יָדוֹ** של הלוה **שֶׁהוּא חַיָּיב לוֹ, גּוֹבֶה** בו המלוה **מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין,** ולא ממשועבדים, כיון שאין פרסום לשטר שאין בו עדים, וכיון שיתכן שלא ידעו הלקוחות שקרקעות אלו משועבדות, אין גובים מהם.

המשנה מבארת את דין גביית המלוה מהערב: **עֵרֶב** על חוב חבירו **הַיּוֹצֵא לְאַחַר חִיתּוּם שְׁטָרוֹת** – שכתב את התחייבותו להיות ערב לאחר חתימות העדים שבשטר, ואין חתימותיהם מעידות על ערבותו, דינו כערב בכתב יד, **וּגּוֹבֶה** ממנו המלוה רק **מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין,** כיון שגם בזה אין קול ופרסום לדבר שנעשה ללא חתימות עדים. מביאה בזה המשנה מחלוקת: **מַעֲשֶׂה** בשטר כזה שחתם בו הערב לאחר העדים, **וּבָא לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְאָמַר, גּוֹבֶה** בו רק **מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. אָמַר לוֹ בֶּן נַנָּס,** באופן כזה המלוה **אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים, וְלֹא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. אָמַר לוֹ** רבי ישמעאל, **לָמָּה** לא יגבה המלוה מבני חורין, והרי התחייב הערב בשטר. **אָמַר לוֹ** בן ננס, **הֲרֵי** בודאי הדין הוא שמלוה **הַחוֹנֵק אֶת אֶחָד** [–הלוה] **בַּשּׁוּק,** כלומר אוחזו בכח שיפרע לו את חובו, **וּמְצָאוֹ חֲבֵירוֹ, וְאָמַר לוֹ** למלוה, **הַנַּח לוֹ** [**וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ** את חובו], **פָּטוּר** אותו אדם שאמר כן, כיון **שֶׁלֹּא עַל אֱמוּנָתוֹ** של אותו אדם **הִלְוָהוּ** המלוה לאותו אדם, שהרי בשעת ההלואה לא נעשה ערב, ומה שאמר לו שיפרענו היה רק כדי שיניח ללוה, והוא הדין באופן שכשחתמו העדים בשטר עדיין לא נעשה ערב, ומוכח שלא הלוהו מחמת שסמך עליו, אין הערב חייב כלום, הגם שחתם אחר כך על השטר. מסיים בן ננס את דבריו: **אֶלָּא, אֵיזֶה הוּא עֵרֶב שֶׁהוּא חַיָּיב** לשלם, זהו כשאומר למלוה קודם ההלואה **הַלְוֵהוּ, וַאֲנִי נוֹתֵן לְךָ** את המעות, שאם אין הלוה פורע, הערב **חַיָּיב, שֶׁכֵּן עַל אֱמוּנָתוֹ** של הערב **הִלְוָהוּ.**

וְאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כששמע את דברי בן ננס, **הָרוֹצֶה שֶׁיַּחֲכִים, יַעֲסוֹק בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת,** לפי שהם דינים עמוקים, **שֶׁאֵין לְךָ מִקְצוֹעַ** [–זוית] **בַּתּוֹרָה יוֹתֵר מֵהֶן, וְהֵן כַּמַּעְיָן הַנּוֹבֵעַ, וְהָרוֹצֶה שֶׁיַּעֲסוֹק בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת יְשַׁמֵּשׁ אֶת שִׁמְעוֹן בֶּן נַנָּס,** שהוא בקי מאד בדיני ממונות.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בעיקר דין שעבוד: **אָמַר עוּלָּא, דְּבַר תּוֹרָה, אֶחָד מַלְוֶה בִּשְׁטָר וְאֶחָד מַלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה** המלוה **מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים** שביד הלקוחות של הלוה, **מַאי טַעְמָא,** כיון **דְּשַׁעְבּוּדָא דְּאוֹרַיְיתָא** – שעבוד נכסי הלוה למלוה הוא מן התורה, ולכן אף לאחר שמכרם הלוה או נתנם במתנה עדיין שעבודו של המלוה קיים בהם, ויכול לגבותם. **וְאֶלָּא** לפי זה, **מַה הַטַּעַם שֶׁאָמְרוּ** במשנתינו **שֶׁמַּלְוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא מִנְּכָסִין בְּנֵי חוֹרִין, מִשּׁוּם פְּסִידָא** – הפסדם **דְּלָקוֹחוֹת,** שקנו את קרקעות הלוה ולא ידעו שהן משועבדות, ולכן תיקנו חכמים שלא יוכל המלוה בעל פה לגבות מלקוחות.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** לגבי **מַלְוֶה בִּשְׁטָר נַמִּי** נאמר שלא יגבה המלוה מנכסים משועבדים, כדי שלא יפסידו הלקוחות. מתרצת הגמרא: **הָתָם,** במלוה בשטר, **אֵינְהוּ נִינְהוּ דְּאַפְסִידוּ אַנַּפְשַׁיְיהוּ** – הלקוחות הם שהפסידו לעצמם, כיון שיש פרסום להלואה הנעשית בשטר, והיה להם להמנע מלקנות קרקעות שידוע להם שהן משועבדות למלוה. אך להלואה בעל פה אין פרסום, ולא יכלו הלקוחות להזהר.

הגמרא מביאה את דעת החולק על רב הונא: **וְרַבָּה אָמַר, דְּבַר תּוֹרָה, אֶחָד מַלְוֶה בִּשְׁטָר וְאֶחָד מַלְוֶה עַל פֶּה, אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין,** ולא ממשועבדים, **מַאי טַעְמָא,** כיון **דְּשַׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא** – מן התורה אין נכסי הלוה משועבדים למלוה. **וּמַה הַטַּעַם שֶׁאָמְרוּ** במשנתינו **שֶׁמַּלְוֶה בִּשְׁטָר גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעוֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן,** שאם לא יהיו הקרקעות משועבדות למלוים, יחששו שימכרם הלוה או יתנם במתנה, וימנעו מלהלוות, וכדי למנוע זאת תיקנו חכמים שהלואה שבשטר גובה ממשועבדים.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי, מַלְוֶה עַל פֶּה נַמִּי** – גם כן יתקנו שיגבו מנכסים משועבדים. מתרצת הגמרא: **הָתָם,** במלוה על פה, **לֵית לֵיהּ קָלָא** – אין קול ופרסום להלואה, ולא רצו חכמים לתקן תקנה הגורמת הפסד ללקוחות.

אדם שמת והניח כמה בנים, מקבל הבכור פי שנים בירושה, שנאמר (דברים כא יז) 'כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ'. אמנם דרשו חכמים (לעיל קכה:) שבכור נוטל פי שנים רק בדברים שהיו מצויים ביד האב כשמת, ולא בדבר שהיה רק 'ראוי' לבוא לידו, כגון ירושה שעדיין לא זכה בה האב בחייו.

מקשה הגמרא על רבה: **וּמִי אָמַר רַבָּה הָכִי** – וכי יתכן שרבה אמר ששעבודא לאו דאורייתא, **וְהָא אָמַר רַבָּה** לעיל (קכד:) לגבי יורשים שגבו את חוב אביהם מהלוה לאחר מיתת אביהם, והנידון הוא האם הבכור מקבל פי שנים, שאם **גָּבוּ** קַרְקַע, כיון שכבר בחיי האב היתה משועבדת למלוה, הרי זה כאילו היתה מוחזקת בידו **וַיֵּשׁ לוֹ** לבכור חלק כפול בירושה. אבל אם **גָּבוּ מָעוֹת, אֵין לוֹ** לבכור חלק כפול, כיון שהמעות לא היו מוחזקות ברשות האב, אלא רק ראויות לבוא לידו. ומוכח שרבה סובר ששעבודא דאורייתא, ולכן קודם שגבה המלוה את הקרקע כבר נחשב הדבר כאילו היא ברשותו, ושלא כדבריו כאן.

הגמרא מנסה לתרץ: **וְכִי תֵּימָא** שלא נאמרה המחלוקת לעיל בצורה נכונה, **וְאֵיפוּךְ** – ויש להפוך את השיטות, את דבריו **דְּרַבָּה** יש להפוך **לְדִבְרֵי עוּלָּא,** ואת דבריו **דְּעוּלָּא** יש להפוך **לְדִבְרֵי רַבָּה,** שהוא האומר ששעבודא דאורייתא, ונמצא שרבה הולך בשיטתו לגבי ירושת בכור, ששעבודא דאורייתא. דוחה הגמרא: **וְהָא אָמַר עוּלָּא, דְּבַר תּוֹרָה, שַׁבָּעַל חוֹב דִּינֵיהּ** [–דינו] לגבות את חובו **בְּזִבּוּרִית,** הקרקע הגרועה ביותר שיש ללוה, ומכך שאמר עולא שדין גביה מזיבורית הוא מן התורה, מוכח שהוא סובר שמן התורה משועבדת למלוה קרקע זו, ואם כן רבה החולק עליו הוא האומר ששעבודא לאו דאורייתא, ואי אפשר להפוך את השיטות.

מתרצת הגמרא: (**אֶלָּא**) לעולם רבה סובר ששעבודא לאו דאורייתא, וכמבואר בסוגייתנו, **וְרַבָּה** שאמר לעיל ש'גבו קרקע יש לו, גבו מעות אין לו', **טַעְמָא דִּבְנֵי מַעֲרָבָא קָאָמַר** – אמר חילוק זה בין קרקע למעות לדעתם של בני מערבא, שאמרו שם שהבכור נוטל פי שנים בחוב, **וְאִילּוּ לֵיהּ לֹא סְבִירָא לֵיהּ** – רבה עצמו אינו סובר כלל כדבריהם, אלא אף אם גבו קרקע אין הבכור נוטל פי שנים, כיון ששעבודא לאו דאורייתא.

הגמרא מביאה דעת אמוראים נוספים בענין זה, ובענין גביית החוב מיורשי הלוה: **רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, מַלְוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין, וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת. מַאי טַעְמָא,** כיון **דְּשַׁעְבּוּדָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא.** דעת החולקים: **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, מַלְוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה בֵּין מִן הַיּוֹרְשִׁין וּבֵין מִן הַלָּקוֹחוֹת. מַאי טַעְמָא,** כיון **דְּשַׁעְבּוּדָא דְּאוֹרַיְיתָא.**

הגמרא מקשה על דברי רב ושמואל שחוב בעל פה אינו גובה מיורשים: **מֵיתִיבֵי,** שנינו בברייתא, אף שסתם שור שהורג אדם חייב סקילה ואם הוא מועד בעליו משלמים גם כופר, מכל מקום **הַחוֹפֵר** בור **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר, וַהֲרָגוֹ,** השור **פָּטוּר** מסקילה, ובעליו פטורים מכופר, כיון שהחופר הזיק לעצמו בכך שחפר בור וגרם לנפילת השור. **וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאִם מֵת הַשּׁוֹר** בנפילתו לבור, **יוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר חַיָּיבִים לְשַׁלֵּם** את **דְּמֵי הַשּׁוֹר לְבַעְלָיו,** שהרי אביהם חפר את הבור וגרם בכך למיתת השור, ואף שהוא עצמו מת, חייבים יורשיו לשלם. ולדעת רב ושמואל שמלוה על פה אינה נגבית מהיורשים, מדוע חייבים יורשי הלוה לשלם חוב זה, שאינו חוב שבשטר.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אִלְּעָא, אָמַר רַב,** הברייתא עוסקת **בְּשֶׁעָמַד** החופר **בַּדִּין** קודם שמת, וחייבוהו לשלם את דמי השור, וחיוב בית דין דינו כחיוב הכתוב בשטר, שגובה אף מהיורשים.

מקשה הגמרא: **וְהָא** 'הֲרָגוֹ' **קָתָנֵי** בברייתא, ואם נהרג כיצד העמידוהו בדין. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה,** מדובר בברייתא **שֶׁרַק עָשָׂאוּ** השור **טְרֵפָה,** והעמידוהו בדין, ואחר כך מת. מקשה הגמרא: **וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן, תָּנֵי תַּנָּא** – שנה התנא ברייתא זו באופן **שֶׁמֵּת** החופר, **וּקְבָרוּ** השור תחתיו בקרקעית הבור, וכיצד עמד בדין. מתרצת הגמרא: **הָתָם,** מדובר באופן **דְּיָתְבֵי דַּיָּנֵי אַפּוּמָא דְּבֵרָא** – שישבו הדיינים על פי הבור, **וְקוּדֶם שֶׁמֵּת, חַיְּיבוּהוּ** לשלם את דמי השור לבעליו.

רב פפא פוסק הלכה בנידון זה: **אָמַר רַב פָּפָא, הִלְכְתָא, מְלֹוֶה עַל פֶּה גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין,** ובחלק זה פסק כרבי יוחנן וריש לקיש, **וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת,** ובחלק זה פסק כרב ושמואל. מבאר רב פפא את טעמו: **גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעוֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹין. וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת,** כיון דְּלֵית לֵיהּ קָלָא, ואם יגבו מהם יבואו לידי הפסד.

שנינו במשנה: **הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין וְכוּ'.** הגמרא מבררת האם יש אופנים שגובים ממשועבדים בשטר כזה: **בְּעָא מִינֵּיהּ רַבָּה בַּר נָתָן מֵרַבִּי יוֹחָנָן,** אם **הוּחְזַק כְּתַב יָדוֹ** של הלוה **בְּבֵית דִּין,** שהודה הלוה שזהו כתב ידו והתקיים השטר בבית דין וחתמו הדיינים על הקיום, **מַאי,** האם נאמר שכמו ששטר בעדים גובה ממשועבדים, כך גם שטר זה שחתמו הדיינים על אמיתותו יגבה ממשועבדים, או שחתימות הדיינים מועילות רק שלא יוכל הלוה לטעון שאין זה כתב ידו, אך נשאר דינו ככל שטר שאינו גובה ממשועבדים. **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן, **אַף עַל פִּי שֶׁהוּחְזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין,** ככל שטר בכתב יד הלוה.

רמי בר חמא מקשה על רבי יוחנן: **מָתִיב רָמִי בַּר חָמָא,** שנינו במשנה (גיטין פו.), **שְׁלֹשָׁה גִּיטִּין** הן **הַפְּסוּלִין** מדברי חכמים, ואשה שהתגרשה באחד מהם אסורה מדרבנן להנשא לאחר עד שתתגרש בגט כשר, **וּמִכָּל מָקוֹם אִם** עברה **וְנִישֵּׂאת** לאדם אחר, אין דינה כאשת איש שזינתה שבניה ממזרים, אלא **הַוָּלָד כָּשֵׁר, וְאֵלּוּ הֵן** שלשה גיטין אלו: **א.** אם **כָּתַב** הבעל את הגט **בִּכְתַב יָדוֹ, וְאֵין עָלָיו** חתימות **עֵדִים,** ועבר בזה על תקנת חכמים שיהיו עדים חותמים על הגט, ומכל מקום כיון שנמסר בפני עדים כשר בדיעבד. **ב.** גט שאמנם **יֵשׁ עָלָיו עֵדִים, וְהַחסרון הוא שֶׁאֵין בּוֹ זְמַן,** ועבר בזה על תקנת חכמים (גיטין יז.) שיכתבו זמן בכל גט. **ג.** גט **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זְמַן, וְהַחסרון בו שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא** חתימת **עֵד אֶחָד,** הֲרֵי **אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה גִּיטִּין פְּסוּלִין** להנשא בהם לכתחילה, **וְאִם נִישֵּׂאת הַוָּלָד כָּשֵׁר.** רַבִּי אֱלִעֶזֶר חולק **וְאוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו** חתימות **עֵדִים** כלל, **אֶלָּא שֶׁנְּתָנוֹ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים,** הרי זה **כָּשֵׁר** לכתחילה, כיון שעדי המסירה הם העיקר והם הכורתים בין הבעל לאשתו. מוסיף רבי אלעזר ואומר, **וְאִם** היה זה שטר הלואה, שלא חתמו בו עדים אלא נמסר בפניהם, **גּוֹבֶה** המלוה **מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים,** כשטר שחתמו בו עדים. ואם לדברי רבי אלעזר די בכך שימסר השטר בעדים כדי לעשותו כשטר בעדים, כל שכן שבאופן שחתמו בו דיינים שיהיה דינו כשטר בעדים, ויגבה ממשועבדים, וקשה לרבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם,** לגבי שטר שנמסר בפני עדים, **דְּמִשְּׁעַת כְּתִיבָה הוּא דְּשַׁעֲבַד נַפְשֵׁיהּ** – מתחילה נכתב על דעת כן שימסרוהו בעדים, והתכוין הלוה לשעבד את נכסיו למלוה בשטר זה, כמו בשטר שחותמים בו העדים, אך כאן מתחילה כתבו הלוה כשטר בכתב ידו שאין בו שעבוד נכסים, ולכן אף אם חתמו עליו דיינים אין דינו משתנה, ואינו גובה ממשועבדים.

שנינו במשנה: **עֶרֶב הַיּוֹצֵא לְאַחַר חִיתּוּם שְׁטָרוֹת וְכוּ',** גובה מהערב רק מנכסים בני חורין. הגמרא מבררת את החילוק בין ערב שחתם לאחר העדים, לבין ערב שחתם לפניהם: **אָמַר רַב,** ערב שחתם על השטר **קוֹדֶם חִיתּוּם שְׁטָרוֹת** – לפני חתימות העדים שבשטר, **גּוֹבֶה** ממנו המלוה אף **מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים,** אך ערב שחתם על השטר **לְאַחַר חִיתּוּם שְׁטָרוֹת, גּוֹבֶה** ממנו המלוה רק **מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין.** אמנם **זְמָנִין** – היו פעמים **שֶׁאָמַר רַב** דין שונה, **שֶׁאֲפִילּוּ** אם חתם הערב **קוֹדֶם חִיתּוּם שְׁטָרוֹת, אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין.** ומקשה הגמרא: **קַשְׁיָא דְּרַב אַדְּרַב** – דברי רב קשים וסותרים זה את זה, האם בערב שחתם לפני העדים גובה המלוה גם ממשועבדים או רק מבני חורין.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – דין זה, שגובה רק מבני חורין, היינו באופן **דְּכָתַב בֵּיהּ** בשטר בסוף נוסח השטר, **'פְּלוֹנִי עֶרֶב',** שאין מילים אלו נקראות כהמשך לכל נוסח השטר, אלא כדבר בפני עצמו, ויתכן שהעדים החותמים בסוף מעידים רק על ההלואה עצמה, ולא על הערבות, והרי זו ערבות ללא עדים שאינה גובה ממשועבדים. **וְהָא** – מה שאמר רב שגובה ממשועבדים, היינו באופן **דְּכָתַב בֵּיהּ** בשטר לשון **'פְּלוֹנִי עֶרֶב',** שהאות וי"ו מחברת את ענין הערבות לכל נוסח השטר, והעדים החותמים בסוף מעידים גם על הערבות, ולכן גובה המלוה מהערב אף מנכסים משועבדים.

הגמרא מביאה את דעת החולק על רב: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין אם כתוב בשטר 'פלוני ערב' ובין אם כתוב בו 'ופלוני ערב', **אֵינוֹ גּוֹבֶה** מהערב **אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְאַף עַל גַּב דְּכָתַב בֵּיהּ 'וּפְלוֹנִי עֶרֶב'.**

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן: **מָתִיב רָבָא,** שנינו בתוספתא (גיטין פ"ז ה"ט), **עֵדִים הַחֲתוּמִין עַל שְׁאֵילַת שָׁלוֹם כְּגֵט** – עדים החתומים על שטר שנכתב בו נוסח גט אשה, אך קודם חתימתם נכתב 'שאלו בשלום פלוני', **פָּסוּל,** כיון **דְּחַיְּישִׁינָן שֶׁמָּא** רק **עַל שְׁאֵילַת שָׁלוֹם חָתְמוּ** העדים, ולא על אמיתות הגט, **וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לְרִידִי מִיפַּרְשָׁא לֵיהּ מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – תוספתא זו התפרשה לי מרבי יוחנן, שיש חילוק בדין זה, אם כתוב **'שְׁאִילוּ** בשלום פלוני', הגט **פָּסוּל,** כיון שזהו ענין בפני עצמו ויתכן שחתמו רק עליו, אבל אם כתוב בסוף הגט **'וּשְׁאִילוּ** בשלום פלוני', הגט **כָּשֵׁר,** כיון שהאות וי"ו מחברת את שאילת השלום לנוסח הגט הכתוב למעלה, והעדים החתומים למטה מעידים גם על הגט. ואם כן רבי יוחנן לשיטתו היה צריך לחלק כדברי רב, ולומר שאם כתב 'פלוני ערב' אין חתימות העדים שייכות לערבות ואינו גובה ממשועבדים, אך אם כתב 'ופלוני ערב', חתימות העדים הם גם על הערבות, ויגבה ממשועבדים.

מתרצת הגמרא: **הָכָא נַמִּי** – גם כאן סובר רבי יוחנן שרק באופן **דְּכָתַב 'פְּלוֹנִי עֶרֶב'** אינו גובה ממשועבדים, אך אם כתב 'ופלוני ערב', גובה ממשועבדים.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי, הַיְינוּ דְּרַב** – זו היא שיטת רב, ואילו מהלשון 'ורבי יוחנן אמר' משמע שהוא חולק על רב. משיבה הגמרא: **אִימָא 'וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן',** כמו שחילק רב בין לשון 'פלוני ערב' לבין לשון 'ופלוני ערב'.

שנינו במשנה: **מַעֲשֶׂה וּבָא לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְכוּ'** ואמר גובה מנכסים בני חורין, אמר לו בן ננס אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין וכו', ואמר רבי ישמעאל הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן, והן כמעיין הנובע, והרוצה שיעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס.

הגמרא מבררת את ההלכה במחלוקת זו: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף עַל פִּי שֶׁקִּילֵּם** [–שיבח] **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת בֶּן נַנָּס,** מכל מקום **הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ** – כרבי ישמעאל, שערב היוצא לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין, ולא כבן ננס האומר שאינו גובה כלל.

שנינו במשנה שבן ננס הוכיח את דבריו מאדם הנעשה ערב כדי להציל את הלוה מהמלוה שהיה חונקו בשוק, שאינו חייב לפרוע. הגמרא מבררת את דעת רבי ישמעאל בזה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, בְּ'חָנוּק'** – במלוה החונק את הלוה בשוק שיפרע לו את חובו, וכדי להצילו מידו אמר לו אדם אחר שהוא ישלם לו, שאמר בן ננס שפשוט שאינו חייב לשלם לו כלום, **מַה לִּי אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – מה יסבור בזה רבי ישמעאל, האם יסבור שגם בזה חייב הערב, כיון שכדי להצילו מהצער שגורם לו המלוה הוא מוכן לשעבד את עצמו לפרעון החוב, או שיודה לבן ננס הפוטר, כיון שכוונתו היתה רק להציל את הלוה מצערו ולקיים בכך מצוה, ואף לא נחסר המלוה מחמתו ממון.

תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חָלוּק הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל על בן ננס **אַף בְּחָנוּק,** וסובר שאף בזה חלה ערבותו וחייב לפרוע.

עתה שהתבאר שמחלוקתם היא גם ב'חנוק', דנה הגמרא מה ההלכה בזה. מסתפקת הגמרא: האם **הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ** – כרבי ישמעאל אף בחנוק, וכמו שפסק רבי יוחנן כמותו בערב היוצא לאחר חיתום שטרות, שגובה מבני חורין, **אוֹ** שבזה **אֵין הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ. תָּא שְׁמַע, דְּבֵי אָתָא** – שכאשר בא **רָבִין** לארץ ישראל, **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן, חָלוּק הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אַף בְּחָנוּק, וַהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ אַף בְּחָנוּק.** הגמרא מביאה את דעת שמואל: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל,**

המשך בעמוד פט

רשב"ם

אמר רב פפא הלכתא כו' — לעיל פירשתי גביית מלוה מן היתומים, וגם בפרק "שום היתומים" בערכין (כב, ב) אמר רבא: הלכתא, אין נזקקין לנכסי יתומים כו'. **בעא מיניה רבה בר נתן מרבי יוחנן הוחזק כתב ידו בבית דין מהו** — לאחר זמן, שמסר לו הלוה למלוה כתב ידו שהוא חייב לו ממון, ובא בבית דין והודה בפניהם שהוא כתב ידו, וכתבו לו בית דין הנפק, הוא הנקרא אשרתא וקיום השטר. **מאי** — מי אמרינן: הרי הוא מעתה כשטר שיש בו עדים, ויגבה ממשעבדי. דאחריות טעות סופר הוא, דכל שטר מלוה ומכירה שחותמים בו עדים — גובין ממשעבדי כאילו כתוב בהן אחריות. או דלמא קיום שטר אינו מועיל לשום שטר אלא להחזיקו בבית דין לכמות שהיה מקודם לכן, שאילו ימותו עדים או לוה — לא יוכל לטעון שטר זה מזויף הוא, דבית דין קיימוהו, ויגבה בו המלוה, וגם זה לא יגבה אלא מבני חורין. ולהכי אהני בית דין — שלא יוכל לוה לומר "אין זה כתב ידי". **פסולין** — לינשא בו. **ואין עליו עדים** — אלא שנמסר לה בפני עדים, דעדי מסירה כרתי ליה בדיעבד. **הרי אלו כו'** — בגיטין מפרש "הרי אלו" דרישא ו"הרי אלו" דסיפא למעוטי מאי, והתם מפרשא כולה. **כשר** — לכתחלה, דסבירא ליה עדי מסירה כרתי. **וגובה מנכסים משועבדים** — כלומר, ואם שטר מלוה הוא אותו השטר הכתוב בכתב ידו ואין בו עדים, אלא שמסרו בפני עדים — גובה מנכסים משועבדים. והכי מפרש התם רבי יוחנן אליבא דרבי אלעזר בפרק [״המביא תניינא״] (גיטין כב, ב) שאפילו בשאר שטרות גובה מנכסים משועבדים בעדי מסירה בלבד. אלמא, הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, ומסרו בפני עדים — גובה ממשעבדי, וכל שכן הוחזק בבית דין **הכי גרסינן: שאני התם דכשעת כתיבה הוא דשעבד נפשיה** — כשנכתב השטר — נכתב כדי למסרו בפני עדים, שיהו עדי מסירה במקום עדי חתימה. הלכך, כיון דלרבי אלעזר עדי מסירה כרתי — כאילו נחתמו בתוך השטר דמי. אבל אנו מיבעיא לן בהוציא כתב ידו בעלמא ששמו של לוה חתום בו, שזה מסר לו במקום הודאה, שלא יוכל לחזור ולכפור בו ולומר "פרעתי" כל זמן שחתימתו ביד מלוה, שלא נעשה השטר בלשון של שטר שעדים חתומים בו, ואחר זמן החזיקו בבית דין. וכשהלוהו — כמלוה על פה הויא, ותו לא מצו בית דין בקיומן לעשותו שטר שיש בו אחריות נכסים, שהרי לא לדעת כן נכתב מתחלה. כן נראה בעיני שמועה זו, וכן עיקר. ואית דגרסי: משעת הכתובה. ולא ירדו לשיטת השמועה. **פלוני ערב** — הפסיק הענין, ודלמא לא אסהדי עדים אלא אשטרא דלעיל לחוד. **ופלוני ערב** — וי"ו מוסיף על ענין ראשון, ועל השטר ועל הערבות חתימי סהדי. **ושאילו כשר** — שעל הכל העידו עדים. **הלכה כמותו** — כרבי ישמעאל, דגובה מנכסים בני חורין. **חנוק מה לי אמר רבי ישמעאל** — דלמא משום צערא דחבריה שנחנק נמי גמר ומקנה. או דלמא מתכוין הוא להצילו מחניקה, ומצוה הוא דקא עביד, ולאו מידי חסריה, ולא הוי ערב.

ערב

אָמַר רַב פַּפָּא, הִלְכְתָא: מִלְוֶה עַל פֶּה - גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת; גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין - כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעוֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת - דְּלֵית לֵיהּ קָלָא. "הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין" וכו'. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבָּה בַּר נָתָן מֵרַבִּי יוֹחָנָן: הוּחְזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, מַאי? אָמַר לֵיהּ: אַף עַל פִּי שֶׁהוּחְזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. מְתִיב רָמִי בַּר חָמָא: שְׁלֹשָׁה גִיטִין פְּסוּלִין, וְאִם נִישֵּׂאת - הַוָּלָד כָּשֵׁר, וְאֵלּוּ הֵן: כְּתַב בִּכְתַב יָדוֹ וְאֵין עָלָיו עֵדִים, יֵשׁ עָלָיו עֵדִים וְאֵין בּוֹ זְמָן, יֵשׁ בּוֹ זְמָן וְאֵין בּוֹ אֶלָּא עֵד אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה גִיטִין פְּסוּלִין, וְאִם נִישֵּׂאת - הַוָּלָד כָּשֵׁר; רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים, אֶלָּא שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים - כָּשֵׁר, וְגוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים - שֶׁאֵנִי הָתָם דְּמִשְׁעַת כְּתִיבָה הוּא דְּשַׁעְבֵּד נַפְשֵׁיהּ. "עֵרֶב הֵיוֹצֵא לְאַחַר חִיתּוּם שְׁטָרוֹת" וכו'. אָמַר רַב: קוֹדֶם חִיתּוּם שְׁטָרוֹת - גּוֹבֶה מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים, לְאַחַר חִיתּוּם שְׁטָרוֹת - גּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. זִמְנִין אָמַר רַב: אֲפִילּוּ קוֹדֶם חִיתּוּם שְׁטָרוֹת - אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין. קַשְׁיָא דְּרַב אַדְּרַב - לָא קַשְׁיָא: הָא דְּכָתַב בֵּיהּ "פְּלוֹנִי עֵרֶב", הָא דְּכָתַב בֵּיהּ "וּפְלוֹנִי עֵרֶב". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְאַף עַל גַּב דְּכָתַב בֵּיהּ "וּפְלוֹנִי עֵרֶב". מְתִיב רָבָא: עֵדִים הַחֲתוּמִין עַל שְׁאֵילַת שָׁלוֹם בְּגֵט - פָּסוּל, חֲיִישִׁינַן שֶׁמָּא עַל שְׁאֵילַת שָׁלוֹם חָתְמוּ; וַאֲמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לְדִידִי מִיפַּרְשָׁא לֵיהּ מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: "שְׁאִילוּ" - פָּסוּל, "וּשְׁאִילוּ" - כָּשֵׁר - הָכָא נַמִי דְּכָתַב "פְּלוֹנִי עֵרֶב". - אִי הָכִי, הַיְינוּ דְּרַב - אֵימָא: וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן. "מַעֲשֶׂה וּבָא לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל" וכו'. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַף עַל פִּי שֶׁקִּילֵּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת בֶּן נַגָּם, הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: בְּחָנוּק מַה לִּי אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל? - תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חָלוּק הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אַף בְּחָנוּק. - הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ אוֹ אֵין הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ? - תָּא שְׁמַע, דְּכִי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חָלוּק הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אַף בְּחָנוּק, וַהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ אַף בְּחָנוּק. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: חָנוּק וְקָנוּ מִידוֹ - מִשְׁתַּעְבֵּד. מִכְּלָל, דְּעֵרֶב בְּעָלְמָא לָא בָּעֵי קִנְיָן. וּפְלִיגָא דְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן:

ערב

תוספות

גובה מן היורשים כדי שלא תנעול דלת בפני לוין — הכא מוקי הך מילתא אליבא דכולי עלמא, בין למאן דאמר דאורייתא בין למאן דאמר לאו דאורייתא. ובפרק קמא דקדושין (יג, ב) אמרינן: גובה מן היורשים — שעבודא דאורייתא. ואינו גובה [מן הלקוחות כו']. ויש לפרש דרב פפא לא אמר אלא: מלוה על פה גובה מן היורשים ואינו גובה מן הלקוחות, וגמרא מפרש לה הכא למאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא, והתם למאן דאמר שעבודא דאורייתא. והוי כמו "איכא דאמרי" מילתא דהכא ודהתם. וכעין זה מצינו ב"המקבל" (בבא מציעא קיב, א) דבעו מיניה מרב ששת: קבלן עובר "בבל תלין" או לא, אומן קונה בשבח כלי או לא, וב"הגוזל קמא" (בבא קמא צט, א) משמע שלא שאלו ממנו אם אומן קונה בשבח כלי או לא. ובשם הרב רבינו אליהו מנוחתו כבוד מפרש דהא דפסיק רב פפא התם דשעבודא דאורייתא — היינו לענין קרבן, כגון האשה שמתה יביאו היורשים עולתה, דאיירי התם לעיל במשנה. וכן משמע התם מתוך פירוש רבינו חננאל, וכן עיקר.

משעת כתיבה שעבד נפשיה — כדפירש בקונטרס. ולא גרסינן "משעת כתובה", דהוי משמע דעדי חתימה כרתי בכתובה לרבי אלעזר. וזה אינו, דהא אפילו אין בכתובה עצמה אלא עדי מסירה — כשר, כדאמרינן דאמר רבי אלעזר בין בגיטין בין בשטרות, וקיימא לן כוותיה בין בגיטין בין בשטרות מההיא ד"זה בורר" (סנהדרין כח, ב). (הג"ה) [והכא] נמי דכתב ביה "אני פלוני ערב". ותימה: דאם כן ליהוי כ"שאילו" ותירץ מורי רבי: דשאני שאילו, שדומה שסותר הגט. ולעיל (קסב, ב) נמי אמרינן: מילאהו בקרובין — כשר.

והלכה כמותו אף בחנוק — קשה לרבינו יצחק על ההיא ד"הנושא" (כתובות קא, ב) דאמר רבי יוחנן באומר לחבירו "חייב אני לך מנה" בשטר, דאלימא מילתא דשטרא וכמאן דאמר להו "אתם עדי" דמי, ומוקי נפשיה כרבי ישמעאל, דלא פליג עליה רבי ישמעאל אלא משום דסבר דערב לאחר מתן מעות משתעבד, כדאמר דהלכה כמותו אף בחנוק. ורבי יוחנן גופיה [אפשר דסבירא ליה] כשאמר לו בשוק "הנח לו ואתן לך" — פטור, דליכא אלימותא דשטר כלל, ומנלן דסבר אלימא מילתא דשטרא? ונראה לרבי: דחנוק נמי, דהכא בשטר טעמא דאלימא מילתא דשטרא גמר ומשעבד נפשיה. ופירש בקונטרס דלא גרסינן בתר הכי: הנך כולהו בעו קנין. וכן נראה, כי כבר פירש דין כולם. ובפירוש רבינו חננאל הוא משמע לפרשו כך: בין בחנוק בין בלא חנוק, בין בשטר ובין בעל פה, בעי קנין. ויש ספרים שאין כתוב בהן כלל, ונחת לזה מזה.

הדרן עלך גט פשוט וסליקא לה מסכת בבא בתרא

1 עָרֵב דְּבֵית דִּין הוּא דְּלָא בְּעֵי קִנְיָן, הָא בְּעֵלְמָא בָּעֵי קִנְיָן. וְהִלְכְתָא:
2 עָרֵב בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת לָא בָּעֵי קִנְיָן, אַחַר מַתַּן מָעוֹת - בָּעֵי קִנְיָן;
3 עָרֵב דְּבֵית דִּין לָא בָּעֵי קִנְיָן, דְּבְהַהִיא הֲנָאָה דִּמְהֵימְנִי לֵיהּ - גָּמַר
4 וּמְשַׁעְבֵּד לֵיהּ.

הדרן עלך גט פשוט
וסליקא לה מסכת בבא בתרא

1 **ערב דבית דין לא בעי קנין** — דבההיא הנאה דקא מהימני ליה בית דין —
2 גמר ומשעבד נפשיה. **הכי גרסינן: והלכתא ערב בשעת מתן מעות לא בעי**
3 **קנין** — ואם כתב בתוך השטר לאחר חיתום שטרות — גובה מנכסים משועבדים.
4 **שלא בשעת מתן מעות בעי קנין** — ואפילו חתום בתוך השטר. ואי חתום
5 לאחר חיתום — בעי קנין, וגובה מבני חורין. **ערב דבית דין לא בעי קנין** —
6 ולא גרסינן: הנך כולהו בעי קנין.

הדרן עלך גט פשוט
וסליקא לה מסכת בבא בתרא

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט שבט, תשט"ו
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר ירמי' שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ב שבט (אשר גם בו אינני מוציא סיבה להפסק הידיעות ממנו זמן ארוך כ"כ) נהניתי לקרות בו שנסתדר בעניני פרנסתו ושהם גם עתה בעסקנות הצבורית שנוסף על כל, הנה תקותי חזקה שינצל כל הזדמנות ואפשריות לחזק ולהפיץ היהדות (אידישקייט) ונקודת היהדות שבכל דבר בכל שהשפעתו מגעת, ויהי' זה חדור בהחום והחיות החסידותיים ויכשירם ג"כ - מושפעיו לקבל תורת החסידות והדרכותי' לא רק בהנוגע לקיום המצות אלא אפילו בחיי היום יומים בעניני הרשות, ובודאי ידוע לו הפתגם ששמענוהו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, דאס וואס מען טאר ניט טאר מען דאך ניט און דאס וואס מען מעג דארפען ניט, ודלא כטעות העולם שאומרים שאין עמא דבר מוכשר לקבל פתגם זה בימינו אלה, כי אדרבה ואדרבה ובפרט בשנים האחרונות נתאכזבו כמה מבנ"י מאלילי השקר הנקראים בלע"ז אידעאלען החילונים, ומחפשים את האמת ואת החי לא בבית הקברות אלא בבתי הכנסיות ובבתי המדרש עד שלפעמים מספיק סיוע מעט, ואפילו רמז שיכנסו פנימה בד' אמות של תפלה וד' אמות של תורה וימשיכו לשם גם את ב"ב, וכבר ידוע הבטחת הקב"ה רבונו של עולם כולו כפשוטו, פתחי לי כחודו של מחט ואני אפתח לך כפתחו של אולם.

לפלא קצת שבהשיעורים שלומד ברבים אינו מזכיר שיעור לימוד הלכות הצריכות בחיי היום יומים (מלבד חיי אדם הלכות שבת שאין זה מספיק כלל וכלל כמובן), שהרי סו"ס המעשה הוא העיקר וכמ"ש את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם, ולכמה מקומות כבר כתבתי וכן מסרתי בע"פ ע"ד ההכרח הגדול לפרסם הידיעות בדיני ברכות הנהנין הפסק בתפלה, מוקצה כו' שרבה העם הארצות בזה במדה מבהלת, ואם בדורות שלפנינו זרזו על זה (עיין הלכות ת"ת לרבנו הזקן ובהקדמות השו"ע לרבנו הזקן וכו'), עאכו"כ בימינו אלה שהי' הפסק ובלבול המוחין, ובפרט הדור הצעיר שאינו רואה הנהגה ישרה בהנ"ל ברחוב ולא בבית, שמוכרח ללמוד בבית הספר ובביהמ"ד אפילו ענינים הפשוטים ביותר ובפרט בהנ"ל, ועל כגון דא נאמר שגגת תלמוד עולה זדון, ובודאי ישתדל עכ"פ מכאן ולהבא שיתפרסמו דינים אלו ע"י לימוד ובאופנים המתאימים וכו' וחפץ ד' בידו יצליח.

...ולפלא שאינו מזכיר ע"ד יום ההילולא יו"ד שבט, ואף שהוא כבר בעבר ותפלה בזה היא תפלת כו', הנה יה"ר שלא יהי' זה אלא השמטה בכתב אבל לא בפועל.

אתענין לדעת משלום אנ"ש אשר במדינתו אשר בטח עומד עמהם בקישור מכתבים או גם פנים בפנים, ות"ח אם יכתבו אודותם במכתבו הבא.

בברכה לבשו"ט.

עֶרֶב דְּבֵית דִּין – ערב שנעשה ערב על ידי בית דין, כגון שבית דין היו רוצים לגבות מהלוה, ואמר להם הניחוהו ואני ערב לכם, והאמינוהו בית דין וקיבלו את ערבותו, ומחמתו לא גבו מהלוה, **הוּא דְּלֹא כְּעֵי קִנְיָן** – רק הוא אינו צריך קנין, וכטעם שיבואר להלן, **הָא כְּעֵלְמָא, כְּעֵי קִנְיָן** – אבל סתם ערב שלא בשעת מתן מעות צריך קנין כדי להשתעבד, ולא רק ב'חנוק'.

הגמרא פוסקת את ההלכה בנידון זה: **וְהִלְכְתָא, עֶרֶב** שהתחייב **בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת** ההלואה ללוה, וסמך המלוה על ערבותו כשהלוה את המעות, **לֹא כְּעֵי** – אינו צריך **קִנְיָן** כדי להתחייב, שהרי מחמתו הוציא המלוה מעות. אך אם נעשה ערב **לְאַחַר מַתַּן הַמָּעוֹת** ללוה, ולא הוציא המלוה את המעות על סמך נאמנותו, אף אם חתם בשטר **כְּעֵי קִנְיָן** כדי להתחייב.

דין נוסף: **עֶרֶב דְּבֵית דִּין** – שקיבלו בית דין את ערבותו ומחמתו נמנעו מלגבות מהלוה, **לֹא כְּעֵי קִנְיָן,** והטעם לכך, כיון **דִּבְהַהִיא הֲנָאָה דִּמְהֵימָן לֵיהּ** – שבאותה הנאה שיש לו מכך שבית דין מאמינים לו וסומכים על ערבותו, **גָּמַר וּמְשַׁעְבֵּד לֵיהּ** – הוא גומר בדעתו להשתעבד למלוה לשלם את החוב, ואין צריך קנין. ,

הדרן עלך גט פשוט וסליקא לה מסכת בבא בתרא

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו עם המוסגר בו וכשהייתי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, היום ער"ח מרבין בשמחה, הזכרתי את כל אלו הכתובים ברשימתו, ויה"ר מהשי"ת שיתברך כאו"א מהם בהמצטרך לו בגו"ר.

מ"ש בדבר המקוה כשרה, הנה גודל הענין מובן שאין צריך אריכות וכל השתדלות הנצרכה בזה כדאית היא, ובמילא תקותי חזקה שיעשה בזה במרץ ובזריזות ויפה שעה אחת קודם, וכדאי שיבוא עוה"פ בכתובים עם הרב דייטש שי' מקליוולאנד, ויעוררו עוה"פ למצוא אופן שיהיו ההוצאות קטנות יותר...

מ"ש אודות הגן ילדים, שלדעתו עדיין אין ניכר סימן שיוכל להתפתח מזה ישיבה קטנה, הנה אין אתנו יודע עד מה, ומוכרחים לעשות ככל האפשרי והרי כבר נאמר אחד הי' אברהם וירש זרעו את כל הארץ. ועל פי זה אין דעתי נוחה ממ"ש שכבר עתה חוששים הם לשבת במקומם עתה זמן ארוך מפני שאלת ילדיהם שי', כי חשש זה בהווה אי אפשר שלא יחליש המרץ בעבודת הקדש המוטלת עליו במחנו הט', ואפילו אם הי' חשש מוצדק ואפילו אם הי' ברור שיעתיקו דירתם מעיר זו, כבר ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר הקמת המשכן הי' בכל הפרטים והדיוקים אפילו באותם התחנות והמסעות שלא היו שם אלא יום ולילה (והוא מובן ופשוט עפ[מ]"ש בתניא סוף פרק כ"ה, ויחוד זה למעלה הוא נצחי, עיי"ש), ובפרט שצריכים להיות חזק במדת הבטחון, ובמילא הרי אפשר שבעתיד הקרוב ישתנה המצב לטוב, ויזכה ויצליח לבנות את החינוך הכשר והקדוש במחנו הט'.

נהניתי לקרות בסיום מכתבו אשר התפתח העסק של גיסו שי' ומוצא עכשיו הברכה אשר נתברכו, ובודאי למותר לעוררו שעליו למשוך את שימת לבבם שכשרואים ברכות השי"ת בהמצטרך, צריכים להבין הרמז להוסיף גם בצנורות והכלים לזה הם עניני תורה ומצות, ועיין ג"כ ד"ה קטנתי באגרת הקדש לרבנו הזקן.

בברכה להצלחה ולבשו"ט בכל הנ"ל.

נ.ב.

בודאי אם יהיו תוצאות טובות מקישור המכתבים שלו עם הרה"ג דייטש שי' יודיעני ת"ח מראש.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

יט. אֲבָל אִם רוֹב הַקָּהָל לֹא הָיוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֵינָם נִמְשָׁכִים אַחַר הַמִּיעוּט וְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת הַרְבֵּה[קמ]
אֵין הַקָּהָל הַמִּתְפַּלְּלִין בְּאֶחָד מֵהֶם נִמְשָׁכִים אַחַר הַמִּתְפַּלְּלִים בָּאֲחֵרִים[קמא-קמב] אע"פ שֶׁהַמָּה הַמִּיעוּט נֶגֶד
הָאֲחֵרִים[קמג] (וְיָחִיד שֶׁלֹּא הָיָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁקִּיבְּלוּ בָּהּ שַׁבָּת אע"פ שֶׁהוּא רָגִיל לְהִתְפַּלֵּל תָּמִיד בְּאוֹתוֹ בֵּית
הַכְּנֶסֶת[קמד] אִם רוֹב הָעִיר[קמה] לֹא קִבְּלוּ עֲדַיִן שַׁבָּת אֶפְשָׁר לְהַתִּירוֹ בִּמְלָאכָה):

הלכתא רבתא

קמ] **בתי כנסיות הרבה** - שני מנינים בבית כנסת אחד - דינם כשני בתי כנסת,
אמנם אם המנין השני אינו קבוע נגררים אחר המנין הקבוע[185], ואפילו הוא מנין קבוע אלא שהוא למתאחרים לבוא לבית הכנסת - אבל שאר תפילות השבת מתפללים ביחד - נגררים אחר המנין בו מתפלל רוב הציבור[186].
קמא] **אחר המתפללים באחרים** - יחיד שלא היה בבית הכנסת בו רגיל הוא להתפלל, וקיבלו עליהם רוב העיר את השבת - חוץ מבית הכנסת שלו - אינו נגרר אחרי רוב אנשי העיר, בתנאי שיהיה בבית הכנסת שרגיל בו בעת שיקבלו השבת, אבל אם בשבת זו אינו חושב ללכת לבית הכנסת (כגון חולה) - נגרר אחרי רוב בני העיר[187].
קמב] **אחר המתפללים באחרים** - אף שאין אנשי בית כנסת אחד נגררים אחר בית כנסת אחר, מ"מ מי שבא לבית כנסת שכבר קיבלו בו שבת, גם אם אינו קבוע בו - מ"מ נגרר אחריהם[188].
קמג] **המיעוט נגד האחרים** - דווקא כשמתפללים בבית הכנסת - אבל אם עושה מנין (אפילו קבוע) בביתו - נגררים אחר רוב בני העיר[189].
קמד] **באותו בית הכנסת** - ומי שרגיל להתפלל תמיד בב' בתי כנסת פעמים בזה ופעמים בזה - נמשך כל פעם אחר בית הכנסת שמתפלל בו בשבת זו[190].
קמה] **אם רוב העיר** - היינו שומרי שבת שבעיר[191].

ציונים והוספות

185) ובמקומות בהם בקיץ רוב הקהל מתפללים מוקדם, ומיעוטם מתפלל בזמנה (כמו שרגילים שאר הקהל לעשות בשבתות החורף) - אין המנין הקטן נגרר אחרי הגדול (המקדים להתפלל), כיון שמתפללים מוקדם רק בשבתות הקיץ, אבל אם לא מארגנים מנין למתפללים בזמנה - אלא מתפללים ביחידות - נגררים אחר רוב הקהל (שו"ת באר משה ח"ב סי' יט (וראה בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ג סי' לח שכאשר הקדמת השבת נעשית לא מטעם מצוה אלא מטעם שיוכלו לאכול מוקדם וכד' - אין נגררים אחריהם המיעוט אפילו בלא מנין, ולא הסכימו עמו בשו"ת באר משה הנ"ל, ובשלחן שלמה הערה יט)).
186) שו"ת שרגא המאיר ח"ד סי' לט.
187) דאין לומר שאינו נגרר אחר רוב העיר רק כשהוא בתוך בית הכנסת, אמנם ראה קיצור הלכות משוע"ר סי' רסא הערה 36.
188) ואפילו לא קיבל שבת עמהם, ואפילו לא קיבלו רוב בני העיר השבת, קצוה"ש סי' עו, סק"ט.
189) משנ"ב ס"ק נא.
190) שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' כד, וח"י סי' כ (והיינו לקולא שאינו חייב לקבל על עצמו השבת, אבל לחומרא (כשהם קיבלו על עצמם מוקדם את השבת) - אינו נגרר אחריהם אלא אחר רוב אנשי העיר).
191) שלחן שלמה הערה כא, שו"ת מנח"י ח"א סי' כד.

חלק ב' סימן רסג, מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן סעיף יט

שולחן ערוך – הלכות נפילת אפים

א לאחר שסיים השליח ציבור חזרת התפלה נופלים על פניהם
ומתחננים כל מקום לפי מנהגו וגם עיקר נפילת אפים הוא מנהג שנהגו כל ישראל מימות עולם ואף על פי כן אינה חובה אלא רשות לכן כל הלכותיה תלויות במנהג כמו שיתבאר ותחינה זו שמתחנן בנפילת אפים צריך לומר מיד אחר התפלה אבל אם הפסיק ועסק בדברים אחרים אחר התפלה שוב אין תחינתו נשמעת כל כך לכן אין לדבר בין תפלה לנפילת אפים (אע"פ שמן הדין אין איסור בדבר שהרי עיקר נפילת אפים היא רשות) ומכל מקום א"צ ליזהר אלא מלהפסיק ולעסוק בדברים אחרים לגמרי אבל שיחה מועטת אין לחוש וכל שאין מפסיקין בדברים אחרים לגמרי יכול לילך אחר התפלה למקום אחר ליפול שם על פניו.

ועיקר נפילת אפים שנהגו בה בימי הראשונים היא ליפול על פניו ארצה אפילו שלא בפישוט ידים ורגלים (ואפילו יושב על הארץ ונופל על פניו ארצה) ואדם חשוב אינו רשאי ליפול על פניו בענין זה בפני הצבור כשמתפלל על הצבור אם אין הצבור נופלים כך כמוהו אלא א"כ הוא בטוח במעשיו שיענה כיהושע בן נון (שהרי) נאמר בו קום לך למה זה אתה נופל על פניך

(משמע שאין לו ליפול) לפי שאם לא יענה מיד יהרהרו הצבור אחריו לומר שאינו הגון ואינו ראוי ליענות.

וכן כל אדם אסור ליפול על פניו ארצה על גבי רצפת אבנים אפילו שלא בפישוט ידים ורגלים גזירה משום השתחוואה בפישוט ידים ורגלים שהיא אסורה מן התורה ולוקין עליו שנאמר ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה ואינו מותר אלא במקדש בלבד.

ואם אינו מדביק פניו בקרקע אלא מטה על צידו מותר אפילו לאדם חשוב בפני הצבור ואפילו על גבי רצפת אבנים שלא בפישוט ידים ורגלים כמו שיתבאר ועכשיו שלא נהגו ליפול על פניהם ממש אלא בהטיית הראש וכיסוי הפנים בלבד לא שייך כל זה.

וכיון שאין נופלין ממש אלא שמכסה פניו נהגו ליפול אפילו מעומד אך ע"פ הקבלה ראוי להיות נפילת אפים מיושב ואם אי אפשר לישב במקום שכלו הג' פסיעות ימתין כדי הילוך ד' אמות ויחזור למקומו ויפול מיושב.

ונוהגים לכסות הפנים בבגד ולא די בכיסוי היד שנופל פניו עליה לפי שהיד והפנים גוף אחד הן ואין הגוף יכול לכסות את עצמו כמו שנתבאר סי' ע"ד וצ"א.

ונהגו במקומות הרבה להטות על צד שמאל לפי שמצינו כשאדם מתפלל שכינה מימינו שנאמר ה' צלך על יד ימינך וכמ"ש בסי' צ"ז נמצא כשהוא מוטה על שמאלו פניו כלפי שכינה ואם היה מוטה על ימינו היה להיפך ולא יתכן לעבד להיות אחוריו כלפי אדוניו וי"א להטות על יד ימינו שכשהוא מוטה על ימינו ושכינה כנגדו יכוון שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני ונהגו במדינות אלו להטות בשחרית על ימינו ולא על שמאלו משום כבוד התפילין שבשמאלו ובמנחה או אפילו בשחרית כשאין לו תפילין בשמאלו מטה על שמאלו והש"ץ העומד מימין הארון טוב שיטה ראשו מעט כלפי הארון אף כשנופל על יד ימינו (וה"ה היושבים בצד המנורה לפני הארון ונופלים על פניהם למזרח כמו הש"ץ).

ע"פ הקבלה יש לומר מזמור אליך ה' נפשי אשא אך מפני שהאומרו ולבו רחוק ממנו גורם לו להאסף בלא עתו לפיכך נמנעו לאומרו במדינות אלו אלא אומרים רחום וחנון כו' ה' אל באפך כו':

ב לאחר שנפל על פניו יגביה ראשו ויתחנן מעט מיושב כל מקום ומקום לפי מנהגו ומנהג פשוט לומר ואנחנו לא נדע מה נעשה כו' לפי שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם שיתפלל בישיבה ובעמידה ובנפילת אפים כאשר עשה משה רבינו עליו השלום שנאמר ואשב בהר וגו' ואתנפל לפני ה' וגו' ומאחר שאין בנו כח להתפלל בענין אחר אנו אומרים ואנחנו לא נדע מה נעשה כו' ואחר כך חצי קדיש אשרי למנצח:

ג יש נוהגים שאין נופלים אפים אלא במקום שיש שם ספר תורה וסימן לדבר במלחמת העי ויפול על פניו לפני ארון ה' ובמקום שאין ספר תורה נוהגין לומר תחינה בלא כיסוי פנים.

וחצר בית הכנסת הפתוחה לבית הכנסת המתפללים בה כשבית הכנסת פתוח נוהגים לומר תחנה בנפילת אפים כמו בבית הכנסת עצמו אבל לא כשבית הכנסת נעול ובית הכנסת של נשים היא כבית אחד לענין זה עם בית הכנסת שהספר תורה בתוכה אפילו אינו פתוח לו ונוהגים לומר בו בנפילת אפים אבל עזרה שלפני בית הכנסת דינה כחצר בית הכנסת.

אפילו יחיד המתפלל בביתו כשמתפלל בשעה שהציבור מתפללין בבית הכנסת יכול ליפול עמהם בשעה שהם נופלים שהרי הוא כאלו עומד עמהם שאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים כל שיש עשרה במקום אחד כמו שנתבאר בסי' נ"ה:

ד אין נפילת אפים בלילה מטעם הידוע ליודעים לפיכך אם נמשכה תפלת המנחה עד הלילה אין ליפול על פניו ויש לדלג אבינו מלכנו כדי ליפול מבעוד יום ומכל מקום אין לחוש לזה אלא בודאי לילה אבל לא בבין השמשות ונוהגים ליפול על פניהם בליל אשמורות הואיל והוא קרוב ליום ויש נוהגים להאריך בסליחות עד נכון היום ואז נופלים על פניהם:

ה נהגו שלא ליפול על פניהם בבית החתן ביום כניסתו לחופה מפני שיום טוב שלו הוא ולא בבית הכנסת ביום מילה מפני שמצות מילה בשמחה קבלו עליהם ולא כשיש שם חתן בבית הכנסת ולא בבית האבל מפני שז' ימי אבילות הוקשו לז' ימי החג לענין איסור עשיית מלאכה שנאמר והפכתי חגיכם לאבל וה"ה לוהוא רחום שאומר[ים] בב' וה'.

ואף לאחר שיצאו מבית החתן והאבל ובאו לבתיהם א"צ לומר תחנון לפי שמקומו הוא מיד אחר תפלת י"ח וכיון שנדחה ממקום קביעתו נדחה לגמרי וה"ה לוהוא רחום במדינות אלו שנוהגים לומר קודם נפילת אפים בכל הימים אע"פ שאמירתו חובה כמ"ש בסי' קל"ד (מכל מקום כיון שחיובו אינו אלא מפני המנהג ועכשיו נפטרו מלאמרו בשעת חיובו דהיינו בזמן שנוהגים לאמרו בכל יום שהוא מיד אחר תפלת י"ח קודם נפילת אפים נפטרו כל היום).

אבל בראש חודש שנוהגים שאין אומרים הלל בבית האבל (יש לכל אחד לומר הלל אחר כך כשבא לביתו שמצות הלל היא כל היום ואין מקומו קבוע מיד אחר תפלת י"ח שאפילו קודם התפלה צריך לקרותו לפעמים כמ"ש בסי' תכ"ב ואצ"ל אחר התפלה שזמנה כל היום אפילו ליחיד בראש חודש ואין אומרים אותו מיד אחר תפלת שחרית אלא משום זריזין מקדימין למצות ועוד שאינו דומה לוהוא רחום שהיו פטורים מלאמרו בשעת חובתו מפני האבלות של אבל שהיא לו כיו"ט אבל מן הלל אינם פטורים אלא שמפני האבילות שבבית אין רוצים לומר שם לא המתים יהללו יה מפני שנראה כלועג לרש לפיכך צריכים לצאת משם ולקרות כמו שהמתפלל כשהוא מהלך בדרך והגיע אצל קברות אחר י"ח מיד שהוא צריך להרחיק משם משום לועג לרש ולקרות הלל).

במה דברים אמורים בהלל של ראש חודש שחיובו אינו אלא מנהג ולא נהגו לקרות בבית האבל אבל בחנוכה שההלל הוא חובה מתקנת חכמים קורים גם בבית האבל שגם האבל חייב בו אלא שנוהגים שהאבל כל ל' ועל אביו ועל אמו כל י"ב חודש אינו עובר לפני התיבה בעת ההלל כי הקהל אז בשמחה כעין שבתות ויו"ט:

ו אין מונעין מליפול על פניהם ביום המילה אלא בבית הכנסת שהמילה בו אבל בבית הכנסת אחר נופלין ובזמן הקור שמלין התינוק בביתו נוהגים שלא ליפול על פניהם בבית הכנסת שבעל הברית מתפלל שם וכל זה בתפלת שחרית שמלין

אז התינוק אבל במנחה אע"פ שמתפללין אצל התינוק אומרים תחנון.

משא"כ בחתן שאין אומרים תחנון כל היום כשמתפללים אצל החתן או אם בא לבית הכנסת ביום כניסתו לחופה ויש מקומות נוהגים שאין החתנים הולכים לבית הכנסת יום או יומים קודם החופה כדי שיוכלו הקהל לומר תחנון אך אם נכנסו לבית הכנסת אומרים תחנון לבד מיום החופה ויש נוהגים שלא לומר תחנון כל ז' כשהחתן בבית הכנסת שכל ז' ימי המשתה הם לו כרגל ואפילו ביום ח' לחופתו (בשחרית) אין נוהגים ליפול על פניהם כיון שהיתה החופה סמוך לערב (ולא נשלמו ז' ימים עד יום ח' בעת ההיא).

ויש מקומות נוהגים שלא לומר תחנון גם במנחה כשמתפללים אצל התינוק אבל בבית הכנסת נופלים אע"פ שבעל הברית מתפלל שם ובשבת אומרים צדקתך צדק אפילו אין עושין הסעודה אלא בלילה:

חלק א סימן קלא, דיני נפילת אפים ובו ו' סעיפים:

שולחן ערוך – הלכות תלמוד תורה

א כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין ואפילו עני המחזיר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו עת לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה.

ובעת זו צריך שילמוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה הלכות פסוקות ותלמוד ולא תלמוד בלבד אם הוא תחלת לימודו לפי שבתחלה צריך לידע הרבה מן האיסור והמותר בלא טעמים וראיות ואיך לעשות המצות הנהוגות כדי שידע לשמור ולעשות ולא יחטא קודם שידע הכל על נכון מעומק לימוד התלמוד.

ועת זו שביום מצוה מן המובחר לקבוע אותה מיד אחר התפלה קודם שילך לעסקיו וכל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש והולך ללמוד זוכה ומקבל פני השכינה שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון (וע"ש בתלים בתרגום יונתן ובגמרא סוף מסכת מ"ק דכ"ט ע"א ובמד"ר פ' שמות ספ"ב ובירושלמי ספ"ד דשביעית) וקביעות העת צריך שיהיה קבועה ותקועה בענין שלא יעבירנו אף אם הוא סב[ו]ר להרויח הרבה.

ומכל מקום קודם שילך לבית המדרש יכול לאכול פת שחרית אם הוא רגיל וטוב שירגיל בו כי פ"ג מיני חלאים כמנין מחלה תלויים במרה וכולם פת במלח וקיתון של מים שחרית מבטלתן.

ומצוה להנהיג עצמו בהנהגה טובה לשמור בריאותו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת בוראו ועל כן אינו רשאי לסגף עצמו אלא א"כ יש בו צורך לעבודה כגון שטבעו נוטה להיות שטוף בתאוות אכילה ושתיה או שאר תאוות ואי אפשר לו לכפות טבעו אלא א"כ יטה עצמו לקצה אחרון ולנהוג בעצמו בפרישות לגמרי מאותו דבר שטבעו כוסף ומנהיג בזה זמן רב עד שידע בנפשו שאף אם ינהג עצמו בזה הדרך הממוצע לא יטנו טבעו מדרך הישרה.

וזהו כלל לכל המדות שבאדם חוץ מן הגאוה והכעס שבהם אין ראוי לילך במדה בינונית אלא להתרחק מגובה הלב והכעס עד קצה האחרון וכמו שאמרו חכמים מאד מאד הוי שפל רוח בפרק ד' דאבות משנה ד' יע"ש בפירוש הרע"ב ובפי' המשניות להרמב"ם שהאריך בזה וכן בענין הכעס וכמו שיתבאר לקמן סימן קנ"ו ס"ג:

חלק א סימן קנה שכל אחד חייב בתלמוד תורה סעיף א:

לקוטי תורה

"ויניחהו בגן עדן לעבדה" - כיצד "משביחים" את הגן עדן

[בפרקים הקודמים (ב־ד) נתבאר באריכות ענין "עבודה שבלב" זו תפלה - שעיקר עבודתה היא הכוונה והבקשה בלב להמשכת אור אין סוף למטה, והיא היא "הכוונה והפנימיות של כל המצוות".

בפרק זה ישוב לבאר את ענין ה"עבודה" של "עשיית הדירה בפועל", על ידי קיום רמ"ח מצוות עשה :]

וכל זה הוא ענין עבודה שבלב זו תפלה.

כל מה שנתבאר עד כאן בענין התפלה ופרטי' נקרא "עבודה שבלב", כלומר שה"עבודה" להקב"ה (שהיא עשיית דירה לו ית') היא עדיין רק "בלב", כי אין כאן עשי' בפועל, אלא רק "בקשה" ותחנונים מעומק פנימיות הלב על המשכת וגילוי אור אין סוף למטה - "ברוך אתה הוי'".

ואחר כך צריך להיות כלים לגילוי האור.

ולכן, לאחר "עבודה" ו"בקשה" זו שבלב, צריכים לעשות ולהכין את ה"כלים" - כדי שהמשכה זו (ד"ברוך אתה הוי'") תומשך ותאיר למטה בעולם הזה הגשמי.

וזהו ענין לעבדה זו רמ"ח מצות עשה, להמשיך האור בכלים, להיות דירה בתחתונים.

"עבודה" זו של עשיית ה"כלים" היא בקיום רמ"ח מצוות עשה (עליו דרשו רז"ל "ויניחהו בגן עדן לעבדה, זו רמ"ח מצוות עשה"), שעיקרה הוא עשי' בפועל, כי הדברים והחפצים הגשמיים שבהם נתקיימה המצוה הם ה"כלים" להשראת האור, ועל ידי זה נעשה העולם הזה ("התחתונים") דירה לו ית'.

והנה אמרו רז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא.

ע"פ כל הנ"ל בביאור ענין ה"עבודה" לעשות לו ית' דירה בתחתונים, שהיא המשכת אור אין סוף ב"ה למטה על ידי תפלה וקיום רמ"ח מצוות עשה, יובן מאמר רז"ל "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", כי לכאורה יש להבין דיוק הלשון "תשובה ומעשים טובים", והרי עיקר העבודה בעולם הזה הוא מעשים טובים, וענין התשובה (לפי פשוטו) הוא רק אם החסיר בעבודתו במעשים טובים, ואם כן מהו שאמרו "יפה כו' תשובה ומעשים טובים כו'"?

כי עולם הבא הוא רק בחינת זיו השכינה, היינו זיו והארה בעלמא, שמזה נהנין הנשמות ומתענגין.

ויובן זה על פי ביאור העילוי שבעבודת בני ישראל בעולם הזה לגבי חיי העולם הבא (כי על פי פנימיות הענינים, דברי המשנה מתפרשים כפי פשטות משמעות הלשון, היינו שתשובה ומעשים טובים בעולם הזה עצמם הם "יפים" ומעולים מכל חיי עולם הבא):

חז"ל דייקו שבעולם הבא "נהנין מזיו השכינה", "זיו" דייקא, שאינו אלא "הארה בעלמא" של השכינה, כי "הנאת" הנשמות בעולם הבא מהשכינה "הוא תענוג ההשגה [שהנשמות משיגות אלקות], ואי אפשר לשום נברא אפילו מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה', ולכן נקרא בשם זיו השכינה".

אבל על ידי התשובה ממשיכים גילוי אין סוף ב"ה ממש, שהוא מקור האור והזיו שאינה אלא הארה לבד.

וזהו העילוי שבעבודת בני ישראל בעולם הזה, שהם "ממשיכים גילוי אין סוף ב"ה ממש", והרי הקב"ה הוא "מקור האור והזיו" (כנ"ל בפירוש נוסח הברכה "ברוך אתה הוי'", שמבקשים שהקב"ה בכבודו ובעצמו ("אתה") יומשך למטה).

והמשכה זו היא על ידי התשובה דוקא, כי ענין ה"מעשים טובים" (קיום רמ"ח מצוות־עשה) הוא עשיית ה"כלים" לאור אין סוף ב"ה, אבל המשכת האור עצמו היא על ידי תשובה דייקא; כי על ידי שהאדם מתעורר "מנקודת לבו ברעותא דליבא . . לשוב אל ה' ממש", הרי באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא, ותשובה זו פועלת המשכת "גילוי אין סוף ב"ה ממש".

וזה ענין מה שאמרו רז"ל על פסוק ויניחהו בגן עדן לעבדה זו רמ"ח מצות עשה, שעל ידי המצות ממשיכים תוספת אור רב בגן עדן, מאין סוף ב"ה שהוא מקור הזיו. וזהו "העבודה" של הגן עדן, שמוסיפים בו אור רב על ידי המצות כו'.

ע"פ ביאור זה ב"יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא" - שבעולם הבא מאיר רק "זיו השכינה" ואילו על ידי העבודה בתשובה ומעשים טובים ממשיכים גילוי אין סוף ב"ה ממש - יובן מ"ש באדם הראשון (קודם החטא) "ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", ופירשו רז"ל "לעבדה זו רמ"ח מצות עשה".

כלומר:

כשם ש"לעבדה" לפי פשוטו היינו תיקון והשבחת הגן בנטיעת אילנות עושים פרי כו', כך גם ברוחניות הענינים, על ידי קיום רמ"ח מצוות עשה מתקנים ו"משביחים" את הגן עדן.

ולכאורה, איזה צורך יש בתיקון הגן עדן, שהוא מקום גילוי אלקות?

אבל לפי הנ"ל מובן, כי האור האלקי המאיר בגן עדן (מצד עצמו) אינו אלא זיו והארה בעלמא, ואילו על ידי קיום המצוות נמשכת בתוך הגן עדן תוספת אור (מאין סוף ב"ה עצמו, "מקור הזיו").

ודבר זה (אינו ציווי לאדם הראשון בלבד, אלא) ישנו גם בעבודת האדם בכל עת, כי על ידי עבודת בני ישראל למטה בקיום המצוות, הרי מלבד העיקר, היינו שממשיכים אלקות למטה בעולם הזה (ולעתיד לבא יהי' הגילוי בעולם הזה ממש), הרי הם ממשיכים תוספת אור גם בגן עדן.

[מכאן ועד סוף הפרק מסכם רבינו כל מה שנתבאר מתחילת המאמר עד כאן בענין ה"עבודה" להקב"ה על ידי תפלה וקיום המצוות].

והנה מכל זה נתבאר פירוש וענין לשון עבודה מה ענינה, שהוא להמשיך גילוי אור אין סוף למטה, דירה בתחתונים, וכן תוספת אור בגן עדן כו', והיינו על ידי קיום המצות עשין ולא תעשה.

אך מצות צריכות כוונה, והיא בחינת התפלה ברוך אתה ה', להמשיך האור על ידי עבודה שבלב.

וכמ"ש אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף.

לפי הפירוש הפשוט בכתוב, "אם ישים אליו לבו" קאי על הקב"ה, היינו שאם הקב"ה ישים לבו אל האדם להשחיתו, אזי רוחו ונשמתו של האדם (מיד) "אליו יאסוף"; אבל הפירוש הפנימי בכתוב הוא שעל ידי שהאדם "ישים אליו לבו, שלבבו יכסוף לדבקה בו ית', אזי "רוחו ונשמתו אליו יאסוף", שיהי' מתאסף השראת אלקות אצלו בקרב איש ולב עמוק" וכך בענינו, שעל ידי התפלה שהיא "עבודה שבלב" ("ישים אליו לבו"), נמשך אור אין סוף ב"ה בנפש האדם ("רוחו ונשמתו אליו יאסוף"). וכדי שיהיה הבקשה בשמונה עשרה ברוך אתה ה', באמת לאמתו, צריכים לומר תחלה פסוקי דזמרה וברכות קריאת שמע וקריאת שמע עצמה, וכנ"ל.

ד"ה לא הביט און ביעקב פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

[ט] **ועפי"ז** יובן יתרון מעלת האופנים על השרפים כנ"ל, דהנה אנו רואים שהשרפים הם עומדים בלתי משתחווי' ומתגלגלי' בהילוך אבל האופנים המה הולכים בהשתחוואה תמידי' בגלגול וסיבוב בלכתן לא יופסק סיבובן כלל ולכך נק' חומר וכלי האופנים בשם גלגלי' בספרי חכמי התכונה [ונלאו] לעמוד על טעם סיבובם בתמידות בלי הפסק כלל וכלל. אך הענין כמ"ש וצבא השמים לך משתחווי' וקאי על האופנים דוקא ועיקר הטעם הוא לפי שבחי' השרפים הוא מבחי' היושר שהוא בהדרגה חב"ד חג"ת כו', והאופנים הם [מ]בחי' העגולי' אך שהם בבחי' הקטנות שהוא רק בחי' נה"י בלבד וחג"ת וחב"ד בהם בהעלם, אמנם יש בהם יתרון מעלה מן השרפים אעפ"י שהם בבחי' חב"ד מפני בחי' הביטול דחכ' עצמה שנעוץ תחב"ס בבחי' נה"י בביטול דחכ' כמו בכפיפת הראש בהודאה והשתחוואה חיצוני' כנ"ל שזה הגבה למעלה מבחי' ביטול דחב"ד דשרפים וע"כ נק' אופני הקודש דחכ' ואין השרפים נק' בשם קודש.

וביאור הדברים מובן עפ"י הנ"ל דהגם דאופן מקננא בעשי' רק בבחי' הודאה והשתחוואה בגלגול וסיבוב חיצוני' בלבד אבל יש בזה בהעלם מבחי' ביטול הפנימי דחכ' עצמה שנק' קודש, ע"כ נק' אופני הקודש אעפ"י שאין התפעלותם בבחי' רשפי אש כלל רק מתגלגלי' בתמידו' כנ"ל, משא"כ השרפים אעפ"י שהתפעלותם הוא ברשפי אש מצד ההשגה דחב"ד כו' ויש בחב"ד שלהם בחי' ביטול כידוע אך אין לו ערך לגבי בחי' ביטול הפנימי שיש בהעלם בגלגל דאופנים החיצוני', שהרי מה שיש בחי' ביטול בשרפים אין זה רק לפ"ע צמצום כלי השגת חב"ד שלהם בלבד אבל בבחי' ביטול דאופנים יש בחי' ביטול האמיתי ביטול העצמי מכל וכל כמו השתחווא' בשיטוח על הארץ שנק' ביטול במציאות כנ"ל.

ויובן זה עד"מ מי שמשיג במעלת רבו הנפלאה [מפני] שמשיג איכותו ומהותו של שכל רבו ויורד לעומק דעתו אזי יש בו בחי' הביטול בעצמו כפי ערך צמצום השגתו בעומק דעת רבו בלבד, אך כאשר נפלאה ערך מעלת הרב על התלמיד שאין לתלמיד השגה בו כלל וכלל כי לא יוכל לעמוד כלל על דעת הרב מפני שהוא נפלא לגמרי מערכו עד שאינו יודע איך לשבחו מאחר שהוא מופלא ממנו לגמרי וכו', אז בחי' ביטולו הוא רק ביטול העצמי' שאינו רואה את עצמו לכלום לגבי ערך רבו והוא בחי' ביטול שלמעלה מן ההשגה כי אינו מתבטל מצד ההשגה שלו במעלת רבו עליו אחר שהוא מופלג הימנו לגמרי, רק זהו בחי' ביטול העצמות מכל וכל ואינו יש ודבר כלל אלא כאילו אינו במציאות חכם כלל לגבי רבו, משא"כ אם יש לו השגה ברבו גם הוא נחשב בעצמו לגבי' חכם רק שמתבטל לגבי מעלת רבו שגדול בחכ' הימנו הרבה וכו' הרי ביטול זה במדה ושיעור לפי ערך מעלת רבו עליו כו' וד"ל.

וזהו משל להבין ההפרש בין אופנים להשרפים, שאעפ"י שהשרפים יש בהם בחי' ביטול אינו רק לפ"ע השגתם באור אלקי עליהם והוא מבחי' אור אימא דמקננא בכורסיי' כנ"ל במשל התלמיד המשיג במהות ואיכות חכמת רבו איך שגדול ממנו הרבה שעכ"פ בחי' ביטול שלו [הוא] במדה לפ"ע השגתו כו', אבל האופנים אעפ"י שהן [ב]בחי' נה"י [ב]בחי' קטנות המוחי' דהיינו רק [ב]בחי' ההודאה והשתחווא' חיצוני' בכפיפת הראש וכה"ג, עכ"ז יש בהם בחי' ביטול גבוה יותר והוא בחי' ביטול העצמי מכל וכל [והוא הגילגול] והסיבוב שלהם בתמידות בלי הפסק כלל שמורה [על] עוצם תוקף הביטול במציאות, מפני שבחי' הודאה זו הוא מפני שנפלא ערך אור האלקי עליהם ביותר מכלי השגתם עד שאין להם השגה כלל רק שמשיגי' הפלאו' ערך אור האלקי שהוא נפלא לגמרי מערכם, כמשל הנ"ל בתלמיד שנפלאה ערך רבו עליו לגמרי כו' שזהו בחי' ביטול העצמי שאינה במדה ושיעור אחר שהוא למעלה מהשגתם כו', ונמצא דבחי'

ביטול העצמי דאופני' גבוהי' מביטול מצד [ה]השגה דשרפים אעפ"י שבאופנים השגה אלקי' בהעלם ובשרפים הוא בבחי' גילוי חב"ד כו', אדרבה היא הנותנת שיש באופנים בחי' ביטול העצמי כמובן עפ"י משל הנ"ל, ולכך השרפים עומדי' בבחי' ביטול שבאה במדה ושיעור לפ"ע ההשגה, והאופנים מתגלגלי' בלי הפסק כו' והגלגל עצמו מורה על בחי' ביטול עצמי כמו ההשתחוואה בארץ כנ"ל וד"ל.

להבין שרש ענין עגולים ויושר – קודם ר"ה תקע"ה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

יט) **עוד** יש לפרש בתיבת אחד, שהאל"ף הוא בחי' מהו"ע ית' יחידו של עולם והחי"ת הוא בחי' חכמה עילאה והדלי"ת רבתי הוא בחי' דיבור העליון דבר מלך שלטון הוא מדת מלכותו ית' ובזה נרמז כל סדר ההשתלשלות והתהוות הרבוי מן האחדות הפשוטה ית' שהוא ע"י אמצעות התלבשות אא"ס בח"ע כמאמר בראשית ברא בחוכמתא ברא כו' ואבא יסד ברתא הוא בחי' עולם הדיבור שממנו שרש התהוות רבוי הנמצאים והוא ע"ד מאמר מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניך ופי' שהקושי' מה רבו מעשיך היינו איך יכול להיות התהוות הריבוי מן האחדות הפשוטה אלא שהתירוץ הוא לפי שכולם בחכמה עשית ומבחי' החכמ' נתהווה הריבוי ע"י הדיבור העליון וזהו מלאה הארץ קניניך הוא בחי' עולם הדיבור כו', וביאור הדברים הנה כתיב אתה ה' לבדך אתה עשית את השמים כו' וצ"ל איך הוא לבדו מאחר שעשה את השמים וגם להבין מ"ש אני הוי' לא שניתי ואתה הוא קודם שנבה"ע ומשנברא כו' בשוה ממש שאין הנבראים פועלים שום שינוי בו ית' ולא כמו בהשתלשלות עילה ועלול שהעילה משתנה בעצמו כששופע לעלול ממנו כמו בהשפעת רב לתלמיד כו', והענין כי בדבר ה' שמים נעשו שהשמים ושמי השמים וכל צבאם מלאכים ונשמות נתהוו רק מאותיות דיבורו ית' וכללותם הוא דיבור א' כמארז"ל בה' נברא העוה"ז וכמשל ביטול אות א' לגבי כללות נפש המדברת שיכול לדבר דיבורים עד אין קץ ותכלית כך הוא ביטול כל העולמות הנבראים בדיבור א' לגבי מהו"ע ית' ולכן אינן פועלים שינוי כלל בו ית' וז"ש ג"כ אתה הוא לבדך ממש כי ביטול זה הוא כביטול אות א' בעודו בכח חכמתו טרם שיצא בגילוי בפה שאז הי' אין ואפס כו' כמ"ש בלק"א פ"כ כ"א לפיכך אע"פ שאתה עשית את השמים מ"מ אתה הוא לבדך ממש מאחר שהשמים והארץ וכל אשר בהם בטלים במציאות כאילו אינן כביטול הדיבור בעודו במחשבה או בכח חכמתו וכו', והנה שרש התהוות הדבור הוא מבחי' החכמה וכמ"ש כולם בחכמה עשית וכתי' ה' בחכמה יסד ארץ אלו צירופי אותיות העליונים שנבראו בהם שמים וארץ שכמו עד"מ בגשמיות באדם אנו רואים שכח התחלקות האותיות בה' מוצאות אחה"ע מהגרון בומ"ף מהשפתים כו' וצירופן בכל דיבור ודיבור בתיבה זו כך ובתיבה זו כך הוא ע"י החכמה שבנפש שלכך התינוק אינו יכול לדבר הגם שיש לו קול ומחשבה ומדות רק מחמת שאין לו בחי' חכמה המחלקת ומצרפת האותיות הרי שהתחלקות האותיות בה' מוצאות וצירופן בכל תיבה נמשך דוקא מבחי' כח החכ' שבנפש, והיינו לפי שהחכמה היא ראשית לכל כחות הנפש לכך יכולה היא להיות נשפלת מטה מטה דהיינו לירד גם בבחי' הדיבור וכמשל מדורה גדולה שתאיר גם בריחוק מקום, וכך עד"מ יובן ג"כ למעלה דהנה ידוע שיש ריבוי נבראים לאין קץ ותכלית וכל א' נבדל ממציא[ו]ת זולתו והיינו מחמת שינויי הצירופים ואותיות הדיבור העליון שמהם הם חיים וקיימים כנ"ל והתחלקות זו של האותיות ושינויי הצירופים הוא ע"י בחי' החכמה לפי שח"ע נק' ראשית לכך נשפלת למטה בבחי' עולם הדיבור להיות התחלקות האותיות וצירופן וכמ"ש בחכמה יסד ארץ אבא יסד ברתא וז"ש מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית פי' שריבוי ההתחלקות בנבראים שהוא בא ונמשך מצד ריבוי הצירופים אותיות הדבור כ"ז הוא ע"י החכמה אבל עצמותו ומהותו ית' הוא למעלה מגדר חכמה. ובזה טעו ועוותו הפלסופים החוקרים בשכל אנושי ותארו בו ית' מציאות וגדר חכמה וקראום חכמת אלקות וגם לא הונח להם ענין התהוות הריבוי מן האחדות דכיון שהוא ית' יחיד ומיוחד איך נתהוה הריבוי והשינוי בנבראים שכאו"א משונה מזולתו, אבל באמת בחשיכה יתהלכו ולא ידעו ולא יבינו כי סיבת ההתחלקות בין הנבראים הוא מחמת שינויי הצירופים של אותיות מדותיו ית' כנ"ל ושרש התחלקותן הוא ע"י החכמה אבל עצמותו ומהותו ית' מרומם ומתנשא למעלה מגדר חכמה ולא יושג בשום חכמה כלל כי אפי' על ח"ע אמרו דלית מחשבה תפיסא בי' והיא שוה אצלו ית' עם בחי' העשי' ממש וגילוי אלקות הוא בבחי' אמונה שלמעלה מהחכמה כעטרה שהיא על הראש וה"ע כתר יתנו לך מלאכים עם

ישראל כו' ומשם התהוות החכמה כמ"ש והחכמה מאין תמצא, ונמצא מובן עכ"פ איך שבחי' עולם הדבור העליון שממנו שרש התהוות העולמות ואשר בהם נמשך ונתהוה מבחי' ח"ע ובטל לגבי הח"ע כביטול האותיות בעודן בכח חכמתו כנ"ל והחכמ' בטילה במציאות ממש לגבי א"ס ב"ה כנ"ל וזהו פי' אחד שהחית והדלית שהם הח"ע והדבור העליון הנמשך מח"ע שממנו שרש התהוות העולמות וחיותם וקיומם כנ"ל הם בטלים במציאות ממש לגבי יחידו של עולם הא"ס ב"ה דכולא קמי' כלא חשיבי' כנ"ל ממשלים הנ"ל מביטול זיו השמש בשמש כו' וא"כ הרי אין עוד ואפס זולתו ממש ע"ד שנת"ל סוף אות י"ח וזהו הפי' במ"ש שהוא ית' אחד וכנ"ל:

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

אך צ"ל הלא כתי' ששת ימים עשה הוי' (בפ' יתרו ך' י"א), ואיך שייך ל' עשי' בש' הוי'. אך הענין הוא דפי' עשה הוי' היינו ע"י התלבשותו בש' אלקי', כנודע שש' הוי' הוא בחי' שורש האורות וש' אלקי' הוא שרש הכלים כמשנ"ת מזה בד"ה ואהבת את הוי' אלקיך, למ"ד. ומפני כי האורות שנמשכי' מבחי' ש' הוי' מלובשי' בכלי' ששרשן מש' אלקי' שייך לומר לשון עשה הוי', והיינו שזהו ע"פ פי' האריז"ל בפי' גרמוהי שקאי על בחי' זו"נ האורות עם הכלים כו', ושורש התהוות העולמות הוא מבחי' גרמוהי כידוע, לכן שייך עשה הוי'. ומה שנת"ל ששם הוי' הוא בחי' ביטול דקמי' כלא חשיב, הכוונה הוא על בחי' האור עצמו כמו שהוא בלתי מלובש בכלים כו', או בחי' שם הוי' דחכ' כמ"ש הוי' בחכ', וגם לפי מה שהאור מלובש בכלי שעז"נ עשה הוי' מ"מ לגבי בחי' ש' הוי' שהוא בחי' האור המאיר בכלים דזו"נ אינו שייך ל' ברא כ"א ונבראו מאליו וממילא, כמ"ש מזה במ"א ע' בלק"ת בשה"ש בד"ה קול דודי ובההגהות לשם. וע' בד"ה זכור ה', ובד"ה ואהבת, למ"ד. ויותר נראה לומר דהנה בתחלה עלה במח' לברוא את העולם במדה"ד בראשית ברא אלקי' ראה שאין העולם מתקיים שיתף עמו מדה"ר, שזהו מ"ש ביום עשות ה' אלקי' ארץ ושמים, וע' במד"ר ס"פ י"ב ע"פ ביום עשות ה' אלקי' למלך שהיו לו כוסות ריקים כו' חמין מתבקעין, צונן הן מקריסין (פי' מתבקעין בלי חסרון) עירב חמין בצונן ונתן בהם ועמדו, כך אמר הקב"ה אם אני בורא את העולם במדה"ר חטויה סגיאין במדה"ד האיך העולם יכול לעמוד אלא אני בורא אותו במדה"ד ומדה"ר. ונמצא כי שיתף מדה"ר שזהו בחי' שם הוי' לכן שייך לומר עשה הוי', גם לפי מה שפי' בד"ה איהו וחיוהי שגרמוהי הם כלים דע"ס, מ"מ צ"ל שיתף מדה"ר דאל"כ האיך העולם יכול לעמוד, ולכן שייך לומר עשה הוי' כו'.

אך עדיין צ"ל מהו שאמר ששת ימים עשה הלא במאמר א' יכול להבראות וכמו"כ ברגע א', אך הענין הוא דהנה בריאת העולם הוא מבחי' ששה מדות וכמ"ש כי אמרתי עולם חסד יבנה וגם מבחי' חכ' המלובש במדות, וזהו בראשית ברא אלקי', בראשית הוא ב' ראשית, שיש ב' בחי' חכ' ח"ע וח"ת, ועיקר הבריאה הוא מבחי' ח"ת כו' בחי' ש' אלקי' המצמצם בכדי שיהי' יש ודבר נפרד כו', והמכוון מבחי' ירידה זו בכדי להעלות בחי' המעשה שיתעלו כל בחי' המעשה ג"כ לקשרה בהוי' אחד, שהמלאכות הם לצורך האדם וחיותו וקיומו, וכאשר האדם נושא את נפשו בתפלתו לה' אחד בק"ש ואהבת כו' ובתפלה ברוך אתה כו' ע"י כח האכילה ההיא, או שמברך ברכות על המאכל, הרי גם כל כחות החיונית שבמלאכות שהם חיותו וקיומו מתעלי' עמו ונכללי' באחד כי בהם וע"י ניתן הכח לאדם להעלות ולקשר נפשו באלקי' חיים בק"ש ותפלה, והעלאה זו הוא ע"י החכ' דבחכ' אתברירו לפי שהחכ' היא בחי' ביטול, ולכן ע"י החכ' יוכל להיות ביטול היש כו' עד שיבוא לבחי' שבת שהוא בחי' שבת להוי' בחי' ביטול כו', ואז אסור בעשיית מלאכה כו'.

ד"ה שלוש פעמים בשנה

ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, תרל"ב.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

והנה בחי' רצון הנ"ל הגם שזהו מדרי' גבוה מאד בעבודה מ"מ אין זה פועל כ"כ על החומריות דנה"ב מפני שהוא למעלה מבחי' התלבשות בנה"ב (עם היות דהאהבה שלמעלה מטו"ד בד"כ היא בבחי' אהבה כרשפי אש (לבד בחי' אהבה בתענוגים שהיא בבחי' דביקות וגם בזה יש בחי' או"י ואו"ח וכמ"ש במ"א) ומ"מ לפי שמדריגה זו דנשמה היא למעלה מהתלבשות בנה"ב אינה פועלת כ"כ על הנה"ב. הגם שעל מדריגה זו יש ג"כ העלם והסתר הנה"ב וכמ"ש בסש"ב פי"ט ובאגה"ק סי' ד' ד"ה אין ישראל נגאלין אלא בצדקה, הנח באמת כאשר התעוררות המקיף דנשמה היא מצד הנה"ב דהיינו מן המיצר דגלות הנשמה דהיינו מה שהלביש בחי' פנימית נקודת לבבו בזלעו"ז כו' ועוד יותר מזה כאשר צר לו מאד מחומריות הנה"ב וגסותו בריבוי תאוותיו עד שהלביש גם פנימית נקודת לבבו בזה, ומזה נעשה היציאה בבחי' תוקף הרצוא שלמעלה מטו"ד, ה"ז פועל על הנה"ב להסיר ההעלמו' וההסתירים וגם להפכם לאלקות (כי יש בזה כמה מדרי' באופן הרצוא ותלוי בהמיצר הקודם כו'), אבל כאשר ההתעוררות הוא מצד הנשמה (דהיינו מהתבוננות ההפלאה דאוא"ס ב"ה) אין זה פועל כ"כ על החומריות דנה"ב. ומ"ש בסש"ב פמ"ג בהאהבה הבאה מהתבוננות גדולתו ית' וכמשנת"ל פ"ד. זהו הכל במדרי' הנשמה שמלובשת בנה"ב וכמ"ש באגה"ק סי' הנ"ל שזהו בחי חיצוניות הלב וכ"ה בסש"ב בהקדמת ח"ב הנקרא חינוך קטן).

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ב

ע"י עבודה דהסתכלות, מעביר רושם מחשבה הרעה, ומחזק את האמונה להרגיש השגה אלקית.
פרשה ראשונה דק"ש – דרגת ראיה, בכל מאדך, עושין רצונו של מקום, נשמות דזרע אדם.
פרשה שניה – דרגת שמיעה, ולא כתוב בכל מאדך, אין עושין רצונו של מקום, נשמות דזרע בהמה

אָמְנָם כָּל זֶה בְּמִדָּה טוֹבָה, אֲבָל בְּמִדַּת פַּרְעָנִיּוֹת אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרֵף מַחֲשָׁבָה רָעָה לְמַעֲשֶׂה, וְהוּא רַק מַה שֶּׁלְּמַעֲשֶׂה אֵינוֹ מְצָרְפָהּ, אֲבָל רֹשֶׁם מֵהַמַּחֲשָׁבָה נִשְׁאָר. אָמְנָם עַל יְדֵי עֲבוֹדָה זוֹ דְּהִסְתַּכְּלוּת, הִנֵּה מַעֲבִירִים גַּם אֶת הָרֹשֶׁם דְּמַחֲשָׁבָה רָעָה, וַעֲבוֹדָה זוֹ הִיא מִיכְלָא דִּמְהֵימְנוּתָא[יג], מַאֲכָל הַמְחַזֵּק אֶת הָאֱמוּנָה, בְּדֶגְמַת דָּבָר כְּמוֹ הָאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁפּוֹעֲלוֹת הִתְקַשְּׁרוּת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָרוּחָנִיִּים בְּאָבְרֵי הַגּוּף הַגַּשְׁמִיִּים, וְעִנְיָנוֹ בְּחִינַת הַהֶרְגֵּשׁ דִּקְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ וּבְכָל סְבָרוֹתֶיהָ, דְּעֶר דְּעֶרְהֶעֶר פּוּן דְּעֶר הֵיילִיגְקֵייט וואָס אִין תּוֹרָה איז[יד], וְעִנְיָנוֹ בִּתְפִלָּה הוּא הַהֶרְגֵּשׁ בְּהַהַשָּׂגָה הָאֱלֹקִית, לֹא רַק מַה שֶּׁהוּא מֵבִין וּמַשִּׂיג אֶת הַהַשָּׂגָה כִּי אִם מַה שֶּׁמַּרְגִּישׁ, וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה [וְ]כַמָּה אֲפָנִים וְחִלּוּקֵי דַּרְגּוֹת בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ. וְזֶהוּ "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה", שֶׁהֵם שְׁתֵּי בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת בִּנְשָׁמוֹת בִּכְלָל, וּנְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת הֵן זֶרַע אָדָם וּנְשָׁמוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הֵן זֶרַע בְּהֵמָה, וְעִנְיָנָם בַּעֲבוֹדָה בְּכָל הַנְּשָׁמוֹת הֵם שְׁנֵי אָפְנֵי יְדִיעָה, הָא' הִיא הַיְדִיעָה שֶׁהִיא רַק בְּדֶרֶךְ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה שֶׁהוּא עִנְיַן הַשְּׁמִיעָה, וְהַב' הַיְדִיעָה שֶׁהִיא כְּאִלּוּ רוֹאֶה עַל יְדֵי הַהִסְתַּכְּלוּת הַחֲזָקָה, דְּזֶהוּ שֹׁרֶשׁ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה דִּקְרִיאַת שְׁמַע לְפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁאָמְרוּ רַז"ל שֶׁפָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה הִיא בְּחִינַת עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם", וּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת שְׁמַע הִיא בְּחִינַת אֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְהַיְנוּ מִפְּנֵי כִּי בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמַר "בְּכָל מְאֹדֶךָ" וּבְפָרָשָׁה שְׁנִיָּה לֹא נֶאֱמַר בָּהּ "בְּכָל מְאֹדֶךָ", וְהַיְנוּ כִּי מְאֹד הוּא אוֹתִיּוֹת אָדָם, זֶהוּ הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים זֶרַע אָדָם, בְּחִינַת הַהַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת כְּאִלּוּ רוֹאֶה מַמָּשׁ, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם", שֶׁעַל יְדֵי הָרְאִיָּה הִיא בְּחִינַת הַהִתְקַשְּׁרוּת לֶאֱלֹקוּת כְּאִלּוּ רוֹאֶה, עַל יְדֵי זֶה בָּא לִהְיוֹת "וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי", שֶׁלֹּא יַחְפֹּץ לֹא בְּגַן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן וְלֹא בְּגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא,

---

יג. מאכל של אמונה. יד. ההפנמה של הקדושה שישנה בתורה.

שֶׁכָּל זֶה הוּא עִמְּךָ – בָּטֵל וְטָפֵל לְךָ – כִּי אִם יַחְפֹּץ לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַל יְדֵי בְּחִינַת רָצוֹא וּתְשׁוּקָה זוֹ מַמְשִׁיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּחִינַת רָצוֹן, אוֹתִיּוֹת צִנּוֹר, הוּא בְּחִינַת הַהַמְשָׁכָה מֵאוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא בַּעַל הָרָצוֹן לִהְיוֹת רָצוֹן, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהִתְגַּלּוּת בְּנַפְשׁוֹ וּבְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, שֶׁהָעוֹלָם שֶׁלּוֹ הוּא בְּאֹפֶן אַחֵר מֵאַחַר שֶׁרוֹאֶה אֶת הָאֱלֹקוּת בְּכָל דָּבָר, וְהוּא הָאַיִן הָאֱלֹקִי הַמְהַוֶּה וּמְחַיֶּה אֶת מַהוּת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל כָּל דָּבָר, בַּא אִים אִיז אַ לִיכְטִיגעֶ וֶועלְט, עֶר זעֶט אִין יעֶדֶער זאַךְ דּעֶם תּוֹךְ פְּנִימִי פוּן דּעֶר זאַךְ, וואָס דּאָס אִיז זַיין אֱמֶתֶ'ע מַהוּת הַמְּצִיאוּת[טו], מַה שֶּׁאֵין כֵּן פָּרָשָׁה "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", הֲגַם דִּכְתִיב בָּהּ "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ", הִנֵּה שְׁמִיעָה הִיא בִּינָה, הֲבָנָה בְּעָלְמָא וְלֹא הִתְקַשְּׁרוּת עַל יְדֵי הַדַּעַת כְּאִלּוּ רוֹאֶה, וְלָכֵן לֹא נֶאֱמַר בָּהּ "בְּכָל מְאֹדֶךָ" בְּחִינַת אָדָם, כִּי אִם בְּחִינַת זֶרַע בְּהֵמָה, שֶׁהֵן נְשָׁמוֹת דִּבְרִיאָה.

יום א' ז' שבט, תש"ב

טו. אצלו הוא עולם מואר, הוא רואה בכל דבר את ה"תוך" הפנימי של הדבר, שזוהי מהות המציאות האמיתית שלו.

לקוטי דיבורים

ליקוט ל.

ב"ה.

בחוברת זו נדפסת השיחה מל"ג בעומר ה'תש"ח, לפי רשימות השומעים, שהוגהו לאחר מכן על ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א.

מובן מאיליו, שנדפסים רק הענינים התוכניים והכלליים, ולא שיחות הקישור, והדיבורים לפרטים, ולכן נראים סעיפים שונים בלי קישור ביניהם.

על פי פקודת כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א נוספה כאן רשימה שלו אודות חגיגת ל"ג בעומר וכו'.

כבשאר ההוצאות של "אוצר החסידים", נוספו גם כאן מראי מקומות והערות מהמו"ל.

מנחם שניאורסאהן

פסח שני ה'תש"ט. ברוקלין, נ.י.

ל"ג בעומר, ה'תש"ח

א. אבינו שבשמים, יתברך ויתעלה, מכתיר אותנו בני ישראל, עם סגולתו, בשמות תואר שונים נעלים ונערצים. שהרי הילד היהודי הרגיל, בן או בת, הוא בעל תכונות יפות ועדינות מתולדתו, המייצרות את ההבנות העדינות ביותר ומביאות את המדות היפות ביותר בחיי היום־יום היהודיים.

ב. כל התוועדות יהודית ומסיבה של שמחה, בהן מתכנסים יהודים, בכלל, והתוועדות חסידית, בה שומעים סיפור חסידי, בפרט, והתוועדות חסידית על "עבודה" בפרטי פרטיות - צריכות להיפתח בדבר מלכות.

משמעותו של "דבר מלכות" בחסידים היא, לחזור על אימרת־תורה או אימרת־התוועדות־הנהגתית של רבי, נשיא בישראל, דבר המעמיד גם את החוזר וגם את המאזינים במצב של התקשרות, נעשים מקושרים לבעל השמועה, והרבי, בעל השמועה, מעורר רחמים רבים עליהם ועל בני ביתם.

העיקר בענין של מלוכה הוא טובת המדינה. ובכך שני ענינים:

א) עניני השמירה במדינה עצמה ובגבולותיה עם מדינות אחרות.

ב) לעשות את הארץ - ברוכה, להטיב את מצבה ולהגדיל את עושרה.

בן המדינה המחפש רק להטיב את מצבו הוא ולהגדיל את עושרו האישי בלבד, ובגלל כך הוא מזניח או מפריע את טובת המדינה, הרי הוא בוגד בעמו ובארצו. מי שעושה זאת בטעות, בחשבו שכפי שהוא עושה - טוב, הרי הוא סתם שוטה.

זה באשר למשל. ואילו בנמשל הכוונה היא, מי שחושב רק על עצמו ואינו רוצה לדעת שצריכים גם לעשות טובה אמיתית לזולת בתורה ובעבודה בדרכי החסידות, אין הוא יודע מהטוב האמיתי שיש לזכות לכך על ידי ירידת הנשמה בגוף בחיים בשריים.

ג. בשנות ילדותי זכיתי לשמוע האימרה הבאה:

- הבעל שם טוב גילה ענין ההתקשרות של אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל;

- המגיד ממזריטש גילה את ההשכלה וההשגה בהתחברות שלש אהבות אלו עם הביאור הפנימי של שלשה אופני האהבה: בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך;

- ורבנו הזקן גילה את הדרך איך כל אחד יכול, צריך ומוכרח להביא שלש אהבות אלו לידי פועל, באמרו שאהבת ישראל היא שער העליה, עליו חרות באותיות מאירות "דא תרעא לאעלאה" (זה השער לעליה).

העולם סובר שחידושה של חסידות הוא רק השכלה והשגה, אך לאמיתו של דבר כל ענין החסידות הוא לבצע

את הכוונה האלקית בירידת הנשמה בגוף[1].

כבר סופר כמה פעמים הסיפור הידוע[2], מה שכ"ק רבנו הזקן נבג"מ אמר פעם לחסיד גדול אחד.

וזה לשונו הקדוש:

– "אתה אומר כל הנצרך לך, ואילו על מה צריכים אותך – אינך אומר דבר".

בשלש עשרה מלים אלו שאמר רבנו הזקן לאותו חסיד, עורר והמשיך בו הרבי אור עצמי ש"נתפס" בו.

בין החסידים שגורה לשון מקובלת מהחסידים הראשונים: "זה "תפס" אותו עד שקצות ציפרני הרגלים בערו".

זה נקרא להרגיש בפנימיות.

לשמוע ולהרגיש בפנימיות הם שני מושגים שונים[3].

משמעותו של "לשמוע" היא שמיעה חיצונית ודרך־אגבית, כמאמר העולם באוזן אחת נכנס ובאוזן השניה יצא, כלומר, למרות ששמעו, הרי זה רק שהדברים עברו דרך האוזניים בלי שום פעולה ולא השאירו שום רושם.

משמעותו של "להרגיש בפנימיות" היא שמה ששומעים עושה רושם, ומתבוננים במעמד ובמצב העצמי, אלו מדות הן טובות ואלו מהן זקוקות לתיקון.

ד. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע זיכה אותי בקירובו הפנימי, מסר לי ענינים פנימיים שונים, הן כלליים, הנוגעים לכללות מעמד ומצב העולם בכלל, והן הנוגעים לאחינו בני ישראל בפרט ולאגודת חסידי חב"ד ביחוד בענינים פרטיים והוראות הנהגה שונות בכמה ענינים, ואמר לי בזו הלשון:

– ראה הזהרתיך, הארתי והבהרתי לך, שתהיה חזק בכל הענינים האלה, שתדע שהזמן הוא יום ששי אחרי חצות, והיכן שתהיה – היה חזק בדרך אבותינו רבותינו הקדושים הנצחית.

שיחותיו הקדושות ובפרט אזהרותיו הכלליות והפרטיות – פעלו נמיכת רוח ממורמרת.

מזכיר אני דברי קדש הקדשים זי"ע בתור התעוררות רחמים, כפי שאני עומד בהיכלו הקדוש זי"ע.

בעלי הרגש פנימי יודעים ומרגישים שהזמן הנוכחי הוא מלא מהומה, הרי זה הזמן של "יתגעשו ויתפוצצו הררי עד[4], הכל לוהט. ואם כי אכן, "מאותות השמים אל תחתו"[5], צריכים להיות חזק, יהודים ישארו שלמים, אך בזמן של להט הרי עליונים למטה ותחתונים למעלה.

בהתאם למעמד ומצב הגשמי של העולם המגושם בכלל ושל אמריקה החומרנית בפרט – צריכים לחיות באימרה, באימרה של רבי.

בין החידושים שחידשה החסידות, שלחסידים יש רבי, חיים באימרה של הרבי, בתנועה, בניגון.

ה. כשחסיד שומע אימרה, תנועה או ניגון מרבי, הוא נעשה באותו רגע, מקושר לרבי בנפש־רוח־נשמה שלו.

החזרה על אימרה או ניגון שהרבי אמר או ניגן, גם כשהחזרה היא רק בחיצוניות, הרי זה נקרא "דפיקה בדלת".

"דפיקה בדלת" משמעותה, הנה אני כאן ורוצה להיכנס. הרי לא ידפקו בדלת מבלי לרצות להיכנס. האדם הרי אינו עז פנים כזה שידפוק בדלת ולא ירצה להיכנס, האדם הרי אינו כזה, אלא בחיצוניות זה נקרא "דפיקה בדלת".

ה"דפיקה בדלת" היא מה שמחונך חסידי אומר: רבי, הריני שלך, אני מוסר את כל כולי לך, הרי זה רק מה שה"מחוכם", החכם להרע, רוצה להטעות אותי ולהכניסני בשק, אני כשלעצמי אינני רוצה בכך, אני שלך, אני רוצה להיות כפי שצריכים להיות, ריחמו עלי, רבי, והוציאו אותי מהמקום בו אני נמצא והעמידו אותי במקום שאני צריך להיות.

אין זה אלא קלות הדעת, שאין האדם שומע מה שהוא עצמו אומר, הרי זה לא טוב יותר מאשר בתפלה, מתפללים ולא קולטים מה שמתפללים, לומדים חסידות ובעניני עבודה ולא קולטים מה שלומדים.

החרשות והאטימות של העדר העבודה היא רק בנפש־רוח־נשמה־חיה, ואילו ב"יחידה" שומעים. צריכים לחורר חורים ו"לשמוע" גם בנפש־רוח־נשמה־חיה, שהרי הן לא סתומות כי אם סגורות.

ישנם גם כאלה שבהם הן לא סגורות כי אם סתומות בפסולת ולא שומעים.

ו. כואב מה שחסידים אינם עוסקים בעבודת התפלה, חסרה לגמרי חלילה עבודת התפלה החסידית־חב"דית.

בודאי זוכרים קשישי תלמידי התמימים יחיו את דברי קדש הקדשים של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע:

– התחלת העבודה היא קריאת שמע שעל המטה. כשקוראים שמע שעל המטה – השינה היא אחרת, וכשקמים מהשינה אומרים מודה אני לפניך, מתבוננים מי הוא "לפניך", וזה מהווה התחלה טובה לענין של עבודה.

---

1) להעיר ממרז"ל (זח"ב קיד, ב. זח"ג רכב, ב. רפא, א. הקדמת ת"ז בתחלתו) איזהו חסיד המתחסד עם קונו ועפמשנ"ת בתניא ספ"י. ועייג"כ בתורת שלום ספר השיחות ע' 182 ואילך.

2) ראה שיחת ל"ג בעומר תש"ז, נדפסה בקונטרס נז.

3) ראה אודות זה שיחת יב תמוז תש"ח (קונטרס נט).

4) ראה חבקוק ג, ו.

5) ירמיה י, ב.

בעבודה הרוחנית הרי כשלא קוראים כראוי קריאת שמע שעל המטה, מתהלכים כל היום כמו נרדם. ישנה מחלה ר"ל שמתהלכים בתוך השינה, מדברים בתוך השינה, הכל נעשה בתוך השינה, כך גם כאן - מתפללים, מניחים תפילין, אבל מתוך השינה. כבר הגיע הזמן להתעורר.

ז. להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה בקבלה - מהוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים - לומר בזמני התוועדויות ברבים, אימרות קצרות.

באחת ההתוועדויות, אמר:

- השמש יצאה על הארץ. כשהשמש מתחילה לזרוח נמלטים כל המזיקים. עבודתם של המזיקים היא רק בחושך[6].

בהתוועדות אחרת, זכינו לשמוע אימרה זו בנוסח שונה:

- השמש יצאה על הארץ. כשהשמש מתחילה לזרוח, היא אדומה מבושה, למי היא זורחת, אף אחד אינו רוצה בי, אף אחד אינו זקוק לי.

בזמן הנוכחי, באוירת העבודה המקוררת, קשה לדמיין את כמיהת העבודה הפנימית שפעלה העבודה בפועל.

ח. אין זה נכון מה שאברכים אומרים שעדיין מוקדם לגבם לעסוק בעבודת התפלה.

צריכים לדעת שכל זה הוא עבודת ה"מחוכם". על הכל הוא מסכים, על לימוד נגלה, על לימוד חסידות, על עשיית טובה ליהודי, להיות משכיל, חכם, אבל לא לעסוק ב"עבודה".

הוא אומר לאדם: אתה שקרן, הרי אינך בדרגא זו, כיצד אתה בא לעבודת התפלה, הרי זה שקר. לפרקים שונים הדבר אכן אמת, אמת כאובה, אבל צריכים לענות לו: מום שבך אל תאמר[7].

חסידים בכלל, תמימים בפרט ועובדים ביחוד צריכים לעסוק בעבודת התפלה.

לדבר - מדברים הרבה מאד, שמשהו לפחות יבוא לידי פועל.

ט. כשזכיתי לבקר בארצנו הקדושה תובב"א ולהיות - כפי הסגנון החסידי־יהודי בארץ ישראל - אצל הרשב"י ואצל בעלי האידרא קדישא - שמעתי אומרים:

- מירון הוא אוהל שמח. כשבאים למירון הופכים לחזקים יותר.

שם שמעתי ביטוי כזה:

רשב"י הוא "רבי" שמח, הוא לקח על עצמו[8] כל מה שיהודים יחסרו - חס ושלום - בקיום התורה והמצוות.

כתוב[9]: "שמחנו כימות עניתנו" - כבר טעמנו מספיק את טעם המרירות. אמרו כבר פעם, שישנה כבר רשימה ארוכה של "כימות עניתנו", שתהיה כבר ההתגלות.

הולכים ומתקרבים יותר ויותר, אלא שבדרך מתלכלכים בשטויות, לכן צריכים להתרחץ וגם להחליף את הבגדים, אך הולכים ומתקרבים.

(אחרי זה ציווה לנגן "ניגון פנימי שמח").

י. כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק החל ללמוד אתי חסידות מיד אחרי הבר מצוה שלי, היה זה בסידור ובלקוטי תורה שיר השירים. ההתחלה היתה המאמר "אדם כי יקריב"[10]. מאמר זה גורם לאדם להיות מדדה, לקפוץ מהמקום בו נמצאים.

כבר סיפרתי שלפני כל לימוד היה כ"ק אאמו"ר הרה"ק מספר לי סיפור בענין של "עבודה".

ב"שיר השירים" למדנו המאמר שיר השירים, והוא דיבר אז על ההבדל בין זריעה לנטיעה, יש אדם בעל שכל, הגברת השכל על המדות[11].

זריעה נקלטת בפנימיות, וזה מביא להמשכה לדורי דורות.

באותו מאמר ישנה הגהה קטנה, מה ששמע הרבי ה"צמח צדק" מכ"ק רבנו הזקן, ההפרש בין גלות מצרים לבין הגלות הזו האחרונה, ומדוע הגלות האחרונה היא באריכות זמן כל כך, מפני שצריך להיות גילוי ה"עצמות" בפנימיות על ידי משיח.

* * *

יעזור השי"ת שתהיה הכנה טובה לקבלת התורה בפנימיות, היינו שכל מה שהתורה מצווה בקיום המצוות יעשו בחיות, בחיוניות.

ל"ג בעומר, תש"ח

---

6) ראה ירושלמי סוף פאה. ב"ק ס, ב. פסחים קיא, ב. רשב"ם ד"ה בצלה. ועוד.

7) ראה בבא מציעא נט, ב.

8) ראה סוכה מה, ב. ירושלמי ברכות פ"ט, ה"ב. ב"ר פל"ה. פסיקתא דר"כ פיסקא ויהי בשלח.

9) תהלים צ, טו.

10) בלקוטי תורה פרשת ויקרא.

11) אולי יש לבאר עפמשנ"ת בתורת שלום ספר השיחות ע' 182. ועייג"כ בלקו"ת ס"פ בחוקותי ד"ה אסור לאדם שיטעום פ"ב. ד"ה האזינו (השלישי) פ"ז.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ע"ח – הבעל־שם־טוב מקבל את ההנהגה

מאותו יום בו שמע צדוק יחיאל את דרשת־התוכחה שסופר עליה, השתנה לגמרי. הוא פנה עורף ליהדות עליה שמר תמיד, והחל לנהל חיי הוללות. בהיותו במגע מתמיד - עקב עסקי מסחרו - עם "פריצים" וגויים עשירים אחרים, היו לו אפשרויות רבות לבלות את זמנו באורח חיים דומה לשל הפריצים.

אפילו הנהגת ביתו השתנתה כליל. החלו להתנהג שם בצורה שאינה מתאימה להנהגה יהודית, התהוללו שם ובילו את הזמן בסביאה לשכרה ומשחקי קלפים.

צדוק יחיאל התחבר מעתה רק לריקים ופוחזים שהפכו להיות לו "אחים למשתה". רק בדבר אחד לא חל אצלו שינוי: הוא נשאר עדיין טוב לב כפי שהיה, והמשיך לחלק צדקה ביד רחבה.

למרות כל זאת, הרי עושרו גדל מיום ליום, והגם שהוא לא שמר על הנהגה של חיים יהודיים, אך כאמור, הוא שמר על הנהגה של מעשים טובים.

מן הסתם היה גורר כך את חייו עד סוף ימיו. אך בליבו קינן צער מוסתר. זוגתו לא ילדה לו כל ילד, צדוק יחיאל שאף בכל מאודו לזכות בבנים. גם זוגתו יצאה נפשה לזכות בילדים.

"לשם מה נחוץ לנו כל רכושנו"? - הייתה מקוננת לעתים קרובות - "כאשר אין למי להותירו"?

ואז קרה המאורע דלהלן:

לשוונצייאן הגיע אורח, אשר כנראה בכלל לא רצה שישימו אליו לב. אך כאשר החליפו עימו רק כמה מלים כבר יכלו להבחין שיש כאן עסק עם אדם בעל אישיות, למרות שהוא עצמו לא רצה בשום אופן להחשיב את עצמו, או שמישהו יְהַנֶּה אותו במשהו.

האם היה זה רק ב"מקרה" או שהאורח "שָׂם" את עינו במיוחד על צדוק יחיאל הצעיר, אבל טוב הלב, אך התוצאה הייתה שהאורח עשה רושם עמוק על צדוק יחיאל בדיבוריו ובהתייחסויותיו לנושאים שונים.

במקום שהאורח יתייחס לר' צדוק יחיאל "הגביר הפוחז" כעם־הארץ שעליו אמר הבעל־דרשן הקודם, שלא יהיה לו חלק לעולם הבא - הרי האורח הנ"ל דיבר אליו כאילו הוא - ר' צדוק יחיאל - הינו בעל דרגה גבוהה, אם לא בגלל דברים רבים אחרים, הרי זה בגלל שהוא מחלק צדקה ביד רחבה.

"הצדקה היא דבר חשוב ביותר" הסביר האורח לר' צדוק יחיאל, "ובכלל, ביהדות תופסים מעשים טובים מקום נכבד יותר מלימוד תורה גרידא, וכבר אמרו חכמינו ז"ל: לא המדרש עיקר אלא המעשה".

בהמשך הדברים הסביר האורח לר' צדוק יחיאל את הרעיון הטמון במאמר הנ"ל, וביסס אצלו את הנחת היסוד והיא שהיהודי צריך אמונה בקב"ה ולב זך וטהור. ואשר "בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים".

דברים אלו - המנוגדים לחלוטין לדברים ששמע בעבר מפי בעל הדרשה - חדרו עמוק לליבו של ר' צדוק יחיאל. הוא החל לקרב את האורח אליו, ודאג לו לדירה, הוא רצה מאוד שהאורח יהיה כל הזמן בסביבתו הקרובה, וממש "בלע" כל מילה שיצאה מפיו.

את ההשפעה של דברי האורח על ר' צדוק יחיאל אפשר היה לראות במהרה. הגביר החל להתרחק מ"ידידיו" ההוללים, ושוב חזר להתנהג כיהודי ומיום ליום הוטבה התנהגותו וגברה הקפדתו על קיום המצוות, ובמשך כמה שנים הפך ר' צדוק יחיאל להיות ירא־שמים גדול.

ביום מסוים יצאו ר' צדוק יחיאל ורעייתו לנסיעה רחוקה כדי להיפגש עם מקובל מסוים. מקובל זה ברכם בילדים. ואכן, ברכתו התקיימה במהרה, ור' צדוק יחיאל הפך להיות לאב.

מאוחר יותר נודע שהאורח שהעלה את ר' צדוק יחיאל לדרך הישר, היה אחד הנסתרים הנודדים. אופן דיבורו לר' צדוק יחיאל ודרכו החדשה והמיוחדת ביהדות כבשו את ליבו של העשיר, והחזירוהו למוטב.

ר' צדוק יחיאל היה אומר, שהדרשן, בדברי התוכחה שלו, גירשו מ"בית ה'", ואילו הצדיק הנסתר, בדבריו הנעימים השיבו ל"בית ה'".

עד כאן סיפור המעשה אותו סיפר ראש הישיבה הצעיר, העילוי המסתורי, לר' ברוך מוויאזין, והוסיף:

כאשר נודע לי מעשה זה התמלאתי הערכה רבה לנסתרים. ומאז, במשך נדודי, שמתי עיני בהם. אחדים מהם אכן פגשתי תוך כדי נדודי. האזנתי תמיד לדבריהם, והבטתי היטב בהנהגתם. בעיקר עִנְיֵן אותי מאוד לדעת איך הם מעוררים את האנשים העממיים הפשוטים לשמור את התורה.

עבור ר' ברוך לא היו דברי ראש הישיבה אודות הנסתרים דברים חדשים. הוא ידע היטב מה מעשיהם של הנסתרים, וכיצד הם משפיעים על אנשי ההמון הפשוטים.

מה שכן התחדש לר' ברוך מדבריו, הוא, שהאברך הצעיר בקי היטב בדרך הנסתרים ומתייחס אליהם באהדה. אך היה ברור, שהוא אינו בקי היטב במעשיהם ובהנהגתם.

לכן, ביטא ר' ברוך רק את צערו, על כך, אשר הוא - ראש הישיבה - לא למד להכיר טוב יותר - במשך נדודיו - את הנסתרים, כדי שידע הרבה יותר אודותם.

באחת הפעמים הגיע לאחוזתו של ר' ברוך - שהייתה קרובה לסלוצק - אחד הנסתרים אשר ר' מנשה ישראל הכירו היטב. אורח זה הכיר תיכף ומיד את ראש הישיבה הצעיר, אשר היה בחזקת תעלומה עבור ר' ברוך ור' מנשה ישראל.

"האם יודעים הנכם מי הוא זה"? שאל הנסתר את ר' מנשה ישראל, "הלא הוא הגאון רבי אהרן יעקב מפינטשאוו. הוא גם נקרא בשם "העילוי מפינטשאוו" ומוצאו ממשפחה בעלת ייחוס רב.

ההלך הנסתר המשיך לספר את כל הידוע לו אודות העילוי הצעיר [=ראש הישיבה]: כבר בהיותו בן חמש עשרה נודע שמו של העילוי מפינצוב לתהילה על גאונותו. בגיל עשרים ושלוש הוצעה לו כהונת הרבנות של פלוצק, עיר ואם בישראל, במקומו של הגאון המפורסם רבי צבי.

מובן מאליו אשר ר' מנשה ישראל מסר כל זאת תיכף ומיד לר' ברוך, אך שניהם היו חייבים לשמור כל זאת בסוד. הם לא רצו להראות לגאון הצעיר ולו ברמז קל, שסודו נתגלה להם. הרי ההסכם איתו היה שלא ישאלו אותו כלל אודותיו עצמו, ושאף אחד לא ינסה להתעניין אצל אחרים אודותיו. אחרת, הוא לא היה מוכן להישאר בישיבה לאותם שנתיים שנשארו לו לשהות בנכר לאחר עריכת הגלות.

כאשר חלפו ה"שנתיים", הודיע ר' אהרן יעקב - ראש הישיבה הצעיר - לר' ברוך, שהגיע הזמן שהוא יעזוב את הישיבה וישוב למשפחתו. ר' ברוך הציע לו סכום כסף ניכר כשכר לימוד. אך הוא מיאן לקבל אפילו פרוטה אחת.

"אם כך" - הציג ר' ברוך בקשה אחרת - "מציע הנני לכם שתהיו כאן ראש ישיבה באופן קבוע. אדאג לכם לכל צרכיכם, אשלח מישהו למשפחתכם על מנת להביא את כולם לכאן על חשבוני".

ר' אהרן יעקב קיבל את ההצעה להתמנות כראש ישיבה קבוע, אך בקשר למשפחתו, אמר, שהוא עצמו יביאם. הוא לא רצה שעל ידי שליחת שלוחים ייוודעו פרטים רבים מדי בעניין ייחוסו.

חדשים אחדים חלפו ור' אהרן יעקב שב לאחוזה עם בני ביתו. ר' ברוך העביר אז את הישיבה לידיו ולידי ר' מנשה ישראל.

ר' ברוך עצמו החליט להגשים משאלה ישנה שקיננה בו - לנסוע לר' אדם בעל־שם וללמוד אצלו תורה ומעשים טובים.

- אצל ר' יואל בעל־השם מזאמושטש, שהה ר' ברוך זמן ממושך, ועכשיו רצה לשהות גם זמן ממושך אצל ממלא מקומו של ר' יואל - ר' אדם - אותו, ראה בזמנו בעת ביקורו בסלוצק, ואשר אז הייתה לו בקושי שעת הכושר להכירו כראוי -

ר' ברוך אף החליט למסור לרבי אדם חלק גדול מרכושו עבור אחזקת הנסתרים, בנוסף לקח עמו צרור כסף נוסף על מנת לחלקו בעצמו לצדקה בעת הליכתו לר' אדם.

שלוש שנים נעדר ר' ברוך מביתו, ובשנת תפ"ב שב לאחוזתו. אצל ר' אדם בעל שם אשר מקום מושבו היה בראפשיץ, שהה ר' ברוך שמונה חדשים. הוא למד אצל הבעל־שם קבלה וגם למד להכיר את הנסתרים והמקובלים החשובים, תלמידי הבעל־שם.

ר' ברוך סיפר לר' אדם אודות ראש הישיבה הגאוני שלו ר' אהרן יעקב, הוא אף מסר לו את הסיבה מדוע אין הוא, ר' אהרן יעקב, רוצה ללמוד את קבלת האריז"ל - היות, והוא סובר שבספרי הקבלה של האריז"ל נפלו טעויות, כאשר הם נכתבו.

על־כך לא ענה ר' אדם בעל שם מאומה. ור' ברוך קיבל שתיקה זו כדבר פלאי.

כאשר מלאו לר' ברוך שבעים שנה נסע שוב לר' אדם בעל שם. הפעם ארכה נסיעה זו שנה אחת בלבד. בינתיים נפטר רבי מנשה ישראל, מנהלה של הישיבה, ור' ברוך הצטער על כך מאוד. הוא החשיב את ר' מנשה ישראל כידידו הטוב ביותר.

כעבור חמש שנים קיבל ר' ברוך ידיעה, שר' אדם בעל שם פיטר את עצמו מלהיות מנהיגם של הנסתרים, ומסר את ההנהגה לר' ישראל בעל שם טוב שמקום מגוריו היה בטלוסט.

כפי שסופר בזמנו, אמר ר' אדם בעל־שם, שמורו ורבו אחיה השילוני, הודיע לו ש"בשמים" רוצים שר' ישראל בעל שם טוב יהיה מנהיג הדור.

עתה, כאשר הנהגת הנסתרים עברה לידים חדשות, נתאווה ר' ברוך חשק עז לנסוע למנהיג החדש - לר' ישראל בעל שם טוב בטלוסק.

אם משום גילו הגבוה, או משום טעמים אחרים - לא עשה ר' ברוך את מסעו לבדו, כי אם לקח עימו את שני בניו. כך יכלו גם הם להכיר את המנהיג החדש ואת שיטתו.

פליאה גדולה אחזה את ר' ברוך ושני בניו, אשר תיכף בעברם את מפתן חדרו של הבעל שם טוב, אמר להם הצדיק מי הם ואת כל אשר עבר עליהם במשך ימי חייהם.

הבעל־שם־טוב הורה לר' ברוך שמיד עם חזרתו לביתו, יתחיל בהכנות לנסוע לארץ ישראל. הוא הבטיחו אריכות ימים בארץ הקדושה.

אגרות קודש

ר"ח אדר א' תרפ"ד

מו"ה חיים יצחק שי'

מכתבו קבלתי, חפצי ורצוני שיהי' עסקו בתורה, רב או רא"י, או הא והא, והנה בטח נוסע לו מאת אשר פעל ועשה חבירו ורעו תלמידנו היקר והנעלה מוה"ר ר' שמואל שי' לעויטין שהי' רב בראקשיק וזה כמה שנים שהוא רב בעיר כותאיס (גרוזיא) וייסד שם מקומי תורה יהי ד' בעזרו, ואחר חגה"ס העבר שלחתי א' ממכירי לבקר במקומות אחב"י הספרדי' יחיו הנק' הריים, גארצי, והנני מקבל מאתו מכתבי' מסדר מסעו, המכתבי' ראוים לשימת לב מיוחדה, ויש כר נרחב בעזרתו ית' לפעול ולעשות טוב ואין טוב, ובהמשך דבריו כותב אשר בעיר דערבענט שמה כאלף וה' מאות משפחות ספרדי' יחיו כ"י, ובקובא כשלשת אלפים משפחות ספרדי' יחיו כ"י, ושני העיירו' האלו (לא ידעתי ריחוקם זמ"ז) ושניהם מבקשי' לייסד בהם ישיבות ויש להם נערי' אשר עפ"י הדין יכולי' ללמוד, בעיר א' כותב ישנו בערך פ' עד ק' ובעיר הב' לא אדע לא אדע, וכותב דרך ואופן איך אפשר לגשת אל זה אי"ה, ואני החלטתי בדעתי בל"נ לעשות זאת, ובעזה"י בשבוע פ' תצוה יבוא הנוסע לפה לבאר...

[אג"ק מוהריי"צ כרך א' עמ' שעח]

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מז' שבט, וכן הקודם לו שנתקבל באיחור זמן רב - הנה מ"ש שעדיין לא שמע ע"ד הצעה מתאימה בשבילו בעניני שידוכין, פלא הדבר, כי הרי אין הקב"ה מבקש אלא לפי כחו של אחד וכשעושים במרץ המתאים, היינו עשיית הכלי משפיעים מלמעלה הנצרך בזה ובפרט בעניני שידוכין, וכמ"ש ומה' אשה משכלת, ולכן קרוב בעיני בודאי שאינו מתעסק בזה כדרשת רז"ל כאדם המחזר אחרי אבדתו וגם כשמציעים ה"ה בגדר דמהיכי תיתי ומה היא חובתי ואעשנה ותו לא, ובמילא אין פלא שכשהאתערותא דלתתא באופן כזה אין תוצאות בהנוגע לפועל, ולמותר להאריך בדבר המובן ופשוט אשר לא טוב היות האדם כו' וכמבואר בכו"כ מקומות, ויה"ר שעכ"פ מכאן ולהבא היינו תיכף לקבלת מכתב זה יעשה בהנ"ל כדבעי ויהי' בהצלחה...

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל בהקדם.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ח שבט, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ג׳ בו מקשה על מ״ש בתניא ובארוכה בהקדמת ס׳ שפע טל בהנוגע לנשמות ישראל שהם חלק אלקה ממעל ממש, ממה שמצא בספר נשמת חיים מאמר שני פרק ט׳ שמקשה על הנחה זו ובקושיות פשוטות ביותר, לפי דעתו.

והנה נוסף על הידוע שהלכה כבתראי בזמן, מפני שהם ראו הכתוב לפניהם בספרים שונים ותירצו אותם, הנה בענינים הנ״ל - שהענין דמקור הנשמה וענינה הוא בסוג דסודות התורה וחכמת הקבלה, הנה על כגון דא - יש ללמוד מהכלל, דהלכה כזה שמדקדק ורגיל בענינים אלו. ועל דרך מ״ש הרא״ש (ב״ק פ״ד סי׳ ד׳) דהלכה כרב באיסורי וכשמואל בדינא לפי ששמואל הי׳ רגיל תמיד לפסוק דינים ולכך הי׳ מדקדק בהם ויורד לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת. ואם הנ״ל אמור בהנוגע לשמואל בפלוגתתו עם רב - הרי עאכו״כ בהנ״ל אשר בעל המחבר נשמת חיים הי׳ עסקן ידוע וגם חוקר, אבל בימיו לא נתפרסמה חכמת הקבלה, ועאכו״כ שלא נתבארה כדי צרכה, אף שבספרו נשמת חיים מביא כמה ענינים השייכים לזה.

בשאלתו ע״ד הנמצא באיזה ספרים עניני נטילת ידים במקום מקוה, זהו אמור בהנוגע למקוה דתוספת טהרה, אבל לא בטבילה מטומאה לטהרה.

בטח שמע משלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ״ק מו״ח אדמו״ר

זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, והם א) אמירת שיעור תהלים - כפי שנחלק התהלים לימי החדש בכל יום אחר תפלת שחרית. ב) לימוד פרשה חומש עם פירוש רש״י מהסדרה של השבוע - ביום א׳ מהתחלת הסדרה עד פרשת שני, ביום שני מפרשת שני עד שלישי וכו׳ - ג) לימוד שיעור תניא בכל יום - כפי שנחלק התניא לימות השנה, ויוסיף על זה מדילי׳ והשי״ת יצליחו.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

ב״ה, כ״ו שבט, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר דוד שי׳

שלום וברכה!

... בודאי ינצלו ימי הפורים באופן המתאים בבתי ספר הרשת וכן בהנוגע ללימודים מיוחדים השייכים לחג הפסח הבע״ל, ובמדינה זו נהגו בשנים האחרונות והצליחו על ידי זה להראות להתלמידים-ות עריכת הסדר, בעריכת קערה כו׳ וכו׳ שעי״ז נחקקו בזכרונם ההלכות הקשורים בענינים אלו, ואף שבהנוגע לתלמידי הרשת בטח יש בזה חילוקי מנהגים ומובן שאין לנגוע בזה כמרז״ל אשר אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש, בכל זה יש להתבונן ולסדר הנ״ל באופן שלא לנגוע בהמנהגים...

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבשו״ט בכל הנ״ל.

ב״ה, כ״ו שבט, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ו׳ אשר כותב שעד עתה למד בישיבת תומכי תמימים דלוד, ונדמה לו אשר מאיזה סיבות אינו יכול להמשיך בלימוד בהישיבה, ואחת הסיבות והעיקרית כנראה הוא מפני שצריך לעזור להוריו שלו בפרנסתם. ובודאי כשיתייעץ עם הנהלת ישיבת תומכי תמימים יוכל לסדר ענינו באופן שימשיך בלימודו בישיבה חלק חשוב מהיום וביחד עם זה יהי׳ לו ג״כ ענין של פרנסה... וכיון שזכה להיות באהלה של תורה זה כמה שנים ולמד תורת הנגלה ותורת החסידות פנימיות התורה נשמתא דאורייתא יש להשתדל ככל האפשרי להמשיך בזה לכל הפחות עוד משך זמן, ובטוח השי״ת הזן ומפרנס לכל שעל ידי זה שימשיך בלימוד התורה לא יחסר ח״ו בפרנסת הוריו שיחיו, ואדרבה הרי אם בחקותי תלכו ופירשו בספרא ומועתק ברש״י במקומו שתהיו עמלים בתורה, דוקא בעמל ויגיעה, אזי ונתתי גשמיכם וגו׳.

בשאלתו אם יעתיקו הוריו וקרוביו למקום בו הענינים הגשמיים נוחים יותר אבל אינם דתיים. כבר דינו אמור במשנה תורה להמורה הגדול הוא הרמב״ם (הלכות דיעות ריש פרק ו׳) צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם ויתרחק מן כו׳ (ואם) שאינו יכול כו׳ ישב לבדו יחידי כו׳ יצא כו׳ עיי״ש.

בברכת הצלחה בלימוד התורה ויראת שמים טהורה ולבשר טוב בכל הנ״ל,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

ב״ה, כ״ח שבט, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ״ד שבט, ובטח ידוע לו הסיפור (אלא שלא שמעתיו מכ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע ולכן אינני יודע מקורו, ובכ״א התוכן מתקבל על השכל ונכון הוא) באברך חסידי שהאריך בהכנות לתפלה עד לאחר שעבר זמן ק״ש ותפלה לכל הדיעות ואח״כ התחיל וסיים תפלתו במשך זמן קצר ביותר, והסבירו לו אשר בשלמא אלה המאריכים בתפלה כו״כ זמן יש מקום לשקו״ט אם צריכים הם להכין א״ע איזה שעות אף שיהי׳ ספק אח״כ בענין זמן ק״ש ותפלה, אבל בשביל תפלה של איזה רגעים מה זה ענין ההכנה של איזה שעות ובספיקות הנ״ל.

ואחרי בקשת סליחתו כזה הוא ג״כ בנוגע למכתב כת״ר שי׳, אשר ההפסק בין אחד לחבירו גדול ביותר, שלכאורה יש לזה מקום כיון שמתקבצים כמה ענינים הדורשים רכוז מחשבה שימת לב וכתיבה מפורטת, אבל הכנה גדולה והפסק ומכתב קצר בתוכנו, לכאורה ה״ז סתירה מני׳ ובי׳... ויה״ר שיכתבו ובפרטיות המתאימה ובעתיד הכי קרוב.

...ובכלל אינני יודע איזה אותיות עוד אמציא כדי להסביר לכאו״א מהם אשר האמור במשנה אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני, אין הכוונה דוקא בענינים המבהילים את הרעיון וכו׳, וכדוגמת כהן גדול בשמונה בגדי זהב וכו׳, אלא אמיתית הכוונה היא לכאו״א מאתנו בחיי היום יומים ודוקא בענינים הנקראים בלשון העולם ענינים אפורים שהאדם דש בעקביו, ובהנוגע לחבר המורים-ות... הוא פשוט כפשוטו פרטים הפעוטים בסדרי יום יום אשר מפרטים אלו אם מסודרים כדבעי יתכונן דור ישרים יבורך דור הגאולה שילכו עמהם לקבל פני משיח צדקנו ובאמירה ראו גדולים שגדלתי...

המחכה לבשו״ט בכל הנ״ל ומברכו שימשיכו ההצלחה בהפועל ממש.

כא א וְאִלֵּין דִּינַיָּא דִּי תַסְדַּר
קֳדָמֵיהוֹן: ב אֲרֵי תִזְבֹּן עַבְדָּא בַּר
יִשְׂרָאֵל שִׁתְּ שְׁנִין יִפְלָח
וּבַשְׁבִיעֵתָא יִפּוֹק לְבַר חוֹרִין מַגָּן:
ג אִם בִּלְחוֹדוֹהִי יֵיעוֹל בִּלְחוֹדוֹהִי
יִפּוֹק אִם בְּעֵל אִתְּתָא הוּא וְתִפּוֹק
אִתְּתֵהּ עִמֵּהּ: ד אִם רִבּוֹנֵהּ יִתֶּן
לֵהּ אִתְּתָא וּתְלִיד לֵהּ בְּנִין אוֹ בְּנָן
אִתְּתָא וּבְנָהָא תְּהֵי לְרִבּוֹנָהָא וְהוּא
יִפּוֹק בִּלְחוֹדוֹהִי: ה וְאִם מֵימַר
יֵימַר עַבְדָּא רָחֵימְנָא יָת רִבּוֹנִי יָת
אִתְּתִי וְיָת בְּנָי לָא אֶפּוֹק לְבַר
חוֹרִין: ו וִיקָרְבִנֵּהּ רִבּוֹנֵהּ לְקֳדָם

רש"י

(א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. (שמות רבה) כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה", פָּסַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים, "וְאֵלֶּה", מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים, מַה הָרִאשׁוֹנִים מִסִּינַי, אַף אֵלּוּ מִסִּינַי. וְלָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת דִּינִין לְפָרָשַׁת מִזְבֵּחַ? לוֹמַר לְךָ שֶׁתָּשִׂים סַנְהֶדְרִין אֵצֶל הַמִּקְדָּשׁ. (סְפָרִים אֲחֵרִים: הַמִּזְבֵּחַ, וּפְרוּשׁוֹ בַּעֲזָרָה): **אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם.** אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: לֹא תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לוֹמַר: 'אֶשְׁנֶה לָהֶם הַפֶּרֶק וְהַהֲלָכָה ב' אוֹ ג' פְּעָמִים, עַד שֶׁתְּהֵא סִדּוּרָהּ בְּפִיהֶם כְּמִשְׁנָתָהּ, וְאֵינִי מַטְרִיחַ עַצְמִי לַהֲבִינָם טַעֲמֵי הַדָּבָר וּפֵרוּשׁוֹ', לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם", כְּשֻׁלְחָן הֶעָרוּךְ וּמוּכָן לֶאֱכֹל לִפְנֵי הָאָדָם: **לִפְנֵיהֶם.** (גיטין פח) וְלֹא לִפְנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וַאֲפִלּוּ יָדַעְתָּ בְּדִין אֶחָד שֶׁהֵם דָּנִין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אַל תְּבִיאֵהוּ בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם, שֶׁהַמֵּבִיא דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֲרַמִּיִּים מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמְיַקֵּר אֶת שֵׁם הָאֱלִילִים לְהַשְׁבִּיחָם (סְפָרִים אֲחֵרִים: לְהַחֲשִׁיבָם), שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לב) "כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם, וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים", כְּשֶׁאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים, זֶהוּ עֵדוּת לְעִלּוּי יִרְאָתָם: **(ב) כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי.** עֶבֶד שֶׁהוּא עִבְרִי. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַבְדּוֹ שֶׁל עִבְרִי, עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלְּקַחְתּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל וְעָלָיו הוּא אוֹמֵר "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד"? וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם (ויקרא כה) "וְהִתְנַחַלְתֶּם אוֹתָם", בְּלָקוּחַ מִן הַכְּנַעֲנִים, אֲבָל בְּלָקוּחַ מִיִּשְׂרָאֵל יֵצֵא בְּשֵׁשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים טו) "כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי", לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּאָחִיךָ: **כִּי תִקְנֶה.** מִיַּד בֵּית דִּין שֶׁמְּכָרוּהוּ בִּגְנֵבָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ". אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּמוֹכֵר עַצְמוֹ מִפְּנֵי דֶּחֱקוֹ, אֲבָל מְכָרוּהוּ בֵּית דִּין לֹא יֵצֵא בְּשֵׁשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְכִי יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ", הֲרֵי מוֹכֵר עַצְמוֹ מִפְּנֵי דֶּחֱקוֹ אָמוּר, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "כִּי תִקְנֶה"? בְּנִמְכָּר בְּבֵית דִּין: **לַחָפְשִׁי.** לְחֵרוּת: **(ג) אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא.** שֶׁלֹּא הָיָה נָשׂוּי אִשָּׁה, כְּתַרְגּוּמוֹ: אִם בִּלְחוֹדוֹהִי. וּלְשׁוֹן בְּגַפּוֹ, בִּכְנָפוֹ, שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא כְּמוֹת שֶׁהוּא, יְחִידִי בְּתוֹךְ לְבוּשׁוֹ בִּכְנַף בִּגְדוֹ: **בְּגַפּוֹ יֵצֵא.** מַגִּיד שֶׁאִם לֹא הָיָה נָשׂוּי מִתְּחִלָּה, אֵין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים (קידושין כ): **אִם־בַּעַל אִשָּׁה הוּא.** יִשְׂרְאֵלִית (מכילתא): **וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ.** וְכִי מִי הִכְנִיסָהּ שֶׁתֵּצֵא? אֶלָּא מַגִּיד הַכָּתוּב שֶׁהַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי חַיָּב בִּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו (קידושין כב): **(ד) אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה.** מִכָּאן שֶׁהָרְשׁוּת בְּיַד רַבּוֹ לִמְסֹר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה עֲבָדִים. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּיִשְׂרְאֵלִית? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ". הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּכְנַעֲנִית, שֶׁהֲרֵי הָעִבְרִיָּה אַף הִיא יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ, וַאֲפִלּוּ לִפְנֵי שֵׁשׁ אִם הֵבִיאָה סִימָנִין יוֹצְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים טו) "אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה", מְלַמֵּד שֶׁאַף הָעִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ: **(ה) אֶת אִשְׁתִּי.** הַשִּׁפְחָה: **(ו) אֶל הָאֱלֹהִים.** (מכילתא)

אֲדֹנָיו֙ אֶל־הָאֱלֹהִ֔ים וְהִגִּישׁוֹ֙ אֶל־הַדֶּ֔לֶת אוֹ
אֶל־הַמְּזוּזָ֑ה וְרָצַ֙ע אֲדֹנָ֤יו אֶת־אָזְנוֹ֙ בַּמַּרְצֵ֔עַ
וַעֲבָדוֹ֖ לְעֹלָֽם׃ רס״י ס (לוי) ז וְכִי־יִמְכֹּ֥ר אִ֛ישׁ אֶת־
בִּתּ֖וֹ לְאָמָ֑ה לֹ֥א תֵצֵ֖א כְּצֵ֥את הָעֲבָדִֽים׃ רס״י
ח אִם־רָעָ֞ה בְּעֵינֵ֧י אֲדֹנֶ֛יהָ כתיב אשר־לא קרי אֲשֶׁר־לוֹ
יְעָדָ֖הּ וְהֶפְדָּ֑הּ לְעַ֥ם נָכְרִ֛י לֹא־יִמְשֹׁ֥ל לְמָכְרָ֖הּ

דַּיָּנַיָּא וִיקָרְבִנֵּהּ לְוָת דָּשָׁא אוֹ לְוָת (דִּילְוָת) מְזֻזְתָּא וְיַרְצַע רִבּוֹנֵהּ יָת אוּדְנֵהּ בְּמַרְצְעָא וִיהֵי לֵהּ עָבֶד פָּלַח לְעָלָם׃ ז וַאֲרֵי יְזַבֵּן גְּבַר יָת בְּרַתֵּהּ לְאַמְהוּ לָא תִפּוֹק כְמַפְקָנוּת עַבְדַּיָּא׃ ח אִם בִּישָׁא בְּעֵינֵי רִבּוֹנַהּ דִּיקַיְמַהּ לֵהּ וְיִפְרְקִנַּהּ לִגְבַר אָחָרָן לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְזַבּוֹנַהּ

רש״י

לְבֵית דִּין. צָרִיךְ שֶׁיִּמָּלֵךְ בְּמוֹכְרָיו שֶׁמְּכָרוּהוּ לוֹ: **אֶל הַדֶּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה.** יָכוֹל שֶׁתְּהֵא הַמְּזוּזָה כְּשֵׁרָה לִרְצֹעַ עָלֶיהָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים טו) ״וְנָתַתָּה בְּאָזְנוֹ וּבַדֶּלֶת״, בַּדֶּלֶת וְלֹא בַּמְּזוּזָה. הָא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה״? הִקִּישׁ דֶּלֶת לִמְזוּזָה: מַה מְּזוּזָה מְעֻמָּד, אַף דֶּלֶת מְעֻמָּד (קידושין כב): **וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ.** הַיְמָנִית. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁל שְׂמֹאל? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֹזֶן״ ״אֹזֶן״ לִגְזֵרָה שָׁוָה. נֶאֱמַר כָּאן: ״וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ״, וְנֶאֱמַר בַּמְּצֹרָע: (ויקרא יד) ״תְּנוּךְ אָזְנוֹ הַיְמָנִית״, מַה לְּהַלָּן הַיְמָנִית, אַף כָּאן הַיְמָנִית. וּמָה רָאָה אֹזֶן לְהֵרָצַע מִכָּל שְׁאָר אֵבָרִים שֶׁבַּגּוּף? (מכילתא) אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: ׳אֹזֶן זֹאת שֶׁשָּׁמְעָה עַל הַר סִינַי: ״לֹא תִּגְנֹב״, וְהָלַךְ וְגָנַב, תֵּרָצַע׳, וְאִם מוֹכֵר עַצְמוֹ: ׳אֹזֶן שֶׁשָּׁמְעָה עַל הַר סִינַי: ״כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים״ וְהָלַךְ וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, תֵּרָצַע׳. רַבִּי שִׁמְעוֹן הָיָה דּוֹרֵשׁ מִקְרָא זֶה כְּמִין חֹמֶר (רָצָה לוֹמַר: קֶשֶׁר צְרוֹר מְבֻשָּׂם, שֶׁתּוֹלִין בַּצַּוָּאר לְתַכְשִׁיט): ׳מַה נִּשְׁתַּנּוּ דֶּלֶת וּמְזוּזָה מִכָּל כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דֶּלֶת וּמְזוּזָה שֶׁהָיוּ עֵדִים בְּמִצְרַיִם כְּשֶׁפָּסַחְתִּי עַל הַמַּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת, וְאָמַרְתִּי: (ויקרא כה) ״כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים״, עֲבָדַי הֵם וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים, וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אָדוֹן לְעַצְמוֹ, יֵרָצַע בִּפְנֵיהֶם׳: **וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם.** עַד הַיּוֹבֵל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְעוֹלָם (קידושין טו) כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא כה) ״וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ״, מַגִּיד שֶׁחֲמִשִּׁים שָׁנָה קְרוּיִים עוֹלָם, וְלֹא שֶׁיְּהֵא עוֹבְדוֹ כָּל נ׳ שָׁנָה, אֶלָּא עוֹבְדוֹ עַד הַיּוֹבֵל, בֵּין סָמוּךְ בֵּין מֻפְלָג:

(ז) וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאָמָה. (מכילתא. ערכין כט) בִּקְטַנָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. יָכוֹל אֲפִלּוּ הֵבִיאָה סִימָנִים? אָמַרְתָּ: קַל וָחֹמֶר. וּמַה מְּכוּרָה קֹדֶם לָכֵן יוֹצְאָה בְּסִימָנִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: ״וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף״, שֶׁאָנוּ דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְסִימָנֵי נַעֲרוּת, שֶׁאֵינָהּ מְכוּרָה, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר?: **לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים.** כִּיצִיאַת עֲבָדִים כְּנַעֲנִים שֶׁיּוֹצְאִים בְּשֵׁן וְעַיִן, אֲבָל זוֹ לֹא תֵּצֵא בְּשֵׁן וְעַיִן, אֶלָּא עוֹבֶדֶת שֵׁשׁ אוֹ עַד הַיּוֹבֵל אוֹ עַד שֶׁתָּבִיא סִימָנִין, וְכָל הַקּוֹדֵם, קוֹדֵם לְחֵרוּתָהּ, וְנוֹתֵן לָהּ דְּמֵי עֵינָהּ אוֹ דְּמֵי שִׁנָּהּ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא: ״לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים״ בְּשֵׁשׁ וּבְיוֹבֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כִּי יִמָּכֵר לְךָ אָחִיךָ הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה״. מַקִּישׁ עִבְרִיָּה לְעִבְרִי לְכָל יְצִיאוֹתָיו: מָה עִבְרִי יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ וּבְיוֹבֵל, אַף עִבְרִיָּה יוֹצְאָה בְּשֵׁשׁ וּבְיוֹבֵל. וּמַהוּ לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים? לֹא תֵּצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים כַּעֲבָדִים כְּנַעֲנִים, יָכוֹל (אַף) הָעִבְרִי יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים? - תַּלְמוּד לוֹמַר: ״הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה״. מַקִּישׁ עִבְרִי לְעִבְרִיָּה, מָה הָעִבְרִיָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, אַף הוּא אֵינוֹ יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים: **(ח) אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ.** שֶׁלֹּא נָשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו לְכָנְסָהּ (מכילתא): **אֲשֶׁר לֹא יְעָדָהּ.** שֶׁהָיָה לוֹ לְיַעֲדָהּ וּלְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְכֶסֶף קְנִיָּתָהּ הוּא כֶּסֶף קִדּוּשֶׁיהָ, וְכָאן רָמַז לְךָ הַכָּתוּב שֶׁמִּצְוָה בְּיִעוּד, וְרָמַז לְךָ שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים: **וְהֶפְדָּהּ.** יִתֵּן לָהּ מָקוֹם לְהִפָּדוֹת וְלָצֵאת, שֶׁאַף הוּא מְסַיֵּעַ בְּפִדְיוֹנָהּ. וּמַה הוּא מָקוֹם שֶׁנּוֹתֵן לָהּ? שֶׁמְּגָרֵעַ מִפִּדְיוֹנָהּ בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁעָשְׂתָה אֶצְלוֹ, כְּאִלּוּ הִיא שְׂכוּרָה אֶצְלוֹ, כֵּיצַד?

בְּמִשְׁלְטֵהּ בַּהּ׃ ט וְאִם לִבְרֵה
יְקַיְמִנַּהּ כְּהִלְכַת בְּנַת יִשְׂרָאֵל יַעְבֵּד
לַהּ׃ י אִם אָחֳרַנְתָּא יִסַּב לֵהּ
זִיוְנַהּ כְּסוּתַהּ וְעוֹנְתַהּ לָא יִתְמְנָע׃
יא וְאִם תְּלָת אִלֵּין לָא יַעְבֵּד לַהּ
וְתִפּוֹק מַגָּן בְּלָא כְסָף׃ יב דְּיִמְחֵי
לֶאֱנַשׁ וְיִקְטְלִנֵּהּ אִתְקְטָלָא
יִתְקְטֵל׃ יג וְדִי לָא כְמַן לֵהּ וּמִן
קֳדָם יְיָ אִתְמְסַר לִידֵהּ וֶאֱשַׁוִּי לָךְ

בִּבְגִדוֹ־בָהּ רש״י׃ ט וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט
הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ רש״י׃ י אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ
שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע רש״י׃ יא וְאִם־
שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין
כָּסֶף רש״י׃ ס (ישראל) יב מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת
יוּמָת רש״י׃ יג וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה
לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה רש״י׃ ס

רש״י

הֲרֵי שֶׁקָּנָאָה בְּמָנֶה וְעָשְׂתָה אֶצְלוֹ ב׳ שָׁנִים, אוֹמְרִים לוֹ יוֹדֵעַ הָיִיתָ שֶׁעֲתִידָה לָצֵאת לְסוֹף שֵׁשׁ שָׁנָה. נִמְצָא שֶׁקָּנִיתָ עֲבוֹדַת כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּשִׁשִּׁית הַמָּנֶה וְעָשְׂתָה אֶצְלְךָ ב׳ שָׁנִים, הֲרֵי שְׁלִישִׁית הַמָּנֶה. טֹל שְׁנֵי שְׁלִישִׁיּוֹת הַמָּנֶה וְתֵצֵא מֵאֶצְלְךָ: **לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לִמְכָרָהּ.** שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לִמְכָרָהּ לְאַחֵר, לֹא הָאָדוֹן וְלֹא הָאָב (קידושין יח): **בִּבְגִדוֹ־בָהּ.** אִם בָּא לִבְגֹּד בָּהּ, שֶׁלֹּא לְקַיֵּם בָּהּ מִצְוַת יִעוּד, וְכֵן אָבִיהָ, מֵאַחַר שֶׁבָּגַד בָּהּ וּמִכָּרָהּ לָזֶה: **(ט) וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה.** הָאָדוֹן. מְלַמֵּד שֶׁאַף בְּנוֹ קָם תַּחְתָּיו לְיַעֲדָהּ, אִם יִרְצֶה אָבִיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים, אֶלָּא אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרֵי אַתְּ מְיֻעֶדֶת לִי בַּכֶּסֶף שֶׁקִּבֵּל אָבִיךְ בְּדָמַיִךְ'!: **כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת.** שְׁאֵר, כְּסוּת וְעוֹנָה: **(י) אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ.** עָלֶיהָ (מכילתא): **שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע.** מִן הָאָמָה שֶׁיֵּעֵד לוֹ כְּבָר: **שְׁאֵרָהּ.** מְזוֹנוֹת (כתובות מז): **כְּסוּתָהּ.** כְּמַשְׁמָעוֹ: **עֹנָתָהּ.** תַּשְׁמִישׁ: **(יא) וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ.** אִם אַחַת מִשָּׁלֹשׁ אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ, וּמַה הֵן הַשָّלֹשׁ? יִיעָדֶנָּה לוֹ אוֹ לִבְנוֹ, אוֹ יִגְרַע מִפִּדְיוֹנָהּ וְתֵצֵא, וְזֶה לֹא יְעָדָהּ לֹא לוֹ וְלֹא לִבְנוֹ, וְהִיא לֹא הָיָה בְּיָדָהּ לִפְדּוֹת אֶת עַצְמָהּ: **וְיָצְאָה חִנָּם.** רִבָּה לָהּ יְצִיאָה לְזוֹ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁרִבָּה לַעֲבָדִים. וּמַה הִיא הַיְצִיאָה? לְלַמֶּדְךָ שֶׁתֵּצֵא בְּסִימָנִין וְתִשְׁהֶה עִמּוֹ עוֹד עַד שֶׁתָּבִיא סִימָנִין, וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קֹדֶם סִימָנִים, כְּבָר לָמַדְנוּ שֶׁתֵּצֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים טו) "הָעִבְרִי אוֹ הָעִבְרִיָּה וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים", וּמַהוּ הָאָמוּר כָּאן: "וְיָצְאָה חִנָּם"? שֶׁאִם קָדְמוּ סִימָנִים לְשֵׁשׁ שָׁנִים, תֵּצֵא בָּהֶן. (קידושין ד. מכילתא) אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר שֶׁתֵּצֵא אֶלָּא בְּבַגְרוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵין כֶּסֶף", לְרַבּוֹת יְצִיאַת בַּגְרוּת. וְאִם לֹא נֶאֱמְרוּ שְׁנֵיהֶם, הָיִיתִי אוֹמֵר: "וְיָצְאָה חִנָּם", זוֹ בַּגְרוּת, לְכָךְ נֶאֱמְרוּ שְׁנֵיהֶם, שֶׁלֹּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחֲלֹק: **(יב) מַכֵּה אִישׁ וָמֵת.** כַּמָּה כְּתוּבִים נֶאֱמְרוּ בְּפָרָשַׁת רוֹצֵחִין, וּמַה שֶׁבִּידִי לְפָרֵשׁ לָמָּה בָּאוּ כֻּלָּם, אֲפָרֵשׁ: **מַכֵּה אִישׁ וָמֵת.** (סנהדרין פד) לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כד) "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי הַכָּאָה בְּלֹא מִיתָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מַכֵּה אִישׁ וָמֵת", אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּהַכָּאָה שֶׁל מִיתָה. וְאִם נֶאֱמַר: "מַכֵּה אִישׁ", וְלֹא נֶאֱמַר: "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה", הָיִיתִי אוֹמֵר אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּה אִישׁ. הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְאֶת הַקָּטָן מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אַפִּלּוּ קָטָן וַאַפִּלּוּ אִשָּׁה. וְעוֹד, אִלּוּ נֶאֱמַר: "מַכֵּה אִישׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִלּוּ קָטָן שֶׁהִכָּה וְהָרַג יְהֵא חַיָּב, תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה" וְלֹא קָטָן שֶׁהִכָּה. וְעוֹד "כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם" אַפִּלּוּ נְפָלִים בְּמַשְׁמָע? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מַכֵּה אִישׁ", שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכֶּה בֶּן קַיָּמָא, הָרָאוּי לִהְיוֹת אִישׁ (מכילתא): **(יג) וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה.** לֹא אָרַב לוֹ וְלֹא נִתְכַּוֵּן. צָדָה לְשׁוֹן אָרֵב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמואל א כד) "וְאַתָּה צוֹדֶה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ", וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר 'צָדָה' לְשׁוֹן "הַצָּד צַיִד", שֶׁצַּיִדַת חַיּוֹת אֵין

יד וְכִי־יָזֵד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם
מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת רש״י׃ ס טו וּמַכֵּה אָבִיו
וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת רש״י׃ ס טז וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ
וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת רש״י׃ ס יז וּמְקַלֵּל אָבִיו

אֲתַר דְּיֵעֲרוֹק לְתַמָּן׃ יד וַאֲרֵי
יַרְשַׁע גְּבַר עַל חַבְרֵהּ לְמִקְטְלֵהּ
בְּנְכִילוּ מִן מַדְבְּחִי תִּדְבְּרִנֵּהּ
לְמִמָּת׃ טו וְדִימְחֵי אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃ טז וְדִיגְנוּב
נַפְשָׁא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיזַבְּנֵנֵּהּ
וְיִשְׁתְּכַח בִּידֵהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃
יז וְדִילוּט אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ אִתְקְטָלָא

רש״י

נוֹפֵל הֵ״א בַּפֹּעַל שֶׁלָּהּ, וְשֵׁם דָּבָר בָּהּ צַיִד, וְזֶה שֵׁם דָּבָר בּוֹ צְדִיָּה וּפֹעַל שֶׁלּוֹ צוֹדֶה, וְזֶה פֹּעַל שֶׁלּוֹ צָד. וְאוֹמֵר אֲנִי פִּתְרוֹנוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: וְדִי לָא כְמַן לֵהּ. וּמְנַחֵם חִבְּרוֹ בְּחֵלֶק ׳צָד צַיִד׳, וְאֵין אֲנִי מוֹדֶה לוֹ. וְאִם יֵשׁ לְחַבְּרוֹ בְּאַחַת מִמַּחֲלֹקֶת שֶׁל צָד, נְחַבְּרֶנּוּ בְּחֵלֶק (ישעיה סו) ״עַל צַד תִּנָּשֵׂאוּ״, (שמואל א כ) ״צִדָּה אוֹרֶה״, (דניאל ז) ״וּמִלִּין לְצַד עִלָּאָה יְמַלֵּל״. אַף כָּאן ״אֲשֶׁר לֹא צָדָה״ לֹא צִדֵּד לִמְצֹא לוֹ שׁוּם צַד מִיתָה, וְאַף זֶה יֵשׁ לְהַרְהֵר עָלָיו. מִכָּל מָקוֹם, לְשׁוֹן אוֹרֵב הוּא: **וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ.** זִמֵּן לְיָדוֹ, לְשׁוֹן (תהלים צא) ״לֹא תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה״, (משלי יב) ״לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן״, (מלכים ב ה) ״מִתְאַנֶּה הוּא לִי״, מִזְדַּמֵּן לִמְצֹא לִי עִלָּה: **וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ.** וְלָמָּה תֵּצֵא זֹאת מִלְּפָנָיו? הוּא שֶׁאָמַר דָּוִד: (שמואל א כד) ״כַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשַׁל הַקַּדְמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע״, וּמְשַׁל הַקַּדְמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מְשַׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא קַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְהֵיכָן אָמְרָה תּוֹרָה: ״מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע״? ״וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ״. בְּמַה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, אֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג מֵזִיד, וְלֹא הָיוּ עֵדִים בַּדָּבָר שֶׁיָּעִידוּ, זֶה לֹא נֶהֱרַג וְזֶה לֹא גָּלָה. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמְּנָן לְפַנְדָּק אֶחָד: זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֵּלָם, וְזֶה שֶׁהָרַג שׁוֹגֵג עוֹלֶה בַּסֵּלָם וְנוֹפֵל עַל זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד וְהוֹרְגוֹ, וְעֵדִים מְעִידִים עָלָיו וּמְחַיְּבִים אוֹתוֹ לְגָלוּת. נִמְצָא זֶה שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג גּוֹלֶה, וְזֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד נֶהֱרַג: **וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם.** אַף בַּמִּדְבָּר שֶׁיָּנוּס שָׁמָּה, וְאֵי זֶה מָקוֹם קוֹלְטוֹ? זֶה מַחֲנֵה לְוִיָּה (מכות יב): **(יד) וְכִי־יָזֵד.** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ״מַכֵּה אִישׁ וְגוֹ׳״, שׁוֹמֵעַ אֲנִי רוֹפֵא שֶׁהָרַג וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהֵמִית בְּמַלְקוֹת אַרְבָּעִים, וְהָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וְהַשּׁוֹגֵג? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְכִי יָזֵד״ וְלֹא שׁוֹגֵג, ״לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה״ וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין, וְהָרוֹפֵא וְהָרוֹדֶה בְּנוֹ וְתַלְמִידוֹ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְזִידִין, אֵין מַעֲרִימִין: **מֵעִם מִזְבְּחִי.** (סנהדרין צה) אִם הָיָה כֹּהֵן וְרוֹצֶה לַעֲבֹד עֲבוֹדָה, תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת: **(טו) וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ.** (שם פד) לְפִי שֶׁלָּמַדְנוּ עַל הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּתַשְׁלוּמִין וְלֹא בְּמִיתָה, הֵצְרַךְ לוֹמַר עַל הַחוֹבֵל בְּאָבִיו שֶׁהוּא בְּמִיתָה וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּהַכָּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חַבּוּרָה: **אָבִיו וְאִמּוֹ.** אוֹ זֶה אוֹ זֶה: **מוֹת יוּמָת.** בְּחֶנֶק: **(טז) וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ.** (מכילתא) לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כד) ״כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו״. אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁגָּנַב נֶפֶשׁ. אִשָּׁה, אוֹ טְמְטוּם, אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוּס שֶׁגָּנְבוּ, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ״. וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן: ״וְגוֹנֵב אִישׁ״, אֵין לִי אֶלָּא גּוֹנֵב אִישׁ. גּוֹנֵב אִשָּׁה, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם) ״וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ״. לָכֵן הֵצְרְכוּ שְׁנֵיהֶם, מַה שֶּׁחִסֵּר זֶה, גִּלָּה זֶה: **וְנִמְצָא בְיָדוֹ.** שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים שֶׁגְּנָבוֹ וּמְכָרוֹ, וְנִמְצָא כְּבָר בְּיָדוֹ קֹדֶם מְכִירָה (סנהדרין פה): **מוֹת יוּמָת.** בְּחֶנֶק. כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, חֶנֶק הִיא. וְהִפְסִיק הָעִנְיָן וְכָתַב: ״וְגוֹנֵב אִישׁ״ בֵּין ״מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ״ ל״מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ״, וְנִרְאָה לִי, הֵינוּ פְּלוּגְתָּא, דְּמַר סָבַר מַקְשִׁינָן הַכָּאָה לִקְלָלָה, וּמַר סָבַר לָא מַקְשִׁינָן (סנהדרין שם): **(יז) וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ.** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר: (ויקרא כ) ״אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו״. אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ שֶׁקִּלֵּל אֶת

יתְקְטֵל: יח וַאֲרֵי יִנְצוּן גֻּבְרִין
וְיִמְחֵי גֻּבַר יָת חַבְרֵהּ בְּאַבְנָא אוֹ
בְּכוּרְמֵיזָא וְלָא יְמוּת וְיִפֵּל
לְבוּטְלָן: יט אִם יְקוּם וְיִהַלֵּךְ
בְּבָרָא עַל בּוּרְיֵהּ וִיהֵי זַכָּאָה
מָחֵיָא לְחוֹד בּוּטְלָנֵהּ יִתֵּן וַאֲגַר
אָסְיָא יְשַׁלֵּם: כ וַאֲרֵי יִמְחֵי גֻּבַר
יָת עַבְדֵּהּ אוֹ יָת אַמְתֵּהּ בְּשָׁלְטָן
וִימוּת תְּחוֹת יְדֵהּ אִתְדָּנָא יִתְדָּן:
כא בְּרַם אִם יוֹמָא אוֹ תְרֵין יוֹמִין
יִתְקַיָּם לָא יִתְדָּן אֲרֵי כַסְפֵּהּ הוּא:
כב וַאֲרֵי יִנְצוּן גֻּבְרִין וְיִמְחוּן
אִתְּתָא מַעִדְּיָא וְיִפְּקוּן יַלְדָהָא וְלָא

יח וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים
וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא
יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב רס״י: יט אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ
בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ
יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא רס״י: ס (ע״כ בחול) שני כ וְכִי־יַכֶּה
אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ בַּשֵּׁבֶט וּמֵת
תַּחַת יָדוֹ נָקֹם יִנָּקֵם רס״י: כא אַךְ אִם־יוֹם אוֹ
יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא רס״י: ס
כב וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ

רש״י

אָבִיו. אִשָּׁה שֶׁקִּלְקְלָה אֶת אָבִיהָ מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ״ סְתָם, בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: ״אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל״, לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן: **מוֹת יוּמָת.** בִּסְקִילָה. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: ״דָּמָיו בּוֹ״, בִּסְקִילָה. וּבִנְיָן אָב לְכֻלָּם: (ויקרא כ) ״בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אוֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם״. וּבִמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמַר: ״דָּמָיו בּוֹ״ (תורת כהנים. קידושין ל׳): **(יח) וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים.** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״עַיִן תַּחַת עַיִן״, לֹא לָמַדְנוּ אֶלָּא דְּמֵי אִבְרָיו, אֲבָל שֶׁבֶת וְרִפּוּי לֹא לָמַדְנוּ. לָכֵן נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ (מכילתא): **וְנָפַל לְמִשְׁכָּב.** כְּתַרְגּוּמוֹ: וְיִפֵּל לְבוּטְלָן, לָחֳלִי שֶׁמְּבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ: **(יט) עַל מִשְׁעַנְתּוֹ.** עַל בֵּרְיוֹ וְכֹחוֹ (מכילתא): **וְנִקָּה הַמַּכֶּה.** וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיֵּהָרֵג זֶה שֶׁלֹּא הָרַג? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ כָּאן שֶׁחוֹבְשִׁים אוֹתוֹ עַד שֶׁנִּרְאֶה אִם יִתְרַפֵּא זֶה, וְכֵן מַשְׁמָעוֹ: כְּשֶׁקָּם זֶה וְהוֹלֵךְ עַל מִשְׁעַנְתּוֹ, אָז וְנִקָּה הַמַּכֶּה, אֲבָל עַד שֶׁלֹּא יָקוּם זֶה לֹא נִקָּה הַמַּכֶּה: **רַק שִׁבְתּוֹ.** בִּטּוּל מְלַאכְתּוֹ מֵחֲמַת הַחֳלִי, אִם קָטַע יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, רוֹאִין בִּטּוּל מְלַאכְתּוֹ מֵחֲמַת הַחֳלִי, כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִין, שֶׁהֲרֵי אַף לְאַחַר הַחֳלִי אֵינוֹ רָאוּי לִמְלֶאכֶת יָד וְרֶגֶל, וְהוּא כְּבָר נָתַן לוֹ מֵחֲמַת נִזְקוֹ דְּמֵי יָדוֹ וְרַגְלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״יָד תַּחַת יָד, רֶגֶל תַּחַת רָגֶל״: **וְרַפֹּא יְרַפֵּא.** כְּתַרְגּוּמוֹ: יְשַׁלֵּם שְׂכַר הָרוֹפֵא (בבא קמא פה): **(כ) וְכִי־יַכֶּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אֲמָתוֹ.** בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּעִבְרִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כִּי כַסְפּוֹ הוּא״. מַה כַּסְפּוֹ קָנוּי לוֹ עוֹלָמִית, אַף עֶבֶד הַקָּנוּי לוֹ עוֹלָמִית. וַהֲרֵי הָיָה בִּכְלַל ״מַכֵּה אִישׁ וָמֵת״? אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב וְהוֹצִיאוֹ מִן הַכְּלָל לִהְיוֹת נִדּוֹן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, שֶׁאִם לֹא מֵת תַּחַת יָדוֹ וְשָׁהָה מֵעֵת לְעֵת, פָּטוּר: **בַּשֵּׁבֶט.** כְּשֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית? תַּלְמוּד לוֹמַר בְּיִשְׂרָאֵל: (במדבר לה) ״וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ (או בכלי עץ יד אשר ימות בו, גרסת רא״ם) הִכָּהוּ״. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמַה יִשְׂרָאֵל חָמוּר, אֵין חַיָּב עָלָיו אֶלָּא אִם כֵּן הִכָּהוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית וְעַל אֵבֶר שֶׁהוּא כְּדֵי לָמוּת בְּהַכָּאָה זוֹ, עֶבֶד הַקַּל, לֹא כָּל שֶׁכֵּן: **נָקֹם יִנָּקֵם.** (סנהדרין עא) מִיתַת סַיִף, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ויקרא כו) ״חֶרֶב נוֹקֶמֶת נְקַם בְּרִית״ (מכילתא): **(כא) אַךְ אִם יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד לֹא יֻקַּם.** אִם עַל יוֹם אֶחָד הוּא פָּטוּר, עַל יוֹמַיִם לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמַיִם, וְאֵי זֶה? - זֶה מֵעֵת לְעֵת (מכילתא): **לֹא יֻקַּם כִּי כַסְפּוֹ הוּא.** הָא אַחֵר שֶׁהִכָּהוּ אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה מֵעֵת לְעֵת קֹדֶם שֶׁמֵּת, חַיָּב: **(כב) וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים.** (מכילתא) זֶה

יִלְדֶּיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר
יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים רס״י׃
כג וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ רס״י׃
כד עַיִן תַּחַת עַיִן שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל
תַּחַת רָגֶל רס״י׃ כה כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה פֶּצַע תַּחַת
פֶּצַע חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה רס״י׃ ס כו וְכִי־יַכֶּה
אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אֲמָתוֹ וְשִׁחֲתָהּ
לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ תַּחַת עֵינוֹ רס״י׃ כז וְאִם־שֵׁן

יְהֵא מוֹתָא אִתְגְּבָאָה יִתְגְּבִי כְּמָא
דִישַׁוִּי עֲלוֹהִי בַּעְלַהּ דְּאִתְּתָא וְיִתֵּן
עַל מֵימַר דַּיָּנַיָּא׃ כג וְאִם מוֹתָא
יְהֵא וְתִתֵּן נַפְשָׁא חֲלָף נַפְשָׁא׃
כד עֵינָא חֲלָף עֵינָא שִׁנָּא חֲלָף
שִׁנָּא יְדָא חֲלָף יְדָא רַגְלָא חֲלָף
רַגְלָא׃ כה כְּוָאָה חֲלָף כְּוָאָה
פִּדְעָא חֲלָף פִּדְעָא מַשְׁקוֹפֵי חֲלָף
מַשְׁקוֹפֵי׃ כו וַאֲרֵי יִמְחֵי גְּבַר יָת
עֵינָא דְּעַבְדֵּהּ אוֹ יָת עֵינָא דְּאַמְתֵּהּ
וִיחַבְּלִנַּהּ לְבַר חוֹרִין יִפְטְרִנֵּהּ חֲלָף
עֵינֵהּ׃ כז וְאִם שִׁנָּא דְּעַבְדֵּהּ אוֹ

רש״י

עִם זֶה וְנִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה: **וְנָגְפוּ.** אֵין נְגִיפָה אֶלָּא לְשׁוֹן דְּחִיפָה וְהַכָּאָה, כְּמוֹ: (תהלים צא) ״פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ״, (ירמיה יג) ״וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם״, (ישעיה ח) ״וּלְאֶבֶן נֶגֶף״: **וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן.** בָּאִשָּׁה: **עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ.** לְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל. שָׁמִין אוֹתָהּ כַּמָּה הָיְתָה רְאוּיָה לְהִמָּכֵר בַּשּׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדָמֶיהָ בִּשְׁבִיל הֲרִיּוֹנָהּ: **עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ.** יִגְבּוּ מִמֶּנּוּ מָמוֹן, כְּמוֹ: (דברים כב) ״וְעָנְשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף״: **כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו וְגוֹ׳.** כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ הַבַּעַל בְּבֵית דִּין לְהָשִׁית עָלָיו עֹנֶשׁ עַל כָּךְ: **וְנָתַן.** הַמַּכֶּה, דְּמֵי וְלָדוֹת: **בִּפְלִלִים.** עַל פִּי הַדַּיָּנִים: **(כג) וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה.** בָּאִשָּׁה: **וְנָתַתָּ נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ.** (סנהדרין עט) רַבּוֹתֵינוּ חוֹלְקִין בַּדָּבָר: יֵשׁ אוֹמְרִים נֶפֶשׁ מַמָּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מָמוֹן, אֲבָל לֹא נֶפֶשׁ מַמָּשׁ, שֶׁהַמִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה, פָּטוּר מִמִּיתָה וּמְשַׁלֵּם לְיוֹרְשָׁיו דָּמָיו כְּמוֹ שֶׁהָיָה נִמְכָּר בַּשּׁוּק: **(כד) עַיִן תַּחַת עַיִן.** סִמָּא עַיִן חֲבֵרוֹ, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ כַּמָּה שֶׁפָּחֲתוּ דָּמָיו לִמְכֹּר בַּשּׁוּק, וְכֵן כֻּלָּם. וְלֹא נְטִילַת אֵבֶר מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּפֶרֶק הַחוֹבֵל (בבא קמא פד): **(כה) כְּוִיָּה תַּחַת כְּוִיָּה.** מִכְוַת אֵשׁ, וְעַד עַכְשָׁו דִּבֵּר בַּחֲבָלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּחַת דָּמִים, וְעַכְשָׁו בְּשֶׁאֵין בָּהּ פְּחַת דָּמִים, אֶלָּא צַעַר, כְּגוֹן כְּוָאוֹ בְּשַׁפּוּד עַל צִפָּרְנָיו, אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם כַּיּוֹצֵא בָּזֶה רוֹצֶה לִטֹּל, לִהְיוֹת מִצְטַעֵר כָּךְ: **פֶּצַע.** הִיא מַכָּה הַמּוֹצִיאָה דָּם שֶׁפָּצַע אֶת בְּשָׂרוֹ, נפרדו״ר בְּלַעַ״ז. הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא: אִם יֵשׁ בּוֹ פְּחַת דָּמִים, נוֹתֵן נֶזֶק. וְאִם נָפַל לְמִשְׁכָּב, נוֹתֵן שֶׁבֶת, וְרִפּוּי, וּבֹשֶׁת וְצַעַר. וּמִקְרָא זֶה יָתֵר הוּא. וּבְ״הַחוֹבֵל״ דְּרָשׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ לְחַיֵּב עַל הַצַּעַר אֲפִלּוּ בִּמְקוֹם נֶזֶק, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנּוֹתֵן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ, אֵין פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִן הַצַּעַר, לוֹמַר הוֹאִיל וְקָנָה יָדוֹ, יֵשׁ עָלָיו לְחָתְכָהּ בְּכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, אֶלָּא אוֹמְרִים יֵשׁ לוֹ לְחָתְכָהּ בְּסַם, שֶׁאֵינוֹ מִצְטַעֵר כָּל כָּךְ, וְזֶה חָתְכָהּ בְּבַרְזֶל וְצִעֲרוֹ: **חַבּוּרָה.** הִיא מַכָּה שֶׁהַדָּם נִצְרָר בָּהּ וְאֵינוֹ יוֹצֵא, אֶלָּא שֶׁמַּאֲדִים הַבָּשָׂר כְּנֶגְדּוֹ. לְשׁוֹן חַבּוּרָה, טק״א בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ (ירמיה יג) ״וְנָמֵר חֲבַרְבֻּרֹתָיו״. וְתַרְגּוּמוֹ מַשְׁקוֹפֵי, לְשׁוֹן חֲבָטָה, בטדור״א בְּלַעַ״ז, וְכֵן ״שְׁדוּפֹת קָדִים״ שִׁקִּיפָן קִדּוּם, חֲבוּטוֹת בָּרוּחַ. וְכֵן ״עַל הַמַּשְׁקוֹף״, עַל שֵׁם שֶׁהַדֶּלֶת נוֹקֵשׁ עָלָיו: **(כו) אֶת עֵין עַבְדּוֹ.** כְּנַעֲנִי, אֲבָל עִבְרִי אֵינוֹ יוֹצֵא בְּשֵׁן וְעַיִן, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ אֵצֶל ״לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים״: **תַּחַת עֵינוֹ.** (מכילתא) וְכֵן בְּכ״ד רָאשֵׁי אֵבָרִים: אֶצְבְּעוֹת הַיָּדַיִם וְהָרַגְלַיִם, וּשְׁתֵּי אָזְנַיִם, וְהַחֹטֶם וְרֹאשׁ הַגּוּיָה שֶׁהוּא גִּיד הָאַמָּה. וְלָמָּה נֶאֱמַר ׳שֵׁן וְעַיִן׳? שֶׁאִם נֶאֱמַר עַיִן וְלֹא נֶאֱמַר שֵׁן, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה עַיִן שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, אַף כָּל שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, וַהֲרֵי שֵׁן לֹא נִבְרָא עִמּוֹ. וְאִם נֶאֱמַר שֵׁן וְלֹא נֶאֱמַר עַיִן, הָיִיתִי אוֹמֵר אֲפִלּוּ שֵׁן תִּינוֹק

שִׁנָּא דְּאַמְתֵּהּ יַפֵּל לְבַר חוֹרִין
יִפְטְרִנַּהּ חֻלָּף שִׁנָּהּ: כח וַאֲרֵי יַגַּח
תּוֹרָא יָת גַּבְרָא אוֹ יָת אִתְּתָא
וִימוּת אִתְרְגְּמָא יִתְרְגֵּם תּוֹרָא וְלָא
יִתְאֲכֵל יָת בִּסְרֵהּ וּמָרֵהּ דְּתוֹרָא
יְהֵי זַכָּאָה: כט וְאִם תּוֹר יַגַּח הוּא
מֵאִתְּמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי וְיִתַּסְהֵד
בְּמָרֵהּ וְלָא נָטְרֵהּ וְיִקְטוֹל גַּבְרָא
אוֹ אִתְּתָא תּוֹרָא יִתְרְגֵּם וְאַף מָרֵהּ
יִתְקְטֵל: ל אִם כֹּפֶר יוּשַׁת
עֲלוֹהִי וְיִתֵּן פּוּרְקַן נַפְשֵׁהּ כְּכֹל
דִּישַׁוּוּן עֲלוֹהִי: לא אוֹ לְבַר
יִשְׂרָאֵל יַגַּח תּוֹרָא אוֹ לְבַת יִשְׂרָאֵל
יַגָּח כְּדִינָא הָדֵין יִתְעֲבֵד לֵהּ:
לב אִם לְעַבְדָּא יַגַּח תּוֹרָא אוֹ
לְאַמְתָּא כְּסַף תְּלָתִין סִלְעִין יִתֵּן
לְרִבּוֹנֵהּ וְתוֹרָא יִתְרְגֵּם: לג וַאֲרֵי
יִפְתַּח גֻּבַר גּוֹב אוֹ אֲרֵי יִכְרֵה גֻּבַר

עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אֲמָתוֹ יַפִּיל לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ
תַּחַת שִׁנּוֹ: פ כח וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ
אֶת־אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל
אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי רס״י: כט וְאִם שׁוֹר
נַגָּח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא
יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל
וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת רס״י: ל אִם־כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו
וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר־יוּשַׁת עָלָיו רס״י:
לא אוֹ־בֵן יִגָּח אוֹ־בַת יִגָּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה
לוֹ רס״י: לב אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף |
שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר
יִסָּקֵל רס״י: ס לג וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי־

רש״י

שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֲלִיפִין, לְכָךְ נֶאֱמַר עַיִן: תורה כז **(כח) וְכִי יִגַּח שׁוֹר.** (בבא קמא כד) אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה: **וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ.** (פסחים כא) מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: ״סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר״, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נְבֵלָה וּנְבֵלָה אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה?, אֶלָּא מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ״?, שֶׁאֲפִלּוּ שְׁחָטוֹ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, אָסוּר בַּאֲכִילָה. (בבא קמא מא) בַּהֲנָאָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי״. כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: יָצָא פְּלוֹנִי נָקִי מִנְּכָסָיו וְאֵין לוֹ בָּהֶם הֲנָאָה שֶׁל כְּלוּם, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּמוּעָד: ״וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת״, הֵצֶרֶךְ לוֹמַר בְּתָם: ״וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי״: **(כט) מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם.** הֲרֵי שָׁלֹשׁ נְגִיחוֹת (מכילתא): **וְהוּעַד בִּבְעָלָיו.** (ב״ק כג) לְשׁוֹן הַתְרָאָה בְּעֵדִים, כְּמוֹ: (בראשית מג) ״הָעֵד הֵעִיד בָּנוּ הָאִישׁ״: **וְהֵמִית אִישׁ וְגוֹ׳.** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי יִגַּח״, אֵין לִי אֶלָּא שֶׁהֵמִיתוֹ בִּנְגִיחָה. הֵמִיתוֹ בִּנְשִׁיכָה, דְּחִיפָּה וּבְעִיטָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְהֵמִית״: **וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת.** בִּידֵי שָׁמַיִם. יָכוֹל בִּידֵי אָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר: (במדבר לה) ״מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה, רוֹצֵחַ הוּא״, עַל רְצִיחָתוֹ אַתָּה הוֹרְגוֹ וְאִי אַתָּה הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׁוֹרוֹ (סנהדרין לג): **(ל) אִם כֹּפֶר יוּשַׁת עָלָיו.** ״אִם״ זֶה אֵינוֹ תָּלוּי וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ ״אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה״, לְשׁוֹן אֲשֶׁר, זֶה מִשְׁפָּטוֹ, שֶׁיְּשִׁיתוּ עָלָיו בֵּית דִּין כֹּפֶר: **וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ.** דְּמֵי נִזָּק, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: דְּמֵי מַזִּיק (בבא קמא כז): **(לא) אוֹ־בֵן יִגָּח.** בֵּן שֶׁהוּא קָטָן: **אוֹ בַת.** שֶׁהִיא קְטַנָּה. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה״, יָכוֹל אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הַגְּדוֹלִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אוֹ־בֵן יִגָּח וְגוֹ׳״, לְחַיֵּב עַל הַקְּטַנִּים כַּגְּדוֹלִים (מכילתא): **(לב) אִם־עֶבֶד אוֹ אָמָה.** כְּנַעֲנִיִּים (מכילתא): **שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן.** גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא, בֵּין שֶׁהוּא שָׁוֶה אֶלֶף זוּז בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר, וְהַשֶּׁקֶל מִשְׁקָלוֹ ד׳ זְהוּבִים, שֶׁהֵם חֲצִי אוּנְקִיָּא לַמִּשְׁקָל הַיָּשָׁר שֶׁל קְלוֹנְיָ״א: **(לג) וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר.** שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה וְגִלָּהוּ:

יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יְכַסֶּנּוּ וְנָפַל־שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ
חֲמוֹר רש״י: לד בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב
לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ רש״י: ס לה וְכִי־יִגֹּף שׁוֹר־
אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר
הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן רש״י:
לו אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם

גוּב וְלָא יְכַסִּנֵּהּ וְיִפֵּל תַּמָּן תּוֹרָא
אוֹ חֲמָרָא: לד מָרֵי דְּגֻבָּא יְשַׁלֵּם
כַּסְפָּא יָתִיב לְמָרוֹהִי וּמֵיתָא יְהֵא
דִּילֵהּ: לה וַאֲרֵי יִגּוֹף תּוֹר דְּגֻבַר
יָת תּוֹרָא דְּחַבְרֵהּ וִימוּת וְיִזְבְּנוּן יָת
תּוֹרָא חַיָּא וִיפַלְגוּן יָת כַּסְפֵּהּ וְאַף
יָת דְּמֵי מֵיתָא יְפַלְגוּן: לו אוֹ
אִתְיְדַע אֲרֵי תּוֹר נַגַּח הוּא
מֵאִתְּמָלֵי וּמִדְּקַמּוֹהִי וְלָא נָטְרֵהּ

רש״י

אוֹ כִּי יִכְרֶה. לָמָּה נֶאֱמַר? אִם עַל הַפְּתִיחָה חַיָּב, עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא לְהָבִיא כּוֹרֶה אַחֵר כּוֹרֶה שֶׁהוּא חַיָּב (בבא קמא נא): **וְלֹא יְכַסֶּנּוּ.** הָא אִם כִּסָּהוּ, פָּטוּר, וּבְחוֹפֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים דִּבֵּר הַכָּתוּב (שם נה): **שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר.** הוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: ״שׁוֹר וַחֲמוֹר״, אָנוּ לְמֵדִין אוֹתוֹ שׁוֹר שׁוֹר מִשַּׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: ״לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמוֹרֶךָ״, מַה לְּהַלָּן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר ״וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ״, אַף כָּאן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה כְּשׁוֹר. וְלֹא נֶאֱמַר: ״שׁוֹר וַחֲמוֹר״, אֶלָּא שׁוֹר וְלֹא אָדָם, חֲמוֹר וְלֹא כֵּלִים (בבא קמא נב): **(לד) בַּעַל הַבּוֹר.** בַּעַל הַתַּקָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבּוֹר שֶׁלּוֹ, שֶׁעֲשָׂאוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, עֲשָׂאוּ הַכָּתוּב בְּעָלָיו, לְהִתְחַיֵּב בִּנְזָקָיו: **כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו.** יָשִׁיב לְרַבּוֹת שְׁוֶה כֶּסֶף וַאֲפִלּוּ סֵבִין (שם ז). (וְהָא דִּכְתִיב ״מֵיטַב שָׂדֵהוּ״, וְכָתַב רַשִׁ״י שֶׁהַנִּזָּקִין מִן הָעִדִּית, תֵּרֵץ בַּגְּמָרָא דְּפֶרֶק קַמָּא דְּבָבָא קַמָּא, רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, דְּזֶהוּ אִם בָּא לִגְבּוֹת קַרְקַע, אֲבָל מִטַּלְטְלֵי — כָּל מִילֵי מֵיטַב הוּא, דְּאִי לָא מִזְדַּבָּן הָכָא מִזְדַּבֵּן הָכָא): **וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ.** (מכילתא. ב״ק ז) לַנִּזָּק, שָׁמִין אֶת הַנְּבֵלָה וְנוֹטְלָהּ בְּדָמִים, וּמְשַׁלֵּם לוֹ הַמַּזִּיק עָלֶיהָ תַּשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ: **(לה) וְכִי־יִגֹּף.** יִדְחֹף, בֵּין בְּקַרְנָיו, בֵּין בְּגוּפוֹ, בֵּין בְּרַגְלָיו, בֵּין שֶׁנִּשְׁכוֹ בְּשִׁנָּיו, כֻּלָּן בִּכְלַל נְגִיפָה הֵם, שֶׁאֵין נְגִיפָה אֶלָּא לְשׁוֹן מַכָּה: **שׁוֹר־אִישׁ.** שׁוֹר שֶׁל אִישׁ: **וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר וְגוֹ׳.** בְּשָׁוִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שׁוֹר שָׁוֶה ר׳ שֶׁהֵמִית שׁוֹר שָׁוֶה ר׳, בֵּין שֶׁהַנְּבֵלָה שָׁוָה הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהִיא שָׁוָה מְעַט, כְּשֶׁנּוֹטֵל זֶה חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, נִמְצָא, כָּל אֶחָד מַפְסִיד חֲצִי נֶזֶק שֶׁהִזִּיקָה הַמִּיתָה. לָמַדְנוּ, שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, שֶׁמִּן הַשָּׁוִין אַתָּה לָמֵד לְשֶׁאֵינָן שָׁוִין, כִּי דִּין הַתָּם לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. אוֹ יָכוֹל אַף בְּשֶׁאֵינָן שָׁוִין בִּדְמֵיהֶן כְּשֶׁהֵן חַיִּים, אָמַר הַכָּתוּב ״וְחָצוּ אֶת שְׁנֵיהֶם״? אִם אָמַרְתָּ כֵּן, פְּעָמִים שֶׁהַמַּזִּיק מִשְׁתַּכֵּר הַרְבֵּה כְּשֶׁהַנְּבֵלָה שָׁוָה לִימָכֵר לְנָכְרִים הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי שׁוֹר הַמַּזִּיק, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב שֶׁיְּהֵא הַמַּזִּיק נִשְׂכָּר, אוֹ פְּעָמִים שֶׁהַנִּזָּק נוֹטֵל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁחֲצִי דְּמֵי שׁוֹר הַמַּזִּיק שָׁוִין יוֹתֵר מִכָּל דְּמֵי שׁוֹר הַנִּזָּק. וְאִם אָמַרְתָּ כֵּן, הֲרֵי תָּם חָמוּר מִמּוּעָד. עַל כָּרְחֲךָ, לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב אֶלָּא בְּשָׁוִין, וְלִמֶּדְךָ שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וּמִן הַשָּׁוִין תִּלְמֹד לְשֶׁאֵינָן שָׁוִין, שֶׁהַמִּשְׁתַּלֵּם חֲצִי נִזְקוֹ, שָׁמִין לוֹ אֶת הַנְּבֵלָה, וּמַה שֶּׁפָּחֲתוּ דָּמָיו בִּשְׁבִיל הַמִּיתָה, נוֹטֵל חֲצִי הַפְּחָת וְהוֹלֵךְ. וְלָמָּה אָמַר הַכָּתוּב בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה וְלֹא אָמַר: ״יְשַׁלֵּם חֶצְיוֹ״? לְלַמֵּד, שֶׁאֵין הַתָּם מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ, וְאִם נָגַח וּמֵת אֲחַר־כַּךְ אֵין הַנִּזָּק נוֹטֵל אֶלָּא הַנְּבֵלָה, וְאִם אֵינָהּ מַגַּעַת לַחֲצִי נִזְקוֹ, יַפְסִיד. אוֹ שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה חֲמֵשׁ מֵאוֹת זוּז, אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא אֶת הַשּׁוֹר, שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב הַתָּם לְחַיֵּב אֶת בְּעָלָיו לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה (בבא קמא כו): **(לו) אוֹ נוֹדַע.** אוֹ לֹא הָיָה תָּם, אֶלָּא נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא הַיּוֹם וּמִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם, הֲרֵי שָׁלֹשׁ נְגִיחוֹת: **שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר.** נֶזֶק שָׁלֵם:

מָרֵה שַׁלְמָא יְשַׁלֵּם תּוֹרָא חֲלָף תּוֹרָא וּמֵיתָא יְהֵא דִילֵהּ: לז אֲרֵי יִגְנוּב גְּבַר תּוֹר אוֹ אִמָּר וְיִכְּסִנֵּהּ אוֹ זַבְּנִנֵּהּ חַמְשָׁא תּוֹרִין יְשַׁלֵּם חֲלָף תּוֹרָא וְאַרְבַּע עָנָא חֲלָף אִמְּרָא: א אִם בְּמַחְתַּרְתָּא יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא וְיִתְמְחֵי וִימוּת לֵית לֵהּ דָּם: ב אִם עֵינָא דְסַהֲדָיָא נְפָלַת עֲלוֹהִי דְּמָא לֵהּ שַׁלְמָא יְשַׁלֵּם אִם לֵית לֵהּ וְיִזְדַּבֵּן בִּגְנֵבְתֵּהּ: ג אִם אִשְׁתְּכָחָא יִשְׁתְּכַח בִּידֵהּ גְּנֵבְתָּא מִתּוֹר עַד חֲמַר עַד אִמַּר דְּאִנּוּן חַיִּין עַל חַד תְּרֵין יְשַׁלֵּם: ד אֲרֵי יֵאכֵל גְּבַר חֲקַל אוֹ כְרָם וִישַׁלַּח יָת בְּעִירֵהּ וְיֵיכוּל בַּחֲקַל אָחֳרָן שְׁפַר חַקְלֵהּ וּשְׁפַר כַּרְמֵהּ יְשַׁלֵּם:

וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ רש״י: **ס** לז **כִּי יִגְנֹב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה** רש״י: **כב** א **אִם־בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכֶּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים** רש״י: ב **אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם אִם־אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ** רש״י: ג **אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר עַד־שֶׂה חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם** רש״י: **ס** שלישי ד **כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת־** כתיב בעירה קרי **בְּעִירוֹ וּבִעֵר**

רש״י

וְהַמֵּת יִהְיֶה־לּוֹ. לַנָּזָק, וְעָלָיו יַשְׁלִים הַמַּזִּיק עַד שֶׁיִּשְׁתַּלֵּם נִזְקָן כָּל נִזְקוֹ: **(לז) חֲמִשָּׁה בָקָר וְגוֹ׳.** אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: חָס הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹדָן שֶׁל בְּרִיּוֹת: שׁוֹר, שֶׁהוֹלֵךְ בְּרַגְלָיו, וְלֹא נִתְבַּזָּה בּוֹ הַגַּנָּב לְנוֹשְׂאוֹ עַל כְּתֵפוֹ, מְשַׁלֵּם ה׳. שֶׂה, שֶׁנּוֹשְׂאוֹ עַל כְּתֵפוֹ, מְשַׁלֵּם ד׳, הוֹאִיל וְנִתְבַּזָּה בּוֹ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלָה כֹּחָהּ שֶׁל מְלָאכָה: שׁוֹר, שֶׁבִּטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, ה׳. שֶׂה, שֶׁלֹּא בִּטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, ד׳: **תַּחַת הַשּׁוֹר תַּחַת הַשֶּׂה.** (בבא קמא סז) שְׁנָאָן הַכָּתוּב, לוֹמַר שֶׁאֵין מִדַּת תַּשְׁלוּמֵי ד׳ וְה׳ נוֹהֶגֶת, אֶלָּא בְּשׁוֹר וְשֶׂה בִּלְבַד: **(א) אִם בַּמַּחְתֶּרֶת.** (סנהדרין סב) כְּשֶׁהָיָה חוֹתֵר אֶת הַבַּיִת: **אֵין לוֹ דָּמִים.** אֵין זוֹ רְצִיחָה, הֲרֵי הוּא כְּמֵת מֵעִקָּרוֹ. כָּאן לִמְּדָתְךָ תּוֹרָה: אִם בָּא לְהָרְגְךָ הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ, וְזֶה לְהָרְגְךָ בָּא, שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁאֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ וְרוֹאֶה שֶׁנּוֹטְלִין מָמוֹנוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתֵק. לְפִיכָךְ, עַל מְנַת כֵּן בָּא, שֶׁאִם יַעֲמֹד בַּעַל הַמָּמוֹן כְּנֶגְדּוֹ, יַהַרְגֶנּוּ: **(ב) אִם־זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו.** (מכילתא וסנהדרין שם) אֵין זֶה אֶלָּא כְּמִין מָשָׁל: אִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלוֹם עִמְּךָ, כַּשֶּׁמֶשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, כָּךְ פָּשׁוּט לְךָ שֶׁאֵינוֹ בָּא לַהֲרֹג אֲפִלּוּ יַעֲמֹד בַּעַל הַמָּמוֹן כְּנֶגְדּוֹ, כְּגוֹן אָב הַחוֹתֵר לִגְנֹב מָמוֹן הַבֵּן, בְּיָדוּעַ שֶׁרַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן, וְאֵינוֹ בָּא עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת: **דָּמִים לוֹ.** כְּחַי הוּא חָשׁוּב, וּרְצִיחָה הִיא אִם יַהַרְגֶנּוּ בַּעַל הַבַּיִת: **שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם.** הַגַּנָּב, מָמוֹן שֶׁגָּנַב וְאֵינוֹ חַיָּב מִיתָה. וְאוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: אִם עֵינָא דְסַהֲדָיָא נְפָלַת עֲלוֹהִי, לָקַח לוֹ שִׁיטָה אַחֶרֶת, לוֹמַר שֶׁאִם מְצָאוּהוּ עֵדִים קֹדֶם שֶׁבָּא בַּעַל הַבַּיִת, וּכְשֶׁבָּא בַּעַל הַבַּיִת נֶגְדּוֹ הִתְרוּ בּוֹ שֶׁלֹּא יַהַרְגֵהוּ, דָּמִים לוֹ, חַיָּב עָלָיו אִם הֲרָגוֹ, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁיֵּשׁ רוֹאִים לוֹ, אֵין הַגַּנָּב הַזֶּה בָּא עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת, וְלֹא יַהַרֹג אֶת בַּעַל הַמָּמוֹן: **(ג) אִם־הִמָּצֵא תִמָּצֵא בְיָדוֹ.** בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁלֹּא טָבַח וְלֹא מָכַר: **מִשּׁוֹר עַד־חֲמוֹר.** כָּל דָּבָר בִּכְלַל תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: "עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה וְגוֹ׳ יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ": **חַיִּים שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם.** וְלֹא יְשַׁלֵּם לוֹ מֵתִים, אֶלָּא חַיִּים, אוֹ דְּמֵי חַיִּים: **(ד) כִּי יַבְעֵר. אֶת בְּעִירָה. וּבִעֵר.** כֻּלָּם לְשׁוֹן בְּהֵמָה כְּמוֹ: "אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ": **כִּי יַבְעֵר.** יוֹלִיךְ בְּהֵמוֹתָיו בְּשָׂדֶה וְכֶרֶם שֶׁל חֲבֵרוֹ וְיַזִּיק אוֹתוֹ בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי אֵלֶּה: אוֹ בְּשִׁלּוּחַ אֶת בְּעִירָה, אוֹ בְּבִעוּר. וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ:

בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ
יְשַׁלֵּם רס״י׃ ס ה כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים
וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה שִׁלֵּם
יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר אֶת־הַבְּעֵרָה רס״י׃ ס ו כִּי־יִתֵּן
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ־כֵלִים לִשְׁמֹר וְגֻנַּב
מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם רס״י׃
ז אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַّנָּב וְנִקְרַב בַּעַל־הַבַּיִת אֶל־
הָאֱלֹהִים אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת
רֵעֵהוּ רס״י׃ ח עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע עַל־שּׁוֹר עַל־
חֲמוֹר עַל־שֶׂה עַל־שַׂלְמָה עַל־כָּל־אֲבֵדָה אֲשֶׁר
יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר־שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים

ה אֲרֵי תִּתַּפַּק נוּר וְיַשְׁכַּח כּוּבִין וְיֵיכוּל גְּדִישִׁין אוֹ קָמָא אוֹ חַקְלָא שַׁלָּמָא יְשַׁלֵּם דְּאַדְלֵיק יָת דְּלֵקְתָּא׃ ו אֲרֵי יִתֵּן גְּבַר לְחַבְרֵהּ כְּסַף אוֹ מָנִין לְמִטַּר וְיִתְגַּנְּבוּן מִבֵּית גַּבְרָא אִם יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא יְשַׁלֵּם עַל חַד תְּרֵין׃ ז אִם לָא יִשְׁתְּכַח גַּנָּבָא וְיִתְקְרֵב מָרֵי דְּבֵיתָא לְקֳדָם דַּיָּנַיָּא אִם לָא אוֹשִׁיט יְדֵהּ בְּמָה דְּמִסַּר לֵהּ חַבְרֵהּ׃ ח עַל כָּל פִּתְגַם דְּחוֹב עַל תּוֹר עַל חֲמַר עַל אִמַּר עַל כְּסוּ עַל כָּל אֲבֵדְתָּא דִּי יֵימַר אֲרֵי הוּא דֵּין לְקֳדָם דַּיָּנַיָּא יֵיעוֹל דִּין תַּרְוֵיהוֹן דִּי יְחַיְּבוּן דַּיָּנַיָּא יְשַׁלֵּם

רש״י

וְשִׁלַּח, הוּא נִזְקֵי מִדְרַךְ כַּף רֶגֶל. וּבְעֵר, הוּא נִזְקֵי הַשֵּׁן הָאוֹכֶלֶת וּמְבַעֶרֶת (בבא קמא ג): **בִּשְׂדֵה אַחֵר.** בְּשָׂדֶה שֶׁל אִישׁ אַחֵר: **מֵיטַב שָׂדֵהוּ יְשַׁלֵּם.** שָׁמִין אֶת הַנֶּזֶק, וְאִם בָּא לְשַׁלֵּם לוֹ קַרְקַע דְּמֵי נִזְקוֹ, יְשַׁלֵּם לוֹ מִמֵּיטַב שְׂדוֹתָיו: אִם הָיָה נִזְקוֹ סֶלַע, יִתֵּן לוֹ שְׁוֵה סֶלַע מֵעִדִּית שֶׁיֵּשׁ לוֹ. לְמִדְרַשׁ הַכָּתוּב, שֶׁהַנִּזָּקִין שָׁמִין לָהֶם בְּעִדִּית (ב״ק ז): **(ה) כִּי־תֵצֵא אֵשׁ.** מֵעַצְמָהּ: **וּמָצְאָה קֹצִים.** קרדונ״ש בְּלַעַ״ז: **וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ.** שֶׁלְּחָכָה בַּקּוֹצִים עַד שֶׁהִגִּיעָה לְגָדִישׁ, אוֹ לְקָמָה הַמְחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע: **אוֹ הַשָּׂדֶה.** שֶׁלְּחָכָה אֶת גִּירוֹ, וְצָרִיךְ לָנִיר אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה: **שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִר.** אַף עַל פִּי שֶׁהִדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְהִיא יָצְאָה מֵעַצְמָהּ עַל יְדֵי קוֹצִים שֶׁמָּצְאָה, חַיָּב לְשַׁלֵּם, לְפִי שֶׁלֹּא שָׁמַר אֶת גַּחֲלָתוֹ שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתַזִּיק: **(ו) וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ.** לְפִי דְּבָרָיו: **אִם־יִמָּצֵא הַגַּנָּב.** יְשַׁלֵּם הַגַּנָּב שְׁנַיִם לַבְּעָלִים (בבא קמא סג): **(ז) אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב.** וּבָא הַשּׁוֹמֵר הַזֶּה, שֶׁהוּא בַּעַל הַבַּיִת: **וְנִקְרַב.** אֶל הַדַּיָּנִין, לָדוּן עִם זֶה וְלִשָּׁבַע לוֹ שֶׁלֹּא שָׁלַח יָדוֹ בְּשֶׁלּוֹ: **(ח) עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע.** שֶׁיִּמָּצֵא שַׁקְרָן בִּשְׁבוּעָתוֹ, שֶׁיָּעִידוּ עֵדִים שֶׁהוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ, וַיַּרְשִׁיעוּהוּ אֱלֹהִים עַל פִּי הָעֵדִים: **אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה.** לְפִי פְּשׁוּטוֹ, אֲשֶׁר יֹאמַר הָעֵד כִּי הוּא זֶה שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ עָלָיו, הֲרֵי הוּא אֶצְלְךָ, עַד הַדַּיָּנִין יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם, וְיַחְקְרוּ אֶת הָעֵדוּת. וְאִם כְּשֵׁרִים הֵם וַיַּרְשִׁיעוּהוּ לְשׁוֹמֵר זֶה, יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם, וְאִם יַרְשִׁיעוּ אֶת הָעֵדִים שֶׁנִּמְצְאוּ זוֹמְמִין, יְשַׁלְּמוּ הֵם שְׁנַיִם לַשּׁוֹמֵר. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, דָּרְשׁוּ ״כִּי הוּא זֶה״: לְלַמֵּד שֶׁאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ שְׁבוּעָה, אֶלָּא אִם כֵּן הוֹדָה בְּמִקְצָת לוֹמַר: כָּךְ וְכָךְ אֲנִי חַיָּב לְךָ וְהַמּוֹתָר נִגְנַב מִמֶּנִּי (ב״ק קו): **יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ.** לְמִדְרַשׁ הַכָּתוּב שֶׁהַטּוֹעֵן בְּפִקָּדוֹן לוֹמַר נִגְנַב הֵימֶנּוּ, וְנִמְצָא שֶׁהוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. וְאֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּע וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים, שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: ״וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים״. קְרִיבָה זוֹ, שְׁבוּעָה הִיא. אַתָּה אוֹמֵר לִשְׁבוּעָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַדִּין, שֶׁכֵּיוָן שֶׁבָּא לַדִּין וְכָפַר לוֹמַר נִגְנְבָה, מִיָּד יִתְחַיֵּב בְּכֶפֶל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא בְּיָדוֹ? נֶאֱמַר כָּאן שְׁלִיחוּת יָד וְנֶאֱמַר לְמַטָּה שְׁלִיחוּת יָד, ״שְׁבוּעַת ה׳ תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ״, מַה לְּהַלָּן שְׁבוּעָה, אַף כָּאן שְׁבוּעָה:

עַל חַד תְּרֵין לְחַבְרֵהּ: ט אֲרֵי יִתֵּן
גְּבַר לְחַבְרֵהּ חֲמַר אוֹ תּוֹר אוֹ אִמָּר
וְכָל בְּעִירָא לְמִטַּר וּמִית אוֹ אִתְּבַר
אוֹ אִשְׁתְּבִי לֵית דְּחָזֵי: י מוֹמָתָא
דַיְיָ תְּהֵי בֵּין תַּרְוֵיהוֹן אִם לָא
אוֹשִׁיט יְדֵהּ בְּמָה דְּמְסַר לֵהּ
חַבְרֵהּ וְיִקַּבֵּל מָרֵהּ מִנֵּהּ מוֹמָתָא
וְלָא יְשַׁלֵּם: יא וְאִם אִתְּגְנְבָא
יִתְּגְנֵב מֵעִמֵּהּ יְשַׁלֵּם לְמָרוֹהִי:
יב אִם אִתְּבָרָא יִתְּבַר יַיְתִי סַהֲדִין
דִּתְבִירָא לָא יְשַׁלֵּם: יג וַאֲרֵי
יִשְׁאַל גְּבַר מִן חַבְרֵהּ וְיִתְּבַר אוֹ
מִית מָרֵהּ לֵית עִמֵּהּ שַׁלְמָא
יְשַׁלֵּם: יד אִם מָרֵהּ עִמֵּהּ לָא
יְשַׁלֵּם אִם אֲגִירָא הוּא עַל
בְּאַגְרֵהּ: טו וַאֲרֵי יְשַׁדֵּל גְּבַר

יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ רש״י: ס ט כִּי־יִתֵּן אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר אוֹ־שֶׂה וְכָל־בְּהֵמָה
לִשְׁמֹר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבַּר אוֹ־נִשְׁבֶּה אֵין רֹאֶה רש״י:
י שְׁבֻעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח
יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא
יְשַׁלֵּם רש״י: יא וְאִם־גָּנוֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם
לִבְעָלָיו: יב אִם־טָרוֹף יִטָּרֵף יְבִיאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה
לֹא יְשַׁלֵּם רש״י: פ יג וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ
וְנִשְׁבַּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ שַׁלֵּם
יְשַׁלֵּם רש״י: יד אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם אִם־
שָׂכִיר הוּא בָּא בִּשְׂכָרוֹ רש״י: ס טו וְכִי־יְפַתֶּה

רש״י

(ט) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׁוֹר. (ב״מ צד) פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם, לְפִיכָךְ פָּטַר בּוֹ אֶת הַגַּנָּבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְגֻנַּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת״, לִשְׁבוּעָה. לָמַדְתָּ, שֶׁפּוֹטֵר עַצְמוֹ בִּשְׁבוּעָה זוֹ. וּפָרָשָׁה זוֹ אֲמוּרָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, לְפִיכָךְ אֵינוֹ פָּטוּר אִם נִגְנְבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: ״אִם־גָּנוֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם״, אֲבָל עַל הָאֹנֶס, כְּמוֹ: מֵת מֵעַצְמוֹ, אוֹ נִשְׁבַּר, אוֹ נִשְׁבָּה בְּחָזְקָה עַל יְדֵי לִסְטִים: **וְאֵין רֹאֶה.** שֶׁיָּעִיד בַּדָּבָר: **(י) שְׁבֻעַת ה׳ תִּהְיֶה.** יִשָּׁבַע שֶׁכֵּן הוּא, כִּדְבָרָיו, וְהוּא לֹא שָׁלַח בָּהּ יָד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ לְעַצְמוֹ, שֶׁאִם שָׁלַח בָּהּ יָד וְאַחַר כָּךְ נֶאֱנְסָה, חַיָּב בָּאֳנָסִין: **וְלָקַח בְּעָלָיו.** הַשְּׁבוּעָה: **וְלֹא יְשַׁלֵּם.** לוֹ הַשּׁוֹמֵר כְּלוּם: תורה יא **(יב) אִם־טָרוֹף יִטָּרֵף.** עַל יְדֵי חַיָּה רָעָה: **יְבִיאֵהוּ עֵד.** יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּטְרְפָה בְּאֹנֶס, וּפָטוּר: **הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם.** אֵינוֹ אוֹמֵר טְרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם, אֶלָּא ״הַטְּרֵפָה״, יֵשׁ טְרֵפָה שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם וְיֵשׁ טְרֵפָה שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם: טְרֵפַת חָתוּל וְשׁוּעָל וּנְמִיָּה, מְשַׁלֵּם. טְרֵפַת זְאֵב, אֲרִי, וְדֹב וְנָחָשׁ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם. וּמִי לְחָשְׁךְ לָדוּן כֵּן? שֶׁהֲרֵי כְּתִיב ״וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה״: מַה מִּיתָה שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַצִּיל, אַף שֶׁבֶר וְשִׁבְיָה שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַצִּיל: **(יג) וְכִי־יִשְׁאַל.** בָּא לְלַמֶּדְךָ עַל הַשּׁוֹאֵל, שֶׁהוּא חַיָּב בָּאֳנָסִין: **בְּעָלָיו אֵין־עִמּוֹ.** אִם בְּעָלָיו שֶׁל שׁוֹר אֵינוֹ עִם הַשּׁוֹאֵל בְּמְלַאכְתּוֹ (ב״מ צד): **(יד) אִם־בְּעָלָיו עִמּוֹ.** בֵּין שֶׁהוּא בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה, בֵּין שֶׁהוּא בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת: הָיָה עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁאֵלָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת עִמּוֹ בִּשְׁעַת שְׁבִירָה וּמִיתָה (ב״מ שם): **אִם־שָׂכִיר הוּא.** אִם הַשּׁוֹר אֵינוֹ שָׁאוּל, אֶלָּא שָׂכוּר, בָּא בִּשְׂכָרוֹ לְיַד הַשּׁוֹכֵר הַזֶּה וְלֹא בִּשְׁאֵלָה, וְאֵין כָּל הֲנָאָה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי שְׂכָרוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ וְאֵין לוֹ מִשְׁפַּט שׁוֹאֵל לְהִתְחַיֵּב בָּאֳנָסִין. וְלֹא פֵּרַשׁ מַה דִּינוֹ, אִם כְּשׁוֹמֵר חִנָּם, אוֹ כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר. לְפִיכָךְ נֶחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שׁוֹכֵר כֵּיצַד מְשַׁלֵּם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר חִנָּם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר: **(טו) וְכִי־יְפַתֶּה.** מְדַבֵּר עַל לִבָּהּ עַד שֶׁשּׁוֹמַעַת לוֹ, וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ: וַאֲרֵי יְשַׁדֵּל. שִׁדּוּל בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי כְּפִתּוּי בְּלָשׁוֹן עִבְרִי: **מָהֹר יִמְהָרֶנָּה.** יִפְסֹק לָהּ מֹהַר,

אִ֗ישׁ בְּתוּלָ֛ה אֲשֶׁ֥ר לֹֽא־אֹרָ֖שָׂה וְשָׁכַ֣ב עִמָּ֑הּ
מָה֛ר יִמְהָרֶ֥נָּה לּ֖וֹ לְאִשָּֽׁה רק״י׃ טז אִם־מָאֵ֧ן יְמָאֵ֛ן
אָבִ֖יהָ לְתִתָּ֣הּ ל֑וֹ כֶּ֣סֶף יִשְׁקֹ֔ל כְּמֹ֖הַר
הַבְּתוּלֹֽת רק״י׃ ס יז מְכַשֵּׁפָ֖ה לֹ֥א תְחַיֶּֽה רק״י׃
יח כָּל־שֹׁכֵ֥ב עִם־בְּהֵמָ֖ה מ֥וֹת יוּמָֽת רק״י׃ ס
יט זֹבֵ֥חַ לָאֱלֹהִ֖ים יָחֳרָ֑ם בִּלְתִּ֥י לַיהֹוָ֖ה לְבַדּֽוֹ רק״י׃
כ וְגֵ֥ר לֹֽא־תוֹנֶ֖ה וְלֹ֣א תִלְחָצֶ֑נּוּ כִּֽי־גֵרִ֥ים הֱיִיתֶ֖ם
בְּאֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם רק״י׃ כא כָּל־אַלְמָנָ֥ה וְיָת֖וֹם לֹ֥א
תְעַנּֽוּן רק״י׃ כב אִם־עַנֵּ֥ה תְעַנֵּ֖ה אֹת֑וֹ כִּ֣י אִם־צָעֹ֤ק

בְּתֻלְתָּא דְּלָא מְאַרְסָא וְיִשְׁכּוּב
עִמַּהּ קַיָּמָא יְקַיְּמִנַּהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ׃
טז אִם מִצְבָּא לָא יִצְבֵּי אֲבוּהָא
לְמִתְּנַהּ לֵהּ כַּסְפָּא יִתְקוֹל כְּמוֹהֲרֵי
בְּתֻלְתָּא׃ יז חָרָשָׁא לָא תָחֵי׃
יח כָּל דְּיִשְׁכּוּב עִם בְּעִירָא
אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃ יט דְּדַבַּח
לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא יִתְקְטֵל אֶלָּהֵן
לִשְׁמָא דַיְיָ בִּלְחוֹדוֹהִי׃ כ וְגִיּוֹרָא
לָא תוֹנוּן וְלָא תְעִיקוּן לֵהּ אֲרֵי
דַיָּרִין הֱוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
כא כָּל אַרְמְלָא וְיִתָּם לָא תְעַנּוּן׃
כב אִם עַנָּאָה תְעַנֵּי יָתֵהּ אֲרֵי אִם

רש״י

כְּמִשְׁפַּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁכּוֹתֵב לָהּ כְּתֻבָּה וְיִשָּׂאֶנָּה: **(טז) כְּמֹהַר הַבְּתוּלֹת.** שֶׁהוּא קָצוּב חֲמִשִּׁים כֶּסֶף אֵצֶל הַתּוֹפֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּהּ בְּאֹנֶס, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כב) "וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כָּסֶף": **(יז) מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה.** (סנהדרין סז) אֶלָּא תּוּמַת בְּבֵית דִּין, וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה, שֶׁהַנָּשִׁים מְצוּיוֹת מְכַשְּׁפוֹת: **(יח) כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת.** בִּסְקִילָה, רוֹבֵעַ כְּנִרְבַּעַת, שֶׁכָּתוּב: "דְּמֵיהֶם בָּם": **(יט) לָאֱלֹהִים.** לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אִלּוּ הָיָה נָקוּד לֵאלֹהִים (הַלָּמֶ״ד בְּצֵירֵי) הָיָה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ וְלִכְתֹּב אֲחֵרִים, עַכְשָׁו שֶׁאָמַר לָאֱלֹהִים, אֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ אֲחֵרִים, שֶׁכָּל לָמֶ״ד וּבֵי״ת וְהֵ״א הַמְשַׁמְּשׁוֹת בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה, אִם נְקוּדָה בַּחֲטָף, כְּגוֹן לְמֶלֶךְ, לְמִדְבָּר, לְעִיר, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאֵיזֶה מֶלֶךְ, לְאֵיזֶה מִדְבָּר, לְאֵיזֶה עִיר, וְכֵן לִמְלָכִים וְלִרְגָלִים בְּחִירִ״ק, צָרִיךְ לְפָרֵשׁ לְאֵיזֶה, וְאִם אֵינוֹ מְפָרֵשׁ — כָּל מְלָכִים בְּמַשְׁמָע, וְכֵן לֵאלֹהִים (בְּצֵירֵי) כָּל אֱלֹהִים בְּמַשְׁמָע, אֲפִלּוּ קֹדֶשׁ. אֲבָל כְּשֶׁהִיא נְקוּדָה פַּתָּח, כְּמוֹ: לַמֶּלֶךְ, לַמִּדְבָּר, לָעִיר, (פַּתָּח וְקָמָץ, עִנְיָן אֶחָד בְּעִנְיָן זֶה, וְגַם יֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִקְדּוּקֵי רַשִׁ״י, יְעוּיַּין בּוֹ) נוֹדַע בְּאֵיזֶה מֶלֶךְ מְדַבֵּר. וְכֵן לָעִיר, נוֹדַע בְּאֵיזֶה עִיר מְדַבֵּר. וְכֵן לָאֱלֹהִים, לְאוֹתָם שֶׁהֻזְהַרְתֶּם עֲלֵיהֶם בְּמָקוֹם אַחֵר. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: (תהלים פו) "אֵין כָּמוֹךָ בָּאֱלֹהִים", לְפִי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ, הֻצְרַךְ לִינָקֵד פַּתָּח: **יָחֳרָם.** יוּמַת. וְלָמָּה נֶאֱמַר "יָחֳרָם", וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמְרָה בּוֹ מִיתָה בְּמָקוֹם אַחֵר: (דברים יז) "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא, אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא וְגוֹ'"? אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ עַל אֵיזוֹ עֲבוֹדָה חַיָּב מִיתָה, שֶׁלֹּא תֹּאמַר כָּל עֲבוֹדוֹת בְּמִיתָה, בָּא וּפֵרַשׁ לְךָ כָּאן "זוֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם", לוֹמַר לְךָ, מַה זְּבִיחָה, עֲבוֹדָה הַנַּעֲשֵׂית בִּפְנִים לַשָּׁמַיִם, אַף אֲנִי מַרְבֶּה הַמַּקְטִיר וְהַמְנַסֵּךְ, שֶׁהֵם עֲבוֹדוֹת בִּפְנִים וְחַיָּבִין עֲלֵיהֶם לְכָל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, בֵּין שֶׁדַּרְכָּהּ לְעָבְדָהּ בְּכָךְ, בֵּין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְעָבְדָהּ בְּכָךְ. אֲבָל שְׁאָר עֲבוֹדוֹת, כְּגוֹן: הַמְכַבֵּד וְהַמְרַבֵּץ וְהַמְגַפֵּף וְהַמְנַשֵּׁק אֵינוֹ בְּמִיתָה, אֶלָּא בְּאַזְהָרָה: **(כ) וְגֵר לֹא־תוֹנֶה.** אוֹנָאַת דְּבָרִים (קונטרליאר״ר בלע״ז) כְּמוֹ: (ישעיה מט) "וְהַאֲכַלְתִּי אֶת מוֹנַיִךְ אֶת בְּשָׂרָם": **וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ.** בִּגְזֵלַת מָמוֹן: **כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם.** אִם הוֹנֵיתוֹ, אַף הוּא יָכוֹל לְהוֹנוֹתְךָ וְלוֹמַר לְךָ: "אַף אַתָּה מִגֵּרִים בָּאתָ". מוּם שֶׁבְּךָ, אַל תֹּאמַר לַחֲבֶרְךָ. כָּל לְשׁוֹן גֵּר, אָדָם שֶׁלֹּא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֶלָּא בָּא מִמְּדִינָה אַחֶרֶת לָגוּר שָׁם: **(כא) כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן.** הוּא הַדִּין לְכָל אָדָם, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה, לְפִי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כֹּחַ, וְדָבָר מָצוּי לְעַנּוֹתָם: **(כב) אִם־עַנֵּה תְעַנֵּה אֹתוֹ.** הֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר, גִּזֵּם וְלֹא פֵּרַשׁ עָנְשׁוֹ (וְהָא דִּכְתִיב וְהָיוּ

מִקְבַּל יִקְבֵּל קֳדָמַי קַבָּלָא אֲקַבֵּל
קְבִלְתֵּהּ: כג וְיִתְקֵף רוּגְזִי וְאֶקְטוֹל
יָתְכוֹן בְּחַרְבָּא וִיהֶוְיָן נְשֵׁיכוֹן
אַרְמְלִין וּבְנֵיכוֹן יַתְמִין: כד אִם
כַּסְפָּא תּוֹזֵף בְּעַמִּי לְעַנְיָא דִּי עִמָּךְ
לָא תְהֵי לֵהּ כְּרַשְׁיָא לָא תְשַׁוּוֹן
עֲלוֹהִי חִבּוּלְיָא: כה אִם מַשְׁכּוֹנָא
תִסַּב כְּסוּתָא דְחַבְרָךְ עַד מֵעַל
שִׁמְשָׁא תְּתִיבִנֵּהּ לֵהּ: כו אֲרֵי הִיא
כְסוּתֵהּ בִּלְחוֹדַהּ הִיא תוֹתְבֵהּ
לְמַשְׁכֵּהּ בְּמָה יִשְׁכּוּב וִיהֵי אֲרֵי
יִקְבֵּל קֳדָמַי וֶאֱקַבֵּל קְבִלְתֵּהּ אֲרֵי
חַנָּנָא אֲנָא: כז דַּיָּנָא לָא תְקִיל
וְרַבָּא בְּעַמָּךְ לָא תְלוּט:

יִצְעַק אֵלַי שָׁמֹעַ אֶשְׁמַע צַעֲקָתוֹ רש״י: כג וְחָרָה
אַפִּי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בֶּחָרֶב וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם
אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתֹמִים רש״י: פ כד אִם־כֶּסֶף |
תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ לֹא־תִהְיֶה לוֹ
כְּנֹשֶׁה לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ רש״י: כה אִם־חָבֹל
תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ
לוֹ רש״י: כו כִּי הִוא כתיב כסותה קרי כְסוּתוֹ לְבַדָּהּ
הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ בַּמֶּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק
אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חַנּוּן אָנִי רש״י: ס רביעי
כז אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא

רש״י

נְשֵׁיכֶם וְגוֹ׳, זֶהוּ ״אִם־צָעֹק יִצְעַק״, אֲבָל בְּ״אִם לֹא
יִצְעַק״, לֹא פֵּרַשׁ, וְקַל לְהָבִין) כְּמוֹ (בראשית ד) ״לָכֵן
כָּל הוֹרֵג קַיִן״, גִּזֵּם וְלֹא פֵּרַשׁ עָנְשׁוֹ. אַף כָּאן:
״אִם־עַנֵּה תְעַנֵּה אֹתוֹ״, לָשׁוֹן גִּזּוּם, כְּלוֹמַר: סוֹפְךָ
לִטֹּל אֶת שֶׁלְּךָ, לָמָּה? ״כִּי אִם־צָעֹק יִצְעַק אֵלַי
וְגוֹ׳״: **(כג) וְהָיוּ נְשֵׁיכֶם אַלְמָנוֹת.** מִמַּשְׁמָע
שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם״, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁנְּשֵׁיכֶם
אַלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתוֹמִים? אֶלָּא הֲרֵי זוֹ קְלָלָה
אַחֶרֶת: שֶׁיִּהְיוּ הַנָּשִׁים צְרוּרוֹת כְּאַלְמָנוֹת חָיוֹת,
שֶׁלֹּא יִהְיוּ עֵדִים לְמִיתַת בַּעֲלֵיהֶן, וְתִהְיֶינָה אֲסוּרוֹת
לְהִנָּשֵׂא, וְהַבָּנִים יִהְיוּ יְתוֹמִים, שֶׁלֹּא יַנִּיחוּם בֵּית דִּין
לֵירֵד לְנִכְסֵי אֲבִיהֶם, לְפִי שֶׁאֵין יוֹדְעִים אִם מֵתוּ, אִם
נִשְׁבּוּ: **(כד) אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת־עַמִּי.** רַבִּי
יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּל אִם וְאִם שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ
מִג׳, וְזֶה אֶחָד מֵהֶן: **אֶת־עַמִּי.** (ב״מ עא) עַמִּי וְנָכְרִי,
עַמִּי קוֹדֵם. עָנִי וְעָשִׁיר, עָנִי קוֹדֵם. עֲנִיֵּי עִירְךָ וַעֲנִיֵּי
עִיר אַחֶרֶת, עֲנִיֵּי עִירְךָ קוֹדְמִין. וְזֶה מַשְׁמָעוֹ:
אִם־כֶּסֶף תַּלְוֶה, אֶת־עַמִּי תַּלְוֵהוּ קֹדֶם לְעוֹבֵד
כּוֹכָבִים, וּלְאֵיזֶה מֵעַמִּי? אֶת הֶעָנִי, וּלְאֵיזֶה עָנִי?
לְאוֹתוֹ שֶׁעִמָּךְ. (דָּבָר אַחֵר: אֶת הֶעָנִי, שֶׁלֹּא תִּנְהַג בּוֹ
מִנְהַג בִּזָּיוֹן בְּהַלְוָאָה, שֶׁהוּא עַמִּי: **אֶת־הֶעָנִי עִמָּךְ.**
הֱוֵי מִסְתַּכֵּל בְּעַצְמְךָ כְּאִלּוּ אַתָּה עָנִי): **לֹא־תִהְיֶה לוֹ
כְּנֹשֶׁה.** לֹא תִּתְבָּעֶנּוּ בְּחָזְקָה. אִם אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאֵין
לוֹ, אַל תְּהִי דּוֹמֶה עָלָיו כְּאִלּוּ הִלְוֵיתוֹ, אֶלָּא כְּאִלּוּ
לֹא הִלְוֵיתוֹ, כְּלוֹמַר: לֹא תַּכְלִימֵהוּ: **נֶשֶׁךְ.** רִבִּית,
שֶׁהוּא כִּנְשִׁיכַת נָחָשׁ, שֶׁנּוֹשֵׁךְ חַבּוּרָה קְטַנָּה בְּרַגְלוֹ
וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ, וּפִתְאֹם הוּא מְבַצְבֵּץ וְנוֹפֵחַ עַד
קָדְקֳדוֹ. כָּךְ רִבִּית: אֵינוֹ מַרְגִּישׁ וְאֵינוֹ נִכָּר, עַד
שֶׁהָרִבִּית עוֹלָה וּמְחַסְּרוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה: **(כה) אִם־
חָבֹל תַּחְבֹּל.** כָּל לְשׁוֹן חֲבָלָה אֵינוֹ מַשְׁכּוֹן בִּשְׁעַת
הַלְוָאָה, אֶלָּא שֶׁמְּמַשְׁכְּנִין אֶת הַלּוֹוֶה כְּשֶׁמַּגִּיעַ הַזְּמַן
וְאֵינוֹ פּוֹרֵעַ. (חָבֹל תַּחְבֹּל, כָּפַל לְךָ בַּחֲבָלָה עַד כַּמָּה
פְּעָמִים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: כַּמָּה אַתָּה חַיָּב
לִי, וַהֲרֵי נַפְשְׁךָ עוֹלָה אֶצְלִי כָּל אֶמֶשׁ וְאֶמֶשׁ וְנוֹתֶנֶת
דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, וּמִתְחַיֶּבֶת לְפָנַי, וַאֲנִי מַחֲזִירָהּ לְךָ. אַף
אַתָּה טֹל וְהָשֵׁב, טֹל וְהָשֵׁב!): **עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ
תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ.** כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ,
וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ תַּחֲזֹר וְתִטְּלֶנּוּ עַד שֶׁיָּבֹא בֹּקֶר שֶׁל
מָחָר, וּבִכְסוּת־יוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאֵין צָרִיךְ לָהּ
בַּלַּיְלָה (מכילתא): **(כו) כִּי הִוא כְסוּתֹה.** זוֹ טַלִּית:
שִׂמְלָתוֹ. זֶה חָלוּק: **בַּמֶּה יִשְׁכָּב.** לְרַבּוֹת אֶת הַמַּצָּע:
(כז) אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל. (סנהדרין סו) הֲרֵי זוֹ

תָּאֹר רש״י׃ כח מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר בְּכוֹר
בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי רש״י׃ כט כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ
שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי
תִּתְּנוֹ־לִי רש״י׃ ל וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר
בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן
אֹתוֹ רש״י׃ ס כג א לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא
אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס רש״י׃
ב לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת וְלֹא־תַעֲנֶה

כח בִּכּוּרָךְ וְדִמְעָךְ לָא תְאַחֵר בּוּכְרָא דִבְנָךְ תַּפְרֵשׁ קֳדָמָי׃ כט כֵּן תַּעְבֵּד לְתוֹרָךְ לְעָנָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין יְהֵי עִם אִמֵּהּ בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה תִּפְרְשִׁנֵּהּ קֳדָמָי׃ ל וֶאֱנָשִׁין קַדִּישִׁין תְּהוֹן קֳדָמָי וּבְשַׂר תְּלִישׁ מִן חֵיוָא חַיָּא לָא תֵיכְלוּן לְכַלְבָּא תִּרְמוּן יָתֵהּ׃ א לָא תְקַבֵּל שְׁמַע דִּשְׁקָר לָא תְשַׁוִּי יְדָךְ עִם חַיָּבָא לְמֵהֱוֵי לֵהּ סָהִיד שְׁקָר׃ ב לָא תְּהֵי בָּתַר סַגִּיאִין לְאַבְאָשָׁא וְלָא תִתְּמְנַע מִלְּאַלְּפָא מָה דִבְעֵינָךְ

רש״י

אַזְהָרָה לְבִרְכַּת הַשֵּׁם, וְאַזְהָרָה לְקִלְלַת דַּיָּן׃ **(כח) מְלֵאָתְךָ.** חוֹבָה הַמֻּטֶּלֶת עָלֶיךָ כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא תְּבוּאָתְךָ לְהִתְבַּשֵּׁל, וְהֵם בְּכוּרִים׃ **וְדִמְעֲךָ.** הַתְּרוּמָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ לְשׁוֹן דֶּמַע׃ **לֹא תְאַחֵר.** לֹא תְּשַׁנֶּה סֵדֶר הַפְרָשָׁתָן, לְאַחֵר אֶת הַמֻּקְדָּם וּלְהַקְדִּים אֶת הַמְאֻחָר׃ שֶׁלֹּא יַקְדִּים תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים וּמַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה׃ **בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי.** לִפְדּוֹתוֹ בְּחָמֵשׁ סְלָעִים מִן הַכֹּהֵן. וַהֲלֹא כְּבָר צִוָּה עָלָיו בְּמָקוֹם אַחֵר? אֶלָּא כְּדֵי לִסְמוֹךְ לוֹ ״כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרְךָ״: מַה בְּכוֹר אָדָם לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם פּוֹדֵהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר׃ (במדבר יח) ״וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה״, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה דַּקָּה מְטַפֵּל בּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן׃ **(כט) שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ.** זוֹ אַזְהָרָה לְכֹהֵן שֶׁאִם בָּא לְמַהֵר אֶת קָרְבָּנוֹ, לֹא יְמַהֵר קֹדֶם שְׁמוֹנָה, לְפִי שֶׁהוּא מְחֻסָּר זְמַן׃ **בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּתְּנוֹ־לִי.** יָכוֹל יְהֵא חוֹבָה לְבוֹ בַּיּוֹם? נֶאֱמַר כָּאן ״שְׁמִינִי״, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (ויקרא כב) ״מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה״. מַה שְּׁמִינִי הָאָמוּר לְהַלָּן, לְהַכְשִׁיר מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן, אַף ״שְׁמִינִי״ הָאָמוּר כָּאן, לְהַכְשִׁיר מִשְּׁמִינִי וּלְהַלָּן. וְכֵן מַשְׁמָעוֹ׃ ״וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי״, אַתָּה רַשַּׁאי לִתְּנוֹ לִי (מכילתא)׃ **(ל) וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי.** אִם אַתֶּם קְדוֹשִׁים וּפְרוּשִׁים מִשִּׁקּוּצֵי נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, הֲרֵי אַתֶּם שֶׁלִּי, וְאִם לָאו, אֵינְכֶם שֶׁלִּי׃ **וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה.**

(מכילתא) אַף בַּבַּיִת כֵּן, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֶה׃ מָקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ בְּהֵמוֹת לִיטָּרֵף, וְכֵן (דברים כב) ״כִּי בַּשָּׂדֶה מְצָאָהּ״, וְכֵן׃ (שם כג) ״אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה לָיְלָה״, - הוּא הַדִּין לְמִקְרֵה יוֹם, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֶה. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם׃ וּבְשַׂר תְּלִישׁ מִן חֵיוָא חַיָּא, בָּשָׂר שֶׁנִּתְלַשׁ עַל יְדֵי טְרֵפַת זְאֵב אוֹ אַרְיֵה מִן חַיָּה כְּשֵׁרָה, אוֹ מִבְּהֵמָה כְּשֵׁרָה בְּחַיֶּיהָ׃ **לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ.** (מכילתא) אַף הוּא כַּכֶּלֶב. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כֶּלֶב כְּמַשְׁמָעוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר בִּנְבֵלָה׃ ״אוֹ מָכוֹר לְנָכְרִי״, קַל וָחֹמֶר לִטְרֵפָה שֶׁמּוּתֶּרֶת בְּכָל הֲנָאוֹת. אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳לַכֶּלֶב׳? לְמֶדְךָ הַכָּתוּב שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר׃ (לעיל יא) ״וּלְכֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ״. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃ תְּנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ׃ **(א) לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא.** כְּתַרְגּוּמוֹ לָא תְקַבֵּל שְׁמַע דִּשְׁקָר, אַזְהָרָה לַמְקַבֵּל לָשׁוֹן הָרָע וְלַדַּיָּן שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבְרֵי בַּעַל־דִּין עַד שֶׁיָּבֹא בַּעַל־דִּין חֲבֵרוֹ׃ **אַל־תָּשֶׁת יָדְךָ עִם־רָשָׁע.** הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ תְּבִיעַת שֶׁקֶר, שֶׁהִבְטִיחֲהוּ לִהְיוֹת לוֹ עֵד חָמָס׃ **(ב) לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת.** (סנהדרין ב) יֵשׁ בְּמִקְרָא זֶה מִדְּרָשֵׁי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵין לְשׁוֹן הַמִּקְרָא מְיֻשָּׁב בָּהֶן עַל אָפְנָיו. מִכָּאן דָּרְשׁוּ שֶׁאֵין מַטִּין לְחוֹבָה בְּהַכְרָעַת דַּיָּן אֶחָד, וְסוֹף הַמִּקְרָא דָּרְשׁוּ׃ ״אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת״, שֶׁאִם יֵשׁ שְׁנַיִם

עַל דִּינָא בָּתַר סַגִּיאֵי שְׁלַם דִּינָא: ג וְעַל מִסְכֵּינָא לָא תְרַחֵם בְּדִינֵהּ: ד אֲרֵי תִפְגַּע תּוֹרָא דְסָנְאָךְ אוֹ חֲמָרֵהּ דְּטָעֵי אָתָבָא תְּתִיבִנֵּהּ לֵהּ: ה אֲרֵי תֶחֱזֵי חֲמָרָא דְסָנְאָךְ רְבִיעַ תְּחוֹת טוֹעֲנֵהּ וְתִתְמְנַע מִלְמִשְׁבַּק לֵהּ מִשְׁבַּק תִּשְׁבּוֹק מָה דִבְלִבָּךְ עֲלוֹהִי וּתְפָרֵק עִמֵּהּ: ו לָא תַצְלֵי דִּין מִסְכֵּינָךְ בְּדִינֵהּ: ז מִפִּתְגָּמָא דְשִׁקְרָא הֲוֵי רָחִיק וְדִזְכֵי וְדִי נְפַק

עַל־רֹ֫ב לִנְטֹ֥ת אַחֲרֵ֥י רַבִּ֖ים לְהַטֹּֽת רק״י׃ ג וְדָ֣ל
לֹ֥א תֶהְדַּ֖ר בְּרִיבֽוֹ רק״י׃ ס ד כִּ֣י תִפְגַּ֞ע שׁ֧וֹר אֹיִבְךָ֛
א֥וֹ חֲמֹר֖וֹ תֹּעֶ֑ה הָשֵׁ֥ב תְּשִׁיבֶ֖נּוּ לֽוֹ׃ ס ה כִּֽי־
תִרְאֶ֞ה חֲמ֣וֹר שֹׂנַאֲךָ֗ רֹבֵץ֙ תַּ֣חַת מַשָּׂא֔וֹ וְחָדַלְתָּ֖
מֵעֲזֹ֣ב לֽוֹ עָזֹ֥ב תַּעֲזֹ֖ב עִמּֽוֹ רק״י׃ ס חמישי ו לֹ֥א
תַטֶּ֛ה מִשְׁפַּ֥ט אֶבְיֹנְךָ֖ בְּרִיבֽוֹ רק״י׃ ז מִדְּבַר־שֶׁ֖קֶר
תִּרְחָ֑ק וְנָקִ֤י וְצַדִּיק֙ אַל־תַּהֲרֹ֔ג כִּ֥י לֹֽא־אַצְדִּ֖יק

רש״י

בַּמְחַיְּבִין יוֹתֵר עַל הַמְזַכִּין, הַטֵּה הַדִּין עַל פִּיהֶם לְחוֹבָה, וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאֶמְצַע הַמִּקְרָא דָּרְשׁוּ: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב", עַל רַב, שֶׁאֵין חוֹלְקִים עַל מֻפְלָא שֶׁבְּבֵית דִּין, לְפִיכָךְ מַתְחִילִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת מִן הַצַּד, לַקְּטַנִּים שֶׁבָּהֶן שׁוֹאֲלִין תְּחִלָּה שֶׁיֹּאמְרוּ אֶת דַּעְתָּם, (סנהדרין מ) וּלְפִי דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, כָּךְ פִּתְרוֹן הַמִּקְרָא: **לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת.** לְחַיֵּב מִיתָה בִּשְׁבִיל דַּיָּן אֶחָד, שֶׁיִּרְבּוּ הַמְחַיְּבִין עַל הַמְזַכִּין: **וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רִב.** לִנְטוֹת מִדְּבָרָיו, וּלְפִי שֶׁהוּא חָסֵר יוּ״ד, דָּרְשׁוּ בּוֹ כֵּן: **אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת.** וְיֵשׁ רַבִּים שֶׁאַתָּה נוֹטֶה אַחֲרֵיהֶם, וְאֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁנַיִם הַמַּכְרִיעִין בַּמְחַיְּבִין יוֹתֵר מִן הַמְזַכִּין, וּמִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי: 'אֲבָל הֱיֵה עִמָּהֶם לְטוֹבָה'! מִכָּאן אָמְרוּ: 'דִּינֵי נְפָשׁוֹת מַטִּין עַל פִּי אֶחָד לִזְכוּת, וְעַל פִּי שְׁנַיִם לְחוֹבָה'. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'וְלָא תִתְמְנַע מִלְּאִלָּפָא מָה דִבְעֵינָךְ', וְלָשׁוֹן הָעִבְרִי לְפִי הַתַּרְגּוּם כָּךְ הוּא נִדְרָשׁ: **לֹא תַעֲנֶה עַל רִב לִנְטֹת.** אִם יִשְׁאָלְךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט, לֹא תַעֲנֶה לִנְטוֹת לְצַד אֶחָד וּלְסַלֵּק עַצְמְךָ מִן הָרִיב, אֶלָּא הֱוֵי דָּן אוֹתוֹ לַאֲמִתּוֹ. וַאֲנִי אוֹמֵר לְיַשְּׁבוֹ עַל אָפְנָיו כִּפְשׁוּטוֹ וְכָךְ פִּתְרוֹנוֹ: **לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעֹת.** אִם רָאִיתָ רְשָׁעִים מַטִּין מִשְׁפָּט, לֹא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְרַבִּים הֵם, הִנְנִי נוֹטֶה אַחֲרֵיהֶם: **וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב לִנְטֹת וְגוֹ'.** וְאִם יִשְׁאָלְךָ הַנִּדּוֹן עַל אוֹתוֹ הַמִּשְׁפָּט, אַל תַּעֲנֶנּוּ עַל הָרִיב דָּבָר הַנּוֹטֶה אַחֲרֵי אוֹתָן רַבִּים, לְהַטּוֹת אֶת הַמִּשְׁפָּט מֵאֲמִתּוֹ, אֶלָּא אֱמֹר אֶת הַמִּשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר הוּא, וְקוֹלָר יְהֵא תָּלוּי בְּצַוַּאר הָרַבִּים: **(ג) לֹא תֶהְדַּר.** לֹא תַּחֲלֹק לוֹ כָּבוֹד לְזַכּוֹתוֹ בַּדִּין, וְלוֹמַר: 'דַּל הוּא אֲזַכֶּנּוּ וַאֲכַבְּדֶנּוּ': תורה ד **(ה) כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ וְגוֹ'.** הֲרֵי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'דִּלְמָא', שֶׁהוּא מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל שִׁמּוּשֵׁי 'כִּי', וְכֹה פִּתְרוֹנוֹ: שֶׁמָּא תִּרְאֶה חֲמוֹרוֹ רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ: **וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ.** בִּתְמִיהָה: **עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ.** עֲזִיבָה זוֹ לְשׁוֹן עֶזְרָה, וְכֵן (מלכים א יד) "עָצוּר וְעָזוּב", וְכֵן (נחמיה ג) "וַיַּעַזְבוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַד הַחוֹמָה", מִלְּאוּהָ עָפָר לַעֲזֹב וּלְסַיֵּעַ אֶת חֹזֶק הַחוֹמָה. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: (דברים ז) "כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי וְגוֹ'", שֶׁמָּא תֹּאמַר כֵּן, בִּתְמִיהָה: 'לֹא תִירָא מֵהֶם'. וּמִדְרָשׁוֹ, כָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: כִּי תִרְאֶה וְחָדַלְתָּ, פְּעָמִים שֶׁאַתָּה חוֹדֵל וּפְעָמִים שֶׁאַתָּה עוֹזֵר. הָא כֵּיצַד? זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ, וְחָדַלְתָּ. אוֹ בֶּהֱמַת נָכְרִי וּמַשָּׂאוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחָדַלְתָּ: **עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ.** לְפָרֵק הַמַּשָּׂא, 'מִלְּמִשְׁקַל לֵיהּ' - מִלִּטֹּל מַשֹּׂאוֹי מִמֶּנּוּ: **(ו) אֶבְיֹנְךָ.** לְשׁוֹן אוֹבֶה, שֶׁהוּא מְדֻלְדָּל וְתָאֵב לְכָל טוֹבָה (ב״מ לב): **(ז) וְנָקִי וְצַדִּיק אַל־תַּהֲרֹג.** מִנַּיִן לַיּוֹצֵא מִבֵּית־דִּין חַיָּב וְאָמַר אֶחָד: 'יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת', שֶׁמַּחֲזִירִין אוֹתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנָקִי אַל תַּהֲרֹג", וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צַדִּיק, שֶׁלֹּא נִצְטַדֵּק בְּבֵית דִּין. מִכָּל מָקוֹם נָקִי הוּא מִדִּין מִיתָה, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לְךָ לְזַכּוֹתוֹ. וּמִנַּיִן לַיּוֹצֵא מִבֵּית דִּין זַכַּאי, וְאָמַר אֶחָד:

רָשָׁע׃ רש״י׳ ח וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר
פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים׃ רש״י׳ ט וְגֵר לֹא
תִלְחָץ וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת־נֶפֶשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים
הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ רש״י׳ י וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע
אֶת־אַרְצֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ רש״י׳
יא וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי
עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה
לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ׃ רש״י׳ יב שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה
מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ
שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר׃ רש״י׳
יג וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ וְשֵׁם

(דְּכִי) מִן דִּינָא לָא תִקְטוֹל אֲרֵי
לָא אֲזַכִּי חַיָּבָא׃ ח וְשׁוֹחֲדָא לָא
תְקַבֵּל אֲרֵי שׁוֹחֲדָא מְעַוֵּר חַכִּימִין
וּמְקַלְקֵל פִּתְגָמִין תְּרִיצִין׃
ט וְגִיּוֹרָא לָא תְעִיקוּן וְאַתּוּן
יְדַעְתּוּן יָת נַפְשָׁא דְגִיּוֹרָא אֲרֵי
דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
י וְשִׁית שְׁנִין תִּזְרַע יָת אַרְעָךְ
וְתִכְנוֹשׁ יָת עֲלַלְתַּהּ׃ יא וּשְׁבִיעֵיתָא
תַּשְׁמְטִנַּהּ וְתַרְטְשִׁנַּהּ וְיֵיכְלוּן
מִסְכְּנֵי עַמָּךְ וּשְׁאָרְהוֹן תֵּיכוּל חֵוַת
בָּרָא כֵּן תַּעְבֵּד לְכַרְמָךְ לְזֵיתָךְ׃
יב שִׁתָּא יוֹמִין תַּעְבֵּד עוֹבָדָךְ
וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תְּנוּחַ בְּדִיל
דִּינוּחַ תּוֹרָךְ וַחֲמָרָךְ וְיִשְׁקוֹט בַּר
אַמְתָּךְ וְגִיּוֹרָא׃ יג וּבְכֹל דִּי

רש״י

יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה׳, שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג״. וְזֶה צַדִּיק הוּא, שֶׁנִּצְטַדֵּק בְּבֵית דִּין: **כִּי לֹא־אַצְדִּיק רָשָׁע.** אֵין עָלֶיךָ לְהַחֲזִירוֹ, כִּי אֲנִי לֹא אַצְדִּיקֶנּוּ בְּדִינִי, אִם יָצָא מִיָּדְךָ זַכַּאי. יֵשׁ לִי שְׁלוּחִים הַרְבֵּה לַהֲמִיתוֹ בַּמִּיתָה שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהּ: **(ח) וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח.** אֲפִלּוּ לִשְׁפֹּט אֱמֶת, וְכָל שֶׁכֵּן כְּדֵי לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין, שֶׁהֲרֵי כְּדֵי לְהַטּוֹת אֶת הַדִּין נֶאֱמַר כְּבָר: ״לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט״: **יְעַוֵּר פִּקְחִים.** (ב״מ קיא. מכילתא) אֲפִלּוּ חָכָם בַּתּוֹרָה וְנוֹטֵל שֹׁחַד, סוֹף שֶׁתִּטְרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו, וְיִשְׁתַּכַּח תַּלְמוּדוֹ וְיִכְהֶה מְאוֹר עֵינָיו: **וִיסַלֵּף.** כְּתַרְגּוּמוֹ: וּמְקַלְקֵל: **דִּבְרֵי צַדִּיקִים.** דְּבָרִים הַמְצַדְּקִים, מִשְׁפְּטֵי אֱמֶת. וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ: פִּתְגָמִין תְּרִיצִין, יְשָׁרִים: **(ט) וְגֵר לֹא תִלְחָץ.** בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה עַל הַגֵּר מִפְּנֵי שֶׁסּוּרוֹ רַע (ב״מ נט): **אֶת נֶפֶשׁ הַגֵּר.** כַּמָּה קָשֶׁה לוֹ כְּשֶׁלּוֹחֲצִים אוֹתוֹ: **(י) וְאָסַפְתָּ אֶת תְּבוּאָתָהּ.** לְשׁוֹן הַכְנָסָה לַבַּיִת, כְּמוֹ: (דברים כב) ״וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ״: **(יא) תִּשְׁמְטֶנָּה.** מֵעֲבוֹדָה: **וּנְטַשְׁתָּהּ.** מֵאֲכִילָה אַחַר זְמַן הַבְּעוּר. דָּבָר אַחֵר: תִּשְׁמְטֶנָּה מֵעֲבוֹדָה גְּמוּרָה, כְּגוֹן: חֲרִישָׁה וּזְרִיעָה. וּנְטַשְׁתָּהּ מִלְּזַבֵּל וּמִלְּקַשְׁקֵשׁ: **וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה.** (מכילתא) לְהַקִּישׁ מַאֲכָל אֶבְיוֹן לְמַאֲכָל חַיָּה: מַה חַיָּה אוֹכֶלֶת בְּלֹא מַעֲשֵׂר, אַף אֶבְיוֹנִים אוֹכְלִים בְּלֹא מַעֲשֵׂר. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין מַעֲשֵׂר בַּשְּׁבִיעִית: **כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ.** וּתְחִלַּת הַמִּקְרָא מְדַבֵּר בִּשְׁדֵה הַלָּבָן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ: ״תִּזְרַע אֶת אַרְצֶךָ״: **(יב) וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת.** (מכילתא) אַף בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לֹא תֵעָקֵר ׳שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית׳ מִמְּקוֹמָהּ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְכָל הַשָּׁנָה קְרוּיָה שַׁבָּת, לֹא תִנָּהוֹג בָּהּ ׳שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית׳: **לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ.** תֵּן לוֹ נִיחַ, לְהַתִּיר שֶׁיְּהֵא תּוֹלֵשׁ וְאוֹכֵל עֲשָׂבִים מִן הַקַּרְקַע. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יַחְבְּשֶׁנּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת? אָמַרְתָּ: אֵין זֶה נִיחַ, אֶלָּא צַעַר: **בֶּן־אֲמָתְךָ.** (מכילתא) בְּעֶבֶד הֶעָרֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר: **וְהַגֵּר.** זֶה גֵּר תּוֹשָׁב: **(יג) וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ.** (מכילתא) לַעֲשׂוֹת כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה בְּאַזְהָרָה, שֶׁכָּל שְׁמִירָה שֶׁבַּתּוֹרָה אַזְהָרָה הִיא בִּמְקוֹם לָאו: **לֹא תַזְכִּירוּ.** (ע״ז ג) שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: ׳שְׁמֹר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת אֱלִילִים פְּלוֹנִית, אוֹ תַּעֲמֹד עִמִּי בְּיוֹם עֲבוֹדַת

אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־
פִּיךָ רש״י׃ יד שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי בַּשָּׁנָה רש״י׃
טו אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל
מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב
כִּי־בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם רש״י׃
טז וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע
בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ
אֶת־מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה רש״י׃ יז שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן
יְהוָה רש״י׃ יח לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי
וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר רש״י׃ יט רֵאשִׁית
בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

אֲמָרִית לְכוֹן תִּסְתַּמְּרוּן וְשׁוּם
טַעֲוַת עַמְמַיָּא לָא תִדְכְּרוּן לָא
יִשְׁתְּמַע עַל פּוּמְכוֹן׃ יד תְּלַת
זִמְנִין תֵּחוֹג קֳדָמַי בְּשַׁתָּא׃ טו יָת
חַגָּא דְּפַטִירַיָּא תִּטַּר שִׁבְעָא יוֹמִין
תֵּיכוּל פַּטִירָא כְּמָא דְּפַקֵּידְתָּךְ
לִזְמַן יַרְחָא דַּאֲבִיבָא אֲרֵי בֵּהּ
נְפַקְתָּ מִמִּצְרָיִם וְלָא יִתְחַזּוּן קֳדָמַי
רֵיקָנוּן׃ טז וְחַגָּא דַּחֲצָדָא בִּכּוּרֵי
עוֹבָדָךְ דִּי תִזְרַע בְּחַקְלָא וְחַגָּא
דִּכְנָשָׁא בְּמִפְּקָא דְשַׁתָּא בְּמִכְנְשָׁךְ
יָת עוֹבָדָיךְ מִן חַקְלָא׃ יז תְּלַת
זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחַזּוּן כָּל דְּכוּרָךְ
קֳדָם רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ׃ יח לָא תִכּוֹס
עַל חֲמִיעַ דַּם כַּסְחִי וְלָא יְבִיתוּן
בַּר מִן מַדְבְּחָא תַּרְבֵּי נִכְסַת חַגָּא
עַד צַפְרָא׃ יט רֵישׁ בִּכּוּרֵי אַרְעָךְ
תֵּיתִי לְבֵית מִקְדְּשָׁא דַיְיָ אֱלָהָךְ לָא

רש״י

אֱלִילִים פְּלוּנִית׳. דָּבָר אַחֵר: ״וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ, וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ״. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁשְּׁקוּלָה עֲבוֹדַת אֱלִילִים כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן, וְהַנִּזְהָר בָּהּ כְּשׁוֹמֵר אֶת כֻּלָּן: **לֹא יִשָּׁמַע**. מִן הַנָּכְרִי: **עַל פִּיךָ**. שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה שֵׁתָּפוּת עִם נָכְרִי, וְיִשָּׁבַע לְךָ בַּעֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁלּוֹ. נִמְצֵאתָ שֶׁאַתָּה גּוֹרֵם שֶׁיִּזָּכֵר עַל יָדְךָ: **(יד) רְגָלִים**. פְּעָמִים, וְכֵן (במדבר כב) ״כִּי הִכִּיתָנִי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים״: **(טו) חֹדֶשׁ הָאָבִיב**. שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְמַלֵּאת בּוֹ בְּאִבֵּיהָ: **אָבִיב**. לְשׁוֹן אָב, בְּכוֹר וְרֵאשׁוֹן לְבַשֵּׂל פֵּרוֹת: **וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם**. כְּשֶׁתָּבֹאוּ לִרְאוֹת פָּנַי בָּרְגָלִים הָבִיאוּ לִי עוֹלוֹת (חגיגה ז): **(טז) וְחַג הַקָּצִיר**. הוּא חַג שָׁבוּעוֹת: **בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ*. שֶׁהוּא זְמַן הֲבָאַת בִּכּוּרִים, שֶׁשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאִין בַּעֲצֶרֶת, הָיוּ מַתִּירִין הֶחָדָשׁ לִמְנָחוֹת וּלְהָבִיא בִּכּוּרִים לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כח) ״וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים וְגוֹ׳״: **וְחַג הָאָסִף*. הוּא חַג הַסֻּכּוֹת: **בְּאָסְפְּךָ אֶת־מַעֲשֶׂיךָ*. שֶׁכָּל יְמוֹת הַחַמָּה הַתְּבוּאָה מִתְיַבֶּשֶׁת בַּשָּׂדוֹת, וּבֶחָג אוֹסְפִים אוֹתָהּ אֶל הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים: **(יז) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים** וְגוֹ׳. לְפִי שֶׁהָעִנְיָן מְדַבֵּר בַּשְּׁבִיעִית, הֵצְרַךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתְעַקְּרוּ שָׁלֹשׁ רְגָלִים מִמְּקוֹמָן (מכילתא): **כָּל־זְכוּרְךָ*. הַזְּכָרִים שֶׁבְּךָ: **(יח) לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ** וְגוֹ׳. לֹא תִּשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּי״ד בְּנִיסָן עַד שֶׁתְּבַעֵר אֶת הֶחָמֵץ (מכילתא. פסחים סג): **וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי** וְגוֹ׳. חוּץ לַמִּזְבֵּחַ: **עַד־בֹּקֶר*. יָכוֹל אַף עַל הַמַּעֲרָכָה יִפָּסֵל בְּלִינָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (ויקרא ו) ״עַל מוֹקְדָה, עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה״: **וְלֹא־יָלִין*. אֵין לִינָה אֶלָּא בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עַד־בֹּקֶר״, אֲבָל כָּל הַלַּיְלָה יָכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הָרִצְפָּה לַמִּזְבֵּחַ: **(יט) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ*. אַף הַשְּׁבִיעִית חַיֶּבֶת בְּבִכּוּרִים, לְכָךְ נֶאֱמַר אַף כָּאן: ״בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ״. כֵּיצַד? אָדָם נִכְנָס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, כּוֹרֵךְ עָלֶיהָ גֶּמִי לְסִימָן וּמַקְדִּישָׁהּ, וְאֵין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשְּׁבִעַת הַמִּינִין הָאֲמוּרִין בַּמִּקְרָא: (דברים ח) ״אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְגוֹ׳״: **לֹא תְבַשֵּׁל**

לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ רש״י׳: פ ששי כ הִנֵּה
אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדֶּרֶךְ
וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי רש״י׳:
כא הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ אַל־תַּמֵּר בּוֹ כִּי
לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ רש״י׳: כב כִּי
אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקֹלוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר
אֲדַבֵּר וְאָיַבְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצָרַרְתִּי אֶת־
צֹרְרֶיךָ רש״י׳: כג כִּי־יֵלֵךְ מַלְאָכִי לְפָנֶיךָ וְהֵבִיאֲךָ
אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַכְּנַעֲנִי הַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי וְהִכְחַדְתִּיו: כד לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה
לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה
כְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרֵס תְּהָרְסֵם וְשַׁבֵּר תְּשַׁבֵּר
מַצֵּבֹתֵיהֶם רש״י׳: כה וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה
מִקִּרְבֶּךָ: ס שביעי כו לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ

תֵּיכְלוּן בְּשַׂר בַּחֲלָב: כ הָא אֲנָא שָׁלַח מַלְאָכָא קֳדָמָךְ לְמִטְרָךְ בְּאָרְחָא וּלְאָעָלוּתָךְ לְאַתְרָא דְּאַתְקַנִּית: כא אִסְתַּמַּר מִן קֳדָמוֹהִי וְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ לָא תְסָרֵב לְקִבְלֵהּ אֲרֵי לָא יִשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיכוֹן אֲרֵי בִּשְׁמִי מֵימְרֵהּ: כב אֲרֵי אִם קַבָּלָא תְקַבֵּל לְמֵימְרֵהּ וְתַעְבֵּד כֹּל דְּאֲמַלֵּיל וְאֶסְנֵי יָת סָנְאָךְ וְאָעִיק לְדִמְעִיקִין לָךְ: כג אֲרֵי יְהַךְ מַלְאָכִי קֳדָמָךְ וְיָעֵלְנָךְ לְוָת אֱמוֹרָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי וּכְנַעֲנָאֵי חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי וַאֲשֵׁצְנוּן: כד לָא תִסְגּוּד לְטַעֲוָתְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן וְלָא תַעְבֵּד כְּעוֹבָדֵיהוֹן אֲרֵי פַגָּרָא תְּפַגְּרִנּוּן וְתַבָּרָא תְּתַבַּר קָמָתְהוֹן: כה וְתִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וִיבָרֵךְ יָת מֵיכְלָךְ וְיָת מִשְׁתְּיָךְ וְאַעְדֵּי מַרְעִין בִּישִׁין מִבֵּינָךְ: כו לָא תְהֵי מְתַכְּלָא וְעַקְרָא

רש״י

גְּדִי. אַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ בִּכְלַל גְּדִי, שֶׁאֵין גְּדִי אֶלָּא לְשׁוֹן וָלָד רַךְ, מִמַּה שֶׁאַתָּה מוֹצֵא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁכָּתוּב: "גְּדִי" וְהֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ אַחֲרָיו: "עִזִּים", כְּגוֹן: (בראשית לח) "אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי עִזִּים", "אֶת גְּדִי הָעִזִּים", (שם כז) "שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים". לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "גְּדִי" סְתָם, אַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ בְּמַשְׁמָע. וּבְגִ׳ מְקוֹמוֹת נִכְתַּב בַּתּוֹרָה: אֶחָד לְאִסּוּר אֲכִילָה, וְאֶחָד לְאִסּוּר הֲנָאָה, וְאֶחָד לְאִסּוּר בִּשּׁוּל (פסחים כז. חולין קטו): **(כ) הִנֵּה אָנֹכִי שוֹלֵחַ מַלְאָךְ.** כָּאן נִתְבַּשְּׂרוּ שֶׁעֲתִידִין לַחֲטֹא, וּשְׁכִינָה אוֹמֶרֶת לָהֶם: (לקמן לג) "כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ": **אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי.** אֲשֶׁר זִמַּנְתִּי לָתֵת לָכֶם, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי", כְּבָר מְקוֹמִי נִכָּר כְּנֶגְדּוֹ. וְזֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁאוֹמְרִים שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה: **(כא) אַל־תַּמֵּר בּוֹ.** לְשׁוֹן הַמְרָאָה, כְּמוֹ: (יהושע א) "אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ": **כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם.** אֵינוֹ מְלַמֵּד בְּכָךְ, שֶׁהוּא מִן הַכַּת שֶׁאֵינָן חוֹטְאִין. וְעוֹד, שֶׁהוּא שָׁלִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא שְׁלִיחוּתוֹ: **כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ.** מְחֻבָּר לְרֹאשׁ הַמִּקְרָא: "הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו", כִּי שְׁמִי מְשֻׁתָּף בּוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: זֶה מטטרו״ן, שֶׁשְּׁמוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ: מטטרו״ן בְּגִימַטְרִיָּא שַׁדַּי: **(כב) וְצָרַרְתִּי.** כְּתַרְגּוּמוֹ, וְאָעִיק: תורה כג **(כד) הָרֵס תְּהָרְסֵם.** לְאוֹתָם אֱלֹהוּת: **מַצֵּבֹתֵיהֶם.** אֲבָנִים שֶׁהֵם מַצִּיבִין לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת לָהֶם: תורה כה **(כו) לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה.** אִם תַּעֲשֶׂה רְצוֹנִי:

בְּאַרְעָךְ יָת מִנְיַן יוֹמָיךְ אַשְׁלִים׃
כז יָת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח קֳדָמָךְ
וְאֶתְפַּר (נ״א וְאֲשַׁגֵּשׁ) יָת כָּל עַמָּא
דְּאַתְּ אָתֵי לַאֲגָחָא בְּהוֹן וְאֶמְסַר יָת
כָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ קֳדָמָךְ מְחַזְּרֵי
קְדָל׃ כח וְאֶשְׁלַח יָת עֲרָעִיתָא
קֳדָמָךְ וּתְתָרֵךְ יָת חִוָּאֵי יָת כְּנַעֲנָאֵי
וְיָת חִתָּאֵי מִן קֳדָמָךְ׃ כט לָא
אֶתְרַכְּנִנּוּן מִן קֳדָמָךְ בְּשַׁתָּא חֲדָא
דִּילְמָא תְּהֵי אַרְעָא צַדְיָא וְתִסְגֵּי
עֲלָךְ חֵוַת בָּרָא׃ ל זְעֵיר זְעֵיר
אֶתְרַכְּנִנּוּן מִן קֳדָמָךְ עַד דִּתְסְגֵּי
וְתַחְסֵן יָת אַרְעָא׃ לא וַאֲשַׁוִּי יָת
תְּחוּמָךְ מִיַּמָּא דְסוּף וְעַד יַמָּא
דְּפִלִשְׁתָּאֵי וּמִמַּדְבְּרָא עַד פְּרָת
אֲרֵי אֶמְסַר בִּידֵיכוֹן יָת יָתְבֵי
אַרְעָא וּתְתָרְכִנּוּן מִן קֳדָמָךְ׃
לב לָא תִגְזַר לְהוֹן וּלְטַעֲוָתְהוֹן

אֲמַלֵּא׃ כז אֶת־אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי
אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־
אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף׃ כח וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־הַצִּרְעָה
לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה אֶת־הַחִוִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־
הַחִתִּי מִלְּפָנֶיךָ׃ כט לֹא אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ
בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמָמָה וְרַבָּה
עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ ל מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ
מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה וְנָחַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ׃
לא וְשַׁתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יַם פְּלִשְׁתִּים
וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי | אֶתֵּן בְּיָדְכֶם אֶת יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ וְגֵרַשְׁתָּמוֹ מִפָּנֶיךָ׃ לב לֹא־תִכְרֹת

רש״י

מְשַׁכֵּלָה. מַפֶּלֶת נְפָלִים, אוֹ קוֹבֶרֶת אֶת בָּנֶיהָ קְרוּיָה מְשַׁכֵּלָה: **(כז) וְהַמֹּתִי.** כְּמוֹ: וְהָמַמְתִּי, וְתַרְגּוּמוֹ: וְאֲשַׁגֵּשׁ, וְכֵן כָּל תֵּבָה שֶׁפֹּעַל שֶׁלָּהּ בְּכֶפֶל אוֹת אַחֲרוֹנָה, כְּשֶׁתַּהֲפֹךְ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן פָּעַלְתִּי, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹטֵל אוֹת הַכְּפוּלָה וּמַדְגִּישׁ אֶת הָאוֹת וְנוֹקְדוֹ בְּמְלֵאפוֹ״ם, כְּגוֹן: ״וְהַמּוֹתִי״, מִגִּזְרַת (ישעיה כח) ״וְהָמַם גַּלְגַּל עֶגְלָתוֹ״. ״וְסַבּוֹתִי״, מִגִּזְרַת (שמואל א ז) ״וְסָבַב בֵּית אֵל״. ״דַּלּוֹתִי״, מִגִּזְרַת (ישעיה יט) ״דָּלְלוּ וְחָרְבוּ״. (שם מט) ״עַל כַּפַּיִם חַקּוֹתִיךְ״, מִגִּזְרַת (שופטים ה) ״חִקְקֵי לֵב״. (שמואל א יב) ״אֶת־מִי רַצּוֹתִי״, מִגִּזְרַת (איוב כ) ״רִצַּץ עָזַב דַּלִּים״. וְהַמְתַרְגֵּם: ״וְהַמּוֹתִי״, וְאֶקְטֹל, טוֹעֶה הוּא, שֶׁאִלּוּ מִגִּזְרַת מִיתָה הָיְתָה, אֵין הֵ״א שֶׁלָּהּ בְּפַתָּ״ח וְלֹא מֵ״ם שֶׁלָּהּ מְדֻגֶּשֶׁת וְלֹא נְקוּדָה מְלֵאפוֹ״ם, אֶלָּא ״וְהֵמַתִּי״, כְּגוֹן: (במדבר יד) ״וְהֵמַתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה״ וְהַתָּי״ו מְדֻגֶּשֶׁת, לְפִי שֶׁתָּבֹא בִּמְקוֹם ב׳ תָּוִי״ן: הָאַחַת נִשְׁרֶשֶׁת, לְפִי שֶׁאֵין מִיתָה בְּלֹא תָּי״ו, וְהָאַחֶרֶת מְשַׁמֶּשֶׁת, כְּמוֹ: ״אָמַרְתִּי״, ״חָטָאתִי״, ״עָשִׂיתִי״. וְכֵן: ״וְנָתַתִּי״, הַתָּי״ו מְדֻגֶּשֶׁת, שֶׁהִיא בָּאָה בִּמְקוֹם שְׁתַּיִם, לְפִי שֶׁהָיָה צָרִיךְ שְׁלוֹשָׁה תָּוִי״ן: שְׁתַּיִם לִיסוֹד, כְּמוֹ: (יהושע י) ״בְּיוֹם תֵּת ה׳״, (קהלת ג) ״מַתַּת אֱלֹהִים הִיא״, וְהַשְּׁלִישִׁית לְשִׁמּוּשׁ: **עֹרֶף.** שֶׁיָּנוּסוּ מִלְּפָנֶיךָ וְיַהַפְכוּ לְךָ עָרְפָּם: **(כח) הַצִּרְעָה.** מִין שֶׁרֶץ הָעוֹף, וְהָיְתָה מַכָּה אוֹתָם בְּעֵינֵיהֶם, וּמְטִילָה בָּהֶם אֶרֶס, וְהֵם מֵתִים, (סוטה לו) וְהַצִּרְעָה לֹא עָבְרָה אֶת הַיַּרְדֵּן: **וְהַחִתִּי וְהַכְּנַעֲנִי.** הֵם אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג. לְפִיכָךְ, מִכָּל ז׳ אֻמּוֹת לֹא מָנָה כָּאן אֶלָּא אֵלּוּ. וְחִוִּי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה, שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה: ׳עַל שְׂפַת הַיַּרְדֵּן עֲמָדָה וְזָרְקָה בָּהֶם מָרָה׳: **(כט) שְׁמָמָה.** רֵיקָנִית מִבְּנֵי אָדָם, לְפִי שֶׁאַתֶּם מְעַט וְאֵין בָּכֶם כְּדֵי לְמַלְּאוֹת אוֹתָהּ: **וְרַבָּה עָלֶיךָ.** וְתִרְבֶּה עָלֶיךָ: **(ל) עַד אֲשֶׁר תִּפְרֶה.** תִּרְבֶּה, לְשׁוֹן פְּרִי, כְּמוֹ: ״פְּרוּ וּרְבוּ״: **(לא) וְשַׁתִּי.** לְשׁוֹן הַשָּׁתָה, וְהַתָּי״ו מְדֻגֶּשֶׁת

לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית׃ לג לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ
פֶּן־יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם
כִּי־יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ רש״י׃ פ כד א וְאֶל־מֹשֶׁה
אָמַר עֲלֵה אֶל־יְהוָה אַתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
מֵרָחֹק רש״י׃ ב וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם
לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ רש״י׃ ג וַיָּבֹא
מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת
כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד
וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה רש״י׃ ד וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה
וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל רש״י׃
ה וַיִּשְׁלַח אֶת־נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת
וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים רש״י׃ ו וַיִּקַּח
מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשֶׂם בָּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק

קָדָם׃ לג לָא יֵתְבוּן בְּאַרְעָךְ
דִּילְמָא יְחַיְבוּן יָתָךְ קֳדָמַי אֲרֵי
תִּפְלַח יָת טַעֲוָתְהוֹן אֲרֵי יְהוֹן לָךְ
לְתַקְלָא׃ א וּלְמֹשֶׁה אֲמַר סַק
לְקֳדָם יְיָ אַתְּ וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא
וְשִׁבְעִין מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל וְתִסְגְּדוּן
מֵרַחִיק׃ ב וְיִתְקָרֵב מֹשֶׁה
בִּלְחוֹדוֹהִי לְקֳדָם יְיָ וְאִנּוּן לָא
יִתְקָרְבוּן וְעַמָּא לָא יִסְקוּן עִמֵּהּ׃
ג וַאֲתָא מֹשֶׁה וְאִשְׁתְּעִי לְעַמָּא יָת
כָּל פִּתְגָמַיָּא דַיְיָ וְיָת כָּל דִּינַיָּא
וַאֲתִיב כָּל עַמָּא קָלָא חַד וַאֲמָרוּ
כָּל פִּתְגָמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ נַעְבֵּד׃
ד וּכְתַב מֹשֶׁה יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דַיְיָ
וְאַקְדֵּם בְּצַפְרָא וּבְנָא מַדְבְּחָא
בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא וְתַרְתָּא עֶשְׂרֵי קָמָן
לִתְרֵי עֲסַר שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל׃
ה וּשְׁלַח יָת בּוּכְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן וְקָרִיבוּ נִכְסַת
קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ תּוֹרִין׃ ו וּנְסִיב
מֹשֶׁה פַּלְגוּת דְּמָא וְשַׁוִּי בְּמִזְרְקַיָּא
וּפַלְגוּת דְּמָא זְרַק עַל מַדְבְּחָא׃

רש״י

מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה תַּחַת שְׁתַּיִם, שֶׁאֵין שִׁיתָּה בְּלֹא תָּי״וּ, וְהָאַחַת לְשִׁמּוּשׁ: **עַד הַנָּהָר.** פְּרָת: **וְגֵרַשְׁתָּמוֹ.** וּתְגָרְשֵׁם: תורה לב **(לג) כִּי תַעֲבֹד וְגוֹ׳.** ׳הֲרֵי׳, ׳אֵלּוּ׳, ׳כִּי׳, מְשַׁמְּשִׁין בִּמְקוֹם אֲשֶׁר, וְכֵן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וְזֶהוּ לְשׁוֹן אִי, שֶׁהוּא אֶחָד מִד׳ לְשׁוֹנוֹת שֶׁהַ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ. וְגַם מָצִינוּ בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת ׳אִם׳ מְשַׁמֵּשׁ בְּלְשׁוֹן ׳אֲשֶׁר׳, כְּמוֹ (ויקרא ב) ״וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים״, שֶׁהוּא חוֹבָה: **(א) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה.** פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה קֹדֶם י׳ הַדִּבְּרוֹת, וּבְד׳ בְּסִינָן נֶאֱמַר לוֹ: עֲלֵה!: **(ב) וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ.** אֶל הָעֲרָפֶל: **(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם.** בּוֹ בַּיּוֹם: **אֵת כָּל דִּבְרֵי** ה׳. מִצְוַת פְּרִישָׁה וְהַגְבָּלָה: **וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים.** (מכילתא בפ׳ יתרו) ז׳ מִצְוּוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, וְשַׁבָּת, וְכִבּוּד אָב וָאֵם, וּפָרָה אֲדֻמָּה, וְדִינִין שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם בְּמָרָה: **(ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה.** (מכילתא) מִבְּרֵאשִׁית וְעַד מַתַּן תּוֹרָה, וְכָתַב מִצְוּוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּמָרָה: **וַיַּשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר.** בַּחֲמִשָּׁה בְּסִיוָן: **(ה) אֶת־נַעֲרֵי.** הַבְּכוֹרוֹת: **(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם.** (זבחים צו) מִי חִלְּקוֹ? מַלְאָךְ בָּא וְחִלְּקוֹ: **בָּאַגָּנֹת.** שְׁתֵּי אַגָּנוֹת: אֶחָד לַחֲצִי דַּם עוֹלָה, וְאֶחָד לַחֲצִי דַּם שְׁלָמִים, לְהַזּוֹת אוֹתָם עַל הָעָם. וּמִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁנִּכְנְסוּ אֲבוֹתֵינוּ לַבְּרִית, בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהַזָּאַת דָּמִים, שֶׁאֵין הַזָּאָה בְּלֹא

ז וּנְסִיב סִפְרָא דִקְיָמָא וּקְרָא קֳדָם
עַמָּא וַאֲמָרוּ כֹּל דִּי מַלִּיל יְיָ נַעְבֵּד
וּנְקַבֵּל: ח וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת דְּמָא
וּזְרַק עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל עַמָּא
וַאֲמַר הָא דֵין דַּם קְיָמָא דִּגְזַר יְיָ
עִמְּכוֹן עַל כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין:
ט וּסְלִיק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב
וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִין מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל:
י וַחֲזוֹ יָת יְקַר אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
וּתְחוֹת כָּרְסָא יְקָרֵהּ כְּעוֹבַד אֶבֶן
טָבָא וּכְמֶחֱזֵי שְׁמַיָּא לְבָרִירוּ:
יא וּלְרַבְרְבֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָה
נִזְקָא וַחֲזוֹ יָת יְקָרָא דַיְיָ וַהֲווֹ חָדָן
בְּקָרְבָּנֵיהוֹן דְּאִתְקַבָּלוּ כְּאִלּוּ
אָכְלִין וְשָׁתָן: יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
סַק לְקֳדָמַי לְטוּרָא וֱהֵוִי תַמָּן וְאֶתֵּן
לָךְ יָת לוּחֵי אַבְנָא וְאוֹרַיְתָא
וְתַפְקֻדְתָּא דִּכְתָבִית לְאַלּוֹפֵיהוֹן:
יג וְקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשֵׁמְשָׁנֵהּ

עַל־הַמִּזְבֵּחַ רס״א: ז וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא
בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע רס״א: ח וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם
וַיִּזְרֹק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר
כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה רס״א:
ט וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: י וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם
הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר רס״א: יא וְאֶל־אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיֶּחֱזוּ אֶת־הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ
וַיִּשְׁתּוּ רס״א: ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה
אֵלַי הָהָרָה וֱהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת־לֻחֹת
הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי
לְהוֹרֹתָם רס״א: יג וַיָּקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הַר

רש״י

טְבִילָה: **(ז) סֵפֶר הַבְּרִית.** מִבְּרֵאשִׁית וְעַד מַתַּן תּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּמָרָה: **(ח) וַיִּזְרֹק.** עִנְיַן הַזָּאָה, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וּזְרַק עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל עַמָּא': תורה ט **(י) וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.** נִסְתַּכְּלוּ וְהֵצִיצוּ וְנִתְחַיְּבוּ מִיתָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעָרְבֵב שִׂמְחַת הַתּוֹרָה, וְהִמְתִּין לְנָדָב וַאֲבִיהוּא עַד יוֹם חֲנֻכַּת הַמִּשְׁכָּן, וְלַזְּקֵנִים עַד "וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאוֹנְנִים וְגוֹ' וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה", בַּקְּצִינִים שֶׁבַּמַּחֲנֶה: **כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר.** (סוטה יב) הִיא הָיְתָה לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַשִּׁעְבּוּד, לִזְכֹּר צָרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מְשֻׁעְבָּדִים בְּמַעֲשֵׂה לְבֵנִים: **וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר.** מִשֶּׁנִּגְאֲלוּ, הָיָה אוֹר וְחֶדְוָה לְפָנָיו: **וּכְעֶצֶם.** כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן מַרְאֶה: **לָטֹהַר.** לְשׁוֹן בָּרוּר וְצָלוּל: **(יא) וְאֶל אֲצִילֵי.** הֵם נָדָב וַאֲבִיהוּא וְהַזְּקֵנִים: **לֹא שָׁלַח יָדוֹ.** מִכְּלָל שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהִשְׁתַּלֵּחַ בָּהֶם יָד: **וַיֶּחֱזוּ אֶת הָאֱלֹהִים.** הָיוּ מִסְתַּכְּלִין בּוֹ בְּלֵב גַּס, מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, כָּךְ מִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא. וְאוּנְקְלוֹס לֹא תִּרְגֵּם כֵּן. אֲצִילֵי, לְשׁוֹן גְּדוֹלִים כְּמוֹ: (ישעיה מא) "וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ", (במדבר יא) "וַיָּאצָל מִן הָרוּחַ", (יחזקאל מא) "שֵׁשׁ אַמּוֹת אַצִּילָה": **(יב) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה.** לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה: **עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֱהְיֵה שָׁם.** מ' יוֹם: **אֶת־לֻחֹת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם.** כָּל שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת בִּכְלַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת הֵן. וְרַבֵּנוּ סְעַדְיָה פֵּרַשׁ בָּאַזְהָרוֹת שֶׁיִּסַּד לְכָל דִּבּוּר וְדִבּוּר מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ: **(יג) וַיָּקָם מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ מְשָׁרְתוֹ.** לֹא יָדַעְתִּי מַה טִּיבוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ כָּאן. וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהָיָה הַתַּלְמִיד מְלַוֶּה לָרַב עַד מְקוֹם הַגְּבָלַת תְּחוּמֵי הָהָר, שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לֵילֵךְ

הָאֱלֹהִים רש״י׃ יד וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ
בָּזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר
עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם רש״י׃ טו וַיַּעַל
מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־הָהָר׃ טז וַיִּשְׁכֹּן
כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הַר סִינַי וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן שֵׁשֶׁת
יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ
הֶעָנָן רש״י׃ יז וּמַרְאֵה כְּבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת
בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יח וַיָּבֹא מֹשֶׁה
בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר
אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה רש״י׃ פפפ

קי״ח פסוקים, עזיא״ל סימן חנג״י סימן

וּסְלֵק מֹשֶׁה לְטוּרָא דְּאִתְגְּלִי
עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ׃ יד וּלְסָבָיָא
אֲמַר אוֹרִיכוּ לָנָא הָכָא עַד דְּנְתוּב
לְוָתְכוֹן וְהָא אַהֲרֹן וְחוּר עִמְּכוֹן
מָן דְּאִית לֵהּ דִּינָא יִתְקְרֵב
לְקֳדָמֵיהוֹן׃ טו וּסְלֵיק מֹשֶׁה
לְטוּרָא וַחֲפָא עֲנָנָא יָת טוּרָא׃
טז וּשְׁרָא יְקָרָא דַיְיָ עַל טוּרָא
דְּסִינַי וַחֲפָהִי עֲנָנָא שִׁתָּא יוֹמִין
וּקְרָא לְמֹשֶׁה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
מִגּוֹ עֲנָנָא׃ יז וְחֵיזוּ יְקָרָא דַיְיָ
כְּאֶשָׁא אָכְלָא בְּרֵישׁ טוּרָא לְעֵינֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יח וְעַל מֹשֶׁה בְּגוֹ
עֲנָנָא וּסְלֵק לְטוּרָא וַהֲוָא מֹשֶׁה
בְּטוּרָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין
לֵילָוָן׃

רש״י

מִשָּׁם וָהָלְאָה, וּמִשָּׁם ״וַיַּעַל מֹשֶׁה״ לְבַדּוֹ ״אֶל־הַר הָאֱלֹהִים״, וִיהוֹשֻׁעַ נָטָה שָׁם אָהֳלוֹ וְנִתְעַכֵּב שָׁם כָּל מ׳ יוֹם, שֶׁכֵּן מָצִינוּ כְּשֶׁיָּרַד מֹשֶׁה: ״וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה״. לָמַדְנוּ, שֶׁלֹּא הָיָה יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם: **(יד) וְאֶל־הַזְּקֵנִים אָמַר.** בְּצֵאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה: **שְׁבוּ־לָנוּ בָזֶה.** וְהִתְעַכְּבוּ כָּאן עִם שְׁאָר הָעָם בַּמַּחֲנֶה, לִהְיוֹת נְכוֹנִים לִשְׁפֹּט לְכָל אִישׁ רִיבוֹ: **חוּר.** בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה, וְאָבִיו כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א ב) ״וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר״. אֶפְרָת, זוֹ מִרְיָם, כִּדְאִיתָא בְּסוֹטָה: **מִי־בַעַל דְּבָרִים.** מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּין: תורה טו **(טז) וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן.** (יומא ד) רַבּוֹתֵינוּ חוֹלְקִין בַּדָּבָר. יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים: אֵלּוּ שִׁשָּׁה יָמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ חֹדֶשׁ (עַד עֲצֶרֶת יוֹם מַתַּן תּוֹרָה, רַשִׁ״י יָשָׁן): **וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן.** לָהָר: **וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.** לוֹמַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וּמֹשֶׁה וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים, אֶלָּא שֶׁחָלַק הַכָּתוּב כָּבוֹד לְמֹשֶׁה. (יומא שם) וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ״וַיְכַסֵּהוּ הֶעָנָן״ - לְמֹשֶׁה, וּ׳ יָמִים לְאַחַר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְהֵם הָיוּ בִּתְחִלַּת מ׳ יוֹם שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת, וּלְמֶדְךָ, שֶׁכָּל הַנִּכְנָס לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה, טָעוּן פְּרִישָׁה שִׁשָּׁה יָמִים: תורה יז **(יח) בְּתוֹךְ הֶעָנָן.** עָנָן זֶה כְּמִין עָשָׁן הוּא, וְעָשָׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, שְׁבִיל (נ״א חֵפָה) בְּתוֹכוֹ: חסלת פרשת משפטים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

וקוראין בס"ת השני פרשת שקלים (מפטיר) בפרשת כי תשא

יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יב כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם
נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: יג זֶה | יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה:
יד כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:
טו הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־
תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: טז וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

הפטרת משפטים לשמו"ת בירמיה פרק לד

לד ח הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר
בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר: ט לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חָפְשִׁים
לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ כָל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בַבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ
אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ: יא וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיָּשִׁיבוּ
אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת: יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: יג כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם

הוֹצִאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר: יד מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו הָעִבְרִי
אֲשֶׁר־יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם:
טו וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת
אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו: טז וַתָּשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ
אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת: יז לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
אַתֶּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב
אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְזַעֲוָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ: יח וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים
אֶת־בְּרִתִי אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנַי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין
בְּתָרָיו: יט שָׂרֵי יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלִַם הַסָּרִיסִים וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין בִּתְרֵי הָעֵגֶל:
כ וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְּשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ:
כא וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְּשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים
מֵעֲלֵיכֶם: כב הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ
וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין יֹשֵׁב: **לג** כה כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם
וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי: כו גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם יִשְׁחָק
וְיַעֲקֹב כִּי־אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים:

הפטרת ערב ראש חודש לשמו"ת שמואל א פרק כ

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: יט וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֵזֶל: כ וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי
לְמַטָּרָה: כא וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמוֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים | מִמְּךָ
וָהֵנָּה קָחֶנּוּ | וָבָאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה: כב וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֵלְאָה
לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה: כג וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: כד וַיִּסָּתֵר דָּוִד
בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: כה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב
הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: כו וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא
כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר: כז וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד
וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם: כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן
אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם: כט וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר
וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן
הַמֶּלֶךְ: ל וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי

לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ: לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ
וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה
עָשָׂה: לג וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד:
לד וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בְּחֲרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלְמוֹ
אָבִיו: לה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ: לו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֶץ מְצָא נָא
אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבְרוֹ: לז וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר
יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה: לח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר
מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: לט וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ
יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבִיא הָעִיר:
מא הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל: מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ
בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת פרשת שקלים לשמו"ת ולקריאה בציבור מלכים ב יא

יא יז וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע אֶת־הַבְּרִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לִהְיוֹת לְעָם לַיהוָה וּבֵין
הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם: יח וַיָּבֹאוּ כָל־עַם הָאָרֶץ בֵּית־הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ אֶת־מִזְבְּחֹתָיו וְאֶת־צְלָמָיו
שִׁבְּרוּ הֵיטֵב וְאֵת מַתָּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיָּשֶׂם הַכֹּהֵן פְּקֻדֹּת עַל־בֵּית יְהוָה:
יט וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְאֶת־הַכֹּרִי וְאֶת־הָרָצִים וְאֵת ׀ כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיֹּרִידוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ
מִבֵּית יְהוָה וַיָּבֹאוּ דֶּרֶךְ־שַׁעַר הָרָצִים בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים: כ וַיִּשְׂמַח
כָּל־עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקְטָה וְאֶת־עֲתַלְיָהוּ הֵמִיתוּ בַחֶרֶב בֵּית הַמֶּלֶךְ: **יב** א בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים
יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ: ב בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְיֵהוּא מָלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם וְשֵׁם

אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע׃ ג וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל־יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע
הַכֹּהֵן׃ ד רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃ ה וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ
אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר־יוּבָא בֵית־יְהוָה כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ
כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֵב־אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְהוָה׃ ו יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ מֵאֵת
מַכָּרוֹ וְהֵם יְחַזְּקוּ אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא שָׁם בֶּדֶק׃ ז וַיְהִי בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ
שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לֹא־חִזְּקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת׃ ח וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לִיהוֹיָדָע
הַכֹּהֵן וְלַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אֵינְכֶם מְחַזְּקִים אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת וְעַתָּה אַל־תִּקְחוּ־כֶסֶף
מֵאֵת מַכָּרֵיכֶם כִּי־לְבֶדֶק הַבַּיִת תִּתְּנֻהוּ׃ ט וַיֵּאֹתוּ הַכֹּהֲנִים לְבִלְתִּי קְחַת־כֶּסֶף מֵאֵת הָעָם
וּלְבִלְתִּי חַזֵּק אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת׃ י וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ
אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ מִיָּמִין בְּבוֹא־אִישׁ בֵּית יְהוָה וְנָתְנוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
הַמּוּבָא בֵית־יְהוָה׃ יא וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי־רַב הַכֶּסֶף בָּאָרוֹן וַיַּעַל סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
וַיָּצְרוּ וַיִּמְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵית־יְהוָה׃ יב וְנָתְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַמְתֻכָּן עַל־יְדֵי עֹשֵׂי
הַמְּלָאכָה הַמְּפֻקָּדִים בֵּית יְהוָה וַיּוֹצִיאֻהוּ לְחָרְשֵׁי הָעֵץ וְלַבֹּנִים הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה׃
יג וְלַגֹּדְרִים וּלְחֹצְבֵי הָאֶבֶן וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק אֶת־בֶּדֶק בֵּית־יְהוָה וּלְכֹל
אֲשֶׁר־יֵצֵא עַל־הַבַּיִת לְחָזְקָה׃ יד אַךְ לֹא יֵעָשֶׂה בֵית יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת מִזְרָקוֹת
חֲצֹצְרוֹת כָּל־כְּלִי זָהָב וּכְלִי־כֶסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית־יְהוָה׃ טו כִּי־לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ
וְחִזְּקוּ־בוֹ אֶת־בֵּית יְהוָה׃ טז וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לָתֵת
לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה כִּי בֶאֱמֻנָה הֵם עֹשִׂים׃ יז כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵית יְהוָה
לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ׃

רק לקריאה בציבור

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃ מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ
לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי
וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת
וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ

אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: מוֹצָאֵי שַׁבָּת קוֹדֶשׁ, שָׁעָה 2 לִפְנוֹת בּוֹקֶר, 27 דַּקּוֹת 12 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ג שבט, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מ״ש שאחדים מהתימנים מפריעים בידם לערוך מסיבות שבת לילדים וילדות, כי לדעתם זהו אסור בשבת, ואינו מבאר טעמם בזה. ואפשר הטעם הוא מפני השירה והרקוד אז, ע״פ שו״ע או״ח סי׳ שלט ס״ג. ואם כן הוא - הי׳ עליו להתדבר עם הרבנים דהתימנים ולבאר להם, שזה מכבר התירו פרושים את הדבר בשמחה של מצוה. ומנהג ישראל תורה היא. ותא חזי מאי עמא דבר. ואפילו הספרדים עצמם, בטח נוהגים כן בשמחת תורה, וכמדומה לי גם בפסח בשעת הסדר, והרי טעם הנמנעים בכל הנ״ל אחד הוא בשבת ויו״ט כו׳ [ושאני שמחת בית השואבה במקדש, וכמ״ש בתוס׳ ד״ה רבנן (סוכה נ׳ ע״ב)]. ויסביר להם שהענין דמסיבת שבת נתייסד ע״י כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע נשיא ישראל. והאריך בהיתר בזה בשו״ת מנחת אלעזר חלק א׳ סי׳ כ״ט ובסוף חלק השני לו ואפילו לדעת הב״י. וכשיתירו הרבנים שלהם את הענין הרי בטח יתוסף עי״ז בהמסיבות שבת ובזמ״ז אין לעשות פלוגתא בין הבית יוסף והרמ״א, (יעויין בשו״ע ובנ״כ או״ח סי׳ של״ט סעיף ג׳) ובמילא אין גם חילוק בין אשכנזים לספרדים.

ותקותי שיסדר הדבר בהקדם, כדי שלא יחשדו אותם שרוצים לכוף את בני התימנים הספרדים במנהגי האשכנזים...

בברכת הצלחה בעבודתו הק׳.

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים -שקלים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:26	6:21	8:36	8:34	9:08	9:06	10:04	10:02	17:24	17:29	17:49	17:54	17:08	18:03
חיפה (ח)	6:27	6:22	8:37	8:34	9:09	9:06	10:04	10:02	17:21	17:27	17:46	17:51	16:56	18:01
ירושלים (ח)	6:23	6:18	8:35	8:32	9:06	9:04	10:02	10:00	17:23	17:29	17:48	17:53	16:48	18:01
תל אביב (ח)	6:28	6:23	8:37	8:35	9:10	9:07	10:05	10:03	17:22	17:28	17:47	17:52	17:07	18:02
אוסטריה וינה (ח)	7:10	7:01	9:06	9:01	9:38	9:33	10:28	10:25	17:07	17:17	17:38	17:47	16:57	18:01
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:37	6:44	9:31	9:35	10:03	10:07	11:13	11:16	20:31	20:24	20:58	20:51	20:08	21:03
אוקראינה אודסה (ח)	7:10	7:02	9:07	9:02	9:39	9:35	10:30	10:27	17:12	17:21	17:42	17:51	17:02	17:55
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	6:57	6:48	8:52	8:47	9:24	9:19	10:14	10:11	16:51	17:01	17:22	17:31	16:41	17:35
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:28	7:18	9:20	9:14	9:52	9:47	10:41	10:38	17:11	17:21	17:43	17:53	17:02	17:57
אוקראינה קייב (ח)	7:20	7:10	9:12	9:07	9:44	9:39	10:34	10:30	17:04	17:15	17:36	17:46	16:55	17:50
אוקראינה דונייצק (ח)	6:45	6:35	8:40	8:35	9:12	9:07	10:02	9:59	16:41	16:51	17:12	17:21	16:31	17:25
איטליה מילאנו (ח)	7:34	7:25	9:32	9:27	10:04	9:59	10:55	10:52	17:41	17:50	18:11	18:19	17:31	18:32
אקוואדור קיטו (ח)	6:17	6:17	8:50	8:50	9:20	9:20	10:23	10:23	18:39	18:39	19:01	19:01	18:21	19:05
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:17	6:23	9:08	9:11	9:40	9:43	10:49	10:51	19:57	19:51	20:23	20:17	19:34	20:29
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:53	7:01	9:53	9:57	10:24	10:28	11:35	11:38	21:04	20:57	21:33	21:25	20:40	21:29
ארה"ב בולטימור (ח)	7:05	6:58	9:08	9:05	9:41	9:38	10:34	10:32	17:36	17:43	18:03	18:10	17:24	18:14
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	6:56	6:49	8:59	8:56	9:31	9:28	10:24	10:22	17:25	17:32	17:52	17:59	17:13	18:10
ארה"ב ג'רסי (ח)	6:57	6:50	8:59	8:56	9:32	9:28	10:25	10:22	17:24	17:31	17:51	17:58	17:12	18:10
ארה"ב דטרויט (ח)	7:35	7:28	9:37	9:33	10:09	10:05	11:01	10:59	17:58	18:06	18:26	18:34	17:47	18:45
ארה"ב היוסטן (ח)	7:04	7:00	9:16	9:13	9:48	9:46	10:44	10:42	18:07	18:12	18:31	18:36	17:53	18:45
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:41	6:36	8:50	8:48	9:22	9:20	10:17	10:15	17:33	17:39	17:58	18:04	17:20	18:13
ארה"ב מיאמי (ח)	6:59	6:55	9:12	9:10	9:45	9:43	10:42	10:40	18:11	18:15	18:35	18:39	17:57	18:48
ארה"ב ניו הייבן (ח)	6:54	6:47	8:56	8:52	9:28	9:25	10:21	10:18	17:18	17:25	17:45	17:52	17:06	18:05
ארה"ב שיקאגו (ח)	6:52	6:44	8:55	8:51	9:26	9:23	10:19	10:17	17:18	17:26	17:46	17:53	17:07	18:04
בוליביה לא פאס (ח)	6:15	6:18	9:00	9:01	9:29	9:30	10:35	10:36	19:18	19:16	19:41	19:38	18:58	19:42
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:08	7:57	9:58	9:52	10:30	10:25	11:19	11:16	17:45	17:56	18:18	18:29	17:36	18:45
בלגיה בריסל (ח)	8:06	7:55	9:57	9:52	10:29	10:24	11:19	11:15	17:48	17:59	18:21	18:31	17:39	18:46
בלרוס ליובאוויטש (ח)	7:31	7:19	9:17	9:11	9:49	9:43	10:36	10:32	16:49	17:02	17:25	17:37	16:42	17:41
ברזיל ס.פאולו (ח)	5:45	5:48	8:29	8:31	9:01	9:02	10:07	10:08	18:56	18:53	19:20	19:16	18:35	19:23
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	5:31	5:35	8:16	8:18	8:47	8:49	9:54	9:55	18:42	18:38	19:05	19:01	18:21	19:08
בריטניה לונדון (ח)	7:25	7:14	9:16	9:11	9:48	9:43	10:37	10:33	17:04	17:15	17:37	17:48	16:55	18:03
בריטניה מנצ'סטר (ח)	7:40	7:28	9:28	9:22	10:00	9:54	10:48	10:44	17:07	17:19	17:41	17:52	16:59	18:09
גרמניה ברלין (ח)	7:35	7:24	9:24	9:18	9:56	9:50	10:44	10:41	17:07	17:18	17:40	17:51	16:58	17:55
גרמניה פרנקפורט (ח)	7:46	7:36	9:39	9:34	10:11	10:06	11:00	10:57	17:34	17:44	18:06	18:15	17:24	18:19
הודו בומביי (ח)	7:09	7:06	9:26	9:25	9:59	9:57	10:57	10:56	18:37	18:40	19:00	19:02	18:21	19:06
הודו פונה (ח)	7:02	7:00	9:22	9:20	9:54	9:52	10:52	10:51	18:35	18:38	18:58	19:00	18:19	19:04
הונגריה בודפשט (ח)	6:59	6:50	8:54	8:50	9:27	9:22	10:17	10:14	16:57	17:06	17:28	17:37	16:47	17:41
טורקיה איסטנבול (ח)	7:06	6:59	9:08	9:04	9:40	9:37	10:33	10:31	17:31	17:38	17:58	18:06	17:19	18:10
יוון אתונה (ח)	7:21	7:15	9:26	9:23	9:58	9:55	10:52	10:50	17:57	18:04	18:24	18:30	17:45	18:34
מולדובה קישינב (ח)	7:20	7:11	9:15	9:10	9:47	9:43	10:38	10:35	17:18	17:27	17:48	17:57	17:08	18:01

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים -שקלים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:01	6:59	9:24	9:23	9:54	9:53	10:53	10:52	18:40	18:43	19:03	19:05	18:25	19:09
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ'(ח)	5:37	5:45	8:35	8:39	9:08	9:12	10:20	10:23	19:49	19:41	20:19	20:10	19:26	20:14
נפאל קטמנדו (ח)	6:41	6:37	8:57	8:55	9:28	9:26	10:24	10:23	17:55	17:59	18:19	18:23	17:40	18:27
סינגפור סינגפור (ח)	7:14	7:14	9:42	9:42	10:14	10:14	11:16	11:16	19:23	19:23	19:45	19:45	19:05	19:49
פולין ורשא (ח)	7:03	6:52	8:53	8:47	9:24	9:19	10:13	10:09	16:38	16:49	17:12	17:22	16:29	17:26
פרו לימה (ח)	6:03	6:05	8:38	8:39	9:11	9:12	10:15	10:15	18:41	18:39	19:03	19:01	18:22	19:05
צרפת ליאון (ח)	7:51	7:42	9:49	9:45	10:21	10:17	11:12	11:10	17:59	18:08	18:29	18:37	17:48	18:50
צרפת פריז (ח)	8:08	7:59	10:03	9:58	10:35	10:30	11:25	11:22	18:02	18:11	18:33	18:42	17:52	18:56
קולומביה בוגוטה (ח)	6:04	6:03	8:35	8:35	9:05	9:05	10:07	10:07	18:17	18:18	18:39	18:39	17:59	18:43
קנדה טורונטו (ח)	7:23	7:15	9:24	9:20	9:55	9:51	10:48	10:45	17:41	17:49	18:09	18:17	17:29	18:29
קנדה מונטריאול (ח)	7:04	6:56	9:02	8:58	9:34	9:30	10:26	10:23	17:13	17:22	17:42	17:51	17:02	18:04
קפריסין לרנקה (ח)	6:38	6:33	8:44	8:41	9:17	9:14	10:11	10:09	17:21	17:27	17:47	17:52	17:08	17:56
רוסיה מוסקבה (ח)	8:06	7:54	9:52	9:46	10:23	10:17	11:10	11:06	17:21	17:34	17:58	18:10	17:14	18:26
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ח)	7:36	7:27	9:31	9:27	10:04	9:59	10:54	10:51	17:35	17:44	18:05	18:14	17:24	18:18
שוייץ ציריך (ח)	7:39	7:30	9:36	9:32	10:08	10:03	10:58	10:55	17:41	17:51	18:12	18:21	17:31	18:33
תאילנד בנגקוק (ח)	6:41	6:39	9:02	9:01	9:35	9:34	10:34	10:33	18:23	18:25	18:45	18:47	18:06	18:51

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00203
07/02/2010

P.P.
שולם
1949
תל אביב